

શ્રીજીનિવરેજાય નમ ॥ શ્રીજૈનધર્મી સાધુસાધવી શ્રાવકશ્રાવીકા ચતુર્વિધસંઘને
 પ્રથમ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર તપ એ ૪ મોક્ષમાર્ગના હેતુ છે તેહમા પણ જ્ઞાન મુખ્ય
 છે જેહથિ હેય ફોય ઉપાદેય પદાર્થનું જાણપણું થાય તેહથિ પ્રથમ અભ્યાસ જ્ઞા
 નનો કરવો જેહથિ પરપરાયે મુક્તિના લાભનો હેતુ થાય એહું જાણિને મન્ય
 જીવના ઉપકારનિમિત્તે આ વોલચાલના થોકમા પન્તિરાજ પૂજ્ય શ્રીદેવજી
 સ્વામિના શિષ્ય સર્વગુણાલકૃત મહારાજશ્રી ૭ લાધાજીસ્વામી પાસે શુદ્ધ ક
 રાવી ઘપાવી પ્રસિદ્ધ કિધાહે તેહમા સુધારતા કોઈ પણ મૂલ ચૂક રહિ હોય તો
 પન્તિજન કૃપા કરી સિદ્ધાત તથા ગ્રંથ જોઈ સુધારિ લેશો એજ માહરી વિજ્ઞાપિ છે
 જૈનમાર્ગમા જ્ઞાનપૂર્વક ક્રિયા સાફલ્ય છે વિષ્ટુ આ પુસ્તક ઉઘાઠે મુખે તથા દિ
 વાને અજવાલે વાચલુ નહિ ॥

લી મગવાનદાસ કેવલદાસ

॥ श्रीप्रकरणसग्रहना बीजाभागनी अनुक्रमनिका ॥

पत्र	पत्र	पत्र
१ उआरानाबोल	१	ए पाचदेवनाबोल
२ चोवीसतिथकरनाआतरा	ए	२० दिसाणुवाइ
३ कर्मप्रकृतिनाबोल	२७	२१ खन्नाजोयण
४ धर्मध्यान	३५	२२ सजयानाबोल
५ पाचबोल	३४	२३ नियठानाबोल
६ पदवीनाबोल	५३	२४ पट्जव्यनाबोल
७ सिङ्गणाघार	५५	२५ रुपीअरुपीनाबोल
८ विरद्वार	५६	

॥ नै नमः ॥ श्रीवीतरागाय नमः ॥ श्रीपार्श्वनाथाय नमः ॥ श्रीगणधरेभ्यो नमः ॥
अथ श्रीविराराना बोल लिख्यते ॥ दसकोटि कोटि सागरोपमनां । ७ आरा
जाणवा । तेहमा पहिलो आरो ॥ ४ ॥ कोटिकोटि सागरोपमनो जाणवो । ए
आरो सुसमसुसमनामा जाणवो । एकलुं सूखमां सूख जाणवुं ॥ ए आरानेविषे
॥ ३ ॥ गाउनं देहिमान । अने ॥ ३ ॥ पल्योपमनुं । आउखुं । उत्तरते आरे ॥ २ ॥
गाउनं देहिमान । अने ॥ २ ॥ पल्योपमनुं । आउखुं जाणवुं ॥ ए आरे ॥ २ ॥ ६ ॥
बसे तपन पासली । उत्तरते आरे ॥ २ ॥ एकसो अठाविस पांसली जाण
वी ॥ ए आराने विषे । वज्र रुपजनाराच संघयण ने । समचउरंस संगण जा
णवुं ॥ त्वि पुरुपना रूप सोभाग घणा दिपे । ए आराने विषे । अठम भक्ते ।
आहारनी इहा उपजे । तीवारे सरीर प्रमाणे आहार करे । धरतिनी सरसाई ।
साकर सरखि जाणवि । उत्तरते आरे खांप्तसरखि जाणवि । ए आरानेविषे

॥ श्रीप्रकरणसग्रहना बीजाभागनी अनुक्रमनिका ॥

पत्र. ५ए ६१ ६५ ६८ ६९ ७० ७१ ७२

१	३ आरानाबोल	१	६ पाचदेवनाबोल	७०
२	चोवीसतिर्थकरनाआतरा	६	१० दिसाणुवाइ	७१
३	कर्मप्रकृतिनाबोल	१७	११ खंजाजोयण	७२
४	धर्मध्यान	२५	१२ सजयानाबोल	७३
५	पाचबोल	३४	१३ नियतानाबोल	७४
६	पटवीनाबोल	५२	१४ पट्ज्यनाबोल	७५
७	सिजणाधार	५५	१५ रुपीअरुपीनाबोल	७६
८	विरहधार	५६		

७ समनामा जाएवो । सूख घणुं ने छुख थोमं जाणवुं ॥ ए आराने विपे एक
गाउनु देहिमान ने ॥ २ ॥ एक पल्योपमनुं ॥ आउखुं जाणवुं उत्तरते आरे
॥ ५०० ॥ पाचसें धनुषनुं देहिमानने क्रोम पूर्वनुं आउखुं जाणवुं । ए आ
राने विपे वज्र रुषननाराच संघयण ने समचउरंस संगण जाणवुं । ए आराने
विपे ॥ ६४ चोसठ पासली जाएवी । उत्तरते आरे ३९ बत्रिस पांसली जाए
वि । ए आराने विपे चउथ भक्ते आदरनी इज्जा उपजे तिवारे सरीरप्रमाणे
आद्वार करे । धरतिनि सरसाइ गोल सरखि जाएवि । उत्तरते आरे थोमरी जा
एवि एआरे । दस प्रकारना कल्पवृक्ष मनवंबीत सूख पोचोम । बेकथाकतां जू
गलना आउखा आमा ठ मास रहे । तीवारे जूगल परभवनुं आउखुं बांधे ।
तिवारे जूगलणी एक जोम्लुं प्रसवे ॥ ते बोरुनी प्रतिपालणा ७९ दिन करे ।
जूगल जूगलणीने क्षिणमात्रनो विजोग नपमे । एकने ठीक ने एक बगासूं

नाराच सधयण समचउरंस सठाण एआरे ॥ २५८ ॥ एकसो अठावीस पासली
उत्तरते आरे ६४ पासली जाणवि । ए आरे ठठ जेके आहारनी ईठान
उपजे तिवारे सरीर प्रमाणे आहार करे । धरतिनि सरसाई खाऊ सरखि उत्तर
ते आरे गोल सरखि जाणवी । ए आरे २० प्रकारना कल्पव्रज मनवंबीत सूख
पोचाने । ठेक धाकता । जूगलना आउखा आना ठ मास रहे । तिवारे जूगल पर
भवनु आउखु वाधे । जूगलणी एक जोमजुं प्रसवे । बोरुनी प्रतिपालणा ॥ ६४
दिन करे । जूगल जूगली एीने । छिण मात्रनो विजोग नपडे । एकेने ठीक
ने एकेने बगासू आवे । मरिने देवता थाए । एना शरिरनुं निहरण देवता करे
गति २ देवतानि जाणवि । इति बीजो आरो सपूर्ण ॥ २ हवे बीजो आरो
उत्तरीने । त्रिजो आरो बेठो तिवारे । अनता वर्ण गंध रस फर्सना परजव अ
नताहीणा थया । ए आरो ॥ २ ॥ बे कोमाकोम सागरोपमनो जाणवो । सूसम

आवे तिवारे मरीने देवता थाय । एदना सरीरनो निदरण देवता करे । ए ३
 आरा जूगलना जाणवा एकलो जूगल धर्म जाणवो । ए आराने विषे । जरारोग
 कुरूप नहि प्रतिपूर्ण अंग उपाग विषयसूख भोगवे ते दान पून्यता फल जाण
 वा ए आराने विषे ठेक थाकता चोरसि लाख पूर्व त्रण वर्पने साढा आठ मही
 ना बाकी रह्या । तीवारे सर्वार्थसिध महाविमान थकी तेत्रीस सागरोपमनुं आठ
 छं भोगवीने चविने । विनिता नगरी । नाभि कुलगर राजापिता । मरुदेवी मा
 तानी कुरवे रूपन्न देवस्वामि उपना । सवानव मासे जन्म्या ॥ प्रथम रूपमनु
 सुपन देखि रूपन्नदेव नाम दिधु । रूपन्नदेवस्वामिये जूगलाधर्म निवारीने ।
 असि मसि कसि आदि देईने ९९ बोतेर कला सिखवि । अनुकंपा निमिते ॥ ९७
 विस लाख पूर्वलगे तो कुमरपणे रह्या ॥ ६३ ॥ त्रेंसठ लाख पूर्वलगे राज्य
 भोगव्यु । भरतने राज्य आपिने । चार हजार पुरुष संधाते संजम लिधो ।

एक लाख पूर्व लगे संजम पाल्यो केवल पामिने । अष्टापद पर्वत उपरे । प
द्मासने बेसीने । दस हजार साधुसंघाते स्वामिनिर्वाण पधाखा । ते स्वामिना
६ कल्पाणिक थया । पेढ़लुं उत्तरासाढा नक्षत्रमां सर्वार्थसिध विमानथकी च
विने मातानि कुरवे उपना ॥ २ ॥ बिजे उ० जन्म्या ॥ ९ ॥ त्रीजे उ० राज्य बेठा
॥ ३ ॥ चोथे उ० संजम लिधो ॥ ४ ॥ पांचमै क० उ० केवलज्ञान उपनुं ॥ ५
ए ५ ने अनीच नक्षत्रमां मोक्ष पधाखा । ए ६ ए आराने विषे गति पांच जा
णवि । इति त्रीजो आरो संपूर्ण ॥ ३ ॥ हवे त्रीजो आरो उतरीने चोथो आरो
बेठो । तीवारे अनंता वर्ण गध रस फर्सना पर्जवहीणा थया । ए आरो २ को
द्वाकोद्ग सागरोपममां बेतालीस हजार वर्ष उणो जाणवो । इत्तम ॥ सू समनामे
जाणवो । छप घणु ने सूख थोमं जाणवुं । ए आराने विषे ५०० पांचसे धनुष
नु देहिमान ने । क्रोद्ग पूर्वनुं आउछु उतरते आरे सात ढाथनुं देहिमान ने ।

सयासो यर्पनु आनुलुं ए आराने विपे ठ सघयण ने ६ सठाण जाणवा । ए
आरानेविपे ३९ वत्रिस पासलि उतरते आरे १६ सोल पासलि जा
णवि । ए आरानेविपे दिन ९ प्रते आहारनि इठा उपजे । तारे ३९ कव
नो आहार करे । धरतिनि सरसाइ सारेरि उतरते आरे थोमेरी जाणवि ।
एआरो ठेक थाकता पंच्योतेर वर्पने साढाआठ मदिना वाकी रह्या तिवारे दशमां
देवलोके वीस सागरोपमनु आउखू भोगविने चविने । माढणकुढ गाम नग
रनेविपे । रुपभदत्त ब्राह्मणने घरे देवानदाजीनी कुरवे । मढा विरस्वामी उपना
तिवारे माता देवानंदाजीने अवस्वापनी निजा मुकीने नाभीथकी गर्भ साढ्हयो
तिहा स्वामि साढीव्यासो रात रह्या । त्रासिमी राते शक्रेडनो आसन
चल्यो । तिवारे शक्रेडे उपयोग मुकीने जोयुं प्रभुने भीस्वाग कुले उपना
दीवा अनते काले अबेरु थयु । तिवारे हरण गमेपी देवताने कह्युं । जे जाओ

જઈને મહાવિરસ્વામિનો ગર્જ સાદરો । સાદરીને સ્વત્રીકુંઠ ગામ નગરને વિષે ।
 સિધાર્થરાજાનેઘરે । ત્રિસલા દેવી જ્ઞત્રિયાણીની કુંચે મુકો । અને ત્રિસલાદેવિ રા
 ણીની કુપે । પુત્રિપણે ગર્જ છે તે દેવાનંદાજીની કુંચે મુકો ॥ તિવારે દર્શન ગમેપી
 દેવતા તેહત પ્રમાણ કરી । તેજ વેલાઈ આવ્યો । આવિને ખગવંતને વંદણા
 નમસ્કાર કરીને કહ્યુ જે સ્વામી રુંઝુ જાણજો હું તમારો ગર્જ સાદરું છું । સાદ
 રીને ત્રિસલાદેવીજીની કુંચે મુક્યા તિહા સ્વામિને સર્વે થઈને । સવાનવમાસે
 જન્મ્યા । ત્રિસ વર્ષ ઘરમાં રહ્યા । એકાકીપણે સજમ લિધો । સંજમ લેઈને સા
 દાવાર વર્પને એક પશ્વવાગ્નિયા મુધિ । આકરા તપ જપ ધ્યાન જ્ઞાન કરિને ।
 સ્વામિ કેવલજ્ઞાન કેવલદર્શણ પામ્યા । વહેતેર વર્ષનું આગ્રહું જોગવિને । ચોથા
 આરાના ૩ વર્ષે ને સાદા આવ મહિના વાકી રહ્યા । તિવારે મહાવિરસ્વામિ
 નિર્વાણ પધાયા । તે સ્વામિના હ કલ્યાણિક થયા । તેમા ॥૫॥ કલ્યાણિક તો

उत्तराफालगुणी नक्षत्रमा थया । ते चवन ॥ २ ॥ गर्ज साद्वारण ॥ ७ ॥ जन्म
 ॥ ३ ॥ दिक्षा ॥ ४ ॥ केवलज्ञान ॥ ५ ॥ ए पाच ने । स्वाति नक्षत्रमा निर्वाण
 पथाया ॥ ६ ॥ ए आराने विपे गत ५ जाणवि महाविरस्वामि निर्वाण पथा
 या । तेज वखते गौतमस्वामिने केवलज्ञान उपनु । ने ते २७ बार वर्ष के
 वल प्रवर्जा पालिने निर्वाण पथाया । तेद्वज वेलाइं सुधर्मास्वामिने केवल
 ज्ञान उपनु । ते ॥ ७ ॥ आठ वर्ष सुधि केवल प्रवर्जा पालिने निर्वाण पथा
 या । तेद्वज वेलाइ जंघुस्वामिने केवलज्ञान उपनु ॥ ते ॥ ४४ ॥ चुमालिस
 वर्षसूधि केवल प्रवर्जा पालिने निर्वाण पथाया । महाविरस्वामि पढी । भर्तजे
 त्रमां ॥ ६४ ॥ चोसठ वर्षसूधि केवलज्ञान रह्यु । चोथा आरानो जन्मेलो होय
 ते पाचमा आरामा मोक्ष जाय । पाचमा आरानो जन्मेलो पांचमां आरामां
 मोक्ष जाय नही । जघुस्वामि मोक्ष पढेतापढी ॥ २० ॥ दश बोल वीबेद गया

ते । परमअवधिज्ञान ॥ १ ॥ मनपर्यवज्ञान ॥ २ ॥ केवलज्ञान ॥ ३ ॥ परिहारविसुध
चारित्र ॥ ४ ॥ सूक्ष्मसपरायचारित्र ॥ ५ ॥ जथारूपातचारित्र ॥ ६ ॥ पूजाक
लब्धी ॥ ७ ॥ ज्ञायकसमकीर्त ॥ ८ ॥ आहारकशरिर ॥ ९ ॥ जिनकल्पीसाधू
॥ १० ॥ ए ॥ २० ॥ बोल इति चोथो आरो संपूर्ण ॥ द्वे चोथो आरो उत्तरीने
पाचमो आरो बेठो । तीवारे अनंता वर्ण गंध रस फर्सना पर्जव हीणा थया ।
ए आरो दुसमनामा एकलु दुख जाणुं । ए आरो १२ हजार वर्षनो जाणवो
। ए आरानेविपे । ७ हाथनु देहीमान ने १२५ वर्षनु आउखुं । उत्तरते आरे
॥ १ ॥ हाथनु देहिमान ने २० वर्षनु आउखुं ॥ ए आरानेविपे ॥ ६ ॥ संघयण
ने । ७ सगण जाणवा । उत्तरते आरे २ बेवटु संघयण ने ॥ २ ॥ हुं संगण जा
णवु । ए आरानेविपे ॥ २६ ॥ सोल पांसली उत्तरते आरे ॥ ७ ॥ आठ पांसलि
जाणवि । ए आरानेविपे । दिन ९ प्रते आहारनि ईग उपजे । तीवारे सरिर प्र

उतराफाल्गुणी नक्षत्रमा थया । ते चवन ॥ २ ॥ गर्भे साधारण ॥ ७ ॥ जन्म
॥ ३ ॥ दिक्षा ॥ ४ ॥ केवलज्ञान ॥ ५ ॥ ए पाच ने । स्वांति नक्षत्रमा निर्वाण
पधाखा ॥ ६ ॥ ए आराने विपे गत ५ जाणवि मढाविरस्वामि निर्वाण पधा
खा । तेज वखते गीतमस्वामिने केवलज्ञान उपनुं । ने ते २७ बार वर्ष के
वल प्रवर्जा पालिने निर्वाण पधाखा । तेदज वेलाइं सुधर्मास्वामिने केवल
ज्ञान उपनु । ते ॥ ७ ॥ आठ वर्ष सुधि केवल प्रवर्जा पालिने निर्वाण पधा
खा । तेदज वेलाइं जवुस्वामिने केवलज्ञान उपनुं ॥ ते ॥ ४४ ॥ चुमालिस
वर्षसूधि केवल प्रवर्जा पालिने निर्वाण पधाखा । मढाविरस्वामि पबी । भर्तजे
त्रमा ॥ ६४ ॥ चोसठ वर्षसूधि केवलज्ञान रह्यु । चोथा आरानो जन्मेलो होय
ते पाचमा आरामा मोक्ष जाय । पाचमा आरानो जन्मेलो पांचमां आरामां
मोक्ष जाय नही । जबुस्वामि मोक्ष पढोतापबी ॥ २० ॥ दश बोल वीढेद गया

ते । परमअवधिज्ञान ॥२॥ मनपर्यवज्ञान ॥३॥ केवलज्ञान ॥४॥ परिहारविमुध
चारित्र ॥ ४ ॥ सूक्ष्मसपरायचारित्र ॥ ५ ॥ जथाख्यातचारित्र ॥ ६ ॥ पूजाक
लब्धी ॥ ७ ॥ द्वायकसमकीर्त ॥ ८ ॥ आद्वारकशरिर ॥ ९ ॥ जिनकल्पीसाधु
॥ १० ॥ ए ॥ १० ॥ बोल इति चोथो आरो संपूर्ण ॥ द्वे चोथो आरो उत्तरीने
पांचमो आरो बेठो । तीवारे अनंता वर्ण गंध रस फर्सना पर्जव हीणा थया ।
ए आरो हुसमनामा एकलु डख जाणवुं । ए आरो ११ हजार वर्षनो जाणवो
। ए आरानेविपे । ७ हाथनु देहीमान ने १२५ वर्षनुं आउखुं । उत्तरते आरे
॥१॥ हाथनु देहिमान ने १०० वर्षनुं आउखुं ॥ ए आरानेविषे ॥ ६ ॥ संघयण
ने । ८ सठाण जाणवा । उत्तरते आरे १ बेवटु संघयण ने ॥ १ ॥ हुंम संगण जा
णवुं । ए आरानेविपे ॥ १६ ॥ सोल पांसली उत्तरते आरे ॥७॥ आठ पांसलि
जाणवि । ए आरानेविपे । दिन १ प्रते आद्वारनि ईढा उपजे । तीवारे सरिर प्र

माणे आद्वार करे । धरतिनी सरसाइ । काइक सारेरि जाणवि । उतरते आरे
 कुजारना निजामानी ठारसरखि जाणवि । ए आरे गति ॥ ४ ॥ चार जाणवि ।
 मोक्ष अटक । हवे पाचमा आराना लक्षण कहे २ मोटानगर ते गामना सरि
 खा थसे २ गाम ते मसाणसरिखा थसे ॥ ५ ॥ जला कुलनां बोरु ते दास दा
 सीपणा करस्ये ॥ ३ ॥ प्रधान ते लालचि थासे ॥ ४ ॥ राजा तेजमंजुसरिखा
 थास्ये ॥ ५ ॥ जला कुलनी स्त्री ते लजारहित थास्ये ॥ ६ ॥ रुद्रा कुलनि स्त्रि
 वेस्यासरिखि थास्ये ॥ ७ ॥ पोताना पुत्र पोताने ठामे चालसे ॥ ८ ॥ शिष्य गु
 रुना अपवाद बोलसे ॥ ९ ॥ दुर्जन लोक सुखि थास्ये ॥ १० ॥ सजन लोक
 दूखि थास्ये ॥ ११ ॥ दुर्मत्त दुकाल घणा पद्मस्ये ॥ १२ ॥ उंदर सर्पादीकनी
 दाढ घणी थास्ये ॥ १३ ॥ ब्राह्मण अर्थना लोत्री थास्ये ॥ १४ ॥ हिंसाधर्मना
 परूपक घणा थास्ये ॥ १५ ॥ एक धर्मना घणा जेद थास्ये ॥ १६ ॥ मिथ्याति

देवता घणा पूजास्ये ॥ २७ ॥ मिथ्याति लोक घणा थास्ये ॥ २८ ॥ माणसने
 देवदर्शन दुर्लभ थास्ये ॥ २९ ॥ विद्याधरना विद्याना प्रभाव थोभा हुस्ये ॥ ३० ॥
 गोरस दुध दहिमा सरसाइ थोमी हुस्ये ॥ ३१ ॥ बलद प्रमुपना बल आउखा
 थोभा हुस्ये ॥ ३२ ॥ साधु साध्विने मासकल्प तथा चोमासा कखा जेवा खेत्र
 थोभा हुस्ये ॥ ३३ ॥ श्रावकनि ११ पन्निमा साधुनी १२ पन्निमा विवेद
 जास्ये ॥ ३४ ॥ गुरू शिष्यने जणावसे नदि ॥ ३५ ॥ शिष्य अविनित कलहकारी
 हुस्ये ॥ ३६ ॥ अधर्मकारि जगन्नाकारी कलहकारी कुलाणस घणा हुस्ये ॥ ३७ ॥ सु
 माणस थोभा हुस्ये ॥ ३८ ॥ आचार्य आप आपणा गढनी परपरा सामाचारि जूदि
 प्रवर्तवसे । तथा मूढ मूर्ख जनने मोहिने मिथ्यात्व पासमां पाप्मस्ये ॥ ३९ ॥ सूत्र
 नांखस्ये । आप आपणी प्रसंसामां रावसे । नंदक कुव्वि दोस्ये ॥ ४० ॥ सरल
 नजिक ॥ न्याइ प्रमाणिक माणस थोभा हुस्ये ॥ ४१ ॥ म्लेहनाराज घणा हुस्ये

माणे आहार करे । धरतिनी सरसाइ । काइक सारेरि जाणवि । उतरते आरे
कुनारना निनामानी वारसरखि जाणवि । ए आरे गति ॥ ४ ॥ चार जाणवि ।
मोक्ष अटक । हवे पांचमा आराना लक्षण कहे २ मोटानगर ते गामना सरि
खा थसे २ गाम ते मसाणसरिखा थसे ॥ ५ ॥ नला कुलनां बोरु ते दास दा
पणा करस्ये ॥ ३ ॥ प्रधान ते लालचि थासे ॥ ४ ॥ राजा तेजमन्तसरिखा
थास्ये ॥ ५ ॥ नला कुलनी स्त्री ते लजारहित थास्ये ॥ ६ ॥ रूमा कुलनि स्त्रि
वेस्यासरिखि थास्ये ॥ ७ ॥ पोताना पुत्र पोताने ठांनि चालसे ॥ ८ ॥ शिष्य शु
रुना अपवाद बोलसे ॥ ९ ॥ दुर्जन लोक सुखि थास्ये ॥ १० ॥ सजन लोक
दुखि थास्ये ॥ ११ ॥ दुर्भक्ष दुकाल घणा पन्थस्ये ॥ १२ ॥ उंदर सर्पोदीकनी
दाढ घणी थास्ये ॥ १३ ॥ ब्राह्मण अर्थना लोभी थास्ये ॥ १४ ॥ द्विसाधर्मना
परूपक घणा थास्ये ॥ १५ ॥ एक धर्मना घणा भेद थास्ये ॥ १६ ॥ मिथ्याति

वेससे । माटे आलवो पम्किमो निसलथानु । ते ४ जीव सर्व जीवने स्वमाविने
सथारो करस्ये । तारे महासंवर्तक वायरो थारो । तिणे करिने पढाम् । पर्वत ।
गढ वेट कोठा वाव कुवा सरोवर सर्वे वीसराल थार्ये वैताढपर्वत २ गंगा ९
सिंधु ३ ऊपनकुट ४ लवणनिखामो ए ५ वर्जिने शेप सर्वथानक त्रुटि पम्स्ये
ते ४ जीव समाधि प्रणामे काल करिने देवलोकमां जासे तिवारे ४ बोल विबे
द जास्ये पेहले पोहरे । जैनधर्म वीबेद जास्ये ॥ २ ॥ बीजे पोहरे ॥ ३६३ ॥
पाखणि मिथ्यातिनो धर्म विबेद जास्ये ॥ ९ ॥ त्रीजे पोहरे राजनीती विबेद
जास्ये ॥ ३ ॥ चोथे पोहरे वादर अग्नि विबेद जास्ये ॥ ४ ॥ ए आरे गति ॥ ४
जाणवी । इति पाचमो आरो संपूर्ण । हवे पाचमो आरो उतरीने ठो आरो
वेठो । तीवारे अनता वणं गंध रस फर्सना पर्जवहीणा थया । ए आरो ९२ एक
वीस हजार वर्पनो जाणवो । ए आरो इसमइसमनामा एकलु ड स्वमाडुख

॥ ૩૧ ॥ દિંદુ રાજા અલ્પકૃધિયા ને થોમ્મ હુસ્યે ॥ ૩૭ ॥ મોટા કુલના રાજા હુસ્યે
 તે નિચ કામ કરસે । અન્યાય અધર્મ કુવિસનમા ઘણા રાચસે ॥ ૬ ॥ ૩૩ ॥
 લક્ષણ જાણવા । એ આરાનેવિપે ધાતુ સર્વે વીભેદ જાસ્યે । લોઢાની ધાતુ રહેસે
 ચામળાની મોઢરો ચાલસ્યે । તે ધનવત કહેવાસે । એ આરાનેવિપે ॥ ૨ ॥ એક
 ઉપવાસ કરસે તે માસ સ્વમણસરિલો થાસે । એ આરાનેવિપે । જ્ઞાન તથા સૂત્ર
 સર્વે વિભેદ જાસ્યે । તેમા દસવિકાલીકના ॥ અધ્યયન ॥ ૪ ॥ પેઢલા રહેસ્યે ।
 તે ઉપરે ॥ ૪ ॥ જીવ એકા અવતારિ થાસ્યે । તેના નામ । હુપસદ્ નામા સાધુ
 ॥ ૨ ॥ ફલ્ગુણિ નામા સાધ્વિ ॥ ૭ ॥ નાગીલ શ્રાવક ॥ ૩ ॥ નાગશ્રિ શ્રાવિકા
 ॥ ૪ ॥ તે આસાઢ સુદ ૨૫ પૂનમ દિને શક્રેહનું આસન ચલસે । તિવારે શ
 ક્રેહ ઉપયોગ મુકિ જોસે જે । આજ પાચમો આરો ઉતરીને કાલે ઠગો આરો
 વેસસે । તિવારે શક્રેહ આવસે । તે ॥ ૪ ॥ જીવને કહેસે જે કાલે ઠગો આરો

वेससे । माटे आलवो पन्तिकमो निसलथाउ । ते ४ जीव सर्व जीवने स्वमाविने
सथारो करस्ये । तारे महासर्वतक वायरो थारो । तिणे करिने पद्दाम । पर्वत ।
गढ वेढ कोठा वाव कुवा सरोवर सर्वे वीसराल थार्ये वैताढपर्वत १ गंगा २
सिंधु ३ ऊपचक्रुट ४ लवणनिखामो ए ५ वर्जिने शेष सर्वथानक त्रुटि पम्स्ये
ते ४ जीव समाधि प्रणामे काल करिने देवलोकमा जासे तिवारे ४ बोल विवे
द जास्ये पेढले पोढरे । जैनधर्म वीबेद जास्ये ॥ १ ॥ बीज पोढरे ॥ ३६३ ॥
पाखंनि मिथ्यातिनो धर्म विबेद जास्ये ॥ २ ॥ त्रीज पोढरे राजनीती विबेद
जास्ये ॥ ३ ॥ चोथे पोढरे बादर अग्नि विबेद जास्ये ॥ ४ ॥ ए आरे गति ॥ ४
जाणवी । इति पांचमो आरो संपूर्ण । द्वे पांचमो आरो उतरीने ठठो आरो
बेठो । तीवारे अनता वर्ण गध रस फर्सना पर्जवहीणा थया । ए आरो २१ एक
वीस हजार वर्षनो जाणवो । ए आरो दुसमदुसमनामा एकलुं दुःखमाडु ख

॥३१॥ दिङ् राजा अल्पकृधिया ने थोमा हुस्ये ॥३१॥ मोटा कुलना राजा हुस्ये
ते निच काम करसे । अन्याय अधर्म कुविसनमा घणा राचसे ॥ ए ॥ ३३ ॥
लक्षणा जाणवा । ए आरानेविपे धातु सर्वे वीबेद जास्ये । लोढानी धातु रहेसे
चामगानी मोढरो चालस्ये । ते धनवत कहेवासे । ए आरानेविपे ॥ २ ॥ एक
उपवास करसे ते मास खमणसरिखो थासे । ए आरानेविपे । ज्ञान तथा सूत्र
सर्वे विबेद जास्ये । तेमा दसविकाणीकना ॥ अध्ययन ॥ ४ ॥ पेढला रहेस्ये ।
ते उपरे ॥ ४ ॥ जीव एका अवतारि थास्ये । तेना नाम । उपसह नामा साधु
॥ २ ॥ फल्युणि नामा साध्वि ॥ १ ॥ नागील श्रावक ॥ ३ ॥ नागश्रि श्राविका
॥ ४ ॥ ते आसाढ सुद १५ पूनम दिने शक्रेज्जु आसन चलसे । तिवारे श
क्रेज्जु उपयोग मुकि जोसे जे । आज पाचमो आरो उतरीने काले ठो आरो
बेससे । तिवारे शक्रेज्जु आवसे । ते ॥ ४ ॥ जीवने कहेसे जे काले ठो आरो

टाढ घणी पन्स्ये । तेणे करी सीज वाइ रद्दसे । तेहनो आहार करस्ये । तेना
हाम्ना चामना त्रीजच चाटीने रद्दस्ये मानवीना माथानि तुवलीमां पाणी
लाविने पिसे । एणिपरे ९२ एकविस हजार वर्ष पूरा करसे । ए आरानेविपे
नवकाररहित समकितरहित व्रत पचखाणरहित हसे । ते एहवा गुठा आराने
विपे आविने अवतरसे । ते माटे एहवु जाणिने जे जीव जिनधर्म करसे ते
जीव सूखि थासे ॥ इति ७ आराना वोळ संपूर्ण ॥

उनम ॥ अथ चोविस जिनांतरा ॥ अठार क्रोमाक्रोम सागरने आतरे ॥ पेढेला
श्री आदिनाथ तिर्थंकर थया ॥ वनीता नगरीनेविपे ॥ नाम्नी राजा पीता । मरु
देवा राणी माता ॥ हेमवर्णे ॥ वृषभ लंभन । पाचसे धनुषनु देहिमान । चोरासी
लास पुर्वनु आउधूं ॥ वीस लाख पुर्व तो कुंवरपणे रह्या । त्रेसठ लाख पूर्वनु
राज पाल्यु ॥ एक लाख पुर्वनी प्रवज्या पाली । प्रवज्या लोधापणे एक हजार

જાણવું । એ આરે ॥ ૨ ॥ એક હાથનું દેહિમાન ને ॥ ૭૦ ॥ વર્ષનું આગ્રહુ । તત
રતે આરે । મૂઠા હાથની કાયા ને ૨૬ સોલ વર્ષનું આગ્રહુ । જાણવું । એ આરા
ને વિષે ૨ બેવડું સંઘયણ ને હુંડું સઘણ જાણવું । ઉતરને આરે પણ ઇમજ જાણ
વું । એ આરાને વિષે ॥ ૭૧ ॥ આઠ પાસલો ઉતરતે આરે ॥ ૪૪ ॥ ચાર પાસલો જાણવી
એ આરાને વિષે । ૭ વર્ષની સ્ત્રી ગર્ભ ધરસ્યે । તે કાલા કુદર્શની રોગી ને રિ
સાલ નક્ષત્રે મૂવાલા ઘણા એહવા બોકરા ઘણા જણસે । તે કુતરીની પરે પરિ
વાર ખેલો ફેરવસ્યે । એ આરાને વિષે ગગાસિંધુ નદિ રહેસે તેમા ૭૭ બીલ છે ।
તેમા ॥ ૩૨ ॥ માલ છે । તેમા મનુષ્ય ત્રીજા પંચો બીજ માત્ર રહેસે ગગા સિંધુનો
સાઢીવાસઠ જોજનનો પોહટ છે તેમા । રથના ચિલા પ્રમાણે પહોળુ ને ગામ્માનિ
ધુરિ ઘૂંઘે એતલુ ઘૂંઘે પાણિ રહેસે । તેહમા મઠ કઠ ઘણા થાસે । તે ૭૭ બીલના
મનુષ્ય સાક ને પ્રમાતે । મઠ કઠ કાઢીને વેલૂમા ખારસે । તે સૂર્ય ઘણો તપસે

टाढ घणी पन्स्ये । तेणे करी सीऊ वाइ रहेसे । तेहनो आहार करस्ये । तेना
हाम्ना चामन्ना त्रीजच चाटीने रहेस्ये मानवीना माथानि तुवलीमा पाणी
लाविने पिसे । एणिपरे ९१ एकविस हजार वर्ष पूरा करसे । ए आरानेविपे
नवकाररहित समकितरहित व्रत पचखाणरहित हसे । ते एहवा ठठा आराने
विपे आविने अवतरसे । ते माटे एहबुं जाणिने जे जीव जिनधर्म करसे ते
जीव सूखि थासे ॥ इति ठ आराना बोल सपूर्ण ॥

उनम ॥ अथ चोविस जिनातरा ॥ अढार क्रोमाक्रोम सागरने आंतरे ॥ पेहेला
श्री आदिनाथ तिर्थकर थया ॥ वनीता नगरीनेविपे ॥ नाम्नी राजा पीता । मरु
देवा राणी माता ॥ हेमवर्णे ॥ वृपन्न लबन । पाचसे धनुषनुं देहिमान । चोरासी
लाख पुर्वनु आठपू ॥ बीस लाख पुर्व तो कुंवरपणे रह्या । त्रिसठ लाख पुर्वनुं
राज पाल्यु ॥ एक लाख पुर्वनी प्रवज्या पाली । प्रवज्या लोधापेठे एक हजार

वरसे । केवलज्ञान उपनुं । साध साधवी । श्रावक । श्रावीकारूप । चतुर्विध स
घतिथ थापीने । ड्वादसांगी गणीनी पेटी आपीने ॥ त्रीजा आराना । त्रण वरस
ने साढाआठ महिना । ठेक थाकता वाकी रह्या तिवारे । माढा वद तेरसने द
होम । दस हजार साधुसघाते स्वामी नीरवाण मोक्ष पद्याख्या ॥ २ ॥ पढेला श्री
आदीनाथ तिर्थकर निरवाण मोक्ष पोढोतापणे । पचास लाख क्रोम सागरने
आतरे ॥ बीजा अजितनाथ तिर्थकर थया । अजोध्या नगरीनेविपे । जीतसत्रु
राजा पिता ॥ विजयादेवी राणी माता ॥ हेमवर्णे ॥ गज कहेता हस्तीनु लंगन ।
साढाचारसे धनुपनु देहिमान ॥ बढोतेर लाप पूर्वनु आनुपू ॥ तेमा अढार
लाप पुर्व तो कुवरपणे रह्या । त्रेपन लाप पूर्वनु राज पाल्युं । एक लाप पुर्वनी
प्रवर्ज्या पाली ॥ प्रवर्ज्या लीधापणे । बार वरसे केवलज्ञान उपनुं । साधु साधवी ।
श्रावक श्रावीकारुप चतुर्विध संघतिथ थापीने । ड्वादसांगी गणी नी पेटी ।

आपीने ॥ एक हजार साधुसघाते स्वामी निरवाण मोक्षनेविषे पढोता ॥१॥ हवे
बीजा अजितनाथ मोक्ष पढोतापढे ॥ त्रीस लाख क्रोध सागरने आतरे । त्रीजा
संभवनाथ तिर्थकर थया ॥ सावरथी नगरीनेविषे । जीतार्थ राजा पीता । सन्यादे
वी राणी माता ॥ हेमवर्णे ॥ अस्व कहेता घोमानुं लंढन । चारसे धनुपनुं देही
मान । साठ लाख पुर्वनुं आयूष ॥ पनर लाख पुर्व तो कुंवरपणे रह्या । चुमा
लीस लाख पुर्वनु राज पाल्युं एक लाख पूर्वनी प्रवज्या पाली ॥ प्रवज्या लीधा
पढे । चउद वर्से केवलज्ञान उपनुं । साधु साधवी । श्रावक श्रावीकारुप । चतु
र्विध संघतिर्थ थापीने ॥ छ्वादसागी गणीनी पेटी आपीने । एक हजार साधुसं
घाते स्वामी निर्वाण मोक्ष पधाख्या ॥३॥ त्रीजा संभवनाथ मोक्ष पोढोता पढे ।
दस लाख क्रोध सागरोपमने आतरे । चोथा अग्नीनंदन तिर्थकर थया । वनीता
नगरीनेविषे । संवर राजा पीता । सीधार्था राणी माता । हेमवर्णे ॥ वंदरनुं लंढन ।

साढा त्रणसे धनुपनु देहिमान । पंचास लाष पूर्वनु आयुप तेमा साढा चार
लाप पूर्व तो कुवरपणे रह्या । साढा ठत्रीस लाष पूर्वनुं राज पाल्यु । एक लाप
पूर्वनी प्रवज्या पाली ॥ प्रवज्या लीधापळे ॥ अढार वरसे केवलज्ञान उपनुं ।
साधु साधवी । श्रावक श्रावीकारूप चतुर्विध सघ तिर्थ थापी ड्वादसागी गणीनी
पेटी आपीने एक हजार साधुसंघाते स्वामी नीरवाण मोक्षनेविपे पोहोता ॥४॥
हवे चोथा अनीनदन मोक्षपोतापळे । नव लाप कोढ सागरने आतरे । पांच
मा सुमतीनाथ तिर्थकर थया । कुसलपुरी नगरीने विपे । मेघरथ राजा पिता ।
सुमगला देवी राणी माता । हेमवर्णे । क्रोच पंपीनुं लढन ॥ त्रणसे धनुपनु दे
हिमान । चालीस लाप पूर्वनु आयुप । तेमा दश लाप पूर्व तो कुवरपणे रह्या
नंगणत्रीस लाप पूर्वनुं राज पाल्यु । एक लाप पूर्वनी प्रवज्या पाली । प्रवज्या
लीधा पळे । वीस वरसे केवलज्ञान उपनु । साधुसाधवी । श्रावकश्रा

वीकारूप ॥ चतुरविध संघतिर्थ थापीने । वादशांगी गणीनि पेटी आपिने एक
 हजार साधुसंघाते स्वामी नीर्वाण मोक्ष पधाखा ॥ ५ ॥ पाचमां सुमतिनाथ
 तिर्थकर निरवाण मोक्ष पोहोतापणे । नेउ हजार कोट सागरने आतरे । बडा
 पद्मप्रज तिर्थकर थया । कुसुंवी नगरने विपे । धर राजा पिता सुसिमा देवी
 राणी माता । राते वरणे । पद्म कमलनु लबन । अढीसो धनुज्यनु देहीमान । त्रीस
 लाप पूर्वनु आयूप ॥ साढासात लाप पूर्व तो कुवरपणे रह्या । सानोएकविस
 लाप पूर्वनु राज पाल्यु ॥ एक लाप पूर्वनी प्रवज्या पाली । प्रवज्या लोधापणे ।
 चतुरविध
 लाप पूर्वनु साधवी । आवक । आवीकारूप चतुरविध
 वटे गहीने केवलज्ञान उपनु । साधु साधवी । आचक । आवीकारूप चतुरविध
 संघतिर्थ थापीने डवादसांगीगणीनी पेटी आपिने । त्रहुंतेर साधु संघाते सामी नी
 वार्ण मोक्ष पधाखा ॥ ६ ॥ बडा पद्मप्रज तिर्थकर निरवाण मोक्ष पोहोतापणे ॥
 नव हजार कोट सागरने आतरे । सातमा सुपार्थनाथ तिर्थकर थया ॥ वणा

गोपमा ! तं चेष, से मूर्णे भवे । मुञ्जलेसा किञ्च ० नील ० काठ ० सेठ ० पम्द ० लेसं पप्प भाव मुजो २ परिणमद !,
 हवा गोपमा ! तं चेष (सूयं २२५)

‘कर ण भवे । लेसाओ पञ्जाओ’ इत्यादि, इद सूय प्रागप्युक्त परं परिणामाद्यर्थप्रतिपादनार्थं सूय उपन्यस्य ‘से
 नूण भवे’ इत्यादि, अथ भवन्तं कृष्णलेदया-कृष्णलेदयायोग्यानि द्रव्याणि नीललेदया-नीललेदयायोग्यानि द्रव्याणि
 प्राप्य-अन्योऽन्यामयपसस्पर्धमासाद्य तद्रूपतया-नीललेदयारूपतया, रूपशब्दोऽत्र स्वभाषभाषी, नीललेदयास्व
 भावतयेत्यर्थः सूयो मूयः परिणमतीति योगः, तत्स्वभाषस्य तद्दर्शना(द्वर्णा)दिरूपतया भवति सत आह-तद्रर्पतया
 सद्रसतया सद्रूपतया तत्स्पर्धतया, सर्वप्रापि तच्छब्देन नीललेदयायोग्यानि द्रव्याणि परामुञ्चन्ति, सूयो सूयः-
 अनेकवार तिर्यग्मनुष्याणां ससद्रूपसद्धान्तो दोषकालं वा परिणमते, इद हि तिर्यग्मनुष्यानापि कृत्स्न वेदितव्यं, एव
 गौतमेन प्रश्ने कृत्वं मगयानाह-‘हवा गो० !’ इत्यादि, इन्तेत्यनुमतौ अनुमतमेतत् गौतम ! कृष्णलेदया नीललेदया
 प्राप्येत्यादि प्राप्तवत्, इयमत्र भावना-यदा कृष्णलेदयापरिणतो जन्तुस्तिर्यग्मनुष्यो वा भवान्तरसङ्क्रान्तिं चिकीर्तु-
 नीललेदयायोग्यानि द्रव्याणि यद्वाति तदा नीललेदयायोग्यद्रव्यसम्पत्कृतत्वानि कृष्णलेदयायोग्यानि द्रव्याणि तथा-
 रूपजीवपरिणामदक्ष्यण सद्वकारिकारणमासाद्य नीललेदयाद्रव्यरूपतया परिणमन्ते, पुद्गलानां तथातयापरिणम
 नस्वभाषत्वात्, तत्र स केषलनीललेदयायोग्यद्रव्यसाधिव्याप्तीललेदयापरिणतः सन् काळ कृत्स्ना भवान्तरे समुत्प-

पञ्चधाभो !, गो० ! छल्लेसाभो पञ्चधाभो, वंजहा—कण्ह० जाव सुकलेसा, से नूण मंते ! कण्हलेसा नीललेसं पप्प
 सारुवचाए तावपञ्चचाए सागंघचाए तारसचाए ताफासचाए सुज्जो २ परिणमति, वंजा गो० ! कण्हलेस्सा नीललेसं पप्प
 सारुवचाए जाव सुज्जो २ परिणमति, से केण्हद्वेयं मंते ! एवं बुधर—कण्हलेस्सा नीललेसं पप्प सारुवचाए जाव सुज्जो २
 परिणमति !, गो० ! से जहा नामए खीरे दूंसि पप्प सुदे वा मत्ते राग पप्प सारुवचाए जाव ताफासचाए सुज्जो २
 परिणमइ, से सेण्हद्वेयं गो० ! एव बुधर—कण्हलेसा नीललेसं पप्प सारुवचाए जाव सुज्जो २ परिणमइ, एवं एवेणं
 अभिलावेणं नीललेसा काउलेसं पप्प काउले० वेउलेसं पप्प वेउले० पम्हलेसं पप्प पम्हले० सुकलेसं पप्प जाव सुज्जो २
 परिणमइ, से नूण मंते ! कण्हलेसा नीललेसं काउलेसं वेउलेसं पम्हलेसं सुकलेसं पप्प सारुवाए तावपञ्चचाए सागंघचाए
 सारसचाए ताफासचाए सुज्जो २ परिणमइ !, वंजा गोममा ! कण्हलेसा नीललेसं पप्प जाव सुकलेसं पप्प सारुव
 सागंघ० ताफा० सुज्जो २ परिणमइ, से केण्हद्वेयं मंते ! एवं बुधर—कण्हले० नीलले० जाव सुकलेसं पप्प सारुवचाए जाव
 सुज्जो २ परिणमइ !, गोममा ! से जहा नामए वेवलियमणी सिमा कण्हसुधए वा नीलसुधए वा लोदिय० दालि०
 सुकिञ्च० आदए समाधे सारुव० जाव सुज्जो २ परिणमइ, से सेण्हद्वेयं एव बुधर—कण्हलेसा नीललेसं जाव सुकलेसं
 पप्प सारुवचाए सुज्जो २ परिणमति ! से नूण मंते ! नीललेसा किण्हलेसं जाव सुकलेसं पप्प सारुवचाए जाव सुज्जो २
 परिणमइ, वंजा गोममा ! एवं वेव, काउलेसा किण्हलेसं नील० वेउ० पम्ह० सुकलेसं, एवं वेउलेसा किण्ह० नील०
 काव० पम्ह० सुकलेसं, एवं पम्हलेसा किण्ह० नील० काव० वेउ० सुकलेसं पप्प जाव सुज्जो २ परिणमइ !, इत्था

वाक्त्वं दत्तलेख्या, किमुक्त भवति ?—भीतलेख्याः कायोतलेख्याः तेजोलेख्याः पञ्चलेख्याश्च अक्षप्रकारेण द्वयोस्त्रिषु चतुर्षु वा शब्देषु भवन्तीति, स च एव 'नीतलेखे च भवे । जीवे कश्चिन्नामेसु दोषाः ।, मोक्षमा । दोषे वा तिसु वा चतसु वा नाप्तेषु दोषाः' इत्यादि, शुक्लेत्येषु विशेष इति तं पुनरुक्ति—'शुक्लेस्तेषु च भवे ।' इत्यादि, इह शुक्लेत्यायामेव केवलज्ञानं न हेत्यान्तरे तत्र शेषलेख्याकेभ्योऽस्य शुक्लेत्यास्य विशेषः ॥ इति भीमल्यगिरिरचित्वायां प्रज्ञापनाटीकायां हेत्यापदस्य तृतीयोद्देशकः ।

तत्कस्तृतीयोद्देशकः, सम्प्रति चतुर्थं भारम्यते, तत्र चेषमादावधिकारगाथा—

प्रथम परिणामाधिकारः द्वितीयो वर्णाधिकारः तृतीयो रसाधिकारः चतुर्थो गन्धाधिकारः पञ्चमः सुखादुद्याधिकारः षष्ठः प्रयत्नाप्रयत्नाधिकारः सप्तमः सङ्घिष्टासङ्घिष्टाधिकारः अष्टमः तज्जगतीताधिकारः नवमो गन्तव्यधिकारः दशमः परिणामाधिकारः एकादशोऽप्यदेशः प्रत्यक्षरूपणाधिकारः द्वादशोऽवगाहाधिकारः त्रयोदशो वर्णाधिकारः चतुर्दशः स्थानप्ररूपणाधिकारः पञ्चदशोऽल्पबहुत्वाधिकारः । तत्र प्रथम परिणामलक्षणमभिधित्तुर्वर्त्तमानो वक्तव्यः ता एव हेत्याः प्रतिपादयति—

परिणामप्रसरसर्गमुद्रश्चपसत्यसंकिलिदृष्टः । गतिपरिणामपदसोनादवन्नाप्यदापानमप्यवर्तु ॥ १ ॥ कश्च भं भवे । तेसांभो

आभिषिषोद्वियनाथ एव सर्वे कण्ठोत्सार्णं सर्वे माणिपदं साव चउर्हि, एगमि नाणे होजा, एगमि केवटनाये होजा (सूत्रं २२४) पञ्चमणाए मगर्देए लेस्साएए वरुओ उरेसओ समओ ॥

‘कण्ठलेसे षं भते ! ओपे करसु नाणेसु होजा’ इत्यादि प्रसस्तुतं सुगमं, भगवानाह—गौतम ! इयोस्मिन् चतुर्षु च ज्ञानेषु भवति, तत्र इयोराभिनिषोधिकश्रुतज्ञानयोः त्रिषु आभिनिषोधिकश्रुताद्यधिज्ञानेषु यदिवाऽऽभिनिषोधिकश्रुतमनःपर्यायज्ञानेषु, इहायधिराद्विषसापि मनःपर्यवज्ञानमुपजायते, सिद्धमाहतादायनेकमस्तथा प्रतिपादनात्, अन्यथ विधिना प्रतिज्ञानं सदावरणक्षयोपशमसामग्री, तत्र कस्यापि चारिन्निषोऽप्रमत्तसामर्थ्यपञ्चाद्यन्यतमकतिपयलक्ष्यसमन्वितस्य मनःपर्यायज्ञानावरणक्षयोपशमनिमित्ता सामग्री तथारूपाप्यवसायादिलक्षणा सम्पद्यते न त्वध्विज्ञानावरणक्षयोपशमनिमित्ता ततस्तस्य मनःपर्यवज्ञानमेव भवति, ननु मनःपर्यवज्ञानमतिविशुद्धस्योपजायते कण्ठलेदया च सक्किट्ठाप्यवसायरूपा ततः कथं कण्ठलेदयाकस्य मनःपर्यायज्ञानसम्भवः ?, उच्यते, इह हेदयानां प्रत्येकासङ्क्षेयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणान्पञ्चवसायस्थानानि, तत्र फानिचिद् मन्त्रानुमात्रान्पञ्चवसायस्थानानि प्रमत्तस्य तस्यापि लभ्यन्ते, यत एव कण्ठनीलकापोतलेदया अन्यत्र प्रमत्तस्य तान्ता गीयन्ते, मनःपर्यवज्ञानं च प्रथमतोऽप्रमत्तस्य तस्योत्पद्यते यतः प्रमत्तस्य तस्यापि लभ्यते इति सम्पद्यति कण्ठलेदयाकस्यापि मनःपर्यवज्ञानं, यतु-
र्वाभिनिषोधिकश्रुताद्यधि मनःपर्यवज्ञानेषु, ‘एष जाय पनदलेसे’ इति एव—कण्ठलेदयोकेव प्रकारेण तावद् मकम्प

तत् स्फुटप्रतिभास च भेद जानातीति, अत्र पर्यवस्थानीया उपरितनी तृतीया प्रथिमी अतिविशुद्धा च स्वसुमिकानु-
 सारेण नीललेखा धरणिबलस्थानीया भयक्षनी कृष्णलेखा चक्षुःस्थानीयमवधिज्ञानमिति ॥ सम्प्रति नीललेखाक-
 मपेक्ष्य कापोतलेखापिपर्यं सूत्रमाह—‘कातलेसे ष मते ! नेरदृष्ट नीललेख नेरदृष्ट पणिहावे’सादि, अक्षरयमनिका
 सुगमा, नवरं ‘दोवि पाए तयापरचा’ इति द्वावपि पादौ तयैः कृत्वा, द्वावपि पाय्मी उत्साद्येत्पर्यं, भावना
 त्रिय—यथा पर्यवस्थोपरि दृष्टमारुह सर्वतः समस्तादयलोकमानो षडुत्तर पश्यति स्पष्टतरं च तथा कापोतलेखो
 नेरपिकोऽपर नीललेखाकमपेक्ष्य प्रभूत क्षेत्रमपधिना जानाति पश्यति च तदपि च स्पष्टतरमिति, इह दृष्टस्थान-
 नीया कापोतलेखा उपरितनी च प्रथिमी पर्यवस्थानीया नीललेखा तृतीया च प्रथिमी चक्षुःस्थानीयमवधिज्ञान-
 मिति ॥ सम्प्रति का लेखाः फलितु ज्ञानेषु लभ्यन्ते इति निरूपयितुकाम आह—

कण्ठलेख पा मत्त ! जीवे कम्पसु नाणसु होज्जा !, गो० ! दोसु वा तिसु वा चउसु वा नाणसु होज्जा, दोसु होमापे आ
 भिभिचोदियसुयनाप होज्जा, तिसु होमापे आभिणिचोदियसुयनापओदिनापेसु होज्जा, अइवा तिसु होमापे आभि-
 णिचोदियसुयनापमणपज्जवनापेसु होज्जा, चउसु होमापे आभिणिचोदियसुयनओदिसनपज्जवनापेसु होज्जा, एवं ज्ञान
 पम्हसपे, सुदलेसेण मते ! जीव कम्पसु नाणसु होज्जा !, गो० ! दोसु वा तिसु वा चउसु वा होज्जा, दोसु होमापे

ण भवे !' इत्यादि, इयमत्र मायना—यथा समभूभागव्यपस्थित एव कश्चित् विवक्षितः पुरुषः चक्षुर्नैर्मल्यवशात्
 मनागधिक पश्यति न प्रभूततर तथा विवक्षितोऽपि कश्चित् कृष्णलेदयाको नैरयिकः स्वभूमिकादुसारेणातिविशुद्धो
 ऽपि समानपृथिवीकमपर कृष्णलेदयाक नैरयिकमपेक्ष्य यदि परमवधिना मनागधिक पश्यति न तु प्रभूततर, अत्र
 समभूभागस्थानीया समाना पृथिवी स्वभूमिकासमाना च कृष्णरूपा लेदया चक्षुःस्थानीयमप्यधिज्ञानमेतावता वैत-
 दपि व्यनित—यथा समभूभागव्यपस्थितः पुरुषः सर्वत समन्तादभिलोकमानो गत्तोगत पुरुषमपेक्ष्यतिप्रभूततर
 पश्यति तथा पञ्चमपृथिवीगतः स्वभूमिकादुसारेणातिविशुद्ध कृष्णलेदयाको विवक्षितोऽपि नैरयिकः सप्तमपृथिवी
 गत कृष्णलेदयाकमतिमन्दानुमागावधिनैरयिकमपेक्ष्यतिप्रभूत पश्यति, मनागधिकप्रिगुणक्षेत्रसन्मवात् ॥ सम्प्रति
 नीललेदयाकविषय सूत्रमाह—'नीललेसे ण भवे ! नैरदृक् कण्डलेस नैरदृक् पणिहाए' इत्यादि, अक्षरगमनिका सुग-
 मा, नवर 'वितिविरतराग खेच ज्ञाणइ' इति विगत सिमिर—विविरसम्पायो ज्ञानो यत्र ताद्वितिमिर, इदं विति
 मिरमिद वितिविरमनयोरतिशयेन वितिविर यितिविरतर 'इयोर्विमज्जे तरवि'ति तरप्रत्ययः, ततः प्राकृतलक्षणात्
 स्वार्थे कप्रत्ययः पूर्वस्य च दीर्घत्वं, अत एव विशुद्धतर—निर्मलतर अतीव स्फुटप्रतिभासमिति यावत्, मायना त्वय-
 यथा धरणिवलगात् पुरुषमपेक्ष्य पर्वतारूढः पुरुषोऽतिदूरं क्षेत्र पश्यति तदपि प्रायः स्फुटप्रतिभास यथा विव
 क्षितोऽपि नीललेदयाको नैरयिको योग्यतानुसारेणातिविशुद्धावधिः कृष्णलेदयाक नैरयिकमपेक्ष्यतिदूर वितिविर

आत्मर बहुतरागं खेचं पासद आत् विविवितररागं पासद, से वेण्डेवं गोयमा ! एवं पुण्ड—कावलेस्से प नेयए
मीलेस्से नेरयं पविहाप तं वेण आत् विविवितररागं खेचं पासद ॥ (सूत्रं २२३)

‘कवहसेवे वं भवे ।’ इत्यादि, कृष्णलेदयो भदन्त कश्चिन्नैरयिकोऽपर कृष्णलेदयाक प्रविषाय—अपेस्यावधिना
अवधिज्ञानेन सर्वतः—सर्वासु दिक्षु समन्ततः—सर्वासु विदिक्षु समभिलोकमानो—निरीक्षमायः कियत्—किपरि
माण क्षेत्र जानाति किपद्मा क्षेत्रभवपिद्वन्द्वेन पश्यति !, मगवानाह—गोतम ! न वद् क्षेत्र जानाति नापि बहु
क्षेत्र पश्यति, किमुक्क भवति !—अपर कृष्णलेदयाक नैरयिकमपेक्ष्य न विषयितः कृष्णलेदयाको योन्यतानुसारेणा
तिविजुदोऽपि नैरयिकोऽसिप्रभूत क्षेत्रमपधिना जानाति पश्यति, एतदेवाह—न दूरम्—अतिविप्रकृष्ट क्षेत्रं जानाति
नाप्यतिविप्रकृष्ट क्षेत्र पश्यति, किं तु इत्यरमेण—स्वल्पमेवाधिक क्षेत्रं जानाति इत्यरमेवाधिक क्षेत्र पश्यति, एतच्च
सूत्र समानश्रुधिपीककृष्णलेदयनैरयिकविषयमवसेयमन्यथा व्यभिचारसम्भवात्, तथाहि—सप्तमश्रुधिपीगतः कृष्णसे-
दयापो नैरयिको जपन्यतो गन्धूतादौ जानाति उत्कर्षतो गन्धूत, पष्ठश्रुधिपीगतः कृष्णलेदयाको जपन्यतो गन्धूत
मुत्कर्षत साद, पञ्चमश्रुधिपीगतः कृष्णलेदयाको जपन्यत साद गन्धूतमुत्कर्षतः किञ्चिदूने द्वे गन्धूते, तयो द्विशुष
द्विशुषाधिकक्षेत्रसम्भवाद् भवत्यधिकृष्टसूत्रस्य व्यभिचार, यथा समानश्रुधिपीकमपर कृष्णलेदयाकं नैरयिकमपेक्ष्याति
पिजुदोऽपि कृष्णलेदयाको नैरयिको मनागभिक पश्यति नासिप्रभूतं तथा दृष्टान्तेनोपपिपादयिपुराह—‘से केण्डे

प्रासरः^१, गो०^१, से कदा नामए केर शुरिसे बहुसमरमपिज्जंसि भूमिभागंसि ठिवा सबओ समठा सममिलोएक्का, ठए वं
 से शुरिसे धरणिवल्लगयं शुरिसं पणिहाए सबओ समठा सममिलोएमाप्पे को बहुयं खेवं जाव पासर जाव इयरियमेव ठेव
 पासह, से वेण्डेणं गोयमा^१ ! एवं बुधइ कण्हलेसे णं नेरए जाव इयरियमेव खेवं पासह, नीललेसे ण मंति^१ ! नेरए कण्हलेसं
 नेरएयं पणिहाय ओहिणा सबओ समठा सममिलोएमाणे २ केवटियं खेवं जाणइ केवसियं खेवं पासह^१, गो०^१, बहुतरागं
 खेवं जाणइ बहुतरागं खेवं पासह दूरतरखेवं जाणइ दूरतरखेव पासह वित्तिभिरतरयं खेवं जाणइ वित्तिभिरतरागं खेवं
 पासह विसुद्धतरागं खेवं जाणइ विसुद्धतरागं खेवं पासह, से केण्डेणं मंते^१ ! एवं बुधइ—नीललेसे वं नेरए कण्हलेसं
 नेरइयं पणिहाय जाव विसुद्धतरागं खेवं जाणइ विसुद्धतरागं खेवं पासह^१, मे कदा नामए केर शुरिसे बहुसमरमपिज्जओ
 भूमिभागओ पवयं दुरुहिवा सबओ समठा सममिलोएक्का ठए णं से शुरिसे धरणिवल्लगयं शुरिसं पणिहाय सबओ
 समठा सममिलोएमाप्पे २ बहुतरागं खेवं जाणइ जाव विसुद्धतरागं खेवं पासह, से वेण्डेणं गोयमा^१ ! एवं बुधइ—
 नीललेसे नेरए कण्हलेसं जाव विसुद्धतरागं खेवं पासह, काउलसे वं मंते^१ ! नेरए नीललेसे नेरइयं पणिहाय
 ओहिणा सबओ समठा सममिलोएमाप्पे २ केवटियं खेवं जाणइ पासह^१, गो०^१ ! बहुतरागं खेवं जाणइ पासह जाव
 विसुद्धतरागं खेवं पासह, से केण्डेणं मंते^१ ! एवं बु०—काउलसे वं नेरए जाव विसुद्धतरागं खेवं पासह^१, गो०^१ !
 से कदा नामए केर शुरिसे बहुसमरमपिज्जओ भूमिभागओ पवयं दुरुइ २ दोवि पाए उवाविया (धरणा) सबओ समठा
 सममिलोएक्का ठए णं से शुरिसे पवयगयं धरणिवल्लगयं च शुरिसं पणिहाय सबओ समठा सममिलोएमाणे बहुतरागं खेवं

बद्धर सिध तेउछेसे उबबद्धर सिध पन्हुलेसे उबबद्धर सिध सुकलेसे उबबद्धर सिध जछेसे उबबद्धर सछेसे उबब
 द्दर' एव नीडकापोततेजःपद्मशुक्लेश्यापिपयापयपि सूत्राणि षड्भ्यानि 'वापमतरा जहा असुरकुमारा' इति
 'जछेसे उबबद्धर सछेसे उबबद्धर' इति षड्भ्या इति, सर्वदेशानां श्रेण्यापरिणामस्याऽऽमन्ययाद् भावात्, एव
 श्रेण्यापरिसङ्ख्यान परिभाष्य ज्योतिष्कवैभानिकविपयापयपि सूत्राणि षड्भ्यानि, नवर सत्र 'चयन्ती'समिञ्जनीय,
 तदेवमेकैकश्रेण्यापिपयाणि चतुर्विधातिदण्डकक्रमेण नैरपिकादीनां सूत्राण्युक्तानि सत्र कश्चिदाद्यद्वेत—प्रविरक्तैकै
 कनारकादिपिपयमेतत् सूत्रकदम्भक यदा तु षड्यो भिन्नश्रेण्याकाकासां भवाहुत्ययन्ते तदाऽन्यथाऽपि पशुगतिर्म
 येत्, एकैरगतयमार्पेक्षया समुदायधर्मस्य कश्चिदन्यथाऽपि दर्शनात्, ततस्त्वाद्यद्वाऽपनोदाय येषां यावत्सो श्रेण्याः
 सम्भवयन्ति तेषां युगपत्तावतेश्रेण्यापिपयमेकैक सूत्रमनन्तरोदितार्थमेव प्रतिपादयति—'से नूण भवे ! कण्डलेसे
 नीटलेसे काटलेसे नेरइए कण्डलेसेसु नीटलेसेसु काटलेसेसु नेरइएसु उबबद्धर' इत्यादि, समस्त युगम । सम्प्रति
 शृण्वान्श्रेण्यादिनैरपि सत्तापधिज्ञानदर्शनपिपयश्रेष्ठपरिमाणत्वात्तन्ममाह—

कण्डलेसे ण भवे ! नेरइए कण्डलेसे नेरइए पणिदाए ओहिणा सबभो समंठा समभिलोएमाने केवतिवं खेवं व्याणइ केव
 इय एव पासरइ, गो० !, पो पडुप खेव व्याणइ पो वडुप खेवं पासर पो इर खेवं व्याणइ पो इर खेवं पासर इचरिम
 भेव एव व्याणइ इचरियमेव एव पासर, से केणट्ठेणं भवे ! एवं पुनर कण्डलेसे ण नेरइए तं येव व्याण इचरियमेव खेव

[अन्तर्मुहूर्ते गतेऽन्तर्मुहूर्ते शेप बाहुषि (एष) । लेस्यापरिणामे जीवा ब्रजन्ति परलोकम् ॥ १ ॥] इति भवनात्,
 तत्र एक 'गोयमा । कण्डलेसे गुरुविकारए कण्डलेसेसु गुरुविकारएषु उपवज्जर सिध कण्डलेसे उवदर' इत्यादि,
 एषं नीललेस्याविषय कापोतलेस्याविषय च सूत्र एकम्, तथा यदा भवनपतिन्यन्तरज्योतिष्कसीधर्मज्ञानदेयाः
 तेजोलेस्यावन्तः स्वमथास्तुत्या शुषिपीकायिकेष्टुत्पद्यन्ते सदा किपत्काक्रमपयासापस्यायां श्रेषु तेजोलेस्याऽपि लभ्यते
 सत ऊर्के तु न भवति, तथा भवस्वमायतया तेजोलेस्यायोगवद्रभ्यमद्रासत्तयसन्मयात्, सततेजोलेस्यासूत्रे एक-
 'तेजसे उपवज्जर नो शेष ण तेजसे उपवदर' इति, यथा च शुषिपीकायिकानां यत्कारि सूत्राण्युक्तानि तथाऽ-
 प्कायिकवनस्पतिकायिकानामपि वक्तव्यानि, तेषामप्यपयासापस्यायां तेजोलेस्यासमयात्, तेजोबाहुषिचतुरिन्द्रि-
 यविषयाणि प्रत्येक त्रीणि सूत्राणि वक्तव्यानि, तेषां तेजोलेस्याया ब्रसन्मयात् ॥ पक्षेन्द्रियविर्ययोनिका ननु
 व्यास यथाऽऽद्यासु तिसु लेश्यासु शुषिपीकायिका उक्ताः सया पदस्वपि लेस्यासु वक्तव्याः, पण्यामप्यन्यतमया
 लेस्याया तेषामुत्पत्तिरसन्मयात्, उत्पत्तिगतैकलेस्याविषये चोद्दर्शनाया पण्णां विकल्पानां सन्मयात्, सूत्रपाठ-
 शेष—'से नूय भते । कण्डलेसे पर्विदियतिरिक्खजोणिए कण्डलेसेसु पर्विदियतिरिक्खजोणिपए उपवज्जर कण्ड-
 लेसेसु उपवदर ज्जसे उपवदर ससेसे उपवदर', इत्ता गोयमा ।, कण्डलेसे पर्विदियतिरिक्खजोणिए कण्ड-
 सेसु पर्विदियतिरिक्खजोणिपए उपवज्जर सिध कण्डलेसे उपवदर सिध नीललेसे उपवदर सिध कावलेसे उव

र्त्तमानः कृष्णलेद्वय एवोद्भवते, एतदेव निमग्नवाक्योत्पादनार्थं प्रकारान्तरेणाह—यद्येदं चत्स्यते तद्येदं चद्भवते
 न लेद्वयान्तरगत इति ? , मग्नानाह—‘इता गोयमा !’ इत्यादि, इत्येत्वनुमतौ अनुमतमेतत् मम गोयम ! ‘कृष्ण
 लेद्वयं नेरद्वयं’ इत्यादि, अथ कथं कृष्णलेद्वयः सन् कृष्णलेद्वयेषु नैरधिकेभूत्स्यते न लेद्वयान्तरोपेतः ? , उच्यते, इह
 तिर्यक्पञ्चेत्रिंशो मनुष्यो वा षड्मासुष्कतया नरकेभूत्स्यति (विष्णु)कामो यथाक्रमं तिर्यगाशुषि मनुष्याशुषि च साकत्से
 नाशीणोऽन्तर्मुद्गर्धयेषु यद्येद्वयेषु नरकेभूत्स्यते तद्वत्तलेद्वयया परिणमति, तवत्वेनैवाप्रतिपत्तिरिति न परिणामेन नरकाशुः
 प्रतिसयेदयते, तव उच्यते कृष्णलेद्वयः कृष्णलेद्वयेषु नैरधिकेभूत्स्यते न लेद्वयान्तरशुष्कः, अथ कथं कृष्णलेद्वयाक एवोद्भ-
 वते ? , उच्यते, देवनैरपिकाणां हि लेद्वयापरिणाम आनयश्चयाद् भवति, एतच्च प्रायेण प्रपञ्चत उपपादितं, एव नील-
 लेद्वयाधिपय कापोतलेद्वयाधिपय च सूत्र षष्ठ्यं, एव असुरकुमारदीनामपि सनत्कुमारपर्यवसानानां षष्ठ्यं, नगर
 तेजोलेद्वयासूत्र तन्नाभ्यधिकमभिधेय, तेजोलेद्वयाया अपि तेषां मायात् ॥ अशुना श्रुतिदीकाधिकेषु कृष्णलेद्वयाधि
 पय सूत्रमाह—‘से नृण भवे !’ इत्यादि, इह विरथां मनुष्याणां च लेद्वयापरिणाम भ्रान्तमुद्गर्धिकस्यतः कदाचित्
 यद्येदं चद्भवते कदाचित्तेद्वयान्तरपरिणतोऽपि चद्भवते, एव पुनर्नियमो यो यद्येद्वयेभूत्स्यते स नियमतकच्छेदस्य एवो-
 त्स्यते, “अतमुद्गर्धन्मि गए अतमुद्गर्धन्मि सेसए आउ (वेव) । लेसाहि परिणयाहि जीणा षष्ठसि परलोप ॥१॥”

नैरयिको नैरयिकेष्टपद्यते नो अनैरयिका, कथमिति चेद् ? उच्यते, इह यस्माद्भारकादिमर्षोपग्राहकमाशुरेष न
 ज्ञेय, तथाहि—नारकाशुपि उद्यमगाते नारकमर्षो भवति मनुष्याशुपि मानुषमप इत्यादि, ततो नारकायाशुर्भेदन
 प्रथमसमये एव नारकादिष्वपदेश लभते, एतच्च ऋजुसूत्रनयदर्शनं, तथा च नयविभिः ऋजुसूत्रनयस्वरूपनिरूपण
 कुर्वन्निरिदमुक्त—“पलातं न दहत्यग्निर्मिथते न घट क्वचित् । नाश्रुते निष्क्रमोऽस्तीह, न च हृत्य प्रविश्यते
 ॥ १ ॥ नारकम्यतिरिक्तम्, नरके नोपपद्यते । नरकाद्भारकभास, न कश्चिद्विप्रमुच्यते ॥ २ ॥” इत्यादि, ‘एव जाय
 वेमाणिप्’ एव—नैरयिकोक्तप्रकारेण तावद्वक्तव्यं यावदेमानिको—मैमानिकविषयं सूत्रं, तथा सुगमत्वात् स्वयं
 परिभाषनीय ॥ अशुना उद्धर्तनाविषय नैरयिकेषु सूत्रमाह—‘नैरह एष भवे !’ इत्यादि, एतदपि ऋजुसूत्रनयदर्श
 नेन वेदितव्यं, तथाहि—परमथाशुपि उद्यमगाते तत उद्धर्तते यन्नथाशुभोद्यमगातं तेन मयेन व्यपदेशः, यथा
 नारकाशुपि उद्यमगाते नारकमर्षेन नारक इति, ततो नैरयिकेभ्योऽनैरयिक एवोद्धर्तते न नैरयिक इति । एव
 चतुर्थेयातिदृष्टकक्रमेण तावत्सूत्रं वक्तव्यं यावदेमानिकविषय, नवर ज्योतिष्कवैमानिकविषये व्यवन इत्यभि
 लापः कर्तव्यः, तेभ्य उद्धर्तनस्य व्यवनमिति प्रसिद्धेः, तथा चाह—‘एव जाय वेमाणिप् नवर’मित्यादि ॥ अशुना
 कृष्णलेख्याविषयमुत्पद्यो सूत्रमाह—‘से नृण भवे !’ इत्यादि, सेषब्दोऽप्यवधार्यः स वेह प्रमे नून—निश्चितमे
 तत् भदन्त ! कृष्णलेख्यो नैरयिकाः कृष्णलेख्येषु नैरयिकेषु मध्ये उत्पद्यते तेभ्यश्च कृष्णलेख्येभ्यो नैरयिकेभ्य उद्ध-

पकपतया, तथैव सम्पूर्णमेव, स्वशब्दस्यावधारणार्थत्वात् पश्यन्ति सामान्यरूपतया, इह च ज्ञानदर्शनयोः सम्पूर्णलोकविष-
 यत्वे च धनु यकर्म्यं तत्तु नोप्यते प्रन्धविस्तरभयादिति, नवरं- 'निर्यिशेषं विज्ञेयाणां, ग्रहो दर्शनमुच्यते । विशिष्टग्रहणं
 ज्ञानमेवं सर्वत्रगं ह्ययम् ॥ १ ॥" इत्यनया विज्ञा स्वयमेवाम्युद्गमिति, यतश्चैयं केवलचारित्रिणः केवलज्ञानिनश्च तस्मात्ते
 केवलिनो भवन्ति, केवलमेयां पिष्टत इति केवलिन इति कृत्वा । आह-इहाकाण्ड एव केवलचारित्रिण इति किमर्थम् !,
 उच्यते, केवलचारित्रिप्राप्तिपूर्विकेय नियमः केवलज्ञानावाप्तिरिति न्यायप्रदर्शनेन नेदमकाण्डमिति गाधार्यः ॥ १०७९ ॥
 व्याख्याता तावद्लोकसेत्यादिकृपा प्रथमसूत्रगायेति, अत्रैव चालनाप्रत्ययस्याने विज्ञेयतो निर्दिश्य(स्ये)त्वे-तत्र लोकास्योद्योत-
 करानित्याद्युक्तम्, अत्राऽऽह-असोमनमिदं लोकसेति, कुतः !, लोकस्य चतुर्दशरज्ज्वात्मकत्वेन परिमितत्वात्, केयलो
 द्योतस्य चापरिमितत्वेनैव लोकालोककर्म्यापेक्षयात्, वस्यति च- 'केवलविषयाणलंभो लोकालोभो पगासे'ति, ततश्चौयस
 एवोद्योतकरान् लोकालोकयोरेति याच्यमिति, न, अभिप्रायापरिज्ञानात्, इह लोकशब्देन पञ्चास्तिकाया एव गृह्यन्ते,
 ततश्चाकाशास्तिकायमेव पञ्चालोक इति न पृथगुक्तः, न चैतदनार्थः, यत उक्तम्- 'पथैत्यिकायमहो लोको' इत्यादि ।
 अपरस्त्वाह-लोकस्योद्योतकरानित्येतावदेव साधु, धर्मतीर्थकरान् इति न वक्तव्यं, गतार्थत्वात्, तथाहि-ये लोकस्यो
 द्योतकरास्ते धर्मतीर्थकरा एवेति, अत्रोच्यते, इह लोकैकदेशेऽपि प्रामैकदेशे प्रामथल्लोकश्चद्वप्रवृत्तेर्मा भूतवुद्योतकरेप्यव-
 धिषिभज्ञानिप्यर्कचन्द्रादिषु वा सम्प्रत्ययः, तस्मावच्छेदार्थं धर्मतीर्थकरानित्याह । आह-यद्येवं धर्मतीर्थकरानित्येतावदे-

पास्तु लोकास्योद्योतकरानिति न वाच्यमिति, अत्रोच्यते, इह लोकेऽपि नद्यादिविषमस्यानेषु मुधिकया(यि)धर्मार्थमद्यतरण-
 तीर्थकरणशीलास्तेऽपि धर्मतीर्थकरा एयोच्यन्ते, तन्मा भूदसिमुग्धबुद्धीर्नां तेषु सम्प्रत्ययः, तदपनोदाय लोकस्योद्योतकरान-
 व्याहेति । अपरस्स्याह-जिनानित्यतिरिच्यते, तथाहि-यथोक्तप्रकारा जिना एव भवन्तीति, अत्रोच्यते, मा भूत्कुनयम
 तानुसारिपरिफलितेषु यथोक्तप्रकारेषु सम्प्रत्यय इत्यतस्तद्व्यप्येदार्थमाह-जिनानिति, श्रूयते च कुनयवर्तने—
 'ज्ञानिनो धर्मतीर्थस्य, कर्तारः परमं पदम् । गत्याऽऽगच्छन्ति भूयोऽपि, भयं तीर्थनिकारतः ॥ १ ॥' इत्यादि, तद्वृत्तं न
 ते रागादिजेतार इति, अन्यथा कुतो निकासतः पुनरिह भवाङ्कुरप्रभवो !, वीजमाधात्, तथा चान्यैरप्युक्तम्—"अज्ञान
 पांसुषिवितं पुरातनं कर्मधीजमयिनाशि । तृप्याञ्जलाभिविषिकं मुच्यति जन्माङ्कुर जन्तोः ॥ १ ॥" तथा—"दग्धे वीजे
 यथाऽत्यन्तं, प्राबुर्भयति नाङ्कुरः । कर्मधीजे तथा दग्धे, न रोहति भवाङ्कुरः ॥ १ ॥" इति । आह-यद्येवं जिनानित्येता
 वदेयास्तु लोकस्योद्योतकरानित्याद्यतिरिच्यते इति, अत्रोच्यते, इह प्रवचने सामान्यतो विस्मिष्टश्रुतपरादयोऽपि जिना
 एयोच्यन्ते, तद्यथा-श्रुतजिना अवधिजिना मनापर्यायज्ञानजिनाः छद्मस्यपीतरागाश्च, तन्मा भूतेषु सम्प्रत्यय इति तदप-
 नोदार्थं लोकस्योद्योतकरानित्याद्यप्युपमेय । अपरस्स्याह-अर्हत इति न वाच्यं, न ह्यनन्तरोदितस्वरूपा अर्हश्चतिरेके-
 णापरे भवन्तीति, अत्रोच्यते, अर्हतामेव विशेष्यस्यास्य दोष इति । आह-यद्येवं हन्त ! तर्ह्येत एवेत्येतापदेयास्तु लोक
 स्योद्योतकरानित्यादि पुनरपार्थक्यं, न, तस्य विशेषणसाफस्यस्य च प्रतिपादितस्यात् । अपरस्स्याह-केयलिन इति न वाच्यं,
 यथोक्तस्वरूपाणामर्हतां केवलित्वाच्यभिचारात्, सति च व्यवभिचारसम्भवे विशेषणोपादानसाफस्यात्, तथा च-सम्भवे

व्यभिचारः च विशेषणमथ वदति, यथा नीलोत्पलमिति, व्यभिचाराभावे तु तदुपादीयमानमपि यथा कृष्णो भ्रमरः शुक्लः बलाका इत्यादि(यत्) कृते प्रयासात् कमर्थं पुण्यातीति !, तस्मात्केवलिन इत्यतिरिच्यते, न, अभिप्रायापरिज्ञानाद्, इह कथञ्चिन् एष यथोक्तस्वरूपा अर्हन्तो नाम्य इति नियमनार्थत्वेन स्वरूपज्ञानार्थमिवेदं विशेषणमित्यनयर्थं, न चैकान्ततो व्यभिचारसम्भय एव विशेषणोपादानसाफल्यम्, सम्यगपदव्यभिचारे एकरूपद्वयभिचारे स्वरूपज्ञापने च त्रिष्टोक्फिपु तस्य योगदर्शनात्, तत्रोभयपदव्यभिचारे यथा नीलोत्पलमिति, तथैकरूपद्वयभिचारे यथा आपो द्रव्य पृथिवी द्रव्यमिति, तथा स्वरूपज्ञापने यथा परमाणुरग्नदेव इत्यादि, यतश्चैयमतः केवलिन इति न दुष्टम् । आह—यथेवं केवलिन इत्येतदेव सुन्दरं शेषं तु लोकस्योद्योतकरानित्यादिकमनर्थकमिति, अत्रोच्यते, इह श्रुतकेवलिप्रभृतयोऽन्येऽपि विद्यन्त एष केवलिनः, तस्मान्मा भूत्सेपु समग्रत्यय इति तत्प्रतिषेधार्थं लोकस्योद्योतकरानित्याद्यपि वाच्यमिति । एव द्वावित्ययोगापेक्षयाऽपि विचित्रनयमतभिन्नेन स्वधिया विशेषणसाफल्यं वाच्यम्, इत्यलं विस्तरेण, गमनिकामात्रमेतदिति । तत्र यदुक्तं कीर्तयिष्यामीति' तत्कीर्तनं कुर्वन्माह—

उत्सममणिञ्च य वदे समवममिणवणं च सुमहं च । पठमप्यहं सुपास जिणं च चवप्सहं वंदे ॥ १ ॥ सुषिहिं च पुष्पवंतं सीमलं सिद्धसं वासुपुञ्जं च । विमलमणं च जिणं घम्मं सतिं च वंदामि ॥ २ ॥ कुंभु अरं च मर्हिं वदे शुणिमुत्तमं नमिजिणं च । ववामि रिद्धनेभिं पासं तहं वदमानं च ॥ ४ ॥ (सूत्राणि)

एतास्त्रिस्तोत्रेऽपि सूत्रगाथा इति, आसौ व्याख्या-इहार्हतां नामानि अन्यर्थमधिकृत्य सामान्यलक्षणतो विशेषलक्षणतश्च

ताओ भणिआओ—सम पुओ भविस्सइ सो जोणणत्थो पयस्सडसोगयरपायवत्स अहे यवहारं तुब्भ छिंदिदिहि, ताव एगा इयाओ भयइ, इयरी भणइ—एवं भयसु, पुत्तमाया पेच्छइ, ववहारो छिज्जउत्ति भणइ, णाऊण सीए विण्णो, एवमाईग-
रुभगुणेणांति सुमई ॥ इयाणि पउमप्पहो—तस्य सामान्यतोऽभिधानकारणम्—इह निष्पङ्कतामङ्गीकृत्य पद्मस्येव प्रभा
यस्यासौ पद्मप्रभा, सर्व एव जिना ययोफस्वरूपा इत्यतो विशेषकारणमाह—

पउमसयणंमि जणणीइ ओहलो तेण पउमाओ ॥ १०८२ ॥

एवास्या—पेच्छइ ॥ गढमगए देधीए पउमसयणमि ओहलो जाओ, तं च से देवयाए सज्जियं, पउमवण्णो य भगवं,
तेण पउमप्पहोत्ति गाथार्थः ॥ १०८२ ॥ इदानीं सुपासो, तस्यैवतो नामान्वर्थः—शोभनानि पार्थान्यस्येति सुपार्थः, सर्व
एव च अर्हन्त एवम्भूता इत्यतो विशेषेण नामान्वर्थमभिधित्सुराह—

गढमगए जं जणणी जाय सुपासा तओ सुपासजिणो ।

इवास्या—गढमगए अणणीए तिरथगराणुभायेण सोमणा पासा जायत्ति, ता सुपासोत्ति । एवं सर्वत्र सामान्याभिधानं

। ते भनिते—सम पुओ भविष्मिदि त बाबनस्य पृथस्याद्योऽकारपाइपलायो एवहारं पुबपोः ऐरस्सति तावदेकत्र भवते इतर भवति—एवं भवतु, पुम
माता नेरुत्ति व्यवहारिच्छयतामिति भवति कल्ला तस्से वरः पुबममिगमंगुणेनेति सुमत्ति । इदानीं पद्मप्रभा २ पद्मार्थं ३ गर्भगते वेष्वाः पद्मप्रपत्ते इरेवो
जाताः तच्च तस्से वेवत्तया समिदं, पउमरंभं भगवान् तेन पद्मप्रम इति । इदानीं सुपार्थः—गर्भगते ज्ञानव्याप्तीर्धेकरादुन्मावेण होमनो पाओ आतामिति,
तत्ता गुणार्थे इति ।

इदानीं सम्भवो-सस्योपतोऽभिधाननियन्धन-संभवन्ति प्रकरणेण भवन्ति षट्स्त्रिंशदविंशत्यगुणा असिञ्चिति सम्भवः, सर्वं एव भगवन्तो यथोक्तस्वरूपा इत्यतो विशेषबीजाभिधित्सयाऽऽह—

अभिसम्भूता सासत्ति समवो तेण पुचई भयव ।

गम्भगए जेण अग्भइया सत्सणिष्फली जाया तेण संभवो ॥ इयाणिं अभिणंदणो, तस्य सामान्येनाभिधानान्यर्थः-अभिनन्दते देवेन्द्रादिभिरित्यभिनन्दनः, सर्वं एव यथोक्तस्वरूपा इत्यतो विशेषहेतुप्रतिपादनायाऽऽह—

अभिणवई अभिक्खं सद्धो अभिणंदणो तेण ॥ १०८१ ॥

व्याख्या—येच्छन्दं ॥ गम्भप्यभिइ अभिक्खणं सद्धो अभिणंदियाइओत्ति, तेण से अभिणंदणोत्ति णामे क्वय, गार्थार्थः ॥ १०८१ ॥ इदानीं सुमतिः, तस्य सामान्येनाभिधाननिबन्धनं श्रोमना मतिरस्येति सुमतिः, सर्वं एव न सुमस्यो भगवन्त इत्यतो विशेषनिबन्धनाभिधानायाह—

जणणी सक्खस्य विणिच्छएसु सुमइत्ति तेण सुमइजिणो ।

गाहचं । जणणी गम्भगए सबस्य विणिच्छएसु भईव मइसंपण्णा जाया, दोण्णं सक्खीणं मयपइयाणं ववहारो छिभो,

१ धर्ममते वेदाम्बधिष्य कलमिप्पधिकोता तेव संयका । इदानीं अभिक्खणः १ पञ्चार्थे ॥ गमोत्पत्तिरितीकनं क्खोऽभिक्खित्तिरिति, तेव तस्य अभिक्खण्ड इति नाम कुरं । ३ गार्थार्थं । जणणी धर्ममते इदं विनिश्चयेषु जणीव मतिरसंपणा जाता, इवोरपि सुठपल्लोः सत्त्वोर्ध्ववहारमिच्छाः,

क्षेत्राञ्च भणिआओ-मम पुत्तो भविस्सइ सो ओपणरयो पयस्सऽसोगवरपाययस्स ओह पघहारं तुळम छिविदिहि, ताव पगा इयाओ भयइ, इयरी भणइ-एयं भयतु, पुत्तमाया नेच्छइ, वयहारो छिज्जउच्चि भणइ, गाऊण तीए विण्णो, पयमारंग-भग्गुणेणति सुमइ ॥ इयाणिं पत्तमप्पहो-तस्य सामान्यतोऽभिपानकारणम्-इह निष्पङ्कतानक्षीकृत्य पद्मस्येय प्रभा यस्यासौ पद्मप्रमः, सर्व एव जिना ययोः स्वरूपा इत्यतो विशेषकारणमाह-

पत्तमसयणमि जणणीइ सोहलो तेण पत्तमाओ ॥ १०८२ ॥

व्याख्या-पच्छइ ॥ गम्भगए देयीए पत्तमसयणंमि सोहलो जाओ, त च से देययाए सज्जियं, पत्तमघण्णो य भगवः, तेण पत्तमप्पहोत्ति गाथार्थः ॥ १०८२ ॥ इदानीं सुपासो, तस्योद्यतो नामान्वर्थः-क्षोभनानि पार्थान्यस्येति सुपार्थः, सर्व एव च अर्हन्त एवम्भूता इत्यतो विशेषेण नामान्वर्थमभिधित्सुराह-

गम्भगए ज जणणी जाय सुपासा तओ सुपासजिणो ।

व्याख्या-गम्भगए जणणीए तिरथगराणुभावेण सोभणा पासा जायसि, ता सुपासोत्ति । एवं सर्वत्र सामान्याभिधान

१ ते भविते-मम पुत्रो भविष्यति त पौत्रवत्स्य पृथक्तासोऽकारणावस्थापो व्यवहारं पुत्रतोः ऐक्यसि ताववेकत्र भवतं, इतरा भवति-एवं भवतु, पुत्र माता नेच्छति व्यवहारिष्णुपत्तामिति भवति इत्या तल्लं इच्छः, पृथगादिगर्भगुणेनेति सुमतिः । इदानीं पद्मप्रमः २ पद्मार्थं ॥ गर्भगते देव्याः पद्मशाब्दे दोहदो जातः तस्य तस्य देवदत्ता सज्जितं पद्मत्रयैव भगवाद् तेन पद्मप्रम इति । इदानीं सुपार्थ-गर्भगते जनन्यासीर्यन्मायुभावेन क्षोभनो पार्थो जालासिद्धिः, तातः सुपार्थ इति ।

विशेषाभिधानं चाधिकृत्यार्थोभिधानविस्तरो द्रष्टव्यः, इह पुनः सुज्ञानस्थात् ग्रन्थविस्तरमयाद्य नाभिधीयत इति कृतं चिह्नरेण,
इयानि चंदप्यहो-चन्द्रस्येव प्रमा-ज्योत्स्ना सौम्याऽस्येति चम्प्रप्रभः, तस्य सवेऽधि तिल्यगरा चद इव सोमलेसा, यिसेसो

जणणीर्ये चदपियणमि ओहलो तेण चदामो ॥ १०८३ ॥

व्याख्या—पण्डितं ॥ देवीय चंदपियणमि ओहलो चंदसरिसवणो य भगवं तेण चंदप्यमोसि गायार्थः ॥ १०८३ ॥
इदानीं सुविहिंसि, तत्र शोमनो विधिरस्येति सुविधिः, इह च सर्वत्र कौशर्यं विधिरूप्यते, तस्य सवेऽधि परिसा, यिसेसो पुन

सम्बविहीसु अ कुसला गन्मगए तेण होइ सुविहिंसिणो ।

व्याख्या—गाहयं ॥ भगवंते गन्मगए सम्बविहीसु भेव यिसेसओ कुसला जणणिंसि जेण तेण सुविहिंसि णाम कय ॥
इयानि सीयलो, तत्र सकलसत्त्वसन्तापकरणविरहादाह्वानकथाद्य शीतल इति, तस्य सवेऽधि अरिस्स मित्तस्स वा
उपरि सीयलपरसमाणा, यिसेसो उण

पितणो दाहोचसमो गन्मगए सीयलो तेण ॥ १०८४ ॥

१ इदानीं चम्प्रप्रभः तत्र सर्वेऽपि सीवेकराजान् इव सीम्बलेइसाग विरोप-यवार्थः ॥ देव्याभग्नपाने होइइः चम्प्रसत्त्वकर्त्तव्य भगवान् तेन चम्प्रप्रभः ।
इदानीं सुविधिरिति तत्र सर्वेऽपि ईदृशाः विरोप पुन-गाथार्थः । मत्पदति गर्धगते सर्वविधिष्वेव विरोपतः कुपला ब्रह्मवीति येन तेन सुविधिरिति नाम
ह्य । इदानीं सीतल-उत्र सर्वेऽपि जरीणां मित्राण्यं कोपरि शीतलपुद्गलमाभाः, विरोपः पुनः-

व्याख्या—परच्छदं ॥ पित्रो विसृज्यो ओसोहिं न पठति, गन्धमण भगवते देवीप परामुद्रस्व
पत्रो, तेन सीयलोति गायार्थः ॥१०८४॥ इयाणि सेजंसो, तत्र भेयान्-समस्तमुचनस्यैव हितकार, प्राकृतसैन्या छान्द
सराद्य भेयांस इत्युच्यते, तस्य सपेडवि सेलोगस्व सेया, विसंसो उण—

महरिषसिज्जारुणमि होहलो तेन होइ सिजसो ।

व्याख्या—गाह्वरं । तस्म रसो परंपरागया सेज्जा देवतापरिगहिता अधिज्जइ, ओ तं अहियइ तस्म देवया उचसगं
करेति, गन्धमणे य देवीप होहलो उचयिद्धा अकंठा य, आरसिउं देवया अयकंठा, तिरथगरनिमित्त देवया परिक्खिया,
देवीप गन्धमण्यहायेण पर्य सेयं जायं, तेण से ज्जामं कय सेजंसोचि ॥ इयाणि यमुपुज्जो, तत्र यसुनां पूज्यो यमुपुज्ज्य,
यस्यो- देयाः, तस्य सपेडवि तिरथगरा इंदार्हण पुज्जा, विसंसो उण—

पूपइ वासवो ज अभिक्खणं तेण यमुपुज्जो ॥ १०८५ ॥

व्याख्या—परच्छदं ॥ वासवो देवराया, तस्म गन्धमण्यस्व अभिक्खणं अभिक्खण जगणीप पूयं करेइ, तेण वासुपुज्जोति,

१ यजार्थं न स्मिः पितृदाहः पूर्वोत्पन्न भोक्तेर्भेदं प्रणुबते, गर्भेगते भगवति देव्या परामुद्रः प्रणुः तेन हीतक इति । इदानीं भेर्वासः तत्र सर्वेऽपि
त्रैलोक्यवत्स भेपरकाराः, विरोध पुनः गावार्थः । तस्म रायः परम्परागता यस्या देवतापरिगृहीताऽर्च्यते यस्यामाद्यमति तस्म देवतोपसर्गं करोति गर्भस्य च
(भगवति) देवता होहइ उपविष्टाऽऽज्जाता च देवताभरत्वापम्यन्ता, हीर्धेकरनिमित्तं देवता परीक्षिता, देव्या गर्भप्रमावेर्भीवं भेयो जातं, तेन तस्म वास
हूर्तं भेर्वास इति । इदानीं वासुपुज्जः तत्र सर्वेऽपि हीर्धेकरा इत्यानीनां पूजना, विरोध पुनः-यजार्थं न वासवो देवराजः, तस्म गर्भगतस्माभीक्ष्ण्यमभीक्ष्ण्यं
उचसगाः पूजो करोति तेन वासुपुज्ज इति,

अथवा पयूणि-रयणाणि वासवो-येसमणो सो गम्भगए अभिक्खणं अमिक्खणं तं रायकुलं रयणेहिं पुरेइत्ति वासुपुज्जो ॥
गाथार्थः ॥ १०८५ ॥ इयाणिं विमलो, तत्र विगतमलो विमला, विमलानि वा ज्ञानादीनि यस्य, सामणजलक्खणं सवे
सिंवि विमलाणि गाणदंसणाणि सरीरं च, विसेससक्खणं

विमलतणुबुद्धि जणणी गम्भगए तेण होइ विमलजिणो ।

व्याख्या—पुषदं । गम्भगए मातूप सरीरं चुद्धी य मसीव विमला जाया तेण विमलोत्ति ॥ इयाणिं अणतो-तत्रानन्त
कर्माश्रययादनन्तः, अनन्तानि वा ज्ञानादीन्यस्येति, तस्य सवेहिंवि अणता कम्मसा अिया सवेसिं च अणताणि
गाणार्हाणि, विसेसो पुण

रयणविचित्तमणत्त दामं सुमिणे तम्भोऽणंतो ॥ १०८६ ॥

व्याख्या—गाथापच्छदं ॥ ‘रयणविचिचं’ रयणस्वचियं ‘अणंतं’ अइमहप्पमाणं दामं सुमिणे अणणीए दिह, तओ
अणंतोत्ति गाथार्थः ॥ १०८६ ॥ इयाणिं धम्मो, तत्र दुर्गतौ प्रपतन्तं सत्त्वसङ्गतं धारयतीति धर्मः, तस्य सवेयि एव
विहत्ति, विसेसो पुण—

१ अथवा वसुभि-रवादि वासवो-येसमणः स गर्भगतेऽमीकवमपीद्वं तद् राजकुलं रवेः दृढतीति वासुपुज्जः । सामान्यकथनं सर्वेषामपि
विमले ज्ञानवदप्ये सरीरं च विसेससक्खणं-पूर्वार्थः । गर्भगते मातुः सरीरं बुद्धिवादीव विमला जाया तेन विमल इति । इवाभीममन्ताः तत्र सर्वेति अथन्ताः
कर्माणा त्रिष्टा सर्वेषां चावन्तामि ज्ञानादीनि विसेसः पुणः-गाथापच्छादं च रवविचिचं-रवप्रचित्तमणत्तम्-अतिमहत्त्वमानं दाम एते ज्ञान्या इह ततोऽग्र्यत
इति । इवाभी धर्मः, तत्र सर्वेऽपि दृढविद्या इति विसेसः पुणः-

गम्भगए जं जणणी जाय सुधम्मसि तेण धम्मजिणो ।

व्याख्या—गाइयं ॥ गम्भगए भगवते विसेसओ से जणणी दाणदयाइपहिं अहिगारेहिं जाया सुधम्मसि तेण धम्म जिणो भगव । इयाणि सती, तत्र शान्तियोगात्तदारमकल्यात्तत्कर्तृत्वाद्वा शान्तिरिति, इदं सामण्णां, विसेसो पुण—

जाओ असिबोयसमो गम्भगए तेण संतिजिणो ॥ १०८७ ॥

व्याख्या—पच्छं ॥ महंतं असियं आसि, भगवते गम्भमागए उवसंतंति गाथार्थः ॥ १०८७ ॥ इदानीं कुंपू, तत्र कुं—गृह्यी तस्यां स्थितवानिति कुस्यां, सामण्णं सवेवि पर्यविहा, विसेसो पुण

थूह रयणविचित्तं कुपु सुमिणंमि तेण कुपुजिणो ।

व्याख्या—गाइयं । मणाहरे अम्भुण्णए महप्पयसे थूह रयणविचिच सुमिणे दंठु पठिबुद्धा तेण से कुंपुत्ति णामे कयं । इदानीं अरो, तत्र—‘सर्वोत्तमे महासस्यकुळे य उपजायते । तस्याभिपृद्ध्ये धूदरसायर उदाहृतः ॥ १ ॥’ तस्य सवेडवि सुब्बुत्तमे कुळे थिद्धिकरा पय जायंति, विसेसो पुण

१ गाथार्थः । गर्भगते भगवति विद्येयत्तल्ल जक्खी राजइवादिक्कचिकारेयु जावा सुपमेति तेच धर्मेजिनो भगवाण् । इदानीं शान्तिः—इदं सामान्यं शिरोः पुनः—पञ्चाई ॥ महइमिबमासीण्, भगवति गर्भमागत उपपान्तमिति । इदानीं कुंपुः, सामान्यं सर्वेऽप्येवविधा, शिरोया पुनः । गाथार्थः । सर्वोहरेऽम्भुत्तमे महापत्तमे स्तुं राजविचियं स्वमे एवा प्रठिबुद्धा तेन तल्ल कुंपुरिति नाम कृतं । इदानीमर—तत्र सर्वेऽपि सर्वोत्तमे कुळे थिद्धिकरा पय जायन्ते शिरोः पुनः—

सुमिणे अर महरिइ पासइ जणणी अरो तग्हा ॥ १०८८ ॥

व्याख्या—पंचछंद ॥ गळमगए मायाए सुमिणे सबरयणमओ अइसुदरो अइप्पमाणो य जग्हा अरओ दिहो तग्हा अरोचि से णामं कर्यंति गाथार्यः ॥ १०८८ ॥ इदानीं मल्लिचि, इइ परीपहादिमल्लजयात्प्राकृतमैत्र्या छान्दसत्वाच्च मल्लिचि, तस्य सर्वेहपि परीसहमल्ल रागदोसा य मिहयसि सामर्णां, विसेसो

वरसुरश्चिमल्लसयर्णमि दोहलो तेण होइ मल्लिजिणो

व्याख्या—(गाहइ)गळमगए माऊए सबोचगवरसुरश्चिमुममल्लसयणिज्जे दोहलो जाओ, सो य देवयाए पडिसमाणिओ दोहलो, तेण से मल्लिचि णामं कर्य । इदानीं मुणिमुबयोचि—तत्र मन्यते जगतस्त्रिकाजवस्थामिति मुनिः तथा शोभनानि व्रताभ्यस्येति मुबतः मुनिश्चासौ सुप्रवक्षेति मुनिसुवतः, सये सुमुणियसपभाया सुप्पया पत्ति सामर्णां, विसेसो

आया जणणी ज सुब्बयस्ति मुणिमुब्यओ तग्हा ॥ १०८९ ॥

व्याख्या—(पंचछंद)गळमगए णं माया अईव सुबया आयसि तेण मुणिमुबओचि णामं, गाथार्यः ॥ १०८९ ॥ इदानीं णमिसि-

। पञ्चार्थे ॥ गर्भयते माता एवमे सर्वरत्नमयोऽपि सुवरोऽस्ति प्रमाणात् यस्याएएवमे इहकटादुर इति तत्र नाम कृतमिति । मल्लिचि तत्र सर्वैरपि परिचर मल्लोपेयान् विहता इति सामान्यं निक्षेपः—(माथार्ये) गर्भयते मल्लः । सर्वैरुपवरसुरमिमुमुममात्पञ्चपदीये दोहरो ज्ञातः स च वेवतवा अतिसम्मानो लो दोहइ, तेव तत्र मल्लिचि नाम कृतं । इदानीं मुनिमुबत इति—सर्वे सुमुभितसर्वभावाः सुबतावेति सामान्यं, निक्षेपः—(पञ्चार्थे) ॥ गर्भयते माता मदीव सुबता जातेति तेव मुनिमुबत इति नाम । इदानीं वमिसि-

तत्र प्राकृतशैल्या छान्दसत्वाऽऽधुणाऽन्तरसम्भवाच्च परीपहोपसर्गादिनमनाममिरिति । तथा चाष्टौ व्याकरणान्यैग्रावीनि
 लोकेऽपि साम्प्रतमभिधानमात्रेण प्रसीतान्येषु, अतः कतिपयशब्दविषयलक्षणाभिधानतुष्टे पाणिनिमत एव नाप्रहः कार्य
 इति, न्यासादिप्रयुक्तशब्दानामपि तेनासिद्धेः, न च ते सखोऽपि शब्दशास्त्रानभिज्ञा इति, कुत प्रसङ्गेन, प्रकृतं प्रस्तुतम्—
 सत्य सर्वेद्विधि परीसहोयसंगा गामिया कसाय(याय)सि सामर्ण्यां, विसेसो—

पणया पद्यतनिष्ठया वसियमित्ते जिणमि तेण नमी ।

व्याख्या—(गाइइ) लल्लिपिहि पद्यंतपत्थियेवेहिं णयरे रोहिज्जमाणे अण्णराईहिं देवीप कुच्छिण्ण णमी उववण्णो, ताहे
 देवीप गभस्स पुण्णसच्चीचोइयाए अट्टालमारोहुं सद्धा समुप्पणा, आळ्ढा य विद्धा परपत्थियेवेहिं, गभप्पमायेण य
 पणया सामतपरिपया, तेण से णमिच्छि णामं कय । इदाणीं णेमी, तत्र धर्मचक्रस्य नेमिवत्तेमिः, सर्वे वि धम्मचक्रस्स
 णेमीभूयसि सामर्ण्यां, विसेसो

रिट्ठरयणं च नेमिं उप्पयमाण तओ नेमी ॥ १०९० ॥

व्याख्या—(पचछब्बं) गभगए तस्स मायाए रिट्ठरयणामओ महाइमहालओ णेमी उप्पयमाणो सुमिणे दिट्ठोसि, तेण

१ तत्र सर्वेद्विधि परीपहोपसर्गां नामिताः कयापाच इति सामान्यं विसेषः(गायार्थ) —दुर्लभितः प्रत्यन्तपार्थिवैर्गरे कप्पमानेऽभ्यरात्रिभिः वेध्याः कुम्भो
 बभिरुत्पन्नाः तदा वेत्वा गर्भस्य पुष्पसत्त्वोदितत्वा अट्टालकमारोहुं अद्धा समुत्पन्ना आळ्ढा च इष्टा परपार्थिविः गर्भममावेय च प्रयत्नाः सामन्तपार्थिवाः,
 तेन तस्य बभिरिति नाम कृतं । इदाणीं नेमिः—सर्वेऽपि धर्मचक्रस्य नेमीभूता इति सामान्यं विसेषः—(पञ्चार्थ) गर्भगते तस्य मात्ताऽरिष्टालमयो महा
 तिमहालवो नेमिरुत्पन्नाः जन्मे एव इति तेन

सुमित्रे अर महारिहं पासइ जणणी अरो तम्हा ॥ १०८८ ॥

ध्यास्या—पेप्यन्त्रं ॥ गम्भगप मायाप सुमित्रे सवरयणमओ अइसुंवरो अइप्यमाणो य जम्हा अरओ दिहो तम्हा अरोचि से यामं कर्यंति गावार्थः ॥ १०८८ ॥ इदानीं महिचि, इह परीपहाविमहजयास्त्राकृतसैन्या छान्दसस्थाद्य महिः, तरय सवेहिएपि परीसइमह रागदोसा य निहयचि सामण्णं, विसेसो

वरसुरहिमहसपणंमि बोइलो तेण होइ महिजिणो

ध्यास्या—(गाइज)गम्भगप माऊप सबोत्तगवरसुरहिकुसुममहसयणिजे दोइलो जाओ, सो य देययाप पढिसंमाणिओ दोइलो, तेण से महिचि यामं कर्यं । इदानीं मुणिसुवयोचि—सत्र मन्यते जगतस्त्रिकाछावस्यामिति मुनिः तथा शोभनानि व्रताभ्यस्येति सुव्रतः मुनिश्चासौ सुव्रतयेति मुनिसुव्रतः, सवे सुमुणियसवभावा सुव्या यचि सामण्णं, विसेसो

आया जणणी ज सुम्बयपसि मुणिसुम्बओ तम्हा ॥ १०८९ ॥

ध्यास्या—(पच्छज्ज)गम्भगप णं माया अईव सुवया आयचि तेण मुणिसुवओचि याम, गायार्थः ॥ १०८९ ॥ इयाणीं जमिसि

१ ववार्थे ॥ यवंगते माया जमे सर्वलजमवोमिमुग्धरोधिममात्मन वसाइरज्जे छवत्तयाइर इति तल्ल नाम हुत्तमिवि । महिरिति तत्र ववैरपि परीचइ यहा रायदोषात्त विइवा इति जामात्तं सिधेव—(यावार्थे) यवंगते मायाः सर्वकुलसुतरिमुमुयमात्मनववीये दोइरो जावाः स च वेवत्तवा प्रतिसम्भावीतो दोइइ ॥ तेन तल्ल महिरिति नाम हुत्तं । इयाणीं मुणिसुवत्त इति—सर्वे सुमुभित्तसवभावाः सुव्रतायेति जामात्तं, सिधेव—(पवार्थे) ॥ यवंगते मायाज्जीव सुव्रता ज्यतेति तेन मुमिसुवत्त इति नाम । इदानीं नमिरिति—

व्याख्या—गङ्गमगपण भगवया गायकुलं विसृजेण धणेण वहियाइय तेण से णामं कयं यद्धमाणेसि, गाथार्यः॥१०९१॥
 एयमेतायता प्रधेन तिस्रोऽपि मूलसूत्रगाथा व्याख्याता इति ॥ अधुना सूत्रगाथैष—

एय मए अभिगुभा विहुयरपमत्ता पहीणजरमरणा । चउथीसंसिपि जिणवरा तिरुथयरा मे पसीयंतु ॥ ५ ॥
 अस्या व्याख्या—‘एयम्’ अनन्तरोक्तेन प्रकारेण ‘मए’ इत्यात्मनिर्वेसमाह, ‘अभिगुता’ इति आभिमुख्येन स्तुता अभिगुता
 इति, स्यनामभिः कीर्तिता इत्यर्थः, किञ्चिशिष्टास्ते !—‘विपूतरजोमलाः’ तत्र रजस्य मलस्य रजोमलौ विपूतौ—प्रकम्पितौ
 अनेकार्थत्वाद्वा अपनीती रजोमलौ यैस्ते तथाविधाः, तत्र वध्यमानं कर्म रजो भण्यते पूर्ववद्धं तु मल इति, अथवा घट्टं
 रजः निकाचित मलः, अपयेर्यापयं रजः साम्प्रयायिक मल इति, यत एवैधम्भूता भूत एव प्रक्षीणज्वरामरणाः, कारण-
 भावादित्यर्था, तत्र जरा—ययोद्धानिलक्षणा मरण तु—प्राणत्यागलक्षणं, प्रक्षीणे ज्वरामरणे येषां ते तथाविधास्तुर्विद्यतिरपि,
 अविद्यत्वाच्चदन्येऽपि, ‘जिनवराः’ भुतादिजिनप्रधानाः, ते च सामान्यकेवलिनोऽपि भवन्ति अत आह—तीर्थकरा इति,
 एतत्समानं पूरणं, ‘मे’ मम, किं !—‘प्रसीदन्तु’ प्रसादपरा भवन्तु, स्यात्—‘क्षीणक्षेत्रास्थाश्च पूजकानां प्रसादवास्ते हि । तच्च
 न यस्मात्सेन पूज्याः क्षेत्राक्षयादेय ॥ १ ॥ यो घस्तुतः प्रसीदति रोपमययं स याति निन्दायाम् । सर्वत्रासमचित्तस्य सर्व
 हितदः कथं स भवेत् ? ॥ २ ॥ तीर्थकरास्तस्यैव यस्माद्रागद्वेषपक्षयात्रिजोकविदः । स्वात्मपरतुस्त्यचिन्ताश्चातः सन्निः सदा
 पूज्याः ॥ ३ ॥ शीतार्दिहेतु च यथा द्वेषं वह्निर्न याति राग वा । नाऽऽह्वयति वा तथाऽपि च तमाश्रिताः स्वैष्टमश्नुयते ॥ ४ ॥

१ यथार्थगेन भगवता गायकुलं विसृजेण धणेन वह्निर्न तेन तस्य नाम कृतं वर्धमान इति ।

से रिङ्गुनेमिचि जामं कर्त्तुं, गाथार्थः ॥ १०९० ॥ इदानीं पासोचि, तत्र पूर्वोक्तयुक्किङ्गापादेय पदयति सर्वभाषानिति पार्थी, पत्त्यक्त इति धान्ये, तस्य सवेडवि सबभाषाणं आणगा पासगा यचि सामण्णं, यिसेसो पुण—

सत्त्वं सयणे जणणी तं पासइ तमसि तेण पासजिणो ।

व्याख्या—(गाहर्द्ध) गहमणय भगवन्ते वेडोद्धववे सत्तसिरं जागं सयणिजे यिचिज्जे माया से सुविणे दिङ्गुचि, तद्वा भंघकारे सयणिज्जगयाए गहमण्यभायेण य एतं सत्त्वं पासिङ्गणं रण्णो सयणिजे गिगया वाद्वा चडाविया भणिमो य—एस सत्त्वो वच्चइ, रण्णा भणियं—इइ आणसि !, मणइ—येच्छामि, दीयएण पडोइमो, दिङ्गो य सत्त्वो, रण्णा चिता गहमस्स पसो अइसयप्यहायो जेण एरिसे विमिरांययारे पासइ, तेण पासोचि जामं कर्त्तुं । इदानीं वद्धमाणो, तत्रोत्पत्तेरारम्य ज्ञानाविभिर्धर्द्धत इति वर्द्धमाना, तस्य सवेवि जाणाइगुणेहिं वद्धइचि, यिसेसो पुण

वद्धइ मायकुलंति अ तेण जिणो वद्धमाणुत्ति ॥ १०९१ ॥

१ तज्जासिद्धेमिचि जाम इत्तं । इदानीं पार्थ इति—तत्र सर्वेभ्यः सर्वभाषानां ज्ञापकालक्षणकालेति धामान्यं विरोधः पुनः—(गाथार्थ)प्रार्थनार्थे प्रगच्छति वेडोद्धवभाष्ये वडिचिरत्तं जामं सवणीये विविङ्गते मात्ता वडवती तस्य एवम इति, तत्राऽऽवच्छारे वडवतीवयवता प्रार्थयाम्येव मायण्णम् सर्वं इत्ता राज्ञः क्षपणीकादि यंथो बाहुव्यस्तिो मन्त्रितम्—एव सर्वो वडवति, राज्ञा मन्त्रितं—इत्तं ज्ञापसि !, भवति—यश्चामि, दीयेव प्रकरोकिता वडव सर्वे राज्ञिज्जिता—यमेव एवो यचिचस्यथायो वेदेइसे विमिराण्यवच्छारे वडवति, तेव पार्थ इति जाम इत्तं । इदानीं सर्वभाषा, तत्र सर्वेभ्यः ज्ञापकालिगुनेर्धर्द्धत इति विरोधः पुनः—

प्यास्या—गणभगण भगयया णायकुलं पिसेसेण घणेण वट्टियाइयं तेण से णामं कयं घट्टमाणेसि, गायार्थः॥१०९१॥
 एषमेतापता घन्थेन तिस्रोऽपि मूलसूत्रगाथा व्याख्याता इति ॥ अधुना सूत्रगाथैव—

तय मए अभियुआ यिहुयरयमला पहीणजरमरणा । चउवीसंपि जिणघरा तित्थयरा मे पसीयंतु ॥ ५ ॥
 अस्या व्याख्या—‘एवम्’मनन्तरोक्तेन प्रकारेण ‘मए’ इत्यात्मनिर्देशमाह, ‘अभिदुता’ इति आभिमुख्येन स्युता अभिदुता इति, स्वनामभिः कीर्तिता इत्यर्थः, किंविशिष्टास्ते !—‘यिपूतरजोमलाः’ तत्र रजस्य मलस्य रजोमलो विधूतो—प्रकम्पितो अनेकार्थत्वाद्वा अपनीतो रजोमलो वैस्ते तथाविधाः, तत्र वाच्यमानं कर्म रजो मण्यते पूर्ववदं तु मल इति, अथवा घट्टं रजः निकाचितं मलः, अथयेर्यापथ रजः साम्यरायिकं मल इति, यत् पवैयम्भूता अत एव प्रक्षीणज्वरामरणाः, कारणभावादित्यर्थः, तत्र ज्वरा—वयोहानिलक्षणा मरणं तु—प्राणत्यागलक्षणं, प्रक्षीणे ज्वरामरणे येषां ते तथाविधास्तुर्धिशतिरपि, अविश्रब्दाश्चदन्येऽपि, ‘जिनघराः’ श्रुतादिजिनप्रधानाः, ते च सामान्यकेयलिनोऽपि भवन्ति अत आह—तीर्थकरा इति, एतत्समानं पूर्येण, ‘मे’ मम, किं !—‘प्रसीदन्तु’ प्रसादपरा भवन्तु, स्यात्—‘क्षीणकुशत्वाच्च पूजकानां प्रसादवास्ते हि । तच्च न यस्मात्तेन पूर्याः क्लेशक्षयादेय ॥ १ ॥ यो वस्तुतः प्रसीदति रोपमवश्यं स याति निम्बदायाम् । सर्वत्रासमचित्तस्य सर्वदितवः कथं स भवेत् ? ॥ २ ॥ तीर्थकरास्त्विह यस्माद्रागद्वेषक्षयाश्रिजोक्थिदः । स्वात्मपरतुल्यचिन्तायात् सन्निः सदा पूर्याः ॥ ३ ॥ नीतार्थितेऽपि च यथा द्वेयं वद्धिर्न याति रागं वा । नाऽऽह्वयति वा तथाऽपि च तमाश्रिताः स्वेष्टमश्नुयते ॥ ४ ॥

१ गर्भमठेन भगवता जलकुलं विरोधेन घनेन वरिष्ठं तेन तल्ल नाम कृतं वर्धमान इति ।

तद्वत्तीर्थकरणं ये त्रिमुद्यनमाधप्रभावकान् भक्त्या । समुपाश्रिता जनास्ते भयशीतमपास्य यान्ति शिवम् ॥ ५ ॥” एत
 बुक्तं भवति—यद्यपि ते रागादिरहितत्वात् प्रसीदन्ति तथापि तानुद्दिश्याच्चिन्त्यचिन्तामणिकस्यानन्त-करणशुद्ध्या अभि-
 प्रवर्णनां तत्पूर्विकैवाभिलषितफलावाप्तिर्भवतीति गायार्थः ॥ तथा—

किन्तियर्षदियमहिआ जेए लोगस्स उरुसमा सिद्धा । आरुगगयोहिलाम समादियरमुत्तम दिंतु ॥ ३ ॥

इयमपि सूत्रगाथैव, अस्या व्याख्या—कीर्तिताः—स्वनामभिः प्रोक्ताः यन्दिताः—त्रिविधयोगेन सम्यक्स्तुताः मयेत्यात्म
 निर्देशे, महिता इति वा पाठान्तरमिदं च, महिताः—पुण्यादिभिः पूजिताः, क एत इत्यत आह—य एते ‘लोकस्य’ प्राणि-
 लोकस्य मिथ्यात्वादिकर्ममकलङ्कभावेनोचमा—प्रधानाः, ऊर्ध्यं वा तमस इत्युत्तमसः, ‘उत्प्रायन्त्योर्घ्यगमनोच्छेदनेष्विति’
 वचनात्, प्राकृतसैव्या पुनरुचमा उच्यन्ते, ‘सिद्धा’ इति सितं भातमेवामिति सिद्धा—कृतकृत्या इत्यर्थः, अरोगस्य
 भाव आरोग्यं—सिद्धत्वं तदर्थं बोधिलामः—मेत्य जिनधर्मप्राप्तिर्बोधिखामोऽभिधीयते सं, स वानिदानो मोक्षायैव प्रशस्यत
 इति, तदर्थमेव च सावर्त्तिक !, तत आह—समाधानं—समाधिः, स च द्रव्यभावमेवादौ द्विविधा, तत्र द्रव्यसमाधिर्यत्तुपयो-
 गस्वास्थ्यं भवति तेषां वाऽविरोध इति, भावसमाधिस्तु ज्ञानादिसमाधानमेव, तदुपयोगादेव परमस्वास्थ्ययोगादिति,
 यतश्चायमित्यर्थं द्विषाऽतो द्रव्यसमाधिष्ववच्छेदार्थमाह—धरं—प्रधान भावसमाधिमित्यर्थः, असावपि तारतम्यभेदावनेक-
 र्थैव अत आह—उत्तमं—सर्वोत्कृष्टं दत्तु—प्रयच्छन्तु, आह—किं तेषां प्रदानसामर्थ्यमस्ति !, न, किमर्थमेवमभिधीयत इति !,
 उच्यते, भक्त्या, वक्ष्यति च—‘भासा असच्चमोसा’ इत्यादि, नवरं तत्रक्त्या स्वयमेव तत्प्राप्तिरुपजायत इति कृतं विस्त-

रेणेति गायार्थः ॥ ६ ॥ व्याख्यातं लेखत इदं सूत्रगाथाद्वयम्, अपुना सूत्रसर्शिकया प्रतन्यते, तत्रामिष्टवकीर्तनैका र्थिकानि प्रतिपादयन्नाह—

गुहगुणणयदणनमसणाणि एगद्धिआणि एयाणि । किस्सण पसेसणावि अ विणयपणामे अ एगहा ॥ १०९२ ॥
 व्याख्या—सुतिः स्तयनं यन्दनं नमस्करणम् एकार्थिकान्येतानि, तथा कीर्तनं प्रशंसैव विनयप्रणामौ च एकार्थिका नीति गायार्थः ॥ १०९२ ॥ साम्तं यदुक्तम् ‘उत्तमा’ इति तद्व्याचिख्यासुरिवन्नाह—

मिन्ऽप्समोहणिआ नाणापरणा चरिसमोहाओ । तिविहत्तमा उम्मुआ तन्हा ते उत्तमा भुति ॥ १०९३ ॥

व्याख्या—मिथ्यात्वमोहनीयात् तथा ज्ञानावरणास्तथा चारित्रमोहाद् इति, अत्र मिथ्यात्वमोहनीयग्रहणेन दर्शनसप्तकं गृह्यते, तत्रानन्तानुबन्धितव्याः कपायास्तथा मिथ्यात्वादिव्रयं च, ज्ञानावरणं मतिज्ञानाद्यावरणमेवात् पञ्चविधं, चारित्रमोहनीय पुनरेकविंशतिभेदं, तद्यातन्तानुबन्धिरहिता द्वादश कपायास्तथा नव नोकपाया इति, अस्मादेव यत्त्रिविधपतमसः, किम् ?—उम्मुकाः—प्रावत्येन मुक्ताः, पृथग्भूता इत्यर्थः, तस्माच्चे भगवन्तः, किम् !, उत्तमा भवन्ति, ऊर्च्य समोवृत्तरिति गायार्थः ॥ १०९३ ॥ साम्तं यदुक्तं ‘आरोग्ययोधिभाम’मित्यादि, अत्र भावार्थमविपरीतमनवगच्छन्नाह—आरुगयोद्विलाभ समादिवरमुत्तम च मे विदुः । किं नु ह निआणमेअ ति?, विभासा इत्य कायच्चा ॥ १०९४ ॥

व्याख्या—आरोग्याय योधिभामः आरोग्ययोधिभामस्तं, भावार्थः प्रागुक्त एव, तथा समाधिवरमुत्तम च ‘मे’ मम ददत्विति यदुक्तम्, अत्र काका पृच्छति—‘किं नु ह नियाणमेअं’ति तत्र किमिति परप्रश्ने, नु इति यितर्कं, नु तत्समर्थने,

तद्वर्त्तीयकरणान् ये त्रिभुवनभाषप्रभावकान् भक्त्या । समुपाभिता जनान्ते भवन्तीतमपास्य यान्ति शिवम् ॥ ५ ॥” एत
 दुक्तं भवति—यद्यपि ते रागादिरहितत्वात् प्रसीदन्ति तथापि तानुद्दिश्याचि त्यचिन्तामणिकल्पानन्त’करणशुद्ध्या अभि-
 एवकर्षणां तत्पूर्विकैवामिषितफलावासिर्भवतीति गार्थार्थः ॥ तथा—

क्रितियवदियमहिम्ना जेष्ट लोगस्स उत्तमा सिद्धा । आरुग्गयोदिलाम समादिवरमुत्तम विंदु ॥ ३ ॥

इयमपि सुप्रगाथैव, अस्मा व्याख्या—कीर्तिता—स्वनामभिः प्रोक्ताः यन्विताः—त्रिविधयोगेन सम्यक्स्तुताः मयेत्याम
 निर्देष्टे, महिता इति वा पाठान्तरमिदं च, महिता—पुष्पादिभिः पूजिताः, क एत इत्यत आह—य एते ‘लोकस्य’ प्राणि-
 लोकस्य निष्पत्त्यात्वादिकर्ममलकलङ्काभावेनोत्तमा—प्रधानाः, ऊर्ध्वं वा तमस इत्युच्यमसा, ‘तत्प्रायस्योर्ध्वगमनोच्छेदनेद्वि’ति
 वचनात्, प्राकृतस्यैस्या पुनरुत्तमा उच्यन्ते, ‘सिद्धा’ इति सिद्धं धातमेपामिति सिद्धाः—कृतकृत्या इत्यर्थः, अरोगस्य
 भाय आरोग्य—सिद्धत्वं तदर्थं बोधिलाम्—मेत्य जिनधर्मप्राप्तियोषिलाभोऽभिधीयते तं, स चानिदानो मोक्षार्थेय प्रशस्यत
 इति, तदर्थमेव च तावत्किं !, तत आह—समाधानं—समाधिः, स च द्रव्यभाष्यमेवाष्ट द्वियिष्य, तत्र द्रव्यसमाधिर्न्ययपयो
 गस्यास्त्वं भवति तेषां यादविरोध इति, भावसमाधिस्तु ज्ञानादिसमाधानमेव, तदुपयोगादेव परमस्वास्थ्ययोगादिति,
 यतश्चायमित्यं द्विपादो द्रव्यसमाधिष्यवच्छेदार्थमाह—यं—प्रधान भावसमाधिमित्यर्थः, असायपि तारतम्यमेवायनेक-
 धैव अत आह—उत्तमं—सर्वोत्कृष्टं यदपु—अप्यच्छन्तु, आह—किं तेषां प्रदानसामर्थ्यमस्ति !, न, किमर्थमेवमभिधीयत इति !,
 उच्यते, भक्त्या, वक्ष्यति च—‘भासा असङ्गमोसा’ इत्यादि, नवरं तन्नक्त्या स्वयमेव तत्प्राप्तिरुपजायत इति कृतं विल्ल-

वृष्यते, सत्यमेवतत्, नपर भक्त्या भाषितेना, अग्यथा नैव 'क्षीणेप्रमेष्टेपा' क्षीणरागद्वेपा इत्यर्थः, 'ददति' प्रयच्छन्ति, किं न प्रयच्छति !, अत आह—समाधिं न मोधिं चेति गायार्थः ॥ १०९५ ॥ किं च—

ज तेहिं वापन्य न विभं जिणवेरहिं सन्येहिं । वंसणनाणचरिसस एस तिविहस्स उवएसो ॥ १०९६ ॥
 म्मास्या—यस्मैर्दातव्यं तद्वत्तं क्षिनयेरः 'सर्वः' ऋषभादिभिः पूर्वमेव, किं च दातव्य !—दर्शनज्ञानचारित्रस्य सम्बन्धि भूतः आरोग्यादिप्रसाधक एव त्रियिधस्योपदेशः, इह च दर्शनज्ञानचारित्रस्येत्सुर्कं, मा भूद्विषमेकमेव कस्यचित्सम्प्रत्यय इत्यतस्तद्वदुदासार्थं त्रियिधस्येत्यादेति गायार्थः ॥ १०९६ ॥ आह—यदि नाम दत्तं ततः किं साम्प्रतमभिलषितार्थप्रसाधन सामर्थ्यरहितास्ते !, ततश्च तन्नक्तिः कोपयुज्यते इति !, अत्रोच्यते—

भन्तीइ जिणयराण मिच्चंती पुब्बसंचिआ कम्मा । आपरिअनसुक्कारेण विज्जा मत्ता य सिज्जति ॥ १०९७ ॥
 व्याख्या—'भक्त्या' भन्त'करणप्रणिधानलक्षणया 'जिनधराणां' तीर्थकराणा सम्बन्धिन्या हेतुभूतया, किं !, 'क्षीयन्ते' क्षयं प्रतिपद्यन्ते 'पूर्वसञ्चितानि' अनेकभयोपात्तानि 'कर्मणि' ज्ञानाधरणादीनि, इत्थंस्वभावात्त्वादेव तन्नक्तेरिति, अस्मिन्नेषार्थे इष्टान्तमाह—उपाहि—आचार्यनमस्कारेण विद्या मन्त्राश्च सिद्ध्यन्ति, तन्नक्तिमतस्तत्त्वस्य शुभपरिणामत्वाच्चत्सिद्धिं प्रतिपद्यन्तकर्मक्षयादिति भावनीय, गायार्थः ॥ १०९७ ॥ अतस्साध्वी तन्नक्तिः, यस्तुतोऽभिलषितार्थप्रसाधकत्वाद्, आरोप्ययोपिलाभादेरपि तद्विर्वयस्यत्वाद्, तथा चाऽऽह—

निदानमेतदिति,—यद्युक्तमारोग्यादि ददतु, यदि निदानमलभनेन, सूत्रे प्रसिद्धत्वात्, न चेदु व्यर्थमेवोच्चारणमिति,
गुरुराह—‘विभासा परस्य फायव’स्ति विधिषा भाषा विभाषा—यिपयविभागव्यवस्थापनेन व्याख्येयस्यार्थः, अत्र कर्तव्या, इय
मिह माधना—नेव निदानं, कर्मवन्धोस्तुत्याभावात्, तथाहि—सिध्यावर्धनाविरसिप्रमादकपाययोगा यन्धहेतवः, न च
मुक्तिप्रार्थनायाममीषामभ्यन्तरस्यापि सम्भव इति, न च व्यर्थमेव तदुच्चारणमिति, ततोऽन्तःकरणशुद्धेरिति गाथार्थः
॥ १०९४ ॥ आह—न नामेदमित्यं निदानं, तथापि तु पुष्टमेव, कथम् !, इह स्तुत्या आरोग्यादिप्रदासारः स्युर्न पा !,
यथाद्याः पक्षस्तेषां रागादिमन्त्रप्रसङ्गः, अथ चरमः तत आरोग्यादिप्रदानविकला इति जानानस्यापि प्रार्थनायां नृपायाद-
दोषप्रसङ्गः इति, न, इत्थं प्रार्थनायां नृपायादायोगात्, तथा चाह—

भासा असबमोसा नयर भन्तीह भासिआ यसा । न तु स्त्रीणपिप्रदोसा दिति समाहि च पोहि च ॥१०९५॥
व्याख्या—भाषा असत्सामुपेयं वर्तते, सा चामन्त्रण्यादिभेदादनेकविधा, तथा चोक्तम्—“आमन्त्रणि आणवणी जायणि
तह पुच्छणी य पन्नयणी । पक्षक्लाणी भासा भासा इच्छाणुलोमा प ॥ १ ॥ अणभिगगहिया भासा भासा य अभिगगहमि
वोदबा । संसयकरणी भासा धोयह अवोयडा चेव ॥ २ ॥” इत्यादि, तत्रेह पाष्वन्याऽधिकार इति, यतो वाच्यायां वर्तते,
यदुत—‘आरुगवोहिलाभ समाहियमुत्तमं दितु’स्ति । आह—रागादिरहितत्वादारोग्यादिप्रदानविकलास्ते, ततश्च किमनयेति !,

१ अतस्तस्मिन् कदापि नृपायनी पाचनी तथा प्रच्छन्नी च प्रक्षालनी । प्रक्षालकादी भाषा भाषेणप्रजुलोमा च १ । २ अन्त्रमिपुहीता भाषा भाषा कदियमहे
वोदक्या । संसयकरणी भाषा व्याख्याभ्याकुरीव ॥ २ ॥

इष्यते, सत्यमेवत्, नयरं भक्त्या भाषितेषा, अन्यथा नैव 'क्षीणप्रेमदेपाः' क्षीणरागदेपा इत्यर्थः, 'ददति' प्रयच्छति, किं न प्रयच्छति?, अत आह-समाधिं च पोषिं वेति गायार्थः ॥ १०९५ ॥ किं च—

ज तेहिं वापय्य त विभ्रं जिणयेरहिं सव्येहिं । दसणनाणचरिसस्स एस तिविहस्स उवपसो ॥ १०९६ ॥
 व्याख्या—यत्तैर्दत्तं तदस जिणयैः 'सर्वैः' श्रुपमादिभिः पूर्वमेव, किं च दातव्य !—दर्शनज्ञानचारित्रस्य सम्बन्धि भूतः आरोग्यादिप्रसाधक एव त्रिविधस्योपदेशः, इह च दर्शनज्ञानचारित्रस्येयुक्तं, मा भूदिदमेकमेव कस्यचित्सम्प्रत्यय इत्यतस्तद्व्युदासार्थं त्रिविधस्येत्यादेति गायार्थः ॥ १०९६ ॥ आह—यदि नाम दत्तं ततः किं साम्प्रतमभिलषितार्थप्रसाधन सामर्थ्यरहितास्ते!, ततश्च तत्रकिः क्रोपयुज्यते इति!, मग्नोच्यते—

अस्सीइ जिणवराण विज्जत्ती पुण्वस चिमा कम्मा । आयरिअनमुक्कारेण विज्जा मंता य सिउज्जति ॥ १०९७ ॥
 व्याख्या—'भक्त्या' अन्तःकरणप्रणिधानलक्षणया 'जिनयराणां' तीर्थकराणां सम्बन्धिन्या हेतुभूतया, किं!, 'क्षीयन्ते' क्षय प्रतिपद्यन्ते 'पूर्वसंश्रितानि' अनेकभवोपाप्तानि 'कर्माणि' ज्ञानावरणादीनि, इत्थंस्वभावत्वादेव तत्र केरिति, अस्मिन्नेत्यर्थे हृष्टान्तमाह—तथाहि—आचार्यनमस्कारेण विद्या मन्त्राद्य सिद्ध्यन्ति, तत्र किमतस्तत्त्वस्य शुभपरिणामत्वाच्चत्तिष्ठि प्रतिपद्यककर्मधयादिति भावनीयं, गायार्थः ॥ १०९७ ॥ अतस्साध्वी तत्रकिः, यस्तुतोऽभिलषितार्थप्रसाधकत्वाद्, आरो ग्यधोऽपि तन्निर्यस्यत्यात्, तथा चाऽऽह—

‘अस्तीह जिणवराण परमाए स्त्रीणपिज्जदोसाणं । आरुग्गवोदिलामं समाहिमरण च पावति ॥ १०९८ ॥
 व्याख्या—मक्स्या जिनवराणां, किंविन्निष्टया !—‘परमया’ प्रधानया भाषमकत्येत्यर्थः, ‘क्षीणेप्रेमद्वेषाणां’ जिनानां
 किम् !, आरोग्यबोधिदामं समाधिमरणं च प्राप्नुयस्मि प्राणिन इति, इयमत्र भाषना—जिनमकत्या कर्मक्षयस्ततः सकल
 कस्याणावाप्तिरिति, अथ समाधिमरणं च प्राप्नुयन्तीत्येतदरोम्यबोधिदामस्य हेतुत्वेन द्रष्टव्यं, समाधिमरणप्राप्तौ नियमत
 एव तस्याप्तिरिति गार्थार्थः ॥ १०९८ ॥ साम्प्रतं बोधिलामप्राप्तावपि जिनमकिमात्रादेव पुनर्बोधिलामो भविष्यत्येव,
 किमनेन वर्तमानकालदुष्करेभ्यानुष्ठानेनेत्वेथंवाधिनमनुष्ठानप्रमादिनं सत्यमधिकृत्यौपदेशिकमिदं गायारुह्यमाह—

छद्धिस्सिअ च बोहिं अकरिंतोडणागयं च पत्थंतो । दन्धिस्सि जह त विन्मल ! इमं च अस्स च बुद्धिस्सि ॥ १०९९ ॥
 छद्धिस्सिअ च बोहिं अकरिंतोडणागयं च पत्थंतो । असेवाइ वोहिं लब्धिमसि कयरेण मुहेण ! ॥ ११०० ॥

व्याख्या—‘छद्धेक्षियं च’सि लब्ध्यां च—प्राप्तां च वर्तमानकाले, कां !, ‘बोधिं’ जिनधर्मप्राप्तिम्, ‘अकुर्वन्’ इति कर्मप-
 राधीनतया सवदनुष्ठानेन सकलामकुर्वन् ‘अनागतो च’ आयक्ष्यामस्यां च प्रार्थयन्, किम् !, द्रस्यसि यथा त्वं हे विह्वल !—
 जहप्रकृते ! इमां चान्यां बोधिमधिकृत्य, किं !, ‘बुद्धिस्सि’ देवीवचनतः अस्यसि, न भविष्यतीत्यर्थः ॥ तथा लब्ध्यां च
 बोधिमकुर्वन्ननागतो च प्रार्थयन्, असेवाइति निपातः असूयायाम्, अन्ये तु व्याचष्टे—अन्यामिवानीं बोधिं
 छप्स्यसि, किं !, क्वरेण मूस्येन !, इयमत्र भाषना—बोधिलामे सति तपःसंयमानुष्ठानपरस्य प्रेत्य वासनावशात्तत्त
 त्ववृत्तिरेव बोधिलामोऽभिधीयते, तवदनुष्ठानरहितस्य पुनर्यासनाऽभावात्तत्त्व्यं तस्मैबुद्धिरिति बोधिलामानुपपत्तिः,

स्यादेतद्, एवं सत्याद्यस्य बोधिताभस्यासम्भव एवोपम्यस्तः, वाचनाऽभावात्, न, अनावृत्तिं सारं राधायेवोपमानेनानामोगात्
एव कथञ्चित्कर्मस्य तत्त्वदवासे रित्येतदावेदितमेवोपोदृष्टात् इत्यलं विस्मरेणेति गायाद्वयार्थः ॥ १०९९-११०० ॥ तस्मात्सति
बोधिताभे तपस्संयमानुष्ठानपरेण भवितव्यं, न यत्किञ्चिच्चैत्याद्यालम्बनं चेत्स्याद्यालम्बनं चेत्स्याद्यालम्बनं भवितव्यमिति, तपस्सं
यमोद्यमयतश्चैत्यादिषु कृत्याधिराधकत्वात्, तथा चाऽऽह—

नेहयकुलगणसंचे आयरिआण च पचयण सुए अ । सव्वेसुचि तेण कयं तवसंजममुज्जमंतेण ॥ ११०१ ॥

भ्यास्या—चैत्यकुलगणसंचेयु तथाऽऽचार्याणां च तथा प्रवचनश्रुतयोश्च, किं !, सर्वेष्वपि तेन कृतं, कृत्यमिति
गम्यते, केन !, तपःसंयमोद्यमयता साधुनेति, तत्र चैत्यानि—अहं प्रतिमा लक्षणानि, कुलं—विद्याधरादि, गणः—कुलसमुदायः
सङ्घः—समस्त एव साध्यादिसङ्घातः, आचार्याः—प्रतीताः, चशब्दादुपाध्यायादिपरिग्रहः, भेदाभिधानं च प्राधान्यस्याप-
नार्थम्, एवमन्यत्रापि द्रष्टव्यं, प्रवचनं—द्वादशाङ्गमपि सूत्रार्थतत्त्वभयरूपं, श्रुतं सूत्रमेव, चशब्दः स्वगत्वानेकभेदप्रदर्शनायः,
पतेषु सर्वेष्वपि स्थानेषु तेन कृतं कृत्य यस्तपःसंयमोद्यमवान् वर्तते, इयमत्र भावना—अयं हि नियमात् ज्ञानदर्शनस-
म्पन्नो भवति अयमेव च गुरुजाययमालोच्य चैत्यादिकृत्येषु सम्यक् प्रवर्तते यथैहिकामुष्मिकगुणवृद्धिर्भवति, विपरीतस्तु
कृत्येऽपि प्रवर्तमानोऽप्यविषेकादकृत्यमेव संपादयति, अत्र बहु वक्तव्यमिति गायार्थः ॥ ११०१ ॥ एवं तावद्गतं सूत्र-
मूढ 'एवं मए अभिषुपं'त्यादि गायाद्वय, साम्प्रत—

चवेसु निग्मलयरा आइचेसु अहिअं पयासयरा । सागरवरगंभीरा सिद्धा सिद्धिं मम विसतु ॥ ७ ॥

‘यत्तीह जिणवरण परमाए लीणपिच्छदोसाणं । आरुगगवोद्विलाभं समाहिमरण च पावति ॥ १०९८ ॥
 व्याख्या—मक्खा जिनवराणां, किंविशिष्टया !—‘परमया’ प्रधानया भावभक्त्येत्यर्थः, ‘लीणप्रेमद्वेषाणा’ जिनानां,
 किम् !, आरोग्यबोधिलाभं समाधिमरणं च प्राप्नुवन्ति प्राणिन इति, इयमत्र भावना—जिनभक्त्या कर्मव्यस्ततः सकल
 कल्याणव्याप्तिरिति, अत्र समाधिमरणं च प्राप्नुयन्तीत्येतद्वदोद्विलाभस्य हेतुत्वेन द्रष्टव्यं, समाधिमरणप्राप्तौ नियमत
 एव तत्प्राप्तिरिति गार्थार्थः ॥ १०९८ ॥ साम्प्रतं बोधिलाभप्राप्तावपि जिनमहिमाप्रादेय पुनर्बोधिलाभो भविष्यत्येव,
 किमनेन वर्तमानकालपुष्करेणानुष्ठानेनेत्येवंपाणिनमनुष्ठानप्रमादिनं सस्यमधिकृत्यौपदेशिकमिदं गाथाद्वयमाह—

सद्धिद्विजं च बोहिं अकरितोऽणागयं च पत्थंते । वन्तिउसि जइ त विग्मल ! इमं च अल्ल च बुद्धिद्विसि ॥ १०९९ ॥
 सद्धिद्विजं च बोहिं अकरितोऽणागयं च पत्थंते । अर्धंदाइ बोहिं लज्जिमसि कपरेण मुल्लेण ? ॥ ११०० ॥

व्याख्या—‘उद्धेद्विजं’ च’पि लब्धौ च—प्राप्तौ च वर्तमानकाले, को !, ‘बोहिं’ जिनधर्मप्राप्तिम्, ‘अकुर्वन्’ इति कर्मप
 राधीनतया सदनुष्ठानेन सकलामकुर्वन् ‘अनागतां च’ आयत्यामन्यां च प्रार्थयन्, किम् !, द्रक्ष्यसि यथा त्वं हे विह्वल !—
 अदमकृते ! इमां चान्वां बोधिमपिकृत्य, किं !, ‘बुद्धिद्विसि’ देखीवचनतः श्रम्यसि, न भविष्यतीत्यर्थः ॥ तथा लब्धौ च
 बोधिमकुर्वन्अनागतां च प्रार्थयन्, अर्धंदाइति निपातः असूयायाम्, अन्ये तु व्याचक्षते—अन्यामिदानीं बोधि
 लप्स्यसि, किं !, कतरेण मूख्येन !, इयमत्र भावना—बोधिलाभे सति सपत्त्यमानुष्ठानपरस्य प्रेत्य वासनावशात्त
 त्प्राप्तिरेव बोधिलाभोऽभिधीयते, तदनुष्ठानरहितस्य पुनर्बोधिनाऽभावात्तत्कर्म तत्प्राप्तिरिति बोधिलामानुषयसि,

स्वादेतद्, एवं सत्याद्यस्य षोडिषाभस्यासम्भय एवोपन्यस्तः, वासनाऽभावाद्, न, अनार्षिसंसारं राधावेधोपमानेनानामोगत
 एय कथयिरकर्मस्यतस्तदावेरित्येतवाधेदितमेवोपोषधात इत्यलं विस्तरेणेति गाथाद्वयार्थः ॥ १०९९-११०० ॥ तस्मात्सति
 षोडिषाभे तपस्संयमानुष्ठानपरेण भवितव्यं, न यत्किञ्चिद्वैत्याद्यालम्भनं चेतस्याथाय प्रमादिना भवितव्यमिति, तपस्सं
 यमोद्यमयतर्थात्यादिषु कृत्याविराषकत्वाद्, तथा चाऽऽह—

नेइयकुलगणसंधे आयरिमाणं च पययण सुए अ । सव्येसुवि तेण कयं तवसंजममुज्जमतेण ॥ ११०१ ॥

नेइयकुलगणसंधे आयरिमाणं च पययण सुए अ । सव्येसुवि तेण कयं तवसंजममुज्जमतेण ॥ ११०१ ॥
 व्याख्या—वैत्यकुलगणसंधेयु तथाऽऽचार्याणां च तथा प्रयचनश्रुतयोऽह, किं !, सर्वेष्वपि तेन कृतं, कृत्यमिति
 गम्यते, केन !, तपःसंयमोद्यमवता साधुनेति, तत्र वैत्यानि—अर्हत्प्रतिमालक्षणानि, कुलं—विद्याधरादि, गणः—कुलसमुदायः
 सद्गुः—समस्त एव साध्यादिसङ्घातः, आचार्याः—प्रतीताः, चराब्दादुपाध्यायादिपरिग्रहः, मेवाभिधानं च प्राधान्यस्याप-
 नार्थम्, पयमन्यत्रापि द्रष्टव्यं, प्रयचनं—द्वादशाङ्गमपि सूत्रार्थतदुभयरूपं, श्रुतं सूत्रमेव, चराब्दः स्वगतानेकभेदप्रदर्शनार्थः,
 एतेषु सर्वेष्वपि स्थानेषु तेन कृतं कृत्यं यस्तपःसंयमोद्यमवान् वर्तते, इयमत्र भावना—अयं हि नियमात् ज्ञानदर्शनस-
 म्पन्नो भवति अयमेव च गुरुकाधयमालोच्य वैत्यादिकृत्येषु सम्यक् प्रवर्तते यथैहिकामुष्मिकगुणवृद्धिर्भवति, विपरीतस्तु
 कृत्येऽपि प्रवर्तमानोऽप्यविवेकावकृत्यमेव सपादयति, अत्र बहु वक्तव्यमिति गायार्थः ॥ ११०१ ॥ एवं तावद्गत सूत्र-
 मूढ 'एवं मए अभिपुण'त्यादि गाथादय, साम्प्रत—

वदेसु निम्मलपरा आइयेसु अहिअं पयासयरा । सागरवरगंभीरा सिद्धा सिद्धिं मम विससु ॥ ७ ॥

भक्तीइ जिणवराण परमाए लीणपिज्जवोसाणं । आरुग्गवोद्विलाभं समाहिमरणं च पावति ॥ १०९८ ॥
 व्याख्या—भक्त्या जिनवराणां, किंविशिष्टया ।—‘परमया’ प्रधानया भावभक्त्येत्यर्थः, ‘लीणप्रेमद्वेषाणां’ जिनानां,
 किम् !, आरोग्यबोधिलाभं समाधिमरणं च प्राप्नुवन्ति प्राणिन इति, इयमत्र भावना—जिनभक्त्या कर्मद्वयस्ततः सकल
 कस्याणावाप्तिरिति, अत्र समाधिमरणं च प्राप्नुवन्तीत्येतदारोग्यबोधिलाभस्य हेतुत्वेन द्रष्टव्यं, समाधिमरणप्राप्तौ नियमत
 एव तस्याप्तिरिति गार्थार्थः ॥ १०९८ ॥ साम्प्रतं बोधिजामप्राप्तावपि जिनमहिमाप्रायेष पुनर्बोधितामो भविष्यत्येव,
 किमेनेन यत्मानकाउदुक्करेणानुष्ठानेनेत्यर्थवाधिनमनुष्ठानप्रमादिनं सत्यमधिकृत्यौपदेशिकमिव गाथाद्वयमाह—

लद्धिक्खिअ च वोहिं अकरिणोऽण्णागयं च पत्थंतो । दच्छिसि जइ न विग्गमल ! इमं च अल्ल च बुद्धिहिसि ॥ १०९९ ॥
 लद्धिक्खिअं च वोहिं अकरिणोऽण्णागयं च पत्थंतो । अल्लंदाइ वोहिं लद्धिमसि कपरेण मुल्लेण ? ॥ ११०० ॥

व्याख्या—‘लद्धेक्षियं’ च’ति लब्धां च—प्राप्तां च वर्तमानकाले, कां !, ‘वोधिं’ जिनधर्मप्राप्तिम्, ‘अकुर्वन्’ इति कर्मप-
 राधीनतया सदनुष्ठानेन सफलामकुर्वन् ‘अनागतं च’ आयत्यासन्न्यां च प्रार्थयन्, किम् !, द्रस्यसि यथा त्वं हे विद्वल !—
 अल्लप्रकृते ! इमां चान्यां बोधिमधिकृत्य, किं !, ‘बुद्धिहिसि’ देवीवचनतः श्रद्ध्यसि, न भविष्यतीत्यर्थः ॥ तथा लब्धां च
 बोधिमकुर्वन्ननागतं च प्रार्थयन्, अल्लंदाइति निपातः असूयायाम्, अन्त्ये तु व्याचक्षते—अन्यामिवानी बोधिं
 द्रस्यसि, किं !, कठरेण मूत्सेन !, इयमत्र भावना—बोधिजामे सति तपासंयमानुष्ठानपरस्य प्रेत्य वासनावशाच्च
 तपवृत्तिरेव बोधिजामोऽभिधीयते, तदनुष्ठानरहितस्य पुनर्वासनाऽभावात्तत्कर्मं सत्प्रवृत्तिरिति बोधिजामानुपपत्तिः,

अथ तृतीय वन्दनाभ्ययनम्

सम्प्रतं चतुर्थिशिखयानन्तरं वन्दनाभ्ययनं, तस्य चायमभिसम्बन्धः, अनन्तराभ्ययने सावद्ययोगविरतिलक्षणसामा-
यिकोपदेष्टृणामर्हतामुल्लकीर्तनं कृतम्, इह त्वर्हत्पुष्टिष्टसामायिकगुणवत एव वन्दनलक्षणा प्रतिपत्तिः कार्येति प्रसिपाद्यते,
यद्वा-चतुर्थिशिखयेऽर्हद्गुणोल्लकीर्तनरूपाया भक्तेः कर्मक्षय उक्तः, ययोकम्-‘मसीदं जिणधराणं शिखिंक्षी पुषसंश्चिआ
कम्म’सि, वन्दनाभ्ययनेऽपि कृतिकर्मरूपायाः साधुभक्तेस्तद्वतोऽसावेव प्रतिपाद्यते, वक्ष्यति च-“धिणेओवयार माणस्स
भञ्जणा पूयणा गुरुजणस्स । तित्थगराण य आणा सुयधम्माराहणा ऽकिरिया ॥ १ ॥” अथया सामायिके चारित्रमुपय
णिंते, चतुर्थिशिखये त्वर्हतां गुणस्तुतिः, सा च दर्शनज्ञानरूपा एवमिदं त्रितयमुक्तम्, अस्य च वितथासेवनायामैहिका
मुष्मिकापायपरिजिहीर्षुणा गुरोर्निवेदनीयं, तच्च वन्दनपूर्वमित्यतस्त्वनिरूप्यते, इत्यमनेनानेकप्रकारेण सम्यग्बोधेनाऽऽयातस्या
स्वाभ्ययनस्य वस्यार्थनुयोगद्वाराणि सप्रपञ्च वक्तव्यानि, तत्र नामनिष्पक्षे निक्षेपे वन्दनाभ्ययनमिति (नाम) तत्र यन्दनं निरु-
प्यते-‘यदि अभियादनस्तुत्योः’ इत्यस्य ‘करणाधिकरणयोश्चे’ (पा० ३ ३ ११७) ति ह्युद्, ‘युवोरनाकाशि’ (पा० ७-१-१) त्यनादेशः,
‘इदितो नुम् धातो’ रिति (पा० ७-१-५८) नुमागमः, ततश्च वन्द्यते-स्तुयतेऽनेन प्रशस्तमनोयाकायध्यापारजालेनेति यन्दनम्,
अस्याधुना पर्यायशब्दान् प्रतिपादयन्निदं गाथाश्रकलमाह निर्युक्तिकार-
यदणनिइकिइकम्म पूयाकम्म च विणायकम्म च ।

अस्य व्याख्या-इह प्राकृतद्वैत्या आर्पणत्वाच्च पञ्चम्यर्थे सप्तमी द्रष्टव्येति, चन्द्रेभ्यो निर्मलतराः, पाठान्तरं वा 'चन्द्रे निर्म्मलयर'ति, तत्र सफलकर्मसङ्गापगमाच्चन्द्रेभ्यो निर्मलतरा इति, तथा आदित्येभ्योऽधिकप्रभासकराः प्रकाशकरा वा, केवलोद्योतेन विभ्वप्रकाशनाविति, वस्यति च निर्युक्तिकारः-‘चंदाश्चगहाण’मित्यादि, तथा सागरवरादपि गम्भीरतराः, तत्र सागरवरः-स्वयम्भूरमणोऽभिधीयते परीपहोपसर्गाद्यस्येत्यात् तस्मादपि गम्भीरतरा इति भावना, सितं-ध्मा तमेतेषामिति सिद्धाः, कर्मविगमात् कृतकृत्या इत्यर्थः, सिद्धि-परमपदमाहिं ‘मम दिसंतु’मम प्रयच्छस्त्विति सूत्रगायार्थः ॥ ७ ॥ साम्प्रतं सूत्रस्पर्शिकनिर्युक्त्येनामेव गायार्थां लेखतो व्याख्यानयन्नाह-

चंदाश्चगहाण पद्मा पयासेह परिमिश्रस्वित्सं । केवलमनाणलभो लोगालो ग पयासेह ॥ ११०२ ॥

व्याख्या-‘चन्द्रादित्यप्रहाणा’मिति, अत्र प्रहा अङ्गारकादयो गृह्यन्ते, ‘प्रमा’ ज्योत्स्ना ‘प्रकाशयति’ उद्योतयति परिमितं क्षेत्रमित्यत्र तात्स्थ्यात्तद्व्यपदेशः, यथा मन्त्राः क्रोशन्तीति, क्षेत्रस्यामूर्त्त्येन मूर्त्तप्रमया प्रकाशनायोगादिति भावना, केवलज्ञानतामस्तु लोकांशोर्कं ‘प्रकाशयति’ सर्वधर्मैरुद्योतयतीति गायार्थः ॥ ११०२ ॥ त्रकोऽनुगमः, नयाः सामायिकं घट् द्रष्टव्याः ॥ इति चतुर्विंशतिसप्तदीक्षा समाप्तेति ॥

व्याख्यायाध्ययनमिदं प्राप्तं यत्कुञ्जलमिह मया तेन । अन्तप्रवाहवतये कुर्वन्तु जिनस्त्वं भक्त्याः ॥ १ ॥

इति श्रीचतुर्विंशतिसप्तवाक्ययनं समाख्यनिर्युक्तियुक्तिकं समाप्तम् ॥

यन्मन-निरूपितमेव, 'चिन्मयने' अस्य 'स्त्रियां किन्' (पा० १-१-९४) कुण्डलकर्मणश्च यदनं चितिः,
 कारणे कार्योपचाराद्रजोहरणाद्युपधिसहतिरित्यर्थः, 'चीयते असायिति या चितिः, भावार्थः पूर्णयत्, 'दुरुज्ज
 करणे' अस्यापि किन्प्रत्ययान्तस्य करणं कृतिः अवनामादिकरणमित्यर्थः, धियतेऽसायिति या कृति-मोक्षा-
 यावनामादिचेष्टैव, यन्दनं च चित्तिश्च कृतिश्च यन्दनचितिकृतयः ता एव तासां या कर्म यन्दनचितिकृतिकर्म,
 कर्मसम्बन्धः प्रत्येकमभिसंबध्यते अनेकार्थभायं, कश्चित्कारकयाचकः 'कर्तुरीप्सिततमं कर्म (पा० १-४-४९) ति
 वचनात्, कश्चित् ज्ञानावरणीयाविधाचकः, 'कुल्लकर्मक्षया-मोक्ष' (तस्या० अ० १० सू० १) इति यचनात्,
 कश्चित् क्रियायाचकः, 'गन्धर्वा रञ्जिताः सर्वे, सन्नामे भीमकर्मणे'ति यचनात्, इह क्रियायचनः परिगृह्यते, ततश्च यन्द-
 नकर्म चितिकर्म कृतिकर्म इति, इह च पुनः क्रियाऽभिधानं विधिस्थापनामादिक्रियाप्रतिपादनार्थमनुष्टमेवेति, 'पूञ्ज पूजा
 धाम्' अस्य 'गुरोश्च इह' (पा० ११-१०३) इत्यप्रत्ययान्तस्य पूजनं पूजा-प्रशस्तमनोयाकायचेष्टेत्यर्थः, पूजायाः कर्म पूजाकर्म
 पूजाक्रियेत्यर्थः, पूजैव वा कर्म पूजाकर्म, यशस्यः पूजाक्रियाया यन्दनादिक्रियासाम्यप्रदर्शनार्थः, 'गीज् प्राप्त्ये' इत्यस्य परचि-
 (पा० १-१-५६) चि अच्यप्रत्यये गुणे अयादेशे सति विपूर्यस्य यिनयनं यिनयः, कर्मापनयनमित्यर्थः, विनीयते
 वाऽनेनाष्टप्रकारं कर्मेति विनयस्य कर्मविनयकर्म, चः पूर्वघवेव, अयं गायार्द्धसंक्षेपार्थः ॥ आह—

कायं कस्त व केण यावि काहे व कइसुतो ! ॥ ११०२ ॥ कइभोजयं कइसिरं कइहि च आवस्तपहि परिसुजं ।
 कइदोसबिप्पमुक्क किइकम्म कीस कीरइ वा ! ॥ ११०३ ॥

यन्दनं-निरूपितमेव, 'चिञ्च ययने' अस्य 'त्रियां क्तिन्' (पा० ३-३-९४) कुशलकर्मणश्च ययनं चितिः, कारणे कार्योपचाराद्भोजोहरणाद्युपचिंसंहितिरित्यर्थः, भीयते असाविति या चितिः, भावार्थः पूर्ययत्, 'उकुञ्च करणे' भस्यापि क्तिन्प्रत्ययान्तस्य करणं कृतिः अयनामाधिकरणमित्यर्थः, क्रियतेऽसाविति या कृतिः-मोषा-यायनामादिचेष्टेय, यन्दनं च चितिश्च कृतिश्च यन्दनचित्सिकृतयः सा एव सासा या कर्म यन्दनचित्सिकृतिकर्म, कर्मशब्दः प्रत्येकमभिसंबन्धयते अनेकार्थश्चायं, कचित्कारकयाचकः 'कर्तुरीप्सिततमं कर्मे' (पा० १-४-४९) ति यचनात्, कचित् ज्ञानावरणीयादिवाचकः, 'कृत्स्नकर्मक्षयान्मोक्ष' (तत्त्वा० अ० १० सू० ३) इति यचनात्, कचित् क्रियावाचकः, 'गन्धर्वा रक्षिताः सर्वे, सद्भावे भीमकर्मणि' ति यचनात्, इह क्रियायचनः परिगृह्यते, ततश्च यन्दनकर्म चितिकर्म कृतिकर्म इति, इह च पुनः क्रियाऽभिधानं विद्विष्टाधनामादिक्रियाप्रतिपादनार्थमवुष्टमेवेति, 'पूज पूजा याम्' अस्य 'गुरोश्च इत्' (पा० ३-३-१०३) इत्यप्रत्ययान्तस्य पूजनं पूजा-प्रशस्तमनोवाकायचेष्टेत्यर्थः, पूजायाः कर्म पूजाकर्म पूजाक्रियेत्यर्थः, पूजैव वा कर्म पूजाकर्म, वशब्दः पूजाक्रियाया यन्दनादिक्रियासाम्यप्रदर्शनार्थः, 'जीञ् प्रापणे' इत्यस्य परस्मिन् (पा० ३-३-५६) ति अद्यप्रत्यये गुणे अयादेशे सति विपूर्यस्य विनयनं विनयः, कर्मापनयनमित्यर्थः, विनीयते वाऽनेनाष्टप्रकारं कर्मेति विनयस्तस्य कर्मविनयकर्म, चः पूर्ययदेय, अयं गायार्चसंक्षेपार्थः ॥ आह—

अयं कस्य च केन वावि काहे य कइदुत्तो ? ॥ ११०२ ॥ कइओणयं कइसिदं कइहि च आवत्सपहि परिसुअं ।
कइवोसविप्पनुअ किइकम्म कीस कीरइ वा ? ॥ ११०३ ॥

तेषु मतिषु पुण्ययस्यो वययारोचि, मर्णति-वययवदणपणं वंदति, तं च किर ववंतं कसायकृष्टपिहि
उद्धानपठियं वेष्टति, सो भणइ-पयपि नजइ !, मर्णति-वाढं, किं अइसओ अरिपि !, आमं, किं छावमरियओ केवलिओ !,
केयति मर्णति-केयलीओ, सो किर तहेय वदसियरोमकूवो अहो मए मंदमगेण केवली आसावियचि सवेगमागओ,
सहिं येय कंठगठाणेहि नियत्तोसि जाव अपुवकरणं अणुपयिहो, केवलणाण समुप्पण, चउरयं वदंतस्स समसी । सा
येय काइया विद्धा एमंमि वंधाप एगंमि मोक्खाय । पुव वयवदण आसि पच्छा भाववदणं जाय १ ॥ इदानीं खुछकः, तत्रापि
कथानकम्-एगो खुडुगो आयरिपण कालं करमाणेण लक्खणजुत्तो आयरिओ ठविओ, ते सवे पयइया तस्स खुडुगस्स
आणाभिदेसे पट्टति, तेसिं च कइदीणं धेराण मूले पठइ । अणया मोहजिणेण वाहिजंतो भिक्खाए गपसु साहुसु
मितिज्जएण सण्णापाणयं आणायेत्ता मत्तय गहाय वयइयपरिणामो वच्चइ एगविसाप, परिस्वंतो एकहिं वणसंठे वीसमइ,

१ तेषु मतिषु पूर्वपट्टय उपचार इति, मलमिह-इत्यवयवमन्त्रेण वमिहता भाववदणनेय वन्दस्व, तं च किञ्च वन्दमात्रं कथापकण्डको पदस्यानवस्थितं
वदस्वति, त मलमिह-एतद्वरि ज्ञापते ? मलमिह-वाढं, किमसिपचोअलि ? भोन् किं एगमिहका केवकिच्च !, केवकिचो मलमिह-केवकिच्च, स किञ्च सये
वोद्वित्तोमकूवो अहो मया मग्गमायेन केवकिच आसाठिता इति संवेयमाणता, तेरेव कण्ठकस्यानैर्निर्मुच इति वाचपदैकपण्यमुपविद्धा, केवकज्जान
समुत्पन्नं वदुं वग्गमावस्य समाहि । तेव कायिकी चेत्ता पृथग्भिन् वग्गमावस्य मोक्खाय । पूर्व इत्यवयवमन्त्रमासीत् पञ्चाङ्गावयवमन्त्रं जातं ॥ एकं पुठक
आचार्येन कालं कुर्वता लक्ष्मणपुत्र आचार्यः स्थापिता, ते सर्वे प्रपञ्चित्वाछल्य धुतकसाय्यविदेहिं वर्पन्ते, तेनां च कृतादीनां स्थितानां मूले पठति । अन्यथा
मोहनीयेन वाचवमात्रो भिक्कावै गतेषु साधुषु द्वितीयेन वंज्यायावीपमाचार्ये मात्रं पृथिव्योपहतगणिनामोपममति पृथग्भिन् वणसंठे विज्जागपति,

अण्णास्स रण्णो दिण्णा, तीसे चत्थारि पुत्ता, सा सेसिं कहंवरेसु कहं कहइ, जहा तुग्ग मातुअओ पुणपपइओ, एयं कालो वच्चइ । तेअवि अन्नया तहाक्खाणं थेराणं अतिए पवइया चत्थारि, बहुत्सुया जाया, आयरियं पुच्छिअं माउलग धंदगा जत्ति । एगमि नयरे सुओ, तत्थ गया, वियाओ आठत्तिक्कावं धाहिरियाए ठिया, सावगो य नयरं पवेसित्कामो सो भणिओ—सीयलापरियाण कहइ—जे तुग्ग माइण्णिआ ते मागया वियाओसि न पविट्ठा, तेणं कहिय, तुट्ठो, इमेसिं प रत्ति सुहेण अन्नवसाणेण चवणइवि केवलणणं समुप्पण्णं । पभाए आयरिया विसाठ पळोएइ, एत्ताहे मुहुत्तेणं एहिंति, पोरिसिमुत्तं मण्णे करेति अच्छंति, चग्घाहाए मत्थपोरिसिं, अइचिरावि ए ये देवकुळियं गया, ते धीयरागा न आढायंति, इअओअणेण ठविओ, पडिक्कंठो, आलोइए मणइ—कमो वंदामि ? मणंति—अओ भे पडिहायइ, सो चित्तेइ—मओ बुद्धसेहा निअजसि, तहवि रोसेण वंदइ, चवसुवि वंविएसु, केवली किर पुवपवत्तं चवयारं न भंजइ जाय न पडिभिज्जइ, एस जीयकप्पो,

१. बन्धस्यै राये इषा यजामात्पराः पुत्राः, सा तेभ्यः कन्यस्तोषु (कन्यपसरोषु) कन्या कथयति-यया पुण्याक मातुका पूर्वं प्रमथिता, एवं कान्धो ब्रजति । तेऽपि बन्धदा तत्पक्षपात्यं कथिराभामन्त्रिके प्रमथिताबन्धाराः, बहुमुदा जाताः आचार्यं युज्या मातुलं बन्धितुं वाञ्छि । एकस्मिन्परे मुदा, तत्र यताः भिकाको जात इतिहन्ता बन्धिरिकावां श्रिताः आबद्ध बगर्ं प्रवेदुःसमाः स भमिता-धीतकाचार्येभ्यः कन्ये-ये पुण्याकं मागिनेवासे आगता विष्णव इति न मन्यन्ताः, तेन कथित मुदा, पुत्रामपि रात्री शुधेनाप्यवसावेन चतुर्जन्मपि केवळज्ज्ञानं समुत्पन्नं । प्रभाते जात्राको दिव्यः प्रकोकयति बन्धुना सुहृर्नैवमन्त्रि सुखौक्यं कुर्वन्ता (इति) यन्मे सिद्धमिह शृण्वन्मात्रामर्चनीयसीमिति बन्धिरिताविते न ते वेदबुद्धिकरं यताः, ते भीतराया बन्धिरान्ते इन्द्रकोट्येव स्थापिताः, ब्रह्मिष्ठमन्ता नाम्नेष्विते भवन्ति-कुत्रो कन्ये भवन्ति-यतो भवतां प्रसिदासते, स भिन्तयति-अहो दुष्टैका भिक्का इति, तवापि रोनेन बन्धते चतुर्जन्मपि बन्धितेऽपि, केवली भिक्क पूर्णमुत्तं तत्पक्षं न भवन्ति बन्धदा ब्रह्म प्रमथिष्यते (जायते), एवं भीतकन्या,

वीरजो पारं अछभंतो पुष्पछज्जियाए अचणं काऊण यच्चइ दिणे दिणे, न य जेमइ, पळ्ठमंसू आओ, घत्ते वरिसारत्ते नीति राया, सवेयि रायाणो उवडिया, वीरजो पाप्पु पडिओ, राया पुच्छइ-वीरजो बुबळोत्ति, चारयाउत्ति कहियं अहा यत्त, रण्णो अनुकंपा जाया, अघारियपवेसो कजो वीरगस्स । वासुदेवो य किर सवाव भूयाव आहे विवाहकाले पायवं दियाओ पत्ति ताहे पुच्छइ-किं पुत्ती ! दासी होहिसि उदाहु सामिजित्ति, ताओ भणंति-सामिणीओ होहामुत्ति, राया भणइ-तो खायं पवयइ भट्टारगस्स पायमूले, पच्छा महया निक्खमणसक्कारेण सक्कारियाओ पवयति, एवं यच्चइ काओ । अण्णया पगाए देवीए भूया, सा चित्तेइ-सघाओ पवाविजती, तीए भूया सिक्खाविया-भणाहि दासी होमिसि, ताहे सपाउं किययिभूसिया उयणीया पुच्छिया भणइ-दासी होमिसि, वासुदेवो चित्तेइ-मम भूयाओ संसारं आहिंसंति तह य अण्णेहिं अयमाणज्जति तो न लहय, एउर्थ को उवाओ ? , जेण अण्णावि एवं न करेहिसि चित्तेइ, लह्यो सवाओ, वीरगं

। वीरजो वेकामळममानः पुष्पछज्जिया (हाराणाकाया) अचंभं हुत्वा मज्जति दिने दिने न च जेमति प्रकटस्समुज्जितः वृत्ते वयंतावे निर्गच्छति राजा सर्वेऽपि राजान उपस्थिताः वीरजः पादबोधः पठितः राजा पुच्छति-वीरज ! दुर्बल इति दारपादैः कथितं वयाहृत्त, राजोऽमुकम्पा जाता, अदारित्तमयेण इतो वीरकत्त । वासुदेवस्य किञ्च सर्वो दुस्त्रिपूर्वदा विवाहकाले पादवन्दुका आपान्ति तदा पुच्छति-किं पुत्ति ! दासी भविष्यसि यथाहो न्यामिनीति ता मज्जन्ति-स्वामिभ्यो भविष्याम इति राजा भवति-तदा वयातं (प्रसिद्धं) प्रमज्जत भट्टारकस पादमूले, पञ्चाम्माहता भिच्छमणसक्कारेण ताकृता मज्जन्ति एव मज्जति क्कळः । अन्त्यदैक्या वेप्वा दुस्त्रिता सा चिन्तयति-सर्वाः प्रजास्यन्ते तथा दुस्त्रिता शिक्षिता-भयेवोसी मज्जामीति, तदा सर्वोऽद्भुतारिभूषितोपनीता गृहा भवति-दासी मज्जामीति वासुदेवचिन्तयति-मम दुस्त्रितः संसारं आदिषडहन्ते तथा आर्यैः भवमस्यन्ते तदा न छट, नम क इत्याचो ! वेकाम्वा नदि पूर्व म पुर्नुरिति चिन्तयति छट्ठ इत्यायः, वीरजं

તેસ સ ય પુષ્કિલ્યફલિયસ્સ મગ્ગો સમીગઘુકુલ્લસ્સ પેઠં ઘટં, હોગો તત્થ પૂર્યં ફરેહ, તિલગપત્તાર્ઘનં ન કિંચિદિ, સો
 ચિંતેદ્—(ગ)થયસ્સ પેઠસ્સ ગુણેણ યદ્દં સે પૂજા કિઞ્ચદ્, ચિદ્દંનિમિત્તં, સો મણદ્—પપ્પ કિં ન અદ્ધેહ ? તે મણંતિ—પુપ્પિત્તપ્પદિ
 કપ્પલ્લયં પર્યં, તેં ન જ્ઞણો ધંદદ્, તત્સસયિ ચિંતા આયા, પેચ્છદ્, જારિસં સમિગ્ગુલ્લસં સારિસો મિ અદ્, અન્નેયિ તત્થ ઘટુ
 સુયા રાયપુત્તા દ્વમ્મપુત્તા પબ્બદ્ધયા અત્થિ, તે ન ઠયિયા, અદ્ ઠયિઓ, મમ પૂપ્પદ્, કઓ મમ્મ સમણસર્ણ ? રયહરણણિમિસ
 ચિત્તીગુણેણ ધંદંતિ, પચ્છિનિયત્તો । ઇયેરેયિ ભિક્ખાઓ આગયા મગ્ગંતિ, ન છહતિ સુત્તિં યા પયિસિં યા, સો આગઓ આહોપદ્—
 અહાહ્ સંણ્યામ્મિં ગઓ, મૂહા ય સચ્ચાદ્ઓ, તત્થ પચ્છિઓ અચ્છિઓ, ઇયાણિં સયસતે આગઓમિ, તે તુદ્ધા, પચ્છા કઢાર્ઘનં
 આભોપતિ, પાયચ્છિત્તં ન પઢિયજ્જદ્ । તત્સ પુરિં દલ્લચિદ્ પચ્છા માયચિદ્ જાયા ૨ ॥ શ્વદાનીં કુલ્લસૂત્રકયાનકં—યારયદ્ પ
 વાસુદેવો ધીરિઓ કોલિઓ, સો યાસુદેવમત્તો, સો ય કિર વાસુદેવો યાસારત્તે યહ્વે જીયા યહિઞ્ચંતિસિ જો જીસિ, સો

૧ તલ ન પુષ્પિતકલિતસ મધ્યે ક્ષમીયત્તત્થા વીઠં ઘટં, કોલકલ્લ પૂર્ણ કરોતિ સિલ્લકલ્લકુલ્લાર્ઘીનાં ન કિંચિદ્વપિ સ ચિન્તયત્તિ—(ન)વત્તસ વીઠસ
 ગુણેરેવતી બલ્લ પુત્તા કિલ્લે ચિત્તિમિત્તં સ મનતિ—પુત્તા કિં ચાર્થવત ? તે મનન્તિ—પુત્તસેવ, તેં ન જ્ઞણો રમ્મતે તલ્લપિ ચિન્તયા જાતા
 પલ્લવત વારલ્લી સમીયત્તયા તાદાસોમસિ અદ્, અન્નેયિ તલ્લ ઘટુત્તયા રાજપુત્તા દ્વમ્મપુત્તા પ્રવ્રજિતાઃ સમ્મિ તે ન સ્વારિતાઃ, સો રૂજલ્લિ કુલ્લો
 મમ જામલ્લં ? રલ્લોદ્ધરલ્લમાત્રચિત્તિગુણેજ અન્નેયે પ્રતિમિદ્ધુપાઃ । ઇત્તેરેયિ મિલ્લલ્લ જામતા માર્ગલ્લિ, ન કમન્ને સુત્તિં યા પ્રવૃત્તિં યા સ જામત
 જવાર્ધ સંદામ્મિં વતઃ સુલ્લાજાલ્લલ્લિતઃ તલ્લ પત્તિઃ । ચિન્તઃ શ્વદાનીંપુત્તાન્ને જામ્તોદ્ધરે તે તુદ્ધાઃ પલ્લવ કુલ્લાર્ઘિમ્મ જાલ્લેવલ્લિ પ્રાલ્લિતં ન પ્રતિપ-
 પત્તે । તલ્લ પૂર્વે દ્રવ્યલ્લિતઃ પલ્લવજાલ્લલ્લિતાર્ઘાં ॥ શ્વરિલ્લવો વાસુદેવો ધીરકઃ કોલિક, સ વાસુદેવમત્તઃ, ય ન કિલ્લ વાસુદેવો ધર્માત્તે યહ્વો ધીવા
 અન્નેયત્ત્વ દ્વિ ન ભિર્ગલ્લલ્લિ

वीरओ वारं मउभंतो पुण्डुछजियाए अघ्णं फाऊण ववइ दिणे दिणे, न य जेमेइ, पण्डमंसू जामो, षत्ते वरिसारत्ते नीति राया, सवेयि रायाणो उवडिया, वीरओ पापसु पठिओ, राया पुण्डइ-वीरओ दुबलोत्ति, वारयालेहिं कहियं जहा पच, रण्णो अणुफया जाया, अवारियपयेसो फओ वीरगस्स । वासुदेवो य फिर सवाठ घूयाठ जाहे विवाहकाले पाययं दियाओ पंति ताहे पुण्डइ-किं पुत्ती ! दासी होहिंसि उदाहु सामिणिप्ति, ताओ भणंसि-सामिणीओ होहामुत्ति, राया भणइ-सो एयं पययह भट्टारगस्स पायमूळे, पण्डा मइया निक्खमणसक्कारेण सकारियाओ पवयति, एयं वचइ कालो । अण्णया एगाए देयीए घूया, सा चित्तेइ-सवाओ पवाविअत्ती, तीए घूया सिक्खाविया-भणाहि दासी होमिप्ति, ताहे सवालंकिपयिभूसिया उयणीया पुच्छिया भणइ-दासी होमिप्ति, वासुदेवो चित्तेइ-मम घूयाओ संसारं आहिंसिंति सह य अण्णोहिं अयमाणिज्झंति तो न उडुयं, एतथं को उवाओ !, जेण अण्णावि एयं न करेहिंसि चित्तेइ, उडो उवाओ, वीरगं

१ वीरको देवामउभमावः पुण्डुछजिकया (द्वागालायाः) जर्धनं कृत्वा प्रवर्तितं दिने दिने, न च जेमति प्रवृत्तस्समुर्जातः कृते वर्योरात्रे विरे पठति राजा सर्वेभ्यः राजान इत्युक्ताः । वीरकः पादबोः पठितः राजा पुच्छति-वीरक ! दुबंछ इति, दारपाळेः कथितं वयाइण, राजोउमुक्कया जाता, ज्ञानातिममेताः इतो वीरकत्वं । पामुदेवस्य किल सर्वो बुद्धिपूर्वक विचारकाले पादबन्धका बापाप्तिं तदा पुण्डति-किं पुत्ति ! दासी मविप्पसि उताहो न्नाभिदीति ता मण्णन्ति-स्सामिभो मविप्पाम इति राजा जण्णति-यवा क्क्यात् (प्रसिद्धं) प्रमज्जत महारकल पादमूळे पञ्चाम्मइता भिच्छमणसक्कारेण सट्ठयाः प्रमज्जन्ति एव प्रवर्तितं काळः । जण्णदेवया देव्या दुरिठा सा चित्तवति-सर्वाः प्रमज्जन्ते तया बुद्धिवा शिक्षिता-मजेदीसी मवामीति, तया सर्वा उडुताविभूषितोववीत्ता दृष्टा प्रवर्तित-दासी मवामीति वामुदेवचित्तवति-मम दुरितरः संसारं आहिंसन्ते तया जाम्यो अबमन्त्यन्ते तदा न उट्ट भद्र उपायो ? देवाभ्या अनि पंच न दुर्नुत्तिंति चित्तवति कम्म उपायः, वीरक

पुच्छइ-अस्थि ते किंचि कयपुचयं ! मणइ-गत्थि, राया मणइ-चित्तेहि, तओ सुचिरं चित्तेत्ता मणइ-अस्थि, वयरीए
 वयरीं सरढो सो पाहाणेण आहणेत्ता पाठिओ मओ य, सगठवट्टाप पाणिय वईत वामपाएण धारियं उवेछाप गयं, पज्ज
 णपडियाए मच्छियाओ पविट्ठाओ इत्थेण ओहाडिया ई सुमुंगुमतीठ होवत्ति । धीए दियसे अत्थाणीए सोलसण्हं रायसह
 स्साणं मज्जे मणइ-सुणह मो ! एयस्स वीरगत्त कुटुप्पत्ती सुया कम्माणि य, काणि कम्माणि !, वासुदेवो मणइ-जेण
 रत्तसिरो नागो, वसंठो वयरीयणे । पाठिओ पुढयिसत्थेण वेमई नाम खत्तिओ ॥ १ ॥ जेण वल्लुक्खया गंगा, वईती कट्टु-
 सोदयं । धारिया वामपाएणं वेमई नाम खत्तिओ ॥ २ ॥ जेण घोसवई सेणा, वसंती कलसीपुरे । धारिया वामहत्थेण,
 वेमई नाम खत्तिओ ॥ ३ ॥ एयस्स पूयं वेमिच्चि, सो मणिओ-धूय ते वेमिच्चि, नेच्छइ, भिवडीकया, दिण्णा नीया य
 धरं, सयणिजे अच्छइ, इमो से सपं करेइ, अण्णया राया पुच्छइ-किह से वयणं करेइ !, वीरओ मणइ-महं सामिणीए

१ पुच्छति-अस्थि तव किञ्चिद्वत्तुपूर्वं ! पचति-आस्थि राजा भजति-चित्तव तदा सुचिरं चित्तवित्ता मयति-अस्थि, वयरीं उपरि सरढः स पापात्वे
 नाहन् पाठितो पृतङ्ग सक्कदत्तौ पाणीनं वरन् वामपादेन घटं वदेकवा गतं पावनवदिक्यर्षां मच्छिका प्रविष्टा इत्येतेषु श्रिता गुमगुमावमाला भवन्तिवति ।
 श्रित्ये दिवसे आल्लाम्बां रोक्तार्षां राजसहजानां मज्जे मयति-अणुत धो एतल वीरकल कुलोत्पत्तिः शुता कर्मभि च कानि कर्माणि ? वासुदेवो
 पचति-वेव रत्तसिरा वागो वसत् वररीयने । पाठिता पुष्पीकपेव वै मठिनीम (स ल्हडा) कथिकाः ॥ १ ॥ वेव वज्जेत्तता गत्ता वरन्ती कट्टुरोवकम् ।
 वामपादेन हत्ता वै अठिनीम कथिकाः ॥ २ ॥ वेव जोएवती येवा वसन्ती कलसीपुरे । हत्ता वामहत्थेन वै मठिनीम कथिकाः ॥ ३ ॥ एतल्ले पुष्टिरं एवमि
 इति स मयिष्ठ-पुष्टिरं ते एवमीति, नेच्छति यदुदी हत्ता एता नीता च पूर कवनीये विट्ठि, वरं तस्मा घटं करोति, कम्परा राजा पूरकति-कवे से
 वचनं करोति !, वीरओ मज्जति-अहं सामिण्या ओ गुमुगुमंतीमो

असज्जय न धंदिज्जा, मायर पिपरं शुक् । सेणावइ पसरथार, रायाण देवयाणि य ॥ ११०६ ॥

व्याख्या—न संयता असंयताः, भविरता इत्यर्थः, साक्ष यन्देव, कः?—‘मातरं’ जननीं तथा ‘वितरं’ जनकम्, असंयतामिदं पर्वते, प्राकृत्यधीत्या चाऽसंयतवन्द्यो लिङ्गत्रयेऽपि यथायोगमभिसंबध्यते, तथा ‘शुरु’ पितामहादिकृष्णम्, असंयतस्य सर्वत्र योजनीयं, तथा हस्त्यभ्यरथपदातिरक्षणं सेना तस्याः पतिः सेनापतिः—गणराज्येति, तं सेनापतिं, ‘प्रक्षार’ प्रकर्षेण दास्ता प्रयास्ता सं-धर्मपाठकादिकृष्णं, तथा बन्धमुकुटो राजाऽभिधीयते तं राजानं, देवतानि च न यन्देव, देवदधीसम्वहार्थं देवतमहणं, चण्ड्याहोस्ताचार्यादिग्रहो धेदितव्य इति गाथार्थः ॥ ११०५ ॥ इदानीं यस्य यन्दनं कर्तव्यं स वक्ष्यते—

समण यदिज्ज मेहावी, सज्जय सुसमाहिय । पवसमिय तिशुस, अस्संजमदुगुंणं ॥ ११०६ ॥

व्याख्या—अमण—प्राप्तिकपितव्यव्यर्थः तं अमणं ‘यन्देव’ नमस्कृत्यार्त्तं, कः?—‘मेवावी’ न्यायावस्थितः, स खलु अमणः नामस्यापनादिभेदभिन्नोऽपि भवति, अत आह—‘संयतं’ समू—एकीभावेन यतः सयतः, क्रिया प्रति यत्नवानित्यर्थः, असायपि यं व्यपहरनयाभिप्रायतो लब्ध्यादिनिमित्तमसम्पूर्णवर्धनानादिरपि संभाव्यते, अत आह—‘सुसमाहितं’ वर्धनानादियु सुधु—सम्पगाहितः सुसमाहितस्तं, सुसमाहितत्वमेव दर्शयते—पञ्चभिरीर्यासमित्यादिभिः समितिभिः समितः पञ्चसमितस्तं, तिसृभिर्मनोगुरयादिभिर्गुह्यैस्तैश्च त्रिशुस, प्राणातिपातादिलक्ष्णोऽसंयम असयम गर्हति—शुगुप्सवीत्यसंयमशुगुप्सक स्तम्, अनेन इदमर्पता तस्यापेदिता भवतीति गाथार्थः ॥ ११०६ ॥ आह—किमिति यस्य कर्तव्यं यन्दनं स एवादी

भण्यो भणति-इदं य एवंतेणीति । भावकिङ्कर्म भासुदेवस्य, दधकिङ्कर्म वीरयस्य ३ ॥ इदानीं सेवकः, तत्र कथानकम्—
 एतस्स रण्यो दो सवया, तेसिं ब्रह्मीणा गामा, तेसिं सीमानिमित्तण भंढण ज्ञायं, रायकुल पहायिया, साद्र दिद्धो, एणो
 भणइ-भायेण 'सासुं दद्वा मुधा सिद्धि' पयाहिणीकावं धंदिसा गओ, धितिओ सस्स किं तणपदयं करेइ, सोडवि धदइ,
 तद्वेय भणइ, यवहारो भावद्धो, ज्जिओ, सस्स दधपूया, इयरस्स भावपूया ४ ॥ इदानीं पाछकः, तत्र कथानकम्-मारयर्प
 धासुदेवो राया, पाछयसंवादओ से पुत्ता, णेमी समोसद्धो, धासुदेवो भणइ-ओ कइ सासिं पढम धदइ सस्स अइ ज
 मगाइ सं देमि, संवण सयणिज्जाओ उद्धेवा धंदिओ, पाछएण रज्जओणेण सिग्गेण आसरयणेण गंवूण धंदिओ, सो किं
 भमवसिद्धिओ धंदइ हियएण भक्कोसइ, धासुदेवो निगओ पुच्छइ-केण जुमं अज्ज पढमं धंदिया !, सामी भणइ-दधओ
 पाछएण भावओ संवेणं, संवस्स सं दिण्णं ५ ॥ एव चावदन्तन पययिषस्यद्वारेण निकपितम्, अमुना यदुक्तं 'कर्तव्यं कस्य
 वे'ति स निकप्यते, तत्र वेपां न कर्तव्य सानभिचित्तुराह—

१ कस्ये भवन्ति-इदं वन्तमावेवेति । भावकृतिर्म भासुदेवस्य दधकृतिर्म वीरयस्य ६ एकस्य रामो द्वौ सेवकौ, तयोरासहा मासौ, तयो सीमा-
 निमित्तं भवद्वयं नामं रायकुलं प्रजाधितौ साहचर्यं, ययो भवति-भावेन प्रकिञ्चीकृत्य वसित्वा गताः, द्वितीयकस्य किञ्चाणुवर्धनं करोति सोमसि वन्ते
 तद्वेय भवति व्यवहारो भावद्वः द्विः । तत्र दधपूया इतरस्य भावपूया । द्वारिकायां धासुदेवो राजा पाककथान्मादयकस्य पुत्राः । तैमिः समवयता, धासुदे
 वो भवति-यः । कस्ये कानिधं प्रपन्न वन्ते तस्मात्तद्वं वन्तमावेवेति तद्वदामि ज्ञानेन प्रपत्नीयाशुयाय वसितः । पाककेन रत्नकोशेन धीमेवावरातेन यज्जा
 वसितः । स किञ्चापयसिद्धिओ वन्ते इदं वेवावेवेति धासुदेवो निगंतः पुच्छति-केन पूयसय प्रपन्न वसितः ? कानी भवति-इत्यतः पाककेन भावतः
 ज्ञानेन, ज्ञानेन तद्वं ।

अप्यो भणति—इदं य वदंतेति । भायकिइकम्मं धासुदेयस्स, दप्पकिइकम्म धीरयस्स ३ ॥ इदानीं सेवकः, सत्र कथानकम्—
 एगस्स रण्णो दो सेवया, सेत्तिं अस्सीणा गामा, वेत्तिं सीमानिमिज्जण भंढण जाय, रायकुलं पहापिया, साह दिट्ठो, एणो
 भणइ—भाषेण 'साधु इद्वा सुधा सिद्धिः' पयाहिणीकावं धंदित्ता गभो, चित्तिओ तस्स किर उगपदयं फरेइ, सोऽपि पदइ
 सेव भणइ, भवहारो जावओ, ज्जिओ, तस्स दप्पूया, इयरस्स भावपूया ४ ॥ इदानीं पात्रकः, सत्र कथानकम्—धारवईए
 धासुदेवो राया, पात्रयसंवावओ से पुत्ता, जेमी समोसहो, धासुदेवो भणइ—जो कइ सात्तिं पदमं वदइ तस्स अइ ज
 मगाइ सं देमि, संवण सयणिज्जाओ वट्ठेजा धंदिओ, पात्रएण रज्जोभेण सिग्गेण भासरयणेण गंवूण धंदिओ, सो किर
 अमवसिद्धिओ धंदइ हियएण अक्कोसर, धासुदेवो निगओ पुच्छइ—केण सुभसे अज्ज पदमं वदिपा १, सामी भणइ—दप्पओ
 पात्रएणं भावओ संवेण, संवस्स सं दिण्णं ५ ॥ एवं सायद्वन्दन पर्वोपसम्भारणेण निकपितम्, अशुना पदुके 'कर्तव्य कस्य
 वेत्ति स निरूप्यते, सत्र पेयां न कर्तव्य दानमिधिसुराह—

१. धान्ने भणति—इदं य वदंतेति । भायकिइकम्मं धासुदेयस्स रज्जोभेण सिग्गेण भासरयणेण गंवूण धंदिओ, सो किर
 अमवसिद्धिओ धंदइ हियएण अक्कोसर, धासुदेवो निगओ पुच्छइ—केण सुभसे अज्ज पदमं वदिपा १, सामी भणइ—दप्पओ
 पात्रएणं भावओ संवेण, संवस्स सं दिण्णं ५ ॥ एवं सायद्वन्दन पर्वोपसम्भारणेण निकपितम्, अशुना पदुके 'कर्तव्य कस्य
 वेत्ति स निरूप्यते, सत्र पेयां न कर्तव्य दानमिधिसुराह—

यप्रधाना एयमाहुः—ज्ञानिन एष कृतिकर्म कर्तव्यं, यस्यते च—‘कामं चरण भाधो त पूण पाणसहिओ समणोइ । ण प
नाण तु न भाधो तेण र णाणी पणिवयामो ॥ १ ॥’ इत्यादि, ‘दसणं’सि ज्ञानचरणधमधिकलाः स्वल्पसत्त्वा एयमाहुः—
दर्शनिन एष कृतिकर्म कर्तव्यं, यस्यते च—अहं णाणेणं ण विणा चरणं पादसणिस्स इय नाण । न य दसण न भावो ते
ण र दिद्धिं पणिपयामो ॥ १ ॥’ इत्यादि, तथाऽन्ये सम्पूर्णचरणधर्मानुपालनासमर्था नित्ययासादि प्रशसन्ति सङ्गमस्यवि
रोदाहरणेन, अपरे चत्थाद्यालभ्यन दुर्वन्ति, यस्यते च—‘आहेडियि परिंत्ता गामगरनगरपट्टणमढंत्ता । वो केइ नीयवासी
सगमथेर यणइसंति ॥ १ ॥’ इत्यादि, तदत्र नित्यधासे च वे दोषाः चक्षुब्धात् केवलज्ञानदर्शनपक्षे च चैत्यभक्त्याऽऽर्यि
कालाभधिकृतिविरिभोगपक्षे च ते यक्षक्या इति याक्यक्षेपः, एष सावज्ञायासक्षेपार्थः ॥ सामप्रत यदुक्तं ‘यद्यानां कृतिकर्म
न कर्तव्यम्’ अथ क एते यथा^१, तान् स्वक्यतो निदर्शयन्नाह—

पासत्थो ओसओ दोइ कुसीलो नहेय संससो । अइउदोडविय एए अयदणिआ जिणमयमि ॥ १ ॥ (प्र०)

व्याख्या—‘किलेयमन्यकर्तृकी गाथा तथाऽपि सोपयोगा चेति व्याख्यायते । तत्र पार्श्वस्यः दर्शनादीनां पार्श्वं विष्ट
वीति पार्श्वस्यः, अथवा मिथ्यास्यादयो धन्यहेतवः पात्राः पात्रेषु विष्टवीति पात्रस्यः,—‘सो पासत्थो बुविदो सवे देसे य

^१ काम चरत्तं भावसत्तं दुःखार्थमसद्विषयः संहरवति । न च ज्ञातं धैर्यं मायसत्त्वात् इतिचः प्रक्षिपयामि ॥ १ ॥ २ यथा ज्ञानेन न भिन्ना चरत्तं
नारदीशिव इति ज्ञानम् । न च दूर्यधं न भावसत्त्वात् । इतिमत्तः प्रक्षिपयामि ॥ १ ॥ ३ यदापि च परितोन्मत्ता प्रामाण्यवशात्पश्यन्मत्तव्याः । ततः केचित्
मित्रव्याधिवाः संयमसत्त्वादि व्यापनिसन्धि ॥ १ ॥ () ४ स पार्श्वस्यो द्विविधा—सर्वास्मिन् पक्षे च

नोक्तः^१, येन येषां न कर्तव्यं भावादीनां वेऽप्युक्ता इति, सध्यते, सर्वपार्षद हीवं सास्त्र, त्रिविधाश्च विनेया भवन्ति—केचिद्
 दुष्टपटितज्ञाः केचिन्मध्यमदुष्टज्ञाः केचिद्व्यपश्चितज्ञा इति, तत्र मा भूद्व्यपश्चितज्ञानां मतिः—उक्तकक्षुणस्य अमणस्य कर्तव्य
 माभादीनां तु न विधिर्न प्रतिषेध इत्यतस्वेऽप्युक्ता इति, यथेवं किमिति येषां न कर्तव्यं स एवावा उक्ता इति^१, अत्रोच्यते,
 हितप्रवृत्तरहितमवृत्तिर्गुरु संसारकारणमिति दर्शनार्थमित्यत्र प्रसङ्गेन, प्रकृतं प्रस्तुतमः—अमण सन्देत मेधावी सयवमि
 त्सुकं, सर्वेयम्भूतमेव वन्देत, न तु पार्षदस्यादीन्, तथा चाह—

एवमपि किमकम्प मात्मानकपण होह विद्वतो । वेकलियनाणदसणणीपावासे ए छे दोस्ता ॥ ११०७ ॥

व्याख्या—‘पञ्चानां’ पार्षदस्यायसञ्जुशीलसंसकयथाच्छन्दानां ‘कृतिकर्म’ धन्दनकर्म, न कर्तव्यमिति वाक्यशेषः,
 अर्थ ए वाक्यशेषः ‘अमणं वन्देत मेधावी संयत’ मित्यादि प्रत्यादवगम्यते, पार्षदस्यादीनां यथोक्तअमणगुणविक्रयत्वात्,
 यथा संयतानामपि ये पार्षदस्यादिभिः सार्धं संसर्गं कुर्यान्ति तेषामपि कृतिकर्म न कर्तव्यं, आह—‘कुतोऽयमर्थोऽवगम्यते^१,
 सध्यते, मात्मानककाम्या भवति इष्टान्त इति वचनात्, वक्ष्यते च—‘असुहृद्व्यापो यद्विद्या’ इत्यादि, तथा ‘यैक्यकुले’ इत्यादि
 ‘वेकलिय’सि संसर्गजदोषनिराकरणाय वैद्वर्यइष्टान्तो भविष्यति, वक्ष्यति च—‘सुचिरंति अञ्जममाणो वेकलियो’ इत्यादि,
 उक्तस्यवस्थानं च ‘अर्हस्स य निवस्स वे’त्यादिना समप्रब्रं वक्ष्यते, ‘णाण’सि दर्शनचारिभासेयनसामर्थ्यविक्रय ज्ञानन

दसेणायार चरणकुसीलो इमो होइ ॥ २ ॥ कोतय भूर्इकम्मे पसिणापसिणे णिमिसमाजीवे । कक्कुरुत्त प सक्कलण तय-
 जीयइ पियज्जसंवार्इ ॥ ६ ॥ सोमगाइणिमिच परेसि णट्ठवणाइ कोतयं मणिपं । अरियाइ भूर्इदाण भूर्इकम्मे विणिहिं
 ॥ ४ ॥ सुयिणयविज्जाकहिय आईलणिपटियाइकहिय वा । अं सासर अलोसिं पसिणापसिणं हवइ एवं ॥ ५ ॥ सीयाइभा
 यकट्ठणं होइ णिमिस इम सु आजीय । जाइकुठसिप्यकम्मे तयणणसुत्ताइ सत्तविइ ॥ ६ ॥ कक्कुरुत्ता य माया णियहीए
 अं भण्ठि सं भणिय । भीटकसणाइ छक्कलण विज्जामंताइया पयइ ॥ ७ ॥ 'तथैव ससक्क' इति यथा पार्थस्यादयोऽव
 -वास्तथाऽयमपि ससक्कवत् संसक्कः, त पार्थस्याधिकं तपस्विनं वाऽऽसाद्य सखिद्वितदोषगुण इत्यर्थः, आह च- 'ससत्तो
 य इदाणीं सो गुण गोभसत्तदए चैव । सच्चिदमणुच्चिदं अं किंघी छुम्भइ सर्वं ॥ १ ॥ एमेव य भुल्लुत्तरदोसा य गुणा य
 जसिया केइ । ते तम्मियि सच्चिद्विया ससत्तो भण्णइ तन्हा ॥ २ ॥ रायविकुत्तामार्इ अइयावि णवो जहा त घट्ठक्यो ।

१ पूर्ववाचां जालकुपीकोशं भवति ॥ २ ॥ कीदृशं भूतिकर्म प्रथमयं विभियमाजीव्य । कक्कुरुत्त कक्षयं वपवीवति विद्यामज्जादीय ॥ ३ ॥
 सायाधार्मिनिमित्तं परेषां जपवादि कीदृशं भवितव्यम् । अरियाइये भूतिदान भूतिकर्म विनिर्दिष्टम् ॥ ४ ॥ समक्षियाकवियमाइहिनीयचिकमिकपियं वा । यव
 जाति अन्वयः प्रथमस्य भवसेवम् ॥ ५ ॥ अटीवादिभाक्कयव भवति विमिचमिदं ज्वावीववम् । जायिक्कविस्सक्कमांथि तपोत्तपसूत्रादि ससच्चियम् ॥ ६ ॥
 कक्कुरुत्ता च माया निज्जसा यत्तवपिच तत्तमितम् । सीकलवादि कक्षयं विद्यामज्जादिक्रयः प्रकया ॥ ७ ॥ संसक्कवेदानीं स गुणयोभक्कम्भक्के दीव । इति-
 तमणुप्पिदं पक्किअइ किप्पते सर्वम् ॥ १ ॥ एमेव च भूल्लुत्तरदोषा य गुणा य जादवः केविय । ते वसिअ सच्चिद्विवाः संसक्को भवपते तस्मात् ॥ २ ॥
 रायविकुत्तामार्थोऽयवापि वदे जया तु वट्ठक्यः ।

दोहं पायधो । सर्वसि पाणार्दसम्पत्करणार्णं ज्यो च पार्समि ॥ १ ॥ देसंसि य पासरयो सिञ्चापरजभिहृद रायपिह वा । निपय
 च अन्नापिह भुञ्जति निष्कारणेण च ॥ २ ॥ कुलणित्साप विहरा ठवणकुञ्जाणि य अकारणे विसह । ससहपिपुलोपणाप
 गच्छह तह संधवं कुणार्ह ॥ ३ ॥ 'अयससः—सामाचार्यसिधने अन्नसन्नयपयससः, 'ओसंजोडपि य नुविहो सवे देसे य सरय
 सवंसि । चतवद्वपीहफलगो ठवियगभोर्ह य पायधो ॥ १ ॥ 'देधावसन्नस्तु—'आवत्सगसम्माप पवित्रेहणम्माणभिक्षुजम्-
 च्छे । आगमणे निगमणे ठाणे य निसीयणुपदे ॥ १॥ आवत्सयाहयाहं ण कटे कटेह अहवावि दीणमपियाहं । शुक्कयण
 वछाह तथा भण्णिओ पसो य ओससो ॥ २ ॥ गोणे अहा वलंठो भवह ससिहं सु सोडवि एमेय । शुक्कयण अकरंठो
 वछाह कुणार्ह य वत्सूणो ॥ ३ ॥ 'भवति कुसीछा' कुत्सितं धीक्कमस्येति कुसीछा,—तिविहो दोह कुसीछो पाणे तह
 दंसणे वरित्ते य । एसो अयवणिओ पससो दीयरगोहिं ॥ १ ॥ पाणे पाणापार ज्यो च यिराहेह—क्कात्तमार्हयं । दंसणे

१ भवति शान्तभाः । सर्वसिह् । अन्नापिहपायधो यस्तु पायधो ६ । १ । देसे च पार्ससः अन्नसन्नयपयससो रायपिहं वा । विह पायपिह सुवचि
 विष्कारणे च ॥ २ ॥ कुलणित्साप विहरति अन्नापिहपायधो विहति । ससहपिपुलोपणा य पण्णति तथा संख चोति ॥ ३ ॥ ३ अयससोभ्ये च
 विविहः सर्वसिह् देसे च अह सर्वसिह् । अणुवद्वपिहफलगो अन्नापिहपायधो च अन्नयः ॥ १ ॥ आवत्सगसम्माप पवित्रेहणम्माणभिक्षुजम्-
 च्छे । आगमणे निगमणे ठाणे य निसीयणुपदे ॥ १ ॥ आवत्सयाहयाहं ण कटे कटेह अहवावि दीणमपियाहं (वा) । शुक्कयण अकरंठो
 वछाह ॥ २ ॥ गोर्हया अन्नाह भवति अन्नापिह पायधो ॥ ३ ॥ विविहो भवति कुसीछो ज्यो च तथा वत्सू
 वरित्ते च । एस्वोभ्यवपिहः अन्नसो दीयरगो ॥ १ ॥ पाणे पाणापार यस्तु विराययति क्कात्तमार्हयं । दंसणे विवे च ॥ १ ॥ दंसणे

पासरथाई पदमाणात्स नेष किसी न निजरा होइ । कायकिछेस एमेव कुणई तह कम्मर्थष च ॥ ११०८ ॥

व्याख्या—‘पार्थस्यादीन्’ सकलक्षणान् ‘यन्दमानस्य’ नमस्कुर्वतो नैव कीर्तिर्न निर्जरा भवति, तत्र कीर्तिः—अद्यो अयं पुण्यभागित्वेयंलक्षणा सा भवति, अपि स्वकीतिर्भवति, नूनमयमप्येवस्वरूपो येनैषां यन्दन करोति, तथा निर्जरणं निर्जरा—सर्मदयलक्षणा सा न भवति, तीक्ष्णकराज्ञापिराधनाद्वारेण निर्गुणत्वाच्चेयमिति, वीयत इति कायः—देह-स्तस्य हृद्यः—अयनामादिलक्षणः कायल्लेशस्तं कायल्लेशम् ‘एयमेव’ मुचैव ‘करोति’ निर्वर्तयति, तथा क्रियत इति कर्म—ज्ञानाधरणीयादिलक्षणं तस्य पाथो—यिच्छितरचनयाऽऽत्मनि स्थापनं तेन वा आत्मनो यन्धः—स्वस्वरूपविरस्करणलक्षणः कर्मपाथस्त कर्मयन्ध च करोतीति पर्वते, चक्षुष्यादाज्ञाभङ्गादींश्च दोषानवाप्तुते, कथं ?—अगवत्प्रसिक्लृप्तयन्दने आज्ञाभङ्गः, तद्दृष्टान्येऽपि यन्दन्तीत्यनवस्था, तान् यन्दमानान् दृष्टान्येवा मिथ्यात्व, कायल्लेशतो देवताभ्यो वाऽऽत्मविराधना, तद्वन्दनन सकृत्वासयमानुमोदनात्संयमविराधनेति गायार्थः ॥ ११०८ ॥ एव तावत्पार्थस्यादीन् यन्दमानस्य दोषा चक्राः, साम्प्रतं पार्थस्थानामेव गुणाधिकयन्दनप्रतिषेधमङ्कुर्यतामपायान् प्रदर्शयन्नाह—

जे पन्धरेरभट्टा पाण उज्जति पन्धरारीणं । ते षोति कुटमटा पोही य सुबुल्लया तेसि ॥ ११०९ ॥

व्याख्या—ये—पार्थस्यादयो अष्टप्रह्लाचर्या अपगतप्रह्लाचर्या इत्यर्थः, प्रह्लाचर्यशब्दो भैषुनविरसिवाचकः, तथैवत सयमपाचकश्च, ‘पाए उज्जति पन्धरारीणं’ पादायभिमानतो व्ययस्यापयन्ति प्रह्लाचारिणा यन्दमानानामिति, न तद्वन्दननिषधं कुर्वन्तीत्यर्थः, ते बहुपातकर्मभं नारकत्वादिलक्षणं विपाकमासाद्य यदा कथञ्चित्कृच्छ्रेण मानुषत्वमासादयन्ति

भद्रा वि मेतगो को हतिदरागाह बहुवप्यो ॥ १ ॥ एमेव आरिसेणं सुद्धमसुद्धेण धाडवि समिच्छ ॥ धारिसभो च्छिव होति
 ससत्तो अण्णं सम्मा ॥ ४ ॥ सो बुविकप्यो भणिओ जिणेहि अियरागदोसमोदेहिं । एगो च संकिउदो असंकिउदो वहा
 अण्णो ॥ ५ ॥ पंचासवप्यवत्तो को खलु विहि गारवेहि पडिबद्धो । इयिगिहिसंकिउदो संसत्तो सकिउदो च ॥ ६ ॥
 पासराण्हएसु संविमोसुं च जत्थ मिउवी च । धहि धारिसभो भयई पियपम्मो अहव इयरो च ॥ ७ ॥ एपोउसङ्खिए,
 'पयाउम्वोउवि च' पयाउन्दः—यथेच्छयेधानमनिरपेसं प्रवर्तस यः स यथाच्छन्दोऽभिधीयते, सक् च—“सुसुत्तमायरत्तो
 वस्सुत्तं भेव पजवेमाणो । एसो च अहाउवो इच्छाउवोचि एगहा ॥ १ ॥ वस्सुत्तमणुवदिह सच्छदविगप्पियं अणणु-
 धाह । परवत्ति पवत्तिंति णेओ इणमो अहाउदो ॥ २ ॥ सच्छदमइयिगप्पिय किंवी सुहसायधिगइपद्विबद्धो । तिहिगारवेहिं
 मज्झइ तं आणाही अहाउदं ॥ ३ ॥^१ एते पार्थस्यापयोऽयम्वनीयाः, क-जिनमते, न तु लोके इति गाथार्यः ॥
 अथ पार्थस्यापीन् धन्वमानस को दोष इति ?, उच्यते—

१ अत्रास्मिन् श्लोके णो इतिप्रागाभिः बहुवचनः ॥ १ ॥ एवमेव वाउपेव हृदेवामुदेव वास्मि संवत्सवि । तावय एव भवति संवत्तो भवत्येव वत्साह
 ॥ २ ॥ ए इतिश्लोकसो मन्त्रितो विदेहिदरागापेवयोदे । एकेसु संकिउदोअसंकिउदवत्तमाअयः ॥ ५ ॥ पञ्चामवप्यवत्तो यः कसु जिमिगीरदेः प्रतिबद्धः । जीपुद्धि
 मितः संकिउ संवत्ता संकिउः स तु ॥ ६ ॥ वत्तंकादिनेषु संक्षिपेसु च वत्त मिउति तु । ताव तावत्तो भवति दिवत्तनी अत्रवा इतरसु ॥ ७ ॥ २ इत्सुप्रमाचराह
 इत्सुसमेव प्रमाचराह । एव तु वत्ताउपेव इच्छाउपेव इति वृत्तावी ॥ ३ ॥ वत्सुत्तमणुपदिहं सच्छद्विक्कीयत्तमवत्तुपाति । परवत्तिं प्रवर्तवत्ति शेयोऽयं
 वत्ताउपेव ॥ ३ ॥ वत्ताउपेवमन्त्रितिविक्कीयत्तं किंविषुत्तसावलिहियमिक्का । जिमिगीरदेनायति तं वानाहि वत्ताउपेव ॥ ३ ॥

पासरथाई पदभाणस्स मेय किस्सी न निज्जरा होइ । कायकिलेस एमेव कुणई सह कम्मपंच च ॥ ११०८ ॥

व्याख्या—‘पार्थस्यादीन्’ उच्छ्लेषान् ‘यन्दमानस्य’ नमस्कुर्वतो नैव कीर्तिर्न निर्जरा भवति, तत्र कीर्तिः—अथो
अथ पुण्यभागित्वेयं लक्षणं सा भवति, अपि स्वकीर्तिर्भवति, नूनमयमप्येवंस्वरूपो येनैषां यन्दन करोति, तथा निर्जरणं
निर्जरा—कर्मक्षयलक्षणा सा न भवति, तीर्थकराज्ञाधिराधनाद्वारेण निर्गुणत्वात्तेषामिति, चीयत इति कायः—देह
सस ह्यत्रः—अयनामादिलक्षणः कायक्षेत्रज्ञस्य कायक्षेत्रज्ञस्य ‘एवमेव’ मुख्य ‘करोति’ निर्यस्यति, तथा क्रियत इति कर्म—
ज्ञानावरणीयादिलक्षणं तस्य यन्धो—विशिष्टरचनयाऽऽत्मनि स्थापन तेन वा आत्मनो यन्धः—स्वस्वरूपविरस्करणलक्षणः
कर्मपक्षस्य कर्मपक्ष च करोतीति पर्वते, यद्यब्दादाज्ञाभङ्गादींश्च दोषानधामुते, कथं !—अगपत्प्रतिकुट्टवन्दने आज्ञाभङ्गः,
तद्वाऽन्येऽपि यन्दन्तीत्यनवस्था, तान् यन्दमानान् दृष्ट्वाऽन्येषां मिथ्यात्वं, कायक्षेत्रज्ञतो देवताभ्यो याऽऽत्मविधिराधना,
तद्वन्दननं तत्कृतासंयमानुमोदनात्समयविराधनेति गार्थार्थः ॥ ११०८ ॥ एव तावत्पार्थस्यादीन् यन्दमानस्य दोषा उक्ताः,
साम्प्रतं पार्थस्यानामेव गुणाधिक्यवन्दनप्रतिषेधमकुर्वतामपायान् प्रदर्शयन्नाह—

जे पमचेरभट्ठा पाए उडुति यमपारीणं । ते धोति कुटमटा पोही य सुबुद्धहा तेसिं ॥ ११०९ ॥

व्याख्या—ये—पार्थस्यादयो भट्टप्रज्ञाचर्या अयातप्रज्ञाचर्या इत्यर्थः, ब्रह्मचर्याशब्दो मैथुनविरतिवाचकः, तथौघतः
सयमवाचकश्च, ‘पाए उडुति यमपारीणं’ पादावभिमानतो व्यधस्यापयन्ति ब्रह्मचारिणा यन्दमानानामिति, न तद्वन्द
ननिषेधं दुर्यन्तीत्यर्थः, ते उडुपातकर्मजं नारकत्वादिलक्षणं विपाकमासाद्य यदा कथञ्चित्कृच्छ्रेण मानुषस्यमासाद्यन्ति

वदाऽपि भवन्ति कौटम्बः 'योषिष्व' जिनयासनाद्यभोषणं स कछुः सपिरेकभूता सुदुर्भा तेषां, सङ्ख्यासां सत्या मय्यनन्तसंसारित्वादिति गार्थः ॥ ११०९ ॥ तथा—

सुहृतरं मासंती अप्याण जे परिसापन्महा । शुक्लण वदावित्ती सुसमया जगुत्कारि च ॥ १११० ॥ दार ॥

व्याख्या—'सुहृतरं'ति सुतरं नापायन्त्यात्मानं सन्मार्गात्, के १-ये चारिमात्-प्राप्तिक्रियतयाऽप्यात् प्रकर्षेण अद्याः-
अपेताः सन्ता 'शुक्लरं' गुणसमुदायुष्यं 'वन्दयन्ति' कृतिकर्म कारयन्ति, किन्भूतं शुक्लरं १-शोभनाः समया यस्मिन्
स सुप्रमणस्य, अनुरात्रलोपोऽत्र द्रष्टव्यः, तथा यथोक्त क्रियाकलापं कर्तुं शीलमस्वेति यथोक्तकारी स यथोक्तकारिणं
वेति गार्थः ॥ १११० ॥ एवं वन्द्यकवधदोषसम्भवात्पार्थस्यादयो न वन्दनीयाः, तथा गुणयन्तोऽपि ये कः सार्धं
संसर्गं कुर्वन्ति तेऽपि न वन्दनीयाः, किमित्यत आह—

असुरद्वारे पटिया वंयगमाहा न कीरई सीसे । पासत्पाईटाणेसु पटमाणा मह अमुज्जा ॥ ११११ ॥

व्याख्या—यथा 'अशुभित्याने' विदुष्याने स्थाने पटिया वन्द्यकमाहा स्वकपतः शोभनाऽपि सत्यशुचित्याने संसर्गात्

क्रियते शिरसि, पार्थस्यादित्यानेषु पर्वमानाः सापवसाया 'अपूयाः' अपन्दनीयाः, पार्थस्यादीना स्थानानि-असतिनि
र्गमस्यप्यादीनि परिरुह्यन्ते, अन्ये तु सत्यावरीषण्णाद्युपयोगलक्षणानि व्यापकत्वे परसंसर्गात्पार्थस्यादयो भवन्ति, न
वेवानि सुष्ठु वदन्ते, तेषामपि वसावापत्तेः, वन्द्यकमाहादाहणोपनयस्य च सम्प्रगपटमानत्वादिति । अत्र वन्दानर्कः—

येनो अपकल्पिभो पुनारो चंपगमात्राप सिरे कयाप आसगभो पद्यइ, आसेण चन्दयस्स सा चंपगमात्रा अमेजेहे पद्विया,
णिण्दामिचि अभिभग्ग पद्वण मुक्का, सो य चपय्हि विणाधिचि न लभइ, वद्यधि ठाणदोसेण मुक्का । एवं चपगमात्रया
णिया साद्र अभिभग्गयाणिया पासयादयो, ओ विसुज्जो वेहिं समं मिअइ संवसर वा सोडधि परिहरणिज्जो ॥ अचिकु-
त्तार्थप्रसापनार्थेण दृष्टान्तान्तरमाह—

पद्मणकुले वसंतो सउणीपारोडधि गरहिभो होइ । इय गरहिया सुविहिया मज्झि वसत्ता कुसीलाणां॥१११॥
प्याख्या—पद्मणकुलं—गर्हितं कुलं तस्मिन् पद्मणकुले वसन् सन्, पारङ्गवधानिति पारग, शकुन्याः पारगाः, असावपि
'गर्हितो भवति' निन्धो भवति, शकुनीशब्देन चतुर्दश विद्यास्थानानि परिगृह्यन्ते, "अङ्गानि चतुरो वेदा, मीमांसा न्या-
यवित्तराः । पुराणं धर्मशास्त्र च, स्थानान्याहुश्चतुर्दश ॥ १ ॥" तन्नाङ्गानि पद, तद्यथा—'शिक्षा कस्यो व्याकरण, छन्दो
उपोसिर्निरुक्तयः' इति, 'इय' एवं गर्हिताः 'सुविहिताः' साधवो मध्ये वसन्तः 'कुशीलानां' पार्श्वस्थादीनाम् ॥ अत्र कथा
नकम्—एगस्स धिज्जाइयस्स पंच पुत्ता सउणीपारगा, तस्येगो मरुगो एगाए दासीए संवलगो, सा मज्झं पिअइ, इमो न

१ पद्वण्मसकपिया पुनारा अमकमात्राप्यो धिगसि कुत्तायामअपयो मयति अमेजेहे सा अमकमात्राज्मेये पसिठा, मुक्कामीति अमेयेयं दृष्ट्वा मुक्का
स च अमर्कधिया पठि न अमते तथापि क्कान्दोयेण मुक्का । इय अमकमात्राक्यादीयाः साधवाः अमेयस्यादीयाः पार्श्वक्यादयः, यो विदुश्चरैः समं मिअति
संवरति वा सोअपि पद्विरापीया । १ पद्वण्मस धिज्जादीयस पद्य पुत्ताः शकुनीपारगाः, तद्वैको मज्झन् पद्वण्मो वसन्तो उपपद्यन्, सा मज्झं पिअति अर्थं न

विषय, टीए भण्णार—अइ हुम ण विषसि सो ण णोहो, सो (सा) भणार—रसी होआ, इयरहा विसरिसो सजोगुसि, एय सो पुरसो
 णसीए पाइयो, सो पढमं पच्छुण्ण विवर, पच्छा पायइपि विविठमाहसो, पच्छा अइपसंगेण मज्जमसासी आओ, पच्छादि
 १) उहेउत्तमाहसो, सेहिं नेव सइ विवर लाइ सयसइ य, पच्छा सो पिसुणा सयणेण य सयसओ अप्पयेसो कओ,
 णया सो पडिभम्मो, विसिओ से भाया सिणहेण तं कुहिं पविसिकण पुच्छइ देइ य से किंचि, सो पिसुणा चयठंभि-
 णिच्छइ, उइओ मादिरपाइए ठिओ पुच्छइ विसज्जेइ से किंचि, सोयि णिच्छइ, चउरथो परपरएण दयायेइ, सोयि
 १, पंचमो नंथपि ण इच्छइ, तेण मरुगेण करणं चडिकण सयस परसस सो सामीकओ, इयरे चउरारियि पादिरा
 क्कवा सोगगरहिया आया । एस दिठ्ठो, चयणओ से इमो—आरिसा पक्कणा सारिसा पासथार् आरिसो धिज्जारओ
 सारिसो आयरिमो आरिसा पुत्ता तारिसा साइ अदा ते णिच्छइ एय णिच्छुअमसि जुसीउसंसांगि करिंता गरदिया य

१ विरसि उवा मयवे—यदी त्वं न विरसि न ओइ। स(सा) भवसि—राओ (रति)। भवेइ इतराया विमरणा अलोय इति एवं स बहुषो मयमया उवा
 पावित्ता, स मयमं मयवे विरसि पयमयपयमसि पातुमतरयः। यथाद् अतिप्रसङ्गेन मयमांसादी आता अयाके सइ भस्मिगुमातरयः ता सइव कारयि
 विरसि संवसति च पयमए स विना अत्रनेव च सर्ववस्तुः क्यवेया। कुतः, मयमदा स मयिमताः द्वितीयकस भावा एवेन वां जुसी मयिरव इत्यपि इत्यादि च तदे
 किञ्चिद्, स अयाकमय विना निष्कमिठ्ठा। सुवीओ वाकराउहे सिद्धता इत्यपि विरयति च तयो किञ्चिद्, सोमं निष्कमिठ्ठा। अजुयः अतराकय इतरवदि
 सोमं निष्कमिठ्ठा पयमो मयमसि मेच्छति, तेन मयवेण अयाकवे लत्ता सर्वस एइक स जामीकुता इतो अजगोमं जयता। कुता ओक्यमिठ्ठा आताः
 एव एतत्तः इतरवोक्कमं—पादिरावाक्यमाहताः। पाक्कवाइयो जाएए विरज्जादीवकाट्यावायः। जाटयाः दुआमातराः सायसः एवा ते निष्कमिठ्ठा एवं
 निष्कमरएवे कुसीकसपं कुतंवाः पंदिताव

धृपयण भवति, ओ गुण परिहरत् सो पुञ्जो सादय अपञ्जयसिधं च णेपाणं पाधत्, एष संसर्गाणि विणासिया कुसीकेहिं । नरुं च—‘ओ आरिसेण भित्तिं करेह अचिरण(सो)आरिसो होह । कुसुमेहिं सह वसंता विहायि तगंयया होति ॥१॥’ मरु-
एहि दिट्ठो गम्भो, व्याख्यातं द्वारगाथाकलम्, अधुना धेकुर्यपदव्याख्या, अस्य व्यायमभिसम्बन्धः—‘पार्थस्यादिससर्ग-
दोषादयन्दीयाः साधयोऽप्युक्ताः, अत्राह चोदका—काः पार्थस्यादिसंसर्गमात्राहुणवतो दोषः, १ तथा चाह—

सुधिरपि अञ्जमाणो पेरुलिओ कायमणीयउन्मीसो । नोवेह कायमाव पादपणगुणेण नियपूर्णं ॥ १११३ ॥
व्याख्या—‘सुधिरमपि’ प्रभूतमपि कालं तिष्ठन् धेकुर्यः—मणिविशेषः, कावाव ते मणयव कायमणयः कुत्सिताः काय-
मणयः कायमणिकासंरुद—मावस्येन मित्रं कायमणिकोन्मित्रः ‘नोपेति’ न पाति ‘कायमाव’ कायवर्म ‘मायान्यगुणेन’
यमस्यगुणेन ‘मित्रेन’ आत्मीयेन, एष सुसाधुरपि पार्थस्यादिभिः सार्द्धं संवसस्यपि धीवगुणेनात्मीयेन न पार्थस्यादिभा-
यमुपति, अय मायार्थ इति गाथार्थः ॥ १११३ ॥ अत्राहोऽऽचार्यः—यत्किञ्चिदेतत्, न हि दृष्टान्तमात्रादेवाभिलषिता
भविषिः सञ्जायत, यतः—

भायुगअभायुगाणि य लोप बुधिराणि होति दृव्याणि । वेरुलिओ सत्य मणी अभायुगो अत्रादवधेहिं ॥१११४॥
व्याख्या—‘भाय्वन्ते’—प्रतियोगिना स्वगुणैरात्मभावभापायन्त इति भाव्यानि—कवेष्टुकादीनि, प्राकृतशैल्या भायुकान्युप्यन्ते,
अथपा प्रतियोगिनि सति बहुलायेक्षया तथामयनधीलानि भायुकानि, लपपवदस्यामृष्टपेर्यादाहुकब् (पा ३ २ १५४) तस्य

१ मरुत्तरे भवति यः पुनः परितरति स पूरया साधयवद्वसाधं च विवर्ण्य प्राप्नोति पूर्व ससर्गां निनाशिका कुसीकेः । पादवेव मैत्री करोति अचिर-
व (सा) वारता भवति । कुसुमेः सह वसन्तः शिवा अपि वरुणीयका भवति । १ । मरु इति दृष्टतो यतः ‘कावावु हि’ ‘यो प्र-

पिबद्, सीए, मण्णार-अइ सुमं ण पिबसि यो ण णोहे, सो (सा) मण्णार-रसी होआ, इयरहा विसरिसो संजोगुसि, एवं सो बहुसो मण्णीए पाइयो, सो पइमं पच्छणं पिबद्, पच्छा पायद्वि पिबिदमाहसो, पच्छा अइपसंगेण मज्जमंसासी आओ, पच्छोदिं सह छोइवमाहसो, वेहिं वेव सह पिबद् साइ संवसइ ए, पच्छा सो पितुणा सयणेण ए सवपमसो अप्पवेसो कओ, मण्णया सो पडिमन्तो, षिटिओ से भाया सिणेहेण तं कुडिं पविसिक्कण पुच्छइ देइ य से किंचि, सो पितुणा तवलींभि क्कण पिच्छइहो, ठरओ णाहिरपाइए ठिओ पुच्छइ विसज्जेइ से किंचि, सोयि पिबइहो, चतरयो परपरएण द्वावेइ, सोयि पिच्छइहो, पंचमो मंचपि ण इच्छइ, सेण मरुगेण करण चट्टिक्कण सुवरस परसस सो सामीकओ, इयरे चत्तारिवि पाहिरा क्कया लोगगरहिया आया। एस विहवो, तवणओ से इमो-आरिसा पक्कणा सारिसा पासरथार्द आरिसो चिआइओ सारिसो आयरिओ आरिसा पुजा तारिसा साइ अहा ते पिच्छइहा एयं पिच्छुडमंति कुसीजसंसानिं करिहा गरहिया य

१ पिबसि यथा भवते-अहिं तं य पिबसि य अहेइ। अ(सा) मण्णार-रसी (रति) भवेइ इतरया विहवहाः अयोय इक्षि पूर्वसंजुयो भवन्त्या यथा पासिता। ए प्रथमं पच्छणं पिबसि यमन्ताकम्मपि पायुमारहाः पायाए अतिपसहेव मयमासाओ जाहा अण्णोः सह समिदुमाकया हेः सदेव पाइसि पिबसि संवसति य पायाए ए पिबा अवेतेव य संवसयाः अयवेयाः कुडं, मन्महा स प्रविमताः विदीवच्छल भावा वेदेव हो कुसी मन्मस एच्छादि द्वावि य तस्मै किञ्चि, ए यथाकम्म सिवा विष्कासिताः पृथीयो यमपयस्से सिद्धाः पुच्छति पिबुवति य तस्मै किञ्चि, सोमि विष्कासिता अजुदोः परमारेण एवपयि सोमि विष्कासिता पइमो यममसि वेच्छति तेन मरुकेण यथावाक्ये यथा सर्वस एहल स सामीकुडः इतरे कम्मसोमि यमयाः कुजा कोकमहिता जावाः एव एहन्ता इयवयोअन्ता-माट्ठाम्माअन्ताअन्तायाः पार्थकावयो जाएय पिबजावीवकाएयाचार्यः जाएया पुजाकारयाः सायवः यथा ते विष्कासिता पूर्व विष्कासयन्ते कुसीजसंसानं कुवेवाः मरिठान्

धेययण भवति, ओ पुण परिहर सो पुज्जो सारय अपज्जवसियं च णेवाण पावइ, एव संसग्गी विणासिया कुसीलेहि ।
 तर्कं च—‘ओ कारिसेण मित्तिं करेइ अचिरेण(सो)जारिसो होइ । कुत्तुमहिं सह यसंता तिळावि तगपया होति ॥१॥’ मरु-
 एहि दिट्ठो गभो, व्यास्यारं द्वारगायानकलम्, अधुना धंहुयपदक्यास्या, अस्य चायमभिसम्बन्ध—‘पार्थस्यादिससर्ग-
 दापादपन्वनीयाः साधयोऽप्युक्ताः, अत्राह चोदकः—का पार्थस्यादिससर्गमात्राहुणवतो दोषः, १ तथा चाह—

सुधिरपि अण्डमाणो धेरुल्लिओ कायमणीपजन्मीसो । नोवेइ कायमाय पाइणगुणेण नियएणं ॥ १११३ ॥
 व्याख्या—‘सुधिरमपि’ प्रभूतमपि काल तिष्ठन् धैर्यं—मणिविशेषः, काचाश्च ते मणयश्च काचमणयः कुत्तिसता काच
 मणयः काचमणिकासंरुद्ध—प्रायस्येन मिश्रं काचमणिकोन्मिश्रः ‘नोपति’ न याति ‘काचमाय’ काचधर्मं ‘प्राधान्यगुणेन’
 यमस्यगुणन ‘निजेन’ आत्मीयेन, एव सुसाधुरपि पार्थस्यादिभिः सार्द्धं संवसन्नपि शीलगुणेनात्मीयेन न पार्थस्यादिभा-
 यमुर्धति, अय भाषार्थ इति गाथार्थः ॥ १११३ ॥ अत्राहोऽऽचार्य —यत्किञ्चिदेतत्, न हि दृष्टान्तमात्रादेवाभिलषिता
 धसिद्धिः सञ्जायत, यतः—

आधुगअभाधुगाणि य लोए दुविट्ठाणि होति दन्धाणि । धेरुल्लिओ सत्थ मणी अभाधुगो अक्षद्वेषहिं ॥१११४॥
 व्याख्या—आप्य-स—प्रतियोगिना स्वगुणरत्नमाधमापाद्यन्त इति भाष्यानि—कथेसुकादीनि, प्राकृतशैल्या भाषुकान्पुण्यन्ते,
 अधपा प्रतियोगिनि सति सधुणापेक्षया तथाभवन्शीलानि भाषुकानि, एषपतपदस्याभूदुर्धत्त्यादाशुकम् (पा ३-२ १५४) तस्य

१ मणवने भवति यः दुःखः परितरति स दूषः साधयपदसात्र च विवर्त्तनं प्राप्नोति एवं ससर्गी सिद्धाधिका कुटीरः । पादयोश्च भैत्री करोति अचिरे
 व (स) वारता भवति । कुमुदः सह बलस्यः सिद्धा भवि वरुणाधिक्रा भवति । १ । मणक इति दृढातो गतः ‘आधुगु द्विः’ यो म०

छाण्डीछिक्कणादिति, सद्रिपरीवानि अमाभ्यानि च-नछादीनि स्रोके 'द्विविधानि' द्विप्रकाराणि भवन्ति 'द्रव्यानि' वस्तूनि, धैर्ह्यसम्भ मणिरमाभ्यः 'अन्यद्रव्यैः' ज्ञावादिभिरिति गायार्थः ॥ १११४ ॥ स्थानमति-र्ज्योषोऽप्यपमृत एव भविष्यति न पार्थस्यादिसंसर्गेण सक्षाव पासति, एतच्चासत्, यतः—
जीषो अणाद्विमिहणो तन्मावणभाविभ्यो य संसारे । स्त्रिप्य सो भाधिञ्जर भेलणदोसाणुभायेण ॥ १११५ ॥

व्याख्या—'जीषः' प्राधिकृतसञ्चयार्थः, स हि अनादिनिधनः अनाद्यपर्यन्त इत्यर्थः, 'सन्नायनाभापितव्य' पार्थस्या षाञ्जरिप्रमादादिभावनभाविताश्च 'संसार' तिर्यग्नरनारकामरमयानुभूतिलक्षणे, ततश्च सन्नायनाभापितव्यात् 'क्षिप्र' द्यौम स 'माभ्यते' प्रमादादिभावनयाऽऽप्नोतीति 'मीजनदोषानुभायेन' संसर्गदोषानुभायनति गायार्थः ॥ १११५ ॥ अथ मयतो दृष्टान्तमाधेय परितोषः ततो मद्रिषश्चित्तार्थप्रतिपादकोऽपि दृष्टान्तोऽस्त्येष, दृष्टु—
अपस्त य निवस्तस य नुण्हपि समारायाहं मूलाह । ससगगीह पिणादो अपो निवस्तण पस्तो ॥ १११६ ॥

व्याख्या—'क्षिरपतिषातिकनिम्योदकवासितायां भूमौ भासयुक्षः समुत्पन्नः, पुनस्तथाऽऽवस्य य निम्वस्य च द्रयो रपि 'समागते' एकीभूते मूले, ततश्च 'ससर्गा' सङ्गस्या धिनष्ट भासो निम्वस्य प्राप्तः-सिक्ककलः संवृत्त इति गायार्थः ॥ १११६ ॥ तदेवं ससर्गदोषवर्धनात्प्रात्या पार्थस्यादिसंसर्गिरिति । पुनरप्याह चोदका-न्त्येतदपि सप्तविपक्ष, तथाहि—

सुधिरपि अण्डमाणो नलपंभो तप्पुयाहमज्जमि । कीस न जायह मज्जरो ? जह संसगगी पमाणते ॥ १११७ ॥

व्याख्या—'सुधिरमपि' प्रमृतकालमपि तिष्ठन् 'नलस्तम्भ' वृक्षविशेषः 'द्रुपाटमप्ये' द्रुपुसंसर्गा किमिति न जायते

मयुरः^१, यदि ससर्गा प्रमाणं सप्रेति गायार्थः ॥ १११७ ॥ आह्वयार्थः—ननु विहितोचरमेव 'मायुग' अमायुगाणि यं
इत्यादिप्रत्येन, अत्रापि च कवली अभान्यः पार्थस्यादिभिः, सत्यास्तु भाव्या इति । आह—तैः सहाऽऽज्जपमाधवायां
ससर्गा क इय दीप इति^१, त्वयते—

ऊणासयभागोण धिषाद् परिणमति सन्भाय । लवणागरास्तु जह्वा वज्रेह कुशीलसंसर्गिण ॥ १११८ ॥
व्याख्या—ऊनभासौ धृतभागश्चोत्तमभागोऽपि न पूर्यत इत्यर्थः, तेन वावताऽश्वेन प्रतियोगिना सह सम्बन्धानीति
प्रक्रमान्नन्यते 'विम्यानि' रूपाणि 'परिणमन्ति' सन्भावमासादयन्ति लवणीभवन्तीत्यर्थः, लवणागरादिषु यथा, आदि
शब्दाद्वाण्ड्यादिकारसादिप्रहः, सत्र किल लोहमपि तस्मादमासादयति, तथा पार्थस्याष्टालापमात्रसंसर्गाऽपि सुविहि
तास्तमेव भाय यान्ति, अतः 'यज्जेह कुशीलसंसर्गिण' त्यजत कुशीलसंसर्गिमिति गायार्थः ॥ १११८ ॥ पुनरपि ससर्गिदो
पमसिपादनार्थयाऽऽह—

जह्वा नाम मयुरसलिल सायरसलिल क्रमेण सपत्न । पाथेह लोणभाय मेलणदोसाणुभावेण ॥ १११९ ॥
व्याख्या—'यथे'सुधाहरणोपन्यासार्थः 'नामे'ति निपातः 'मयुरसलिल' नदीपयः तल्लवणसमुद्रं 'क्रमेण' परिपाट्या
सम्प्राप्तं सत् 'पाथेह लोणभायं' प्राप्तोति—आसादयति लवणभायं—स्वारभाय मयुरमपि सन्, मीलनदोषानुभावेनेति
गायार्थः ॥ १११९ ॥

तय तु सीरयतो असीलवंतेहि मीलिचो संतो । पाथेह गुणपरिहार्णि मेलणदोसाणुभावेण ॥ ११२० ॥

षाष्टीलिङ्गत्वादिति, सदिप्रसीदति अमाभ्यानि च—नडादीनि लोके 'द्विविधानि' द्विप्रकाराणि भवन्ति 'द्रव्याणि' वस्तूनि, वैदूर्यस्य भणिरभाष्यः 'अन्यद्रव्यैः' काद्यादिभिरिति गायार्थः ॥ १११४ ॥ स्यान्मसिः—जीवोऽप्येवमूय एव भविष्यति न पार्थस्यादिसंस्मरणं सन्नाथं यास्यति, एवञ्चासत्, यतः—

जीवो भणानिहणो तन्माधनामाधिभो य संसारे । स्थिप्य सो भाविज्जह मेलणदोसाणुभावेण ॥ १११५ ॥

व्याख्या—'जीवो' प्राप्तिरपि वस्तुव्यर्थः, स हि अनादिनिधनः अनाद्यपर्यन्त इत्यर्थः, 'सन्नाथनामाधिवत्' पार्थस्या धावरितप्रमादाविभाधनाभावितश्च 'संसारे' तिर्यग्नरनारकामरभयानुभूतिलक्षणे, ससन्नाथनामाधिसत्त्वात् 'क्षिप्र' क्षीप्रं स 'भाष्यते' प्रमादाविभाधनपाऽऽत्मीक्रियते 'मीजनदोषानुभावेन' संसर्गदोषानुभावेनति गायार्थः ॥ १११५ ॥ अथ भयतो दृष्टान्तमाधेय परितोषः सतो मद्विषयित्वार्थप्रतिपादकोऽपि दृष्टान्तोऽस्त्येष, येषु—

अथस्तस प निपस्तस प पुणदपि समानयाहं मूलाह । ससन्गीह विणहो अंघो निपस्तण पत्तो ॥ १११६ ॥

व्याख्या—'धिरपठितविकनिम्बोदकवाधितवाधो भूमो' बाधवृक्षः समुत्पन्नः, पुनस्तत्राऽऽम्रस्य च निम्बस्य च द्रयो रपि 'समानते' एकौभूते मूले, तत्रश्च 'संसर्गो' सन्नस्या धिनष्ट आधो निम्बस्यं प्राप्तः—विकफलः संवृत्त इति गायार्थः ॥ १११६ ॥ तदप्य संसर्गिदोषदर्शनात्पारया पार्थस्यादिसंस्मरणिरिति। पुनरप्याह चोदकः—नयेतदपि समतिपक्ष, तथाहि—सुधिरपि अन्धमाणो नखधर्मो वरुणपादमन्त्रमसि । कीस न जायह मङ्करो ? अहं संसन्गी पमाणाते ॥ १११७ ॥ व्याख्या—'सुधिरमपि' प्रभूतक्षत्रमपि विघ्नं 'नखक्षत्रम्' वृक्षविशेषः 'वरुणपादमन्त्रे' वरुणसमर्ग्यं किमिति न जायते

शयिष्यः, 'अहं तु छद्मस्थो'ति अहं पुनरुक्तस्य, अतो 'लिङ्गमेव' रजोहरणगोच्छप्रतिप्रहपरणालक्ष्णं 'पूजयामि' वन्दे
इत्यर्थः, 'विकरणशुद्धन भावेन' याकायशुद्धेन मनसेति गायार्थः ॥ ११२२ ॥ अत्राचार्य आह—

अहं ते लिङ्गं यस्मात्तदादी निणर्द्धे तुमे सव्ये । एष अचक्षमाणस्स लिङ्गमसि अप्यमाणा ते ॥ ११२३ ॥

व्याख्या—'यदी'त्ययमभ्युपगमप्रदर्शनार्थः 'ते' तप लिङ्ग-द्रव्यलिङ्गम्, अनुस्वारोऽत्र च ह्रस्वो योदितव्यः, प्रमाण—
कारण यन्दनकरण, इत्थं तर्हि 'यन्दस्य' नमस्य 'निहयान्' जमातिप्रभृतीन् त्व 'स्यार्त्ति' निरवशेषान्, द्रव्यलिङ्गशुक्-
त्वात् संप्रतिमिति, अर्थवान् मिथ्यादृष्टित्वात् यन्दसे सत् ननु 'एतान्' द्रव्यलिङ्गशुक्कानपि 'अचक्षमानस्य' अप्रणमतः लिङ्ग-
मप्यप्रमाणं सव यन्दनप्रवृत्ताविति गायार्थः ॥ ११२३ ॥ इत्थं लिङ्गमात्रस्य यन्दनप्रवृत्तावप्रमाणत्वायां प्रतिपादितायां
सत्यामनभिनिविष्टमेव सामाचारिजिज्ञासयाऽऽह चोदक—

अहं लिङ्गमप्यमाणा न नञ्चर्हि निष्ठाएण को भावो ? । ददूणा समणालिङ्गं किं कापञ्च्य तु समणेण ? ॥ ११२४ ॥

व्याख्या—यदि 'लिङ्ग' द्रव्यलिङ्गम् 'अप्रमाणम्' अकारणं यन्दनप्रवृत्तौ, इत्थं तर्हि 'न सायते' नावगम्यते 'निश्चयेन'
परमार्थेन छद्मस्थेन जन्तुना कस्य को भावः ? , यतोऽस्यवा अपि छद्मत्वादिनिमित्तं सयवधस्त्रेष्टन्ते, संयता अपि च कार-
णतोऽस्यतपसि, तदेष व्यक्तित्वे 'दृष्टा' अपलोक्ष्य 'क्षमणलिङ्गं' साधुलिङ्गं किं पुनः कर्तव्यं 'क्षमणेन' साधुना ? ,
पुनः द्रव्यार्थसुखादो व्यपवित्तव्योको गायानुलोभ्यादिति गायार्थः ॥ ११२४ ॥ एवं चोदकेन पृष्टः सखाहाचार्यः—
अप्युच्य ददूणा अन्तुष्टाणा तु दोह कापञ्च्य । साधुमिम विदुषुष्वे अहारिह जरस तं जोगेन ॥ ११२५ ॥

व्याख्या—मुख्यदोषधारणे, एवमेव शीघ्रमस्यास्तीति शीघ्रवान् स खलु 'अशीत्यग्निः' पार्थस्यादिभिः सार्द्धं मीलित-
 वन् 'माप्नोति' वासादयति गुणा—मूर्जोत्तरगुणलक्षणाक्षेपां परिहृणोः—अपक्षयः गुणपरिहृणोः सः, तर्धद्विकांशापायास्त-
 ल्कृतयोपसमुत्पानिति, मीलनयोपानुभावेनेति गार्थार्थः ॥ ११२० ॥ यत्तद्वैयमतः—

स्वणमपि न क्षम कातं अणाययणसेवण सुविहिताण । इति समुद्रमङ्गार्यं उदय लक्षणस्वणमुपेह ॥ ११२१ ॥

व्याख्या—छोचननिमेषमात्रः कातः क्षणोऽभिधीयते, सं क्षणमपि, आकां तापन्मुद्रतोंऽन्यो वा कातयितोप, 'न क्षम' न योग्यं, किं ?—कातं क्षणाययणसेवणं'ति कर्तुं—निष्पादयितुम् अनायवन—पार्थस्याद्यायवनं तस्य सेवन—अजनम् अनाय-
 वनसेवनं, केषां ?—सुविहितानां साधूनां, किमित्यत आह—'इन्दि' इत्युपदर्शने, समुद्रमतिगत—संयणजलधिं प्राप्तम् 'उदक' मधुरमपि सत् 'लक्षणास्वमुपेति' क्षारभावं याति, एवं सुविहितोऽपि पार्थस्यादिदोषसमुद्र प्राप्तसमाधमाप्नोति, अतः पर-
 छोकार्पणना उत्सर्गसिंस्थान्येति, ततश्च व्यथस्थितमिदं—येऽपि पार्थस्यादिभिः सार्द्धं संसर्गं कुर्वन्ति चेऽपि न यन्वनीयाः,
 सुविहिता एव यन्वनीया इति ॥ अत्राऽऽह—

सुविहित्यं सुविहित्यं वा नाह जाणाभि इं सु उचमत्यो । किं नं सु पूययामी तिमरणसुद्वेण भावेण ॥ ११२२ ॥

व्याख्या—सोमनं विहितम्—मनुष्ठानं यस्यासौ सुविहितत्वम्, अनुस्वारलोपोऽत्र द्वयः, सुविहितसु पार्थस्यादिभिर-
 सुविहितं वा 'नाह जानाभि' नाह वेति, यतः अन्वाकरणमुत्पद्यच्छिक्तं सुविहितसुविहितत्वं, परमावस्तु तत्त्वतः सर्व

ज्ञापयामि, 'अहं तु छत्रमर्थो'ति अहं पुनरुक्तस्य, अतो 'लिङ्गमेव' रजोहरणगोचरप्रतिग्रहपरणालक्षण 'पूजयामि' धन्दे
इत्यर्थः, 'त्रिकरणशुद्धेन भावेन' पाप्मायशुद्धेन मनसेति गायार्थः ॥ ११२२ ॥ अत्राचार्य आह—

जह ते लिङ्ग पमाणा यदाही निणद्वे सुमे सत्त्वे । एष अवदमाणास्त लिङ्गमपि अप्यमाणं ते ॥ ११२३ ॥

इत्यास्या—'यदी'त्ययमभ्युपगमप्रदर्शनार्थः 'ते' त्वय लिङ्ग-द्रव्यलिङ्गम्, अनुस्वारोऽत्र च ह्रस्वो वेदितव्यः, प्रमाणं—
कारणं धन्दनकरणे, इत्थं तर्हि 'धन्दस्य' नमस्य 'निष्कवान्' जमालिप्रभृतीन् त्व 'सर्वान्' निरवशेषान्, द्रव्यलिङ्गशुक्ल-
त्वात् वेपामिति, अथेतान् मिथ्यादृष्टिमात्र धन्दत्वे सत् ननु 'पूतान्' द्रव्यलिङ्गशुक्लानपि 'अधन्दमानस्य' अप्रमाणतः लिङ्ग-
मप्यप्रमाण त्वय धन्दनप्रवृत्तायिति गायार्थः ॥ ११२३ ॥ इत्थं लिङ्गमात्रस्य धन्दनप्रवृत्तावप्रमाणात्वाया प्रतिपादिताया
सत्यामनभिनिविष्टमेव सामाचारिजिज्ञासयाऽऽह चोदक—

जह लिङ्गमप्यमाणा न नजह निष्ठएण को भावो ? । ददूण समणलिङ्ग किं कायञ्च तु समणेण ? ॥ ११२४ ॥

इत्यास्या—यदि 'लिङ्ग' द्रव्यलिङ्गम् 'अप्रमाणम्' अकारण धन्दनप्रवृत्तौ, इत्थं तर्हि 'न ज्ञायते' नायगम्यते 'निष्कयेन'
परमार्थेन छत्रस्येन जन्तुना कस्य को भावः ? , यतोऽस्यता अपि छत्र्यादिनिमित्त सयत्तवच्छेदन्ते, सयता अपि च कार-
णतोऽस्यतवादिति, तदेव व्ययस्थिते 'दृष्टा' अवलोक्य 'अमणलिङ्गं' साधुलिङ्गं किं पुनः कर्तव्य 'अमणेन' साधुना ? ,
पुनः सव्यार्थसुधारो व्ययद्वित्वोक्तो गायानुलोभ्यादिति गायार्थः ॥ ११२४ ॥ एवं चोदकेन पृष्टः सखाहाचार्यः—

अप्युच्य ददूण अन्धुष्टाण तु दोह कापय । साहृमि दिदुच्ये जहारिहं जस्स जं जीणा ॥ ११२५ ॥

व्याख्या—‘अपूर्वम्’ अदृष्टपूर्वं, साधुमिति गम्यते, ‘दृष्टा’ अवलोक्य, आभिमुख्येनोरथात्मन्युत्थानम्—आसनस्याग-
 लक्षणं, दुष्टभ्यादण्णकारिप्रहणं च भवति कर्तव्यं, किमिति ?, कदाचिदसौ कश्चिदाचार्यादिविधायातिस्वयसम्पन्नः सत्य-
 दानार्थिवाऽऽगतो भवेत्, प्रशिष्यसकाशमाचार्यकालकथत्, स स्वव्यवनीतं सम्भाव्य न सत्यपच्छवीति, तथा दृष्टपूर्वस्तु
 द्विप्रक्षारा—तथाविहारिणः शीतलविहारिणश्च, सम्रोचसविहारिणि साधौ ‘दृष्टपूर्वं’ तपलब्धपूर्वं ‘यथार्हं’ यथायोग्यम-
 न्युत्थानमभ्यनानादि ‘यस्य’ बहुभुतावेर्यम् योग्यं तत्कर्तव्यं भवति, यः पुनः शीतलविहारी न सत्याभ्युत्थानवन्दनास्तु-
 तंशः किञ्चित्कर्तव्यमिति गायार्थः ॥ ११२५॥ आत्मतं कारणतः शीतलविहारिणतविधिप्रतिपादनाय सम्मन्त्रगायामाह—

सुखदुरासपागहसेवीभरणकरणापन्नमे ॥ लिगावसेसमिसे त्वं कीरह न पुणो वोच्छ ॥ ११२६ ॥

व्याख्या—पुः—संयमपूः परित्यज्यते, मुक्ता—परित्यक्ता मूर्धेनेति समासः, सम्प्रकट—प्रवचनोपपातनिरपेक्षमेव मूलो-
 पत्युण्जाल सेषिषु शीतमस्येति सम्प्रकटसेवी, मुक्पूज्जासौ सम्प्रकटसेवी चेति प्रिप्रहः, तथा चर्यत इति चरण—प्रवादि-
 त्वव्यव इति करणं—पिण्डविशुद्ध्यादिलक्षणं चरणकरणान्म्यां प्रकर्षेण चट्टः—भवेत्तच्चरणकरणप्रचट्टः, मुक्पूः स-
 म्प्रकटसेवी चासौ चरणकरणप्रचट्टश्चेति समासस्वस्मिन्, प्राकृतवैस्या अकारेकारयोर्दीर्घत्वम्, इत्यन्मूसे ‘लिङ्गावसेष-
 माधे’ केवसद्रूप्यलिङ्गयुके पत्तिक्रयते किमपि तत्पुनर्वक्ष्ये, पुनःपद्यो विशेषणार्थः, किं विशेषयति ?—कारणार्थे—कारण-
 माधित्य पत्तिक्रयते समक्ष्ये—अभिधास्ये, कारणमाधपक्षे तु प्रातिपेक्षः कृत एव, विशेषणसाफल्यं तु मुक्पूरपि कदाचि-

रसप्रकटसयी न भवत्यपि अवलम्बद्वय, सप्रकटसयी चरणकरणमन्त्र एवेति स्वरूपकथनमिति गाथार्थः ॥ ११२६ ॥
किं तन्नियत इत्यत आह—

यायाह नमोकारो हृत्पुस्तेशो य सीसनमण च । सगुच्छणऽच्छण छोमयदण वदण वाधि ॥ ११२७ ॥

व्याख्या—‘यायाए’ति निर्गममूल्यादौ हृत्स्य वाचाऽभिज्ञापः क्रियते—हे देवदत्त । कीदृशस्त्वमित्यादित्युक्तम्, गुरुतर-
पुरुषकायपेक्ष या तस्यैव ‘नमोकारो’ति नमस्कारः क्रियते—हे देवदत्त । नमस्ते, एवं सर्वत्रोत्तरविशेषकरणे पुरुषकायभेदः
प्राक्तनोपचारानुवृत्तिश्च द्रष्टव्या, ‘हृत्पुस्तेशो य’ति अभिलापनमस्कारगर्भः हस्तोद्भूतश्च क्रियते, ‘सीसनमण च’ शिरसा-
वसमाङ्गेन नमनं शिरोनमनं च क्रियते, तथा ‘सम्प्रच्छन’ कुशलं भवत इत्यादि, अनुस्वारलोपोऽत्र द्रष्टव्यः, ‘अच्छण’ति
स [हृत्मानस] स्वस्तिपायासनं कश्चित्कालमिति, एव साधमर्हद्विहृत्स्य विधिः, कारणविशेषतः पुनस्तत्प्रतिष्ठपमपि गम्यते,
सम्भाव्य एव विधिः, नवरं ‘छोमयदणं’ति आरभत्या छोमयन्दनं क्रियते, ‘यन्दणं वाऽधि’ परिशुद्धं वा वन्दनमिति
गाथार्थः ॥ ११२७ ॥ एतच्च याज्ञिकस्मृत्यादि नाधिशेषेण क्रियते, किं तर्हि ?—

परिपायपरिसपुरिसे स्तिस्स फाल च आगमं नथा । कारणजाए जाए जहारिह जस्स ज जुग ॥ ११२८ ॥

व्याख्या—पर्यायश्च परिपद्य गुरुयश्च पर्यायपरितृपयासात्, तथा शेषे काले च आगमं ‘णञ्च’ति स्मृत्या—विज्ञाप-
‘कारणञ्चाते’ प्रयोजनप्रकार ‘ञ्चाते’ तत्पक्षे सति ‘यथाह’ यथानुकूल ‘यस्य’ पर्यायादिसमन्वितस्य यद् ‘योनयं’ समनुकूप याज्ञ-
स्मृत्कारादि वचस्य, क्रियत इति यावत्पर्येषः, अथ गाथासमासाार्थः ॥ ११२८ ॥ सान्प्रतमवयवार्थं प्रतिपादयन्नाह भाष्यकार—

व्याख्या—‘अपूर्वम्’ अदृष्टपूर्व, साधुमिति गम्यते, ‘दृष्टा’ अवलोक्य, आभिमुख्येनोरधानमनुरूपानम्—आसनत्याग
लक्षणं, शुभव्यापणव्यापिप्रवृत्तौ च भवति कर्तव्यं, किमिति १, कदाचिदसौ कश्चिदाचार्यादिविधाद्यवयवसम्पन्नः तत्र
दानार्थेवाऽऽगतो भवेत्, प्रक्षिप्यसकाशमाचार्यकालकवत्, स स्वव्यवहारीतं सम्मान्य न तत्प्रयच्छतीति, तथा दृष्टपूर्वसि
द्धिप्रकाराच्चतविधवारिणः शीतलविहारिणश्च, सर्वोद्यतविहारिणि साधौ ‘दृष्टपूर्वे’ त्वसम्पत्पूर्वे ‘यथाहं’ यथायोग्यम-
नुरूपानवन्नादि ‘यस्य’ धर्मसुतावेर्यं योग्यं तत्कर्तव्यं भवति, यः पुनः शीतलविहारी न तस्यानुरूपानवन्नाद्युत्स-
र्गतः किञ्चित्कर्तव्यमिति गायार्थः ॥ ११२५॥ सामप्रत कारणसः शीतलविहारिणोद्यतविधिविधादनाय सम्पन्नगामाह—

मुकुपुरासपागवसेवीचरणकरणपन्मद्रे । लिंगावसेसमिसे जं कीरह त पुणो योऽह ॥ ११२६ ॥

व्याख्या—पुः—संयमपुः परिगृह्यते, मुका—परित्यक्ता दूर्येनेति समासः, सम्पकट—प्रयत्नोपपातनिरपेक्षमेव मूलो

चरतुण्वात् संविधु शीतलमस्येति सम्पकटसेवी, मुकभूषासौ सम्पकटसेवी चेति विग्रहः, सपा चर्यत इति चरण—प्रतादि-
लक्षणं क्रियत इति करणं—पिण्डयिशुभ्राविलक्षणं चरणकरणान्यां प्रकर्षेण अष्टः—अर्पतश्चरणकरणमष्टः, मुकभूः स-
म्पकटसेवी चासौ चरणकरणमष्टश्चेति समाससंज्ञिन्, प्राकृतयोरप्या अकारेकारयोर्दीर्घत्वम्, इत्यन्यद्वे ‘लिङ्गापक्षे-
माधे’ केवलद्रव्यलिङ्गमुक्ते पत्तिकपदे किमपि तदुत्तरेत्ये, पुनश्चन्द्रो विधेयणार्थः, किं विधेययति १—कारणार्थं—कारण-
माश्रित्य पत्तिकपदे तद्वत्ये—आभिभासे, कारणामापक्षे तु पतिपेवा कृत एव, विधेयपक्षात्कर्म्यं तु मुकभूरपि कदाचि

परद्वितं 'विज्ञानन्' अपगुप्यमानः स्यादपि तीर्थकरोऽयमित्येवं भावयुक्त्या 'नमन्' प्रणमन् 'स' प्रणामकर्ता 'माप्नोति' भावादयति 'निर्जरा' कर्मध्वजक्षणा 'चिपुला' विस्तीर्णमिति गाथार्थः ॥ ११३० ॥ एष दृष्टान्तः, अयमर्थोपनयः—

स्निग्ध जिघणपणस्त गृप नमंतस्त निजरा विजला । जहृषि गुणविप्यहीण धवद् अजस्तप्यसोहीय ॥ ११३१ ॥

व्याख्या—छिन्नमेव साधुरननेति छिन्नं—रजोहरणाविघरणक्षणा जिनैः—महेश्विः प्रज्ञप्त—प्रणीतम् 'एष' यथा प्रतिमा इति 'नमस्कुर्वतः' प्रणमतो निर्जरा चिपुला, यद्यपि गुणैः—मूखोऽस्तुणौर्विषयम्—अनेकधा प्रकर्षेण हीनं—रहितं गुणयिप्रहीण, 'वन्दते' नमस्करोति 'अप्यात्मशुद्ध्या' धैर्यशुद्धयति गाथार्थः ॥ ११३१ ॥ इत्थं चोदकेनोक्ते दृष्टान्तदाष्टान्तिकयोर्वचस्य सुप्रदर्शयद्राधार्य आह—

समा तित्थपरगुणा तित्थपरे नेसिमं तु अजस्तप्य । न य सावज्जा किरिया इपरेस्तु पुषा समगुमला ॥ ११३२ ॥

व्याख्या—'सन्तः' धिष्टमानाः शोभना या तीर्थकरस्तस्य गुणास्तीर्थकरगुणा—ज्ञानादयः, क्र।—'तीर्थकरे' अर्हति भगवति इय च प्रतिमा तस्य भगवतः 'नेसिम तु अजस्तप्य' तेषां—नमस्कुर्वतामिदमभ्यात्मम्—इद चेत्, तथा न च तासु 'सावद्या' सयाया 'क्रिया' चेष्टा प्रतिमासु, 'इतरेषु' पार्श्वस्यादिषु 'पुषा' अयदपेभायिनी सावद्या क्रिया प्रणमताः, तत्र किमित्यत आह—'समगुमणा' समनुज्ञा सावद्यक्रियानुक्तपार्श्वस्यादिप्रणमनात् सावद्यक्रियानुमतिरिति इदयम्, अथवा सन्तस्तीर्थकर गुणाः तीर्थकरे तान् परं प्रणमामः तेषामिदमभ्यात्मम्—इद चेत्, ततोऽर्हद्गुणाभ्यारोपेण चेष्टप्रतिमाप्रणामाश्रमस्कर्तुः न च

परिपाय प्रभवेर परिस धिणीया सि पुरिस णया वा । कुलकम्पादापत्ता आपवड गुणागमसुप वा ॥ २०४ ॥ (अ०)
 व्याख्या—‘पर्यायः’ प्रत्यर्थमुच्यते, तत्प्रभूत कालमनुपाखितं येन, परिपद्भिनीता वा—तत्प्रतिपत्ता साधुसहतिः द्योभना
 ‘से’ अस्य ‘पुरिस णया वं’ सि पुरुषं ज्ञात्वा वा, अनुस्वारलोपोऽत्र द्रष्टव्यः, कथं ज्ञात्वा ?—कुलकार्यादीन्यनेनापत्तानि,
 आविष्टव्याद्वरणसङ्कार्पपरिमहः, ‘आपवट’ चि आख्यातः तस्मिन् क्षेत्रे प्रसिद्धस्तद्वलेन तत्रास्तव इति क्षेत्रद्वारायः, ‘गुणा
 ऽऽगमसुप वं’ चि गुणा—अथमप्रतिज्ञागणाय इति काष्ठद्वारावययार्थः, आगमः—सूत्रार्थोभयकम्, सुतं—सूत्रमेव, गुणाधा
 ऽऽगमश्च सुतं चेत्येकव्याख्यस्तद्वाऽस्य विद्यत इत्येवं ज्ञात्येति गायार्थः ॥ २०४ ॥

एताव भक्कुब्धतो जह्वातिह अरिह्वेसिय मगो । न भवह पवपणमन्ती अमत्तिमतादओ दोसा ॥ ११२९ ॥

व्याख्या—‘एतानि’ बाह्यनमस्कारादीनि कपायोत्कटवयाऽङ्कुर्वतः, अनुस्वारोऽत्रात्राक्षणिक्, ‘यथाह’ यथायोगमर्हद
 स्थिते मार्गे न भवति प्रवचनमपि, एताः किमित्यव आह—‘अमत्तिमतादओ दोसा’ प्राकृतक्षैत्याऽनवत्त्यादयो दोषाः,
 आदिशब्दात् स्वार्थचंशुबन्धनादय इति गायार्थः ॥ ११२९ ॥ एवमुच्यतेवरविहारिगते विधौ प्रतिपादिते सत्याह चोदकः—
 किं नोऽनेन पर्यायाप्रभवेणेन, सर्वथा आवशुत्वा कर्मापनयनाय विनमणीतविभ्रनमनमेव युक्तं, तद्वतगुणविचारस्य
 निष्कलत्वात्, न हि तद्वृणप्रभवा नमस्कर्तुर्निर्भरा, अपि स्वात्मीयाध्यात्मशुद्धिप्रभवा, तथाहि—

नित्यपरगुणा पडिमासु नत्थि नित्संसयं चियणत्तो । तित्थपरेत्ति नमत्तो सो पावह निज्जरं चित्तल ॥ ११३० ॥
 व्याख्या—वीर्यकरस्य गुणा—ज्ञानादयस्वीर्यकरगुणाः ते ‘प्रतिमासु’ विमलवृणसु ‘णत्थि’ न सन्ति ‘नित्संसयं’ संया

यद्विदं 'विज्ञानम्' अथमुच्यमानम् । तथाऽपि तीर्थकरोऽयन्निर्लेषं भाषयुद्ध्या 'नमन्' प्रणमन् 'स' प्रणामकृता 'प्राप्ताति'
भासादयति 'निर्जरा' कर्मध्वजशृङ्गा 'यिदुर्वा' विस्तीर्णमिति गाथार्थः ॥ ११३० ॥ एष दृष्टान्तः, अयमर्थोपनयः—

द्विगं जिघापणस एष नमसस्स निजरा विजला । जइहि गुणधिप्यहीण वइइ अजस्रप्यसोहीण ॥ ११३१ ॥

व्याख्या—जिघ्रसे साधुरननेति शिर्षं—रजोहरणाधिपरणशृङ्गा क्षिप्तौ—अर्हन्निः प्रसृतं—प्रणीतम् 'एष' यथा प्रतिमा
इति 'नमस्तुर्ध्वतः' प्रणमतो निर्जरा यिदुर्वा, यद्यपि गुणैः—मूर्खोत्तरगुणैर्विधिवम्—अनेकधा प्रकर्षेण हीन—रहितं गुणविप्रदीप,
'धन्द्वं' नमस्करोति 'अध्यात्मशुद्ध्या' श्वेतःशुद्धोति गाथार्थः ॥ ११३१ ॥ इत्थं शोधकेनोक्ते दृष्टान्तद्वारान्वितकयोर्वैपन्य
मुपदर्शयन्नाथार्य आह—

सता तित्थयरगुणा तित्थयरे तेसिम तु अजस्रप्य । न य सावज्जा किरिया इयरेसु शुष्ठा समणुमज्जा ॥ ११३२ ॥

व्याख्या—'सन्तः' विद्यमानाः शोभना वा तीर्थकरस्य गुणास्तीर्थकरगुणा—ज्ञानादयः, कः?—'तीर्थकरे' अर्हति भगवति
इय च प्रतिमा सस्य भगवत 'तसिम तु अजस्रप्य' तेषां—नमस्तुर्ध्वतामिदमध्यात्मम्—इदं श्वेतः, तथा न च तासु 'सावजा'
सपापा 'क्रिया' श्वेदा प्रतिमासु, 'इतरेसु' पार्श्वस्यादिषु 'शुष्ठा' अयमर्थमायिनी सावजा क्रिया प्रणमतः, तत्र किमित्यत
आह—'समणुमण्णा' समनुज्ञा सावद्यक्रियाशुक्लपार्श्वस्यादिप्रणमनात् सावद्यक्रियानुमतिरिति इदयम्, अथवा सन्तस्तीर्थकर
गुणा तीर्थकरे तान् एष प्रणमामः तेषामिदमध्यात्मम्—इदं श्वेतः, ततोऽर्हद्गुणाध्यासोपेण श्वेतप्रतिमाप्रणामाद्यभक्तकर्तुः न च

साधया क्रिया-परिस्मृन्लक्षणा, इतरेषु-पार्थस्यापिषु पूज्यमानेष्वधुमक्रियोपेतत्वात्तेषां नमस्कर्तुर्मुखा समनुज्ञेति
गायार्थः ॥ ११३२ ॥ पुनरप्याह चोदकः—

अह साधया किरिया नस्मि य पढिमासु पधमिपराडधि । तयमाये नस्मि फल अह होह अहेजग होह ॥ ११३३ ॥
व्याख्या—यथा साधया क्रिया—सपाया क्रिया 'नारत्येय' न विद्यत एव प्रतिमासु, एवमितराडधि-निरवयवाडधि नास्त्येय,
ततश्च 'तदभावे' निरवयवक्रियाडभावे नास्ति 'फलं' पुण्यलक्षणम्, अथ भवति 'अहेमुक भवति' निष्कारणं च भवति, मय
भ्यवस्तुगातक्रियाहेतुकत्वा(भावा)त्फलस्येत्यभिप्रायः, अहेतुकत्वे चाकस्मिककर्मसम्भवात्मोक्त्यायमाय इति गायार्थः ॥ ११३३ ॥
इत्थं चोदकेनोक्ते सत्यादायार्थः—

काम चमयाभाषो तद्वि फल अस्मि मणधिसुद्धीय । मीह पुण मणधिसुद्धीह कारण होति पढिमाच ॥ ११३४ ॥

व्याख्या—'कामम्' अनुमतमिदं, यदुत 'चमयाभाषः' साधयेतरक्रियाडभायः प्रतिमासु, तथाडपि 'फलं' पुण्यलक्षणम्
'फलं' विद्यते, मनसो विशुद्धिर्मनोविशुद्धिक्त्वात् मनोविशुद्धेः सत्काशात्, तथाहि—स्वगता मनोविशुद्धिरेव नमस्कर्तुः
पुण्यकारणं, न नमस्कर्मणीयवस्तुगता क्रिया, आत्मान्तरे फलाभावात्, यद्येव किं प्रतिमाभिरिति, उच्यते, सत्याः पुनर्म
नोविशुद्धेः 'कारणं' निमित्तं भवन्ति प्रतिमाः, तद्वारेण सत्याः सम्भूतिवर्धनादिति गायार्थः ॥ ११३४ ॥ आह—एवं लिङ्ग-
मपि प्रतिमाधनमनोविशुद्धिक्त्वात् भयत्येवेति, उच्यते—

अद्विष प पढिमाच अहा सुणिपुणसकप्यकारण लिङ्ग । चमपमवि अस्मि लिङ्गे न य पढिमासुभय अस्मि ॥ ११३५ ॥

व्याख्या—यद्यपि च प्रतिमा यथा मुनीना गुणा मुनिगुणा—अत्राद्यस्योऽसङ्कल्पः—अथयथायः मुनिगुणसङ्कल्पस्य कारणं—निमित्तं मुनिगुणसङ्कल्पकारणं 'लिङ्गं' द्रव्यलिङ्गं, तथाऽपि प्रतिमाभिः सह वैधर्म्यमेव, यत् समयमप्यस्ति लिङ्गे—सायद्यकर्म निरयद्यकर्म च, तत्र निरयद्यकर्मयुक्त एव यो मुनिगुणसङ्कल्पः स सम्यक्सङ्कल्पः, स एव च पुण्यफलः, यः पुनः सायद्यकर्मयुक्तेऽपि मुनिगुणसङ्कल्पः स विपर्याससङ्कल्पः, हेतुफलभावी, विपर्यासकृत्त्वादय, न च प्रतिमासूत्रय मस्ति, चेष्टारहितत्वात्, तत्र च तासु जिनगुणविषयस्य हेतुफलस्य विपर्याससङ्कल्पस्याभावात्, सायद्यकर्मरहितत्वात् प्रतिमानाम्, आह—इत्थं तर्हि निरयद्यकर्मरहितत्वात् सम्यक्सङ्कल्पस्यापि पुण्यफलस्याभावात् एव प्राप्त इति, उच्यते, तस्य तीर्थकरगुणारोपेण प्रवृत्तेर्नाभाव इति गाथार्यः ॥ ११३५ ॥ तथा चाऽऽह—

नियमा जिणेसु च गुणा पश्चिमाओ दिस्स जे मणे कुणइ । अगुणे च विपाणतो क नमउ मणे गुण काज्जं ॥ ११३६ ॥

व्याख्या—'नियमादि'ति नियमेनावश्यतया 'जिनेष्वेव' तीर्थकरेष्वेव, सुशब्दस्यावधारणार्थत्वात्, 'गुणाः' ज्ञानादयः, न प्रतिमासु, प्रतिमा दृष्टा सास्वध्यारोपद्वारेण यान् 'मनसि करोति' चेति स्यापयति पुनर्नमस्करोति, अत एवासी तासु शुभः पुण्यफलो जिनगुणसङ्कल्पः, सायद्यकर्मरहितत्वात्, न चायं तासु निरयद्यकर्मभाषमात्राद्विपर्याससङ्कल्पः, सायद्यकर्मोपेतयसुविषयत्वाच्चस्य, तत्राज्ञोभयधिकृत एवाऽऽकारमात्रतुल्ये कतिपयगुणान्विते चाध्यारोपोऽपि युक्ति युक्तः, 'अगुणे च' इत्यादि अगुणानेव, सुशब्दस्यावधारणार्थत्वात् अधिष्टमानगुणानेव 'विज्ञानम्' अवबुध्यमानः पार्श्वस्यादीन् 'क नमउ मणे गुण काज्जं' कं मनसि गुण कृत्या नमस्करोतु तानिति, स्यादेतत्—अन्यसाधुसम्बन्धिनं तेष्वध्यारो-

साधया क्रिया-परित्यक्तनक्षत्राणा, इतरेषु-पार्थस्यापि पुण्यमानेनैव शुभक्रियोपेतत्वात्तेषां नमस्कर्तुर्धृया समनुमेति
गाथार्थः ॥ ११३२ ॥ पुनरप्याह श्लोकः—

अह साधया किरिया नत्थि य पढिमासु एवमियराडपि । तपभावे नत्थि फलं अह होइ अहेजग होइ ॥ ११३३ ॥
व्याख्या—यथा साधया क्रिया-संपाया क्रिया 'नास्त्येव' न पिद्यत एव प्रतिमासु, एवमितराडपि-निरवघाडपि नास्त्येव,
ततश्च 'सदभावे' निरवघाक्रियाडभावे नास्ति 'फलं' पुण्यलक्षणम्, अथ भवति 'अहेजग भवति' निष्कारण च भवति, प्रण
म्यधस्तुगतक्रियाहेतुकत्वा(भावा)त्फलस्येत्यभिप्रायः, अहेतुकत्वे चाकस्मिककर्मसम्भवात्मोपाद्यभाय इति गाथार्थः ॥ ११३३ ॥
इत्थं श्लोकेनोक्ते सत्याहाथार्थः—

काम उभयाभायो सद्दधि फल अत्थि मणयिसुखीय । तीह पुण मणयिसुखीइ कारणं होति पढिमाव ॥ ११३४ ॥
व्याख्या—'कामम्' अनुभवमिदं, एतत् 'उभयाभायः' सायद्येतरक्रियाडभायः प्रतिमासु, सथाडपि 'फलं' पुण्यलक्षणम्
'अस्ति' विद्यते, मनसो विशुद्धिर्मनोविपुलिक्रिया मनोविशुद्धेः सत्त्वात्, तथाहि-स्यगता मनोविशुद्धिरेव नमस्कर्तुः
पुण्यकारण, न नमस्कर्मणीयधस्तुगता क्रिया, आत्मान्तरे फलभावात्, यद्येव किं प्रतिमाभिरिति, उच्यते, तस्याः पुनर्म-
नोविशुद्धेः 'कारणं' निमित्तं भवन्ति प्रतिमाः, सद्दारेण तस्याः सम्पूर्तिवर्धनादिति गाथार्थः ॥ ११३४ ॥ आह-एवं लिङ्ग-
मपि प्रतिमाधन्मनोविशुद्धिकारणं भवत्येवेति, उच्यते—

जहदि य पढिमाव जहा सुणिगुणसकप्यकारण लिङ्ग । उभयमधि अत्थि लिङ्गे न य पढिमासुभय अत्थि ॥ ११३५ ॥

गच्छता निर्वाणश्च जिनकथिपकादयः, यथा कपको भद्रत्रयान्तर्गीता 'मन्दुके' इत्यधिकल इति सदर्थ्यकिथार्थिना
नोपादीयत, यथुर्धमद्रनिरुपित एयोपादीयते, एवं भद्रत्रयनिर्दिष्टाः पुरुषा अपि परलोकार्थिनो यतो न नमस्करणीयाः,
परमभद्रकनिर्दिष्टा एव नमस्करणीया इति भावना, अक्षराणि त्वेष नीयन्ते—रूपं शुद्धाशुद्धभेदं, दृक् विषमाहवाक्षरं—
विपर्यस्तनिर्दिष्टाश्च, नैव रूपकः छेकः, असांध्यपहारिक इत्यर्थः, द्वयोरपि शुद्धरूपसमाहवाक्षरद्वयोः समायोगे सति
रूपकद्वयेकत्वमुपैवीति गाथार्थः ॥ ११३८ ॥ रूपकद्वयान्ते दार्ष्टान्तिकमोज्ज्वलां निदर्शयन्नाह—

एव पक्षेपमुदा टक जे र्तिगथारिणो समणा । दृक्पक्षस्य य भावस्स य छेओ समणो समाओगो ॥११३९॥ वार ॥
व्याख्या—रूप प्रत्यकमुक्ता इत्यनेन तृतीयमङ्गाधेय, दृक् ये छिन्नधारिणः श्रमणा इत्यनेन तु द्वितीयस्य, अन्तेनैवा-
शुद्धदुष्टोभयारामकस्यापि प्रथमपरमभद्रद्वयस्यति, तत्र द्वयस्य च भावस्य च छेकः श्रमणाः समायोगे—समाहवाक्षरद्व-
युद्धरूपकत्वद्रव्यभावछिन्नसयोगे सोभनः साधुरिति गाथार्थः ॥ ११३९ ॥ व्याख्यात सप्रपञ्च वैदूर्यभारं, ज्ञानभारमधुना,
इह कश्चिदज्ञानमेव प्रधानमपवर्गवीजमिच्छति, यतः किञ्च एवमागमः—'जं' अण्णाणी कम्मं एवेदं धड्डयाहिं पासकोटीहिं ।
व पाणी विहि गुत्तो एवेइ वसासमिसेण ॥ १ ॥' तथा—'सुई अहा समुसा ण पासई कयपरमि पविद्यापि । जीवो सहा
समुसो ण पत्तइ गमोडवि ससारं ॥ २ ॥' तथा—'णाण निणइ पाण गुणेइ पाणोण पुणइ किच्चाइ । भवससारसमुइ

१ यथाभी कमे एवमिदं बहुकामिर्भव्योक्षिभिः । यथाभी विभिन्नाः कयपल्लुच्छरासमायेन ॥ १ ॥ सुविर्दवा ससुवा म नदवादि कचवरे पक्षिवाजि ।
वीरवत् । यद्यपि न नदवादि यतोभिर संसारे ॥ २ ॥ यथा युक्तादि पात्र गुणवति दातेन करोति क्लमादि । मज्जससारसमुपं यानी याने स्थितवरादि ॥ ३ ॥

पद्मारेण मनसि कृत्वा नमस्करेण, न, तेषां साधयकर्मयुक्तपाञ्चपारोपधिपयलक्षणधिकृतत्वात्, अविषये चाप्यारोप
कृत्वा नमस्कुर्वतो दोषवर्जनात् ॥ ११३६ ॥ आह च—

जह धेलषगालिंगं आणंतस्स नमओ इषइ दोसो । निदधसमिय नाकण धदमाणे पुयो दोसो ॥ ११३७ ॥

व्याख्या—यथा 'विहन्वकलिङ्गं' आप्तादिकृत 'आनतः' अवयुभ्यमानस्य 'नमतः' नमस्कुर्वतः सतोऽस्य भवति 'दोषः'
प्रवचनदीलनादिलक्षणा, 'निदधसं' प्रवचनोपपातनिरपेक्षं पार्श्वस्यादिकम् 'इयं' एषं 'आत्ता' अवगम्य 'वन्दमाणे' पुत्रो
दोसो' वन्दति-नमस्कुर्वति सति नमस्कर्तारि भूषः-अथयभायी दोषः-आज्ञापिरापनादिलक्षणा, पाठान्तरं वा-'निदध-
सं'पि नाकणं धंदमाणस्स दोसा च' इदं प्रकटार्थमेवेति गाथार्थः ॥ ११३७ ॥ एव न लिङ्गमात्रमकारणतोऽवगतसाधयक्रिय
नमस्क्रियत इति स्थापित, भाषलिङ्गमपि द्रव्यलिङ्गरहितमित्यमेवापगन्तव्यं, भाषलिङ्गनामं तु द्रव्यलिङ्गं नमस्क्रियते,
तस्यैवान्वितपितार्थक्रियाप्रसाधकत्वात्, रूपकहटान्तश्चात्र, आह च—

रूप्य टकं विसमाइयस्सर मवि स्सवओ छेओ । पुण्हं'पि सभाओगे स्सवो छेपत्तणमुवेइ ॥ ११३८ ॥

व्याख्या—अत्र तापश्चतुर्भङ्गी-रूपम् अशुद्धं टक्कं विषमाहताक्षरमित्येकः, रूपमशुद्ध टक्कं समाहताक्षरमिति द्वितीयः,
रूप शुद्धं टक्कं विषमाहताक्षरमिति तृतीयः, रूपं शुद्ध टक्कं समाहताक्षरमिति चतुर्थः, अत्र च रूपकत्वं भाषलिङ्गं टक्ककस्य
द्रव्यलिङ्गम्, इह च प्रथमभङ्गतुरत्याक्षरकावयः, अशुद्धोभयलिङ्गत्वात्, द्वितीयभङ्गतुरत्याः पार्श्वस्थावयः, अशुद्धमात्र
लिङ्गत्वात्, तृतीयभङ्गतुरत्याः प्रत्येकशुद्धा अन्तर्भुज्जर्तमात्रं कालमपटुहीतद्रव्यलिङ्गाः, चतुर्थभङ्गतुरत्याः साधयः स्त्रीलक्षणाः

गच्छता निर्वाक्ष जिनकस्त्रिकादयः, यथा रूपको भङ्गत्रयान्तर्गतः 'भङ्गेक' इत्यधिकल इति सदर्पक्रियाधिना नोपादीयत, यदुर्ध्वभङ्गनिकषित एयोपादीयते, एवं भङ्गत्रयनिर्दिष्टाः पुरुषा अपि परलोकार्थिनो यतो न नमस्करणीयाः, परमभङ्गकनिर्दिष्टा एव नमस्करणीया इति भावना, अक्षराणि त्वेव नीयन्ते—रूपं शुद्धाशुद्धभेद, दृक् विषमादवाक्षरं—विषयस्त्वानिविष्टाक्षरं, नैव रूपकः ऐकः, असाध्यवहारिक इत्यर्थः, द्वयोरपि शुद्धरूपसमादवाक्षरद्वयोः समायोगे सति रूपकद्वयेक्यमुपवीति गाथार्थः ॥ ११३८ ॥ रूपकद्वयान्ते दाटीन्तिकयोजनां निदर्शयन्नाह—

रूप्य पत्तेपयुक्ता टक् जे छिगधारिणो समणा । दृष्यस्त य भाषस्त य छेओ समणो समाओगो ॥११३९॥ दार ॥

व्याख्या—रूपं प्रत्यकयुक्ता इत्यनेन दृवीयभङ्गाभेदः, दृक् ये छिगधारिणः भ्रमणा इत्यनेन तु द्वितीयस्य, अनेनैवा-
शुद्धशुद्धोभयारामकस्यापि प्रथमपरमभङ्गद्वयस्येति, तत्र द्रव्यस्य च भाषस्य च ऐकः भ्रमणं समायोगे—समादवाक्षरदृक्-
शुद्धरूपकस्पर्द्रव्यभाषल्लिङ्गसयोगे शोभनः साधुरिति गाथार्थः ॥ ११३९ ॥ व्याख्यात समपञ्च वैदूर्यद्वारं, ज्ञानद्वारमधुना,
इह कश्चिदज्ञानमेव प्रधानमपवर्गवीजमिच्छति, यतः किल एवमागतः—'जं' अण्णणी कम्म खयेइ धडुयाहिं पासकोदीहिं ।
स णाणी चिहिं गुत्तो खयेइ चसासमिचेणं ॥ १ ॥' तथा—'सुई जाहा ससुसा ण पासई कयपरंमि पटियाचि । जीवो वहा
ससुसो ण णत्सइ गओडिचि ससारे ॥ २ ॥' तथा—'णाण निणइइ णाण गुणेइ णाणेण पुण्णइ किन्नाइ । भवसंसारसमुद्धं

१ परमाधी कर्म धपयति धडुक्कामिर्दोदीमिः । वज्याधी मिमिणुंछः कपल्लुपुत्तरावसायेन ॥ १ ॥ सुविर्दया ससुसा न नदयति कयदरे पक्षिवाडि ।
जीवत्तया । ससुसो न भवत्यति गतोऽपि ससारे ॥ २ ॥ ॥ द्याव धुक्काति भाव गुणवति ज्ञानेन करोति कुसादि । भवसंसारसमुद्धं ज्ञानी काले स्थितस्तरति ॥ ३ ॥ ॥

णापी पाणे ठिओ तरइ ॥ ६ ॥' तस्माज्ज्ञानमेव प्रधानमप्यर्गप्राप्तिकारणम्, अतो ज्ञानिन एव कृतिकर्म कार्यम्, आद-
 बनन्तरगाथायामेव द्रव्यमाधसमायोगे प्रमण उक्ताः सस्य च कृतिकर्म कार्यमित्युक्तं, चरण च भाषो पर्यत इत्युक्ते सत्याद-
 काम चरण भाषो तं पुण नाणसहिओ समाणेई । न य नाण तु न भाषो मेण र णाणि पणिययामो ॥ ११४० ॥

व्याख्या—'कामम्' अनुमतमित्थं, प्रयुत 'चरण' चारिअ 'भाषः' भाषयब्बो भायलिङ्गोपसङ्गार्थः, तदुन 'ज्ञान
 सहितः' ज्ञानशुक्कः 'समापयति' निधं नयति, यत्त इदमित्थमासेवनीयमिति ज्ञानादेवापगम्यते, तस्माच्चदेय प्रधानं, न च
 ज्ञानं तु न भाषः, भाष एव, भाषति ज्ञानत्वोक्तमिति भाषना, तेन कारणेन र इति निपातः पूरणार्थः, ज्ञानमस्यास्तीति ज्ञानी
 सं ज्ञानिनं 'प्रणमामः' पूजयाम इति गार्थार्थः ॥ ११४० ॥ यत्तश्च पाद्मकरणसहितस्याप्यज्ञानिनश्चरणभाष एवोक्तः—
 मन्हा ण यज्झकरणं मज्झपमाण न पाधि चारिस । नाण मज्झ पमाणं नाणे अ ठिअ जओ नित्य ॥ ११४१ ॥

व्याख्या—तस्माच्च 'पाद्मकरणं' पिण्डविषुदादिक मम प्रमाण, न चापि 'चारिधं' प्रवक्ष्येण, सज्ज्ञानाभावे सस्याप्य-
 भावात्, अतो ज्ञानं मम प्रमाणं, एति तस्मिन् चरणस्यापि भावात्, ज्ञाने च स्थित पदस्वीये, सस्यागमकपत्तादिति
 गार्थार्थः ॥ ११४१ ॥ किं चान्यद्-दर्शनं भाष इत्येते, 'सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्राणि मोक्षमार्ग' इति (तत्त्वार्थ अ० १
 सू० १) वचनात्, तच्च दर्शनं द्विधा—अधिगमजं नैसर्गिक च, इदमपि च ज्ञानावबोधदयमेव पश्यते, तथा चारि—
 नाकण य सवभावं भादिगमसमंपि दोष जीवस्स । जारैसरणनिसज्जुगगपाधि न निरगमा विही ॥ ११४२ ॥

व्याख्या—'आद्या च' अगमस्य 'नित्य' अर्थात् 'निरागमा विही' ॥ ११४२ ॥

पदार्थपरिरुद्धलक्षणात् सम्यक्त्व—अज्ञानलक्षणमधिगमसम्यक्त्वम्, इदमधिगमसम्यक्त्वमपि, अपिशब्दाच्चारित्रमपि, 'भयति श्रीपस्य' आयेते आत्मन इत्यर्थः, नैसर्गिकमाश्रित्याह—आतिस्तरणात् सकाशात् निसर्गेण—स्वभावेनोद्भवा—सम्भूता आतिस्तरणनिसर्गोद्भवा, असाधयि न 'निरागमा' आगमरहिता 'दृष्टिः' दर्शन दृष्टिरिति, एतः स्वयम्भूरमणमत्स्यादीनामपि जिनप्रतिमायाकारमत्स्यदर्शनाज्जातिमनुरमृत्य मूर्तार्थालोचनपरिणाममेव नैसर्गिकसम्यक्त्वमुपजायते, भूतार्थालोचनं च ज्ञान वस्मादिदमपि ज्ञानायचोदयमिति कृत्वा ज्ञानस्य प्राधान्यात् ज्ञानिन एव कृतिकर्म कार्यमिति स्थितम्, अयं गार्थार्थः ॥ ११४२ ॥ इत्थं ज्ञानयादिनोक्ते सत्याहाधार्यः—

नाण सयिसयनियय न नाणमिस्सेण कम्मनिष्कत्ती । मग्गणू दिठ्ठतो होइ सच्चिट्ठो अच्चिट्ठो य ॥ ११४३ ॥

व्याख्या—'ज्ञान' प्रक्रान्त, स्वयिपये नियत स्वयिपयनियत, स्वयिपयः पुनरस्य प्रकाशनमेव, यतश्चैवमत न ज्ञानमात्रेण कार्यनिष्पत्तिः, माद्वययः क्रियाप्रतिपेयवाचकः, अत्रार्थे मार्गज्ञो दृष्टान्तो भवति, 'सच्चेष्टः' सव्यापारः 'अच्चेष्टः' अप्रतिपद्यमानचेष्टश्च, एतदुक्तं भयति—यथा कश्चित्पाटलिपुत्रादिमार्गज्ञो ज्जिगमिषुच्चेष्टदेवमासिलक्षण कार्य गमनचेष्टोपेत एव साधयति, न चेष्टाधिकलो भूयसाऽपि काहेन, सत्प्रमायादेव, एव ज्ञानी शिवमार्गमाधिपरीतमयगाच्छसपि संयमकिं योयत एव सत्प्राप्तिवक्षण कार्य साधयति, नानुपगतो, ज्ञानप्रमायादेव, वस्मादल संयमरहितेन ज्ञानेनेति गाथाद्वयार्थः ॥ ११४३ ॥ प्रसमुतार्थप्रतिपादकमेव दृष्टान्तान्तरमभिधित्सुराह—

आउज्जनदकुसराधि नट्टिपा स जण न तोसेइ । जोग अजुजमाणी निंद सिंस च सा लइइ ॥ ११४४ ॥

पाणी पाणं तिआं तच्छ ॥ ३ ॥ 'तस्मान्नानमेव प्रधानमपवर्गप्राप्तिकारणम्, अतो ज्ञानिन एव कृतिकर्म कार्यम्, आह—
 जनस्तरगाथायामेव ब्रह्मभावसमाधौने भ्रमण उक्तः तस्य च कृतिकर्म कार्यमित्युक्तं, चरण च भावो धर्तव इत्युक्ते सत्याह—
 कामं चरण भावो सं गुण नाणसहिष्णो समाधौर्ह । म प नाण तु न भावो तेण र पाणिं पणिचयामो ॥ ११४० ॥
 व्याख्या—'कामम्' धनुमठमिदं, यदुत 'चरणं' चारिभं 'भावः' भावग्रन्थो भावलिङ्गोपसङ्गणार्थः, तरुणः 'ज्ञान
 सहितः' ज्ञानयुक्तः 'समापयति' निष्ठां नयति, यत इदमित्यभासेयनीयमिति ज्ञानादेवायगम्यते, तस्माच्चदेव प्रधानं, न च
 ज्ञानं तु न भावः, भाव एव, भावलिङ्गात्तर्गवमिति सायना, तेन कारणेन र इति निपात पूरणार्थः, ज्ञानमस्मास्तीति ज्ञानी
 सं ज्ञानिन 'भ्रमणमामः' पूजयाम इति गाथार्थः ॥ ११४० ॥ एतच्च शास्त्रकरणसहितस्याप्यज्ञानिनचरणभाव एवोक्तः—
 तन्हा ण मज्झमकरणं मज्झममाणं न यासि चारिस्स । नार्थं मज्झ पमार्थं नार्थो अ तिअ ज्जओ तिरप्यं ॥ ११४१ ॥
 व्याख्या—तस्माच्च 'शास्त्रकरणं' विष्णुविष्णुस्त्रादिक मम प्रमाण, न चापि 'चारिभं' ब्रतलक्षणं, संज्ञानाभावे तस्याप्य
 भावात्, अतो ज्ञानं मम प्रमाणं, सति तस्मिन् चरणस्यापि भावात्, ज्ञाने च स्थित यतस्तीर्थं, तस्यागमकपरत्वादिति
 गाथार्थः ॥ ११४१ ॥ किं ज्ञान्यह—दर्शनं भाव इत्यते, 'सम्यग्दर्शनज्ञानचारिणाणि मोक्षमार्ग' इति (तत्त्वार्थे अ० २
 सू० १) लब्धत्वात्, तच्च दर्शनं द्विधा—अधिरामर्शं नैसर्गिक च, इदमपि च ज्ञानायचोदयमेव धर्तव्यं, तथा आह—
 नाकण य सुवमार्थं अहिगमसमंपि होह जीवस्स । जार्हसरणमिस्सगुणगाथावि न निरागमा विद्धी ॥ ११४२ ॥
 व्याख्या—'ज्ञात्वा च' अथगम्य 'समाधौ' सतो भावः सत्तापसं, सन्तो जीवावयः, किम् ?—अधिरामात्—जीवादि-

पदार्थपरिच्छेदलक्षणात् सन्त्यक्त्य-भेदानलक्षणाभिगमसन्त्यक्त्यम्, इदमभिगमसन्त्यक्त्यमपि, अपिचक्ष्वाच्चारित्रमपि, 'भवति जीवस्य' जायते आरमन इत्यर्थः, नैसर्गिकमाश्रित्याह-आतिस्मरणात् सकाशात् निसर्गेण-स्वभावेनोद्भवा-सम्भूता आतिस्मरणनिसर्गोद्भवा, असावपि न 'निरागमा' अगमरहिता 'दृष्टिः' दर्शन दृष्टिरिति, यतः स्वयम्भूरमणमत्स्यादीनामपि जिनप्रतिमाद्याकारमत्स्यदर्शनाज्जातिमनुस्मृत्य भूतार्थाजोषनपरिणाममेव नैसर्गिकसन्त्यक्त्यमुपजायते, भूतार्थाजोषन च ज्ञान वस्मादिदमपि ज्ञानायतोदयमिति कृत्वा ज्ञानस्य प्राधान्यात् ज्ञानिन एव कृतिकर्म कार्यमिति स्थितम्, अयं गार्थार्थः ॥ ११४२ ॥ इत्थं ज्ञानयादिनोक्ते सत्याहाचार्यः—

नाण सधिसयनियय न नाणमिसेण कज्जनिप्फस्सी । मग्गण्ण दिठ्ठंणो होइ सच्चिट्ठो अच्चिट्ठो य ॥ ११४३ ॥

व्याख्या—'ज्ञानं' प्रकान्तं, स्वयिपये नियत स्वयिपयनियत, स्वयिपयः पुनरस्य प्रकाशनमेव, यतश्चैवमतः न ज्ञानमात्रेण कार्यनिष्पत्तिः, मात्राद्यादः क्रियाप्रतिपेययाचकः, अत्रार्थे मार्गज्ञो दृष्टान्तो भवति, 'सचेष्टः' सव्यापारः 'अचेष्टश्च' अप्रतिपद्यमानचेष्टश्च, एतदुक्तं भवति-यथा कश्चित्पाटलिपुत्रादिमार्गज्ञो जिनमिशुषेष्टदेष्टाप्रासिलक्षणं कार्यं गमनचेष्टोद्यत एव साधयति, न चेष्टापिकटो भूयसाऽपि कालेन, वस्त्रभाषादेव, एवं ज्ञानी शिवमार्गमविपरीतमयगच्छन्नपि संयमकिं योद्यत एव तदप्रासिलक्षण कार्यं साधयति, नानुद्यतो, ज्ञानप्रभाषादेव, वस्मादल संयमरहितेन ज्ञानेनेति गार्थाद्वयार्थः ॥ ११४३ ॥ प्रस्तुतार्थप्रतिपादकमेव दृष्टान्तान्तरमभिधत्सुराह—

आज्जनदकुसलापि नट्टिपा न जण न सोसेइ । जोग अजुजमाणी निर्द सिंस च सा लइइ ॥ ११४४ ॥

व्याख्या—आतोद्यानि—मृदङ्गादीनि दूतं—कारणरूपनयनादिपरिस्पन्दविशेषलक्षणम् आतोद्यै कारणभूतं दृष्टम् आतो
द्यन्तु तस्मिन् कुञ्जला—निपुणा आतोद्यन्तुचक्षुश्चला, भवापयि नर्वकी, अपिचन्दात् रङ्गजनपरिवृत्ताऽपि 'त जन' रङ्गजन
'न सोपयधि' न ह्यर्थ नयतीत्यर्थः, किन्मूला सती १—'योगमयुञ्जन्ती' कायादिव्यापारमधुर्धवी, सतधापरितुष्टाद् रङ्गज-
नाथ किञ्चिद् द्रव्यजातं सभस इति गम्यते, अपि तु निन्द्यं सिंसां च सा लभते रङ्गजनादिति, तत्समभमेव या दीटना
सा निम्ना, परोक्षे तु सा सिंसेति गायार्थः ॥ ११४४ ॥ इत्य दृष्टान्तमभिधाय दार्ष्टान्तिकयोजना प्रदर्शयन्नाह—
इय सिंगनायसाहिजो काइयजोगं न पुजई जो त । न लहर स सुकलसुपल लहर य निंद सपक्लाजो ॥ ११४५ ॥

व्याख्या—'इय' एवं विज्ञानानाम्या सद्वितो—मुक्तो विज्ञानसाहितः 'काययोग' कायव्यापार 'न मुक्त' न प्रपर्वयति,
यस्तु 'न लभते' न प्राप्नोति 'स' इत्यम्भुतः किं १—'मोक्षवीर्यं' सिद्धिसुखमित्यर्थः, लभते तु निन्द्यं स्वपक्षात्, चय्यद्वा
सिंसां च, इह च नर्वकीरुत्सः साधुः, आतोद्यतुत्सं द्रव्यकिङ्कं, दूतज्ञानसुत्सं ज्ञान, योगव्यापारसुत्सं चरणं, रङ्गपरि-
सोपयत्स्यः सङ्गपरितोषः, दानछामसुत्स्यः सिद्धिसुखछामः, शेष सुगमं, यत् प्रथमतो ज्ञानधरणासहितस्य कृत्तिकर्म कार्य-
मिति गायामाशार्थः ॥ ११४५ ॥ चरणरहितं ज्ञानमकिञ्चित्करमित्यस्यार्थस्य साधका पहवो दृष्टान्ताः सन्तीति प्रदर्श-
नाय पुनरपि दृष्टान्तमाह—

आणतोऽपि प तरिह काइयजोगं न पुजई नईय । सो मुन्काह सोपण एव नाणी चरणदीणो ॥ ११४६ ॥
व्याख्या—ज्ञानमपि च सरीतुं यः 'काययोगं' कायव्यापारं न मुक्ते नपां च पुमान् 'वन्नाते' प्रियते 'भोवसा' पयः-

प्रपादण, एष ज्ञानी चरणहीनः ससारनष्टां प्रमादभोतसोऽप्यव इत्युपनयः, सस्माच्चरणविकलस्य ज्ञानस्याकिञ्चित्करत्वाद्भु-
भयमुपस्य फुतिकर्म कार्यमिति गाथाभिप्रायार्थः ॥ ११४६ ॥ एषमसहायज्ञानपक्षे निराकृते ज्ञानचरणोभयपक्षे च
समाधेये सत्यपरस्त्याह—

शुणादिप घदणप उजमतथो शुणागुणे अयाणतो । वदिज्जा गुणहीणं गुणादियं चाधि वदाये ॥ ११४७ ॥
व्याख्या—रहोत्सर्गत गुणाधिके साधो वन्दन कर्तव्यमिति याक्ययेपः, अयं चार्थः क्षमणं वन्देतेत्यादिप्रन्यात्तिक्का,
गुणहीने तु प्रतिपधः पणाना फुतिकर्मेत्यादिप्रन्याद्, इदं च गुणाधिकत्वं गुणहीनस्य च तस्त्वतो बुधिसिधम्, अवस्थस-
स्यस्तत्त्वतो गुणागुणान् आत्मानन्तरयतिनः ‘अज्ञानन्’ अनयगच्छन् किं कुर्यात् ? वन्देते वा गुणहीनं कञ्चित्, गुणा-
धिकं चापि वदाययेत्, वसमयाऽपि च दोषः, एकत्रागुणानुज्ञाप्रत्ययः अन्यत्र तु विनयत्यागप्रत्ययः, सस्मात्सूष्णीभावा-
एव भयान्, अथ वन्दनेनेति गाथाभिप्राय ॥ ११४७ ॥ इत्थं चोदकेनोके सति व्यपहारनयमतमधिकृत्य गुणाधिकस्य
परिज्ञानकारणानि प्रतिपादयन्नाचार्य आह—

आत्तएण धिदारेण ठाणाक्कमणेण य । सक्को सुधिदिओ नाव भासावेणइएण य ॥ ११४८ ॥

व्याख्या—भाटय —यसति सुप्रमाज्जितादिलक्षणोऽधया स्त्रीपशुपण्डकधिवज्जितेति, तेनाऽऽलयेन, नागुणधव एव
प्रियः सत्याल्लयो भवति, विदाराः—भासकस्यादिकेन विदारेण, स्थानम्—ऊर्ध्वस्थान, चक्कमण—गमनं, स्थानं च चक्कमणं
चेत्यकप्रज्ञावक्त्रेण च, अपिरुद्धदेशकायोत्सर्गकरणेन च गुणमात्रावनिप्रलोकनपुरस्सरान्मुत्तममनेन चेत्यर्थः, शक्यः सुधि

व्याख्या—आतोषानि-मूढज्ञादीनि नृच-करावरणनयनादिपरिरपन्दविधेयलक्षणम् आतोषः करणभूतदुःखम् आतोषानुसृष्टमिदं कुञ्जला-निपुणा आतोषानुसृष्टकुञ्जला, असाधवि नर्वकी, अपिद्यन्दात् रङ्गजनपरिवृताऽपि 'स ज्ञेयं' रङ्गजननास किञ्चिद् द्रव्यत्वात् लभत इति गम्यते, अपि तु निन्द्यां लिङ्गां च सा लभते रङ्गजनादिति, तत्समसंभवे या दीटना सा निन्द्या, परोक्षे तु सा लिङ्गेति गाभार्यः ॥ ११४४ ॥ इत्य दृष्टान्तमभिधाय दार्ष्टान्तिकयोजना प्रदर्शयन्माह—

इय लिङ्गनाणसहिभो कारयजोर्गं न कुञ्जरं लो व । न लहर स मुक्लसुपल लहर प निद सपयत्ताभो ॥ ११४५ ॥
 व्याख्या—'इय' एवं लिङ्गज्ञानान्या समिधो-शुको लिङ्गज्ञानसहितः 'काययोग' कायव्यापारं 'न मुक्ल' न प्रयत्नयति, यस्तु 'न लभते' न प्राप्नोति 'स' इत्यभूतः किं ?—'मोक्षसीत्यर्थ' सिद्धिसुखमित्यर्थः, लभते तु निन्द्या स्वपञ्चात्, 'सदन्दा-लिङ्गां च, इह च नर्वकीपुन्यः साधुः, आतोषपुन्यं द्रव्यलिङ्गं, तृप्तज्ञानपुन्यं ज्ञान, योगन्यापारपुन्यं चरणं, रङ्गपरितोषपुन्यः सङ्घपरितोषः, दानकामपुन्यः सिद्धिसुखलाभः, येष सुगमं, यत् एवमवो ज्ञानधरणसहितसंय कृतिकर्म कार्यमिति गाभाभाधार्यः ॥ ११४५ ॥ अरणरहितं ज्ञानमकिञ्चित्करमित्यस्यार्थस्य साधका पदयो दृष्टान्ताः सन्तीति प्रदर्शनाय पुनरपि दृष्टान्तमाह—

जाणतोऽपि प तरिच कारयजोर्गं न कुञ्जर नर्दय । सो मुक्लस सौपण एव नाणी अरयादीणि ॥ ११४६ ॥
 व्याख्या—ज्ञानव्यति च वरीषु पाः 'काययोगे' कायव्यापारं न मुक्ले सपां स पुमान् 'वदते' द्विषते 'ओतसा' पयः-

पक्षेयमुद्धकरणे चरण नासति जिणघरिदाण । आह्वभावकहणे पंचहि ठाणेहि पासत्था ॥ ११५१ ॥

व्याख्या—प्रत्येकपुद्गाः—पूर्वभवाभ्यस्तोभयकरणा भरतादयस्तेषां करण तस्मिन्नान्तर एव कलसायके सति मन्दमव
यक्षरण नास्यन्ति जिनघरेन्द्राणां सम्बन्धिभूतमात्मनोऽभ्येया च, पाठान्तर वा 'योधिं नासिसि जिणघरिदाण' कथं ?—
'आह्वभावकहणे'सि कादाचित्कभावकथने—आह्वकरणरहितैरेव भरतादिभिः केषलमुत्पादितमित्यादिकक्षणे, कथं नाश-
यन्ति ?—पञ्चाभिः 'स्थानीः' प्राणातिपातादिभिः पारम्पर्येण करणभूतैः 'पार्श्वस्था' उच्छलक्षणा इति गार्थार्थः ॥ ११५१ ॥ यतश्च—
उन्मगगदेसणाए चरण नासिसि जिणघरिदाण । वाचस्पदसणा स्मत्तु न ह्युलम्भा तारिस्ता दहुं ॥ ११५२ ॥ दार ।
व्याख्या—उन्मगगदेद्यनया अनयाऽनन्तराभिहित चरण नास्यन्ति जिनघरेन्द्राणां सम्बन्धिभूतमात्मनोऽभ्येया च,
अतः 'व्यापघदर्योनाः दहुं' जिनघसम्बन्धर्योना निश्चयतः, स्तद्विषयपिष्यव्याप्यो निपातः, तस्य च व्युत्पत्तिः सम्बन्धस्त
मुपरिष्टात् प्रदर्शयिष्यामः, 'न ह्युलम्भा तारिस्ता दहुं'सि नैव कस्यचते तादृश्या द्रष्टुमपीति, किं पुनर्शानादिना प्रतिलोभ-
यितुमिति गार्थार्थः ॥ ११५२ ॥ समसश्च गत ज्ञानद्वारम्, दर्शनद्वारमभुता, सत्र दर्शननयमतावच्छम्बी कृतिकर्मा
धिकार एवायमवज्ञाननयमत इदमाह—

जह माणेण न विणा चरण नादसणिस्स इय नाण । न य दसणं न भायो तेन र विहिं पणिक्कयामो ॥ ११५३ ॥
व्याख्या—यथा ज्ञानेन विना न चरणं, किन्तु सदैव, नादर्शनिन एषं ज्ञानं, किन्तु दर्शनिन एव, 'सम्यग्दृष्टेर्ज्ञान
मित्र्यादृष्टेर्विपर्यास' इति यच्चनात्, तथा न च दर्शनं न भावः, किन्तु भाव एव, भावलिङ्गान्तरगतमित्यर्थः, तेन कारणेन ज्ञानस्य

हितो ज्ञातुं 'भाषाधीनपिकेन च' विनय एव धेनपिक समाख्येन भाषणेन आचायादिधिनयकरणन चति भाषना,
नतान्ययम्भूतानि प्रायसोऽसुविहिताना भयन्तीति गाथार्थः ॥ ११४८ ॥ इत्यमभिहिते सस्याह चोदकः—

आल्लण विहारेण ठाणेचक्रमणेण य । न सको सुविहिओ नाउं भासाषेणइएण य ॥ ११४९ ॥

न्यास्या—आल्लयेन विहारेण स्थानचङ्क्रमणेन (स्थानन चङ्क्रमणेन) चेत्यर्थः, न यक्यः सुविहितो ज्ञातुं भाषाधीनपिकेन
च, तदाधिनुपमारकमापुरकोटइच्छाविभिर्ध्यभिचारात्, तथा च प्रतीतमिदम्—प्रसयवा अपि दीनसत्त्वा खल्लयादिनिमित्त
मयवचचेष्टन्ते संयता अपि च कारणतोऽसंयतवदिति गाथार्थः ॥ ११४९ ॥ किं च—

भरहो पसमचदो सदिभतरवाहिर वदाहरणं । दोसुप्यस्तिगुणकर न तेसि पन्तस भवे करण ॥ ११५० ॥

व्याख्या—भरतः प्रसमचन्द्रं साम्य तरवाहामुदाहरणम्, आभ्यन्तरं भरतः, एतत्तस्य धाम्नाकरणरहितस्यापि विभू
पितृस्यैवाऽऽदर्शकगृहप्रतिष्ठस्य विविष्टिभावनापरस्य केवलज्ञानमुत्पन्न, बाष्पं प्रसमचन्द्रम्, एतत्तस्योक्तगृहधाम्नाकरणवतोऽ-
प्यन्तःकरणविकलस्याधः सप्तमनरकमायोग्यकर्मवन्धो बभूव, तदेवं दोषोत्पत्तिगुणकरं न व्योर्भरतप्रसमचन्द्रयोः
'बन्धं भवे करणं'ति छान्दसत्यादभूत्करणं दोषोत्पत्तिकारक भरतस्य नाभूदसोभनं बाष्पं करण गुणकारकं प्रसमचन्द्रस्य
नाभूच्छोभनमपीति, तस्मादान्तरमेव करणं प्रधानं, न च तदाजयादिनाऽवगन्तुं शक्यते, गुणाधिके च वन्दनमुक्तमिति
तूष्णीभाष एव व्यापान् इति स्थितम्, इत्थं गाथाभिप्रायः ॥ ११५० ॥ इत्थं दीर्घाद्वन्तव्यपहारनयनिरपेक्षं
चोदकमवगम्यान्तेषां पारशीकिकापाद्यदर्शनायाहाचार्यः—

पस्वयमुदकरणे चरण नासति जिणवरिदाण । आह्वभावकहणे पंचहि ठाणेहि पासत्त्या ॥ ११५१ ॥

व्यास्या—प्रत्येकबुद्धा—पूर्वभाषान्यस्तोभयकरणा भरतादयस्तेषां करणं तस्मिन्नान्तर एव फलसाधके सति मन्दमत
यश्चरणं नाशयति तं जिनवरेन्द्राणां सम्बन्धिभूतमात्मनोऽभ्युपेया च, पाठान्तरं वा 'वोधिं नासति जिणवरिदाणं' कथं ।
'आह्वभावकहणं' चि कादाचित्कभावकथने—आह्वकरणरहितैरेव अरणादिभिः केवलमुत्सादितमित्यादिलक्षणे, कथं नाश-
यति ।—पञ्चाभिः 'स्यानी' प्राणातिपातादिभिः पारम्पर्येण करणभूतैः 'पार्श्वस्या' तत्फलक्षणा इति गाथार्यः ॥ ११५१ ॥ पतञ्ज-
लभ्रमगदेसणाए चरणं नासिंति जिणवरिदाण । पावसदंसणा ससु न तु सन्मा तारिसा वहुं ॥ ११५२ ॥ वार ।
व्याख्या—वृन्मार्गदक्षनया अनयाऽन वराभिहितं चरण नाशयन्ति जिनवरेन्द्राणां सम्बन्धिभूतमात्मनोऽभ्युपेयां च,
अतः 'व्यापन्नदर्शनाः ससु' जिनदृसम्पददर्शना निश्चयतः, स्वस्वित्यपिश्चव्याप्यो निपातः, तस्य च व्युपेयहितः सम्बन्धस्त-
मुपरिष्ठात् प्रदर्शयिव्याप्तः, 'न तु सन्मा तारिसा वहुं'ति नैव कल्पन्ते तादृशा द्रष्टुमपीति, किं पुनर्मानादिना प्रतिलाम-
यितुमिति गाथार्यः ॥ ११५२ ॥ सप्रसङ्गं गतं ज्ञानद्वारम्, दर्शनद्वारमधुना, तत्र दर्शननयमत्तावलम्बी कृत्तिकर्मा-
धिकार एवायगतज्ञाननयमत इदमाह—

जह माणेण न विणा चरणं नादंसणिस्स इय नाण । न य दसणं न भावो तेन र विहिं पणिवयामो ॥ ११५३ ॥

व्याख्या—यथा ज्ञानेन विना न चरणं, किन्तु सर्व्वेय, नादर्शनिन एयं ज्ञानं, किन्तु दर्शनिन एव, 'सम्पददृक्कीन-
मित्यादयेधिपर्याप्त' इति पञ्चनात्, तथा न च दर्शनं न भावः, किन्तु भाव एव, भावलिङ्गान्तर्गतमित्यर्थः, तेन कारणेन ज्ञानस्य

तस्माद्यभाधित्वादर्शनस्य ज्ञानोपकारकत्वाद् रेति प्राग्वत् 'दिष्टि'न्ति प्राकृतदीन्या दर्शनमस्यास्तीति दर्शनी स दर्शनिनः,
'प्रणामामः' पूजयाम इति गाथार्थः ॥ ११५३ ॥ स्यादेतत्—सम्यक्सत्यज्ञानयोर्गुणप्रभावाद्युपकार्योपकारकमायानुपपत्तिरिति,
एतच्चासद्, यत् —

जुगवपि समुत्पन्नं सम्मत्त अधिगम विसोद्देह । जह कापगमजगणार्हं जलदिद्वीभो विसोद्दंति ॥ ११५४ ॥

व्याख्या—'युगपदपि' तुल्यकाष्ठमपि 'समुत्पन्नं' सद्भावं सम्यक्सत्त्व ज्ञानेन सह 'अधिरास विप्रोपयति' अधिगम्यन्ते—
परिच्छिद्यन्त परार्थं येन सोऽधिगम—ज्ञानमेवोच्यते, समधिगमं विप्रोपयति—ज्ञानं विमलीकरोतीत्यर्थः, अत्रार्थे दृष्टा
नत्वमाह—यथा काचकाष्ठाने जलदृष्टी विप्रोपयत इति, काचको पृष्ठस्त्वयेद् काचक फलम्, अज्ञान—सीवीराति, काचकं
वाञ्छनं च काचकाष्ठाने, अनुस्वारोऽभावाध्यात्मिका, जलम्—वदक, दृष्टिः—स्वविषये बोधनप्रसारणवसुणा, जलं च
दृष्टिश्च जलदृष्टी ते विप्रोपयत इति गाथार्थः ॥ ११५४ ॥ साम्प्रतमुपन्यस्तदृष्टा तस्य दार्ष्टान्तिकनाशः भावनिर्वा
प्रतिपादयमाह—

जह २ सुखम्ह सखिख तह २ रुवाह पासहं विद्वी । इय जह जह तत्तर्ह्यं तह तह तत्तागमो होह ॥ ११५५ ॥

व्याख्या—यथा २ शुद्धाति सखिक काचकसमुद्योगात् सया सया 'रूपाणि' सम्रतानि पश्यति द्रष्टा, 'इय' एवं यथा
यथा 'सुखरुचिः' सम्यक्सत्यवसुणा, संजायत इति क्रिया, तथा तथा 'तत्तागमः' तत्परिच्छेदो भवतीति, एकमुपकारकं

सम्भारस्य ज्ञानस्यति गाथार्थः ॥ ११५५ ॥ स्यादेतत्—निष्पत्तः कार्यकारणभावात् एवोपकार्योपकारकभावात्, स आसम्भवी युगपद्भाविनोरिति, अत्रोच्यते—

पारणकज्जविभागो दीपपगासाण जुगधजन्मेयि । जुगधुत्पन्नपि तद्वा हेतु नाणस्स सम्मत्स ॥ ११५६ ॥

व्याख्या—यथेह कारणकार्यविभागो दीपप्रकाशयोः ‘युगपज्जन्मन्यपि’ युगपदुत्पादेऽपीत्यर्थः, युगपदुत्पन्नमपि तथा ‘हेतुः’ कारण ज्ञानस्य सम्भक्त्यर्थं, यस्मादेव सत्सारसकलगुणमूलत्वादर्शनस्य दर्शनिन एव कृतिकर्म कार्यम्, आरम्भनाऽपि तद्वययदाः कार्यः, सकलगुणमूढत्वादेयति, चकं च—“घारं मूलं प्रतिष्ठानमाधारो भाजनं निधिः । परमहेतोर्द्विपद्मस्य, सम्भारदर्शनमिच्यते ॥ १ ॥” अयं गाथाभिप्रायार्थः ॥ ११५६ ॥ इत्थं नोदकेनोके सत्साहाय्यार्थः—

नाणस्स जद्दवि हेतु सधिसयनियय तद्वाधि सम्मत्स । तद्वा फलसंपत्ती न जुञ्जए नाणपक्खे व ॥ १ ॥ (प्र०)
जद्द निपज्जन्नेयि नरो गंतु देसंतर नययिद्धणो । पावेह न त वेस नयजुसो वेव पाजणह ॥ २ ॥ (प्र०)

इयं नाणपरणहीणो सम्महिद्धीयि जुपज्जदेस हु । पाजणह नेय नाणाइसंजुओ वेव पाजणह ॥ ३ ॥ (प्र०)

व्याख्या—इदमन्यत्पूर्वकं गाथाश्रयं सोपयोगिमितिकृत्वा व्याख्यायते, ज्ञानस्य यद्यपि ‘हेतुः’ कारणं सम्भक्त्यमिति योगः, अपिवाद्योऽभ्युपगमवात्समूचकः, अभ्युपगम्यापि भ्रमः, सत्यवस्तु कारणमेव न भवति, वमयोरपि विशिष्टधर्मो पद्ममकार्यत्वात्, स्वधिययनियतमिति दृष्ट्वा, स्वधिययक्षास्य सत्येयु रधिरेव, तथाऽपि ‘वस्मात्’ सम्भक्तत्वात् ‘फलसंपत्ती न जुञ्जए’ फलसम्प्राप्तिर्न युज्यते, मोक्षसुखप्राप्तिर्न पट्य इत्यर्थः, स्वधिययनियतत्वादेव, असहायत्वादित्यर्थः, ज्ञानपक्ष

समाधमाधिरथादर्शनस्य ज्ञानोपकारकत्वाद् रेति प्राग्यत् 'द्विद्वि'न्ति प्राकृत्योस्या दर्शनमस्मात्कीति दर्शनी तं दर्शनिर्न,
'प्रथमामः' पूजयाम इति गायार्थः ॥ ११५३ ॥ स्यादेतद्—सम्पत्त्यज्ञानपौरुषपन्नायादुपकार्योपकारकभाषानुपपत्तिरिति,
एतच्चासद्, यतः—

जुगार्थेति समुत्पन्नं सम्पत्त अहिगम विसोद्वेह । जह कायगमजगार्ह जखद्विहीभो विसोद्वति ॥ ११५४ ॥

व्याख्या—'जुगपदपि' सुखकालमपि 'समुत्पन्नं' सज्जात सम्पत्तस्य ज्ञानेन सह 'अधिगम विसोपयति' अधिगम्यन्ते-
परिच्छिद्यन्त पदार्था येन सोऽधिगमः—ज्ञानमेवोच्यते, तदधिगम विसोपयति—ज्ञानं विमतीकरोतीत्यर्थः, अत्रार्थे दृष्टा-
न्तमाह—यथा कण्ठकाञ्चने अलदही विसोपयत इति, कण्ठको दृक्कालसेद् काचक फलम्, अञ्जन—सीवीरादि, काचक
काञ्चनं च काचकाञ्चने, अनुसारीज्जालाक्षिणिकः, असम्—उदक, दृष्टिः—स्वविषये स्वीचनमसारणलक्षणं, अलं च
दृष्टिश्च अलदही ते विसोपयत इति गायार्थः ॥ ११५४ ॥ साम्प्रतमुपन्यस्तद्वदान्तस्य दार्शनित्वेनेनाप्ततः भावनिर्का
प्रतिपादयन्माह—

जह २ सुखम् इ सखिलं नह २ सुखम् पासई विही । इय जह जह नत्तत्तई नह नह नत्तागमो होइ ॥ ११५५ ॥

व्याख्या—यथा २ सुखमिति सखिल काचककलसंयोगात् तथा तथा 'क्याणि' वदन्तानि पश्यति दृष्टा, 'इय' एवं यथा
यथा 'तत्त्ववर्धिभिः' सम्पत्तलक्षणं, संख्यात इति ज्ञिया, तथा तथा 'तत्त्वगमः' तत्त्वपरिच्छेदो भवतीति, एवमुपकारक

‘वापि प्रक्षिप्यतः’ न ‘वापि भगवतीवचर’ न ‘पाप्मकः’ न पूर्वपरः, तथाऽप्यसायसहायदर्शनप्रभावादेव ‘आगमिस्साप’ च
 आपत्तामागामिनि काले ‘जिनो भविष्यति’ तीर्थकरो भविष्यति, एतच्चेवमतः ‘समीक्ष्य’ दृष्ट्वा ‘प्रक्षया’ शुभ्या दर्शन
 विपाक तीर्थकरस्यकलप्रसाधक ‘परं सु दसण’ न्ति शुभस्यसाधनारणार्थत्वात् धरं दर्शनमेवाङ्गीकृतमिति याक्यशेषः, अयं
 पृष्ठार्थः ॥११५८॥ किंच-शक्य प्रयोपाये प्रेक्षावतः प्रवृत्तिर्भूयते, न पुनरशक्ये शिरःशूलशमनाय तथैककणालङ्कारमहणकस्य
 चारित्र्ये, चारित्र्य च तत्त्वतः मोक्षोपायत्वे सत्यप्यशक्यासेवनं, सूक्ष्मापराधेऽपि अनुपशुक्कगमनागमनादिभिर्विराध्यमान
 त्पादायासरूपत्वाच्च, नियमेन च छद्मस्यस्य तद्भ्रम उपजायते सर्वस्यैवातः—

भट्टेण चरित्तावो सुहुपर दसण गहेयव्व । सिज्झंति चरणरहिणा दसणरहिणा न सिज्झन्ति ॥ ११५९ ॥

व्याख्या—‘अदेन’ व्युत्पन्न, कुतः ?—चारित्र्यात्, सुतरां दर्शनं प्रदीतव्य, पुनर्बोधिताभानुषन्धिप्रत्ययमोक्षोपायत्वात्,
 तथा च—सिद्धान्ति चरणरहिताः प्राणिनः—दीक्षाप्रवृत्त्यनन्तरमृतान्तकृत्केवलिनः, दर्शनरहितास्तु न सिद्ध्यन्ति, अतो
 दर्शनमप्यप्रधान सिद्धिकारणं, तन्नापमादित्यादित्ययं गार्थार्थः ॥ ११५९ ॥ इत्थं चोदकाभिप्राय उक्तः, साम्प्रतमसहाय
 दर्शनपक्षे दोषा उच्यन्ते, यदुक्त—‘न श्रेणिक आसीत्तदा धहुश्रुत’ इत्यादि, तच्च, तस एवासी नरकमगमत्, असहायदर्श-
 नयुक्तत्वात्, अन्येऽप्येवमिथा द्वाारसिद्धादयो नरकमेव गता इति, आह च—

दसारसीहस्स य सेणिपस्स, पेहाल्लुसस्स य सच्चइरस्स ।

अणुत्तरा दसणसंपया तथा, धिणा चरित्सेणऽहर गइ तथा ॥ ११६० ॥

साधकस्त्वमुक्तम्, एवमत्रापि दर्शनाभिव्यक्तिं द्रष्टव्यम्, विज्ञाप्यं तु मन्त्रार्थं—यथा 'वीक्षणस्यैव नरः' वीक्षणस्यैव नरः, ननु त्वं वेषान्तरं देशान्तरगमन इत्यर्थः, नयविहीनो ज्ञानगमनक्रियालक्षणनयशून्य इत्यर्थः, प्राप्नोति न स दश-
 गन्तुमिष्टं तद्विषयमज्ञानुकोऽपि, नययुक्त एव प्राप्नोति, 'इयं' एवं ज्ञानभरणरहितः सम्पारद्वितरपि तस्य मन्त्रानुकोऽपि मोक्ष-
 कृतिर्कर्म कार्यं, त्रितय आऽऽत्मनाऽऽसेवनीयं, 'सम्पारधर्मज्ञानधारिणो मोक्षमार्गः' (तस्या म १ सू १) इति वचनादयं गाय-
 त्रितयार्थः॥१-२-१॥ एवमपि तस्यैव समाख्याते ये स्वस्वधर्मभूयिषा यानि चासदात्मनानि प्रतिपादयन्ति तदभिधित्वेन—
 ध्यास्या—धर्मः—धारिषधर्मः परितृप्त्यै तस्माभिश्च समतिर्येयं ते धर्मनिवृत्तमवयव, परम-प्रधानो लोकः परलोको—मोक्ष-
 साधनानुकाः 'विषयपुद्गाः' स्वप्नादिविषययानुरक्ताः, ते एवभूताभरणकरणे 'अशकाः' असमर्थाः सन्तः श्रेणिकराश्च
 व्यपविशन्त्यात्मनमिति गाथार्थः ॥ ११५७ ॥ कथं ?—

ण सेणिमो आसि तथा बहुरसुधो, न पाधि पञ्चभिषरो म जायगो ।
 सो आगमिस्साह जिणो भविस्साह, समिन्ना पमाह नर सु दसण म ११५८ ॥

व्याख्या—न 'श्रेणिमः' नरपतिरासीत् 'तथा' तस्मिन् काले 'बहुमुत्तमः' बहुगमः महाकल्प्यादिस्तुतार इत्यर्थः, 'न

यापि प्रकृतिपरः' न यापि भगवतीष्वत्ता 'न यावत्क' न पूर्वपरः, तथाऽप्यसायसहायदर्शनप्रभावादेव 'आगमिस्त्वापू'ति
 भायस्यामागामिनि काखे 'जिनो भविष्यति' तीर्थकरो भविष्यति, एतच्चैवमतः 'समीक्ष्य' दृष्ट्वा 'प्रशया' शुक्ला दर्शनं
 विपाक तीर्थकरास्यकषप्रसाधक 'परं सु दसण'न्ति सुशब्दस्यावधारणार्थत्वात् परं दर्शनमेवाङ्गीकृतमिति याक्ययोगः, अयं
 पृष्ठार्थः ॥११५८॥ किंच-द्यक्य एयोपाये प्रेक्षावतः प्रवृत्तिर्नृज्यते, न पुनरद्यक्ये धिरःश्रुतधमनाय तक्षकफणालङ्कारप्रदणकस्य
 चारित्र्ये, चारित्रं च तत्त्वतः मोक्षोपायत्वे सत्यप्यद्यक्यासेवने, सुस्मापराधेऽपि अनुपशुक्कामनागमनादिभिर्विराध्यमान
 स्यादायासरूपस्याद्य, नियमेन च छद्मस्यस्य वज्रंश्च वपञ्जायते सर्वस्यैवातः—

भद्रेण चरित्ताभो सुहुपर दसण गहेयव्य । सिज्झंति चरणरहिंया वसणरहिंया न सिज्झति ॥ ११५९ ॥

व्याख्या—'भद्रेन' वयुतेन, कुतः ।—चारित्र्यात्, सुतरां दर्शनं प्रदीतव्य, पुनर्घोषिषामानुबन्धिषाक्यमोक्षोपायत्वात्,
 तथा च—सिद्ध्यन्ति चरणरहिताः प्राणिनः—दीक्षाप्रवृत्त्यनन्तरमृगान्तकृत्केवलिनः, दर्शनरहितास्तु न सिद्ध्यन्ति, अतो
 दर्शनमेव प्रधान सिद्धिकारण, तन्नायमाधित्वादित्ययं गाथार्थः ॥ ११५९ ॥ इत्थं चोदकाभिप्राय चक्रः, साम्प्रतमसहाय
 दर्शनपक्षे दोषा वक्ष्यन्ते, यद्युक्त—'न श्रेणिक आसीत्वा बहुश्रुत' इत्यादि, तन्न, तत एवासी नरकमगमत्, असहायदर्श-
 नयुक्तत्वात्, अन्येऽप्येवंविधा वृथारसिद्धादयो नरकमेव गता इति, आह च—

वसारसीहस्स य सेणिपस्सा, वेहाल्लुत्तस्स य सवहरस्स ।

अणुस्सरा वसणसंपपा तपा, विणा चरिस्सेणऽहर गहं नपा ॥ ११६० ॥

व्याख्या—‘द्वारासिंहस्य’ अरिधनमिदमुच्यपुत्रस्य ‘श्रेणिकस्य च’ प्रसेनजिपुत्रस्य वेढालपुत्रस्य च सत्यकिनः ‘अनु
सरा प्रधाना धारिष्वसि ययुक् भवति, का १-दर्शनसम्पत् ‘तथा’ तस्मिन् काष्ठे, तथाऽपि विना चारित्र्येण ‘अपरां गतिं
गतां’ नरकगतिं प्राप्ता इति वृत्तार्थः ॥ ११६० ॥ किं च—

सञ्ज्ञाओषि गर्ह्यो अक्षिरहिषा नाणदम्पणघरेहि । सा मा कासि पमाय नाणेण चरित्तरहिपुण ॥ ११६१ ॥
व्याख्या—‘सर्वा अपि नारकविर्यभराभराभराभराः’ अक्षिरहिषाः’ अक्षिमुक्ताः, कैः १-ज्ञानदर्शनपरैस्सत्त्वैः, यत्-सर्वा
स्वेष सम्यक्स्यमुवसामागिकद्वयभरत्त्वैः, न च नरकगतिव्यतिरेकेभान्यासु मुक्तिः, चारित्र्यभावात्, तस्माच्चारित्र्यमेव प्रधान
मुक्तिकारण, तन्मायभावित्वादिति, पसादेव ‘त मा कासि पमायं’ति तत्-तस्मान्मा कार्याः प्रमाद, ज्ञानेन चारित्र्यरहि
तेन, तस्यैककाशापकत्वात्, ज्ञानप्रद्वेण च दर्शनोपलक्षणार्थमिति गाथार्थः ॥ ११६१ ॥ इतश्च चारित्र्यमेव प्रधान, निय
मेन चारित्र्ययुक्त एव सम्यक्स्यसम्प्राप्ता, आह च—

सम्पत्त अचरित्तरस ह्रुज्ज भयणाह नियमसो नरिष्य । जो पुण चरित्तजुस्तो तस्स च नियमेण सम्पत्त ॥ ११६२ ॥
व्याख्या—‘सम्यक्स्यं’ प्रायर्णितस्य रूपम् ‘अचरित्तरस्य’ चारित्र्यरहितस्य प्राणिनो भवेत् ‘भयनपां’ विकल्पनपा-कदा
चिद्वधति कदाचिद्व भवति, ‘नियमसो नास्ति’ नियमेन न विद्यते, प्रभूयानां चारित्र्यरहितानां निव्याहृतित्वात्, यः
पुनश्चारित्र्ययुक्तः सत्यकल्पीय, शुद्धदत्त्वावधारणार्थत्वात्, ‘नियमेन’ अवश्यमेव सा सम्पत्तस्य, अतः सम्यक्स्यस्यापि निव
मतश्चारित्र्ययुक्त एव साध्याभ्याभ्यामिमिति गाथार्थः ॥ ११६२ ॥ किं च—

जिष्णवपणपादिरा भाषणादि उच्यते अपाणंता । नेरइयतिरियणिदिपहि जइ सिज्जमई जीवो ॥ ११६३ ॥
 व्याख्या—‘जिष्णवपणपादा’ पथायस्त्रिजागमपरिज्ञानरहिताः प्रत्येकं ज्ञानवर्धननयावलम्बिनः ‘भाषणादि’ति उक्तेन
 न्यायेन ज्ञानदर्शनभायनाभ्या सकाशात्, मोक्षमिच्छन्तीति वाक्यशेषः, ‘वद्वर्तनामज्जानानाः’ नारकतिर्गोकेन्द्रियेभ्यो यथा
 सिद्धाति जीवस्तथोद्वर्तनामज्जानाना इति शेषः, इयमत्र भाषना-ज्ञानवर्धनभावेऽपि न नारकादिभ्योऽन्नतर मनुष्यभा-
 षमप्राप्य सिद्धाति कश्चित्, चरणाभावात्, तेनानयोः केवलपरोरहेषुत्य मोक्षं प्राप्ति, तेभ्य एवैकेन्द्रियेभ्यश्च ज्ञानादिरहि
 तेभ्योऽप्युद्धृत्वा मनुष्यस्यमपि प्राप्य चारित्र्यपरिणामयुक्त एव सिद्ध्यति, नायुक्तोऽकर्मभूमिकादिः, अत इयमुद्वर्तना कार-
 ण्यकृत्यं सूचयतीति गार्थः ॥ ११६३ ॥ पुनरपि चारित्र्यपञ्चमेव समर्पयन्नाह—

सुद्धयि सम्मद्विही न सिज्जमई चरणकरणपरिहीणो । ज चेष सिद्धिमूल मूढो स चेष नासेइ ॥ ११६४ ॥

व्याख्या—‘सुद्धयि’ अविशेषेनापि सम्पादयितुं सिद्ध्यति, किन्तुतः ।—चरणकरणपरिहीणः, वद्वादमेव च समर्पयन्,
 किमिति ।—‘यदेव सिद्धिमूलं’ यदेव मोक्षकारणं सम्यक्कृत्यं मूढस्तदेव नाशयति, केवलवद्वादसमर्पणेन, ‘एकंपि असद्वदतो
 मिच्छ’ति पञ्चनात्, अथवा सुद्धयि सम्पादयितुः क्षायिकसम्यग्दृष्टिरपीत्यर्थः, न सिद्ध्यति चरणकरणपरिहीणः, श्रेणिफा-
 दिवत्, किमिति ।—यदेव सिद्धिमूलं—चरणकरण मूढस्तदेव नाशयत्यनासेवनयेति गार्थः ॥ ११६४ ॥ किं च—अयं
 केवलदर्शनपक्षो न भयत्येवागमाविदः सुसाधो, कस्य तर्हि भवति ।, अत आह—

दसणपक्खो सायय चरिस्तमद्वे य मदधम्ममे य । दसणचरिस्तपक्खो समणे परलोगकस्त्रिणिम ॥ ११६५ ॥

व्याख्या—‘वशारसिंहस्य’ अरिष्टनेमिपितृव्यपुत्रस्य ‘म्रेणिकस्य च’ प्रसेनजितपुत्रस्य वेदावपुत्रस्य च सत्यकिनाः ‘अनु-
 चरा’ प्रधाना आधिकेति यदुक्तं भवति, का ?—दर्शनसम्पत् ‘वरा’ तस्मिन् काले, तथाऽपि यिना चारित्र्येण ‘अपरा’ गतिं
 गता’ नरकगतिं प्राप्ता इति वृत्तार्थः ॥ ११६० ॥ किं च—

सन्धाधोषि गर्ह्यो अचिरद्विया नाणदसणघरेहि । सा मा कासि पमाय नाणेण चरित्तरहिण्ण ॥ ११६१ ॥
 व्याख्या—‘सर्वा अपि’ नारकतिर्यग्रामरगतयः ‘अचिरद्विषाः’ अयिमुकाः, कैः ?—ज्ञानदर्शनपरिस्तरं, यत्—सर्वा
 स्वेव सम्पत्त्वस्तुवचामाधिकद्वयमरत्येव, न च नरकगतिव्यतिरेकेणान्यासु मुक्तिः, चारित्र्याभावात्, सत्साचारिषमेव प्रधान
 तेन, तस्यैव फलासाधकत्वात्, ज्ञानप्रदं च दर्शनोपलक्षणार्थमिति गायार्थः ॥ ११६१ ॥ इतश्च चारित्र्यमेव प्रधानं, निय
 मेन चारित्र्यमुक्त एव सम्पत्त्वसमाधावु, आह च—

सम्मतं अचरित्तससं बुद्धं भणणाह नियमसो मत्थि । जो पुण चरित्तजुत्तो तत्तस च नियमेण सम्मत ॥ ११६२ ॥
 व्याख्या—‘सम्पत्त्व’ प्राग्वर्णितस्वरूपम् ‘अचरित्तस्य’ चारित्र्यरहितस्य प्राणिनो भवेत् ‘भजनया’ विकल्पनया—इया
 चित्रवाते कदाचिन्न भवति, ‘नियमसो नास्ति’ नियमेन न विद्यते, प्रमूढानां चारित्र्यरहितानां सिध्दाद्विवादात्, यः
 पुनश्चारित्र्यमुक्तः सत्त्वस्तस्यैव, बुद्धवत्त्वावधारणार्थत्वात्, ‘नियमेन’ अथर्पयतया सम्पत्त्वम्, अतः सम्पत्त्वस्यापि निव
 रतत्वादिष्वुक्त एव साधारणाधानमिति गायार्थः ॥ ११६२ ॥ किं च—

जिणपणपादिरा भावणाहि उच्चट्टण अपाणत्ता । नेरइयतिरियपणिदिपहि जइ सिज्झइ जीवो ॥ ११६३ ॥
 व्याख्या—‘जिनपचनपाट्ठा’ यथावस्थितागमपरिज्ञानरहिताः प्रत्येक ज्ञानवर्धननयायल्लिखनः ‘भावणाहि’ति वक्केन
 न्यायेन ज्ञानवर्धनभावनाभ्या सकाशात्, मोक्षमिच्छन्तीति वाक्यशेषः, ‘वर्धनामज्जानानाः’ नारकतिर्यगेकेन्द्रियेभ्यो यथा
 सिद्ध्यति जीयस्त्वथोद्धर्तनामज्जानाना इति शेषः, इयमत्र भावना-ज्ञानवर्धनभावेऽपि न नारकादिभ्योऽनन्तरं मनुष्यभा-
 वमप्राप्य सिद्ध्यति कश्चित्, चरणभावात्, तेनानयो केवलधरोरहेतुस्य मोक्षं प्राप्ति, तेभ्य एवैकेन्द्रियेभ्यश्च ज्ञानादिरहि
 सभ्याऽप्युद्धृता मनुष्यत्वमपि प्राप्य चारित्र्यपरिणामयुक्त एव सिद्ध्यति, नायुकोऽकर्मभूमिकादिः, अत इयमुद्धर्तना कार-
 णवैकन्यं सूचयतीति गाथार्थः ॥ ११६३ ॥ पुनरपि चारित्र्यपञ्चमेव समर्पयन्नाह—

सुद्धिं सम्महिदी न सिज्झइ चरणकरणपरिहीणो । ज चेष सिद्धिम्मूल मूढो त चेष नासेइ ॥ ११६४ ॥

व्याख्या—‘सुद्धिं’ अतिशयेनापि सम्यग्दृष्टिर्न सिद्ध्यति, किन्मूलः ।—चरणकरणपरिहीणः, तद्भावमेव च समर्पयन्,
 किमिति ।—‘यदेव सिद्धिम्मूल’ यदेव मोक्षकारण सम्यक्त्व मूढत्वादेव नाशयति, केवलतद्वात्समर्पणेन, ‘एकंपि असद्वर्तते’
 मिच्छ’ति यच्चनात्, अथवा सुद्धिं सम्यग्दृष्टिः क्षाधिकसम्यग्दृष्टिरपीत्यर्थः, न सिद्ध्यति चरणकरणपरिहीणः, श्रेणिका-
 दिवत्, किमिति ।—यदेव सिद्धिम्मूल—चरणकरण मूढत्वादेव नाशयत्यनाशेयनयेति गाथार्थः ॥ ११६४ ॥ किं च—अयं
 कथ्यतवर्तनपक्षो न भयस्तेषागमाधिदः सुसाधोः, कस्य तर्हि भवति ।, कस आह—

दसुणपक्खो सावय चरित्तमहे प मदधम्ममे य । वसुणचरित्तपक्खो समणे परलोगकस्तिम्मि ॥ ११६५ ॥

व्याख्या—‘द्वारसिंहस्य अरिष्ठनमिपितृव्यपुत्रस्य ‘अणिक्तस्य च प्रसेनजिरपुत्रस्य वेदादपुत्रस्य च सत्यक्रिनः ‘अनु-
सरा। प्रधाना क्षापिकृति यदुक्तं भवति, का १-दर्शनमभ्यत् ‘तदा’ तस्मिन् कावे, यथाऽपि विना चारित्र्येण ‘अपरा गतिं
गता’ नरकगतिं प्राप्ता इति सूचार्थः ॥ ११६० ॥ किं च—

सव्याधोषि गर्ह्यो अधिरहिषा नाणवमणधरेहि । ता मा कासि पन्नाप नाणेण चरिस्सरदिपण ॥ ११६१ ॥

व्याख्या—‘सर्वा अपि’ नारकतिर्यधराभरणतयः। ‘अधिरहिताः’ अधिमुक्ताः, कः १-ज्ञानदर्शनधरेस्सर्पैः, यत्-सर्पा
स्तेषु सम्पक्षस्य भुवसाभायिकद्वयमस्त्येव, न च नरकगतिव्यतिरेकेणान्यासु मुक्तिः, चारित्र्याभावात्, तस्माच्चारित्र्यमेव प्रधान
मुक्तिकारण, तन्नायमाधित्यादिति, यस्मादेव ‘त मा कासि पन्नाप’ति तत्-सत्सत्त्वात्मा कार्याः प्रमाद, ज्ञानेन चारित्र्यरहि
तेन, तस्येष्टकृतासाधकत्वात्, ज्ञानमरण च दर्शनोपलक्षणार्थमिति गाथार्थः ॥ ११६१ ॥ इतश्च चारित्र्यमेव प्रधानं, निय
मेन चारित्र्यमुक्त एव सम्पक्षस्यसन्नायावु, आह च—

सम्मतं भवचरिस्तस्य ह्रस्व भयणाह नियमसो नरिषा । जो पुण चरिस्तुस्तो तस्तु च नियमेण सम्मत ॥ ११६२ ॥

व्याख्या—‘सम्पक्षत्वं’ प्राथम्यवत्त्वकम्, ‘भवचरिस्तस्य’ चारित्र्यरहितस्य प्राणिनो भवेत् ‘भवन्तया’ विकल्पनया—कदा
विकल्पति कदाचिन्न भवति, ‘नियमसो नास्ति’ नियमेन न पिष्टवै, प्रभूत्वान्नो चारित्र्यरहितानां निष्कारहितत्वात्, यः
पुनश्चारित्र्यमुक्तः सत्त्वस्त्येव, शुच्यस्त्यावधारणार्थत्वात्, ‘नियमेन’ भवदर्शयया सम्पक्षस्यम्, अतः सम्पक्षस्यस्यापि निय
मवधारित्वमुक्त एव भाषाव्याख्यानमिति गाथार्थः ॥ ११६२ ॥ किं च—

वज्रममाणस्स गुणा जह भुंति सत्तस्सिओ तवसुएसु । एमेव जहासस्सी सज्जममाणे कह न गुणा । ११६८ ॥
 व्याख्या—‘वज्रममाणस्स’ चि चयच्छतः—वज्रं कुर्वतः साधोः, कः ।—तपःश्रुतयोरिति योगः, ‘गुणाः’ तपोज्ञानावाप्ति
 निर्जरादयो यथा भवन्ति ‘स्वस्तिकितः’ स्वस्त्यस्त्योद्यच्छतः, एवमेव ‘यथायकि’ स्वस्त्यनुक्यमित्यर्थः, ‘संजममाणे’ कहं न गुण’ चि
 संयच्छमाने—संयमं पृथिव्यादिसंरक्षणाल्लक्षणं कुर्वति सति साधो कथं न गुणाः ।, गुणा एवेत्यर्थः, अथवा कथं न गुणा
 येनाधिकसंयमानुष्ठानरहितो विराधकः प्रतिपद्यत इति ।, अत्रोच्यते—

अणिगूदंतो धिरिय न धिराहेह चरण तवसुएसुं । जह संजमेडवि धिरिय न निगूहिज्जा न हाविज्जा ॥ ११६९ ॥

व्याख्या—‘अनिगूदन्’ धीर्यं’ प्रकटयन् सामर्थ्यं यथाशक्त्या, कः ।—तपःश्रुतयोरिति योगः, किं । ‘न विराधयति चरण’
 न रणद्वयति चारित्र्यं ।, यदि ‘सयमेडवि’ पृथिव्यादिसंरक्षणाल्लक्षणे ‘धीर्यं’ सामर्थ्यमुपयोगादिकृत्यतया ‘न निगूहयेत्’
 न प्रच्छादयेत्—भावस्थानेन ‘न हायिज्ज’ चि ततो न हापयेत् संयमं न सण्ढेत्, स्यादेव सयमगुणा इति गाथार्थः ॥ ११६९ ॥
 सज्जमजोएसु सया ओ पुण सत्तधिरियाधि सीयंति । कह ते चिसुद्धचरणा पाहिरकरणाळसा भुत्ति । ॥ ११७० ॥
 व्याख्या—‘सयमयोगेषु’ पृथिव्यादिसंरक्षणाल्लक्षणादिभ्यापारेषु ‘सदा’ सर्वकालं ये पुनः प्राणिनः ‘संतधिरियाधि सीयति’ चि वि
 यमानसामर्थ्या अपि नोत्सहन्ते, कथं ते चिसुद्धचरणा भवन्तीति योगः ।, नैवेत्यर्थः, बाह्यकरणाळसाः सन्तः—मत्सुपेक्षणादि-
 पादप्रवेष्टारहित इति गाथार्थः ॥ ११७० ॥ आह—ये पुनरात्मनःमाश्रित्य बाह्यकरणाळसा भवन्ति तेषु का धातुति ।, उच्यते—
 आलपणेण केणह ते मत्ते संयमं पमायंति । न ह त दोह पमाणं मूयत्थगयेसण कुज्जा ॥ ११७१ ॥

उज्जममाणस्स शुणा जह भुंति ससत्थिभो तवसुएसु । एमेव जहासत्थी सज्जममाणे कइ न शुणा । ॥ ११६८ ॥
 व्याख्या—‘उज्जममाणस्स’सि वयच्छतः—उद्यमं कुर्वतः साधोः, क ।—तपःश्रुतयोरिति योगः, ‘शुणाः’ वपोज्ञानायासि
 निर्जराद्यो यथा भवन्ति ‘स्वशक्तिसः’ स्वशक्त्योपपद्यतः, एवमेव ‘यथाशक्ति’ शक्त्यनुकूपमित्यर्थः, ‘संजममाणे’ कइ न शुणा’सि
 सयच्छमाने—संयमं पृथिव्यादिसरक्षणादिलक्षणां कुर्वति सति साधौ कथं न शुणाः ।, शुणा एवेत्यर्थः, अथवा कथं न शुणा
 येनापिकसंयमानुष्ठानरहितो विराधकः प्रतिपद्यत इति ।, अत्रोच्यते—

अणिगूढंनो धिरिय न धिराहेह चरण तवसुएसुं । जह संजमेऽधि धिरिय न निगूढिज्जा न हाधिज्जा ॥ ११६९ ॥

व्याख्या—‘अनिगूढन्’ धीर्यं’ प्रकटयन् सामर्थ्यं यथाशक्त्या, क ।—तपःश्रुतयोरिति योगः, किं । ‘न धिराधयति’ चरणं
 न सण्ढयति चारिदं ।, यदि ‘सयमेऽधि’ पृथिव्यादिसरक्षणादिलक्षणे ‘धीर्यं’ सामर्थ्यमुपयोगादिकपत्रया ‘न निगूढयेत्’
 न प्रच्छादयेन्मातृस्थानेन ‘न हाधिज्ज’सि सतो न हापयेत् संयमं न सण्ढेत्, स्यादेव सयमशुणा इति गाथार्थः ॥ ११६९ ॥
 सज्जमजोएसु सया जे शुण संतधिरियाधि सीयंति । कइ ते धिसुद्धचरणा याधिरकरणाजसा भुंति । ॥ ११७० ॥
 व्याख्या—‘सयमयोगेषु’ पृथिव्यादिसरक्षणादिन्यापायेषु ‘सदा’ सर्वकाशं ये पुनः प्राणिनः ‘संतधिरियाधि’ सीयंति’सि वि
 यमानसामर्थ्या अपि नोत्सहन्ते, कथं ते धिशुद्धचरणा भवन्तीति योगः ।, नैवेत्यर्थः, बाह्यकरणाजसाः सन्तः—प्रत्युपेक्षणादि-
 बाह्यचेष्टारहित इति गाथार्थः ॥ ११७० ॥ आह—ये पुनरात्मनःनमाश्रित्य बाह्यकरणाजसा भवन्ति तेषु का वार्तेति ।, उच्यते—
 आलषणेण केणइ जे मत्ते सयम पमायति । न ह त होइ पमाणं न्यत्पगवेसण कुज्जा ॥ ११७१ ॥

व्याख्या—भालम्ब्यत इत्यात्मनः-प्रपञ्चता साधारणस्थान सनालम्बनेन 'केनचित्' अभ्यपच्छिष्टस्यादिना य प्राणिनः
 'मन्य इति एवमाह मन्ये 'संयमम्' तत्कलक्षण 'प्रमादयन्ति' परित्यजन्ति, 'न इ तं द्रोह पमाण' नैय सदात्मनमात्र
 भवति प्रमाणम्-आद्य, किन्तु? 'भूतार्थगवेषण कुर्यात्' तत्त्वार्थान्वेषण कुर्यात्-किमिदं पुष्टमात्मनम्? आक्षेपितं,
 यद्यपुष्टमविशुद्धशरणा एव ते, अथ पुष्टं विशुद्धशरणा इति गाथार्थः ॥ ११७१ ॥ अपरस्याह-भालम्बनात्को चित्तो य
 ज्ञायते? यन विमुक्तशरणा भवन्तीति, अत्र दृष्टान्तमाह—

सालम्बणो यङ्गो अरयाण हुनगमेडवि धारेइ । इय सालम्बणसेया धारेइ जइ असहभाष ॥ ११७२ ॥

व्याख्या—इहात्मनं द्विविध भवति-द्रव्यात्मनः भावात्मनः च, द्रव्यात्मनं गर्वादी प्रपञ्चता यदात्मन्यते द्रव्य,
 सर्वे द्विविधम्-पुष्टमपुष्टं च, तथापुष्टं कुर्वलं कुशलयथादि, पुष्टं तु बलवत्कठिनपद्व्यादि, भावात्मनमपि पुष्टापुष्टभेदेन
 द्विविध, तथापुष्टं ज्ञानाद्यपकारक, तद्विपरीतं तु पुष्टमिति, तच्चेदं-‘कीदं अङ्गि अत्रुया अदीदं, तयोपहाणोसु य चञ्चमिस्स ।
 गणं वणीई व इ सारविस्सं, सावसेवी समुवेइ मुक्खं ॥१॥’ इदं वपयस्यते सति सहात्मनेन यत्तत् इति सात्मनः,
 अतो पतत्रपि आत्मानं 'हुनगमेडवि' गर्वादी धारयति, पुष्टात्मनमभावादि, 'इय' एवं सेयन सेया प्रविसेयनेत्यर्थः,
 सात्मनना चासौ सेया च सात्मनसेया सा संसारगतं प्रपञ्चन धारयति यतिमस्रठमार्थ-मातृस्थानरहितमित्येव गुण
 इति गाथार्थः ॥ ११७२ ॥ सान्प्रतं सिंघावयिपितार्थव्यतिरेकं दर्शयन्नाह—

भास्यपणादीणो पुण निषद्धर सल्लिओ अहे डुकत्तारे । इय निष्कारणसेवी पद्धर भयोहे अगादीप्पि ॥ ११७७ ॥
 व्याख्या—भास्यमनदीनाः पुनर्निपतति स्सल्लिता, क १—‘अहे डुकत्तारे’सि गर्तार्था डुरुत्तारायाम्, ‘इय’ एयं ‘निष्का-
 रणसेवी’ साधुः पुष्टालम्बनदीहेर इत्यर्थः, ‘पतति भयोहे अगाधे’ पतति भयगर्तायामगाधायाम्, अगाधत्वं पुनरस्या दुःखे
 नोत्तारणसम्भवादिति गाथार्थः ॥ ११७७ ॥ गर्तं सप्रसङ्गं दर्शनद्वारम्, इदानीं ‘निष्कावासे’सि आस्थावसरः, अस्य च सम्भन्धो
 व्याख्यात एव गाथाभरणमनिकार्थः, स एव श्लेषस्तु सार्यते—इह यथा चरणविक्रमा असह्यप्राप्तदर्शनपक्षमात्मन्येव
 एयं नित्यवासाद्यपि, आह च—

जे जत्थ जया अग्गा ओगासं ते परं अविंदत्ता । गंतु सत्थज्जपत्ता इम पहाणाति दोसंति ॥ ११७४ ॥

व्याख्या—‘ये’ साधवाः क्षीयस्यविहारिणः ‘यच्च’ अनित्यवासादौ ‘यदा’ यस्मिन् काले ‘अग्गा’ निर्विण्णाः ‘अवकाशं’
 स्थानं ते ‘परम्’ अन्यत् ‘अविंदत्’सि अस्मममाना गन्तुं ‘तच्च’ क्षोभने स्थाने अशक्तवन्तः किं कुर्वन्ति १—‘इमं पहाणाति
 पोसन्ति’सि पदस्साभिरङ्गीकृतं साम्प्रत कालमाभित्येवमेव प्रयानमित्येव पोषयन्ति, दिहंती इत्थ सत्थेणं—

अदा कोइ सत्थो पविरलोद्दगरक्खच्छाप्पमज्जाणं पयण्णो, सत्थ केइ पुरिसा परिसर्त्ता पविरत्तासु छायासु अेहिं तेहिं पा
 पाणिपुहिं पठिपद्धा अच्छंति, अप्पो य सदाविंसि—एह इम चेष पहाणाति, तंमि सत्थे केइ तेसिं पठिसुणाति, केइ ण

१ इत्थोद्दग्ग सार्थेन जया कोइसि सार्थः प्रविरलोद्दगपक्षच्छाप्पमज्जाणं प्रपञ्चः एव केहिपुत्तयाः पद्विषयत्वात् प्रविरत्तासु छायासु येस्येतां पाप्मीयैः प्रति
 वदन्तिहेतुभिः, अन्त्याश्च सम्भवन्ति—आशयेवमेव प्रयानमिति, यस्मिन् सार्थे केहिसेतां प्रतिपुत्तयन्ति, केहिच

उपाख्या—आत्मन्यत इत्यात्मन-प्रपत्ता साधारणस्थान तनात्मन्यनेन 'केनचित्' अय्ययच्छित्तस्यादिना य प्राणिन
'मन्य' इति एवमत्र मन्ये 'संयमम् तच्छक्षणं प्रमादयन्ति' परित्यज्यन्ति, 'न तु तं होइ पमाण' नैव तदात्मन्यनमाय
भवति प्रमाणम्-आदय, किन्तु ? 'भूतार्थगवेपण दुर्यात्' तत्पार्थान्येपण दुर्यात्-किमिदं पुष्टमात्मन्यनम् ? आद्यास्त्रिष्विति,
यद्यपुष्टमत्रिषु चरणे एव ते, अथ पुष्टं त्रिषु चरणे इति गाथार्थः ॥ ११७१ ॥ अपरस्तथाह-आत्मन्यनात्को पितोऽय उप-
सायते ? येन त्रिषु चरणे भवन्तीति, अत्र दृष्टान्तमाह—

सालयणे पञ्चतो अत्पाण दुरगमेऽपि घारेइ । इय सालयणसेवा घारेइ जइ असठमाघ ॥ ११७२ ॥

व्याख्या—इहात्मन्यनं द्विविधं भवति-द्रव्यात्मन्यनं भावात्मन्यनं च, द्रव्यात्मन्यनं गर्वादी प्रपत्ता यदात्मन्यतं द्रव्य,
द्विविधं, तत्रापुष्टं ज्ञानाद्यपकारकं, तद्विपरीतं तु पुष्टमिति, तच्छेद- 'कोहं अछिछिं भवुवा अहीहं, तपोपहाणेसु य तज्जमिस्स ।
गणं यणीईइ व तु सारस्सिस्सं, सारंयसेवी समुधेइ मुक्खं ॥ ११ ॥' सदेय उपयस्यते सति सहात्मन्यनेन पर्यत इति साधन्यनः,
असौ पञ्चपि आत्मानं 'दुरगमेऽपि' गर्वादी धारयति, पुष्टात्मन्यनप्रभाषाविति, 'इय' एव सेवन सेवा प्रसिसेयनेत्यर्थः,
साधन्यना चासौ सेवा च साधन्यनसेवा सा संसारगते प्रपत्तन्तं धारयति यत्तममठमार्थ-मावस्थानरहितमित्येव गुण
इति गाथार्थः ॥ ११७२ ॥ साम्प्रतं सिद्धायपि विवर्धयतिरेकं दर्शयन्माह—

सगमधेरापरिओ सुहु तयस्सी सहैष गीपस्थो । पेहिसा गुणदेस नीयाबासे पवणो ख ॥ ११७७ ॥

व्याख्या—निगदसिद्धा, कः पुनः सङ्गमस्थगिर इत्यत्र कथानक—कोईक्षणपरं संगमधेरा, बुद्धिमक्से तेण साहुणो पिसज्जिया, स तं णयरं णय भागे काऊण अंधापलपरिहीणा विहरंति, णयरदेवया किर वेसि जवसता, तेसिं सीसो दत्तो णाम अदिदभो चिरेण काठेणोपवथाहगो आगओ, सो वेसिं पढिस्सए ण पविसइ णिययायासिचि काठं, भिक्खवेऊए दयागदियं हिंढंछाण संकिस्सइ—कोईदोउय सहकुलाणि ण दाएइचि, एगत्य सेट्टियाकुळे रोयणियाए गहियओ दारओ, छम्मासा रोपतगरस्स, भायरिएहिं चप्पुदिया कया—मा रोष, पाणमवरीए मुक्को, वेहिं सुद्धेहिं पढिछाहिया जयिचिछएण, सो पिसज्जिओ, एसाणि साणि कुलाणिचि, आयरिया सुइर हिंढिऊण अत पंत गहाय आगया, समुद्धिदा, आय स्सयभातोपणाए आयरिया भणंति—आलोएहि, सो भणइ—सुइभेहिं समं हिंढिओचि, ते भणसि—भाइपिंदो ते भुत्तोचि, भणइ—अइसुइमाणिचि पइदो, देवयाए अइरसे पास अंधयारं च चित्तिविमं एस हीलेइचि, आयरिएहिं भणिओ—अवीहि,

१ कोटोवगरे धंगमस्यविरा। इतिभेदे वा सायवो सिधुवा ते वजयरं वर मागात् कुला परीक्षीयमहावका विहरति जयरदेवता भिक्खु वेचमुप धाम्मा तेचं सिच्यो दत्तो नामादिहवकसिरेण काठेणोपवथाहक आगताः स तेषां प्रसिधये न प्राप्तिवत् भिक्षवाधीसिद्धता भिक्षावेकपायीपमदिकं हिंढ-मादयोः सज्जिरपठि । सुद्धोउय अहकुलादि न दसंपदीसि एऊअ वेहिदुळे रोहिण्या पृदीवो दारकाः पय्यासी इइसि आवापैलपुठिका कुला मा रोपी, दसस्यपं मुक्काः पैसुइः प्रसिधकामिता वाटीचिउकेर सदिपइः, एतादि ताणि कुलानीदि आवायोः सुभिरं हिंढपियत्ता अमत्तमात्त पृहीत्ताऽऽगताः, समुद्धिदा भावरइकाकोववातावावां भवसिउ—आकोवव स भवसि—मुक्कामि। समं हिंढिव इति ते भवसिउ—वाधीसिहवत्तया मुक्क इति, भवसि—असिउरम वातायवासीति इयसिइः इवववाउपेतावे वयो भवपकारल विज्जिहिंठी एव हीकयीति, आवापैमसिताः—आपय्य. * कोउइरे + भव वा + कुद्धो य कुय्योउयं

सृणोति, चे सृणोति ते सुहासणहारयाण युक्त्वाण आभागी आया, जे न सृणोति त स्त्रियमेव अपदिपदा अद्याण सीस
गुं वदन्तस्स सीपळस्स छायाणं च आभागी आया । जहा ते पुरिसा पिशीयति वहा पासरभार्ह, जहा ते णिच्छिज्जा
वहा सुसाह । अयं गाथार्यः ॥ ११७४ ॥ साम्मत ययुक्कमिद प्रथानमिति पोषयन्ति वहर्ययति—

नीयायासविहार वेइयमस्सि च अज्झियात्तम । विगर्हसु प पडिपव निदोसं चोइया पिति ॥ ११७५ ॥

व्याख्या—नित्यवासन विहारं, नित्यवासकस्यमित्यर्थः, वेस्येयु भक्तिर्भक्त्यभक्तिका च, चराचरासु उकार्यादिपरिग्रहः,
आयिक्काम्भो जामस, वीरया विगतयोऽभिधीयन्ते सासु विगतिषु च 'प्रतिपन्नम्' आसन्न निदोष चोदिताः अन्ये
नोपवविहारिणा 'मुक्ते' भणन्तीति गाथार्यः ॥ ११७५ ॥ तत्र नित्यावासविहारे सद्योपं चोदिताः सन्तज्जदा कथं वा
निदोषं सुवत इत्याह—

जाहेवि प परितता गामागरनगरपट्टणमवता । तो केइ नीयवासी सगमथेर पयइसति ॥ ११७६ ॥

व्याख्या—यथाऽपि च 'परितगताः' सर्वथा भ्रान्ता इत्यर्थः, किं कुर्वन्तः सन्तः ।—ग्रामाकरनगरपत्तनान्यटन्तस्सन्तः,
ग्रामादीनां अल्प प्रसिद्धमेव, अतः 'केचन' नटनासका नित्यवासिनः, न तु सर्व एव, किं ।—सन्नमस्यपिरमाचार्ये व्यप
पिस्सत्साउम्भनत्वेन इति गाथार्यः ॥ ११७६ ॥ कथं ।—

१ अथवेत्ति ते अथवेत्ति ते सुहासणहारिकानां सुहासणमभाषितो आयाः वे च अथवेत्ति ते विप्रमेधाप्रविष्टा अपवदा वीरे लब्धोपकृत्य वीर-
कस भ्रमरावां चापापिको जम्मा । जहा ते पुक्का विहीद्विह वया चरिक्कमवहा जया ते विहीद्विहका सुहासया ।

सगमधेरापरिओ सुहु तयस्सी नहैष गीयत्थो । पेहिसा गुणयोस नीयावासे पवत्तो व ॥ ११७७ ॥

व्याख्या—निगदसिद्धा, कः पुनः सङ्गमस्यधिर इत्यत्र कथानक—कोईक्षणपरं सगमधेरा, शुद्धिमक्खे वेण साहुणो पिसज्जिया, ते स णयर णंय भागे काकण अंयावळपरिहीणा धिहरंति, णयरदेवया फिर तेसिं ववसंवा, तेसिं सीसो वचो णाम अहिंदओ चिरेण काळेणोदंसवाहगो आगओ, सो तेसिं पविससए ण पविसइ णिययावासिसिं कातं, भिक्खस्येखाए वगगादिपं हिंदवाण सकिळिस्सर—कोईदोऽय सहुकुळाणि ण दाएइति, एगत्य सेद्धियाकुळे रोवणियाए गहियओ दारओ, छम्मासा रोयवगरस, आयरिएहिं वचुहिया कया—मा रोय, वाणमंसरीए मुक्को, तेहिं हुक्केहिं पविलाहिया अविच्छिण्ण, सो पिसज्जिओ, एवाणि वाणि कुळाणिचि, आयरिया सुहरं हिंदिकण अतं पतं गहाय आगया, समुद्धिदा, आय रसयभाउोपणाए आयरिया भणंति—आलोएहि, सो भणइ—मुक्कोहिं समं हिंदिओसि, ते भणति—धाइपिंदो ते मुचोसि, भणइ—अइसुहुमाणिचि पइहो, देवयाए अहुरत्ते यास संययारं च चितविय एस हीउेइति, आयरिएहिं भणिओ—अवीहि,

१ कोष्ठेरापरं सगमस्यधिरा। पूर्तिमेव सः साधयो विमुक्ताः ते सङ्गपरं नव मायाए कुळा परिधीन्यवहावका सिद्धरतिं नपरदेवता किं तेवमुप साध्या तेथं सिच्यो वृत्तो नामाहिन्दकमिरेव काळेनोदसवाहक आगताः स तेवां प्रतिभवे न प्राप्तिवए विज्जवाधीतिहुक्का, भियारोकाणामीपमधिकं हिन्द मानवोः सङ्गिरसति । हुदोऽय साहकुळादि न र्हायतीति एकत्र सेहिहुक्के रोदित्वा गृहीतो दारका पय्यासी वसति आचार्येण्युद्धिक्य कृता मा रोदीः वसत्तवो मुक्का हेसुहः मठिकाभित्ता पाटिच्छेदव सधियुहः एतादि तादि कुळाधीति आचार्याः सुधिरं हिन्दसित्ता अन्तप्रान्त्य गृहीत्वाभ्यगताः समुद्धिदा, आहरसकाळोववातामाचार्या भवन्ति—आलोएय स भणसि—मुक्काभिः समं हिंदिकव इति ते भवन्ति—आधीविन्दस्सवया मुक्क इति, भवन्ति—अठिसुहस वरायेवादीति ववसिह, वववयाउदीतामे वयां न्ययकारस विमुक्तिदी एव हीउतीति, आचार्येभिरताः—आगय्य. २ कोष्ठेरे + नव वा + कुक्को व कुच्योऽयं

सो भणइ—अपचारोहि, आपरिपहि भंगुष्टी पदाइया, सा पञ्चस्थिया, आनदो आठोपरु आपरियापि पाव भागे परिरु-

हति, एवमयं दुहावंवणो ण होइ सवेसि मंदपम्माणमावंवणान्ति ॥ ११७७ ॥ आद च—

ओमे सीसपचास अप्पहिचपं अज्जगमसं च । न गणति एगस्सिसे गणंति पास निपपचासी ॥ ११७८ ॥
 व्याख्या—‘ओमे’ दुर्भिक्षे ‘शिष्यपचासं’ शिष्यगमनं, तथा तस्यैव ‘अप्रतिपथम्’ अनभिष्यद्गम् ‘अज्जगमसं’ दृढतय
 च, चराध्यासमैव क्षेत्रे विभागभजनं च, इदमात्रमनञ्जाल ‘न गणयन्ति’ न प्रेक्षन्ते, नाद्येषपन्तीत्यर्थः, किन्तु एकत्रैव
 गणयन्ति पासं नित्यवासित्वं मन्दयिय इति गाथार्थः ॥ ११७८ ॥ नित्यापासपिदाएद्वार गव, चैत्यभक्तिद्वारमनुना—

येइपकुअणसंये अन्न वा किंषि काव निस्साण । अइवावि अज्जवपर तो सेवती अजरणिअ ॥ ११७९ ॥
 व्याख्या—चैत्यकुअणसङ्गत्, अन्यद्वा ‘किंषि’ अपुष्टमव्ययकिञ्चिदस्यादि ‘कुत्ता निभा’ कुत्ताऽऽच्छन्नमन्नमित्यर्थः,
 कयं ।—नासि कश्चिदिह चैत्यादिमठिआगरकाः अतोऽस्माभिरसंयमोऽङ्गीकृतः, मा भूत्तस्यादिव्यवच्छेद इति, अथवाऽप्या
 र्थवेरं कुत्ता निभा सतः सेवन्ते ‘अकुत्सम्’ ससंयम मन्दपमार्ण इति गाथार्थः ॥ ११७९ ॥

येइपपूपा किं वपरसाभिणा सुणिपपुब्बसारेण । न कपा पुरियाइ तयो सुवज्जग सावि साङ्गनं ॥ ११८० ॥

१ वा समसि—अन्नकार इति आपावेरपुब्बो मयकिंआ वा मज्जकिंआ आपुव अन्नकोपयति आपावेरं वसि पाव जालाए मरीजजयमिअ पदमत्तं इत्यन्त-

व्यास्या—मध्वरार्थः सुगमः, भाग्यार्थः कथानकादवसेयः, तद्यापः कथितमेव, तत्र धैरस्यामिनामालम्बनं कुर्वाणा इदं मध्वन्त मन्दपियः, किमित्याह—

ओद्वायण परेसि सतित्पठन्भाषणं च षच्छब्दं । न गणीति गणोभाणा जुञ्जुषिपुष्कमहिम च ॥ ११८१ ॥
व्यास्या—‘अपञ्चाञ्जना’ लान्छना ‘परेषां’ श्राव्यादीनां स्वदीर्घोद्भाषनां च विव्यपूजाकरणेन तथा ‘घातसत्यं’ श्रावका-
णां, एतत्त गणयन्त्यालम्बनानि गणयन्तः सन्तः, तथा पूर्वार्धविषयपुष्कमहिमानं च न गणयन्तीति—पूर्वार्धविषयैः—आण्टहीतैः
पुष्पं—जुञ्जुमर्महिमा—यात्रा तामिति गायार्थः ॥ ११८१ ॥ चैत्यभक्तिद्वारं गतम्, अधुनाऽऽर्चिकालामहार, सर्वेयं गायाम्—

अज्जिपलाभे मित्रा सपण लामेण जे अससुद्धा । भिक्ख्वायरियाभग्गा अज्जिपुत्त षवइसंति ॥ ११८२ ॥
व्यास्या—आर्चिकान्यो लाभ आर्चिकालामसासिन् ‘युद्धाः’ आसकाः ‘स्वकीयेन’ आरमीयेन लाभेन येऽसन्सुष्टा
मन्दधर्माणः भिक्षार्चयया भग्ना भिक्षार्चयभग्नाः, भिक्षादनेन निर्धिणा इत्यर्थः, ते हि सुसाधुना चोदिताः सन्तोऽभक्त्यो

ऽप तपस्विनामिति ‘अज्जिकापुत्रम्’ आचार्यं व्यपदिशन्त्यालम्बनत्वेनेति गायार्थः ॥ ११८२ ॥ कथम् ?—

अज्जिपपुत्तापरिओ भत्त पाण च पुष्कच्छूलाप । त्ववणीय सुज्जनो नेणेव भवेण अत्तगद्धो ॥ ११८३ ॥
व्यास्या—अध्वरार्थो निगदसिद्धः, भाग्यार्थं कथानकादवसेयः, तच्च योगसम्पदेषु वस्त्यते । ते च मन्दमत्तव इदमालम्बन

दुर्गन्तः सन्तः इदमपर नेषन्ते, किम् ? अत आह—

गपसीसगण ओमे भिक्ख्वायरियाअपचल पेरे । न गणति सहाधि सदा अज्जिपलाह गवेसंता ॥ ११८४ ॥

सो भणइ—भंषयारोचि, आयरिपहि अंगुली पदाइया, सा पञ्चछिया, आठटो आठोएह आयरियावि णव भागो परिक
 वंति, एवमर्थ गुहाछंणो ण होइ सवेसि मंदधम्माणमाछंणान्ति ॥ ११७७ ॥ आइ व—

ओमे सीसपवास अप्पहिबध अजंगमसत्तं च । म गणति एगस्सिसे गणति वास निययवासी ॥ ११७८ ॥

व्याख्या—‘ओमे’ शुभिक्षे ‘सिष्यप्रवास’ सिष्यगमनं, तथा तस्यैव ‘अप्रतिषन्धम्’ अनभिष्वङ्गम् ‘अस्वङ्गमत्तं’ वृद्धत्वं
 च, चयाव्याघ्रैव क्षेत्रे विभागभजनं च, इदमात्रम्वनजातं ‘न गणयन्ति’ न प्रेषन्ते, नाशेषयन्तीत्यर्थः, किन्तु एकक्षेत्रे
 गणयन्ति वाचं ‘नित्यधासित्तं’ सन्धयिच इति गाथार्थः ॥ ११७८ ॥ नित्याधासविहाराद्वारं गतं, नैत्यभक्तिद्वारमनुना—
 वेइपकुछगणसये भत्तं वा किंवि काठ नित्साणं । अइवावि अस्सवयर नो सेयती अकरणिअ ॥ ११७९ ॥

व्याख्या—‘वैत्यकुछगणसङ्गमन्’, अन्त्यद्वा ‘किञ्चिद्’ अणुष्टमव्ययविच्छेद्यादि ‘कूत्ता निभां’ कूत्ताऽऽञ्चम्बनमित्यर्थः,
 कथं ?—नासि कञ्चिदिह वैत्यादिप्रतिजागरकः अतोऽस्माभिरसंयमोऽङ्गीकृतः, मा मूर्खत्वादिव्ययच्छेद इति, अयवाऽप्या-
 र्थवेरं कूत्ता निभां ततः छेदन्त्ये ‘अकूत्तम्’ असंयम सन्धधर्माणि इति गाथार्थः ॥ ११७९ ॥

येइयूपा किं वपरसामिणा सुणिपपुब्बसारेण । म कया सुरियाइ ? तयो सुवज्जग सावि साङ्गणं ॥ ११८० ॥

१ म अर्थेह—अन्त्यद्वार इति आचार्यैरङ्गुली मर्दिता, सा मञ्जुशिरा, अमण्ड आलोचयति, आचार्यो अस्ति नव समाप्त, पदैकव्ययसिच, दूधमर्थं गुहाछ-
 ण्यतो न भवति छेदने वदन्धर्मोऽप्यासङ्गमवधिमिति ।

व्याख्या—अक्षरार्थः सुगमः, भाग्यार्थः कथानकादयसेयः, सच्चायः कथितमेव, तत्र धैरस्वामिनमात्मन्वनं कुर्याणा इदं
नेष्वन्त मन्दधिषः, किमित्याह—

ओहायण परेसि सतित्पठन्भाषणं च वच्छहं । न गणीति गणोमाणा पुञ्चुधियपुष्कमहिम च ॥ ११८१ ॥
व्याख्या—‘अपञ्चाञ्जनां’ छाञ्छनां ‘परेयां’ द्वाक्यादीनां स्वतीर्थोन्नायनां च दिव्यपूजाकरणेन तथा ‘वात्सल्यं’ भावका
णां, एतन्न गणयन्त्यात्मनानि गणयन्तः सन्तः, तथा पूर्याधिवतुप्यमहिमानं च न गणयन्सीति—पूर्याधिवर्षा—आगृहीतैः
पुष्पः—हुस्तुमर्मद्विमा—यात्रा तामिति गायार्थः ॥ ११८१ ॥ चैत्यमकिद्वारं गतम्, अनुनाड्यैर्किंकाभाभद्वारं, तत्रैव गायाम्—
अभिपलाभे गित्वा सपण लाभेण जे अससुद्धा । निवस्सापरियाभनगा अधिपपुस्त ववइसंति ॥ ११८२ ॥
व्याख्या—आयिक्ताभ्यो लाभ आयिंकाभाभल्लसिन् ‘गुद्धाः’ आसक्ताः ‘स्वकीयेन’ आरमीयेन लाभेन वेडसन्तुष्टा
मन्दपमर्णाः भिक्षाचर्याया भग्ना भिक्षाचर्याभग्नाः, भिक्षाटनेन निर्दिष्टा इत्यर्थः, ते हि सुसाधुना चोदिताः सन्तोऽभस्वो
ऽयं तपस्विनामिति ‘अधिकापुत्रम्’ आचार्य व्यपदिष्ट स्यालम्बनस्वेनेति गायार्थः ॥ ११८२ ॥ कथम् ?—
अधिपपुस्सापरिओ भस्स पाण च पुष्कधूलाय । ववणीयं सुजंत्तो तेणोव भवेण अत्तगद्धो ॥ ११८३ ॥

व्याख्या—अक्षरार्थो निगदसिद्धः, भाग्यार्थः कथानकादयसेयः, सच्च योगसम्पदेषु वस्यते । ते च मन्दमतय इदमालम्बन
पुर्यन्तः सन्तः इदमपरं नेष्वन्ते, किम् ? अत आह—
गपसीसगणं ओमे निवस्सापरियाअपव्वल धेरं । न गणति सद्वाधि सदा अधिपलाह गवेसंता ॥ ११८४ ॥

कसीमुमारोऽमबोहिं भणिओ—एस परीसहपरान्निओ रत्त मगाह, सो भणह—वेमि, ते भणति—ए स रापधम्मोचि जुगा-
 देह, चिरेण पविससुयं, किं कम्मव १, पिसं सत्त दिक्खव, एगाए पसुपाणीए परे पयुसं—दधिणा सह देहिचि, सा पदिण्णा,
 देययाए अयहिदं, भणिओ य—महरिसि १ जुम्स पिसं दिण्णा, परिहराहि दिहि, सो परिहरिओ, रोगो धांघिचमारब्बो, पुणो
 पगाहिओ, पुणो पवस पिसं, पुणो देययाए अयहरियं, तदयं वारं देययाए जुम्स—पुणोचि दिण्णं, तंयि अयहिदं, सा सत्त
 एच्छओ पदिदिद्या, अण्णया पमसाए देययाए दिदं, कालागओ, तत्त य सेज्जासरो कुंभगारो, तंमि कालाए देययाए
 पंसुयरिसं पादियं, सो अयहिओ अणपरान्निचिकाव सिणवणीए कुंभकारुस्सेवो णाम पट्ठण तत्त णामेण जायं अत्थ सो
 अयहरिवं ठयिओ, पीतभयं च सवं पंसुणा पेत्थियं, अज्झधि पुसुओ अच्छंति, एस कारणिगोचिकहुं न होइ सव्वेसिमात्तं-
 पणांति ॥ भाह व—

सीपलसुपस्ताऽणुचिय यएसु विगर्हणएण जाविंतं ॥ इहायि भणति सहा किमासि सदायणो न मुणी ॥ ११८६ ॥

१ वेदिपुमारोऽमबोधि—ए स परीसहपरान्निओ रत्तं मार्गयति, स भवति—वदामि ते भणति—वेच एवममे इति प्लुकादयति चिरेण प्रसिद्धा
 किं कियता १, तिसं वत्त वदामि, एकस्मात्। पयुपास्या गृहे मयुक्क द्वासाह देहीति, सा मयुक्कवती देववपापयुक्क, मल्लित्त—महर्षे १। पुन्यं तिसं वत्तं पतिहर दधि
 स परीसहवाह रोगो धांघिचमारब्बो, पुनः मयुहीतं पुनः मयुक्क तिसं पुनर्देववपापयुक्क पृथीयवार्तं देववपोच्यते, पुनरसि वत्तं वदति अयहर्तं, सा वत्त पट्ठणः
 मदिदिद्या, अज्झया ममवाचो देववाचो एव अज्झयाः वत्त च अज्झयाः। पुनमकाः वदिद्वं अज्झयाते देववपा पयुक्कवती पतिता, सोऽप्यवतोऽमपराधी
 तिहुता सोमारब्बो पुनमकारोप्येवो जम्म पचवं वत्त भाजा जाय वत्त सोमपहस स्यातिता पीतभयं च सर्वं पंसुणा पीतं, अयापि पांघवविट्ठपिचि, ए स कार
 मिक इतिहुत्वा न भवति सर्वपापाकम्बवसिति • सो पदिदिद्या + वदिद्वं

न्यास्या—गतः सिध्यगणोऽस्येति ममासस्तम् 'ओम धुमिष भिक्षाषयायाम् अपद्यत - असमर्थः भिक्षाषर्पाऽप्य
लसं 'स्वविर' वृक्षम् एयगुणयुकं 'न गणयन्ति' नाखोषयन्ति 'सदायि' समर्थः, अपिमुद्दात्तसदायादिगुणयुक्ता अपि,
सदा—सायाधिन आर्यिकाखामं गवसति'चि अन्यापन्त इति गाथार्थः ॥ ११८४ ॥ गतमार्गिकाखामद्वार, विगति
द्वारमभुना, तत्रय गाथा—

अथ वा पाणं वा सुभूषा लाबलवियमयिसुम् । गो अवज्जपदिच्छता उदायणरिसिं पयइससि ॥ ११८५ ॥
व्यास्या—'मक वा' ओदनादि 'पानं वा' द्राक्षापानादि 'मुक्त्वा' उपभुज्य 'छापछपिय'न्ति छात्र्योपेतम् 'अपिगुम्'
विगतिममर्कयोपात्, तथा च-निककारणे प्रतिपिन्न एष विगतिपरिमोगः, वकं च—“विगर्हविगर्हर्भाओ विगारगय ओ
द मुम्भए सग्न । विगर्ह विगारसदावा विगर्ह विगर्ह वछाणेइ ॥ १ ॥” चि, वतः केनचित्साधुना चोदिताः सन्तः 'अपद्यमति
वछवा' पापप्रच्छादितः 'उदायणरिसिं' उदायनश्रुतिं व्यपदिशन्त्यासम्भनत्यनेनेति गाथार्थः ॥ ११८५ ॥ अथ कथानकं—
धीतमप णपरे उदायणो राया जाय पम्भओ, तस्स भिक्षसाहारस्स पाही जाओ, सो विज्जेहि भणिओ-दपिणा भुम्भइ,
सो किर महारओ वइयाएसु भविस्सओ, अणत्ता पीयमयं गओ, तएय वस्स भणिणिज्जो केसी राया, सेणं येय रज्जे ठापिओ,

१ विगतिमिच्छिमीओ विज्जेवतं वसु सुद्धे वायु । विज्जेविंस्सुविज्जपाया विज्जिर्विगर्ह वछाजपयि १ १ धीतमपरे पपरे उदायवो राया पादय
राज्य, धैरेव एतमे जापिइ ।

अथ वा पाणं वा सुभूषा लाबलवियमयिसुम् । गो अवज्जपदिच्छता उदायणरिसिं पयइससि ॥ ११८५ ॥
व्यास्या—'मक वा' ओदनादि 'पानं वा' द्राक्षापानादि 'मुक्त्वा' उपभुज्य 'छापछपिय'न्ति छात्र्योपेतम् 'अपिगुम्'
विगतिममर्कयोपात्, तथा च-निककारणे प्रतिपिन्न एष विगतिपरिमोगः, वकं च—“विगर्हविगर्हर्भाओ विगारगय ओ
द मुम्भए सग्न । विगर्ह विगारसदावा विगर्ह विगर्ह वछाणेइ ॥ १ ॥” चि, वतः केनचित्साधुना चोदिताः सन्तः 'अपद्यमति
वछवा' पापप्रच्छादितः 'उदायणरिसिं' उदायनश्रुतिं व्यपदिशन्त्यासम्भनत्यनेनेति गाथार्थः ॥ ११८५ ॥ अथ कथानकं—
धीतमप णपरे उदायणो राया जाय पम्भओ, तस्स भिक्षसाहारस्स पाही जाओ, सो विज्जेहि भणिओ-दपिणा भुम्भइ,
सो किर महारओ वइयाएसु भविस्सओ, अणत्ता पीयमयं गओ, तएय वस्स भणिणिज्जो केसी राया, सेणं येय रज्जे ठापिओ,

कसीं शुभमारोऽभ्यर्चयि भणिभो—एष परीक्षयरात्रिभो रज्जं भगाह, सो भणह—दमि, से भणति—ए एष रात्र्यधन्मोचि शुभा-
 देह, चिरण परित्सुयं, किं कज्जव १, विसं तस्स विज्जव, एणाए पमुपावीए परे पमुच—दधिणा सह देहिचि, सा पदिष्णा,
 देययाए भयहिदं, भणिभो य—अहरिसि १ शुभं विसं दिष्णा, परिहराहि दहि, सो परिहरिभो, रोगो धांघिदमारदो, पुणो
 एगहिभो, पुणो पवच विसं, पुणो देययाए भवहरियं, ठहरयं धारं देययाए शुद्ध—पुणोचि दिष्णं, ठपि भवहिद, सा तस्स
 पच्छभो परिदिट्ठिया, भण्णया एमसाए दययाए दिध, काळगभो, तस्स य सेज्जातरो कुभगारो, तमि काळगए देययाए
 पंसुपरिसं पाटिय, सो भयहिभो अणयराहिसिक्काव सिणवसीए कुंभकालस्सेधो णाम पट्टण तस्स णामेण ज्ञायं ज्ञत्थ सो
 भवहरितं ठपिभो, धीतभय य सर्वं पंसुणा पत्थियं, भज्जयि पुसुभो अज्जति, एष कारणिगोचिककु न होइ सवेसिमाह
 वणंति ॥ आह य—

सीयल्लुक्खलाऽणुच्चिय यएसु विगार्हणएण जाविंत्तं १ इट्ठापि भणति सदा किमासि सदापणो न सुणी १ ॥ ११८६ ॥

१ कथि शुभमारोऽभ्यर्चयिभ्यः—एष परीक्षयरात्रिः रात्र्यधन्मोचि स भयति—दहामि से भयति—द्वय एतन्नमं इति शुद्धादयति चिरं मस्मिन्
 किं विवता १, विवं तस्स दहण पुरुस्साः पणुपास्सा पुरी ममुक्क दमाह देहिचि, सा महरवता दहवपाज्जयत्तं मन्तिवत्त—महर् १ शुभं विवं दह परितर दधि
 स परितरवाह १ णो धांघिदमारदो, शुभः ममुदीत्तं शुका ममुक्क विवं शुद्धदेवपाभ्यद्वयं धूर्मयवार् देववयोप्यते शुकायि दह ठहरि भयद्वय सा तस्स पुट्टव
 मदीद्वयता भयद्वय ममवाचा देववाचा दह भयद्वयताः तस्स य दह्यातारः शुभकारः ठकिन्ना काळयते देववया पोणुपर्या पतिता सोऽप्यद्वयोऽप्यराधी-
 ति शुभा देवपाभ्यो शुभमकारोऽप्येधो नाम दहव तस्स भाभा भाव यत्त सोऽप्यद्वय जायति धीतभयं य सर्वं पोसुणा मीत्ति, भयपि पोषवज्जिद्विध, एष ज्ञार
 मिक इति शुक्ला य भयति सर्वेयानाऽभ्यर्चयति ० सो धांघिद्विज्जया + दहिव

स्मात्स्या—गतः द्वित्यगणोऽस्येति समासकम् 'योमे' इतिभेदे भिक्षाचर्यायाम् अपचलः—असमर्थः भिक्षाचर्याऽपचलं सर्वं 'स्पर्धितं' दृश्यम् पद्यगुणयुक्तं 'न गणयन्ति' नाढोपयन्ति 'सदाभि' समर्थाः, अपिद्यद्दासदायादिगुणयुक्ता अपि, छाठा—भाषाविना भार्यिकाजाम् 'गर्वसंति'ति अन्विपन्त इति गाथार्यः ॥ ११८५ ॥ गतभार्यिकाजाम्भारतं, विगति दारमभुता, सर्वमेव गामा—

भर्तुं वा पापं वा सुगुणं छावत्यविपमविसुखं । गो एवअपदिच्छसा कदापणारिसिं ववहससति ॥ ११८६ ॥

स्मात्स्या—'अथ क्व' भोदनादि 'पानं वा' द्राक्षाणानादि 'मुक्त्वा' वपमुज्य 'छावत्यविप'न्ति लौक्योपेतम् 'अविशुद्धं' विगतिसम्पर्कयोपात्तं, तथा च—नित्यकारणे प्रतिविद्ध एव विगतिपरिभोगः, वक्तुं च—'विगर्हविगर्हभीमो विगाराय जो व मुञ्चय छाद्र । विगर्हं सिगर्हसदाया विगर्हं विगर्हं बला पोह ॥ १ ॥' चि, तथा केनचित्साधुना बोदिताः सन्तः 'अवधप्रति पञ्चमा' पापप्रच्छादिताः 'कदापणारिसिं' कदापनमूर्धं अपविशन्सालम्बनत्वेनेति गाथार्यः ॥ ११८६ ॥ अथ कदातर्क—धीजनय पापरे कदापणो राया जाय पञ्चभ्यो, तस्व भिक्त्वाहारस्व याही जाभ्यो, सो विज्योहि अपिभ्यो—दधिणा मुञ्चय, सो भिक्त्वा महारथो वदयापसु अन्विभ्यो, अण्पया धीवमयं गयो, तस्य तस्व अग्निगिज्यो केसी राया, तेषां चोद रज्ये ठाविभ्यो,

१ भिक्तभिक्षाभिमयो भिक्तभिव्यं वयं सुखे छाद्र । विगतिर्द्विभिक्षायाः भिक्षुभिर्यस्यति वकाचपक्षिः ॥ १ ॥ धीवमये पापरे उदापणो राया जायय भयिका एव भिक्षाहारक भ्यादिभ्योः च धीवर्भिक्षा—दृष्टा छाद्र ए भिक्त्वा पञ्चभ्यो अन्विभ्यो भिक्ता, अण्पया धीवमयं गतः, तस्य तस्य अग्निभेदः केसी राया, तेषां रज्ये जायिका.

तितुकामस्य, तथा च-भयतितुकामो यद् एतदप्यसि लोके नित्ययासादि तद् तदालम्बन करोतीति गायार्थः ॥११८८॥ किं
 च-द्विधा भयन्ति प्राणिनः-मन्दश्रद्धास्तीक्ष्णश्रद्धाश्च, सन्नान्यन्मन्दश्रद्धानामालम्बनम् अन्यच्च तीक्ष्णश्रद्धानामिति, आह च-
 जे जन्तव जया जइया पटुस्तुया चरणकरणपञ्चमहा । ज ते समायरती आलपण मदसङ्गारणं ॥ ११८९ ॥
 व्याख्या—‘य’ केचन साधयः ‘यश्च’ प्रामनगरादौ ‘यदा’ यस्मिन् काले सुपमवुप्यमादौ ‘जइय’सि यदा च दुर्भिक्षादौ
 पटुमुवाक्षरणकरणमहाः सन्तो यश्च समाचरन्ति पार्श्वस्यादिकप तदालम्बन मन्वश्रद्धानां, भवतीति याक्यशेषः, तथा-
 हि-आचार्यो मधुराया महुः सुभिषेज्याक्षरादिप्रतिषन्धापरित्यागात् पार्श्वस्यतामभजत्, सर्वेवमपि नूनं जिनेर्धर्मो दृष्ट
 एवेति गाथाभिप्रायः ॥ ११८९ ॥

जे जन्तव जया जइया पटुस्तुया चरणकरणसपक्षा । ज ते समायरती आलपण तिक्वसङ्गारण ॥ ११९० ॥
 व्याख्या—‘ये’ केचन ‘यश्च’ प्रामनगरादौ ‘यदा’ सुपमवुप्यमादौ ‘जइय’सि यदा च दुर्भिक्षादौ षड्भुवाक्षरणकरण
 सम्पन्नाः, यश्च समाचरन्ति भिक्षुप्रतिमादि तदालम्बन तीक्ष्णश्रद्धानां भवतीति गायार्थः ॥ ११९० ॥ अचसितमानुषद्विक,
 वस्मात् स्थितमिद-पद्याना कृतिकर्म न कर्तव्य, तथा च निगमयसाह—

दसणनाणचरिस्ते मयविणए निष्कालपासत्था । एए अवदणिज्जा जे जसयार्हे पवयणरस ॥ ११९१ ॥

व्याख्या—‘दसणनाणचरिस्ते’सि प्राकृतशैल्या छान्दसत्याद्या वर्धनज्ञानचारिआणा तथा तपोविनययोः ‘निष्कालपासत्थ’
 सि सर्वकाल पार्श्वे सिष्ठन्तीति सर्वकालपार्श्वस्थाः, नित्यकालमदृष्टमिद्वरप्रमाददृष्टयपच्छेदार्थं, तथा च-इत्थरप्रमादाश्लिष्व

व्याख्या—वीरस च तत् कथं च सीतलकथम्, अत्रमिति गम्यते, तस्यानुचितः—अननुरूपः, नरेन्द्रप्रर्माजैतत्पाद्रीणा
 भिभूतस्याच्च सीतलकथानुचितत्वं, 'अथेयु' गोकुलेषु 'विगतिगतन' विगतिजातन यापयन्तं सन्तं 'दृष्टाधि'सि समर्था अपि
 भणन्ति कथाः—किमासीदुदायनो न मुनिः, मुनिरेव विगतिपरिभोगे सत्यपि, तस्माद्विदोप्य एवायमिति ॥ ११८६ ॥
 एवं नित्यवासादिषु मन्मथमार्गः सङ्गमस्थविरादीन्यालम्बनान्याभित्य सीदन्ति, अन्ये पुनः सूत्रादीन्येवाधिकृत्य,
 तथा चाह—

सुत्तस्थवाञ्छुर्हं य असद्गुदन्वाहभावर्यो या । निस्साणपय क्वाचं सधरमाणाधि सीयति ॥ ११८७ ॥

व्याख्या—सूत्र च अर्थश्च वाञ्छस पृच्छस सूत्रार्थवाञ्छपृच्छास्मान्, तथाञ्छसदृश द्रव्यापापदृश असद्वदन्यापापदस्त्रौश्च,
 निष्ठाणाम्—आलम्बनानां पदं कृत्या 'संस्तरन्तोऽपि' सधरमानुपरोधेन धर्तमाना अपि सन्तः सीदन्ति, एतदुक्तं भवति—
 सूत्रं निष्ठापदं कृत्या यथाऽहं पठामि साधार्तिकं ममान्येन, एवमर्थं निष्ठापदं कृत्या शृणोमि साधत्, एव बालस्य पृच्छस्य
 असद्वदम्—असमर्थस्यमित्यर्थः, एव द्रव्यापदं—तुल्यमित्त्वं द्रव्यं, तथा क्षेत्रापदं—सुल्लभकमिदं क्षेत्रं, तथा कालापदं—तुल्यमित्त्वं
 वर्तते, तथा भाषापदं—ज्ञानोऽहमित्यादि निष्ठापदं कृत्या संस्तरन्तोऽपि सीदन्त्यस्यसम्भवा इति गार्थार्थः ॥ ११८७ ॥ एवम्—
 भासंभवाण लोको भरिषो जीवस्स अजयकामस्स । जं ज पिच्छइ लोप त त भालवण कुणइ ॥ ११८८ ॥

व्याख्या—'भालम्बनानां' प्राप्तिरपि तस्य व्यापार्तिना 'लोके' मनुष्यलोके 'भृता' पूर्णो जीवस्य 'अजयकामस्स'सि अय

विष्णुकामस्य, तथा च-अयद्विष्णुकामो यद् यत्प्रयति लोक नित्ययासादि तद् तदालम्बन करोतीति गार्थः ॥११८८॥ किं च-द्विधा भवन्ति प्राणिनाः-मन्दश्मद्धास्तीप्रश्मद्धाश्च, तत्रान्यन्मन्दश्मद्धानामालम्बनम् अन्यच्च तीप्रश्मद्धानामिति, आह च-
 जे जत्थ जपा जइया पट्टुस्सुया चरणकरणसपत्ता । ज ते समायरती आलंयण मवत्सङ्गाण ॥ ११८९ ॥
 व्याख्या-‘य’ केचन साधयः ‘यत्त’ प्रामनगरादौ ‘यदा’ यस्मिन् काले सुप्रमवुप्पमादौ ‘जइय’ति यदा च शुभिक्षादौ पट्टुशुवाधरणकरणश्चटाः सन्तो यत्ते समाचरन्ति पार्श्वस्थादिकं तदालम्बनं मन्दश्मद्धानां, भवतीति याक्यशेषः, तथा-
 दि-प्राचार्यो मधुराया मद्दुः सुभिधेऽप्याहारादिप्रतिषन्धापरित्यागात् पार्श्वस्थतामभवत्, तदेवमपि नूनं जिनैर्धर्मो दृष्ट-
 एवेति गार्थाभिप्रायः ॥ ११८९ ॥

जे जत्थ जपा जइया पट्टुस्सुया चरणकरणसपत्ता । ज ते समायरती आलंयण तिब्बसङ्गाण ॥ ११९० ॥
 व्याख्या-‘ये’ केचन ‘यत्त’ प्रामनगरादौ ‘यदा’ सुप्रमवुप्पमादौ ‘जइय’ति यदा च शुभिक्षादौ पट्टुशुवाधरणकरण-
 सपत्ता, यत्ते समाचरन्ति मिश्रप्रतिमादि तदालम्बनं तीप्रश्मद्धानां भवतीति गार्थः ॥ ११९० ॥ अयस्सिधमानुपगमिकं,
 तस्मात् स्थितमिदं-यथानां कृतिकर्म न कर्तव्यं, तथा च निगमयन्नाह—

इत्थणनाणचरित्ते तथयिणए निच्चकालपासत्था । एए अवदणिज्जा जे जसघाई पवयणरस ॥ ११९१ ॥

व्याख्या-‘दंस्सणनाणचरित्ते’ति प्राकृतशैल्या छान्दसत्वाच्च दर्शनज्ञानचारिन्नाणां तथा तपोविनययोः ‘निच्चकालपासत्थ’
 चि सर्वकाल पार्श्वे तिष्ठन्तीति सर्वकालपार्श्वस्थाः, नित्यकालमवर्णमित्थरप्रमाद्व्ययच्छेदार्थं, तथा च-इत्थरप्रमादाप्तिश्च

व्याख्या—शीतल च तत् रूपं च शीतलकम्पम्, भग्नमिति गम्यते, सखानुषिषाः—अननुकम्पः, नरेन्द्रमन्त्रिचरयाद्रोगा
 मिभूषत्वाच्च शीतलकम्पानुषितका, 'मन्त्रेषु' गोष्ठ्येषु 'विगतिगतेन' विगतिजातेन यापयन्तं सन्त 'दृष्टादि' चि समर्पा अपि
 भग्नन्ति कृताः—किमासीदुरायनो न मुनिः !, मुनिरेव विगतिपरिभोगे सत्यपि, तस्माद्विदोष एवायमिति ॥ ११८६ ॥
 एवं नित्यवासादिषु मन्दपर्माः सङ्गमस्यधिरादीन्पाषम्यनान्याभित्य सीदन्ति, अन्ये पुनः सूत्रादीन्येषाधिकृत्य,
 तथा चार—

सुखस्यपात्रशुद्धे य असङ्ख्यदम्पारभाषर्ज्यो पा । निस्साणपय कालं सपरमाणाधि सीयति ॥ ११८७ ॥

व्याख्या—सूत्र च भर्षम्य पात्रस्य पूज्यस्य सूत्रार्थपात्रपूजाकालं, तथाऽसदस्य द्रव्याद्यापदस्य असदद्रव्याद्यापदस्योभ्य,
 निष्साणाम्—माळम्यनानां पदं कृत्वा 'संस्कारन्वोऽपि' स्वयमानुपरोधेन पर्वमाना अपि सन्तः सीदन्ति, एतदुक्तं भवति—
 सूत्रं निभापदं कृत्वा यथाऽहं पठामि सावर्त्तिकं ममान्येन !, एवमर्थं निभापदं कृत्वा शृणोमि साधव, एव पात्रस्य पूज्यस्य
 असदस्य—मममर्थव्यमित्यर्थः, एवं द्रव्यापदं—शुद्धमिदं द्रव्यं, यथा क्षेत्रापदं—सुक्ष्ममिदं क्षेत्रं, तथा कालापदं—शुद्धिर्भवं
 वर्तते, तथा भाषापदं—जनोऽहमित्यादि निभापदं कृत्वा संस्कारन्वोऽपि सीदन्त्यस्यस्य इति गाथार्थः ॥ ११८७ ॥ एवम्—

भार्तवणाण लोको भरिओ जीवत्स अजवकामत्स । जं ज पिच्छइ लोए त त भालवण कुणइ ॥ ११८८ ॥

व्याख्या—'भार्तव्यनानां' प्राप्तिरपिपिषाद्वार्थानां 'लोका' मनुष्यलोका 'भूतः' पूर्णो जीवत्स 'अजवकामत्स' चि अय

नुमत्या च निर्धरा, संविद्याः पुनर्दिधा-ब्रह्मवतो भाषतश्च, प्रक्यसंविद्या मृगाः ध्वेडपि चकति सदोब्रह्मवेतसः, भाषसं
विद्यासु साधयस्त्वेतिहाधिकार इति गायार्थः ॥ ११९४ ॥ गत समसर्गं नित्यवासद्वारमिति व्याख्याता समपद्य पञ्चानां
कृतिकर्म इत्यादिद्वारगाथा, निगमयतो कर्मोपवो दर्शनानुपयुक्ता एव वन्दनीया इति, मधुना ज्ञानेवाऽऽचार्यादिभेद
वोऽभिधित्वाह—

आपरिय वयज्ज्ञाप पश्यसि धेरे तदेव रायणिप । एतसिं किङ्कर्म कायध्वं निज्जराहाप ॥ ११९५ ॥

व्याख्या—आचार्य वयाभ्यायः प्रवर्तकः स्थविरस्तथैव रत्नाधिकः, एतेषां कृतिकर्म कर्तव्यं निर्भरार्थं, तत्र वाऽऽचार्यः
सूक्ष्मार्थमयवेष्टा स्वक्षणादियुक्तश्च, तर्क च—‘सुखत्यधिक लक्ष्मणशुचो गच्छस्व मेदिभूओ य । गणतस्त्रिविष्यमुक्को अर्यं
भावेह आयरिओ ॥ १ ॥’ न तु सूत्रं, यत तत्कम्—‘एकगया य ज्ञाने शुद्धी तित्यपरअणुकिती गरभा । आणादिज्जमिह
गुरु कयणिगुक्खा न पाप ॥ १ ॥’ अस्व हि सर्वेरेवोपाययायादिभिः कृतिकर्म कार्य पर्यायहीनस्यापि, वयाभ्यायः
प्राप्तिकपितश्चार्थः, स वेत्यभूतः—‘सम्मचणाणसंजमजुचो सुखत्यवुभयविदिष् । आपरियठाणजुनो सुचं
पाएवपम्माओ ॥ १ ॥’ किं निमित्तं ?—‘सुखत्येह धिरत्तं रिणमुक्खो आयवीयऽपदिषपो । पादिक्खामोहज्जओ

१ सूक्ष्मार्थिह कथमनुचो गच्छास मेदीयुत्तम् । गच्छसिधिमनुचोर्मे वाचयसाचार्यः ॥ १ ॥ एकप्रता च ज्ञाने बुद्धिहीनं करणमुक्तियुर्गं । आजास्ये-
दीप्तिवि गुराः कृतकज्जमोभा च वाचयसि ॥ १ ॥ समपद्यवयाससंजमजुक्का सूक्ष्मार्थवुभयविदिष्यन् । आचार्यस्यावयोगः । सूत्र वाचयसि वयाभ्यायः ॥ १ ॥
ए जास्यो विराज्ज क्खमोक्क ज्ञायसो धमविदग्गः । प्रादीप्पवायमोहज्जयः (प्रादीप्पवायमोहज्जयः) * एवे दिक्कति

યત્તાં શ્રીનાથપદમસ્ય વ્યવહારતસ્તુ સાધવ પ્રવાત, એવ પ્રસુતાં મયન્દનાધાઃ, યા કમ્ભૂતાઃ । — યશ્ચાધાતનઃ યશ્ચાઞ્ચમ
 નાસકાઃ, કસ્ય । — પ્રવચનસ્ય, કથં યશ્ચોપાસિનઃ ।, પ્રમણગુણોપાચ યદ્દ પશ્ચાત્પ્રુણધિતયાસેવન્તો પાતયન્તીતિ ગાધાર્થઃ
 ॥ ૧૧૯૧ ॥ પાર્શ્વસ્થાદિવચ્ચને જાપાયાઞ્જિગમયમાદ—

કિદ્વક્ત્મ ય પતસતા સુદ્ધસીલજગન્મિ કત્તમજપાચ । જે જે પમાયતાળા તે તે વચધૂરિયા જ્ઞાતિ ॥ ૧૧૯૨ ॥

વ્યાસ્થા—‘કૃતિકર્મ’ ધન્વનં ‘પ્રયાસા ય’ ધદુસુતો ધિનીતો ષાડ્યમિત્યાદિક્ષણા ‘સુક્ષ્મસીલજ્ઞને’ પાર્શ્વસ્થચને કર્મ
 ધન્યાય, કથં । — યત્ત્વે પૂન્યા એ વચમિતિ નિરવેશતરા મયન્તિ, એવં યાનિ યાનિ પ્રમાદસ્થાનાનિ યેષુ ચિપીદન્તિ પાર્શ્વ
 સ્થાદયજ્ઞાનિ તાનિ ‘વપધૂરિયાનિ મયન્તિ’ સમાર્થિતાનિ મયન્તિ—મનુમતાનિ મયન્તિ, તત્પ્રત્યયથ ધન્ય દ્રવિ ગાધાર્થઃ
 ॥ ૧૧૯૨ ॥ યસાદેવેડ્યાપાસકમાત્ પાર્શ્વસ્થાયો ન ધન્વનીયાઃ, સાધવ એવ ધન્વન્દનીયા દ્રવિ નિગમયમાદ—

વસવામાળાચરિતે તથધિણય નિષકાલમુચ્ચુતા । એવ ષ વંદળિજ્ઞા જે જસકારી પયપળસ્ત ॥ ૧૧૯૩ ॥

વ્યાસયા—સ્વર્ગનશ્ચાનચારિથેષુ યથા ષયોધિનયયોઃ ‘નિત્યકાલં’ સર્વકાલમ્ ‘વપુષ્કા’ વપતા એવ એવ ધન્વન્દનીયાઃ, યે
 વિશુદ્ધમાર્ગમધાવનયા યસઃજ્ઞારિણઃ પ્રવચનસ્યેતિ ગાધાર્થઃ ॥ ૧૧૯૩ ॥ ષયુતા સુસાનુયચ્ચને ગુણમુપદર્શયમાદ—

કિદ્વક્ત્મ ય પસસા સધિનગજ્ઞપામિ નિજ્ઞરદ્વાય । જે જે ચિરર્દેશાળા તે તે વચધૂરિયા જ્ઞાતિ ॥ ૧૧૯૪ ॥

વ્યાસ્થા—‘કૃતિકર્મ’ ધન્વનં ‘પ્રયંસા ય’ ધદુસુતો ધિનીતઃ પુખ્તમાનિત્યાધિલક્ષણા સંધિપ્રવચને ‘નિર્ઝરાધાર્થ’ કર્મધયાય
 કથં । — યાનિ (યાનિ) ચિરતિસ્થાનાનિ યેષુ ધર્વન્તે સંધિપ્રાજ્ઞાનિ તાનિ ‘વપધૂરિયાનિ મયન્તિ’ મનુમતાનિ મયન્તિ, તદ્

अथारथा—मातरं पितरं पाडपि ज्येष्ठक पाडपि आतरम्, अपिषध्दान्मातामहपितामहादिपरिग्रहः, 'कृतिकर्म' अभ्यु-
 स्थितयन्दनमित्यर्थः, न कारयेत् सर्वान् रक्षाधिकोत्सवा, पर्यायज्येष्ठानित्यर्थः, किमिति ?, मात्रादीन् यन्दन कारयतः
 छोकगर्होपजायते, तेषां च कदाचिद्विपरिणामो भवति, बालोच्चनप्रसाराख्यानसुवार्धेण तु कारयेत्, सागारिकाध्यक्षे तु
 यत्नतया कारयेद्, एष प्रमज्ज्याप्रतिपन्नानां विधिः, गृहस्थास्तु कारयेदिति गाथार्थः ॥ ११९६ ॥ साम्प्रत कृतिकर्मकरणो-
 चित प्रतिपादयन्नाह—

पथमदन्पयजुस्तो भणत्स माणपरियमिष्यमर्हो । सधिग्गनिज्जरद्वी किङ्कन्मकरो ह्यह साह ॥ ११९७ ॥
 व्याख्या—पथ महाम्रतानि—प्राणाविपातादिनिपृच्छिष्यणानि तैर्मुक्ताः 'अणुस'सि बालस्यरहितः 'मानपरिचर्चित
 मतिः' ज्ञात्यादिमानपराट्पुत्रमति 'सधिसः' प्राग्न्याख्यात एष 'निर्भराधी' कर्मक्षयार्थी, एष्यन्भूतः कृतिकर्मकारको
 भवति साधुः, एष्यन्भूतेन साधुना कृतिकर्म कर्तव्यमिति गाथार्थः ॥ ११९७ ॥ गतं केनेति द्वारं, साम्प्रत 'कदे' स्यायाव,
 कदा कृतिकर्म कर्तव्यं कदा या न कर्तव्यं ?, तत्र—

यधिसत्तपराट्पुत्ते भ पमसो मा कया हृ पंधिजा । आहार च करिंतो नीद्वारं वा जह करेह ॥ ११९८ ॥
 व्याख्या—व्याधिसं धर्मकथादिना 'पराट्पुत्त य' पराट्पुत्त, यद्यध्याहुम्भू(सिध)वादिपरिग्रहः, प्रमस क्रोधादिप्रमादेन
 मा कदाचिद्वन्देय, आहार वा पुन्यन्त नीद्वार वा यदि करोति, इह य-धमान्तराया नपधारणप्रकोपाक्षरान्तरायपुरीपा
 निर्गमनादयो दोषाः प्रपद्येन प्रकव्या इति गाथार्थः ॥ ११९८ ॥ कदा सहिं यन्देतेत्यत आह—

सुखं धापययमाभ्यो ॥ १ ॥' तस्यापि तैत्तिरेयैः पर्यायहीनस्यापि कृतिकर्म कार्यं, पथोचिच प्रसज्योगेयु सापून् प्रपर्व
 पटीति प्रपर्वका, एक च—'तपसंजमभ्योगेसुं षो जोगो तस्य स पयतेइ । असदुं च नियतेइ गणतचिह्नो पवसी च
 ॥ १ ॥' अस्यापि कृतिकर्म कार्यं हीनपर्यायस्यापि, सीर्दतः सापूनेइकामुच्चिमकापायदर्शनतो मोक्षमार्गं पय स्थिरीकरो
 तीति स्थिरः, एक च—'धिरंकरणा पूण धेरो पयचिवापारिपसु अरथेसुं । जो अरय सीयइ जई सतषलो त धिरं पुणइ
 ॥ १ ॥' अस्यापून्पर्यायस्यापि कृतिकर्म कार्यं, गणावच्छेदकोऽप्यभानुपाषोऽपि मूलमन्योनायगन्तव्यः, सादृचर्यादिति,
 स चरयन्मूढः—'तन्नाथेणापवाधणसिचोयधिमगणासु अयिसाई । सुचरपतपुमयधिक गणवच्छो एरिचो होइ ॥ १ ॥' अस्या-
 पून्पर्यायस्यापि कृतिकर्म कर्तव्यं, रसाधिकः—'पर्यायमथेछः, एतेषामुक्तक्रमेणैव कृतिकर्म कर्तव्य निर्भरार्थम्, अन्ये तु
 मणान्ति—ममममाओचयसिः सयंराचार्यस्य कृतिकर्म कार्यं, पञ्चाद् पथारसाधिकतया, भाषार्थेणापि मथ्यमे क्षामणान
 न्तरे कृतिकर्मसि मथेयस्य कृतिकर्म कार्यमिति गाथार्यः ॥ १११५ ॥ प्रथमद्वारगाथायां गतं 'कस्से'ति द्वारम्, अयुता 'केन'ति
 द्वारं, केन कृतिकर्म कर्तव्यं ? केन या न कर्तव्यं ? का पुनरस्य कारणोचिवः अनुचिचो वेत्तव्यः, सद्य भातापिधाविरनु
 चिचो गणः, तथा चाइ मन्यकारः—

मापर पिपर धावि जिह्मं धावि मापरं । फिइकस्म न कारिज्जा सवये राइणिए सदा ॥ १११६ ॥

१ पूर्व वाक्यसि धापायाः ॥ १ ॥ अत्राहंरमभोगेयु जो धोमस्वाव तं प्रपर्ववति । असद्विपु च निचर्यपसि गणविषयकाः प्रवसि (चक) एतु १ १ ॥
 किंवाकमवागुभाः कसिंता मयचंकम्यगामितेचयेयु । जो पय सीयसि अठिसदृचकसं किंवा करोति ॥ १ १ ॥ * सीरमावाइ + मूळमन्येअयमकमयः १ अभिपद्यसि
 १ तद्वाचकप्रपासनादेशेयचिधाधन्यासविधारी । सूत्रार्थेयुमयसिइ पाथावच्छेदक इत्यत्रो मयसि ॥ १ ॥

न्यासपा—मातरं पितरं षाडपि ज्येष्ठक षाडपि आतरम्, अपिष्टान्मातामहपितामहादपारमहः, कुतश्च न ॥ ३
 स्थितवन्दनमित्यर्थः, न कारयेत् सर्पान् रक्षाधिकौस्तया, पर्यायशेषानित्यर्थः, किमिति ? मात्रादीन् वन्दन कारयतः
 छोकगर्होपजायते, तेषां च कदाचिद्विपरिणामो भवति, आलोचनप्रत्यासूयानसूत्रार्थेषु तु कारयेत्, सागारिकाध्यक्षे तु
 यतनया कारयेद्, एष प्रपञ्चपातिपक्षानां विधिः, गृहस्थैस्तु कारयेदिति गाथार्थः ॥ ११९६ ॥ सान्प्रत कृतिकर्मकरणो-
 धित्वं प्रतिपादयन्नाह—

पञ्चमहव्यपजुक्तो भणत्स माणपरियजिषमर्हो । सविनगनिज्वरद्वी किङ्कनमकरो हवह साह ॥ ११९७ ॥
 न्यासपा—एष महाम्रतानि—प्राणातिपातादिनिवृत्तिलक्षणानि वैरुक्कः 'अणलस' चि आलस्यरहितः 'मानपरिवर्जित'
 मतिः' जालादिमानपराङ्मुखमति 'सविघ्नः' प्राग्व्याख्यात एव 'निर्वराधी' कर्मक्षयाधी, एवम्भूतः कृतिकर्मकारको
 भवति साधुः, एवम्भूतेन साधुना कृतिकर्म कर्तव्यमिति गाथार्थः ॥ ११९७ ॥ गतं केनेति द्वारं, सान्प्रत 'कदे' त्यागात्,
 कदा कृतिकर्म कर्तव्यं कदा वा न कर्तव्यं ?, तत्र—

यत्किञ्चात्पराहुते अ वमस्ते मा कपा हृ वविज्जा । आहार च करिणो नीहार वा अह करेह ॥ ११९८ ॥
 न्यासपा—व्याधिसं धर्मकथादिना 'पराहुते प' पराङ्मुख, यद्यद्वाहुभू(स्थि)तादिपरिमहः, प्रमत्तं क्रोधादिप्रमादेन
 मा कदाचिद्वन्देत्, आहार वा भुज्यन्ते नीहारं वा यदि करोति, इह च-धर्मान्तरायानवधारणप्रकोपाहारान्तरायपुरीषा
 निर्गमनादयो दोषाः प्रपञ्चेन वक्ष्यन्ता इति गाथार्थः ॥ ११९८ ॥ कदा तर्हि वन्देत्तत्तत् आह—

सुखं वाप्यवन्माधो ॥ १ ॥' तस्यापि वैविधेयैः पयायदीनस्यापि कृतिकर्म कार्यं, ययोचित प्रयासयोगेण साधून् प्रयत्नं
 पठीति प्रयत्नकः, वक्तुं च—'तवसज्जनयोगेणुं ज्ञो जोगो हस्य तं पञ्चसेह । असदुं च नियतेर्द गणतचित्तो पञ्चमी च
 ॥ १ ॥' अस्यापि कृतिकर्म कार्यं दीनपर्यायस्यापि, सीदतः साधूनैहिकानुष्मिकापायदर्शनतो मोक्षमार्ग एव स्थिरीकरो
 सीति स्थविरः, वक्तुं च—'धिरकरणा पुण धेरो पञ्चसिवाधारिषु अयथेसुं । ज्ञो अय सीयद् अर्द सतवलो व धिरं कुणद्
 ॥ १ ॥' अस्याप्यूनपर्यायस्यापि कृतिकर्म कार्यं, गणावच्छेदकोऽप्यभ्यानुपासोऽपि मूलप्रत्योनायगन्तव्यः, सादृश्यादिनि, स
 अथयन्मूतः—'चन्द्रार्धेणापराधपलितोवधिमगणासु अविचारं । सुखस्यतदुभयविक गणधन्वो परिसो क्षेह ॥ १ ॥' अस्या-
 प्यूनपर्यायस्यापि कृतिकर्म कर्तव्यं, रक्षाधिकः—'ययोपन्येयः, एतेषामुक्तकमेणैव कृतिकर्म कर्तव्यं निर्जराधर्म, अन्ये तु
 भङ्गान्ति—'प्रथममालोचयन्निः सर्वेराचार्यस्य कृतिकर्म कार्यं, पञ्चाह पथारक्षाधिकतया, आचार्येणापि प्रथमे क्षामणान
 न्तरे कृतिकर्मणि त्र्येयस्य कृतिकर्म कार्यमिति गाथार्थः ॥ ११९५ ॥ प्रथमप्रारणायाया गतं 'कस्येति द्वारम्, अधुना 'केन'ति
 द्वारं, केन कृतिकर्म कर्तव्यं । केन वा न कर्तव्यं !, कः पुनरस्य कारणीचित्तः अनुचितो धेस्यर्थः, तत्र मासापिप्रादिरनु
 चितो गणा, सपा चाह प्रत्यकारः—

मापर पियर धाधि जिह्वां धाधि भायरं । किङ्कमम न कारिज्जा सख्ये रादणिप तक्षा ॥ ११९६ ॥

१ सुखं वाप्यवन्माधो इत्यादिभाषाः ॥ १ ॥ तथाऽप्यवन्माधोमेणु धो धोपञ्चक व प्रयत्नवन्ति । अथदिपु च निवर्धयति एकादिकः प्रयत्नं (चक्र) एव ॥ १ ॥
 शिवरत्नमाधुनाः अन्तरं प्रयत्नकस्यापारिदेव्येणु । धो पञ्च सीदति पक्षिस्तद्वत् शिवं करोति ॥ १ ॥ २ सीदमाधुना + मूलप्रत्येयप्रयत्नः ॥ १ ॥ अविचारवन्ति
 २ चन्द्रार्धेणापराधपलितोवधिमगणासु अविचारः । सुखस्यतदुभयविक पञ्चकार्येणैव कृतिकर्म कर्तव्यं । तत्र मासापिप्रादिरनु

अथ पंचमे ॥ २ ॥” तथाऽऽख्येचनाया विहारापराधभेदभिन्नायां ‘संवरण’ भुक्तेः प्रत्याख्यानम्, अथवा कृतनभस्कार सद्वादिप्रत्याख्यानस्यापि पुनरजीर्णादिकारणवोऽभकार्यं शुद्धतः संवरणं तस्मिन् वन्दनं भवति, ‘उत्तमार्थे वा’ अन-
 स्तसंतेसनायां वन्दनमित्येतौ प्रतिक्रमणादिषु स्थानेषु वन्दनं भवतीति गार्भार्यः ॥ १२०० ॥ इत्थं सामान्येन नियता-
 नियतस्थानानि पन्दनानि प्रदर्शितानि, साम्प्रत नियतवन्दनस्थानसङ्ख्याप्रदर्शनायाऽऽह—

वसति पट्टिकमणे किङ्कममा निधि इति सवन्नाप । पुष्पणै अवरणै किङ्कममा चतदस हवति ॥ १२०१ ॥
 व्याख्या—चत्वारि पट्टिकमणे कृतिकर्माणि श्रीणि भवन्ति, स्वाध्याये पूर्वाह्णे-प्रत्युपसि, कथं?, गुकं पुनसंभाप्य धंदित्वा

आलोपइति एय एक, अभुद्विधावसाणे अं पुणो धंदति गुरु एय विरय, एय न विही-पञ्चा अहण्णेण तिणि मन्त्रिमं
 पंच वा सप्त वा तकोसं सर्वेयि धंदित्वा, अह वातला वन्तेयो वा सो इकेण कणगा जाव तिणि अवस्सं धंदित्वा, एयं
 देयसि, पत्तिस्स एय अवस्सं, वातन्मासि, सवच्छरिण्ये सप्त अवस्सति, ते धंदिकणं ज पुणो आपरियस्स अग्निविज्जह
 सं सइयं, पञ्चक्खाण चतस्र, सवन्नाप पुण धंदित्वा पट्टेव पढमं, पट्टयि, एवेदयस्स विवियं, पञ्चा चहिं समुद्धि पट्टह,
 तदेससमुदेसवदणाणमिहवडतन्भाधो, तथो जाहे चतस्रगायसेसा पोरिही साहे पाए पट्टिलेहेह, अह ण पट्टिचकामो वो धंदह,

१ अथवा वन्दयेयुः ॥ २ गुरु पूर्वसम्पन्नायां वित्तिव्याऽऽख्येचनवतीति एतदेक भवन्मुक्तिवशात्तस्मिन् वलुनर्भवन्ते गुरुमेतद्वितीयं वा न विधि-प्रत्याख्यानमेव
 भवो मरपमेव एव वा सप्त वा तकोसं सर्वेयि वित्तिव्याः, यदि वराकुला व्याप्तेयो वा तदेकेना पाएव जपोऽवस्सं वित्तिव्याः एयं धंदित्वा, पाट्टिके
 वजापए वागुनीसिके सावत्तारिकेऽपि सप्तवदयमिति वा न वित्तिव्या वागुनराज्यायां वापण्याय दीयते एतदीयं, प्रत्याख्याने वागुयं, स्वाध्याये पुनर्वाचित्वा
 प्रत्याख्याने प्रयत्नं प्रत्यापिते प्रवेदयतो द्वितीयं पञ्चाद्विधसमुदेह एकस्मिन्, तदेससमुदेसवदनाणामिहवदनाणामिहवदनाणामिहवदनाणामिहवदना
 पात्राणि प्रविष्टेयवति, यदि न पट्टिकामात्रा वन्दते

पसते आसपात्ते य, एवसंते एवद्विष । अणुमधितु मेधाधी, किरकम्मं पञ्जय ॥ ११९९ ॥

व्याख्या—‘प्रधान्तं’ व्याख्यानादिव्याखेपरहितम् ‘आसनस्य’ निपद्यागतम् ‘वपयान्तं’ कोषादिप्रमादरहितम् ‘वपस्त्वित्’
 छन्दनेत्याद्यभिधानेन प्रत्युपगतम्, एवम्भूतं समतमनुज्ञाप्य मेधाधी ततः कृत्तिकर्म प्रयुज्जीव, घन्दनक कुर्यादित्यर्थः, अनुज्ञापनायां
 च आदेशादर्थ, पानि ब्रुवधन्वानि तेषु प्रतिक्रमणादौ नानुज्ञापयति, यानि पुनरीत्यधिकानि तेष्वनुज्ञापयतीति गाथार्थः
 ॥ ११९९ ॥ गत कवेति द्वारं, कतिभूत्वोद्धारमनुज्ञा, कतिकृत्वाः कृत्तिकर्म कार्यं १, क्रियत्यो घाता इत्यर्थः, तत्र प्रत्यह
 निपतान्मनियतानि च घन्दनानि मयस्वत समयस्याननिर्वर्तनायाऽऽह नियुक्तिकारः—

परिक्रमणे सन्निभाय काउत्सनीषरीषाहुिणय । आखोर्यणसंवरणे सत्समष्टे य घवणयं ॥ १२०० ॥

व्याख्या—मयीयं क्रमणं प्रतिक्रमणम्, अपराधस्थानेभ्यो गुणस्थानेषु घर्तनमित्यर्थः, तस्मिन् सामान्यतरो घन्दन
 भवति, तथा ‘स्याध्याये’ वाचनाधिकरणे, ‘कायोत्सर्गो’ यो हि विगतिपरिमोगायाऽऽध्याम्यस्यसिर्जनार्थं क्रियते, ‘अपराधे’
 गुरुक्षिनयउक्तकथे, यतस्तं धन्विता सामयति, पादिक्रमन्दनाभ्यपराधे पठन्ति, ‘प्रापूर्णके’ न्येधे समागते सति घन्दन
 भवति, इतरस्मिन्नपि प्रतीक्षितव्यम्, अत्र चार्थं विधिः—‘संमोदय अणुसंमोदया य युयिश्वा इवधि पाहुणया । समोदय
 आयरियं आपुच्छिता च धेदेइ ॥ १ ॥ इपरे पुण आयरियं धेदिता संदितायितं तद य । पच्छा धेदेइ अर्दे गयमोदा

१ संमोदिका अणुसंमोदिका इति वा मयन्ति मातृकया । संमोदिकायां आचार्य आपण्य तु धन्दने १ २ इतरान् उपपाजार्थं धन्विता
 संमोदय तया च । पच्छा धन्विने एतयो यतमोदा

अहं पठित्वकामो दो अर्थदिष्टा पाए पठितेहेह, पठितेहिष्टा पण्डा पढह, कालवेछाप धीदितं पठिकमह, एवं तरय । एवं पूर्वोहे सप्त, अपराहेऽपि सर्वेव भवन्ति, अनुशासन्दानानां स्थाप्यायवन्दनेव्येधान्तर्यायात्, प्रातिक्रमणिकानि तु वत्सारि प्रसिद्धानि, एवमेवानि भूयाणि प्रत्यहं कृतिकर्माणि चतुर्दश भवन्त्यभकार्थिकस्य, इतरस्य तु प्रत्यास्थानवन्दनेनाधिकानि भवन्तीति गाभार्थः ॥ १२०१ ॥ गतं कृतिकृत्योद्धारं, व्याख्याता वन्दनमित्यादिप्रथमा द्वारगाथा, साम्प्रत द्वितीया व्याख्यायते, तत्र कल्पव्रतमित्याद्यं द्वार, तदर्थमतिपादनायाऽऽह—

दोओणप अहाजाय, किइकम्मं पारसावय ।

ईस्य व्याख्या—भवन्ति—भवन्तम्, वत्तमाह्वयधानं प्रणमनमित्यर्थः, हे भवन्ते यस्मिंस्तद् इत्यन्तम्, एक यदा प्रथममेव 'इच्छामि समासमणो । धीदित्वावधिज्जाए नित्सीहिवाए'ति अभिधाय छन्दोऽनुज्ञापनायावन्तमति, द्वितीय पुनर्धरा कृत्वाधर्वा निष्कान्तः 'इच्छामी'त्यादितुष्वभिधाय छन्दोऽनुज्ञापनायैवावन्तमति, यथाज्ञातं भ्रमणत्वमाभित्य योनितिष्कमणं च, तत्र रजोहरणमुखवस्त्रिकाचोऽपहमात्रया भ्रमणो ज्ञातः, रक्षितकरुटस्तु योन्या निर्गतः, एवम्भूत एव धन्द्वे, तदव्यतिरेकाच्च यथाज्ञातं भव्यते कृतिर्कर्मवन्दनं, 'पारसावय'ति द्वादशाधर्वाः—सूत्राभिधानगर्भाः कायव्यापारविशेषा यस्मिंश्चित् समासस्तद् द्वादशाधर्तम्, इह च प्रथमप्रतिष्ठस्य पद्माधर्वा भवन्ति, 'अहोकायं कायसंकातं स्वमणिज्जो भे किजामो, अप्पाकिठंवाण धट्टुसुमेण भे दिवसो पइकंदो !, ज्ञाता भे ज्ञवणिज्जं च भे' एतत्सूत्रगर्भां शुरुवरण-

न्यस्तद्वस्तुधिराःस्थापनाकथाः, निष्क्रम्य पुनः प्रविष्टस्याप्येत एव पठिति, एतच्चापान्तरालद्वारद्वयमाधद्वारोपलक्षितमयग-
न्तव्य, गत कस्ययनवद्द्वार, साम्प्रतं 'कविधिर' इत्येतद्वारं व्याचिख्यासुरियमपरं गाथायाकलमाह—

यजसिर त्रिगुस्त च द्रुपदेस एगनिक्त्वमणं ॥ १२०२ ॥

व्याख्या—यत्पारि धिरांसि यस्मिंस्तत्त्वगुःधिराः, प्रथमप्रविष्टस्य क्षामणाकारे क्षिप्याचार्यधिरोद्वय, पुनरपि निष्क्रम्य
प्रविष्टस्य द्वयमेवेति भायना, द्वार । तिस्रो गुहयो यस्मिंस्तत्त्रिगुह, मनसा सम्यक्प्रणिहितः वाचाऽस्त्वलिताक्षराण्युच्चारयन्
कायेनापवर्तानधिराधयन् वन्दनं करोति यतः, चशब्दोऽवधारणार्थः, द्वौ प्रवेद्यौ यस्मिंस्तद्विप्रवेद्यं, प्रथमोऽनुज्ञाप्य
प्रपिशातः, द्वितीयः पुनर्निर्गतस्य प्रपिशात इति, एकनिष्क्रमणमावश्यक्या निर्गच्छतः, एतच्चापान्तरालद्वारत्रयं कविधिरौ
द्वारोर्णयोपलक्षितमयगन्तव्यमिति गाथार्थः ॥ १२०२ ॥ साम्प्रतं कविभिर्वाऽऽवश्यकैः परिशुद्धमिति द्वारार्थोऽभिधी-
यते, तथा चाऽऽह—

अवणामा दुष्टाऽहजाय, आयस्ता पारसेव च । सीसा चसारि गुप्तीभो, त्रिधि दो य पवेसणा ॥ १२०३ ॥
एगनिक्त्वमण चेष, पणवीसं धियाधिया । आवस्तगोहिं परिमुद्ध किङ्कममं जेहि कीरई ॥ १२०४ ॥

व्याख्या—गाथाद्वय निगदसिद्धमेव, एभिर्गाथाद्वयोक्तैः पञ्चविंशतिभिरावश्यकैः परिशुद्ध कृतिकर्म कर्तव्यम्, अन्यथा
द्रव्यकृतिकर्म भवति ॥ १२०३—१२०४ ॥ आह च—

अथ पट्टिकक्रमो यो भवतिद्या पाप् पट्टिलेहेर, पट्टिकद्विषा पञ्चा पट्टर, काठवेडाए धंदित पट्टिकमर, एवं तरय । एवं पुष्पहिं सप्त, अथराहेऽपि सप्तय भवन्ति, अनुशाषन्दनाना स्वाध्यायपन्दनेप्येयान्तर्यायात्, प्रातिक्रमणिकानि सु चत्वारि प्रसिद्धानि, एवमेतानि ध्रुवाणि प्रत्यह कृत्तिकर्माणि चतुर्दश भय सभकार्थिकस्य, इतरस्य तु प्रत्यास्थानपन्दनेनाधिकानि भवन्तीति गाथार्थः ॥ १२०१ ॥ गतं कतिहृत्सोद्वारं, व्याक्याता पन्दनमित्यादिप्रथमा द्वारगाथा, साम्प्रतं द्वितीया व्यास्थापते, सप्त कस्यवनतमित्याद्य द्वारं, तदर्थप्रतिपादनायाऽऽह—

योओणप अहाजाप, किइकम्मं पारसायप ।

ईस्य व्याख्या—अवनतिः—अवनतम्, तद्युमाह्वप्रधान प्रणमनमित्यर्थः, दे अवनते यस्मिंस्वरूपं द्रव्यनतम्, एक यदा प्रथममेव 'इच्छामि खमासमणो । यंदित जावणिज्जाए नितसीदियाए' च अभिधाय छन्दोऽनुज्ञापनायावनमति, द्वितीय पुनर्यदा कृतापूर्वा निष्क्रामाः 'इच्छामी'त्यादिसूत्रमभिधाय छन्दोऽनुज्ञापनायेवावनमति, यथाञ्चाव भ्रमणत्वमाधित्य योनित्तिष्कमणं च, तत्र रजोहरणमुखयस्त्रिकचोतपट्टमात्रया भ्रमणो जातः, रक्षितकरुटसु योन्या निर्गतः, एवम्भूत एव पन्दने, तद्व्यतिरेकाच्च यथाञ्चाव अप्यते कृत्तिकर्मपन्दनं, 'पारसायप'ति द्वायथापूर्वाः—सूत्राभिधानगर्भाः कायव्यापारविधेया यस्मिंश्चित् समाससह द्वायथापूर्वम्, इह च प्रथमप्रविष्टस्य पश्चात्पूर्वा भवन्ति, 'अदोकार्य कायसंफासं सप्त जिहो भे किहामो, अप्पकिठंताप पट्टसुमेण भे दिवसो पट्टकेरो', अथा भे जवणिज्जं च भे' एतत्सूत्रगर्भा नुकररण-

१ अथ पट्टिकक्रमकथाभ्यभिचार्या पाशासि प्रतिक्रियति, प्रतिक्रियत पञ्चास्यस्यैव काठवेडायां वदिता प्रतिक्रियति, एतद्विषयं * पाशासकक्रमम्

मन्त्रुन्पक्षं मणसा पञ्च तद् य वेद्यावदं । अथसा चेष अथत्तं, मिस्ती गारवकारणा ॥ १२०८ ॥

व्याख्या—‘मत्स्योद्भवम्’ एकं घन्दित्वा मत्स्यवद् द्वुव द्वितीय साधु द्वितीयपार्श्वेन रेचकाघर्तेन परायर्त्तवे ८ मनसा प्रदुष्टं, पन्थो हीनः केनचिद्गुणेन, तमेव च मनसि कृत्वा साधुयो घन्दते ९ तथा च वेदिकावद् जानुनोरुपरि हस्ती निषदयाधो या पार्श्वयोर्वा तत्सङ्ग या एकं या जानुं करद्वयान्तः कृत्वा घन्दते १० ‘अथसा चेष’सि अयेन घन्दते, मा भूद्गच्छादिभ्यो निर्वाटनमिति ११, ‘अथत्तं’ति भजमानं घन्दते ‘मञ्जलयं मामतो भक्त मञ्जस्वेति तद्वार्थदृष्टं’ इति १२, ‘मैस्ति’सि मैत्रीनिमित्तं प्रीतिमिच्छन् घन्दते १३ ‘गारवि’सि गौरवनिमित्तं घन्दते, विदन्तु मां यथा साप्ताचारीकुशलोऽयं १४, ‘कारण’सि ज्ञानादिव्यतिरिक्तं कारणमाभिस्य घन्दते, वखादि मे दास्यतीति १५, अयं गाथार्थः ॥ १२०८ ॥

मणिप पट्टिणिय चेष, कठ तद्वियमेव य । सह च हीलिय चेष, तद्वा विपलिर्त्तचिय ॥ १२०९ ॥

व्याख्या—‘सैन्य’मिति परेभ्यः सत्यात्मान गृह्यन् स्तेनक इव घन्दते, मा मे लाघवं भविष्यति १६, ‘मत्स्यनीकम्’ आहारादिकांते घन्दते १७, ‘कट’ कोषाभ्याव घन्दते कोषाभ्यातो वा १८, ‘तर्जितं’ न कुप्यसि नापि प्रसीदसि काष्ठ शिथ इयेत्यादि तर्जयन्-तिर्भर्त्सयन् घन्दते, शत्रुत्यादिभिर्वा तर्जयन् १९, ‘घाट’ घातयेन विभ्रममार्थं घन्दते, गलाना दिव्यपदेषं वा कृत्वा न सम्पद्य घन्दते २०, हीलित हे गणिन् । यावक ! किं भवता घन्तितेनेत्यादि हीलयित्रा घन्दते २१, तथा ‘विपलिकुष्ठितम्’ अर्द्धयन्तिव एव देक्षादिकथाः करोति २२, इति गाथार्थः ॥ १२०९ ॥

विहमविह च तद्वा, सिंगं च करमोजण । आलिहमणालिह, कणं कस्सरचुलियं ॥ १२१० ॥

किङ्कर्मार्थे कतिरस्य न ह्यत्र किङ्कर्मज्ञानभ्रतरस्ततार । पथाध्यासाभक्षधर साहू ठापाधराहता ॥ १२०२ ॥

व्याख्या—‘कृत्विकर्मोपि कुर्वन्’ धन्वन्मपि कुर्वन् न भवति कृत्विकर्मनिर्बराभागी ‘पञ्चध्विषयीनाम्’ आवश्यकानाम्
न्यतरत् साधुः स्थानं विराधयन् विषाहटान्तोऽय, यथा हि विषा विकलानुष्ठाना फलदा न भवति, एवं कृत्विकर्मोपि
निर्बराकलं न भवति, विकलत्वादेवेति गाथार्थः ॥ १२०५ ॥ अशुनाडविराधकगुणोपदर्शनायाऽऽह—

यथावीसा[आयस्सग]परिसुद्ध किङ्कर्ममजो पवजह मुत्तण । सो पाधह निवधाण अधिरेण विमानयास था ॥ १२०६ ॥

व्याख्या—पञ्चध्विषतिः आवश्यकानि—भयनशादीनि प्रतिपादितान्येव सच्छुद्ध—तद्विकलं कृत्विकर्म यः कश्चित् ‘प्रमुक्ते’
करोतीत्यर्थः, कस्मै !—‘गुरवे’ आचार्यार्थे, अन्यस्मै वा गुणयुक्ताय, स प्राप्नोति ‘निर्वाणं’ मोक्षम् ‘अधिरेण’ स्वल्पकाठेन
‘विमानयासं था’ सुरलोकं वेति गाथार्थः ॥ १२०६ ॥ द्वारं । ‘कविदोषयिषमुक्’मिति यदुक्तं वयं द्वात्रिंशदोषयिषमुक्
कर्तव्यं, तदोषदर्शनायाह—

अणादिप च पद च, पविषद परिपिषिय । दोलगाह भक्कुस वेध, सह्य कञ्चभरिणिप ॥ १२०७ ॥

व्याख्या—‘अनादतम्’ अनादर सम्बन्धमरहितं धन्वदे १ ‘काञ्च’ आत्माधिमदस्वरूपो धन्वदे २ ‘पविषद’ धन्वन्तकं ददरेव
नस्यति ३ ‘परिपिषिय’ प्रमृष्टानेकधन्वनेन धन्वदे आधर्त्तन् व्यञ्जनाभिज्ञापान् वा व्यपचिञ्चनान् कुर्वन् ४ ‘दोलगाति’
विदुषमुत्प्लुत्य ५ ध्वितंस्फुलं धन्वदे ६ ‘भक्कुस’ रजोहरणमङ्गप्रवक्तृत्वेन युहीत्या धन्वदे ७ ‘कञ्चभरिणिप’ कञ्चपवत्
रिक्त्विजं कञ्चपवत् रिक्त्विजं धन्वस इति गाथार्थः ७ ॥ १२०७ ॥

मन्वुन्वत्तं मणसा पञ्च तद् य वेद्याषट् । अथसा चेष अथत्तं, भित्ती गारवकारणा ॥ १२०८ ॥

व्याख्या—‘मत्स्योद्भवम्’ एकं पन्दिता मत्स्यवद् ह्यत्र द्वितीयं साधु द्वितीयपार्श्वेन रेचकावर्तेन परावर्तये ८ मनसा प्रपुष्टं, पृथो हीनः केनचिद्गुणेन, तमेव च मनसि कृत्वा साधुयो वन्दते ९ तथा च वेदिकाषट् जानुनोरपरि ह्यस्ती निषदमाधो वा पार्श्वयोर्वा चत्तङ्गे वा एकं वा जानु करद्वयान्तः कृत्वा वन्दते १० ‘अथसा चेष’चि अयेन व्रन्दते, मा भ्रष्टादिभ्यो निर्वर्तनमिति ११, ‘अयंत्’चि भजमान वन्दते ‘अजस्रयं मामतो भक्तं अजस्रवेति तद्वार्यवृष्ट’ इति १२, ‘मेति’चि भैषानिमित्तं प्रीतिमिच्छन् वन्दते १३ ‘गारवि’चि गौरवनिमित्तं वन्दते, विदन्तु मां यथा सामाधारीकुञ्जलोड्यं १४, ‘कारण’चि ज्ञानादिव्यतिरिक्तं कारणमाश्रित्य वन्दते, वज्रादि मे दास्यतीति १५, अथ गार्थार्थः ॥ १२०८ ॥

मणिप पट्टिणिय चेष, कठं तन्त्रियमेव य । सद् च हीलिय चेष, तद्वा विपलितंश्चिय ॥ १२०९ ॥

व्याख्या—‘स्तेन्य’मिति परेभ्यः खद्यात्मानं गृह्यन् स्तेनक इव वन्दते, मा मे छापयं भविष्यति १६, ‘प्रत्यनीकम्’ आहारादिकाठे वन्दते १७, ‘कटं’ क्रोधाभ्मात् वन्दते क्रोधाभ्मातो वा १८, ‘वर्जितं’ न कुप्यसि नापि प्रसीदसि काष्ठं त्रिय इवेत्यादि सर्वयन्-निर्भर्त्सयन् वन्दते, अनुस्यादिभिर्वा सर्वयन् १९, ‘क्षठं’ क्षात्रेण विभ्रन्भार्थं वन्दते, राजाना दिव्यपदेष वा कृत्वा न सम्यग् वन्दते २०, हीलितं हे गणिन् ! वाचक ! किं भवता वन्दितेनेत्यादि हीलियस्तथा वन्दते २१, तथा ‘विपलिकुण्डितम्’ अर्द्धयन्दित एव देसादिकथाः करोति २२, इति गार्थार्थः ॥ १२०९ ॥

दिद्वमदिद्व च तद्वा, सिगं च करमोअण । आलिद्वमणालिद्व, कणं उत्तरमूलियं ॥ १२१० ॥

व्याख्या—एटाहट तमसि अथद्वितो घा न घन्दत २३ 'घृक्षम्' उक्तमाङ्गिकदेशेन घन्दते २४ 'करमोचन' फरं मन्यमानो घन्दते न निर्बरा, 'तदा मोषण नाम न अन्नदा मुक्त्वो, एएण पुण दिसेण मुञ्चेमिति पंदणगं देह २५-२६' आभिट्टानाभिष्ट मित्तम् असुभङ्गका-रजोहरण कत्ताम्यामाभित्तयति शिरस् १ रजोहरण न शिरः २ शिरो न रजोहरण ३ न रजोहरणं नापि शिरः ४, अत्र प्रथमभङ्गः कोमनः क्षेत्रेण प्रकृतघन्दनाघतारः २७, 'ऊन' वपञ्जनाभिधायामरयकैरसंभूतघन्दते २८, 'उत्तरचूड' घन्दन कृत्वा पश्चान्नहता षष्ठेन मल्लकेन घन्द इति भणवीति गाथार्थः २९ ॥ १२१० ॥

मूय च दहुरं वेव, जुहुल्लि च अपचिठम । पत्तीसदोसपरिसुद्धं, किङ्कम्म पठंजर् ॥ १२११ ॥

व्याख्या—'मूकम्' आलापकाननुच्चारयन् घन्दते २० 'दहुरं' महता षष्ठेनोच्चारयन् घन्दते २१ 'जुहुली'ति वन्कामिषपर्यन्ते गृहीत्वा रजोहरणं अमयन् घन्दते २२ 'अपचिमम्' इह चरममित्यर्थः, एते द्वात्रिंशदोषाः, एभिः परिसुद्धं कृत्तिकर्म कार्यं, तथा आह-द्वात्रिंशदोषपरिसुद्धं 'कृत्तिकर्म' घन्दन 'मनुज्जीव' कुर्यादिति गाथार्थः ॥ १२११ ॥ यदि पुनरन्यतमदोषपुष्टमपि करोति ततो न तत्कलभासादपटीति, आह च—

किङ्कम्मपि करितो न दोर किङ्कम्मनिज्जराभागी । पत्तीसामन्नपरं साह्वा ठाणं चिराहिंतो ॥ १२१२ ॥

व्याख्या—कृत्तिकर्मापि कुर्वन्म भवति कृत्तिकर्मनिर्बराभागी, द्वात्रिंशदोषाणामन्यतरत्साधुः स्थानं धिरापयस्त्रिति गाथार्थः ॥ १२१२ ॥ दोषपिप्रमुक्कृत्तिकर्मकरणे गुणमुपदर्शयन्नाह—

पत्तीसदोसपरिसुद्धं किङ्कम्म ज्जो पठंजर् पुरुणं । सो पावर निब्बाणं भविरेण विमाणवासं वा ॥ १२१३ ॥

व्याख्या—द्राघिदाघोपपरिशुद्धं कृतिर्कर्म यः 'प्रमुक्ते' करोति गुरवे स प्राप्नोति निर्वाणम् अचिरेण विमानवासं वेति
 गाथार्थः ॥ १२१३ ॥ आह—दोषपरिशुद्धाद्वन्दनात्को गुणः ? येन तत्र एव निर्वाणप्राप्तिः प्रतिपाद्यत इति, उच्यते—
 आपत्सपरसु जह जह कुणह पयत्तं अहीणमहरिस । तिघिहकरणोषवत्तो सह सह से निज्जरा होह ॥ १२१४ ॥
 व्याख्या—'आपरयकेसु' भवनतादिषु दोषत्यागलक्षणेषु च यथा २ करोति प्रयत्नम् 'अहीनातिरिक्तं' न हीन नाप्यधिक,
 किन्मूतः सन् १-त्रिविधकरणेषुक्क, मनोयाक्कायैरुपमुक्त इत्यर्थः, तथा २ 'से' तस्य धन्दनकर्तुर्निर्जरा भवति-कर्मस्य
 यो भवति, तस्माच्च निर्वाणप्राप्तिरिति, अतो दोषपरिशुद्धादेव फलावाप्तिरिति गाथार्थः ॥ १२१४ ॥ नत समसङ्गं दोष
 विप्रमुक्तद्वारम्, अनुना किमिति कियव इति द्वारं, तत्र धन्दनकरणकारणानि प्रतिपादयन्नाह—

विणओषपार माणस्स भजणा पूयणा गुरुजणस्स । तित्थयरणा य आणा सुअयम्मारोहणाऽकिरिया ॥ १२१५ ॥
 व्याख्या—विनय एषोपचारो विनयोपचारः कृतो भवति, स एव किमर्थ इत्याह—'मानस्य' अहङ्कारस्य 'भजना'
 विनाशः, तदर्थः, मानेन च भजेन पूजना गुरुजनस्य कृत्वा भवति, तीर्थकराणां चाऽऽश्नाऽनुपाश्रिता भवति, यतो भग
 वद्विनिनयमूल एषोपविष्टो धर्मः, स च धन्दनादिलक्षण एव विनय इति, तथा श्रुतधर्माराधना कृत्वा भवति, यतो
 धन्दनपूर्वं श्रुतग्रहणं, 'अकिरिय' चि पारम्पर्येणाक्रिया भवति, यतोऽक्रियः सिद्धः, असाधपि पारम्पर्येण धन्दनलक्षणाद्
 विनयादेव भवतीति, उक्तं च परमर्षिभिः—तर्हाक्य ण भंते ! समण धा माहण धा धंदमाणस्स पज्जुयासमाणास्स किंफला

वर्धनपञ्चवासपया १, गोयमा । सवणफला, सवणे पाणफले, पाणे विण्णाणफले, विण्णाणे पच्चकसाणफले, पच्चकसाणे सव्वनफले, संव्वसे अणण्हयफले, अणण्हए सवफले, सवे घोदाअफले, घोदाणे अकिरियाफले, अकिरिया सिद्धिगाहमणफला १ । तथा वाअकमुल्लेनाप्पुकम्—‘विनयफले शुभूया गुरुशुभूयाफले सुवसीनम् । ज्ञानस्य फले विरविर्भिरसिक्कल वाअवनिरोषा ॥ १ ॥ संवरफले ठपोवत्तमए सवघो निर्धरा फले एटम् । वस्सात्किप्पानिदृशि । क्रियान्निदृधेरयोगित्तम् ॥ २ ॥ योगनिरोषाअयसम्भविषयः सत्सविषयान्मोक्षः । वस्सात्कक्याणानां धर्मेणां भाजने विनयः ॥ ३ ॥’ इति गायार्थः ॥ १२१५ ॥ किं च

विणायो सासणे सूळ, विणीयो सजभो भवे । विणयाव विप्पसुक्कस्स, फओ धम्मो कओ सभो ॥ १३१६ ॥ व्याख्या—शासम्भेज्जन आया इति सासन-द्रावघाङ्गं वसित्त्वं विनयो सूळ, एव चकम्-‘मूर्धोव सपप्पभवो दुमस्स, संवाव पप्पा विरइति साळा (हा) । साहप्पसाहा विरय(इ)ति पचा, तवो वि पुक्कं च फळ रसो प ॥ १ ॥ प्रथ धम्मस्स विणभो सूळ परसो वे मोक्खो । अण किंयी सुयं सिगयं नित्सेसमधिगच्छइ ॥ २ ॥’ अथो विनीहा संयतो मयेव,

१ सत्त्वपशुपासना १, कीर्तन । सवणफला सवर्णं श्रावणं श्राव विज्ञानफले, विज्ञानं प्रसाध्यावफले प्रसाध्याव संयमफले संवसो ज्ञाअवकका । पच्चकसाणफला एते पच्चकसाणं पच्चकादं अकिरियाफले अकिरिया सिद्धिपथियमवकका । २ मूलए सत्त्वप्पभवो दुमस सत्त्वप्पए पृथग्व प्रभवसि साळा । सावाणम प्रसाहा विरोरपि (एता) पचासि एतत्त्वए दुप्पं च फळ रसश्च ॥ १ ॥ पुर्यं पर्येत विरयो सूळं पामज्जस मोक्षः । योग कीर्ति सुव कीर्तये सिःसिचवं आदिपच्छसि ॥ २ ॥

विनयाद्विप्रमुक्तस्य कुठरो धर्मः कुठस्तप इति गाथार्यः ॥ १२१६ ॥ अतो विनयोपचारार्थं कृतिकर्म क्रियत इति स्थितम् ।
आह-विनय इति काः पाठ्यार्थ इति, उच्यते—

जनदा विणयइ कम्म अट्ठविह् खाउरंतसुक्खाए । तम्हा उ वयंति विक विणवसि यिहीनसंसारा ॥ १२१७ ॥

व्याख्या—यस्माद्विनयति कर्म—नाशयति कर्माटविधं, किमर्थं?—वधुरन्तमोक्षाय, संसारविनाशायेत्यर्थः, तस्मादेव धव
न्ति विद्वांसः 'विनय इति' विनयनाद्विनयः, 'यिहीनसंसाराः' भीणसंसारा अथवा विनीतसंसाराः, नष्टसंसारा इत्यर्थः, यथा
विनीता गौर्नटधीराऽभिधीयते इति गाथार्यः ॥ १२१७ ॥ किमिति क्रियत इति द्वारं गत, व्याख्याता द्वितीया कल्पधनत-
मिस्यादिद्वारगाथा । अत्रान्तरेऽप्ययनशब्दार्थो निकषणीयः, स चान्यत्र न्यक्षेण निकषितत्वाश्लेषाधिकृतः, गतो नामनिष्पन्नो
निक्षेपः, साम्प्रत सूत्रालापकनिष्पन्नस्य निक्षेपस्यावसरः, स च सूत्रे सति भवति, सूत्रं च सूत्रानुगम इत्यादि प्रपञ्चतो
पकव्यं यावत्तद्येव सूत्रं—

‘इच्छामि स्वमासमणो । यदिद जावणिज्जाए निसीहिियाए अणुजाणह मे मिजगह निसीहि, अहोकाय काय
संकास, स्वमणिज्जो भे किलामो, अप्पकिलताणं पडुसुमेण भे दिवसो वइक्कतो ? , जत्ता भे ? जवणिज्ज च
भे ? स्वामेमि स्वमासमणो ! देवसिय वइक्कम, भावस्सियाए पडिक्कमामि स्वमासमणणं देवसिआए आसा
यणाए तित्तीसणणपराए जंकिचिमिच्छाए मणडुक्कहाए ययदुक्कहाए कायदुक्कहाए कोहाए माणाए मायाए

वर्धणपञ्चुधासणया ।, गोयमा । सवणफळा, सवणे प्राणफळे, पाणे विष्णाणफळे, विष्णाणे पद्मकस्ताणफळे, पद्मकस्ताणे सत्त्वमफळ, सत्त्वम अणपद्मफळे, अणपद्म तवफळे, सवे धोदाणफळे, धोदाणे अकिरियाफळे, अकिरिया सिद्धिगाममण-
फळा । तथा पाचकमुलेनाप्युक्तम्—'विनयफळं शुभ्रपा गुळमुष्णफळं सुवस्मानम् । ज्ञानस्य फळं धिरसिर्धिरतिफळं
प्राप्तवनिरोधः ॥ १ ॥ संवरफळं तपोबलमय तपसो निर्धरा फळं दृढम् । व्रसात्किमानिवृष्टिः क्रियानिवृत्तेरयोनित्वम्
॥ २ ॥ योगनिरोगाश्रयसन्तविषयः सन्तविषयाम्भोक्षः । तस्मात्कस्याणानां सर्वपा भाजनं विनयः ॥ ३ ॥' इति
गाथार्थः ॥ १२१५ ॥ किं च

विणभो सासणे मूल, विणीभो सजभो भवे । विणयाव विन्यसुक्तस्स, फभो भम्मो कभो तवो । ॥ १३१६ ॥
इयाक्या—सासन्तेजन बीधा इति सासनं—द्रादधाज्ञ तस्मिन् विनयो मूलं, यत्त उक्तम्—'मूर्धोव क्षपप्पमवो दुमस्स,
संधाव पम्मा विवईति साळा (शु) । साहप्पसाक्षा विरुत्थं(ई)ति पक्षा, तवो सि पुक्कं च फळ रसो प ॥ १ ॥ पर्व धम्मस्स
विणभो मूल परमो वे मोक्खो । जेण किंसी सुयं चियं नित्सेसमधिगच्छइ ॥ २ ॥' अतो विनीतः संयतो भवेत्,

१ दम्पपुत्तुतासया । बीजम । सवणफळा सवर्णं श्रावणं श्राव विद्याफळं, शिष्टार्थं प्रसाधनाफळं प्रसाधनाव धर्ममफळं सुयमोभ्यामवदक्य ।
अथपराकारफळा तपो अवदानफळं, एतद्वार्थं अकिरियाफळ अकिर्या विद्विपसिप्पमफळा । २ शुभ्रपद्म रसमयमवो शुभ्रस रसमयपद्मपुष्पात् प्रमदति स्थाय्या ।
साक्षात्पद्म प्रसाक्षा विरोदधि (तथा) वप्रप्ति, तवकस्स सुयं च फळं एतच्च २ । ३ पर्व धर्मस्त विनयो मूलं परमवत्तम मोक्षा । वेद बीजं सुव धीमं
सिःधैवसं चपिपेयच्छति ॥ ३ ॥

धमाधमण ! प्रतिक्रमामि निन्दामि गर्हामि आत्मानं व्युत्सृजामि, एतावन्ति सर्वसूत्रपदानि । साम्प्रतं पदार्थः पदविप्र-
 रब्ध पदार्थसम्भव प्रतिपाद्यते—सम्प्र 'इदं इच्छामासु' इत्यस्योच्यमपुरुषैकवचनात्स्य इच्छामीति भवति, 'क्षमस्व सहने'
 इत्यस्याहन्वस्य धमा, 'अमुं तपसि सेवे च' अस्य कर्तरि ह्युद् धाम्यत्यसायिति क्षमणः क्षमाप्रधानः अमणः क्षमाधमणः
 वस्याऽऽमन्त्रणं, यन्देत्सुमन्प्रत्ययान्तस्य यन्दिदु, 'या प्रापणे' अस्य उप्यन्तस्य कर्तर्यनीयच्, 'यापयतीति यापनीया तथा,
 'पिपु गत्साम्' अस्य निपुर्णस्य षञि निषेधनं निषेधः निषेधेन निर्वृत्ता नैयेधिकी, प्राकृतघोरस्या छान्दसत्वाद्वा नैयेधिके
 त्युच्यते, एष शेषपदार्थोऽपि प्रकृतिप्रत्ययव्युत्पत्त्या एकव्याः, विनेयासम्भोहार्यं न भूम्, अयं च प्रकृतसूत्रार्थ—अथमहा-
 द्बहिःस्थितो विनेयोऽर्द्धाधनतकाय' करद्वयगृहीतरजोहरणो यन्वनायोषत एवमाह—'इच्छामि' अभिलषामि हे क्षमाध-
 मण ! 'यन्दिदु' नमस्कार कर्तुं, भयन्त्वमिति गम्यते, यापनीयया—यथाशक्तिकमुक्तया नैयेधिक्या—प्राणातिपातादिनिवृत्तया
 तन्वा—शरीरेणेत्यर्थः, अथान्तरे गुरुभ्याधिपादियुक्तः 'त्रिविधेने'ति भणति, ततः शिष्याः संश्लेषवन्दन करोति, व्याश्लेषादि-
 पिकृतस्तु 'एन्दसे'ति भणति, ततो विनेयस्तत्रस्य एवमाह—'अनुजानीसि' अनुजानीत्यनुज्ञां प्रयच्छस्य, 'मम' इत्यारमनिर्देशो,
 क !—मितथासाधयप्रदक्षेति मितायप्रदक्ष, 'वतुर्दिधमिदाधार्मस्यात्मप्रमाण क्षेत्रमवग्रहस्तमनुज्ञां विहाय प्रवेष्टुं न कस्यते, ततो
 गुरुर्भणसि—अनुजानामि, ततः शिष्यो नैयेधिक्या प्रविश्य गुरुपादान्तिकं निधाय तत्र रजोहरणं तच्छब्दादं च कराम्यां
 सस्युदाश्रित भणसि—अथस्तारकायः अधःकायः—पादलक्षणस्तमयःकायं प्रसि कायेन—निजदेहेन संस्पर्शः कायसंस्पर्शस्त
 करोमि, एवम्यानुजानीत, तथा क्षमणीय—सद्यो भयताम् अधुना 'क्षमो' देहात्मानिक्या, तथा अन्त—स्तोकं क्षान्तं—क्षमो

स्वमासमणो ! पट्टिकमासि नि दामि गरिहामि अप्पाण घोसिरामि ॥ (सूत्रम्)

अस्य व्याख्या—तद्वक्षणं चेद—‘मंदिता च पदं धूपं, पदार्थः पदविग्रहः । घालना प्रत्ययस्यान, व्यास्या तन्त्रस्य पट्टिका ॥ १ ॥’ तन्मास्सल्लितपदोच्चारणं संहिता, सा च—इच्छामि स्वमासमणो धंदितं जावणिज्जाए’ इत्येव सूत्रोच्चारणकथा, तानि चामूनि सर्वसूत्राणि—इच्छामि स्वमासमणो ! धंदितं जावणिज्जाए’ निसीदियाए’ अणुज्जाणहं मे मित्तगहं निसीदि, भद्दोकाय कायसंकास, स्वमणिज्जो मे किजामो अप्पकिलंताण धट्ट सुभेण मे दियसो पइक्खतो !, अत्ता मे ! ज्वयणिज्जं च मे !, त्तामेमि स्वमासमणो ! देवसिय पइक्खं आधस्सियाए’ पट्टिकमासि स्वमासमणाण देवसियाए’ आसायणाए’ ठिणीसण्णयराए’ अकिंथिमिच्छाए’ मणुक्कहाए’ पयवुक्कहाए’ कायवुक्कहाए’ कोदाए’ माणाए’ मायाए’ खोभाए’ सव्वकासियाए’ सव्वमिच्छोवधाराए’ सव्वपम्माइक्कमणाए’ आसायणाए’ ज्जो मे भइयारो कभो वस्स स्वमासमणो ! पट्टिकमासि नि दामि गरिहामि अप्पाणं घोसिरामि । अधुना पदविभागः—इच्छामि स्वमासमण ! पन्दिटु पापनीयया नैपथिक्या अनुज्जानीव मम मितायग्रह नैपथिकी अयत्तायं कायसत्सर्वं क्षमणीपो भवता ह्रमः अस्सज्जान्तानां पणुणुभेन भवतां दियसो व्यति क्खन्ता !, पात्ता भवतां ! पापनीयं च भवतां !, क्षमयामि क्षमाभमण ! देवसिकं व्यतिक्रमं भावधियक्या प्रतिक्रमानि क्षमाभ मणानां देवसिक्कमा आसावनया वयथिक्खवन्पवरया यत्तिकिक्खिम्मियया मनोपुक्कवया पच्चनपुक्कवया कायवुक्कवया कोपया मानया मापया खोभया सर्वकासिक्या सर्वमिच्छोपधारया सर्वपर्मातिक्रमणया आसावनया पो मयाऽतिधार’ कूवस्सस्स

धर्माधमण ! प्रतिक्रमामि निन्दामि गर्हामि आत्मानं व्युत्सुजामि, एतावन्ति सर्वसूत्रपदानि । साम्प्रत पदार्थः पदविप्र-
 दम् यथासम्भव प्रतिपाद्यते—सञ्च 'इदु इच्छायाम्' इत्यस्योत्तमगुरुवैक्यधनान्तस्य इच्छामीति भवति, 'अमूद् सहने'
 इत्यस्याहन्तस्य क्षमा, 'अमु तपसि स्वेदे च' अस्य कर्त्तरि ह्युद् भ्रान्त्यलसाधिति भ्रमणः क्षमाप्रधानः भ्रमणः क्षमाधमणः
 सस्याऽऽमभ्रण, वन्देत्सुमनप्रत्ययान्तस्य पन्दिदु, 'या प्राणो' अस्य प्यन्तस्य कर्त्तर्यनीयच्, यापयतीति यापनीया तथा,
 'पिषु गत्याम्' अस्य निपूर्वस्य घञि निषेधनं निषेधः निषेधेन निर्बुद्धा नैषेधिकी, प्राकृतघैत्या छान्दसत्वाद्वा नैषेधिके
 र्युध्यते, एष क्षेप्यदार्थोऽपि प्रकृतिप्रत्ययव्युत्पत्त्या पकथ्यः, विनेयासम्मोहार्थं सु न प्रमः, अयं च प्रकृतसूत्रार्थः—अथमहा-
 द्वाहिस्थितो विनेयोऽर्द्धापनसक्तायः करद्वयगृहीतरजोहरणो वन्दनायोद्यत एवमाह—'इच्छामि' अभिलषामि हे क्षमाध-
 मण ! 'पन्दिदु' नमस्कारं कर्तुं, भवन्त्वमिति गम्यते, यापनीयया—यथाशक्तिशुक्रया नैषेधिक्या—प्राणातिपातादिनिवृत्तया
 वन्द्या—द्वारीरणोत्पथः, अत्रान्तरे गुरुव्यधेपादिशुक्रः 'त्रिविधेने'ति भणति, ततः शिष्यः संक्षेपवन्दनं करोति, व्याधेपादि-
 पिकृच्छसु 'छन्दसे'ति भणति, ततो विनेयसूत्रस्य एवमाह—'अनुजानीत' अनुजानीच्च अनुज्ञां प्रपच्छ्य, 'मम' इत्यात्मनिर्देशे,
 क !—मितवशासापयप्रदक्षेति मितायप्रदक्ष, चतुर्विंशमिहाचार्यस्यात्मप्रमाणं क्षेत्रमथप्रदक्षमनुज्ञा विहाय प्रवेष्टुं न कस्यते, ततो
 गुरुर्भणति—अनुजानामि, ततः शिष्यो नैषेधिक्या प्रविश्य गुरुपादान्त्रिकं निधाय तत्र रज्जोहरण सल्लडाटं च करान्यां
 संस्पृशन्नित् भणति—अपस्नात्कायः अयःकायः—पादलक्षणसमथ काय प्रति कायेन—निजदेहेन सत्पर्यः कायसंस्पर्शस्त
 करोमि, एतद्यानुजानीत, तथा क्षमणीयाः—सद्मो भवताम् अधुना 'कुमो' देहालानिकपः, तथा 'अल्प-स्त्रो'कं छान्त-कुमो

एवं उपरिद्वंधारगाहसु विभासा, लिखासायणा आसर्षं गंता भवद् राहणियस्स, कालासायणा राओ या चियाउं वा
 वाहरमाणस्स सुसिणीए चिद्ध, भायासायणा आपरिय सुम सुमंति वत्ता भवद्, एवं तिचीसंपि चवत्तु द्वाहसु समोपरति'
 'यत्किञ्चिन्मिष्यया' यत्किञ्चिदाभित्त्स मिष्यया, मनसा बुद्धत्वा मनोबुद्धत्वा तथा मद्देयनिमिषयेत्यर्थः, 'वाग्बुद्धत्वा'
 असायुपधननिमिषया, 'कायबुद्धत्वा' आसङ्गमत्तादिनिमिषया, 'क्रोधये'ति क्रोधयत्येति प्राप्ते अपादेराकृतिगणस्यात्
 अच्प्रत्ययान्तस्यात् 'क्रोधया' क्रोधानुगतया, 'मानया' मानानुगतया, 'मायया' मायानुगतया, 'लोभया' लोभानुगतया,
 अय भायार्थः—योपाद्यनुगतेन या काचिद्विनयस्वंधादिद्वेषणा आघातना कृत्वा तयेति, एवं दैवसिकी भणित्वा, अनुनेह
 भयान्यभयगवाडवीतानागतकालसहृदयमाह—सर्वकालेन—अतीतादिना निर्बुत्वा सार्वकालिकी तया, सर्व एव मिष्योपचा-
 राः—मातृस्थानगर्भा क्रियाविशेषा यस्यामिति समासस्तया, सर्वधर्माः—अष्टौ प्रवचनमातरः सेवामतिक्रमणं—लङ्घनं यस्यां
 सा सर्वधर्मातिक्रमणा तया, एवम्भूतयाऽऽश्वातनयेति, निगमयति—यो मयाऽतिचारः—अपराधः 'कृतो' निर्वातितः 'सस्य'
 भतिचारस्य हे क्षमाश्रमण ! युष्मत्साक्षिकं प्रसिकामामि—अपुनःकरणतया निवर्तयामीत्यर्थः, तथा द्रुष्टकर्मकारिणं निन्दा
 म्यातमान प्रश्नान्तेन भयोद्विमेन चेतसा, तथा गर्हान्यातमान युष्मत्साक्षिकं व्युत्सङ्गम्यातमान द्रुष्टकर्मकारिणं तदनुमति
 त्यागत, सामायिकानुसारेण च निन्दादिपदार्थो न्यर्शेण पक्कत्तः, एव क्षामयित्वा पुनस्तत्रस्य पृथार्द्धावतत्काय एव

१ एवमुपधिसंस्कारकादिषु विभाया भेदापाठवाग्भयस्य गच्छा भवति रात्रिभस्य कालासातना राओ वा चिकाउं वा व्याहरतस्सम्पीडित्यति भावा
 पाठना आचार्य एव एतस्मिन् वक्ष्य भवति, एव प्रयत्नसदृशि वयस्यस्यै प्रवर्णादिषु समवसरति.

कान्तोः, गुप्ताकमर्दार्थमित्यर्थः, अत्रान्तरे गुरुर्मणति-त्येति, यथा भवान् प्रयीति, पुनराह विनेयः-‘यात्रा’ तपोनियमादि
लक्षणा आधिकमिषोपशमिकभावलक्षणा वा चतुर्थीति मयत्ताम्, अत्रान्तरे गुरुर्मणति-गुप्ताकमपि पठते, मम तापदु
रस्येति भवतोऽप्युत्सर्वशीत्यर्थः, पुनरप्याह विनेयो-यापनीयं चेन्द्रियनोद्विग्नोपशमादिना प्रकारेण भयता, शरीरमिति
गम्यत, अत्रान्तरे गुरुराह-यवभारं, पापनीयमित्यर्थः, पुनराह विनेयः-‘क्षमयासि’ मर्यादासि क्षमाभरणेति पूर्ववत्
दिवसन निर्वृत्तो देवसिक्कल व्यतिक्रमम्-अपराधं, देवसिक्कपट्टेण रात्रिकापुण्ड्रलक्षणार्थम्, अत्रान्तरे गुरुर्मणति-अहमपि
धनयामि देवसिक्कं इत्यतिक्रम प्रमादोपशमित्यर्थः, तयो विनेयः प्रणम्यैवं क्षामयित्वाऽऽज्योषनार्हेण प्रसिक्कमणार्हेण च
प्रायश्चित्तेनात्मानं शोषयन्नान्तरेऽकरणतपोत्थापायप्रहासिर्गच्छन् यथा अर्थो व्यपस्थितस्तथा क्रियया प्रदर्शयन्नाथ
द्विपक्येत्त्यादि दण्डकसूत्रं मणति, अथरथकर्तव्यैश्चरमकरणयोगैर्निर्वृत्ता आशुदिवकी तयाऽऽसेवनाद्वारेण हेतुभूतया यद्
साध्यनुष्ठितं तस्य प्रतिक्षामामि, विनिवर्तयामीत्यर्थः, इत्थं सामान्येनाभिधाय विशेषेण भणति-क्षमाभरणानां व्यापणं
तस्य कृपाणां सम्पत्तिन्या ‘देवसिक्क्या’ दिवसेन निर्वृत्तया क्षानापायस्य क्षासना आशासना तथा, किञ्चिद्विद्वया-‘अथ-
राहदन्त्यतरया, आशासनात् यथा दयासु, अत्रैव याऽनन्तराव्यवने तथा द्रष्टव्याः, ‘तावो पुन विधीसपि आलायणावो
तासु’ अत्रसु मूलासायणासु समोपरेति दयासायणात् ४, दयासायणा रात्रिणिपण समं भुञ्जते मणुज्यं अप्यणा मुञ्जह

१ वाः पुनश्च विचार्यि आभासत्वाः कायं वक्ष्यते भूतविभवमपि समवदन्ति प्रजापतिवार्ता ४, पुनश्चावका एतदेव सर्वं शुभाद्यो भवोद्यमाद्यका भूते

एष त्वयिहसधारगारसु विभाता, लिखासायणा आसन्न गंता भवद् रात्रिणिपस्स, काळासायणा रात्रो पा विपाळे वा
 पादरमाणस सुत्तिणीए चिह्ण, भावासायणा आपरिय सुमं सुमति एत्ता भवद्, एवं तिठीसंघि चवसु द्वाइसु समोचरंति'
 'पत्किप्पिन्मिष्यया' यत्किप्पिवाधित्स मिष्यया, मनसा पुप्फुला मनोपुप्फुला तथा प्रवेपनिमित्तयेत्थर्था, 'वागुप्फुवया'
 असाधुपचनन्मिषया, 'कायपुप्फुवया' आसन्नगमनादिनिमित्तया, 'कोपये'ति कोषयत्येति प्राप्ते अर्थादेराकृतिगणत्वात्
 मच्चप्रत्ययान्तत्वात् 'प्रोषया' कोषानुगतया, 'मानया' मानानुगतया, 'मायया' मायानुगतया, 'लोभया' लोभानुगतया,
 भयं भावार्थः—प्रोषाद्यनुगतेन या काचिद्विनयस्वंधादिब्रूया आयातना कृता तथेति, एव दैवसिक्की भणित्वा, अभुनेह
 भयान्दभयगाव्ठीतानागतकालसङ्गर्षार्थमाह—सर्वकालेन—अतीतादिना निर्बुद्धा सार्वकालिकी तथा, सर्व एव मिष्योपवा
 राः—मातृस्थानगर्भाः क्रियाविशेषा यस्यामिति समासस्त्वया, सर्वधर्माः—अष्टौ प्रपचनमातरः सेषामतिश्रमणं—उद्धन यस्या
 सा सर्वधर्माधिक्रमणा तथा, एवम्भूतयाऽऽयातनयेति, निगमयति—यो मयाऽविचार—अपराधः 'कृतो' निर्वाचित्व 'तस्य'
 अविचारस्य हे क्षमाक्षमण ! शुष्मत्साक्षिकं प्रतिक्रामामि—अपुनःकरणतया निषर्तयामीत्यर्थः, तथा पुष्टकर्मकारिण निन्द्या
 न्यातमानं प्रसान्तेन भयोद्विघ्नेन चेतसा, तथा गर्हान्यातमानं शुष्मत्साक्षिकं ब्युत्सज्याभ्यात्मानं पुष्टकर्मकारिण तदनुमति
 स्थानं, सामायिकानुसारेण च निन्द्यादिपदार्थो न्यथेण वक्तव्यः, एव क्षामयित्वा पुनस्तप्तस्य पदार्थावयवतत्काय एव

१ एषमुपनिषत्कारिकादिषु विमत्या शेवावावाऽऽसन्नं गत्वा भवति रात्रिःस्य काळासायणा रात्रौ वा भिकाळे वा भ्यादरात्सङ्घीकसिद्धति, मात्वा
 सायना भावार्थं एवं एवमिति ब्रूया भवति, एवं प्रवक्ष्यामि चतसृष्वपि प्रश्नादिषु समवसरति.

भणति—‘इच्छामि स्वमात्मणो’ इत्यादि सर्वं द्रष्टव्यमित्येवं, तत्परमं विधेयं—‘स्वामेति स्वमात्मणो’ इत्यादि सर्वं सूत्रमाय स्थित्वा विरहितं तत् पादपतिव एव भणति, शिष्यासम्मोदार्थं सूत्रस्यैकिकायाः स्वस्थाने सत्त्वनादस्य देशवत्त्वदर्पकयनार्थेय वदार्थो निर्दिष्टः, साम्प्रत सूत्रस्यैकिकाया निदर्शयन्नाह—

इच्छा य अणुभूषणा अभ्यासाद् च जस्र जवणा य । अपराह स्वामणाधि य छट्टाणा भूति षट्पाद ॥ १२१८ ॥
 अभ्यासा—इच्छा च अनुज्ञापना अभ्यासाय च यात्रा यापना च अपराधक्षामणाऽपि च पद स्थानानि भवन्ति पन्द नके ॥ तत्रच्छा पत्रिषा, पयोक्कम्—

णामं ठवणादधिप स्त्रिसे क्ताते तद्वेव भावे य । एसो सल्लु इच्छाप निक्खेवो छन्निवहो होइ ॥ १२१९ ॥
 व्याख्या—नामस्यापने गताये, द्रव्येच्छा सचिचादिद्रव्याभिज्ञाया, अनुपयुक्तस वेच्छामीत्यादि भणतः, क्षेत्रेच्छा मग-
 पादिक्षेत्राभिज्ञाया, क्तातेच्छा रजन्याविक्रान्ताभिज्ञायाः—रर्धणिमहिसारिया व चोरा परदारिया य इच्छति । सात्तायरा
 सुमिक्खं भणुषण्णा केइ इमिक्खं ॥ २ ॥ भावेच्छा प्रसक्तेतरभेदा, प्रसक्ता ज्ञानाद्यभिज्ञाया, अप्रसक्ता रूपाद्यभिज्ञाय इति,
 अत्र तु विनेयभावेच्छयाऽधिकारः, वृमादीनां तु पदानां गापायामनुपन्यजानां यथासम्भवं निक्षेपादि पक्कयं, भुण्ण
 त्वाहन्न्याधिकारमयाच नेहोक्कमिति । उक्ता इच्छा, इदानीमनुज्ञा, सा च पत्रिषा—
 नाम ठवणा दधिप स्त्रिसे क्ताते तद्वेव भावे य । एसो च अणुणणाप निक्खेवो छन्निवहो होइ ॥ १२२० ॥

व्याख्या—नामस्थापने गद्यार्थे, प्रथमानुज्ञा लौकिकी लोकोचरा कुमायधनिकी च, लौकिकी सचिवादिप्रत्ययेवादि विधा, अभ्यभूयितृयुधविद्वयार्थानुसृत्यर्थः, लोकोचराऽपि त्रिविधा—केवलविषयसोपकरणविषयव्यापानुज्ञा, एवं कुमायधनिकी पक्षभ्या, क्षेत्रानुज्ञा या यस्य यावतः क्षेत्रस्य पक्ष या क्षेत्रे व्याख्यायते क्रियते वा, एवं कालानुज्ञाऽपि पक्षभ्या,

आधानुज्ञा भावाराधानुज्ञा, भावानुज्ञयाऽधिकारः, अध्वान्तरे गाथायामनुपाद्यसाध्यपुणत्यादयमहस्य निरूपः—

गाम ठपणा दयिण स्थिते कासे तथैव भावे य । एतो उ जगाहस्सा णिक्खेधो छत्विहो होइ ॥ १२२१ ॥

व्याख्या—सचिवादिप्रत्ययायमहर्णं प्रत्यायमहः, क्षेत्रायमहो यो यत्क्षेत्रमयपृच्छति, तत्र च समन्ततः सकोशं योजन,

कासायमहो यो यं कालमयपृच्छति, पर्याप्तं चतुरो मासान् ऋतुयन्त्रे मासं, भावायमहः प्रपञ्चो ज्ञानाद्य-

यमहः, इतरस्तु कोपाद्ययमह इति, अयथाऽयमहः पञ्चाभा—'दैविकरायनिहवह सागरिसाधम्मिजगहो तह प । पंचविहो

पण्णो अयगहो धीयरगोहि ॥ १ ॥' अथ भावायमहण साधर्मिकायमहण चाधिकारः—'आर्यप्यमाणमिधो चतविहो

होइ जगहो गुरुणो । अणुण्णातस्स सया ण कप्पए तएय पइसरितं ॥ १ ॥' तत्र च समनुज्ञाप्य प्रविधाति, आह च

निर्युष्टिकारः—

माहिरस्सिस्समि ठिओ अणुधविस्सा मिजगह फासे । जगाहस्सेस्स पविसे जाव सिरेणं कुस्सह पाए ॥ १२२२ ॥

१ इत्येवमात्रपुरवृत्तिसम्प्राप्तिरुक्त्यापत्तिरुक्त्यायमहस्यार्थः । पक्षविधाः प्रपञ्चोऽयमहो धीयरागोः ॥ २ व्यायममात्रमात्रपुण्यद्विधं नवव्ययमहो गृहोः । अन्तु

जायस्य वरा च कस्यते तत्र प्रवेद्वह ॥ २ ॥

मणति—‘इच्छामि स्वप्नासमणो’ इत्यादि सर्वं द्रष्टव्यमित्येव, नवरमम विद्यापः—‘स्वप्नेमि स्वप्नासमणो’ इत्यादि सर्वं सूत्रमाय-
 क्रियक्या विरहितं तत् पादपतित एव मणति, शिष्यासम्मोहार्यं सूत्रमार्थिकगाथाः स्वस्थाने स्वन्वनादस्य लेखवत्तदर्थकधनार्थप
 पदार्थो निवर्तितः, सामप्रत सूत्रमार्थिकगाथा निदर्शयमाह—

इच्छा य अनुसवणा अन्वाधाह च जस जवणा य । अवराहस्वामणाधि य छट्टाणा इति यदणप ॥ १२१८ ॥

व्यास्या—इच्छा च अनुज्ञापना अन्वाधाध च प्राप्ता यापना च अपराधधामणाऽपि च यद् स्थानानि भवन्ति यन्द
 नक ॥ तत्रच्छा पद्विधा, पथोक्तम्—

णामं ठवणाद्विप स्तिस्ते काले तदेव भावे य । एसो सल्लु इच्छाप णिक्सेवो छविहो होह ॥ १२१९ ॥

व्यास्या—नामस्यापने गवार्थे, द्रव्येच्छा सविधादिद्रव्याभिज्ञापः, अनुपपुक्तस्य वेच्छामीत्यादि भणतः, क्षेत्रेच्छा मग-
 धादिक्षेत्राभिज्ञापः, कालेच्छा रत्नन्यादिकालाभिज्ञापः—रत्यणिमहिसारिया च चोरा परदारिया य इच्छंति । तात्रापर
 सुमिक्खं अनुपण्णा केह दुमिक्खं ॥ १ ॥ भावेच्छा प्रयत्नेतरभेदा, प्रयत्ना ज्ञानाद्यभिज्ञापः, अम्रज्जला क्वाद्यभिज्ञाप इति,
 अत्र तु विनेयभावेच्छमाऽधिकारः, सम्रादीनां तु पदाना गाथायामनुपन्यस्तानां यथासम्भवं निषेधादि पक्कम्, सुष्णा
 स्वाह्नन्यविस्तरमया च नेहोक्तमिति । तत्रा इच्छा, इदानीमनुज्ञा, सा च पद्विधा—

माम ठवणा द्विप स्तिस्ते काले तदेव भावे य । एसो च अनुपण्णाप णिक्खेवो छविहो होह ॥ १२२० ॥

प्रमुपेन, 'कृतिर्कर्मकारकस्य' यन्तर्नकर्तुः संयोगं जनयता, सयोगः—शरीरादिद्रव्यमाधो मोक्षौलुक्म्य वेति गाथार्यः ॥ १२२५ ॥
इत्थं सूत्रस्यार्थनिर्मुक्त्या व्याख्यात सूत्रम्, तर्कः पदार्थः पदविग्रहश्चेति, साम्प्रत चाटना, तथा चाह—

भाष्यस्याइतु पुनय इह नणिभो कायभाषयाधारो । पुणहेगया ष किरिया जओ निसिद्धा भव भजुत्तो ॥१२२६॥

व्याख्या—इहाऽऽप्तवर्षादिषु, आदिशब्दादायवियक्यादिपरिमह, 'युगपद्' एकदा 'मणितः' तर्कः कायभाष्याधारः,
तथा च सत्येकदा क्रियाद्वयप्रसङ्गः, द्वयोरेकदा च क्रिया यतो निषिद्धाऽन्यत्र उपयोगद्वयमाभावाद्, अतोऽप्युक्तः स व्यापार
इति, तत्रय सूत्रं पठित्वा कायव्यापारः कार्य इति, तथ्यते—

निद्रापिसप निसिद्धं किरियापुनमेगया ण पुगमि । जोगनिगस्तस धि भगिय सुत्से किरिया जओ मणिपा ॥१२२७॥

व्याख्या—इह विषयवस्तुविषय क्रियाद्वय निषिद्धम् एकदा पयोत्प्रेषवे सूत्रार्थं नयादिगोचरमटवि च, तत्रोत्प्रे
षायां पदोपयुक्तो न तदाऽऽत्ने यदा घाटने न तदोत्प्रेषायामिति, कालस्य सूक्ष्मत्वाद्, विलक्षणविषया तु योगत्रयक्रियाऽप्यवि
रुद्धा, पयोक्तम्—'भंगियसुयं गुणतो पट्ट इति विवेचयि ओगमी'त्यादि, गत प्रत्ययस्थानं,—

सीसो पट्टमपवेसे पट्टिचमापस्सिआणं पट्टिमिड । पित्तियपवेसमि पुणो षवइ किं? चालणा अहवा ॥१२२८॥
जइ इओ रायाण णमिड कच्च निवेइव पच्छा । वीसल्लिओयि वंदिय गच्छइ साह्वि एमेव ॥ १२२९ ॥

१ यदिह सुतं गुणयम्, तर्तव द्विविधेभ्यो यो । २ द्विष्यः प्रथमपदेयो वदिदृष्टमावाक्षिसस्या प्रक्षिप्तम् । द्वितीयपदेसे सुवर्तन्ते किं चाकलावयवा ० १ ॥
पचापुवो तावन्नं बला कार्यं निवेय । पचाप । सिधुहोमि वदिदृष्टा पच्छवि पचमेव साधयेमोमि ० २ ॥

व्याख्या—वाहिःक्षेत्र स्थित अनुक्षाप्य मितायमह सृशेत् रजोहरणन, पुनश्चायमहक्षेत्रं प्रविशेत्, क्रियद्वा पाथदि
 त्याह—पाथश्चिरसा सृशेत् पाथयिषि गाथार्थः ॥ १२२२ ॥ अव्याघाथ द्रव्यतो भायतश्च, द्रव्यतः रत्नाघापातव्यापा
 पाकारणयिकन्तस्य भावत सम्यग्दृष्ट्यारिष्यत अत्रापि कायादितिक्षेपादि यथासम्भय स्युक्त्या षष्ठ्यम्, याम्ना द्रव्यतो
 भायतश्च, द्रव्यतलापसार्दीना स्वक्रियोत्सर्पणं भायतः साधूनामिति, यापना द्विषिषा—द्रव्यतो भायतश्च, द्रव्यत औपधा
 दिना कायस्य, भावतस्त्विन्द्रियोन्द्रियोपशमेन शरीरस्य, क्षामणा द्रव्यतो भायतश्च, द्रव्यतः कष्टुषाद्ययस्यद्विकापाय
 भीरोः भायतः संवेगापक्षस्य सम्यग्दृष्टेरिति, आह च—

अव्यापाह बुद्धिर् द्रव्ये भावे य जप्त जवणा य । अवराहस्त्रामणाधि य सयित्थरस्य चिभासिञ्जा ॥ १२२३ ॥
 एवं शेषपदेव्यपि निक्षेपादि षष्ठ्यम्, इत्थं सूत्रे प्रायशो घन्त्वानस्य विधिककः निर्युक्तिरुक्ताऽपि स एव

व्याख्यातः, अनुना घन्त्वातविधिप्रतिपादनायाह निर्युक्तिकारः—

उद्वेणऽनुजाणामि तद्वन्ति तुङ्गमपि षट्ई एव । अहमधि स्वामेमि हुमे घयणाह घदणरिहस्स ॥ १२२४ ॥
 व्याख्या—छम्बसा अनुमानामि वयेति युष्माकमपि यतते एवमहमपि क्षमयामि त्वां, घञानानि 'घन्द्नार्हस्य' घन्द्न

योग्यस्य, विषयविभागस्तु पदार्थनिकषणाया निदर्शित एवेति गाथार्थः ॥ १२२४ ॥

तेनपि परिशिष्यन्व गारवरहिष्ण सुद्धियपूण । किङ्कन्मकारगरस्सा संवेग सज्जणंतेण ॥ १२२५ ॥
 व्याख्या—'तेन' घन्त्वनाह्णेण एव प्रत्येष्टव्यम्, अपिषष्ट्यस्यैवकारार्थस्याहत्यादिगौरपरहितेन, 'सुद्धदयेन' कषाययि

व्याख्या—यदि श्वेते स्थितः अनुज्ञाप्य मितायमहं स्मृतेत् रजोहरणन, पुनश्चायमहं श्वेते प्रयिद्येत्, क्रियदूर यावदि-
 त्याह—यावच्छिरसा स्मृतेत् यावद्विधि गायार्थः ॥ १२२२ ॥ अन्याषां द्रव्यतो भावस्य, द्रव्यतः सद्भाषापातव्याया
 याकारणविकृतस्य भावतः सम्यग्दृष्ट्यारिभयतः अत्रापि कथादिनिक्षेपादि यथासम्भव स्युद्भवा एकव्यं, यात्रा द्रव्यतो
 भावस्य, द्रव्यतत्त्वापसादीनां स्वक्रियोत्सर्गं भावतः साधूनामिति, यापना द्विविधा—द्रव्यतो भावस्य, द्रव्यत औपधा
 दिना कायस्य भावतस्त्विन्द्रियनोद्विन्द्रियोपसमेन जरीरस्य, क्षामणा द्रव्यतो भावस्य, द्रव्यतः कष्टपाशयस्यैदिकापाय
 भीरोः भावतः संवेगापन्नस्य सम्यग्दृष्टिरिति, आह च—

अववाचाह बुद्धिर् द्रव्ये नाथे य ज्ञान जवणा य । अवराहसामणाधि य सवित्परस्य विभासिज्ञा ॥ १२२३ ॥

एव शेषपदेव्यपि निक्षेपादि वक्तव्यम्, इत्थं सूत्रे प्रायशो वन्दमानस्य विधिरुक्ः निर्युक्तिफुलाडपि स एव
 व्याख्यातः, अनुना वन्द्यगत्वविधिप्रतिपादनायाह निर्युक्तिकारः—

उद्वेगजुजाणामि तद्विद्धि तुल्यमपि बहर्द एव । अवमसि स्थानेति शुभे वयणाह वंदणरिहस्स ॥ १२२४ ॥

व्याख्या—अवसा अनुजानामि तथेति युक्त्यक्रमेण यत्तत् एवमहमपि वन्दयामि स्वं, यवनानि 'यन्दनार्हस्य' वन्दन
 योग्यस्य, विषयविभागस्तु पदार्थनिरूपणायां निरर्थित एवेति गायार्थः ॥ १२२४ ॥

तेषां विपश्चिद्व्यवहारवरहिण्य सुद्विष्यपण । किङ्कर्ममकारगस्ता संवेग सज्जर्मेण ॥ १२२५ ॥

व्याख्या—'तेन' वन्दनार्हेण एव प्रत्येकव्यम्, अपिष्वदस्यैवकारार्थत्वाद्वादिगौरवरहितेन, 'शुद्धद्वयेन' कथायवि

प्रमुक्तेन, 'कृतिर्कर्मकारकस्य' पन्धनकर्तुः सर्वेण जनयसा, संवेगाः—शरीरादिपुण्यभावो मोक्षोस्तुख्यं वेति गायार्थः ॥ १२२५ ॥
इत्थं सूत्रस्यैतानिपुणस्य व्याख्यात सूत्रम्, उक्तः पदार्थः पदविग्रहवेति, साम्प्रतं चालना, तथा चाह—

आमस्याइसु जुगय इह भणिओ कायवापवाधारो । हुण्हेगया व किरिया जओ निसिद्धा भव अजुत्तो ॥ १२२६ ॥
व्याख्या—इहाऽऽवर्त्तादिषु, आदिशब्दादायत्रियक्यादिपरिग्रहः, 'जुगयइ' एकदा 'भणिओ' उक्तः कायवागव्यापारः, तथा च सत्येकदा क्रियाद्वयप्रसङ्गः, द्वयोरेकदा च क्रिया यतो निषिद्धाऽप्यथ त्रययोगद्वयमावाहः, अतोऽप्युक्तः स व्यापार इति, तत्र च सूत्र पठित्वा कायव्यापारः कार्य इति, उच्यते—

मिममपिसय निसिद्धं किरियाजुगमेगया ण एगमि । जोगतिगसस वि भगिय सुत्ते किरिया जओ भणिया ॥ १२२७ ॥
व्याख्या—इह पिलक्षणयसुविषय क्रियाद्वय निषिद्धम् एकदा यथोत्प्रेक्षते सूत्रार्थं नयादिगोचरमटति च, तत्रोत्प्रेक्षायामप्युक्तो न तथाऽऽत्ते यदा चाटने न तदोत्प्रेक्षायामिति, कालस्य सूक्ष्मत्वाद्, पिलक्षणविषया सु योगत्रयक्रियाऽप्यवि-
रुद्धा, यथोक्तम्—'भगियसुयं जुणवो पट्टइ तिविहेडवि जोगमी'त्यादि, तत्र प्रत्ययस्थानं,—

सीसो पदमपयेसे पदिउभाधस्सिआरुँ पडिक्कमिड । यिमियपवेसमि जुणो वदइ किं? चालणा अहवा ॥ १२२८ ॥
जइ दूओ रापाण णमिड कज्ज नियेइउ पच्छा । वीसाज्जिओवि थंविप गच्छइ साह्ववि एमेव ॥ १२२९ ॥

१ अहिक सुतं जुगयइ वर्यते विविधेऽपि योगे । २ किरियाः प्रथमप्रवेष्टे बहिर्दुर्गमावस्थितस्या मप्रिक्रम्य । द्वितीयप्रवेष्टे उत्तमं न्वते किं चाकलाऽवस्था ॥ १ ॥
व्यापारो रात्रात् भवति कार्यं निवेद्य । एवात् । निषेधोऽपि बहिर्दुर्गमावस्थितस्य पृथगेव साधनोऽपि ॥ २ ॥

क्वास्या—इदं प्रत्यक्षस्यानं, उक्तमानुषमिदं, साम्रत कृतिकर्मविधिसंश्लेषनाफलं समासाजुषदर्शयन्माह—
 एष किमकम्माविधिं जुञ्जता चरणकरणाभ्युत्तता । साह स्वयति कम्मं अपोगभवसधियमणंत ॥ १२३० ॥
 व्याख्या—‘एषम्’ अनन्तरदर्शितं ‘कृतिकर्मविधिं’ धन्वनाविधिं जुञ्जानाचरणकरणोपयुक्ता साधका स्वयन्ति कर्म
 ‘अनेकमवसथितं’ प्रभूतमवोपाजमिस्यर्थः, किंयद् ?—अनन्तमिति गार्थः ॥ १२३० ॥ उक्तोऽनुगमः, नयाः सामाधिक
 निर्युक्ताधिष ऋष्याः ॥ इत्याचार्यमीहरिभद्रकृतौ सिन्धुहितायामावस्यकटीकायां धन्वनाभ्ययनं समाप्तमिति । कृत्वा
 धन्वनाविष्टिं प्राप्तं यस्तुजतिमिह मया सेन । साधुजनधन्वन्तमलं सस्या मोक्षाय सेवन्तु ॥ १ ॥

व्याख्यातं धन्वनाभ्ययनम्, अमुना प्रतिक्रमणाभ्ययनमारभ्यते—अस्य चायमभिसम्बन्धः, अनंतराभ्ययनेऽर्द्धदुषट्ठि
 सामाधिकगुणवत् एष धन्वनलक्षणा प्रतिपत्तिः अर्थेति प्रतिपादितम्, इह पुनस्तदकरणत्वादिनैव स्वस्थितस्यैव निन्दा प्रतिपा-
 द्यते, यद्वा धन्वनाभ्ययने कृतिकर्मकथायाः साधुमकेलस्यतः कर्मक्षय इका, यथोक्तम्—‘विषण्णोपचार माणसस भंजणा पूयणा
 गुकषणसस । तिस्यपराण य भाणा सुभवम्माऽऽराहणाऽकिरिया ॥ १ ॥’ प्रतिक्रमणाभ्ययने तु सिध्यात्यादिप्रतिक्रमणद्वारेण कर्म
 निदाननिषेधः प्रतिपाद्यते, यत्पत्तिं य—‘मिरेञ्जपट्टिक्कमणं चहेव अससंजमेवि पट्टिक्कमण । कस्सायाण पट्टिक्कमणं ओगाण य
 भण्णसत्थाणं ॥ १ ॥’ अथवा सामाधिके चारिषमुपवर्णितं, यमुधिसत्तिक्खे त्वहंतां गुणस्तुतिः, सा य दर्शनज्ञानकथा, एवमिदं

त्रितयमुक्तम्, अस्य च विषयासंबन्धनमैहिकामुक्तिरुक्तापायपरिच्छिदीरुणा गुरोर्निवेदनीयं, सच्च धन्यनापूर्वमित्यस्योऽनन्तरा
 वयसने सन्निकषितम्, इह तु निषेध भूयः शुभेऽप्येव स्यात्तेषु प्रतीपं क्रमणमासेवनीयमित्येव प्रतीपाद्यते, इत्यसनेनानेक
 रूपेण सम्भवेनाऽऽप्यातस्यास्य प्रतिक्रमणाभ्ययनस्य चत्वार्यनुयोगद्वाराणि सप्तपञ्चं षष्ठ्याति, तत्र च नामनिष्पन्नं निषेधे
 प्रतिक्रमणाभ्ययनमिति, तत्र प्रतिक्रमणं निकष्यते—‘प्रति’ इत्ययमुपसर्गः प्रतीपाद्यते वर्तते, ‘अनु’ पादविषये’ अस्य क्युद्ध-
 न्तस्य प्रतीपं प्रतिकूलं वा क्रमण प्रतिक्रमणमिति भवति, एतदुक्तं भवति—शुभयोगेभ्योऽशुभयोगान्तरं क्रान्तस्य शुभेऽप्येव
 प्रतीप प्रतिकूलं वा क्रमण प्रतिक्रमणमिति, उक्तं च—“स्वस्थानाद् यत्परस्थानं, प्रमादस्य षष्ठावतः । तत्रैव क्रमण भूयः,
 प्रतिक्रमणमुच्यते ॥ १ ॥ क्षायोपशमिकाभ्यावादीदयिकस्य वशं गतः । सन्नापि च स एवार्थः, प्रतिकूलगमात्स्मृतः ॥ २ ॥’
 प्रति प्रति क्रमण वा प्रतिक्रमणं, शुभयोगेषु प्रति प्रति वर्तनमित्यर्थः, उक्तं च—“प्रति प्रति वर्तनं वा शुभेषु योगेषु मोक्ष-
 फलदेशे । निःशून्यस्य एतेर्यस्यैवा नैयं प्रतिक्रमणम् ॥ १ ॥” इह च यथा करणात् कर्मकर्त्रोः सिद्धिः, तद्व्यतिरेकेण करण
 स्थानुपपत्तेः, एवं प्रतिक्रमणादपि प्रतिक्रमकप्रतिक्रान्तव्यसिद्धिरित्यतस्त्रितयमप्यभिधितसुराह निर्युक्तिकारः—

पट्टिक्रमण पट्टिक्रमणो पट्टिक्रमियन्व च आणुपुरुषीय । सीय पञ्चपक्षे अणगाण्य चैव कालमि ॥ १२३१ ॥

व्याख्या—‘प्रतिक्रमण’ निकषितव्यार्थः, तत्र प्रतिक्रमणमिति प्रतिक्रमकः कर्ता, प्रतिक्रान्तव्यं च कर्म—अशुभयोगाल-
 क्षणम्, ‘आनुपुरुष्या’ परिपाद्या, ‘अतीते’ अतिक्रान्ते ‘प्रत्युत्पत्ते’ वर्तमाने ‘अनागतं द्वैधं’ एवमेवैव काले, प्रतिक्रमणादि

योग्यमिति पाक्यद्येयः । आह—प्रतिक्रमणमतीतविषयं, यत उक्तम्—‘अतीत परिक्मानि पदुष्यत स्वयरेमि अणानय पक्ष
कस्मानिचि उक्तमभिह कालत्रये योग्यते इति १, उच्यते, प्रतिक्रमणशब्दो द्वाशुभयोगनिवृत्तिमात्रार्थः सामान्यः
परिगृह्यते, तथा च सत्यतीतविषयं प्रतिक्रमण नि दाद्वारेणामुभयोगनिवृत्तिरवेति, प्रत्युत्पन्नविषयमपि संवरेणद्वारेणामु-
भयोगनिवृत्तिरेव, अनागतविषयमपि प्रत्यास्थानद्वारेणामुभयोगनिवृत्तिरेवेति न दोष इति गाथाश्वार्थः ॥ १२११ ॥
साम्प्रत प्रतिक्रामकत्वकर्म प्रतिपादयन्नाह—

जीवो व परिक्लमभ्यो असुहाण पाक्यकम्मजोगाण । क्काणयसत्था जोगा जे ते ण परिक्लमे साह ॥ १२१२ ॥

व्याख्या—‘जीवः’ प्राप्तिरपितसद्भ्यर्थः, तत्र प्रतिक्रामतीति प्रतिक्रामकः, सुशब्दो विद्येपणार्थः, न सर्व एव जीवः
प्रतिक्रामकः, किं ताहि १—सम्यग्दृष्टिरपमुक्तः, केयां प्रतिक्रमकम् १—‘अणुमाना पापकर्मयोगान्ताम्’ अयोभिन्नाना पापकर्म
व्यापाराणामित्यर्थः, आह—पापकर्मयोगा अणुमा एव भवन्तीति विद्येपणानर्थक्यं, न, स्वकथन्यास्थानपरत्वात्स्य,
प्रत्यक्षो च सौ योगो च प्रत्यक्षयोगी, ध्यान च प्रत्यक्षयोगी च ध्यानप्रत्यक्षयोगा ये तानधिकृत्य ‘न प्रतिक्रमेत’ न प्रतीत्यं
पर्वत साधुः, अपि तु तान् धेवेत, मनोयोगमाधान्यस्थायतायै पृथग् ध्यानप्रवर्णं, प्रत्यक्षयोगोपादानाच्च ध्यानमपि धर्म-
शुद्धमेतं प्रत्यक्षमवगम्यत्वम्, आह—‘यथोद्देशं निर्देशं’ इति न्यायमुक्तम् च किमिति प्रतिक्रमणमनभिधाय प्रतिक्रामक उक्तः,
तथाऽऽद्याप्यगतमानुपूर्वप्रवर्णं चातिरिच्यत इति, उच्यते, प्रतिक्रमकस्याप्यपकट्यत्वात् कर्तव्यीनत्वाच्च क्रियाया इत्य

दोषः, इत्यनेनोपन्यासः कस्माच्च कृत इति चेत् प्रतिक्रमणाभ्ययननामनिष्पन्ननिर्धेयप्रधानतयाचक्षेत्सत्त्वं विस्तरेणेति गाथार्थः
॥ १२३२ ॥ सक्कः प्रतिक्रमकः, सामप्रतं प्रतिक्रमणस्यापसरः, तच्छब्दार्थपर्यायेभ्यश्चिख्यासुरित्माह—

पट्टिकमण पट्टियरणा परिहरणा धारणा नियन्ती य । निर्दा गरिहा सोही पट्टिकमण अह्रहा होइ ॥ १२३३ ॥
व्याख्या—‘प्रतिक्रमणं’ तत्त्वतो निरूपितमेव, अनुनाभेदतो निकृष्यते, सत्पुनर्नामादिभेदतां योदा भवति, तथा चाऽऽह—
णाम टयणा दधिपु स्थिते काले तदेव भाषे य । एसो पट्टिकमणस्सा णिक्खेयो छविवहो होइ ॥ १२३४ ॥

व्याख्या—तत्र नामस्थापने गतार्थे, प्रथमप्रतिक्रमणमनुपयुक्तसम्यग्दृष्टेर्लब्ध्यादिनिमित्तं वा उपयुक्तस्य वा निहवस्य
पुस्तकादिन्यस्तं वा, श्वेत्प्रतिक्रमणं यास्मिन् श्वेत् व्यायर्थ्यते क्रियते वा यतो वा प्रतिक्रम्यते स्थितादेरिति, कालप्रतिक्रमणं
द्वेषा-शुचि अभुवं च, तत्र धुय भरतैरायतेषु प्रथमचरमतीर्थकरतीर्थेव्यपराधो भवतु मा वा धुवमुभयकालं प्रतिक्रम्यते,
धिमप्यमतीर्थकरतीर्थेषु स्वधुवं-कारणजाते प्रतिक्रमणमिति, भाष्यप्रतिक्रमण द्विधा-प्रशस्तमप्रशस्तं च, प्रशस्तं सिध्यात्वादेः,
अप्रशस्तं सम्यक्संसादेरिति, अथवीधत एवोपयुक्तस्य सम्यग्दृष्टेरिति, प्रशस्तेनात्राधिकारः ॥ प्रतिचरणा व्याख्यायते—‘चर
गतिभक्षणयोः’ इत्यस्य प्रतिपूर्वस्य स्फुटन्तस्य प्रतिचरणेति भवति, प्रति प्रति तेषु तेष्वर्थेषु चरणं-गमनं तेन तेनाऽऽसेव
नाप्रकारेणति प्रतिचरणा, सा च पट्टिधा, तथा चाह—

णामं टयणा दधिपु स्थिते काले तदेव भाषे य । एसो पट्टियरणाप णिक्खेयो छविवहो होइ ॥ १२३५ ॥
व्याख्या—तत्र नामस्थापने गतार्थे, प्रथमप्रतिचरणा अनुपयुक्तस्य सम्यग्दृष्टेस्तेषु तेष्वर्थेष्व्याचरणीयेषु चरणं-गमनं

योज्यमिति वाक्यमपि । आह—प्रतिक्रमणमतीतविषय, यत उक्तम्—‘अतीत पट्टिकामासि पशुष्वस्य सधरमि अणानप पञ्च कस्यामि सि तत्कथमिह कालत्रये योजयते इति ? उच्यते, प्रतिक्रमणशब्दो एतान्शुभयोगनिवृत्तिमाश्रयः सामान्य परिगृह्यत तथा च सत्यतीतविषय प्रतिक्रमण नि-दाद्वारेणाशुभयोगनिवृत्तिरेवेति, प्रत्युत्पन्नविषयमपि संवरणद्वारेणाशु भयोगनिवृत्तिरेव, अनागतविषयमपि प्रत्यास्थानद्वारेणाशुभयोगनिवृत्तिरेवेति न दोष इति गायश्रयः ॥ १२११ ॥

साम्प्रत प्रतिक्रामकस्त्वक्य प्रतिपादयन्नाह—

जीवो व पट्टिकमध्यो असुह्राण पाषकम्मज्जोगाण । द्वाणपसरथा जोगा जे मे ण पट्टिकमे साह ॥ १२१२ ॥

व्याख्या—‘जीवः’ प्राग्विकविवक्षावार्थः, तस्य प्रतिक्रामतीति प्रतिक्रामकः, सुशब्दो विद्येपणार्थः, न सर्व एव जीवः प्रतिक्रामकः, किं तर्हि ?—सम्यग्दृष्टिरुपशुक्तः, केषां प्रतिक्रामकः ?—‘अशुमानां पापकर्मयोगानाम्’ असौभवानां पापकर्म व्यापारानामित्यर्थः, आह—पापकर्मयोगा अशुभा एव भवन्तीति विद्येपणानर्थक्यम्, न, स्वकथान्वाक्यानपरत्वात्स्य, प्रसक्तौ च तौ योगौ च प्रसक्तयोगौ, ध्यान च प्रसक्तयोगौ च ध्यानप्रसक्तयोगा ये तानधिकृत्य ‘न प्रतिक्रमेव’ न प्रतीये यत्तव साधुः, अपि तु तान् संवेद, मनोयोगप्राधान्यस्यापनार्थं पृथग् ध्यानमहर्षं, प्रसक्तयोगोपादानाच्च ध्यानमपि परमं शुद्धमर्दं प्रसक्तमवगन्तव्यम्, आह—‘यथोद्देशं निर्देश’ इति न्यायमुक्तं य किमिति प्रतिक्रमणमनभिधाय प्रतिक्रामक उक्ताः, तथाऽऽद्यगायानवमानुपूर्वीमहर्षं चातिरिच्यत इति, उच्यते, प्रतिक्रामकस्यात्यपकम्पत्वात् कर्मधीनत्वाच्च क्रियाया इत्य

भाषपरिहरणा प्रशस्ता अमशस्ता च, अमशस्ता क्षानादिपरिहरणा, प्रशस्ता क्रोधादिपरिहरणा, अथवोषत एवोपयुक्तस्य सम्यगदृष्टेः, त्वेदाधिकारः, प्रतिक्रमणपर्यायता चास्याः प्रतिक्रमणमप्यशुभयोगपरिहारेणैवेति, धारणेदानीं, 'युष्म वरणे' इत्यस्य प्यन्तस्य

स्तुति धारणा भवति, धारण धारणा निषेध इत्यर्थः, सा च नामादिभेदतः पोढा भवति, तथा चाह—

॥ १२३७ ॥

णाम त्वण्णा दधिपृ स्त्रिस्त्रे काले तदेव भावे य । एसो व धारणापृ णिक्स्त्रेवो छन्विहो होइ ॥ १२३७ ॥
 व्याख्या—तत्र नामस्थापने गतार्थे, द्रव्यधारणा तापसादीनां हलकुटादिपरिमोगधारणा, अनुपयुक्तस्य सम्यगदृष्टेर्वा दशनाया उपयुक्तस्य वा निरूप्यस्याप्यस्य वा रोगिण इतीयं चोदनाकृपा, क्षेत्रधारणा तु यत्र क्षेत्रे व्याप्यते क्रियते वा ध्वजस्य धाड्यार्थस्येति, कालधारणा यस्मिन् व्याप्यते क्रियते वा कालस्य वा विकालादेर्वर्षासु वा विहारस्येति, भाषवा रणदानीं, सा च द्विविधा—प्रशस्ताऽमशस्ता च, प्रशस्ता प्रमादधारणा, अमशस्ता संयमादिधारणा, अथवोषत एवोपयुक्तस्य सम्यगदृष्टेरिति, तत्पदाधिकारः, प्रतिक्रमणपर्यायता चास्याः स्फुटा, निवृत्तिरनुना, 'युत वर्तने' इत्यस्य निपूर्वस्य किनि निवर्तन निवृत्तिः, सा च पोढा, यत आह—

नाम त्वण्णा दधिपृ स्त्रिस्त्रे काले तदेव भावे य । एसो य नियस्तीपृ णिक्स्त्रेवो छन्विहो होइ ॥ १२३८ ॥

व्याख्या—नामस्थापने गतार्थे, द्रव्यनिवृत्तिस्त्रिस्त्रेवोषादीनां हलकुटादिनिवृत्तिरित्याद्यस्त्रिलो भाषार्थः स्वतुल्या वक्तव्यः, यापत् प्रशस्तभावनिवृत्त्येदाधिकारः । निन्देदानीं, तत्र 'णिवि कुस्सायाम्' अस्य 'गुरोष्व हलः' (पा० ३-३-१०३) इत्यकारः टाप्, निन्दन निन्दा, आत्माऽप्यक्षमात्मशुक्लस्येत्यर्थः, सा च नामादिभेदतः पोढा भवति, तथा चाह—

तेन तेन प्रकारेण छद्म्यादिनिमित्तं वा उपयुक्तस्य वा निवृत्तस्य सच्चित्तादिद्रव्यस्य पति, शेषप्रतिचरणा यत्र प्रतिचरणा व्याख्यायते चित्तं वा क्षत्रस्य वा प्रतिचरणा, यथा शालिगोपिकायाः शालिश्रमादीनि प्रतिचरन्ति, कालप्रतिचरणा यस्मिन् काले प्रतिचरणा व्याख्यायते क्रियते वा कालस्य वा प्रतिचरणा, यथा साधवः प्रादोपिक वा प्राभासिक वा कालं प्रतिचरन्ति, भावप्रतिचरणा इत्या-मशक्ताऽप्रशक्ता च, अमशक्ता मिथ्यात्वाज्ञानाधिरतिप्रतिचरणा, प्रशक्ता सम्पदार्थान्नान्धारित्रप्रतिचरणा, अथवीषत एयोपयुक्तस्य सम्पदार्थे, तयहाधिकार , प्रतिक्रमणपर्यायता चास्या यतः शुभयोगादु प्रतीयं क्रमण-प्रवर्तन प्रतिक्रमणमुक्त, प्रतिचरणाऽप्येवमभूतैव वस्तुत इति गाथार्थः ॥ १२१५ ॥ इदानीं परिहरणा, 'इत्थं हरणं' अस्य परिपूर्वस्यैव ह्युहन्तस्यैव परिहरणा, सर्वप्रकारैर्वर्जनेत्यर्थः, सा च अष्टविधा, यथा चारु—

णामं ठवणा दक्षिण परितय परिहार क्षमणाए य । अनुगह भावे य तथा अद्विविदा होइ परितहरणा ॥१२१६॥
 व्याख्या—नामस्थापने गतार्थे, द्रव्यपरिहरणा हेवं विषयमधिकृत्य अनुपयुक्तस्य सम्पदार्थेर्छद्म्यादिनिमित्तं वा त्वयुक्तस्य वा निवृत्तस्य कण्टकादिपरिहरणा वेति, परितयपरिहरणा गिरित्तरित्यपरिहरणा, परिहारपरिहरणा लोकिक् लोकोत्तरभेदभिक्षा, लोकिक् लोकादिपरिहरणा, लोकोत्तरा पार्थस्यादिपरिहरणा, वर्जनापरिहरणाऽपि लोकिक् लोकोत्तरभेदेषु, लोकिक् इत्यरा यावत्कथिका च, इत्यरा प्रसूतसूतकादिपरिहरणा, यावत्कथिका शोभ्यादिपरिहरणा, लोकोत्तरा पुनरित्यरा स्वभावरूपिष्वादिपरिहरणा, यावत्कथिका तु राज्ञपिष्वादिपरिहरणा, अनुमदपरिहरणा अकस्मादभंगपरिहरणा,

• भास्वरेत्यन्तं चो नान्वयस्त परिहरणा प्रतिच्छेदनादिनिमित्तं व्याख्यापरिहरणेत्यर्थः।

भाषपरिररणा प्रशस्ता अप्रशस्ता च, अप्रशस्ता ज्ञानादिपरिररणा, प्रशस्ता क्रोधादिपरिररणा, अयधीषत पृथोपपुक्कस्य सम्प्रगृह्येः, त्वेहाधिकारः, प्रतिप्रमणपर्यायता चास्याः प्रतिक्रमणमप्यशुभयोगपरिहारैर्णवेति, धारणेदानीं, 'धृषु धरणे' इत्यस्य प्रथमस्य

स्मृति धारणा भवति, धारण धारणा निषेध इत्यर्थः, सा च नामादिभेदतः पोढा भवति, तथा चाह—

णाम ठवणा ध्विषे स्त्रिसे काले त्वेव भावे य । एसो स धारणाए णिकस्त्रेवो छन्विहो होइ ॥ १२३७ ॥
 व्याख्या—तत्र नामस्थापने गतार्थे, द्रव्यधारणा सापसादीना हलकुटादिपरिमोगधारणा, अनुपपुक्कस्य सम्प्रगृह्येर्धा
 दंसनाया उपपुक्कस्य या निद्रयस्याप्यस्य या रोगिणि इतीचं चोदनाकपा, क्षेत्रधारणा तु यत्र क्षेत्रे व्यापण्यते क्रियते वा
 क्षेत्रस्य पाज्जार्यस्येति, कालधारणा यस्मिन् व्यापण्यते क्रियते वा कालस्य वा विकालादेर्वर्षासु वा विहारस्येति, भाषवा
 रणेदानीं, सा च द्विविधा—प्रशस्ताऽप्रशस्ता च, प्रशस्ता प्रमादधारणा, अप्रशस्ता संयमादिधारणा, अयधीषत पृथोपपुक्कस्य
 सम्प्रगृह्येति, त्वेहाधिकारः, प्रतिक्रमणपर्यायता चास्याः स्फुटा, निवृत्तिरभुना, 'धृत धर्तने' इत्यस्य निपूर्वस्य किनि
 निवर्तनं निवृत्तिः, सा च पोढा, यत आह—

नाम ठवणा ध्विषे स्त्रिसे काले त्वेव भावे य । एसो य नियन्तीए णिक्स्त्रेवो छन्विहो होइ ॥ १२३८ ॥

व्याख्या—नामस्थापने गतार्थे, द्रव्यनिवृत्तिस्त्रिषापसादीना हलकुटादिनिवृत्तिरित्याद्यस्त्रिषो भाषार्थः स्वबुद्ध्या धकन्धः,
 यापत् प्रशस्ताभाषानिवृत्त्येहाधिकारः । निन्देदानीं, तत्र 'णिदि कुस्सायाम्' अस्य 'गुरोस हलः' (पा० ३-३-१०३)

इत्यकारः टाप्, निन्दनं निन्दा, आत्माऽध्यक्षमारमकुत्सेत्यर्थः, सा च नामादिभेदतः पोढा भवति, तथा चाह—

नाम ठवणा दधिप सिन्ने काळे मदेव भावे प । एसो सलु निंवाप णिक्खेवो ण्ठिव्हो होर ॥ १२३० ॥

व्याख्या—सब नामस्यापने गतार्थे, द्रव्यनिन्दा तापसादीनाम् अनुपपुक्कस सम्पारद्वेयोपपुक्कस पा निद्वयसा योमनद्रव्यस्य वेति, धेन्ननिन्दा यत्र व्याख्यायते क्रियते वा संस्कस्य वेति, काळनिन्दा यस्मिन्निन्दा व्याख्यायत क्रियते वा बुद्धिमादेर्वा काळस्य, माधनिन्दा प्रसवेतरभेदे, अन्नशक्ता सयमापाधरणधिपया, प्रशक्ता पुनरसयमापाधरणधिपयेति, 'दा' । दुहु कथं दा । दुहु कसियं दुहु अणुजयं दधि । अतो २ दम्भर हितिकय हुमो यणदयणं ॥ २ ॥' अथर्वा यत एवोपपुक्कसम्यग्द्वेरेति, सयेहाधिकारा, प्रतिक्मणपर्यायया स्फुटेति गाथार्थः ॥ १२३१ ॥ गर्हदानी, सत्र 'गर्ह कुराया' मस्य 'गुरोस हल' इत्यकारः टाप, गर्हेण गर्हा—परसाधिक्री कुरसीवेति भावार्थः, सा च नामादिभेदतः पोटपति, तथा चार—

नामं ठवणा दधिप सिन्ने काळे मदेव भावे प । एसो सलु गरिराप निक्खेवो ण्ठिव्हो होर ॥ १२४० ॥
व्याख्या—नामस्यापने गतार्थे, द्रव्यगर्हा तापसादीनामेव स्वगुर्वालोचनादिना अनुपपुक्कस सम्पारद्वेयोपपुक्कस पा निद्वयस्येतादिभावार्यो वक्तव्यः, पापस्यशक्तयेहाधिकारः । इदानीं ह्यदि 'एव योच' अस्य सिद्धिर्वा किन्, योपन श्रुतिः, विमलीकरणमित्यर्थः, सा च नामादिभेदतः पोटिव, तथा चार—

नाम ठवणा दधिप सिन्ने काळे मदेव भावे प । एसो सलु सुदीप निक्खेवो ण्ठिव्हो होर ॥ १२४१ ॥

। एा दुहु कथं दा दुहु कसियं दुहु अणुजयं दधि । अतो दम्भर हितिकय हुमो यणदयणं ॥ १ ॥

व्याख्या—उभ्र नामस्थापने गतार्थे, प्रथमशुद्धिस्वापसार्थीनां स्वगुर्वर्धोचनादिना अनुपपुक्तस्य सम्भगद्वेष्टपुक्तस्य वा निद्रयस्य वस्त्रसुवर्णादेर्या अवधारानिभिरिति, शेषशुद्धिर्यत्र व्यावर्ण्ये क्रियते वा शेषस्य वा कुलिकादिनाऽभ्यधादिष्व स्योद्धरणमिति, काष्ठशुद्धिर्यत्र व्यावर्ण्ये क्रियते वा शङ्खस्यादिभिर्भा काष्ठस्य शुद्धिः क्रियत इति, भावशुद्धिर्दिधा—प्रथ स्ताऽप्रथस्ता च, प्रथस्ता ज्ञानादेरप्रथस्ता चानुद्धस्य सतः क्रोधादेर्वैमस्याधानं स्पष्टतापादनमित्यर्थः, अथवीधत पयापपुक्तस्य सम्भगद्वेष्टः प्रथस्ता, तथेहाधिकारः, प्रतिक्रमणपर्यायता चास्याः स्फुटा, एवं प्रतिक्रमणमष्टया भयवीति गम्यार्थः ॥ १२४१ ॥ सामप्रत यिनेयानुप्रहाय प्रतिक्रमणादिपदानां यथाक्रमं दृष्टान्तान् प्रतिपादयन्नाह—

भद्रीणे पासां पृष्टृक्काय विस्रभोयणत्तापृ १ दो कर्षोर्धो परमारियां य वत्थे य अगर्प य ॥ १२४२ ॥

व्याख्या—अप्यानाः प्रासादः पुन्यकायः विपभोजन दृष्टागं द्वे कन्थे पतिमारिका च वस्त्रं चागवस्त्र, तर्पय पठिक्रमणे भद्राणाद्वृत्तो—अत्रा एगो राया णयरवाहिं पासायं काठकामो सोमणे दिणे सुत्ताणि पाठियाणि, रक्खणा निवत्ता भणिमा य—अह कोह इत्य पथिसिञ्ज सो मरियवो, अह पुण साणि चैव पयाणि अक्रमसो पठिओसरह सो मोपवो, तजो तेसिं रयरताण पठिस्सच्चिदाण काष्ठइया दो गामिहपा पुरिसा पविह्वा, ते णाहदूरं गया रक्खगेहिं विह्वा, उक्करिसियस्सगेहिं य

१ उभ्र मणिक्रमणेऽप्यभ्यगताः यथा एको राया क्ताद्वेष्टः प्रासादं कर्तुं कामः कोमने शिने धूमाग्नि पाथिववात्, रक्का विपुका भकिताम्—पठि क्तिपद अथ मरियोत् स मारयितव्यः पठि पुनकन्तेव पादान् आक्रामन् प्रमथवर्षादि स मोक्षम्यः तज्जोयो रक्कज्जो व्यासिवादिवाग्वा क्ताहवो दो माने वदी पुस्तो मरियो दो वापिहूरं गतो रक्कैर्दो, आकटवर्षेण

व्याख्या—तत्र नामस्मापने गतार्थे, प्रथमशुद्धिस्तापसाधीनां स्वगुर्वाजोचनादिना अनुपयुक्तस्य सम्मगद्वेष्टपयुक्तस्य वा निद्रयस्य पक्षमुपपादिव्या जस्रक्षारादिभिरिति, शेषप्रशुद्धिर्यत्र व्यावर्ण्यते क्रियते वा शेषस्य वा कुलिकादिनाऽस्म्यप्रादिश व्योद्धरणमिति, कालशुद्धिर्यत्र व्यावर्ण्यते क्रियते वा शब्दव्यादिभिर्वा कालस्य शुद्धिः क्रियत इति, भावशुद्धिर्दिधा—प्रथमाऽप्रदस्ता च, प्रथमा ज्ञानादेरप्रथमा चाशुद्धस्य सतः क्रोधावर्धैर्मत्स्याधानं स्पष्टतापादनमित्यर्थः, अथवीधत एवोपयुक्तस्य सम्मगद्वेष्टः प्रथमा, तयोद्वाधिकारः, प्रतिक्रमणपर्यायता चास्याः स्फुटा, एवं प्रतिक्रमणमष्टया भवतीति गतार्थः ॥ १२४१ ॥ साम्प्रत विनियानुग्रहाय प्रतिक्रमणादिपदानां यथाक्रमं दृष्टान्तान् प्रतिपादयन्नाह—

भद्रीणं पासां पृथुद्वर्कय विसर्गो यणमलायं । दो कर्त्तव्यो पद्मारियां य वत्स्यं य अगर्धं य ॥ १२४२ ॥

व्याख्या—अध्यातः प्रासादः शुभकाम्यः वियमोजनं तद्व्याग द्वे कल्पे पतिमारिका च वत्सं चागद्व्य, तस्य पण्डितमणे भद्राणादिर्द्वयो—जहा एगो राया पायरवाहिं पासायं कालकामो सोमणे विणे सुवाणि पाडियाणि, रक्त्तगा णितस्ता मणिया य—अहं कोह इत्य पविसिज्ज सो मारेयवो, अहं पुण ताणि च्वेय पयाणि अक्रमतो पण्डितोसरहं सो मोयवो, तयो तेसि रक्त्तगाणा पविसिज्जविजाणा कालहया दो गामिहया पुरिसा पविह्वा, ते पाददूरं गया रक्त्तगोहिं विह्वा, चक्ररिसियस्सगोहिं य

१ तत्र प्रतिक्रमयोऽप्यन्यद्व्याहृतः, यथा पृथो राज्ञा यथाहृदि प्रासादं कर्तुं कामः शोभने भिन्ने सुभाषि पासितवाप, एकका निजुका भविताह—पवि कथित भव प्रविसेद य मारयितव्यः, पवि पुनकानेव पासाद व्याक्रान्त्यद् मन्त्रवर्ण्यति स मोक्षयः। तदन्तेयो रक्त्तगो व्याधिसिध्यायां काकह्वो दो प्राप्ते पक्षे पुनः। पविही, दो भावितूरं गतो रक्त्तगोही, व्याक्रान्त्यद्

संलघा—हा दासा ! कहिं परप पविछा !, तथेगो काकपटो भणइ—को परप दोसोसि इओ सओ पदापिओ, सो सदि
 तत्येव मारिओ, विविओ भीओ सेसु येव पयसु ठिओ भणइ—सामि ! अयाणतो अह पविछो, मा म मारेह, जं भणइ त
 करोमिछि, सेहिं भणइ—अइ अणओ भणकमंछो सेहिं येव पयहिं पडिओसरसि तओ मुछसि, सो भीओ परेण जसण
 सेहिं येव पयहिं पडिनिमछो, सो मुछो, इहजोइयाणं भोगायं आनागोआओ, इयरो जुको, एत दयपडिअमण, भाये
 विहवस्स जयणओ—रायत्थाणीपयहिं तिरययेहिं पासायत्थाणीओ सअमो रक्सियपोसि आणसं, सो प गामिअराथाणीपण
 एणेण साणुणा अइअमिओ, सो रागदोसरक्कसाडअभाइओ सुअरं काळ संसारं आइययमरिययाणि पायिहिसि, ओ पुण
 किइपि पमाएण अस्संअम गओ सओ पडिनिमछो अणुणकरणाए पडिअमए सो णिपाणभागी भयइ, पडिअमणो अद्दाण
 विहवो गतो १ । इयाणिं पडिअरणाए पासाएण विहवो भणइ—एगामि पायरे धणसमिअो पालियओ, तस्स अहुणुद्धिओ

१ संकोट—हा एतसै ! अत्र प्रसिद्धे ! तदेकः काकपटो भवति—कोऽत्र पोय इति वदन्त्यः प्रवर्तिताः, स वैखरीव मारीताः पुरीषो मीप्रस्यपरेव करोः।
 तित्तो भवति—कामिन् । काकपटोषं प्रसिद्धः मा मा मीमरा, वदन्त्य वक्तव्योमीति, तैर्मन्त्रते—पयस्यतेऽप्यभ्यास्यत् वैरेव पतिः। प्रसन्नपयसि ततो मुरवते
 स भीषाः परेण बदेव वैरेव पतिः। प्रतिविह्वलः स मुक्ताः पुरुषीकियावो भोगात्तमाभागीभूताः इतो अहः एतद् इत्यमरिअमणं भावे वदन्त्यसोवप्य—रात्र
 अयादीदेखीयेकैः मासादभ्यासीया संवसो रक्षयितव्य इत्यादि सं अ प्रामेयकक्यामीयेनैकेव साणुणामिअमणः स रागदोसरककामादताः सुविटं अत्र
 संसारे अममराणादि प्राप्नोति का पुत्रा अत्रमसि प्रमारेयासंभवं गतवन्ताः प्रसिद्धितोऽप्युपकरक्यता प्रतिक्रमयति स विह्वोभमपी भवति प्रतिक्रमयेऽत्रव
 अत्राहन्तः पठा । इत्यादी मदीवरात्मनां मासादेव वदन्त्यो भवन्ते—एकस्मिन् नगरे यवसमुद्रो बहिः, तत्राणुबोनिवतः।

पासाभो रयणभरिओ, सो त भज्जाए ववणिक्सिधितं दिसाज्जाए गहो, सा अप्पए छणिगया, मंढणपसाहणोविधावडा
न वरस पासायरस भयलोपणं करेइ, सओ वरस एगं खंडं पढियं, सा पितेइ-किं एच्छिहयं करेहिइसि, अण्णया पिप्प
सपोसगो जाओ, किं एच्छिभो करेहिहि पायणीओ सीए, तेण वहुतेण सो पासाओ भगो, धानियगो आगओ, पिच्छइ
विण्ड पासाय, तेण सा निप्पुडा, अण्णो पासाओ कारिओ, अण्णो भज्जा आणीया, भणिया य-ज्जति एस पासाओ
विणरसइ वो ते अइ णरिय, एवं भणिकण दिसाज्जाए गओ, साडवि से महिजा त पासाय सदादरेण सिंसं अचलोएति,
अं किंयि सरय कडकम्मो टेप्पकम्मो चिसकम्मो पासाए या दमुदियाइ पासइ त संठवाधेति किंयि दाकण, तओ सो पासाओ
सारिसो चेष अच्छइ, धानियगेण आगएण दिहो, सुठेण सबस परसस सामिणी कया, धिटलभोगसमण्णगया साया, इयरा
असणवसणरदिया अडंतदुक्खभागिणी जाया, एसा ददपट्टिचरणो, भाये दिठंतस चवणओ-धानियगत्याणीएणाडयएिएण

। पासाओ रडदुतः स ते भार्गवाभुपविधिप्प दिग्वाधावे गताः सा धारीरे कप्पा मव्वमसायवादिक्कायुता न तस पासाइसायमेकं करोति तत-
सअधोभायः परितः सा विम्ववति-किमेवावइ करिप्पसि ! अण्णया पिप्पकपोतको वसतः परितः, किमेवावन् करिप्पसीधि आपणीतः तथा तेन वर्धमानेन स
पासाओ भद्रः वसिइ आगतः, देवते सिनइ पासाइ, तेन सा निष्कासिता अन्धः पासाए कारितः अण्णया सायाड्यीवा मसिता न-ययेव पासाओ सिन
इयसि तदा तेन कालि पुरं मसिता दिग्वाधावे गताः साभी सस मसिका च पासाइ सदादरेण विसनयमवकोकवति परिक्रिष्टाय काडकर्मणि टेप्पक-
र्मणि विम्वकर्मणि पासाओ वा ताज्यादि शरपसि तए संस्थापयति किंयिइज्जा वताः स पासाए वातस एव तिष्ठति, वसिडाड्योतेन एका, एतेन सर्वस एव सा समि-
वी कृता, विबुद्धयोगसमन्वयता जाता इतराड्यनवसनरदियाअमन्वदुःपमागिणी जाता, एया ददपट्टिचरणो, भाये एयमन्वसोपलयः-वसिइस्सानीदेनावादेव

सखचा-दा दाका ! यदि एष पवित्रा !, तथगो काकाया भगव-का एष दोषोति इभा नभा परादिभा भा भिद
 सत्येव मास्मि, पितृभि भीभी तसु पय पयसु तिभी भण-गासि ! भयांया भद परादा भा स माद न भगद न
 केमिभि, वेदि भण-अद भणभो भणभमंयो वदि येव पयदि पतिभोसति तभो मुचति, का भोभा परय भोग
 वेदि येव पयदि पतिनिययो, सो मुको, इदोपयाणं भोगाण भगव-
 विद्वत्स वयभो-रायत्याणीयदि विधयपरेदि

एतेण सादृणा भादकमिभो, सो राग

किदयि पमापण भसंसमम न

दिवो गयो १ । इपा

१ सं-
 २ सं-
 ३ सं-
 ४ सं-
 ५ सं-
 ६ सं-
 ७ सं-
 ८ सं-
 ९ सं-
 १० सं-
 ११ सं-
 १२ सं-
 १३ सं-
 १४ सं-
 १५ सं-
 १६ सं-
 १७ सं-
 १८ सं-
 १९ सं-
 २० सं-
 २१ सं-
 २२ सं-
 २३ सं-
 २४ सं-
 २५ सं-
 २६ सं-
 २७ सं-
 २८ सं-
 २९ सं-
 ३० सं-
 ३१ सं-
 ३२ सं-
 ३३ सं-
 ३४ सं-
 ३५ सं-
 ३६ सं-
 ३७ सं-
 ३८ सं-
 ३९ सं-
 ४० सं-
 ४१ सं-
 ४२ सं-
 ४३ सं-
 ४४ सं-
 ४५ सं-
 ४६ सं-
 ४७ सं-
 ४८ सं-
 ४९ सं-
 ५० सं-
 ५१ सं-
 ५२ सं-
 ५३ सं-
 ५४ सं-
 ५५ सं-
 ५६ सं-
 ५७ सं-
 ५८ सं-
 ५९ सं-
 ६० सं-
 ६१ सं-
 ६२ सं-
 ६३ सं-
 ६४ सं-
 ६५ सं-
 ६६ सं-
 ६७ सं-
 ६८ सं-
 ६९ सं-
 ७० सं-
 ७१ सं-
 ७२ सं-
 ७३ सं-
 ७४ सं-
 ७५ सं-
 ७६ सं-
 ७७ सं-
 ७८ सं-
 ७९ सं-
 ८० सं-
 ८१ सं-
 ८२ सं-
 ८३ सं-
 ८४ सं-
 ८५ सं-
 ८६ सं-
 ८७ सं-
 ८८ सं-
 ८९ सं-
 ९० सं-
 ९१ सं-
 ९२ सं-
 ९३ सं-
 ९४ सं-
 ९५ सं-
 ९६ सं-
 ९७ सं-
 ९८ सं-
 ९९ सं-
 १०० सं-

पोसाओ रयणभरिओ, सो सं भज्जाए छपणिकिसविठं दिसाअछाप गओ, सा अप्पए छणिगया, मंढणपसाहणोदिषायहा
 न वस्स पासापस अयलोयण करेइ, उओ वस्स एगं खंडं पट्ठियं, सा पित्तेइ-किं एत्थिअयं करेइइत्थि, अण्णया पिय
 सपोवणो जाओ, किं एत्थिओ करेइत्थि णायणीओ तीए, सेण यहुतेण सो पासाओ भगो, घाणियगो आगओ, पिअइ
 पियठं पासाय, सेण सा णिअइहा, अण्णो पासाओ कारिओ, अण्णा भज्जा आणीया, भणिया य-अत्ति एस पासाओ
 पियसइ सो ते अइ णत्थि, एयं भणिकण दिसाअछाप गओ, साअधि से मदिसा उ पासाय सबादरेण तिसंभ अवलोएत्ति,
 अं किंकिं तरय कइकम्मो उप्पकम्मो चित्तकम्मो पासाए वा उमुट्ठियाइ पासइ तं संठवायेत्ति किंकिं दाकण, उओ सो पासाओ
 ठारिसो येय अअइ, घाणियगेण आगएण दिट्ठो, तुहेण सबस्स परस्स सामिणी कया, विउअमोगसमण्णगया जाया, इयर
 असणपसणरदिया अद्यतमुक्खभाणिणी जाया, एसा दपपट्ठिचरण्णा, भावे दिअवस्स उवणओ-घाणियगत्याणीएणाअयदिएण

१ प्रासादो रत्नयुतः स सं भाषाधामुचरिदिष्य दिव्यान्नाये गतः, सा एतीरे कप्पा मन्त्रप्रसाधवादिभ्यामुता न तस्य प्रासादसाधकोक्तं करोति, तत्
 सल्लोको भाषाः परितः सा विस्तारति-किमेतादृक् करिष्यसि ! अन्यदा विषयकोठको ज्ञातः परितः किमेतादृक् करिष्यसीति भाषणीताः तथा तेन वर्धमानेन स
 प्रासादो मयाः इतिह्म भाषात्, मेमेते विस्तार प्रासाद, तेन सा द्विकीर्षिता अन्यः प्रासादाः कारिताः अन्य भाषाऽऽनीता, समीता च-यथेय प्रासादो विर
 हपति तथा तेभ्यं नाति पूर भविष्यति दिव्यान्नाये गतः साधी तस्य मदीका सं प्रासाद सदादरेण त्रिसप्तममन्त्रकोक्तयति, परिकीर्षितव काठकर्मणि छिप्यक
 र्मणि विरक्तर्मणि प्रासादे वा ताज्यादि चरयसी तत् संस्थापयति किमिदं वा ततः स प्रासादाः तावत् पूर विवर्ति, इतिज्ञाऽऽतोक्तं इह, तुदेव मदीका गृहस्य स्वामि
 नी इति, विरक्तयोपसमन्वताया ज्ञाता इहताऽऽसन्नसमरदीनामन्त्रयुः जभाणिणी जाता पूया मन्त्रपरिचरया, भावे इहमन्त्रकोपनयः-इतिह्मानीयेनाचार्येण

॥१॥ अस्मिन्मन्त्रि, तदा किं त्वयाऽपि कर्तव्यमिति ? तत्र सर्वोऽप्यत्र इति आचार्यः ॥१॥ ५५ अ ॥ १०३८ ५५

मन्त्रो वसंतेषु नृणां ह्यत्र, अत्र कणिपारो रुक्माण अतिमो पुच्छिभो ततोऽत्र किं पुच्छिपुण चक्षिमस्त ?
लोचिणा सुया !, अहो ! सुहु मणियं—अत्र कोछिणिणी एवं करोइ सो किं मयवि कायवं !, रयवाकरं ह्यो
॥१॥ छडेण पद्धिनियत्ता, तद्विषयं न सामन्तरायपुत्रो दाइयविप्परत्तो त रायाण सरणमुवागभो, रण्या य से
॥१॥, इहा आया, तेण समुत्तमरणेण दाइए णिज्जिकण रज्ज सत्तं, सा से महादेवी आया, एसा द्वाणित्तणी, भाव-

॥१॥ समं संदेतो यथा इत्यस्यप्येकयादीत्यां भवितव्यमिति, तत्र तया विद्या न मन्त्रिभिः, स मन्त्रिभिः—सा मन्त्रादीपणा, तया कर्मिणं मन्त्रिभिरं
विद्या मन्त्रिभिः प्रसूते, तत्र केनाप्युद्दिष्ट—॥१॥ एवं च सुत्ता राजकन्या भित्तवति—एव भूतो वसन्तेषोपाकन्याः, यदी कर्मिणो ह्युत्तासात्मना सुत्तिव
सुत्तिवेषोपमका ! न त्वयादीकमसावोपम सुता ! अहो सुहु मणियं—अदि कोछिन्नी एवं करोति तदा किं मयाऽपि कर्तव्यं !, एवकरं ह्यो विस्मृत
उपव मन्त्रिभिरुता तद्विषये च सामन्तरायपुत्रो दायाद्विदितं तन्नावं दायाद्विपयतः । ताया च वसे सा द्वा, इहा आया, तेण समुत्तमरणेण
मन्त्रिभिरं तत्तं तदा सा मन्त्रादीपणा, यथा द्वाणित्तणी ।

धामाय दायाभा मनमा पन्चिचरित्रार्त्तना ८ ।

सप्तार ऋषयः। एषा आभा चण पात्रवर्ति ॥ ५५ ॥

[illegible]

यस्मिन् तस्म श्रुया ज्ञाया भोगिणा पुनः नमः श्रुतः नमः । ३५

५०६-७८ अ धीग वयस तयस वसाम । वेवुः पुन वसद नीसद ॥ १ ॥

[illegible][illegible]

अथ भुवि पश्यन् प्रपद्यते । तदा विप्रः स्यात् ।

१ प्रासादस्थानीय संवत्स मन्त्रिचरितम्प ह्यमाम्भुत दृढं च साधुना। शास्त्रादीकृतवद्रूपं च मन्त्रिचरितः स चरितशास्त्रं संसारं शङ्काशान्तकं यथा- के-

एकः कृतवृत्तः वृत्तः इति मणिकर्तृः *Manikartar*, २००० ई. १। द्वाधी परिब्रज्यानां वृत्तकथनेन द्वाध्यानां भावयो-गुप्यकाणां नाम गुप्यपदकथन कार्यानां

अथ हिन्दुधर्मसिन्धोः अष्टमं विषयं करोमि । अत्रारं दुष्प्रो मेव वरुणं वाः ऐतद्वक्तव्यमे ताकासाभिदि सार्दे पैकिने पितृ आत्मादा आत्मविद्यादिना सिद्धये

विशेष आशयः पार्थिवः । कथायां पृथिव्या पृथी । इत्यप्ये शृत्वा कथोक्ती पृथिव्या पृथिविण्यो वाच्ये पृथिव्या (जमने) अत्र पृथिव्याः । कथायां पृथिव्या पृथी । इत्यप्ये शृत्वा कथोक्ती पृथिव्या पृथिविण्यो वाच्ये पृथिव्या (जमने) अत्र पृथिव्याः ।

निवृत्ति, वा निवृत्तिमेव

भावसागसंगसं, धिक्को समेण पंधेण सणियं २ भागभो भवसुखाए सुद्धकावोदीए, एवसस सुद्धो, इयरो अभिभो-न अह
 भणियं को धिरण छड्डु वा एहिं, मए भणियं-सुद्धं आणेहिं, वेण भाणीयं वसस दिष्णा, इयरो धादिभो,
 एसा दपपरिहणा, भावे दिहं वसस वपणभो-सुद्धसुखत्थाणीएहिं विरागरेहिं आणत्वं सुद्धत्थाणीयं धारितं अधिराहवोहिं
 कण्णारत्थाणीया सिद्धी पावियसि, गोहत्तराणीभो मणूसमवो, तभो धरित्सस मगो वल्लुभो जिणकप्पियाण, ते भग-
 पंतो संपपणाधिरसंपणा दयालिसकाळभावाद्धिसमंवि वससगोणं वरंति, वंको धेरकप्पियाण वससगगावधभोउसभो
 मगो, जो भजोत्तो जिणकप्पस वं मगं पद्विज्झइ सो सुद्धसद्धाणियं धारितं विराहिकण कण्णारत्थाणीयाए सिद्धि
 अणाभागी भवइ, जो पुण गीएत्तो एवलिंसकाळभावाधरुहु जयणाए जयइ सो सज्जमं अधिराधित्ता अधिरेण गामेसु
 पावेइ ३ । इयानिं धारणाए विसमोयणतथाएण दिहंतो-अहा एगो राया परचक्कागम अदुरागए च आणेत्ता गामेसु

१ मणुजसत्ताए, दिदीया एमेव तथा एहिं २ भावतोभ्यवथा सुत्तकपोत्ता, एतर्कं पुटः इतो भवितः-न मया भवितं क्वचिदेव कहु वाज्जसत्ताधिं
 मया भवितं-सुत्तमात्रएवमिद्धि देवादीभं तस्यं तथा इतो धारिता पूरा इत्यपरिहरया भावे एतन्त्यसोपदव-सुद्धसुखत्ताधीयैः दीर्घकैराहवत् सुत्तकत्ताधीयं
 धारित्वमधिराधित्ता कत्तकत्ताधीया धित्तिरा मयत्वेहिं दोषकत्ताधीयो मणुप्यमवः तदवधिरिक्क मगं कट्ठको द्विककप्पियमो ते मयावत्ता संवदवत्तधिं
 संवत्ता इत्येवैवकाळभावाधिरममवि शस्येव मवधित्ति, वक्ता क्वधिरकप्पियमवो सोत्तयांपराए अस्समो मार्गो, दोषोपयो द्विककप्पस वं मार्गं प्रक्षिपयते च
 सुत्तकत्ताधीयं धारित्वं धिराप्य कत्तकत्ताधीयायाः धिदेरत्तायागी मवधित्ति या पुक्कातिमो इत्येवैवकाळभावाधिरु पदवत्ता एतदे स संयमं अधिराध्याधिरप्य

धित्ति मय्योहि ३ । इरादी धारयायी धियमोअवत्तयेव एतन्त्य-मपैको राजा परचक्कागममदुरागए च धारया मय्येव
 धित्ति मय्योहि ३ । इरादी धारयायी धियमोअवत्तयेव एतन्त्य-मपैको राजा परचक्कागममदुरागए च धारया मय्येव

[illegible][illegible]

भाउलगासगासं, चिह्नो समेण पंथेण सणियं २ भागभो भवमुपाए बुद्धकापोदीए, एवरस सुद्धो इयरो भणिओ-म मए
 भणियं को चिरेण छट्टु या एहिचि, मए भणियं-बुद्धं आप्णेहचि, जेण भाणीयं तस्स चिण्णा, इयरो पादिओ,
 एसा दएपरिहणा, भाधे विहंवरस्स जएणओ-बुद्धपुत्तत्थाणीएहिं सित्थगरेहिं आणसं बुद्धत्थाणीयं चारिसं अचिराहतेहिं
 कएणअभाणीया सिद्धी पाविपवसि, गोठसरभाणीओ मणूत्तभवो, सओ चरितस्स भगो जणुओ जिणकविपाण, ते भग
 पंथो संपयणाधिइसंपण्णा दएसित्तकाउभावाइधिसमंवि वत्सगणेणं कळंति, वंको धेरकविपाण सवत्सगाववओउसमो
 भगो, ओ अजोगो जिणकप्यत्तसं तं भगं एहिउअइ सो बुद्धमदङ्गाणियं चारिसं चिराहिकण कएणारयाणीयाए सिद्धीए
 अणाभागी अमइ, ओ पुण गीपत्थो दएसित्तकाउभावाइसुं जएणाए जयइ सो संजमं अचिराधिआ अचिरेण सिद्धि
 पावेइ १ । इयाणिं वारणाए पिसमोयणउहाएण विद्धतो-अहा एगो राया परचकगमं अट्टरागय च आणेया गामेसु

१ नानुअसकासं द्वितीयः समेव एवा इति । २ भागभो भवमुपाए बुद्धकापोदीया एवरस सुद्धो इयरो भणिओ-म मए
 मया अणिउ-बुद्धभावावउमिहिं देवाणीउं तथी एवा इतरो वादिताः दया इत्यपमिहताया, भाधे उहाअसोपवय-बुद्धपुत्तत्थाणीयेः दीयकरीतासं बुद्धत्थाणीय
 चारिअमसि रायवदिआ कएणअभाणीया सिद्धिः मणूत्तभवो गोठसरभाणीओ मणूत्तभवो सवत्सगाववओउसमो
 संयथा इत्यपमेव कएणअभावाएहिं समंवि वत्सगणेणं कळंति, वंको धेरकविपाण सवत्सगाववओउसमो
 बुद्धपटकादीयं चारिसं चिराह कएणअभावाणीयायाः सिद्धेरवामापी भवति, च पुक्कीटापी इत्यपमेव कएणअभावाएसुं यतनवा यतरो स संयमं अचिराध्याधिरेव
 सिद्धिं प्राप्नोति १ । इयाणीं वारणायां पिसमोयणउहाएण विद्धतो-अहा एगो राया परचकगममन्त्राणातं च आणा प्राप्नोति

પાસાયલાળીઓ સંજમો પઢિચરિયબોલિ આળવો, एगेल साहुणा सावासुकसबहुलेण ण पढिचरिओ, सो घाणिणिणीय
 સંઘારે હુક્કસમાપણ આઓ, લેણ પઢિચરિઓ અપ્પસઓ સજ્જમાપાસાઓ ધરિઓ સો પોયાણસુદમાગી આઓ ૨ । इयाणि परि-
 हरणाए हुक्ककाएण दिहुंठो भण्णइ-हुक्ककाओ नास हुक्कपढाससकावोढी, एगो कुळपुळो, तस्स हुवे भगिणीओ अण्णयामेसु
 वसंति, तस्स पूया आया, भगिणीण पुत्ता तेसु वयपवेसु ताओ दोवि भगिणीओ तस्स समगं वेव परियाओ आगयाओ, सो
 भण्णइ-हुणइ अरणीण कसरं पियं करेमि !, वच्चेइ पुवे पेसइ, जो सेयण्णो तस्स दाशामिचि, गयाओ, पेसिया, तेण सेति दोणइयि
 पढया समधिયા, वच्चाइ गोठळाओ हुक्ક આપેइ, તે કાવોઠીઓ ગદાય ગઆ, તે હુક્કપદપ અરિઠ્ઠણ કાવોઠીઓ ગદાય
 પઢિનિયલા, તત્ત્વ દોળિય પંચા-एगो परिहारेण सो व समो, विविओ तज्जुएए, सो पुण विसमसाणुकटापपहुळो, તેસિં
 एगो वज्जुएण पढिओ, तस्स अक्खुहियसस एगो पढो भिण्णो, તેણ પઢસેણ ચિદ્રઓવિ ભિણ્ણો, સો ચિરિક્કઓ ગાઓ

૧ માધારહયાદીસઃ સંધમાઃ પ્રતિચરીઘમ્મ દ્વાપાપઃઃ પુકેવ સાનુયા ઇત્થાસોંકમવહુલેવ મ પ્રતિચરીઠા ઇ લખિઠાવેવ સંઘારે હુક્કમાત્રવ આઠઃ દેવ
 પ્રતિચરીઠોચ્છઠા સંકમ્માસારો ઇઠા ઇ નિર્વાન્નુચમાગી આઠઃ ૨ । इयाणि परिहरेयया हुक्ककावेव एहाओ मयवदे-हुक्ककायो भाम हुपवदकक कायोमी
 वृकः कुळपुळः वस इ मणिन्धी अण्णयामवोवसतः वस इदिता आता मणिन्धीः सुमी तयो वचः पपयोः ते इ वसि यामियी तेव सममेव वरिके आपदे इ
 मवदि-इवोरदिवोः क्खरं पिय करोमि ! अजठं पुमी मेयवत्तं मः वेवइकासी वासामीति मदे भिय्ठी तेव तात्वा इत्थामासि वदो समसिंघो अजठं पोहुक-
 इत्थामवत्तं वो कायोमी पुढिआ वयो वो हुक्कपदो पूला कायोमी पुढिआ मधिनिवुओ ताव ही पय्याओ-एकः परिहारेव (जमवेव) इ व समः,
 विदीव क्खुलेव इ ववदिवमज्जाहुक्कपपहुळः ववोरिक्क क्खुला मज्जितः वकारआधिक्ख (व ववकिवव) वृको वदो मिहः, तेव पवता दिदीवोइसि
 मिहा इ चिरिक्के गतो

भ्रातृव्यसंगत्सं, पित्रो समेण पंधेण सणियं २ आगमो अकनुयाए इन्द्रकावोदीए, पयस्स सुद्धो, इयरो भणिओ-न मए
 भणियं को चिरेण छट्टु पा एहिचि, मए भणिय-इन्द्र आणेहिचि, जेण आणीयं तस्स दिष्णा, इयरो पाहिओ,
 एसा दपपरिहणा, माये विहवस्स वयणओ-इन्द्रपुत्तयाणीयहिं तिसयारेहिं आणत्तं पुत्तयाणीयं चारित्तं अचिराद्वोहिं
 कण्णगत्तयाणीया सिद्धी पापियपात्ति, गोत्तल्लयाणीओ मणूत्तभवो, तओ चरिचस्स मगो वज्जुओ जिणकप्पियाण, ते भग
 वंओ संवयणधिरत्तपज्जा दपस्सिक्कालभायापइपिसमपि तस्सगोणं वत्तंति, वंको येरकप्पियाण सवस्सगापवओडसमो
 मगो, ओ अजोगो जिणकप्पस्स सं मगं पडियज्जइ सो इन्द्रपट्टाणियं चारित्तं चिराद्विज्ज कण्णगत्तयाणीयाए सिद्धीए
 अणाभागी भवइ, ओ पुण गीयत्थो दपस्सिक्कालभायापइसु जयणाए जयइ सो संज्जमं अचिराधिच्चा अचिरेण सिद्धि
 पायेइ ३ । इयाणिं पारणाए पिसमोयणत्तलाएण दिठ्ठो-ज्झा एगो राया परच्चकागम अदूरागय च आणेच्चा गामेसु

१. मातृकसकार्यं द्वितीयः। प्रत्येकं यथा सधैः १ ज्ञातव्योऽन्यथा गुरुपकारोभा पुरस्को दृष्टः, इतरो भवितव्यः—स भवति कश्चित्पुत्रः कस्य पुत्रोऽप्यतीति,
यथा भविष्य-गुरुपसाधनमिति, देवाधीनं तस्यै वृत्ता इतरो धाटिका, यथा मृग्यपक्षिद्वारा, भावे दृष्टान्तकोपवत्—कुलपुत्रक्यानीधैः दीर्घकरोत्पत्यं गुरुपस्यानीध
धारिद्वयसिद्धिरथसिद्धिः कस्यकाज्यानीधसिद्धिः। मातृप्येति गुरुकस्यानीधो समुत्पन्नः। यतश्चरिक्क भर्ता कश्चको जिनकश्चिकानां, ये भगवन्तः संवत्सरादि
संवत्सा इत्यथेप्रकाशमावापद्विपसमसि कर्तव्यं य मन्त्रमिदं, एकः स्वधिरकश्चिकानां सोत्सर्वायवाहः असमो भर्ता। योऽन्यो जिनकस्य स भर्ता प्रविचयते स
गुरुपस्यानीधं ज्ञातिं सिराज्य कस्यकास्यानीधयाः। द्विदेवामागी भवति यः पुण्यादीयो मृग्यप्रेप्रकाशमावापसु पवनया पठते स संयमः क्षदिरास्याधेय
सिद्धिः प्राप्नोति १। इत्यादी वाराकार्यं विपमोक्तवत्प्रत्येकं दृष्टान्तः—यधैको राजा पराजयापमनूतागतं च हृष्टवा प्रप्नोति

पुष्पदधिमक्खसभोज्झादसु विषं पक्खिस्सपावेइ, ज्ञाणि प मिहपाणिपाणि पाविस्सत्तागार्हणि तेसु य जे य रुक्खसा पुष्पफलोपगा
 ताणिपि विसेण संओएकण अवकंठो, इयरो राया आगभो, सो तं विस्समाविष्य ज्ञाणिकण पोसावेइ स्थावारो-जो
 एयाणि भक्खसभोज्झाणि तत्तागार्हसु य मिह्याणि पाविपाणि एएसु प रुक्खेसु पुष्पफलोणि मिह्याणि तवमुंजइ सो मरइ, ज्ञाणि
 एयाणि स्सारकजुयाणि जुणापाणिपाणि तवमुंजइ, जे तं पोसणं सुणिजा विरया ते जीविपा, इयरे मत्ता, एसा दपधारणा
 भावधारणा (ए)विहवत्स ववणभो-एवमेव रायथाणीएहिं तिरयगरेहिं विस्सन्नपाणसरिसा विस्सयसि काऊण वारिया, तेसु
 जे पसत्ता ते एइणि जम्मणमरणाणि पाविहिंति, इयरे सत्ताराभो वत्तरंति ४ । इयाणिं नियसीए दोणहं कण्णयाणं पढमाए
 कोटियकण्णाए दिहंठो कीरइ-एगम्मि णयरे कोलिभो, तस्स साजाए भुत्ता जुणंति, सत्थेगो भुत्तो महुरेण सरेण गायइ,
 तस्स कोटियस्स पूया वेण सस संपल्लग्गा, वेण भण्णइ-त्तस्सासो जाय ण णज्झामुत्ति, सा भेणइ-मम ययसिपा रायकण्णगा,

१. इयावविम्वज्जमोज्झादिदु विषं पक्षेयसति यामि न सिद्धयानीवादि वारीक्याकादीदि देवु न दे न इत्ता जुल्लकजोपयात्थम्यसि दिसेय संयोगार
 ज्ञात्ता इवरो तात्ताभ्यपत्ता । स तं विषयमाहितं ज्ञात्ता बोधवसि स्कन्धावर्ते-य एवादि भक्खभोज्झादि तात्तादिदु न सिद्धादि वारीपादि एतेषु न पक्षेय
 जुल्लककमि दिह्यादि इयमुंजइ स विवते, जन्मेयानि क्तावज्जकमि इतंज्जवारीपादि (वादि) इयमुंज दे तां पोसण सुत्ता विरयस्ते जीविता, इवरे मत्ता पूया
 इयवतात्ता सत्तावसत्ता इत्थम्यलोपगा-एवमेव तात्तावारीकेटीकेटीदिपात्तावसात्ता विरया इतिऊत्ता वारीता, देवु ये पल्लकस्ते वहुनि जम्ममरणादि
 पाप्मसिन् इवरे संजसात् वत्तरसिन् ४ । इयादी दिह्वी इयोः कम्भवोः मयमवा कोटिककप्पया इत्तात्ता विरये-एकीस्सवरे कोटिका तस्स तात्तावारी
 पूया वरसिन् ० ईको पूयो महुरेण योरेण पावसि तस्स कोटिकक इतिजा देव जसे संपल्लगा, वेण भवते-वदपावो पावव पावावे इति, ता
 यवदि-मम वदत्ता तात्तात्ता

धीए समं सगारो जहा दौहिधि एकमज्जाहि होयपति, वोडहं तीए धिणा ण पच्चाप्ति, सो भणइ—साधि आणिज्जट, तीए कहिदं, पटिरसुय चडणाए, पहाविधा महत्तए पच्चुसे, तस्य केणधि उगगीयं—‘अइ कुळा कणियारया चूयय ! अहिमा समयमि पुद्धमि । शुइ न समं पुत्तेव अइ पत्तांता करिंति कमराइ ॥ १ ॥’ कयकम्, अस्य व्याख्या—‘यदि पुत्थिस्ताः क-’-‘शुत्तिसताः कर्णिकाराः—पृथग्विधेयाः कर्णिकारकाः चूत एव चूतकाः, सञ्जाया कन्, तस्यासम्भण हे चूतक ! अधिक-मासे ‘पोपिसे’ शब्दित सति तव ‘न क्षमं’ न समर्थ न शुक्लं पुत्थिपुं, यदि ‘मत्तन्तका’ नीचकाः ‘कुत्सायामेव कन्’ पुर्यन्ति ‘हमरफानि’ अशोभनानि, ततः किं स्वयाऽपि कर्तव्यानि ?, नैय सत्तां न्याय इति भावार्थः ॥ १ ॥ एवं च सोचं राय कण्णा विवेद—एस चूओ वसतेण उयाठओ, अइ कणियारो रुक्खाण असिमो पुत्थिकओ तवो तय किं पुत्थिकएण चसिमस्स ?, ण सुमं अदिममासपोसणा सुया ?, अहो ! सुहु मणिय—अइ कोळिणिणी एव करेइ वो किं मएधि कायवं ?, तयणकरंरुओ पीसरित्ति एएण छउंण पद्धिनिपळा, तद्धिमस च सामंसरायपुच्चो दाइययिप्परच्चो तं रायाण सरणमुवगओ, रणणा य से सा दिण्णा, इहा आया, तेण ससुरसमणेण दाइए णिज्जिकण रज्ज उद्ध, सा से महादेवी आया, एसा दच्चणिपची, भाव-

१ तथा समं सुदेवो यथा ब्रह्मजगत्प्रेकमायाभ्या मयितव्यमिति वदं तथा शिवा न ब्रह्मणि स मयति—साऽप्यानीयता, तथा कथित मस्तिष्ठाव चात्रवा मयाविता महस्ति मापूरे तत्र देवापुद्गीतं—। पूर्व च शुभा रात्रकल्पा चिन्तयति—एव चूवो वसन्तेनोपाकरयः यद्दि कर्त्तव्यकारो वृक्षाणामन्तः शुत्थिव खतस्तत्र किं पुत्थितेनोपमस ? न तत्रयाऽपि कसमसपोसणा शुचो ? अहो सुहु मयितं—यदि कोळिकी एव करोति तथा किं मयाऽपि कर्त्तव्यं ? रत्नकरंरुओ पिरसुव दयावय पठेन मस्तिष्किया, वरिदसे च कामान्तरावपुच्चो दायाएयाठिक रात्रावं वरापुणयतव, राया च तस्मै सा वृषा, इहा जाता, तेन चसुरसमप्रेय दायादाइ निर्दिश रात्र पठनं सा तस्य महादेवी जाता एया इत्यविदुष्टिया ।

णिपचीए विठ्ठलस्व चरणभो—कण्णगतपाणीया साह्र भुत्तरपाणीएसु विसएसु आसज्जमाणा गीतरयाणीएण आयरिएण
 खे समणुसिद्धा णियत्ता से सुगई गया, इयरे भुगगइ गया । विविधं वदाहरणं दधमायणियत्तणे—एगीमि गच्छे एगो तरुणो
 गहणधारणासमत्पोचिकाढं सं आयरिया वद्धाधिंति, अण्णया सो असुदकम्मोदएण पट्टिगच्छामिचि पदाधिभो, णिग
 च्छंदतो य गीतं सुणोइ, वेण मंगलनिमिच्च चवओगो दिओ, सस्य य तरुणा सूरसुयाणा इमं साद्विणिय गायति—‘वरि-
 यथा य पट्ठिण्या मरियं वा समरे समत्थएण । असरिसज्जणज्झाया न हु सद्धियया शुल्लवसूयएणं ॥ १ ॥’ अस्याक्षर-
 गमनिका ‘वरिसय्या वा’ निर्घोदय्या वा प्रतिसा मर्यदय वा समरे समर्थेन, असदृशजनोत्ताया नय सोदय्याः शुल्ले प्रसू
 सेन, सया केनचिन्महात्मनैवत्संवापुक्कं—‘छज्जा गुणोपबननी’ जननीमिवाऽऽर्यामत्सन्तशुद्धदयामनुवर्तमानाः । तेज
 स्थिनः सुखमसूनपि संत्यजान्ति, सत्यस्थितिभ्यसनिनो न पुनः प्रविशाम् ॥ १ ॥’ गीतियाए भावयो जहा—केइ छद्मजसा
 सामिसंभाणिया सुभहा रणे पद्धारभो विरया भज्जमाणा एगेण सपक्खजसायलंघिणा अक्काखिया—ण सोदित्सह पट्ठिप्पहरा
 गच्छमाणासि, सं सोढं पट्ठिनियत्ता, से य पट्ठिया पट्ठिया पराणीए, भगं य वेहिं पराणीए, सम्माणिया य पट्ठणा, पच्छा

१ यत्तविट्ठली एकात्मकोत्तरव—अन्वत्तानीयाः दायथा पूर्वज्जावीयेसु निपयेसु आसज्जमाणा गीतरयाणीयेवाचार्येण से समगुणिता विट्ठलासे सुपाठि
 मत्तव इतरे इगीति यत्ता । विटीयसुपादएण दधमायविचरंसे—एकस्मिन् एच्छे एकसदृशो प्राद्वपादवापमर्थ इतिष्ठया दमावावी चरंयन्ति अन्वया सोऽगुप
 कर्माद्वेव प्रद्विपक्कमसीति प्रवामिणः निर्गच्छंज दीवं वृत्तोति तेव महकमिस्मिन्नुपवसेयो वृत्तः यत्र य वरुणाः पुरसुपाव इमो गीठिका पावन्ति—गीठिकाया
 मावायो यथा—वेहिंछद्मवपच्छाः कामिसममादिता सुमदा रसे प्रादावो विरता भस्मव पूजेन छपक्खपक्षोद्वज्जविज्जा रक्खिकता—य कोमिभ्यय पठिबहार
 पाच्छव इति पट्ठुत्ता इतिविट्ठला, से य प्रविज्जा पट्ठिता परानीके, मरं य हे। परानीके, छज्जानिताह प्रमुखा वज्जाए. * अन्व.

संभटपायं सोमंति वहमाणा, एवं गीयस्यं सोमं तस्म छाहुणो चिंता आया-एमेव संगामरथाणीया पद्मज्वा, आह तथो
 पराभज्जामि सो असरितज्जयेण हीलित्सामि-एस समणगो पच्चोगल्लिओसि, पच्चिनियचो आलोइयपडिक्कंतेण आयरियाण
 इच्छा पडिपूरिया ५ । इयाणि निंदाए दोणह कणगाणं विइया कण्णगा चिसकरदारिया उदाहरण कीरह-एगीमि णयरे
 राया, कण्णोसि राहणं चित्तसमा कतिथ मम णत्थिचि आणिकण महइमहालियं चित्तसमं कारेकण चिसकरसेणीए
 समप्पेइ, से चित्तेन्ति, तस्येगस्स चित्तगरस्स पूया भसं आणेइ, राया य रायमणेण आसेण वेगप्पसुक्केण एइ, सा भीया
 पसाया किइमवि किट्ठिया गया, चियावि से साहे सरीरच्चिताए गओ, तीए तस्य कोट्ठिमे षण्णाएहि मोरपिच्छं लिट्ठियं,
 रायावि सरथेय एगाणिओ भक्कमणियाओ करेति, सावि क्षण्णच्चित्तेण कच्छइ, राहुणो तस्य दिट्ठी गया, गिण्हामिसि
 हटथो पसारिओ, णइ। पुक्खविद्या, तीए हसियं, भणियं चउणाए-सिहि पाप्पहि आसदओ ण ठाह आथ चत्तस्य पाय

१ सोममेव सुभटपायं वहमाणा। एतं पीठिकार्यं श्रुत्वा तस्म साधोभिन्ना जाता-एवमेव संगामरथाणीया प्रपन्ना यन्नि ततः पराभज्जये जगदाभसज्जयेन
 हीलये-एव समनः प्रसन्नादिभ्य इति, पीठिकार्यं जगदोभित्तप्रतिज्जयेनावावाजीमसिन्ना प्रसिद्धिरता ५ । इदानीं निन्दयां प्रयोः कस्यचोर्द्धितीया कस्यका
 विज्जकाराधिकोदायं किन्ते-एकस्मिन् जगरे राजा जन्मेयां राज्ञी चित्तसमाभित्त मम बालीति यात्वा सहातिमहाज्जया विज्जसमा कारयित्वा चिसकरसेन्ये
 समप्येपति ते चित्तयन्ति तदेकस विज्जकस्स बुद्धिता मज्जमावयति राजा च राजमर्तोब्बायेव यावता यानि सा भीया पकापिता कयमपि सुट्ठिता गता,
 सितायि वल्लाकरा जट्टीरिचिन्नाये गता तया तत्र कुट्टिमे जर्दकेमपूरयिच्छ किञ्चित् राजाभयि तत्रदेकज्जडी च्छुमणिक्याः करोति साप्पम्यचिन्तेव तिष्ठति,
 एवमेव उट्ठिगता बुद्धामीति इच्छा प्रजासिता, यत्ता बुद्धिता, तया हसितं, भणितं यावत्ता-त्रिभिः पार्श्वरासन्कुओ च तिष्ठति यावच्चतुर्थे पार्श्वे ५ एवमेवपार्श्वे प्र०

मंगसीए दुमंसि छन्दो, राधा पुच्छइ-किहचि?, सा भणइ-भहं च पिठणो भत्त आणेनि, एगो य पुरिसो रायमगो भासेण
 वेगपमुक्केण एइ, ण से विष्णुणं किहवि कंचि मारिज्जामिसि, तस्याहं सएहिं पुण्योहिं जियिया, एस एगो पाओ, पिइओ
 पाओ राधा, तेण चित्तकराण चित्तसभा चिरिहा, तए इकिंके कुट्टये षडुभा चित्तकरा मन यिया इहओ, तत्तसवि
 चित्तओ चय भागो विओ, तइओ पाओ मन यिया, तेण रावजिय चित्तसभं चित्ततेण पुवपिदत्त णिठविदं, संपइ ओ
 धा सो वा आहारो सो य सीयओ केरिसो होइ?, सो आणीए सरीरविषाए जाइ, राधा भणइ-भहं किह चउरयो पाओ?,
 सा भणइ-सबोधि ताव चितेइ-कुवो इत्य आगमो मोराण?, जइवि ताव आणितिष्ठयं होअ सोवि ताव चिठीए णिरि-
 चित्तजइ, सो भणइ-सवयं मुफलो, राधा गओ, पिठणा जिमिए सा परं गता, रण्या घरगा पेसिया, सीए पियामाया
 मणिपा-देह ममंति, मण्णइ य जन्हे दरिदाणि किह रण्णो सपरियारस्स पूयं काहामो? दयस्स से रण्णापरं मरियं, दासी

१ मर्मवज्जना त्वमसि जम्मा, राधा दुष्कसि-कवमिदि? सा मज्जि-भहं च विहे मज्जमावजामि (वममचूए वहा) एकम पुक्खो एवमायेउदेव पाव
 एवमपदि (वाजपूए) च तस विज्जम कम्मसि कविए मारिज्जामसीदि तज्जवं चकैः पुवईदीविता पूव पुक्कः पावः द्वितीयः चारो राधा तेव विज्जहरे
 मज्जिज्जमा मिरिहा तर्ककमिहइ-कुट्टये षडुकाभिवज्जना मन विहेकमकी एवमायपि तावादेव भागो वया, दुदीया चारो मन विहा, तेव रावकुडीया
 विज्जज्जमा पुवईकिं मिरिहं, समसि यो वा स वाग्महारः स च सीयओ कीटयो भवति?, व(व)वाग्महीते सरीरविषयादे जाति राधा मज्जि-भहं
 वयं वयुपं, चारः सा मज्जि-वचोमपि तावविज्जपसि-कुवोवज्जामो मपूएणो? जयपि ताववावज्जो मदेए तदापि तावपुवया चितेइवते व मज्जि-ससं
 वयः राधा यतः चित्तरि जिमिहे वा पुहं यता राधा वरकाः पेसिया। तस्माः मज्जापेवरी मरिची-वच मज्जिमसि, मज्जितवन्दो-भवं वदीया कयं राधा
 वपरिवाकए पुवो कुमो? मज्जेव वज्ज राधा पुहं वतं वदी

देवणाप सिक्खायिया-मर्म रायाणं संयाहिती अक्खाणयं पुच्छिक्कासि जाहे राया सोवकामो, जा सामिणी राया पयद्व किञ्चि
 ठाप अक्खाणयं कहेहि, भणइ, कहेमि, एगस्स भूया, अउंमणिज्जा य जुगव विजि परगा भागया, दक्खिण्णोणं मासि-
 भासिपितीहि तिण्णयि दिण्णा, जणसाओ भागयाओ, सा य रसिं कहिणा सइया मया, एगो तीए समं दहो, एगो अण
 सणं पइदो, एगण देवो आराहिओ, सेण सञ्जीयणो मवो दिण्णो, चञ्जीयायिया, ते तिण्णिषि लयद्विया, कस्स दायवा !,
 किं सका एका दोण्ह तिण्हं या दावं ? तो अक्खाहसि, भणइ-निदाइया सुषामि, कल्ल कहेहामि, तस्स अक्खाणयस्स
 कोवइहणं यिचियदियसे तीसे भेय चारो आणत्तो, ताहे सा पुणो पुच्छइ, भणइ-अण चञ्जियायिया सो यिया, जेण सम
 चञ्जीयायिया सो भाया, ओ अणत्तणं पइदो तस्स दायवसि, सा भणइ-अणं कहेहि, सा भणइ-एगस्स राइणो सुवण्ण-
 कारा भूमिपरे माणिरयणकउज्जोया अणिराण्ठंता अवेवरस्स आभरणगाणि पक्कायिज्जति, एगो भणइ-का उण पेला पइइ ?

१ चाववा विजिठा-मो राजाव संयाहउम्मी पुच्छेईरा राजा स्तियुज्जामाः पावरजामिदि ! राजा प्रवहेरे किजिठावरावपानक कयम मयसि-कय
 वामि एक्कल पुद्धिठा भवइदीवाड जुगवमवो वरका भायवाः द्वाधियेव मागुभादुयिमिदिमवोदपि इवा बवता व्याताः सा न राजादिना इहा सुवा,
 एक्कया समं इवाः एक्कोभयानमुपनिवः एक्केन देव चाराइ देव संदीवो मज्जो इवा, उम्मीवता ते मयोदपि उपज्जिता कस्से वाठम्मा !, किं ठापवा एका
 राज्या सिम्वो वा द्वाणं द्वावयाहि, मयसि-निदावा स्तयीमि कस्से कयदियामि वल्लायानिकस कीवुउेन द्विदीवसिइसे वल्लायेव चारो इवा, ववा सा
 पुनः पुच्छसि मयसि-देवोम्मीजिठा स विठा येन सममुम्मीवता स भावा कोउमत्तमं मयिइइका वाठम्मेहि, सा मयसि-मय्यइ कयप, सा मयसि-एक्कल
 राजः सुवर्णकारा भूमिगुहे मसिरयणकउज्जोया अणिराण्ठोउभयःपुलाए आभरणकानि कुर्वन्निव, एक्को मयसि-का पुनर्वेळा वरीसे ? * दायवाओओ म + पइदो म ०

एगो भणार-रसी यद्वद् सो कहै जाणार ? , जो ण चंदं ण सूरं पिच्छर, तो अरसगदि, सा भणार-णिदायया, विविपरिण
 कहै-सो रचितभसतणेण जाणार, अण्णं अरसाहिसि, भणार-एगो राया ससस दुपे पोरा उपट्टिया, सेंण मग्गपाए, परिम
 पिउण समुदे सुद्धा, से किच्चिरससवि सच्छद्विया, एगेण दिद्धा मज्जसा, गदिया, पिदाट्टिया, मणुसं पेच्छर, तांरे पुट्टिया-
 क्खस्यो दिवसो सुद्धाण ? , एगो भणार-पठरयो दियसो, सो कहै जाणार ? , उदये पंपदिण फर-वसस चाउरभउरो तं
 जाणार, अण्णं कहैर दो सवसिणीभो, एक्काए रयणाणि भसिय, सा रयरीए ण विससंभर मा दूरजा, तभोउगाए अरथ
 णिरसमंसी पविसंसी य पिच्छर ताए पडए छोदूण ठवियाणि, ओउसो पडओ, रयरीए पिरर णाउ दटिद रयणाणि उरय
 य पडओ ओउसो, रयरीए णाय हरियाणिचि, तो कहं जाणार, उउसए हरिताणिचि ? , पिरए दियसं भणार-सो क्काए
 मओ पडओ, उरय ताणि पडिमासति हरियसु णसि, अण्णं कहैदि, भणार-एगसस रण्णो चसति पुरिसरएयाणि

१ एको भवति-रावेकं वते य कय जागति ? न य एव न सूरं देवते, यथाक्यादि सा भवति-निद्रिका दिवावदिचो कयवति-य एव
 जागति जागयस्यारीति सवति-एको एवाम एकी दो बीराणुपकपिरी दोय मज्जयावी प्रभिय ससुर भिभो: दी विवावोकापुण्डिका एवेव एता मज्ज
 एरिया वरवाडिया मज्जयी देवते एका एकी-कसिचो विवसा भिससो: ? एको भवति-मज्जयी दियस: य कहं जागति ? भयर दिदीवदिदे कयवति-य
 मज्जयावोका जागति भयर कयवति-दे सवज्जयी कयसा एकादि एउठि मा इतरकं न विवस्यति मा इतरि एउठिमा यव विवस्यमाज्जयी भिससयी य
 देवते एव वदे विवसा जागिवादि, कयवति-य एउक: इतरावमिय एवो जागता एका एकादि एउप य एउकोउवकिउ: इतरावा जावं इवावीति एव कय
 जागति ? कयविदे इवावीति दिदीवदिचो कयवति-य कयसावो एउक: एव एादि पडिमाससो इवेव न एादि भयर कयव-एउक एउक जागति
 उरस्यजाति. ० कहैदि य

१०-नमिनी रङ्गकारो सहस्सजोही तदेव विज्जो य । दिण्णा चवण्ह कण्णा परिणीया नवरमेकण ॥ २ ॥' कथं ? तस्स रण्णो अइसुदरा भूया, सा केणयि विज्जाहेरेण हहा, एण णअइ जुओडवि चिक्खिया, रण्णा भणियं-ओ कण्णग आणेइ तस्सव सा, वओ नमिचिपण कट्ठियं-अमुण विसं णीया, रङ्गकारेण आगासगमणो रहो कओ, सओ चचारियि तं विळ गिरुण पहायिया, अम्मि(त्ति)ओ पिज्जाहरो, सहस्सजोहिणा सो मारिओ, वेणयि मारिज्जेण दारियाए सीस छिन्न, विज्जेण संदीवणोसहीहिं चच्चियायिया, आणीया घटं, राइणा चवण्हवि दिण्णा, दारिया अणइ-किह अहं चवण्हवि होमि !, तो अह अणि पयिसामि, ओ मए समं पविसइ तस्साहं, एव होवसि, तीए समं को अणि पविसइ !, कस्स दायया !, चित्तियदिणे अणइ-णिमिचिण ! णिमिचेण णाय ज्झा एसा ए मरइसि सेण अम्मुयगय, इयरेहिं णिच्छिय, दारियाए विचट्टाणस्स हेहा सुरंगा साणिया, तए ताणि चियगाएणुवण्णाणि कट्टाणि दिण्णाणि, अगरी रङ्गओ आहे ताहे

१ वचन-वैमिशिकेन एवमः सहस्रयोही तदेव वैज्ज । एषा अणुभ्यः कम्मा परित्थिता नवरमेकेन ॥ १ ॥ कथं ?, तस्मै एवमोऽविसुत्तरा दुहिता सा केनपि विद्यापरेण हता न ज्ञापये इतोऽपीक्षिता राजा भवित-यः कण्ठकामावयति तस्मै सा ततो वैमिशिकेन कथित-मन्त्रं विसं नीत्वा रथकारेण आक्रान्तान्ते रथः कृता ततस्तारादोऽपि तं विज्जम् प्रयाहिताः अन्त्यागतो विद्यापतः सहस्रयोधिवत् स मारितः, चेकादि मार्यमात्रेण दारिकायाः सीरं छिन्नं वैतन संदीवण्योवयोऽपीक्षिता, आनीता एव रथा अणुभ्योऽपि हता दारिक्य मरसि-कण्ठमहं अणुभ्योऽपि मयामि !, तदहमाहं मक्षिष्यामि, यो मया समं प्रक्षिपति तस्मात् एवं मरश्चिदस्मि तस्मा समं कोऽपि मक्षिष्याति ? कसौ दावया ? द्वितीयदिने मय्यति-वैमिशिकेन निमित्तेन ज्ञाते नक्षेपा न मरिच्यतीति तस्मात्सुपगत, इतरेव दारिकया वितास्तदस्मादकाले सुरावा खातिता, तत्र ताणि विटिकानुत्तरन्तीनि काष्ठानि दद्याति अग्री रक्षितो यदा तदा

• एता कम्मा दायया न

एगो भणार-रखी बहुर, सो कहं जाणार १, ओ ण बह पा सूरं पिच्छर, तो अकसाहि, सा भणार-णिदाइया, विविचिदिणं
 कोइ-सो रचिअंभसणेण जाणार, अण्णं अकसाहिदि, भणार-एगो राया ससस धुपं चोरा जयट्टिया, ठेण मज्झमाए पक्खि
 विअण समुदं भूदा, से किअिरससधि चच्छाड्डिया, एगेण दिहा मज्झसा, गहिया, पिदाहिया, मणुस्से पेच्छर, ताहे पुच्छिया-
 करयो विवसो हूदाण १, एगो भणार-वतयो दियसो, सो कहं जाणार १, तहेव पीयदिणं कोइ-वसस चातरयअरो ठेण
 जाणार, अण्णं कोइर दो सवविणीओ, एकाए रयणाणि अरिप, सा इयरीए ण विससंभइ मा हरेआ, ठओउणाए अरप
 णिअसमंती पविसंती य पिच्छर ससय पडए छोदूण ठविपाणि, ओलिचो पडओ, इयरीए विरहं नाठ हरिअं रयणाणि तहेव
 य पडओ ओलिचो, इयरीए णापं हरियाणिधि, तो कहं जाणार, वलिचए हरिणाणिधि १, विहए विवसे भणार-सो काय
 मओ पडओ, तस्य साणि पडिमासवि हरियसु नासि, अण्णं कोइहि, भणार-एगसस रण्णो चचारि पुरिसरयणाणि

१ एको भणति-रात्रिबंजते ए कवं जागति १ न बज्जमं न सुते मेधते तदरात्मनि सा भवति-विदित्वा विदीयनिवसे अस्वति-स एतन्मयत्वेन
 जागति भवत्स्वप्नादीनि भवन्ति-सुप्ते एवम तर्क दो यीगापुरजासिदी तेन मभूपावां मविच्य समुद्रे किंओ ती कियदिजेआपुण्णिकी, बुद्धेन एव मभूपा
 पुरीणा ब्रह्मादिना मनुष्या मेधते तथा एतदेकविचो विवसा भिससो १, एको भवति-मणुषो विवसा ए कय जागति १ तर्क विदीयदिने अस्वति-सक
 मणुषंजरादेव जागति भवत्स्वप्न-इ एतन्मयी पुरसा जाति धमि स इतरदेव न सिज्जममि मा इयाए वणेउववा पय दिअममन्थी मविज्जन्थी न
 मेधते एव बदे भिस्सा जगतिवामि अवधिको वरका इतरजासि एवो जागता हूदा रजाति तवेव न अस्वोस्वकिंसा इतरा जात हूदानीति एव कय
 जागति १ अवधिके हूदानीति विदीयदिवसे अस्वति-स जागमयो वरका, तत्र तानि मविमासमे इवेण न धमि अस्वप्न कय-एकल एवमजागति
 इतरजागति, कोइहि न

‘सं०—नेमिची रहकारो सहस्त्रजोही ठेव विजो य । दिव्या चवण्ह कण्ठा परिणीया नवरमेकण ॥ २ ॥’ कर्ये !, तस्स रण्णो अन्नसुंदरा पूया, सा केणपि विज्जाहरेण इत्ता, ण णज्झइ कुमोडपि पिस्सिया, रण्णा भणियं—ओ कण्ठाग आपोइ वस्सेय सा, सओ नेमिचियण कहिय—अमुग विस पीया, रहकारेण आगासगमणो रहो कओ, सओ चत्तारियि दं विख गिऊण पहायिया, अम्मि(म्मि)ओ पिज्जाहरो, सहस्त्रजोहिणा सो मारिओ, सेणपि मारिज्जेण दारियाए सीसं छिन्नं, यिजेण संजीवणोवहीहिं वज्जियायिया, आणीया परं, राइणा चवण्हपि दिव्या, दारिया भणइ—किइ अइ चवण्हपि रोमि !, तो अइ अणि पयिसासि, ओ मए समं पयिसइ तस्साइ, एव होवचि, सीए समं को अणि पयिसइ !, कस्स पायपा !, विचियदिणे भणइ—णिमिचिणा निमिचेण पाय जहा एसा ण मरइचि तेण अनुसुवगयं, इयरोहिं निच्छिय, दारियाए विपट्ठाणास्स हेत्ता सुरंगा सानिया, तस्य ताणि चियगाएणुयण्णाणि कट्ठाणि दिव्याणि, अगगी रहओ जाहे ताहे

१ ठपय—भैमिचिको रथभारः सहस्रजोही ठेव विजो य । इत्ता चतुर्भ्यः कम्मा परिकीटा नवरमेकण ॥ २ ॥ कर्ये ! तस्मै राज्ञोऽपि सुन्दरा इति सा केणपि विजयादेव इत्ता न यापये इतोऽपीति ता रण्णा मल्लि—यः कम्पकामाववति तस्मै सा, ततो भैमिचिकेन कथित—असं शिषं भीता रथकारेण आकाशगमनो रथः इत्ता तत्तत्प्रारोहये च विजय प्रयासिताः अन्त्यागो विधावतः सहस्रजोहिणा स मारिताः, तेनापि सार्धसत्वेन दारिकयाः शीरं शिरं शिरं संजीवयोप्योजीविता, आनीता यदै राज्ञा चतुर्भ्योऽपि इत्ता दारिका मल्लि—कथमाह चतुर्भ्योऽपि मल्लि !, तद्वदन्ति मल्लिसामि, यो मया समं मल्लिच्छि तस्मै पूवं भवमिव ति यथा सम कोऽपि मल्लिच्छि !, कस्ये इतथ्या ? द्वितीयदिने सज्जित—भैमिचिकेन निमित्तेन शार्दं पदैया न मरिष्यतीति तस्मात्पुण्यं इत्येतदं परिक्रमा विधास्यावसावस्याए सुराया पारिता, तत्र ताणि विचिकानुकम्पवर्जानि काष्ठानि दद्यादि अग्री रक्षितो यथा तदा सा कम्मा दारहा म०

वाणि सुतगाप पितृस्वरिवाणि, सत्स दिव्या, अप्पा कहेहि, सा भणइ-एक्काए अधिररयाए पणयं जंतिआए कटणा मणिपा,
 वाहे क्यएहि वचण दिवा, इयरीए पूयाए आविवा, पत्त पणए ण चंय अधिपइ, एवं कइयपालि परिसाणि गणात्ति,
 कइइयएहि मणिपा, सा भणइ-देमिसि, जाय दारिया महती भूया ण सक्केति अयणेदं, वाहे साए कटइरुत्तिपा भणिपा-
 अण्येसि क्यए देमि, मुयइ, ते णिज्जंति, तो किं सक्का हत्था छिदितं !, वाहे भणियं-अण्ये परिसए चंय कटए पटायेदं
 देमो, ठेडसि णिज्जन्ति, तेचंय दायवा, कइं संठयेयपा !, अदा य दारियाए हत्था ण छिदिज्जति, कइ ससिमुत्तर दायव !,
 वाह-ये भणियवा-अन्नासि अइ ते चंय क्यए देइ तो अन्नेपि ते चंय कइए देमो, परिसाणि अपरसाणगाणि कहेत्तीए
 दिवसे २ राया उम्मासे वाणीयो, सवसिणीओ से छिदाणि मगांति, सा य चित्तकरदारिया ओयरणं पयिसिरूण एक्का
 णिया चिराणए मणियए चीराणि य पुरओ काठ आप्पाण णिंदइ-सुमं चित्तयरपूया सिवा, पयाणि स चितिसंतिपाणि

१ टी सुत्तवा सिंघली वसे इत्ता अन्नाकरव वा भवति-एक्कामीहरिकया महरव वाग्मा कटकी मार्गिणी वदा क्यवेदंनेव रत्तां (कटकी) इतरका
 इतिवाऽऽसिदी इते मकरने देव इत्ताहि, एव कठिणवादि वयादि पठादि कटकादिन्या मार्गिणी, सा भवति-इत्तामीति वावरादीका महदीभूता न
 सवसेदे सिक्कासिद्ध, वदा वदा कटकादिमिदी मदिदी-अन्नावादि क्यकर इत्तामि सुत्तवं तो सिक्का, वए किं वावरो हयो ठेसु ! वदा (वदा) मदिद-
 वयो ईदकी देव कटकी काराणिवा इत्तामि वावसि सिक्का, वावेव वावरो कवं संक्कासिठवयी ! वदा न इत्ताकावा हली न सिठेव कवं वाववागुत्तरं
 इत्ताव वाह-यो मदिदयो-अन्नाकमदि वदि वावेव क्यकर इत्तं वदा ववमदि वावेव कटकी रत्तां, ईदवा-अन्नावाकानि कयवन्ना सिवसे सिवसे रावा
 वन्नामए वादीवाः सक्काकमामिक्कादि मार्गपठि व वा चित्तकरदारिका अवरवके मदिदेवकादिनी चित्तकरादि मदिगुत्तादि न चीवतामि गुत्तां क्यवा-
 द्यमानं सिक्कादि-सं चित्तकरादिवाऽऽसी। एतादि ते सिक्काकमदि

धर्याणि आभरणाणि य, इमा सिटी रायसिटी, अण्णाओ ठविओदिवजुअरुअसप्पसूयाओ रायभूयाओ मोहुं राया हुमं अणु
 यचइ ता गयं मा कादिसि, एयं वियसे २ दारं सुअेइं करेइ, सविचीहिं से कइवि णायं, ताओ रायाणं पापपट्टियाओ
 पिण्णविठि-मारिज्जिदिसि पयाए कम्मपकारियाए, एसा उवरए पविंसिअं कम्मणं करेवि, रण्णा ओइयं सुय च, सुठेण
 स मइादविपट्टो अओ, एसा दण्णिदा, भाषणिदाए साहुणा अया णिंदियओ-जीव ! हुमे संसार हिंअेणं निरयविठि
 एगइसु कइमवि भाणुअस समसणणायरित्ताणि उअ्वाणि, जेसिं पसाएण सवळोयमाणणिओ पूयणिओ य, ता मा यअं फा-
 दिसि-अइा अइं वहुसुओ ठत्तिमअरिसो ववि ६। दवगरिहाए पइमारियाए विठ्ठो-एगो मरुओ अअसावओ, सस्स उठणी
 मदिता, सा वविअइसदेव करिंती भणइ-अइं काकाणं विभेमसि, सओ उवअसायनिवचा अइा वियसे २ यणुगेहिं गहिएहिं
 रक्खसंति वविअइसदेव करेति, सत्येगो अइो विठेइ-ण एस मुअ्वा आ कागाण विभेइ, असाङ्गिया एसा, सो तं पट्टिअरइ, सा

१ वसन्ताभ्यामारब्धादि च इयं श्री राम्यमीः अस्या वसिष्ठोदिवजुअरुअसप्पसूया रायभूया मुयवा तावा त्थामनुअरुअे अइं एवे स्य कृपा, एव विअसे २
 दारं सपयिआ करोति सयलीमिअसताः उअ कम्मवि णाव ता रामे वादपठिता विअयपन्नि-मार्दसे एउया कर्मपकारिअया, एयाअपवरके मविअय कर्मअं करोति
 राया उअं सुतं च उठेइ उअ्वा मइादेवीपट्टो अइा एया इअयनिअ्वा, मावकिअ्वाओ साहुमाअसता विभिअरअ्वा-वीव ! त्वया संसारं विअअमानेव अरकसिअं
 मदिनु अयमवि अणुअस समसणणायरित्ताणि उअ्वाणि, जेसिं पसाएण सवळोयमाणं सागवीयः एअवीयअ, उअ्वा गअं कृपा, यअ्वाअइ वहुसुअ अअमअरिसो
 अइं । इअयवहीया पठिमारिकाया एअ्वा-एओ माअ्वाओअयअका, उअ उअ्वा मइेअ, सा देअदेअयठि कुअंती मअठि-अइं काअेअ्वा विभेमीति उव
 अयाअपनिनुअमअ्वा विअसे २ यणुगेहिं गहिएहिं, सत्येव देअदेअयठि कुअंती, उवैअअ्वाविअयपठि-येया मुयवा या काअेअ्वा विअयठि, अयाहिंवेय।
 स एा मदिअरिअ-सा

धाणि सुरगाण् निस्सरिषाणि, तस्स विष्णा, अण्ण कहेहि, सा भणइ—एकाए अपिरइयाए पणयं जंतिभाए कइगा मणिगा,
 ठाहं क्खएहिं वंषण्ण विष्णा, इयरीए धूयाए आधिच्चा, एत्त पणए ण च्चेव अग्निपेइ, एय कइययाणि परिसाणि गयाणि,
 कइइसएहिं मणिगा, सा भणइ—देमिचि, आव दारिया मांठी भूया ण सक्कति अयणेव, साहं ताए कइइसिया अणिया—
 यण्योवि क्खए देमि, मुयइ, से णिक्कंठि, सो किं सक्का इया छिंदिव ? साहं भणियं—अण्णे परिसए च्चेव कइए पठापेठं
 देमो, सेज्जवि णिक्कन्ति, सेच्चेव दायया, कइं संठयेयया !, अक्का प दारियाए इया पा छिंदिज्जति, कइ वेसिमुच्चरं दायय ?,
 आइ—से मणिपया—अमइवि अइ से च्चेव क्खए देइ सो अमइयि से च्चय कइए देमो, परिसाणि अक्खसाणगाणि कइंतीए
 दिवसे २ ताया जम्मासे आणीओ, सवच्छिणीओ से छिइणि मगांति, सा य च्चित्ठकरदारिया ओवरणं पविसिक्कण एक्का
 णिया निराणए मणिपए चीराणि प पुरओ कइं आयाणं निंदइ—जुमं च्चिचयरधूया सिंया, एयाणि से पित्तिसंतिपाणि

१ धी सुइक्का सिंयती वसी दया अक्खअए सा मज्झि—इकपासीधरिक्का मकरवं जम्मा कइओ मांमिती ताए क्खइदेवंजेव इवी (कइओ) इइरका
 इदियाइइरिओ इये मकरवं देव इराहि दूरं कठिपयसि ववीणि गजानि अक्कज्जासिय्यां मांमिती सा मज्झि—इससीति माइरासिक मइवीयूला, व
 यण्णेते सिंयज्जवीयुं वटा वया क्कअज्जासिमी, यमिती—अक्कावयि क्कअज्ज इरासि सुज्जवं ती वेय्जया ताए किं जववी इवी जेयु ? वया (वया) यमिअ—
 वज्जो ईरवी देव कइओ क्कारिक्का इरासि तावयि वेय्जया : तादेव धाज्जो कवं संज्जापयित्तयो ? वजा व दारिक्का इवी व छिंदेते कवं ताज्जामुच्चरं
 इअज्ज अइ—ती मइसिक्कयो—अयाकमयि मरि तादेव क्कारकम् इव वया वजमयि तादेव कइओ इवा, ईरताअक्कावज्जासि क्कअज्जया सिंयते सिंयते ताज्जा
 वज्जासिअए आनीया : सएक्कज्जासिइवासि मार्गवडि व या व च्चिचकरदारिक : अयवरेके मसिमीक्कन्ति वी विरत्तायादि मसिज्जकादि व चीवतासि जुरता इक्का-
 इअज्जावं सिंयति—यं च्चिचकरादुदिरतामसी : एवावि से पित्तिसंज्जासि

धर्याणि आभरणाणि य, इमा स्त्रिरी रायस्त्रिरी, भण्णाओ जदिओदियकुळधंसप्पसुयाओ रायपूयाओ मोहुं राया पुमं अणु
 पसर वा गयं मा काह्विहि, एयं दियसे २ दारं दक्केव करेइ, सयिचीहिं से कइवि पायं, साओ रायाणं पायपव्हियाओ
 सिज्जायिवि-मारिज्जिह्विहि पयाए कम्मणकारियाए, एसा चरए पयिसिवं कम्मणं करेवि, एण्णा ओइयं सुयं च, सुहेण
 से मइएएयिट्टो पव्वो, एसा दयणिंदा, भायणिंदाए साहुणा अया णिंदियवो-जीव ! सुमे संसारं हिंइतेण निरयवितरि
 यणईसु कइमयि माणुसच सममत्तणाणचरिचाणि छज्जाणि, जेहिं पसाएण सबडोयमाणणिज्जो पूयणिज्जो य, सा मा गयं का-
 द्विहि-ज्जहा भइ षडुससुओ जचिमयारिसो वाचि ६। दवगारिहाए पइमारियाए पिहंठो-एगो मरओ अब्बावओ, सस्स तरुणी
 मइत्ता, सा पवियइसदेय करिंती मणइ-अइ काकाणं पिभेमिहि, सओ चवज्जायनिवसा घट्टा दिवसे २ यणुगेहिं गहिएहिं
 रक्खंति पवियइसदेयं करेवि, सयेगो घट्टो चित्तेइ-एण एस मुज्जा ज्ञा कागाण विभेइ, असज्जिया एसा, सो स पविवरइ, सा

१ वट्ठावामाणासि च इवं भरी रागमयीः अस्या वहीतोसितकुम्भसंप्रसूता राममुता मुक्ता रामा त्वामनुब्रूते चहं त्वं मा कृपाः, एवं शिवसे २
 इतं स्वमीश्वरा कसेसि जयमीषिच्छसा। तद् कथमसि श्राव ता राधे पादपतिता विजयपन्थि-मार्गसे एतया कर्मोपकारिज्जा, एयाअववरेके प्रहिरय कर्मोपं करोति
 राधा एव मुतं च तद्वेद तस्या महादेवीपुत्रो बहः एया इवमपिपदा, भावमिन्दायां साहुजाऽस्या विभिन्नतन्त्रः-बीज ! त्वया संसारं हिंइतमावेव वरकविवे
 मयिदु कथमसि मनुष्यत्वे सम्यक्वचनगारीज्जासि कथयसि येयां प्रसादेन सर्वकोकालां मालतीयाः पूजनीयान् तन्मा त्वं कृपाः, यथासहं बहूमुत बहसज्जासिओ
 यति ! इवणाहीनां पतिमारीकया वट्ठान्-एओ मय्येअपायकः, तस्य चरमा महेका, सा देवदेववाकिं कुर्वती भयति-अइ काकेन्त्री विभेमीति एव
 वरावापनिपुकारमाया शिवसे २ यमुमिः पुरीतेः रससिद्ध देवदेववाकिं कुर्वती, वहीकट्ठावविजयपति-देया मुयाया सा काकेन्त्री विमवति, अज्जिदेववा
 स वो मयिचरति-सा

नाणि सुरंगाए नित्सरियाणि, वस्स दिण्णा, अप्पा कहेहि, सा भणइ—एक्काए अपिरइयाए पणप जंतिआए कटणा मणिआ,
 ताहे क्वएहिं धवणण विआ, इयरीए पूयाए आविआ, वसे पणए ण चेय अठियेइ, एय कइययाणि परिसाणि गयाणि,
 कइइसएहिं मणिआ, सा भणइ—देमिहि, आव दादिया मइती भूया ण सकेति अपणेठं, ताहे साए कइइसिया भणिआ—
 अण्णेवि क्वए देमि, मुयइ, से निअठंति, तो किं सक्का हया छिदिदं ?, ताहे भणिअ—अण्णे परिसए चेय कइए सदावेउं
 देमो, सेउवि निअठंति, सेवेव दायआ, कइ संठवेयआ ?, आदा य दादियाए हया ण छिदिअति, कइ वेसिमुसर दायय ?,
 आइ—से भणिअआ—अमइवि आइ ते चेय क्वए देइ तो अमइयि से चेय कइए देमो, परिसाणि अक्साणगाणि कहेवीए
 वियसे २. ताया अम्मासे आणीओ, सवत्थिणीओ से छिदाणि मगीति, सा य विसकरदारिया ओयरणं पधिसिअण एक्का-
 णिया विसाणए भणिअए वीराणि य पुरओ कहां आप्पाणं णिंदइ—मुमं विसयरभूया सिया, एयाणि से पितिसंसियाणि

१ टी सुअन्ना भियवी वसेइया अन्नाकएव सा पयसि—एक्काएविरटिकया मकरअ पाअन्ना कइके मीतिओ वरा क्वएहेइनेवइया (कइके) इतरन्ना
 इडिआअइकेओ वूवे मकरसे वैव वरासि पूवं कठिअनादि वयासि यवादि कइकअमिअन्ना मीतिओ सा मवसि—इअमीदि भावरासिका मइतीपूजा य
 वरसेवे विअआशियु वरा वया कइकअमिमिनी। मज्झिमी—अन्नामसि क्वअक्काइ वरासि सुअतं टी भेअक्का एव किं आवी हवी ठेयु ? वरा (वया) मयिअ-
 मय्णो ईदके वैव कइके नासिया वरासि तावसि भेअक्का : तावेव वाअवी कवं संक्कायसिअवमी ? वया य दादिकया हवी य ठियेवे कवं वान्नामुअर
 वाअवं आइ—टी मज्झिअमी—अक्काकमसि वसि तावेव क्वअक्काइ वरं वरा वरमसि तावेव कइके वया, ईदयाअमक्कावकादि कयअन्ना भियवे भियवे राअ
 अन्नासाइ भावीया वरअक्काविकादिआदि मीत्यवसि सा य विअकरदासिका वरवरसे मज्झिअमज्झिमी विअन्नायादि मज्झिअमज्झिमी य वीरासि वरा : अन्ना-
 अम्माव विअसि—अवं विअक्काइविराअइटी। पुरासि से पितुसअमसि

देव्याणि आभरणानि च, इमा खिरी रायसिरी, अण्णाओ वदिओदियकुळयंसप्यसूयाओ रायपूयाओ मोरुं राया जुमं अणु
 पत्ता ता गयं मा कादिसि, एष दिवसे २ दारं वळेदं कोर, सविणीहिं से कदसि णायं, साओ रायाणं पायपहियाओ
 पिण्णयित्ति—मारिज्जिट्ठि एयाए कम्मणकारियाए, एसा उवरए पविसितं कम्मणं करोति, रण्णा ओइयं सुयं च, पुहेण
 से मद्यायिपट्टो पळो, एसा दयणिदा, भायणिदाए साहुणा अप्पा णिदियवो—जीव ! जुमे संसारं दिवलेणं निरयसिरि
 पणार्हेसु फट्मयि माणुसवं सम्मत्तणणवरियाणि उट्ठाणि, जेसिं पसाएण सबओयमाणिज्जो पूयणिज्जो च, ता मा गवं का
 दिसि—आहा भवं धनुस्सुओ उजिमवरिसो वसि व । दवगारिहाए पइमारियाए दिवलो—एणो मरओ अज्झावओ, ठस्स तरुणी
 मदिता, ता पवियइसदेयं करिती अणइ—आहं काकाणं बिभेमिसि, ठयो उवन्मयापनिवसा वट्टा दिवसे २ धणुगेहिं गहिपहिं
 रक्खंसि वसियइसदेयं करोति, ठयेणो वट्टो खितेइ—ण एस मुक्का ज्ञा कणाण बिभेमइ, असहिन्ना एसा, सो से पवियरइ, सा

१ वत्तात्तामारामाणि च इयं श्री राज्यक्षीः अस्या वसिष्ठोऽपि तदुक्तमस्मत्पुत्रा राजसुता मुच्यता राज्ञा त्वामनुवर्तते तद् पार्थ मा कृपाः एवं शिखरे २
 इतं स्वयाश्रिता करोति वपनीमिच्छन्ना तत् कथमसि ज्ञात ता राधे पादपविता शिखपपन्निव—मार्धसे पुरया कार्मकाश्रिया पृथाग्रवरके प्रक्षिप्य कार्मयं करोति
 ताम्पा एवं मुतं च पुहेव तस्मा मद्यदेवीपट्टो वट्टा, एया मय्यशित्वा, भावक्षित्वायी साहुणाज्जसा निमित्तव्या—जीव ! त्वया संसारं दिवमानेव वरकटिर्व
 मासिषु वज्रमसि मज्जुत्तावे सम्मत्तज्जणवारिज्जानि कथयामि देयां मत्तादेव सर्वलोकायां मानवीया पूजनीयस्य तन्मा गवं कृपाः, यथाहं बहुमुत वचमवसरिओ
 वेति । मय्यपादायीं पविमारीकाया दद्यामः—एकमे माह्वयोऽप्यापकः, तत्र तस्मा महेका, सा वैश्वदेववाकिं कुर्वती भवति—अहं काकेन्मो बिभेमिषि, अद्यापि वैया
 वत्तापापनिज्जकारकाया शिखरे २ धनुर्मिः पृहीते । तस्मिन् वैश्वदेववाकिं कुर्वती, एवैकस्माप्रक्षितपति—वैया मुत्ता या काकेन्मो बिभेमिषि, अद्यापि वैया
 स वा मसि वरसि—सा

धाणि सुतगाए नितसरियाणि, ठसस विण्णा, अप्पं कहेहि, सा भणार—एकए अघिररयाए पणयं जसिमाए कटगा मणिपा,
 ताहे कमपहिं धंयएण दिजा, रयरीए भूयाए आयिजा, पधे पाए ण धेव अत्रियेर, एय कइययाणि परिसाणि गयाणि,
 कइरउएहिं मणिपा, सा भणार—देमिचि, जाव दारिया मददी भूया ण सकेसि अयणीव, ताहे साए कइरउिया भणिपा—
 अण्णांवि कमए देमि, मुयइ, से निक्कठि, तो किं सक्का हया छिदिचि !, ताहे भणियं—अण्णे एरिसए येय कटए पटायेव
 देमो, छेज्जवि निक्कठि, तेधेव दापया, कइ संठयेया !, जहा प दारियाए हया ण छिदिज्जंवि, कइ ठसिमुत्तर दापय !,
 भाइ—ये भणियया—अममयि जइ ते धेव कमए देइ तो अमहेयि से धेव कइए देमो, एरिसाणि अपसणाणाणि कहेदीए
 विपसे २ ताया छम्मासे धाणीमो, सवविणीयो से छिद्दाणि मग्गवि, सा य चित्तकरदारिया ओपरणं पविसिक्कए एक्का
 णिया विराणए मणियए धीराणि य पुरमो क्कावं आप्पाणं णिंइर—सुभं चित्तपरपूया सिवा, एसाणि से विविधंतिपाणि

१ श्री सुखसा भिक्षुजी वसी एया अमककयए सा भवति—एकमाथिरेठिआ मकरज याम्मा कम्को मागिंको एया कय्थेदेधेयए एया (कम्पी) एवरका
 हसिमाउमिरे एवे मकरले धैव एयासि पुवं कसियवादि ययांसि पयसि अमककादिअर्थ मारिंदी सा अजसि—एयामीनि पावरारीका मददीभूया न
 एरयेवे सिक्कयसिं, एया एया अमककादिदी भसिंदी—अज्जाववि कयकए एयांसि मुजव दी धैयकाः एक् किं जरदी हयो केपु ! एया (एया) माधिवं—
 कयो ईरदी धैव जरदी कगिंका एयांसि जाववि देयकाः जाधेव ययवो कवं येकजायसिठयो ! यया न दामिकया हयो न छिदेवे कवं जायसमुत्तर
 एयसय जय—वी भसिठयो—अज्जाकयसि जदि जायेव कयकए एवं एया ययमासि जाधेव कम्को एया, ईरका—अमककायकासि कयकमा भिक्खे भिरखे राजा
 अज्जाकय जागीकाः एयमककमासिइयांसि मार्यविठ, सा न भिरकदारिका अयवरके मसिरेयकासिनी भिरकयासि मसिमुजकासि न धीरासि सुताः कम्मा
 कम्माने भिक्खुसि—नं भिक्ककट्टुदिराउमसी, एयासि ते रियुसाकयसि

अथ गाथास्तरार्थः ॥ १२४९ ॥ इदं पुनः प्राक्तरणिङ-धीदिदेहदं एवञ्चिप अथ पाण च सोनिरक्षण । एतर्दिकदरमेर
उ णियमेण पसिक्खमे साद्व ॥ १ ॥ इत्यथपा अगातुं गतु च सुहसग जदिं षिट्ठ । पथ पा पयवा णदिमवरण पदिद्वन्द्व ॥ २ ॥
मिच्छसपदिक्खमण तदेव अससजमे पदिक्खमण । कसापण पदिक्खमण जोगाण च अप्यसत्थाण ॥ १२५० ॥
ससारपदिक्खमणं चवत्थिद्वद् होद आणुपुब्बीण । भावपदिक्खमण पुण त्रिचिद्व त्रिचिद्वेण नेएएव ॥ १२५१ ॥

व्याख्या—मिथ्यात्वमोहनीयकर्मसुप्रलसाच्चिद्वसिसेवादात्मपरिणामो निरघातं तस्य प्रतिक्रमण तत्प्रतिक्रान्तरप यत्तव,
यदाभोगानाभोगवृत्ताकारैर्मिथ्यास्य गतस्तत्प्रतिक्रान्तरपमित्यर्थः, तथय 'अथयम' अथयमपिपये प्रतिक्रमणम्, अथं
यमा—भाषातिपाठादिउक्षणः प्रतिक्रान्तव्यो यत्तवे, 'कथापाणा' प्राप्तिरपिपयवृत्तार्थाना कोपादीनां प्रतिक्रमण, कथापाः
प्रतिक्रान्तव्याः, 'सोगानां च' मनोवाक्यपञ्चकानाम् 'अप्रसक्तानाम्' अगोमनानां प्रतिक्रमणं, से च प्रतिपन्नान्तरपा इति
गाथार्थः ॥ १२५० ॥ संसरण संसारः—विषयप्रतारकामरमयानुभूतिवृत्तक्षणकस्य प्रतिक्रमणं 'यत्तुपिपय' यत्तुप्यकारं अथति
'आनुपूर्या' परिपाद्या, एतदुक्तं अथति—नारकायुषो ये देवयो भदारुमादयक्तेषां (यामा) भोगानाभोगवृत्ताकारैर्मिथ्या
तन्मन्मया वा प्रकपितं तस्य प्रतिक्रान्तव्यम्, एवं विषयप्रतारकैरपि विभाषा, नयदं शुभनराभरायुर्देतुभ्यो मायापयनासेप

१ प्रतिक्रमणं प्रत्यय सक्तं वाच्यं च युक्तम् । यत्तुपिपयपये च विषयमेव प्रतिक्रमणमेव वाच्यम् । १ । २ इत्यथपादागच्छ वाच्यं च सुहसगं यत्तु
तिष्ठेत् । पदि च तद्वद् यदीधरयो प्रतिक्रमणमिति ॥ २ ॥

नादित्वमेवम्यो निराशयेनैवापवर्गाभिवादिनाऽपि न प्रतिशान्त्यन्त्यं, 'भावपदिक्मण पुण विविह विविहेण पोपधं' तदेक-
दन्तरोहित भावप्रतिकल्पं पुनस्त्रिविधं त्रिविधेनैव नेतव्यं, पुनःशब्दस्यैवकारार्थत्वात्, एतदुक्तं भवति—'निष्कृष्टाद् न
गच्छद् य ए गच्छाध्वाद्यानुवापेर्दे । अ मन्वद्वक्त्रार्थे त अपि य भावपदिकमपं ॥ १ ॥' 'मनसा न गच्छति' न चिन्त-
यति यथा शोभना साहस्यादिधर्मः, यथा नौभिषत्ते, कायेन न तैः सह निष्पद्योवन ससर्ग करोति, यथा 'न य गच्छाध्वेर्-
मनसा न चिन्तयति—कथमेव तच्च निकारिः स्यात्', यथा न प्रवर्तयति यथा सच्चनिकादिर्भव, कायेन न सच्चनिकादीना-
मर्थयति, 'द्यानुवापध्वा' कश्चित्तत्पानिकादिर्भवति न च मनसाऽनुमोदयति दूष्णीं वाऽऽत्ते, यथा न सुहृत्वारन्ध कृतं वेति
अल्पादि, कायेन न सच्छोदिकादि प्रपच्छति, एवमस्यमादिष्वपि विभागा कार्येति गार्थार्थः ॥ १२५१ ॥ इत्य निष्पात्वा-
दिगोचरं भावप्रतिफलानुक्तम्, इह च भवमूर्तं कथाया, यथा चोक्तम्—'कोहो' य माणो य अनिमगहीया, माया य लोहो
य दनद्वन्तागा । यत्तारि एव कसिणा कथाया, सिष्वति मूलाद् गुणन्भवत्स ॥ १ ॥' अत कथाप्रतिकल्पेन एवोदाहरण-
मुच्यते—'देर् दी संजया सगारं काज्ज्य देवलोय गया, इओ य एगमि लापरे एगत्स सिद्धिस्स भारिया पुत्ताणिमिच
द्यागदययाए जयवासेप विद्या, साए अपिय—दोहिति ते पुत्तो देवलोयपुत्तोचि, तेसिमेगो चरसा तीए पुत्तो जामो,

१. कोथज भावज अर्थपुरीषो भावा च कोथज दर्शनार्थकार्यो । कदाच दत्ते कृत्वा कदाच विवक्षितं दूष्णीं दुरन्तरक ॥ १ ॥ २. कोथिद् ही कदवी
कदा कृत्वा दत्तकोथ लोके, इहममदीक्षितवदरे एवक भेदितो मार्गो दुरन्तिव वल्लोदवर्तते इतस्तत्रैव सिद्धः, यदा मन्त्रेव—अभिप्लविते ते पुत्रो देवलोकादनुव
रति भवेत्तदनुवा वसता पुत्रो जन्मः-

अयं गाथास्तरार्थः ॥ १२४९ ॥ इदं पुनः प्राक्स्थानिक-‘पदिहेतुं’ एवमस्मिन् अतः पाण च पोसिरज्ज ॥ पसर्दाक्यवरमेव
 च नियमेन पदिक्रमे सादृ ॥ १ ॥ इत्यस्या आगतुं गतुं च मुद्राजालि चिह्ने । एवं वा पद्यतोऽपिदिसरणं पदिक्रमः ॥ २ ॥
 गतं प्रतिक्रमणद्वारम्, अत्रुना प्रतिक्रान्तव्यमुच्यते, तत्पुनरोपगतः पद्यथा भवतीति, आद च निर्गुणिककारः—

मिच्छत्तपदिक्रमण तदेव अस्तंजमे पदिक्रमण । कसायाण पदिक्रमण जोगाण य अप्यस्तथाण ॥ १२५० ॥
 ससारपदिक्रमणं यद्विधिद्वे होइ आणुपुष्पी ॥ भाषपदिक्रमण पुण तिविद्वे तिविद्वेण नेपव्य ॥ १२५१ ॥

व्याख्या—मिथ्यात्मोद्दनीयकर्मपुत्रजसाविष्यधिक्षेपादात्मपरिणामो मिथ्यात्व इत्यस्य प्रतिक्रमण इत्यतिक्रान्तव्यं पर्यंतं,
 पद्यभोगानाभोगसहसात्कारमिथ्यात्व गतकालप्रतिक्रान्तव्यमित्यर्थः, यथैव ‘अस्यम’ अस्यमपिपये प्रतिक्रमणम्, अस
 यमः—प्राणातिपातादिक्रमणः प्रतिक्रान्तव्यो वर्तते, ‘कथायाणां’ प्राप्तिरपि सद्यश्चार्थानां क्रोधादीनां प्रतिक्रमण, कथायाः
 प्रतिक्रान्तव्याः, ‘योगानां च’ मनोवाक्यापलक्षणानाम् ‘अप्रकृतानाम्’ अशोभनानां प्रतिक्रमण, ते च प्रतिक्रान्तव्या इति
 गार्थाः ॥ १२५० ॥ संसरण संसारः—विश्वप्रसरणारकामरमयानुभूतिरक्षणस्त्वस्य प्रतिक्रमणं ‘युगपिधं’ यत्तुप्रकार भवति
 ‘आनुपुष्पी’ परिपाद्या, एतदुक्तं भवति—नारकायुषो ये हेतवो मदारम्भाद्यस्तेषां (यामा) भोगानाभोगसहसात्कार्येद्वि
 त्तमन्वया वा प्रकपितं तस्य प्रतिक्रान्तव्यम्, एवं विश्वप्रसरणरेष्यपि विभाषा, नपरं शुभनरामरायुर्हेतव्यो भाषायास्तासेव

१ प्रतिक्रमण मद्रूप मद्रूपं वापं च पुनःपुनः । प्रतिक्रमणरेष्येव तु विश्वमेव प्रतिक्रमणरेष्येव वापुः ॥ १ ॥ २ इत्यस्यापिपादात्मपरिणाम गता च मुद्राजालं च
 विद्वेद । एते वा मद्रूपं यदीत्येवमेव प्रतिक्रमणमिति ॥ १ ॥

नादिष्ठणेन्यो निरायसेनैवापवर्गाभिजायिणाऽपि न प्रतिक्लान्तव्यं, 'भाषयद्विक्रमणं पुण विविह विविहेण णेयवं' एदेव-
दन्तरादिषु भाषप्रतिक्मणं पुनस्त्रिविधं विविधेनैव नेतव्यं, पुनश्चाद्व्यस्यैवकारार्थत्वात्, एतदुक्तं भवति—'सिञ्चसाह न
गच्छद् ण प गच्छायेद् णाणुच्चाणेर्' । ज मणवह्मकापुर्हि त भणियं भाषयद्विक्रमण ॥ १ ॥ 'मनसा न गच्छति' न चिन्त-
यति यथा सोमनः क्षाक्ष्यादिधर्मः, वाचा नोभियसे, कायेन न हैः सह निष्प्रयोजन ससर्ग करोति, तथा 'न य गच्छायेद्
मनसा न चिन्तयति—कथमेव तच्च निकादिः स्यात्', वाचा न प्रवर्तयति यथा तच्चनिकादिर्भव, कायेन न तच्चनिकादीना-
मर्पयति, 'णाणुज्जाणद्' कश्चित्तच्चनिकादिर्भवति न स मनसाऽनुमोदयति सुष्णीं चाऽऽस्ते, वाचा न सुष्वारन्ध्रं कृत्य येति
भणति, कायेन नल्लब्धोदिकादि प्रयच्छति, एवमसयमादिष्वपि यिभाषा कार्येति गाथार्यः ॥ १२५१ ॥ इत्थं सिध्यात्मा
दिगोचर भाषप्रतिक्मणमुक्तम्, इह च भयमूलं कथायाः, तथा चोक्तम्—'कोहो' य माणो य अणिगहीया, माया य लोहो
य पयहुभाणा । चत्तारि एए कसिणा कसाया, सिञ्चति मूढाई पुणम्मवस्स ॥ १ ॥ अतः कथाप्रतिक्रमण पद्योदाहरण-
मुच्यते—'कोर् दो संजया सगारं काकण देयलोय गया, इओ य एगंसि णपरे एगत्स सिद्धिस्स भारिया पुष्पणिमिचं
णागदययाए चवपासेण ठिया, साए भणिय—दोहिति से पुसो देयलोयचुओचि, वेसिमेगो चइचा वीए पुचो ज्ञाओ,
। ओपम मावम अदिपुदिया। मावा च ओमम परीचर्ममाओ । अत्ताए एते कुत्ताः कथायाः सिद्धन्ति मूढानि पुनर्मवत्स ॥ १ ॥ २ कीचिद् द्वी धंयवी
संजय कुत्ता इवकोकं एवो, इतर्भक्तिकावपरे एकस श्रेष्ठो भार्या पुष्यविमिचं यथादेवतादे वपवासेव स्थिता, तथा भविष्य—भविष्यति वे पुसो देवलोकावमुत्
इति कथारेकमुत्था वत्ताः पुनो जातः।

अथ गाथाश्रवणार्थः ॥ १२४९ ॥ इह पुनः प्राकरणिकं—पृष्ठिलेहव पमज्जिय अथ पाण च पोथिरउणं । पसदीरपयरनेय
च निजमेण पडिक्खे साह ॥ १ ॥ इत्यस्य आगतुं गंतुं च मूढस्य जटिं चिह्ने । पथं वा पथतो यदि सतरण पटिक्खमद् ॥ २ ॥
गण प्रतिक्रमणमारम्भ, अनुज्ञा प्रतिक्रान्तव्यमुच्यते, उच्यते पथः पथो भवतीति, आह च निर्मुक्तिकार—

ससारपडिक्खमणं चवन्निह होह आणुण्वीए । भाषपडिक्खमणं पुण तिविह तिविहणं नेयए ॥ १२५० ॥

व्याख्या—निव्यात्यमोक्षनीयकर्मपुण्ड्रसंज्ञाविषयविशेषादामपरिणामो भिरयात्य तस्य प्रतिक्रमणं सत्यविका तत्त्वं पर्वते,

यथाभोगानामोगसहस्रकारैर्मिथ्यात्वं गतस्तदप्रतिक्रान्तव्यमित्यर्थः, तथैव 'अथयम' अथयमविषये प्रतिक्रमणम्, असं
यमा—प्राणातिपाठादिष्वप्यः प्रतिक्रान्तव्यो धर्तव्ये, 'कथायार्णा' प्राप्तिरपि सत्त्वार्थार्थानां क्रोधादीनां प्रतिक्रमण, कथायाः
प्रतिक्रान्तव्याः, 'योगानां च' मनोवाक्यकथञ्चनानाम् 'अथयज्ज्ञानाम्' अथोभनाना प्रतिक्रमणं, ते च प्रतिक्रान्तव्या इति
गाथार्थः ॥ १२५० ॥ संसरण संसारः—चिर्यप्रनारकामरमयानुभूतिष्वस्य प्रतिक्रमणं 'चतुप्पिथ' चतुप्पकारं अथति
'आनुप्पिथ' परिपाद्या, पवतुक् अथति—नारकायुगो वे हेतवो महात्मन्यस्य वेदां (पामा) भोगानाभोगसहस्रकारैर्वद्वि
तमन्वया वा प्रकथितं तस्य प्रतिक्रान्तव्यम्, एवं चिर्यप्रनारमरेष्वपि विभाषा, नवर्त शुभनराभरायुर्हेतुष्वो मायापनासेव

१ प्रतिक्रमणं प्रत्यक्षं अर्थं प्राप्तं च अनुत्पन्नम् । पवति च वरमेव । विषयेषु प्रतिक्रमणमेव साक्षात् ॥ १ ॥ इत्यस्य आगतुं गंतुं च मूढस्य जटिं चिह्ने । पथं वा पथतो यदि सतरण पटिक्खमद् ॥ २ ॥
शेषम् । पथि वा मन्त्रं, नदीसंवरणे प्रतिक्रमणमपि ॥ १ ॥ २

नादिष्वपेभ्यो निराद्यसेनैवापवर्गाभिजायिणाऽपि न प्रतिश्रान्तव्यं, 'भावपतिक्रमण पुण सिधिर विधिरूपेण पोषधं' तदेत-
दन्तरादिव भावप्रतिक्रमणं पुनस्त्रिविधं त्रिविधेनैव नेतव्यं, पुनःसम्बन्धस्वैवकारार्थत्वात्, एतदुक्तं भवति—'मिच्छयाद् न
गच्छद् य य गच्छायेद् गाणुज्जाणेद् । जं मणधर्काप्यर्हि तं भणियं भावपतिक्रमणं ॥ १ ॥' 'मनसा न गच्छति' न चिन्त-
यति यथा सोमनः साध्यादिधर्मः, वाचा नीमिषते, कायेन न तैः सह निष्प्रयोजनं ससर्गं करोति, तथा 'न य गच्छायेद्
मनसा न चिन्तयति—कथमेव तच्च निकारिः स्यात्', वाचा न प्रवर्तयति यथा सच्चनिकादिर्भव, कायेन न तच्चनिकादीनां
सर्पयति, 'गाणुज्जाणद्' कश्चित्तद्वानिकादिर्भवति न तं मनसाऽनुमोदयति धूर्ण्या वाऽऽस्ते, वाचा न सुप्रधारणं कृतं वेति
भणति, कायेन नसच्छोटिकादि प्रयच्छति, एवमसयमादिव्यपि विभाषा कार्येति गाथार्यः ॥ १२५१ ॥ इत्थं मिथ्यात्वा
दिगोचरं भावप्रतिबन्धनमुक्तम्, इह च भवमूलं कथायाः, तथा चोक्तम्—'कोहो' य माणो य अणिगादीया, माया य खोहो
य पपहुमाणा । चत्वारि एव कसिणा कसाया, सिचंति मूछाद् पुणकमवस्त ॥ १ ॥' अतः कथायप्रतिक्रमण पयोदाहरण-
मुच्यते—'केद् दो संजया संगारं काकण देवजोयं गया, इओ य एगंसि णपरे पगस्त सिद्धिस्त भारिया पुत्तणिमिचं
णागदययाए सययासेण ठिया, ताए भणिय—दोहिति से पुओ देवजोयज्जुओचि, तेसिमेगो च्चद्दा तीए पुओ जाओ,

१ कोपल मानस भद्रिपरीत्यं माता च कोमल परिरक्षमायी । अन्धार पुरे कुलमाः कथायाः सिद्धमिह मूल्यादि पुनर्मवस्त ॥ १ ॥ २ कोपिह दौ संवती
संजय कुन्ता दृढजोह क्यो, इतर्हकलिलपरे एवम भेदिनो मायां दृष्टमिह च दयादेवताये वपवासेव किंता, तथा भक्ति—भक्तिप्यसि से पुओ देवजोहकपुत
दधि, दयारेकज्जुता वस्ताः पुओ जायः-

नौगादयोचि से णामं कदं, वावचरिक्लाविसारमो जामो, मययं व से अरुपियं, सेण गययणागदयो भणार, तमो सो
 मिचअणपरिघारियो सोक्खमणुभवह, देयो व णं पटुसो पटुसो घोरेर, सो ण संजुसर, ताद सो दयो अपघातिणेण ण ण
 अर अरेस पण्डयगो, वेण से रओरणाह वयगरणं णत्थि, सय्ये अघारि करदयहरयो गदेऊण तस्स चज्जाणियागयस्स
 य अवरसामतेण वीर्यपण्ड, निजेहिं से कहियं—एस सय्योत्तायगोचि, गमो तस्स मूलं, पुच्छर—किमेत्थं १, देयो भणार—
 सय्या, गययणागदयो भणार—रमाभो, तुमं ममअपहि अह सुहअपहि, देयो सत्तअपहि रमहि, छरमोचि ण मरर, मंपय
 णागसघो अमरिसिभो भणार—अहपि रमाभि सव संतिपहि सय्येहि, देयो भणार—मरसि अर सज्जसि, आदे णिवेधण
 छगो घारे मंदरं भाजिहिचा देवेण चवदिसिंघि करंदगा ठपिता, पच्छा से सय सयणामिचपरिपण मेडिऊण तस्स
 समक्खं इमं भणिचारमो—

१ कसएव इति वक्तव्यं नाम कृत इत्युक्तिरुक्त्यादिपारो भावः एवमर्थं आकाशमिदं तेन मन्वदेवमप्यत्रो भावते वक्तव्यं एतत् । य इतिवचनपरिघारितः ।
 वीर्यमनुभवति देवदेवं वदुषा २ बोधयति स न समुप्यते वरा य देवोऽप्यर्थावर्तनेन न भावते वरीय प्रमादितकः । येन रओरणागुत्तरत्वं एव जाति
 एवमिदं—सर्वा, गन्तव्येनमात्रयो भवन्ति—रमादे त्वं मममदीनैर्द पावदीनैः । देवकप्यस्त्री । एतेन आदिचोमसि न भिद्यते एवमदीनमात्रयोऽन्वयितो भवति—अर
 मसि वर वदीन वदीन । ते देवो मममसि—मरिचयति वसि यतिच्यते । यदा निर्दयेन अममया भावकमादिकस्य देवेन एवमप्यसि विष्टु करदकाः अमसिताः ।
 रमावत्त एव अमममिचपरिघातं मेवमिचत्वा एव एवमर्थं इदं भवितव्यात्—

गणक्यनागादसो इच्छ इत्येहि स्थितिश्च इत्य । न ऊह कर्हिषि स्वच्छ इत्य हु दोसो न कायक्यो ॥ १२५२ ॥
 व्याख्या—‘गण्यर्पनागादस’ इति नामा ‘इच्छति’ अभिलपति सर्वोः सार्धं क्रीडितुम्, अथ स स्वच्छ—अयं यावे ‘कयश्चित्’
 केनचित्प्रकारेण ‘स्वाद्यते’ भक्ष्यते ‘इत्य हु’ अस्मिन् पृथान्ते न दोषः कर्तव्यो मम भवन्निरिति गाथार्थः ॥ १२५२ ॥

यथा चतसृष्यपि दिक्षु स्थापितानां सर्पाणां माहात्म्यमसावकथयत् यथा प्रतिपादयन्नाह—

नरुणदिवापरनयणो विजुलयाचचलनगगीहालो । योरमहाविसदाहो उक्ता इव पञ्चलियरोसो ॥ १२५३ ॥
 व्याख्या—‘नरुणदिवाकरयद्’—अभिनयोदिवादित्यवक्ष्यने—लोचने यस्य स नरुणदिवाकरनयनः, रक्षाश्च इत्यर्थः,
 विजुलतेव चण्डाडप्रजिह्वा यस्य स विजुलताचच्छात्राप्रजिह्वाकाः योर—रौद्रा महाविपाः—प्रधानविपयुक्ता दंष्ट्रा—आस्यो
 यस्य स योरमहाविपदंष्ट्रा, वस्केव—जुह्वलीय प्रचलितो रोगो यस्य स तपोभ्यत इति गाथार्थः ॥ १२५३ ॥

इको जेण मणूसो कयमकयं न पाणई सुपट्टयपि । अहिस्समाणमपु कह चिच्छसि तं महानाग ? ॥ १२५४ ॥
 व्याख्या—‘इको’ दष्टः ‘येन’ सर्वेण मनुष्यः स कुत किञ्चिदकृतं वा न जानाति सुबद्धपि, ‘अहस्यमानमृत्युम्’ अह
 दयमानोऽय करण्डकस्यो मृत्युर्वर्तते, मृत्युहेतुत्वान्मृत्युः, यतश्चैवमतः कथं प्रहीष्यसि स्व ‘महानाग’ प्रधानसर्वम् ?, इति
 गाथार्थः ॥ १२५४ ॥ अयं च क्रोधसर्वः, पुरुषे सपोज्जना स्वशुद्ध्या कार्या, क्रोधसमन्वितस्मरणविधाकरनयन एव भवसीत्यादि ॥
 मेरुगिरिपुगसरिसो अहक्को जमलजुगलजीहालो । दाहिणपासमि ठिओ माणेण विपदई नागो ॥ १२५५ ॥

भोगरचोचि से प्राप्त कथं, प्राधत्तरिकत्वाविचारयो जाओ, गणप भ स भारपियं, तेण गणपणागदसो भण्णार, समो सो
 सिचअणपरिचारियो सोकसमणुभवार, देखो प णं पट्ठसो पट्ठसो पोदेर, सो ण संजुमसर, साद सो दपो अपचट्टिगेण ण ण
 अर अदेस पवरयणो, अण से रओहरणाइ उयगरणं णसिप, सव्वे अचारि करदयदयो गदेउण तस्स चआणिपागयस्स
 प अदूरसामवेण धीरवयर, सिधेहिं से कहियं—एस सव्वसेअयगोचि, गओ वस्स मूठं, पुच्छर—किमेरथं १, देखो भणार—
 छाया, गणपणागदसो भणार—रमामो, गुमं ममअणहि अहं तुहअणहि, देखो वस्सअणहिं रमसि, छरमोयि ण मसर, गणप
 णागदसो अमरिसिओ भणार—अहं पि रमामि सव संतिणहिं सव्वेहिं, देखो भणार—मरसि अर सज्जसि, जादे णिधेपण
 उगो जादे मंडळं आछिहिंया देखेण चउरिसिपि करदगा ठयिठा, पच्छा से सव सयणमिसपरिपण मेठिऊण वस्स
 समवसं इमं भणिचारयो—

१ भणारइ इति उक्त नाम इदं दाल्पलठिकव्यतिशारो जातं, एतन्मयं जात्यातिशयं तेन मन्थरंवापारयो मन्थरं कृतं। स भिन्नमन्थरंवापारो
 वीर्यमनुभवति देवदीवं बहुलाः १ वोक्त्वति ए न एतन्मन्थरं एता ए देखोअव्यतिशारेण न जायते मथैव मन्थरिणः। येन रतोदरमनुभवत्त एत एतित्ति,
 एतन्मन्थराः कस्यचिदस्यो एतन्मन्थरा वसोपाधिकपापकामपुण्यभीत्येव पवसिद्वन्ति निर्दिष्टस कथितं—एव एतन्मन्थरइति एतन्मन्थरं मूठं पुच्छति—मिथय १ देखो
 मन्थरि—अयो। मन्थरंवापारयो भवन्ति—रमावदे एव मामन्थरिणदे जायदीदी। देखकव्यतिशः एते जादितोसि न भिपते एतन्मन्थरागदसोअपरिचो भवन्ति—अर
 मरि उव अहं एतः एते देखो मन्थरि—मरिसिपि यदि भणिप्यते एता निर्दिष्टेव कस्यचिद। मन्थरकमाधिक्य देखेव जाउव्यतिपि पितु कस्यचिद। अतिशयाः
 एतन्मन्थरं एतं कस्यचिदतिशयं मेठिक्त्वा एत एतन्मन्थरं इदं मन्थरवापार—

व च सि पाठनागारी अणोसहि पठो भ अपरिहृत्यो य । सा प चिरसंक्षिपयिषा गहर्णमि जणे बसह मागरी १२५८
व्याख्या—रयमेकभूता नागी रीद्रा, स्वं च 'व्याजमाही' सर्पग्रहणशीलः 'अनौपपिषल्ल' भीषधिबलरहितः 'अप
रिहृत्य' अदक्ष, सा च चिरसंक्षिपयिषा 'गहर्णे' समुले 'यने' कार्यजाले पसति नागीति गाथार्थः ॥ १२५८ ॥

दोरी ते पिणिषाओ गीसे दाहतर उषगायस्स । अपोसदिमतपलो न तु अप्यापा यिगिच्छिदिसि ॥ १२५९ ॥
व्याख्या—भविष्यति ते धिक्निपातः वसा दंष्ट्रान्तरम् 'वपगतस्य' मासस्य, अद्वयं—सोर्कं औपधिमम्बलं यस्य त्वय स
दोरी ते पिणिषाओ गीसे दाहतर उषगायस्स । अपोसदिमतपलो न तु अप्यापा यिगिच्छिदिसि ॥ १२५९ ॥

स्वं अत्यौपिमम्बलं, यत्तत्त्वमेवमो नैपाड्डमानं धिक्किसिष्यसीति गाथार्थः ॥ १२५९ ॥ इय च मायानागी ॥
वत्परमाणो सन्य महालओ पुत्तमेहनिग्योसो । उत्तरपासमि तिओ लोहेण पिपट्ठे नागी ॥ १२६० ॥

व्याख्या—'वत्परमाणो'सि अभिमयन् 'सर्व' वस्तु, मयानालयोडस्येति महालयः, सर्वानिपादितस्यात्, पूर्णः पुष्क
रायसंस्थेय निर्योषो यस्य स तथोप्यते, कण्ठकन्यासमपि कृत्यात्—उत्तरपाथं स्थितः, उत्तरदिम्यासस्तु सर्वोत्तरो लोभ इति
क्यापनार्थम्, अत एव लोभेन हेतुभूतेन 'विपट्ठे'ति व्यापर्वते कथ्यति पा 'नागाः' सर्व इति गाथार्थः ॥ १२६० ॥

उको जेण मणुसो दोह मयासागकच्च पुप्परो । त सन्वयिससमुदय क्ख पिच्छसि त मयानागां ? ॥ १२६१ ॥
व्याख्या—दोहो येन मनुष्यो भवति 'महासागर इय' समयम्भूरमण इय पुप्पूरः 'सर्व' इत्यभूत् 'सर्वविषयानुपपत्त्यं' सर्व
उको जेण मणुसो दोह मयासागकच्च पुप्परो । त सन्वयिससमुदय क्ख पिच्छसि त मयानागां ? ॥ १२६१ ॥

इयसनेकटाजमार्गं कथं महीप्यति स्वं 'महानागं' मयानसर्वसिद्धिं गाथार्थः ॥ १२६१ ॥ अयं तु लोभसार्थः ॥

एए ते पायाही वत्तारिपि कोहमाणमपलोसा । जेहि सपा सप्तत जरिपमिप जपं कलकल्लेह ॥ १२६२ ॥

व्याख्या—मेकगिरेस्तुक्कानि—चश्चिवादिनि हैः सट्ठः। मेकगिरिस्तुक्कसट्ठः, चश्चिरेव इत्यर्थः, अष्टां वृणा पृथ सौट्टट्टाः
 वातिस्तुक्कपञ्चजानमनुविधासन्त्यकमुठानि द्रष्टव्यानि, तत्त्वतो यमो—मृत्युर्मृत्युरेवमुपात्तं 'वा आदाने' यम आन्त्या
 ति—माददतीति यमजा, यमला मुममिद्धा यमस स यमलमुममिद्धा, कल्पकन्यासमधिकृतसाऽऽह—दक्षिणपार्श्वे
 स्थितः, दक्षिणदिक्पासस्तु दक्षिण्यवत उपरोधतो मानमवृत्तेः, अत एवाह—'मानन' हेतुभूतेन व्यापर्वते 'नागः' सर्व इति
 गाथार्थः ॥ १२५५ ॥

वक्तो जेण मणूसो भवो न गोणइ देवरायमसि । तं मेकपञ्चयनिम कइ पिण्ठसि त मदानाग । ॥ १२५६ ॥
 व्याख्या—'वक्तो' दृष्टः 'वेन' सर्वेण मनुष्यः क्लृप्तः सप्त गणयति 'देवराजानमपि' इन्द्रमपि, 'उम्' इत्यम्भूत मेकप-
 र्वतनिमं कथं पृष्टीप्यसि त्वं 'मदानागं' प्रधानसर्वमिति गाथार्थः ॥ १२५६ ॥ अथ च मानसर्वः ॥

सञ्जिपविद्धइजगई सत्थिपळंछणफणकिअपढागा । मायामइआ मागी निपडिक्कइवववणाकुसला ॥ १२५७ ॥
 व्याख्या—सञ्जितान्—मृद्री वेष्टा—स्फीवा गतिर्यस्याः सा सञ्जितवधेष्टइजगतिः, स्वस्तिक्कजाम्भुनेनाङ्किता वृणाप
 षाका यस्याः सा स्वस्तिक्कजाम्भुनाङ्किता वृणापषाकाकेति वक्तव्ये गाथाभङ्गमयादन्यथा पाठः, मायात्मिका नागी 'निकृति-
 कपटवज्जनाकुसला' निकृतिः—मान्तरौ विकारः कपट—वेपथयवर्णादिर्वाद्याः आभ्या या वज्जना इत्यां कुसला—नित्युज्येति
 गाथार्थः ॥ १२५७ ॥

य च सि घालनागरी अणोसद्विषलो अ अपरिहृत्यो य । सा य चिरसच्चियविसा गहणमि वणे वसह नागी १२५८
 व्याख्या—इयमेवम्भूता नागी रंद्रा, त्वं च 'व्यावभाही' सर्पमहणशीलः 'अनोपधिवल्ल' औपधिवल्लरक्षिः 'अप-
 रिहृत्य' अदधम्, सा च चिरसच्चित्तविधा 'गहणे' सङ्कुले 'वने' कार्यञ्जाले वसति नागीति गायार्थः ॥ १२५८ ॥

दोही ते धिणिपाओ तीसि दाहतर उवगप्रस्स । अप्पोसहिस्सतपलो न हु अप्पाया धिणिच्छिहिसि ॥ १२५९ ॥
 व्याख्या—अधिव्यति ते विनिपातः तस्मा द्धान्ततरम् 'उपगतस्य' मातस्य, अन्त्यं—लोकं औपधिमम्भवल्ल यस्य तत्र स
 त्व अन्त्योपधिमम्भवल्लः, यतश्चैवमसौ नैषाऽऽत्मानं चिकित्सिष्यसीति गायार्थः ॥ १२५९ ॥ इय च मायानागी ॥

उत्तरमाणो सव्व मद्दालओ पुल्लमेहनिगोसो । उत्तरपासमि ठिओ लोहेण विपट्ठे नागो ॥ १२६० ॥
 व्याख्या—'उत्तरमाणो'ति अभिमवत् 'सर्व' वस्तु, महानालयोऽस्येति महालया, सर्वान्निवारितत्वात्, पूर्णः पुष्क-
 रायस्येव निर्धोपो यस्य स तपोप्यते, कण्टकन्यासमधिकृत्याह—उत्तरपाश्वे स्थितः, उत्तरदिग्भाषस्तु सर्वोत्तरो लोम इति
 स्यापनार्थम्, अत एव लोमेन हेतुभूतेन 'विपट्ठे'ति व्यावर्तते कथ्यति वा 'नागा' सर्व इति गायार्थः ॥ १२६० ॥

दणो जेण मणुसो होह मद्दालाकव्व डुप्परो । स सव्वधिसससुदय कह धिच्छिसि न मद्दानागं १ ॥ १२६१ ॥
 व्याख्या—दणो येन मनुष्यो भयति 'मद्दालाग इय' स्वयम्भूरमण इव डुप्पुः 'तम्' इत्यम्भूतं 'सर्वविपसमुदय' सर्व
 इयसनेकराजमार्गे कथं प्रदीप्यति त्वं 'मद्दानागं' प्रधानसर्वमिति गायार्थः ॥ १२६१ ॥ अयं नु लोमसर्वः ॥

एव ते पायाही चत्तारिधि कोहमाणमपलोभा । जेहि सपा सत्तसं जरिपमिब जय कलकसेह ॥ १२६२ ॥

व्याख्या—मेरुगिरिसुद्वहानि—वशिष्टवानि—तैः सरथाः मेरुगिरिसुद्वहवतः, वन्धित इत्यर्थः, अर्थादृणा यस्य सोऽदृष्टाः
 सावित्रुलकप्रवृत्तामनुविधातम्यकमुत्तानि प्रदृष्यानि, उच्यते यतो—सुसुर्नसुद्वहत्वात् ‘ता आदाने’ यमं छान्ती
 ति—आपवर्तीति यमला, यमला पुनमञ्जिह्वा यस्य स यमलपुनमञ्जिह्वा, कण्टकन्यासमधिकृत्याऽऽद—दधिजपाभ्य
 स्थिता, दधिजगिष्यासस्तु दाधिष्यथ वपरोपवो मानप्रवृत्तेः, अत एवाद—‘मानन’ हेतुभूतेन व्यापर्वते ‘नागः’ सर्व इति
 गाथार्थः ॥ १२५५ ॥

वहो जेण मणूसो पच्ये म गणेर देवरापमसि । ते मेरुपच्यपनिम कह चिच्छसि त मदानाग । ॥ १२५६ ॥
 व्याख्या—‘वहो’ इष्टः ‘येन’ सर्वेण मनुष्यः क्लृप्तः सद्य गणयति ‘देवराजानमपि’ इन्द्रमपि, ‘सम्’ इत्यभूतं मेरुप
 र्थवनिर्ग कथं सुदीप्यति त्वं ‘मदानागं’ भयान्तर्धमिति गाथार्थः ॥ १२५६ ॥ अथ च मानस्यः ॥
 सलधियमिहहजगर्ह सतिषमसंभणरुणकिधपथगाग । मायामरमा मागी नियदिकवरदधंषणाकुसला ॥ १२५७ ॥

व्याख्या—सलधिवान्—सूरी वेष्टवन्—स्फीता गतिर्वस्याः सा सलधिवेष्टवहजगतिः, स्वसिकलाभ्युत्तेनाङ्किता कृपाप
 ठाका एसाः सा स्वसिकलाभ्युत्तेनाङ्किताकृपापठाकेति एकस्ये गाथामहमपादन्मया पाठः, मायालिका नागी ‘निकुति-
 कपदपथनाकुसला’ निकुति—मान्तरो धिकतरः कपट—वेपथववर्धिवर्धिकाः आभ्यो या पञ्चना तस्यां कुसला—निपुणेति
 गाथार्थः ॥ १२५७ ॥

त य सि पालगादी अणोसहिपलो अ अपरिहृत्यो य । सा य चिरसंघियधिसा गहणाभि वणे वसह नागी १२५८
 व्याख्या—इयमेवम्भूता नागी रात्रा, त्वं च 'व्यालगादी' सर्वप्रहणशीलः 'अनौपधिवलम्ब' औपधिवलरहितः 'अप
 रिहृत्य' अपहृत्य, सा च चिरसंघितविषा 'गहने' सङ्कुले 'वने' कार्यजाते वसति नागीति गाथार्थः ॥ १२५८ ॥

दोरी ते पिणिवाओ मीसे दाहतर उषगाप्रस्त । अप्योसहिमतपलो न हु अप्पापा धिगिच्छिहिसि ॥ १२५९ ॥
 व्याख्या—भविष्यति ते विनिप्तातः तस्या दद्यान्तरम् 'उषगाप्रस्त' प्रातस्त, अस्त—सोफं औपधिमज्जवलं यस्य तत्र स
 त्वं अस्तीपधिमज्जपलः, यत्तर्ध्वमतो नैषाऽऽप्तामान धिकित्सिष्यसीति गाथार्थः ॥ १२५९ ॥ इयं च मायानागी ॥

उत्तरमाणो सत्त्वं महालभो पुषमेहनिजयोसो । उत्तरपासमि ठिओ लोहेण धियद्वई नागी ॥ १२६० ॥

व्याख्या—'उत्तरमाणो' सि अभिभवन् 'सर्व' वस्तु, महानालयोऽस्येति महाउषः, सर्ववानिधारितत्वात्, पूर्णः पुष्क-
 रापर्धस्य निषोषो यस्य स सथोर्यते, करणकन्यासमधिकृत्याह—उत्तरपासार्धे स्थितः, उत्तरदिभ्यासस्तु सर्पोचरो लोभ इति
 स्यापनार्थम्, अत एव लोभेन हेतुभूतेन 'धियद्वई' सि व्यावर्तते कथ्यति वा 'नागः' सर्व इति गाथार्थः ॥ १२६० ॥

दयो जेण मणुसो दोर महासागकव्व डुप्पुरो । स सव्वधिससमुदय कव्व धिच्छसि न महानाग १ ॥ १२६१ ॥

व्याख्या—दयो येन मनुष्यो भवति 'महासागर इव' स्वयम्भूरमण इव डुप्पुरः 'तम्' इत्यम्भूतं 'सर्वधिवसमुदयं' सर्व
 वयसनेकराजमार्गं कथं प्रदीप्यसि त्वं 'महानागं' प्रधानसर्वमिति गाथार्थः ॥ १२६१ ॥ अयं नु लोभसर्वः ॥

एव ते पायादी चसारिधि कोहमाणमपलोभा । जेहि सया सतत्त अरियमिव जय कलकलेइ ॥ १२६२ ॥

सेषामि सेलकाणणसुसाणसुधयररुणसमूलाह । पावाहीणं तेसिं स्सणमवि न उबेसि बीसम् ॥ १२६५ ॥
 व्यास्या—‘सेषामि’ मज्झमि शैलकाननम्मसालनशून्यगृहबुधमूलानि शैलाः—पर्यटाः काननानि—दूरवर्तियनानि
 शैलाश्च काननानि क्षेत्रादि द्रव्यं, ‘पावाहीनां’ पापसर्पाणां तेषां क्षणमपि ‘नोपेसि’ न पामि ‘विममम्’ विन्वासमिति
 गार्थः ॥ १२६५ ॥

अचाहारो न सहै अइनिच्चेण विसया उइज्जंति । जायामायाहारो तपि पकामं न इच्छामि ॥ १२६६ ॥
 व्यास्या—‘अत्थाहारः’ प्रभूताहारः ‘न सहै’चि प्राकृतशैत्या न सहते—न धमते, मम क्षिणधमत्वं च मोक्षनं भविष्य-
 सेतदपि नास्ति, यतः—अतिक्रान्तेन हविःप्रचुरेण ‘विपयाः’ सम्पदादयः ‘उदीर्यन्ते’ उद्रेकावस्थां नीयन्ते, वतश्च
 यात्रामात्राहारो यायता समयमाश्रोतसर्पति तावन्त मध्यामि, तमापि प्रकाम पुनर्नेच्छामीति गार्थः ॥ १२६६ ॥

उत्सन्नकपाहारो अइवा विगर्हविषयिज्जियाहारो । जं किंचि कयाहारो अववज्जिययोवमाहारो ॥ १२६७ ॥
 व्यास्या—‘उत्सन्न’ प्रायशोऽहुताहारः, विद्यामीति क्रिया, अथवा विगतिमिर्धाजित आहारो यस्य मम सोऽहं विगति
 विषयिज्जिताहारः, यत्किञ्चिच्छोभनमशोभनं यौदनादि कृतमाहारो येन मया सोऽहं तथाविचः, ‘अववज्जिययोवमाहारो’चि
 तमिव—वस्त्रवधर्मो लोकाः—स्वल्पः आहारो यस्य मम सोऽहमुन्मिश्रतत्त्वोकाहार इति गार्थः ॥ १२६७ ॥ एव क्रियायु

क्तस्य क्रियान्तरयोगाच्च गुणानुपदर्शयति—
 पोषाहारो पोषमणिओ य जो होइ पोषनिदो य । पोषोषहिउवगरणो तस्स हु वेवाधि पणमति ॥ १२६८ ॥

व्याख्या—एते ते 'पापादयः' पापसर्पावस्थारोडयि कोपमानभाषातोभा दैः सदा सन्ततं सदा अवतिवमिव 'जगद्-
मुचनं 'कलकलपयति' भववत्तयो कययतीति गाथार्थः ॥ १२६२ ॥

एयहिं जो सज्जर वचहिंवि आसीविसेहि पावेहिं । अयससस नरपपटण णत्थि रसि आलपण किंछि ॥ १२६३ ॥

व्याख्या—एभिर्न एव क्वाणते वसुभिरेति 'आशीविधैः' मुचनैः 'पयैः' अयोभनैः तस्य भवयस्य सतः नरकपतन
सदृशो वसिभो मयो य, पक्खा देवो भणार—किं खायं ॥ १२६३ ॥ एयमभिभाषते मुखाः । को
मोखहाणि य, ण किंवि गुणं करोति, पक्खा तस्य सपणो पायहिं परिओ—विआयदत्ति, देवो भणार—एयं चैव अदत्ति
सदृशो, वर एतत्ति चरियं मणुचरर सो जीवर, अर पाणुपातेर सो उज्जीविओडयि गुणो मरर, तं च चरिय गाथाहिं करेद—
एयहिं अर सदृशो वचहिंवि आसीविसेहि पावेहिं । विसनिग्गायणहेतुं चरामि विविहर नयोकम्म ॥ १२६४ ॥
व्याख्या—युभिरहं 'अरभो'ति अशितमणुभिरेति 'आशीविधैः' मुचनैः पोरे—रौद्रैः 'विषनिपाठनहेतुः' विषनिपाठन-
नितिवं 'चरामि' भासेयपासि 'विविधं' विविध वसुर्पपठारमादिभेद 'तय कम्म' तयः क्रियामिति गाथार्थः ॥ १२६४ ॥

१८ काण्डः पक्खेसे एतज्ज कक्कादेवो पायसि—कयं कयं ? य क्कासि विआयदत्ति रूद्रेयमिदं वि च कादि विआयि अनादार् विचरिण जीवजानि च
न क्किणुव कुर्वन्ति पापादयस्य कययः पादयो पयिपा—जीवजयेति देवो पयसि—एयमेवपादयदि कादिः पदीरवा अयोमणुचरसि वरा जीवसि नरसि
पाणुपाठयसि पयोजीविओमसि मुचनैर्वचते को च कर्मा क्कादिना कययसि ।

सेयामि सेलकाणसुसाणसुधपरकमसमूलाह । पायाहीणं नेरिं सणमवि न खवेमि वीसम ॥ १२६५ ॥
 व्यासया—‘सेयामि’ भवामि शैलकाननममलानशून्यगृहदृषमूलानि शैलाः—पर्वताः काननानि—दूरवर्तिवनानि
 शैलाश्च काननानि खेत्तादि द्रव्यः, ‘पायाहीनां’ पापसर्पाणां सेयां क्षणमपि ‘नोपैमि’ न यामि ‘विश्रमम्’ विश्रान्तिमिति
 गार्थः ॥ १२६५ ॥

अथाहारो न सहे अहनिच्छेण विसया उद्वृज्जति । जायामायाहारो तपि पक्कमं न इच्छामि ॥ १२६६ ॥
 व्यासया—‘अत्याहारः’ प्रभूताहारः ‘न सहे’ति प्राकृतशैल्या न सहते—न क्षमते, मम शिष्यमहर्षं च भोजनं भविष्य-
 त्वेवदपि नास्ति, यतः—अतिक्रियेन हविःप्रचुरेण ‘विपयाः’ शब्दादयः ‘चदीर्यन्ते’ तद्रेकावस्थां नीयन्ते, ततश्च
 त्वेवदपि नास्ति, यतः—अतिक्रियेन हविःप्रचुरेण ‘विपयाः’ शब्दादयः ‘चदीर्यन्ते’ तद्रेकावस्थां नीयन्ते, ततश्च

यायामायाहारो यायता संयमयात्रोत्सर्पति साधन्व भक्षयामि, तमपि प्रकामं पुनर्नेच्छामीति गार्थः ॥ १२६६ ॥
 वस्सकपाहारो अहया विगर्हविषज्जिपाहारो । जं किंखि कपाहारो अववज्जिपयोवमाहारो ॥ १२६७ ॥
 व्यासया—‘वस्सक’ प्रायशोऽहुताहारः, विद्यामीति क्रिया, अथवा विगतिमिर्वर्जित आहारो यस्य मम सोऽहं विगति-
 विवर्जिताहारः, यत्किञ्चिच्छोभनमशोभनं यौवनादि कृतमाहारो येन मया सोऽहं तथाविधः, ‘अववज्जिपयोवमाहारो’ति
 वज्रिभूत—वज्रितधर्मा लोकाः—स्वल्पः आहारो यस्य मम सोऽहमुज्जितलोकाहार इति गार्थः ॥ १२६७ ॥ एवं क्रियानु-
 कस्य क्रियान्तरयोगाच्च गुणानुपदर्शयति—
 पोयाहारो पोषमणिभो य जो होह पोषनिदो य । पोषोषहिउवगरणो तस्स दु देवाधि पणमंति ॥ १२६८ ॥

दधोऽपि पट्टिगमो, एयं सो ते कसाए नाए सरीरकरंए छोद्वण कमोऽपि संवरिदं ण देह, एव सो ओदइयस्स भावस्स
 अकरणायाए अट्ठुद्धिओ पट्टिकसो होइ, दीहेण सामसपरियाएण विट्ठो, एयं भावपट्टिकमण । आह—किणिमिचं पुणो २
 पट्टिकमिज्झइ १, जहा मग्गिसमाणा सहा कीस ण कज्जे पट्टिकमिज्झइ १, आयरिओ आह—इत्थं विज्जेण विट्ठसो—एगस्स
 रण्णो पुच्छो अर्हय चिमो, सेण चित्तिव—मा से रोगो भविस्सइ, किरिय करावेमि, सेण विज्जा सदाविचा, मम पुत्तस्स
 विणिच्छ करेह जेण निरुओ होइ, से भणति—करेसो, राया भणइ—केरिसा सुज्झ जोगा १, एगो भणइ—अइ रोगो अत्थि वो
 वयसाभेठि, अइ नत्थि ए वेव जीरसा मारंति, विइओ भणइ—अइ रोगो अत्थि वो वयसामिति, अइ णत्थि ण गुणं ण
 दास करंति, सइओ भणइ—अइ रोगो अत्थि सो वयसामिति, अइ णत्थि वण्णकवजोपणजावण्णसाए परिणमंति, विइओ
 विथी भणगायपरिचाणे भावियणो, तइएण रण्णा कारिया किरिया, एयमिमपि पट्टिकमण जइ दोसा अत्थि वो

१ एयोदर मठियठा एव स हाइ कयापाइ माहाइ सरीरकरंए के भिन्ना क्खेसो संवरिदं न इह ति एव स ओदइयस्स भावसाकरणाववाभ्युत्थिताः
 बहिकान्तो भवति दीर्घेण सामसपरयोवेण विट्ठो, एव भावपट्टिकमयं । किमिच पुनः पुनः प्रतिक्रम्यते १, यथा मध्यमकारां तथा कथं न कार्यं प्रसि
 क्रम्यते १ आचारं आह—अथ देवेन दृष्टमथ—पुरुषस्य राज्ञः पुत्रोऽर्थाय प्रिया, तेन विभिवत्—मांसस्य रोगो भूय, कियं कारयामि, तेन देवानां शशिरता—मम
 पुत्रस्य चिकित्सां कुरुत एव भीमो भवति ए वयानि—कुर्मः, राजा भवति—कीरसा पुष्पाक शेमा १ । पुरुषे मयसि—यद्दे रोगोऽर्थाय वरुणस्यमयसि, अथ
 वरुणस्य व एव कोरम्यो मारयन्ति, दिदीयो भवति—यद्दे रोगोऽर्थाय वरुणस्यमयसि अथ वरुणस्य व पुन न होतं कुर्वन्ति पुरुषो भवति—यद्दे रोगोऽर्थाय वरुणस्य
 वरुणस्यि अथ वरुणस्य वरुणस्य मोहव साववतया परिच्यम्यते, दिदीयो विधिरागावपरिचावे भावविचयः पुरुषेन राजा कर्त्तव्यं क्रिया, एवमिदमपि
 प्रतिक्रम्य सर्वं दोषाः सन्ति तदा

व्याख्या—सोकाहारः सोकमपि तत्र यो भवति सोकनिद्रश्च सोकोपभुगकरणः, उपधिरूपकरणं, तस्य चेत्यभ्युतस्य
 देवा अपि प्रजमन्तीति गायार्थः ॥ १२६८ ॥ देवं च इ भुगपाते इ समो च द्वे, भगति—र पर्यपि वीयतो, पञ्चा सो
 पुषाभिमुखो णिभो किरिय पर्वचिदकामो देवो मण इ—

सिद्धे नमसि कृण संसारत्या य छे महाविजा । धोऽप्याभि दृढकिरिय सन्धविसनिवारणि विज ॥ १२६९ ॥
 व्याख्या—‘सिद्धान्’ मुकान् नमस्कृत्य संसारस्यास य ‘महावीयाः’ केयलिचतुर्दशपूर्वधितभूतयत्नां नमस्कृत्य परस्य
 दृढकिर्या सर्वविपनिवारिणी विद्यामिति गायार्थः ॥ १२६९ ॥ सा चेष—

सन्धं पाणइयायं पञ्चक्स्नाई मि अस्त्रियवपणं च । सन्धमदत्तादाणं अन्यथ परिगाह स्नाहा ॥ १२७० ॥

व्याख्या—‘सर्वे’ सन्धूर्णे प्राणातिपात ‘प्रत्याख्याति’ प्रत्याघटे एव महात्मेति, अनुतवचन च, सर्वं वादद्यादानम्,
 सन्धम परिग्रहं च प्रत्याघटे स्वाहेति गायार्थः ॥ १२७० ॥ एव मणिप वडिभो, अस्मापिर्हीं से कटिर्ध, न सद्दह, पञ्चा
 पद्माविभो पडिभो, पुणोवि देवेषु सद्देव वडविभो, पुणोवि पद्माविभो, पडिभो, सद्देवाय वेलाय देवो निष्ठाह, पसादिभो,
 वडविभो, पडिस्सुप, अस्मापियरं पुच्छिच्छा वेण सम पद्माविभो, एगंमि वणसदे पुणमवे कदेह, संजुद्धो पचेयपुद्धो जामो,

१ एतं वपभुगपकपति वधोविद्वि, मन्धविद्व—रवेदेवमदि वीवह, वन्धाय च एवीमिद्विद्व विद्वता विद्वता विद्वता प्रथोऽप्यमो देवो अन्धवि—। एतं वन्धिवे वन्धिवे
 मन्धविपुर्वा वन्धिवे न अन्धवि पन्धाए प्रवन्धिवः वन्धिवः, वन्धिवः वन्धिवः वन्धिवः वन्धिवः वन्धिवः वन्धिवः वन्धिवः वन्धिवः
 वेवन्धिवः प्रवन्धिवः, वन्धिवः। वन्धिवः, वन्धिवः वन्धिवः वन्धिवः वन्धिवः वन्धिवः वन्धिवः वन्धिवः वन्धिवः वन्धिवः

लिप्रश्नः, कोऽसौ ? परमः—शुतधर्मभारिषधर्मस्य मङ्गलम्, अनेन कविकादिप्रश्नसधर्मव्यवच्छेदमाह । अर्हदादीनां च मङ्गलता

सेव्य एव हितमङ्गलात् सुखप्राप्तौ, अथ एव च लोकोत्तमत्वमेवामिति, आह च—
 चत्वारि लोशुत्तमा अरिहता लोशुत्तमा सिद्धा लोशुत्तमा साह लोशुत्तमा केवलपिपणसो धम्मो लोशुत्तमो
 अथवा हुतः पुनरर्हदादीनां मङ्गलता !, लोकोत्तमत्वात्, तथा चाऽऽह—‘चत्वारि लोशुत्तमा’ चत्वारः—स्वस्वनन्तरोका वक्ष्य-
 माणा वा लोकेत्य—भायलोकादेरुत्तमाः—प्रधाना लोकोत्तमाः, क एते चत्वारस्त्वनुपवर्षसाह—‘अरहता लोशुत्तमा, इत्यादि,
 अर्हन्तः—प्राप्तिकपितथान्दार्थाः, लोकस्य—भायलोकेस्य उत्तमाः—प्रधानाः, तथा चोक्तम्—अरिहता ताव तर्हि उत्तमा हुन्ती
 त भायलोयस्त । कन्हा !, जं सयासिं कम्मपयदीपसत्थाणं ॥ १ ॥ अणुभावं तु पटुत्वा वेअणियाऊण णामगोयस्त ।
 भायस्सोदइयस्ता णियमा ते उत्तमा होति ॥ २ ॥ एव चेव य भूओ उत्तरपगर्हविसेसणविसिद्ध । अण्णहं तु उत्तमत्वं
 समासओ से णिसामेह ॥ ३ ॥ साय मणुपाव दोण्णी णामप्पगर्हसमा पसत्था य । मणुगहं पणिदिआर्ह ओराजियते-
 यकम्मं च ॥ ४ ॥ ओराजियं गुर्दगा समचत्तरत्वं तदेव सठाण । चइरोसमत्तं पयणं वण्णरत्तगं वफासा य ॥ ५ ॥ अणुल्लहुं

१ अर्हन्तस्त्वावच्छेदना मन्वन्त्येव भावलोकेन । कस्मात् ? परत्तर्त्ता कर्ममज्जीवीनां प्रणयानात् ॥ १ ॥ अणुभावं तु मदीस वेदनीयशुचोर्त्तामगोचरयोः
 भाव औदृष्टिक विवनात् ते उत्तमाः मन्वन्ति ॥ २ ॥ पटुत्वेन च भूय वचनप्रसृतिविशेषवन्निश्चिह्नम् । मन्वते वचनस्य समासवच्छेद विवामपय ॥ ३ ॥ उत्तम
 गुणगुणी हे नामप्रवृत्तपक्षसेनाः समाः प्रसक्त्या । मज्जन्नासिः पक्षेऽत्रियवन्नासिरीदार्तिकं तैवत्वं कर्मत्वं च ॥ ४ ॥ औदागिकप्रोपाहानि समचत्तरत्वं तदैव सत्त्वानम्
 चत्तर्त्तमवदन्त वया रसपयस्तर्त्ता ॥ ५ ॥ अणुल्लहुं

विशोद्विजति, सः पापि हो सोही अरिचस्स सुद्धसरिमा भवइ । चकं समसङ्गं प्रतिक्रमणम्, अत्रान्तरेऽप्यपनयध्यायो
 निरूपणीयः, स चान्यत्र न्ययेण प्रकथितत्वाद्येहाधिक्रियते, गतो नामतिष्यन्नो निक्षेपः, साम्प्रतं सूत्राभापकनिष्पन्नस्य निक्ष
 पस्यावसरा, स च सूत्रे सति भवति, सूत्रं च सूत्रानुगम इत्यादि प्रपञ्चो षक्यः, यावच्चक्षेदं सूत्रं—फरेमि भन्ते। ज्ञाय योसिरामि
 अस्य व्याख्या—तद्वक्ष्यं चक्षेदं—संहिता च पदं चक्षेत् त्यादि, अधिकृतसूत्रस्य व्याख्यातव्यं पायोञ्जना च सामापिकधर
 द्रष्टव्या, आह—इदं स्वस्यान्त एव सामापिकाध्ययने चकं सूत्र, पुनः क्रिमभिधीयते?, पुनरुक्तदोषप्रसङ्गात्, चक्ष्यते, प्रति-
 शिद्धासोषितादि समभावस्येनीयं प्रतिक्लान्तव्यमिति ज्ञापनार्थम्, अथवा 'यद्वद्विषयातार्थं मन्मपदे न पुनरुक्तदोषोऽस्ति ।
 तद्वद् रागादिष्वनं पुनरुक्तममुदमर्षवन् ॥ १ ॥' रागादिष्वनं चक्षेदं, यतश्च मङ्गलपूर्वं प्रतिक्लान्तव्यम् अतः सूत्रकार एव
 सवभिधिरसुराह—

अत्तारि मंगलं अरिहता मंगलं सिद्धा मंगलं साह मंगलं केवलपणत्तो घनमो मंगलं

मङ्गलं प्राधिकृतिवच्चक्ष्यार्थं, तत्र अत्तारा पदार्था मङ्गलमिति, क एते अत्ताराः?, तानुपदर्शयन्नाह—'अरिहता मंगलं'-
 मित्यादि, अयोध्यापटमहाप्रातिहार्यादिक्यां पूजामर्हन्तीत्यर्हन्त्वस्तेऽर्हन्तो मङ्गलं, सित एमातं येषां ते सिद्धाः, ते च सिद्धा
 मङ्गलं, निर्घोषसाधकान् योगान् साधयन्तीति साधवः, ते च मङ्गलं, साधुप्रदणादाचार्योपाध्याया शूहीता एव द्रष्टव्याः,
 यतो न हि ते न साधवा, चारयतीति धर्मः, केवलमेपां विद्यत इति केवलिभिः—सर्वज्ञैः प्रकृतैः—प्रकथितः केव

निर्लेखकम्पगदीण पायि ओ होइ स्थागो भायो । तस्सपि हु उत्तमा ते सधपयद्वियज्जिमा जम्हा ॥ २ ॥ 'साधया-माग-
निरुपितयध्वार्था एव, ते च दर्शनज्ञानधारिभभावलोकस्य उत्तमा-प्रधाना लोकोत्तमा, तथा चोक्तम्-'छोगुचमसि साह
पहुष ते भावछोगमय तु । दंसणनाणचरिसाणि विणि जिणइदभणिपाणि ॥ १ ॥' केवछिप्रसूतो धर्मो-माग्निरुपितयध्वार्था,
स च क्षायोपशमिकोपशमिकसायिकभावलोकस्योत्तमा-प्रधाना लोकोत्तमा, तथा चोक्तम्-'धम्मो सुत धरणे या पुहाचि
छोगुचमोसि पायपो । सभोयसमिभोयसमिय सइयं च पहुष छोगं तु ॥ १ ॥' यत् एव लोकोत्तमा अतएव धरण्या,
तथा चाऽऽह-'ध्वारि सरण पवज्जामि' अयमा कथं पुनर्लोकोत्तमत्वम्?, आश्रयणीयत्वमुपदर्शयन्नाह-
वस्सारि सरण पवज्जामि अरिहन्ते सरण पवज्जामि सिद्धे सरण पवज्जामि साह सरण पवज्जामि केव-
लिपणत्ता वम्म सरण पवज्जामि' ॥ (सू०)

वत्त्वा(सु)रः ससारभयपरिभाणाय 'धारण प्रपद्ये' आश्रय गच्छामि, भेदेन तानुपदर्शयन्नाह-'अरिहंते' त्यादि, अर्हत्
'धारण प्रपद्ये' सासारिकदुःखधारणार्थाह स आश्रय गच्छामि, भक्तिं करोमीत्यथा, एवं सिद्धान्धारणं प्रपद्ये, साधून् धारण-
प्रपद्य, केवछिप्रसूत धर्मं धारणं प्रपद्य । इत्थं कृतमद्वत्योपचारः प्रकृतं प्रतिक्रमणसूत्रमाह-
'इच्छामि पविकमिउ जो मे देवसिओ अइअरो कओ, काइओ धाइओ माणसिओ, वरसुत्तो उम्मज्जगो

१ धरणाश्रयमुपदर्शयन्तं धारि यो भवति साधिको साधकः । तस्मात्पुत्रमाद्ये सर्वप्रवृत्तिवर्जिता यस्मात् ॥ १ ॥ २ लोकोत्तमा इति साधकः प्रतीक्य ते भाव
लोकाभवे तु । एतेन साधकधारिणां धीनि विवेकप्रवृत्तिवर्जिता ॥ १ ॥ ३ धर्मो सुत धरणे च धियायि लोकोत्तम इति साधकः । क्षायोपशमिकोपशमिको धारिक
च प्रतीयेय लोकाभवे ॥ १ ॥ ४ कल्याण प्र०

'नवपार्थ परमाकसासिद्धान् पसरथा । सप्तधातरपञ्चग पञ्चेपधिराधिराद् च ॥ ६ ॥ सुभमुज्जोय सुभग सुसरं आदेज्ज
 सह य जसकिस्सी । तथो निम्मिणत्तिरथार णामपगर्हं समेयाद् ॥ ७ ॥ तथो तज्जागोय चोचीसेदिं सह चदप-
 भावेदिं । ते चत्तमा पद्दणा अणणुत्तमा भवेदीह ॥ ८ ॥ तवसमिप्प पुण भावो भरहत्ताण ण पिज्जर्हं सो ह । सारग
 भावस्स पुणो भावरणाणं भुवेण्वंप्पि ॥ ९ ॥ तह मोहभतरार्हं निस्सेसत्तय पडुच्च एप्पसिं । भावसप्प लोगस्स च भयंति ते
 चत्तमा निपमा ॥ १० ॥ इधद् पुण सन्निवाप्प चदपभावे ह जे भणिप्पमुप । अरहत्ताणं ताण जे भणिप्पा सारगगा भाया
 ॥ ११ ॥ तेहि सया जोगेणं निप्पज्जद् सणिपाद्भा भो भावो । सत्तसप्पि य भावलोगस्स चत्तमा ह्रति निपमेणं ॥ १२ ॥'
 सिद्धाः-माभिकपित्तपद्दार्पा एध, तेडप्पि च भेवलोक्कस्य धायिकभावलोकस्य पोत्तमाः-मथानाः लोकोत्तमाः, सया
 चोक्कम्-लोत्तमत्ति सिद्धा ते चत्तमा होति जिच्चलोगस्स । तेलोक्कमत्तयत्तया ज भणिप्प होद् ते निपमा ॥ १ ॥'

१ वपथा व पाथावोत्तरावो सिद्धावोपधिः प्रसज्या । सप्तधातरपञ्चगः प्रसेकजिह्वाभिराणि च ॥ ६ ॥ सुभमुज्जोय सुभवं मुज्जं चार्हं वपथाव
 पसरति वज्जाम्भेदिं । १ कथो भिराणं लीरेकत्वं यत्तममुत्तरपञ्चगीता ॥ ७ ॥ तव तवेयोवं चतुर्दिक्कत्वा लोदीदिक्कमादेः । ते चत्तमाः प्रथाना अरहत्तमुत्तमा
 मयत्तदीह ॥ ८ ॥ भोपसन्निकः पुण्यभवेत्तं वा सिद्धते सः । धार्मिकभावरस पुणत्तरत्तवेत्तंयोपधि ॥ ९ ॥ इध पद्दणावो धिःभेवत्तय प्रतीक्षेत्तयत्तम् ।
 मादे क्कादिक्के कोक्कम् पु भवन्ति ते वत्तमा निपमात् ॥ १० ॥ भवन्ति पुक्का क्कादिपादिक्के भोवन्तिक्कमादे ते मन्निवत्तयत्तम् । अर्हतां तेत्तां ते मन्निवत्ताः क्कादिक्का
 पाथाः ॥ ११ ॥ तैः चत्ता वसेत्तव विज्जपत्ते क्कादिपादिक्के भावाः । तज्जाम्भे च भावलोकसोत्तमा भवन्ति विच्चलोक्क ॥ १२ ॥ कोकोत्तमा ह्रति सिद्धावो वत्तमा
 भवन्ति भेवत्तयोक्कम् । तैकोत्तमत्तयत्तमा वत्तम्विज्ज भवन्ति ते निपमात् ॥ १ ॥ * सुभमुत्तयत्तुत्तम् वा प्र०

जिह्वसकम्भपगङ्गीण पायि ज्ञो होइ स्नाहगो भावो । वस्त्वधि हु वस्त्वमा ते सवपयद्विपज्जिया जम्हा ॥ २ ॥^१ साधयः-माय
निरुपितशब्दार्थ एय, ते च दर्शनज्ञानचारिभ्रमायलोकस्य वस्त्वमाः-प्रधाना लोकोत्तमाः, तथा चोक्तम्-‘लोगुत्तमसि साह
पट्टपठे भायलोगमेय हु । दंसणनाणचारित्ताणि तिप्पि ज्जिणइदभणिपाणि ॥ १ ॥’ केवलप्रज्ञसो धर्मः-मायिकपितृशब्दार्थः,
स च साधोपशमिकोपशमिकक्षायिकभायलोकस्योत्तमाः-प्रधानाः लोकोत्तमाः, तथा चोक्तम्-‘धम्मो सुत चरणे या बुद्धाधि
लोगुत्तमोचि णायपो । खओयसमिओयसमिय स्वरयं च एदुच्च लोगं हु ॥ १ ॥’ यत् एव लोकोत्तमा अत एव शरण्याः,
तथा चाऽऽह-‘वच्चारि सरणं पवज्जामि’ अथवा कथं पुनर्लोकोत्तमत्वम्^१, आश्रयणीयत्वात्, आश्रयणीयत्वमुपदर्शयन्नाह-
‘वच्चारि सरण पवज्जामि अरिहन्ते सरणं पवज्जामि सिद्धे सरणं पवज्जामि साह सरण पवज्जामि केव-
लपण्णत्ता यम्मं सरण पवज्जामि’ ॥ (सू०)

चत्वा(धुर)ः संसारभयपरित्राणाय ‘शरणं प्रपद्ये’ आश्रय गच्छामि, भेदेन तानुपदर्शयन्नाह-‘अरिहते’ त्यादि, अर्हतः
‘शरण प्रपद्ये’ सासारिकदुःखशरणार्थाहृत आश्रय गच्छामि, भक्तिं करोमीत्ययः, एवं सिद्धान्शरण प्रपद्ये, साधून् शरण
प्रपद्य, केषांलिप्रज्ञस धर्म शरणं प्रपद्य । इत्य कृतमहत्प्रलोपचारः प्रकृतं प्रतिष्मणसूत्रमाह-

‘दृग्छामि पटिक्कमिज ज्ञो मे देवसिओ अइआरो कओ, काइओ चाइओ माणसिओ, उरसुत्तो उरमग्गो

^१ निरुपयकमप्रकृतिज्ञो चापि यो भवति आदिभ्यो भावाः । यस्याप्युद्यमादे सवप्रकृतिभिर्वाहता यस्मात् ॥ २ ॥ २ लोकोत्तमा इति साधयः प्रतीत्य ते भाव
लोत्तमस्य हु । दर्शयज्ञानचारिभ्रमि प्रीति विज्ञेयप्रसन्नितानि ॥ १ ॥ २ धर्मः सुत चरणं च द्विपायि लोकोत्तम इति ज्ञातव्याः । साधोपशमिकोपशमिकी साधिकं
च प्रतीत्यैव लोकेय ॥ १ ॥ * साधाय म

अकप्यो अकरणिञो बुञ्जाथो बुच्चिच्चिन्तिञो अणायारो अणिच्छिप्यञ्चो असमणपाउन्नगो नाणे दसणे
 वरित्ते सुय सामाहय तिण्ह एसीणि चउण्ह कसायार्ण पच्चण्ह मइव्वयार्ण छण्ह जीयणिकापाण ससण्ह
 पिञ्जेसणार्ण भण्हण्ह पवपणमाकण नवण्ह पम्मचेरुसीणि वसपिहे समणयम्मं समणार्णं जोगाण ज स्सट्ठिअ
 ज चिराहिय तस्स भिञ्जामि बुक्क ॥ (सू०)

इच्छामि प्रतिक्रियितुं यो मया वैयसिकोऽविचारः कृत इत्येव पदानि पठकथानि, अनुना पदार्थः—इच्छामि—अभिष्ट
 यामि प्रतिक्रियितुं—निवर्तितुं, कस्य य इत्यविचारमाह—मयेत्यामनिर्देशः, दिवसेन निर्बुद्धो दिवसपरिमाणो या दैयसिकः,
 अविचरणमविचारः, अतिक्रम इत्यर्थः, कृतो—निवर्तितः, वस्यति योगः, अनेन क्रियाकालमाह, 'भिच्छामि बुक्क' अनेन
 तु निष्काकालमिति भावना, स पुनरविचारः उपधिभेदेनानेकधा भवति, अत एवाह—कायेन—शरीरेण निर्बुद्धं कायिकं
 कथकृत इत्यर्थः, धावा निर्बुद्धो धाविकः—वाक्कृत इत्यर्थः, मनसा निर्बुद्धो मानसः, स एव 'मानसिव' चि मनःकृत इत्यर्थः—
 कर्म्म सुभाशुत्सवः सूत्रानुक्त इत्यर्थः, मार्गः साधोपधमिको साधः, कर्म्म मार्गाहुन्मार्गः, साधोपधमिकमायत्यागेनौदधिकः,
 मायसङ्क्रम इत्यर्थः, कल्पनीयः न्यायः कल्पो विधिः आचारः कल्पः—चरणकरणव्यापारः न कल्पः—अकल्पः, अत
 इत्यर्थः, करणीयः सामान्येन कर्तव्यः न करणीयः—अकरणीयः, हेतुहेतुमन्त्रायश्चात्र, यत एयोत्सवः अत एयोन्मार्ग
 इत्यादि, एकसावत्कायिको धाविकश्च, अनुना मानसमाह—बुद्धो व्यावो बुद्ध्यार्थः—मार्तरीप्रवक्ष्यण एकामचिच्चतया, बुद्धो
 चिच्चिन्तिवो बुच्चिच्चिन्तिवः—अशुभदय चउच्चिच्चया, यत एवोरप्यम्भूतः अत एवासी न समणमायोत्तया अक्रमणमायोत्तयाः तप

रम्यनुचित इत्यर्थः, एत एवाममणप्रायोत्योऽन्त एषानाचारः, आचरणीयः आचारः न आचारः अनाचारः—साधूनामनाचरणीयः, एत एव साधूनामनाचरणीयः अत एवानेतद्व्ययः—सनागपि मनसाऽपि न प्रार्थनीय इति, किंचिपयोऽयमसिचार इत्याह—
 भणोर्दसणे चरिते' ज्ञानदर्शनधारित्रिपिपयः, अधुना भवेन व्याचष्टे—'सुष्टु'ति शुक्लपिपयः, सुतमहण मत्यादिज्ञानोपलक्षणं,
 सत्र विपरीतप्रकृत्याऽकाशस्याध्यायादिरतिचारः, 'सामादय(ए)'ति सामायिकविषयः, सामायिकमहणात् सम्यक्त्वसा
 मायिकधारित्रिसामायिकमहण, तत्र सम्यक्त्वसामायिकातिचारः श्रद्धादिः, चारित्रसामायिकातिचारं तु भेदेनाह—'विण्
 शुर्वाणि मित्यादि, तिसृणां शुक्तीनां, तत्र प्रविचाराप्रविचारक्या शुक्ल्यः, श्रुतुर्णां कथायाणां—कोपमानमायालोभानां,
 पद्यानां महामतानां—आणाविपाठादिनियुचितकृणानां, पण्णां जीवनिकायानां पृथिवीकायिकादीनां, सप्तानां पिण्डपणानां—
 असद्युदादीनां, चाक्षेमाः—'संसद्वमसंसद्व सद्यद्व तद्व होइ अप्यलेषा य । तगहिआ पगगहिआ सज्जिय तद्व होइ सत्तमिआ॥१॥'
 व्याख्या—तत्रासद्युदा हसमात्रान्यां चिन्त्या, 'असंसद्वे हत्ये अंसंसद्वे मत्ते, अस्तरदियमिति शुक्लं भवद्' एवं गृह्यः
 प्रथमा भवति, गाथायां सुलमुखोधारणार्थमन्यथा पाठः, संसुदा ताभ्यामेव चिन्त्या, 'संसद्वे हत्ये ससद्वे मत्ते, स्तरदि
 इति शुक्लं होइ, एव गृह्यतो द्वितीया, चद्युता नाम स्यातादी स्वयोगेन भोजनं जातमुच्युतं, ततः 'अंसंसद्वे हत्ये अंसंसद्वे
 मत्ते असंसद्वे सा मत्ते ससद्वे हत्ये' एवं गृह्यतस्तृतीया, अस्मत्तेपा नाम अल्पअन्वोऽभाषयाचकः निर्लेप—गृधुकादि गृह्यत

१ असंसद्वो इत्योऽसंसद्वं मात्रं अत्यारिच्यं इत्युक्तं भवति २ संसुदो इत्यो संसुदं मात्रं तदर्थिच्यं इत्युक्तं भवति ३ असंसद्वो इत्यो असंसद्व माय
 असंसद्वं वा मात्रं अत्युदो इत्यो • नेत्र म

अकल्पो अकरणिभ्यो बुद्ध्याभ्यो बुद्धिबन्धितभ्यो अणान्धियन्धो असमणपात्रगो नाणे दस्यो
 वरित्ते सुप सामादय तिण्ण् एत्तीणं चण्ण् कसापाणं पण्ण् महन्धपाण एण्ण् जीयणिकापाण ससण्ण्
 विहेसणाणं भण्ण् पयणमाकण नयण् पमचेरशुत्तीण दसधिहे समणधम्म समणाणं जोगाण ज सदिअ
 ज विराहिय तस्स मिच्छामि बुद्ध ॥ (सू०)

इच्छामि प्रतिक्रमिषुं यो मया वैधसिकोऽतिचारः कृत इत्येवं पदानि एकव्यानि, अणुना पदार्थ—इच्छामि—अभिष्ट
 यामि प्रतिक्रमिषुं—निवर्तिषुं, कस्य प इत्यतिचारमाह—मयेत्यात्मनिर्देशः, दिवसेन निर्वृत्तो दिवसपरिमाणो वा दैवसिद्धः,
 अतिचरणमतिचारः, अतिक्रम इत्यर्थः, कृतो—निवर्तितः, तस्येति योगः, अनेन क्रियाकालमाह, 'मिच्छामि बुद्ध' अनेन
 तु निष्ठाकालमिति भावना, स पुनरतिचारः तयाधिभेदेनानेकधा भवति, अत एवाह—कायेन—शरीरेण निर्वृत्तः कायिकः
 कायकृत इत्यर्थः, वाचा निर्वृत्तो वाचिकः—याकृत इत्यर्थः, मनसा निर्वृत्तो मानसः, स एव 'मानसिद्ध' इति मनःकृत इत्यर्थः
 कर्म्म सूत्रावुत्सृज्यः सूत्रानुक इत्यर्थः, मार्गः क्षायोपशमिको भावः, कर्म्म मार्गावुन्मार्गः, क्षायोपशमिक्रमावल्यागेर्नादयिकः,
 मावसङ्कम इत्यर्थः, कस्यनीयः न्यायः कस्यो विधिः आचारः कस्यः—चरणकरणव्यापारः न कस्यः—अकस्यः, अस
 द्रूप इत्यर्थः, करणीयः सामान्येन कर्तव्यः न करणीयः—अकरणीयः, हेतुहेतुमत्तावधाय, यत एयोत्सृज्यः अत एयोन्मार्गो
 इत्यादि, तत्कलावत्कायिको वाचिकश्च, अणुना मानसमाह—बुद्धो व्याप्तो बुद्ध्यतः—आर्तरीद्रव्येण एकाग्रचित्तवता, बुद्धो
 विविचिन्तितो बुद्धिचिन्तितः—अहमप्यव चञ्चितया, यत एवोत्सृज्यः अत एवाप्तौ न भ्रमणप्रायोग्यः भ्रमणप्रायोग्यः तप

पट्टिसिद्धाण करणे किद्याणमकरणे य पट्टिकमण । असद्वणे य तद्वा विषरीयपरुषणाए ष ॥ १२७१ ॥

व्याख्या—‘प्रतिषिद्धाना’नियारितानामकाष्ठस्वाध्यायादीनामविचारणां ‘करणे’ निष्पादने आसेधन इत्यर्थः, किं ?—
प्रतिक्रमणमिति योगः, प्रतीपं क्रमणं प्रतिक्रमणमिति व्युत्पत्तेः, ‘कृत्यानाम्’ आसेधनीयानां काष्ठस्वाध्यायादीनां योगानाम्
प्रतिक्रमणमिति योगः, प्रतीपं क्रमणं प्रतिक्रमणमिति व्युत्पत्तेः, ‘कृत्यानाम्’ आसेधनीयानां काष्ठस्वाध्यायादीनां योगानाम्
‘अकरणे’ अनिष्पादनेऽन्तासेधने प्रतिक्रमणम्, अथद्धाने च तथा केवलप्रकृतिवर्तनां पदार्थानां प्रतिक्रमणमिति पर्वते,
विषरीतप्रकरणार्थां च अन्यथा पदार्थकथनाया च प्रतिक्रमणमिति गार्थार्थः ॥ १२७१ ॥ अतथा च गायया यथायोग
सर्वसूत्राण्यनुगन्तव्यानि, तथा—सामायिकसूत्रे प्रतिषिद्धी रागद्वेषौ तयोः करणे कृत्यस्तु तन्निप्रवृत्तस्याकरणे सामा
यिक मोक्षकारणमित्यभद्धाने असमभाषक्येण सामायिकमिति विषरीतप्रकरणार्था च प्रतिक्रमणमिति, एवं मङ्गलादि—
सूत्रेष्वप्यायोग्य, अतरो मङ्गलमित्यत्र प्रतिषिद्धोऽमङ्गलाभ्यवसायस्तत्करण इत्यादिना प्रकारेण, एवमोघासिचारस्य समा
सनं प्रतिक्रमणमुक्तं, सामप्रतमस्यैव विभागो नोच्यते, तथापि गमनागमनातिचारमधिकृत्याऽऽह—

इच्छामि पट्टिकमिदं इरियाधदियाए विराट्णाए गमणागमणे पाणक्रमणे धीपक्रमणे हरियक्रमणे ओसा
उरिगपणगदगमदिमकासताणासक्रमणे जे मे जीवा विराट्ठिया एणिदिपा वेइदिया नेइदिया चउरिदिपा
परिदिआ अभिदआ धत्तिआ लेसिआ सयाइआ सयट्ठिआ परिआधिआ किलामिआ उद्विआ टाणाओ
टाण सकामिआ जीविआओ धवरोविआ तस्स मिच्छामि सुकह ॥ (सू०)

अस्य व्याख्या—इच्छामि—अभिउपासि प्रतिक्रमितुं—निवर्तितुम्, ईर्ष्यापिकायां विराधनाया योऽतिचार इति गम्यते,

अणुधी, अथगृहीता नाम भोजनकाले क्षणवद्विषयमेव भोजनञ्चात्र ततो गृह्यतः पचामी, प्रगृहीता नाम भोजनमे
 क्षणं दातुमनुपपत्तेन करादिना प्रगृहीत यन्मोक्षनञ्चात्र भो(मु)क्त्या वा स्वहस्तादिना तद्गृह्यत इति भावना पधी, तन्मिमत
 धर्मा नाम पत्परिस्त्रागार्ह भोजनञ्चात्रमन्ये च द्विपदादयो नावकाङ्क्षन्ति तदन्नस्य क पा गृह्यत इति इदं सप्तमी,
 एष सङ्ग समासार्थः, व्यासार्थस्तु प्रत्यान्तरादवसेयः, सप्तमीं पानीयणानां केचित् पठन्ति, सा अपि चयन्मूला एष, नपर
 अतुष्यो नानात्वं, तथाप्यायामसौवीरादि निर्धेय विशेषमिति, अष्टमीं प्रयश्चनमावृणा, साक्षाटी प्रयश्चनमातरः—विद्यो
 गुप्तया तथा पञ्च समितयः, तत्र प्रवीचाराप्रवीचारकपा गुप्तयः, समितयः प्रवीचारकपा एष, तथा चोक्तम्—“समिभो
 मियमा गुप्तो गुप्तो समियस्यमि भद्रयो । कुसलवद्गुप्तीरितो सं पयगुप्तोऽपि समिभोऽपि ॥ १ ॥” नयानां प्रयश्चय-
 गुप्तीनां—चसति कयादीनाम्, व्यासां स्वक्यमुपरिष्टादस्यामः, दद्याधिपे—दक्षप्रकारे भ्रमणधर्मे—साधुधर्मे क्षान्त्यादिके, अस्यापि
 स्वक्यमुपरिष्टादस्यामः, अस्मिन् गुप्त्यादियु च ये भ्रमणा योगाः—भ्रमणानामेते भ्रमणाक्षेपां भ्रमणानां योगानां—व्यापा-
 राणां अन्यक्यप्रतिषेधनभ्रमणप्रकरणालम्बणानां एव क्षणिकसं—देशयो भ्रमं यद्विराधिसं—सुतरां भ्रम, न पुनरेकान्ततोऽभा
 धमापादिसं, तस्य सङ्गनाविराधनद्वाराऽऽवस्य व्यापिधातिचारस्यैवमोचरस्य ज्ञानादिगोचरस्य च दैवसिक्कातिचारस्य,
 एतावता क्रियाकाशमाह, तस्यैव ‘मिच्छामि मुक्कटं’ इत्यनेन तु निष्ठाकाशमाह, मिष्येति—प्रतिष्ठासि मुक्कटमेतद्वर्तव्य
 मित्यर्थः, अथेयं सूत्रस्यार्थिकाया—

पश्चिस्तिद्धाण करणे किंवाणमकरणे य पश्चिक्मणं । असद्वरणे य तद्वा विषरीयपरूषणाए य ॥ १२७१ ॥

व्याख्या—‘प्रतिषिद्धानां’ निवारितानामकाष्ठस्याभ्यायादीनामविचारणा ‘करणे’ निष्पादने आसेवन इत्यर्थः, किं ?—
प्रतिक्रमणमिति योगः, प्रतीपं क्रमणं प्रतिक्रमणमिति व्युत्पत्तेः, ‘कुत्सानाम्’ आसेवनीयानां काष्ठस्याभ्यायादीनां योगानाम्
‘अकरणे’ अनिष्पादनेऽनासेवने प्रतिक्रमणम्, अथद्धाने च तथा केवलप्रकृपितानां पदार्थानां प्रतिक्रमणमिति धर्तते,
विषरीतप्रकृपणाया च अन्यथा पदार्थकृपनायां च प्रतिक्रमणमिति गायार्थः ॥ १२७१ ॥ अन्यथा च गायया यथायोग
सर्वसुधापयनगन्तव्यानि, तद्यथा—सामायिकसूत्रे प्रतिषिद्धौ रागद्वयौ तयोः करणे कृत्यस्तु दक्षिणहस्ताकरणे सामा
यिक मोक्षकारणमित्यथद्धाने असमभाषलक्षणा सामायिकमिति विषरीतप्रकृपणार्थां च प्रतिक्रमणमिति, एवं मङ्गलादि-
सूत्रेष्वप्यायोग्य, अथारो मङ्गलमित्यत्र प्रतिषिद्धोऽमङ्गलाप्यवसायस्तत्करण इत्यादिना प्रकारेण, एवमोघातिचारस्य समा
सन प्रतिक्रमणमुक्तं, साम्प्रतमस्यैव विभागोऽप्यते, तत्रापि गमनागमनातिचारमधिकृत्याऽऽह—
इच्छामि पश्चिक्मिड इरियाधदियाए विराहणाए गमणागमणे पाणक्मणे वीयक्मणे इरियक्मणे ओसा
उत्सिगापणादगमदिमक्कडासत्ताणासक्मणे के मे जीवा विराहिया एगिदिया वेहंदिया तेहंदिया चउरिदिया
पच्चिदिआ अभिहआ पस्सिआ लेसिआ संघाहआ सघदिआ परिआयिआ किलामिआ उहविआ ठाणाओ
ठाण सक्कामिआ जीविआओ वधरोविआ तस्स मिच्छामि दुक्क ॥ (सू०)

अस्य व्याख्या—इच्छामि—अभिलषामि प्रतिक्रमिनुं—निवर्तितुम्, ईर्ष्यापयिकायां विराधनायां योऽतिचार इति गम्यते,

अशुची, अशुद्धीता नाम भोजनकाले शरावादिपूयहितमेव भोजनञ्चात सर्वो गृह्यतः पद्यामी, प्रगृहीता नाम भोजनपे
 छायां प्राशुमन्मुद्यतेन करविना प्रगृहीत यश्चोन्नजात भो(मु)क्त्वा या स्वाह्लादिना सद्गृह्यत इति भायना पथी, उचिष्मत्
 धर्मा नाम पर्यरित्यागार्ह भोजनजातमन्ये च द्विपदादयो नायकाहन्ति तदर्द्धल्यक या गृह्यत इति इदय सप्तमी,
 एव ब्रह्म समसार्थः, व्यासार्थस्तु प्रस्थान्तरादवसेयः, सप्ताना पानपणानां केचित् पठन्ति, सा अपि चैयम्भूता एव, नपर
 चतुर्थ्या नानात्वं, सप्ताध्यायामसौवीरादि निर्लेप विज्ञेयमिति, अष्टाना प्रयचनमावृणा, साष्टाष्टी प्रयचनमातरा-तिद्यो
 गुप्तया सप्ता पञ्च समितयः, तत्र प्रवीचाराप्रवीचारकया गुप्तयः, समितयः प्रवीचारकया एव, तथा चोक्तम्-“समिभो
 मियमा गुप्तो गुप्तो समिपचर्णमि महयवो । कुसुमवद्गुप्तीरितो जं पयगुप्तोऽयि समिभोऽयि ॥ १ ॥” नयाना प्रह्वचर्य-
 गुप्तीना-सप्तसिक्क्यादीनाम्, आसां स्वक्यमुपरिष्टादस्यामः, दशपिधे-दक्षप्रकारे भ्रमणधर्मे-साधुधर्मे क्षान्त्यादिक, अस्यापि
 स्वक्यमुपरिष्टादस्यामः, अस्मिन् गुप्त्यादिषु च ये भ्रामणा योगाः-भ्रमणानामेवं भ्रामणास्तेषां भ्रामणानां योगानां-न्याया-
 राणां सम्यक्प्रतिषेधनमन्त्रानमक्यणाञ्चयणानां पत् स्फुटितं-देसवो भद्र पदिराधित-सुतरां भर्षं, न पुनरेकान्तवोऽभा
 वमापादित, तस्य स्फुटनदिराधनद्वाराऽऽयातस्य चारित्र्याविचारस्यैवप्रोचरस्य ज्ञानादिगोचरस्य च दैयसिक्काविचारस्य,
 एवावता क्रियाकावमाह, तस्यैव ‘मिच्छामि शुद्धं’ इत्यनेन तु निष्ठाकावमाह, मिथ्येति-प्रतिक्रमामि शुद्धवमेतदकर्तव्य
 मित्यर्थः, अन्धेयं सूत्रस्यार्थिकगाथा-

१ अस्मिन्ने भिषमाहुवो गुप्तः समितये भक्त्याः । ब्रह्मकावमुप्तीरितम्, अद्भ्योपुष्टोऽयि अस्मिन्नेऽयि ॥ १ ॥

पठित्तिद्वारा करणे क्रियाणमकरणे य पठिक्रमणं । असद्वरणे य तद्वा विषरीयपस्वणाए य ॥ १२७१ ॥

व्याख्या—‘प्रतिविद्वानां’नियारितानामकाष्ठस्याभ्यायादीनामतिचाराणां ‘करणे’ निष्पादने आसेवन इत्यर्थः, किं ?—
प्रतिक्रमणमिति योगः, प्रतीपं क्रमणं प्रतिक्रमणमिति स्मृतपक्षे, ‘कृत्यानाम्’ आसेवनीयानां काष्ठस्याभ्यायादीनां योगानाम्
‘अकरणे’ अनिष्पादनेऽन्तासेवने प्रतिक्रमणम्, अक्षद्धाने च तथा केवलप्रकृष्टिदानां पदार्थानां प्रतिक्रमणमिति पर्वते,
विषरीतप्रकरणार्थां च अन्यथा पदार्थकथनाया च प्रतिक्रमणमिति गार्थार्थः ॥ १२७१ ॥ अनया च गायया यथायोगे
सर्वसूत्राण्यनुगन्तव्यानि, तद्यथा—सामायिकसूत्रे प्रतिविद्यौ रागाद्वेगौ तयोः करणे कृत्यस्तु तद्विग्रहस्तस्याकरणे सामा-
यिक मोक्षकारणमित्यक्षद्धाने असमभाषलक्षणं सामायिकमिति विषरीतप्रकरणार्थां च प्रतिक्रमणमिति, एवमङ्गलादि-
सूत्रेष्वप्यायोग्यं, अथारो मङ्गलमित्यत्र प्रतिविद्योऽमङ्गलाध्ययसायस्तत्करण इत्यादिना प्रकारेण, एवमोपाधिविचारस्य समा-
सेन प्रतिक्रमणमुक्तं, सामप्रसमस्यैव विभागोऽप्यते, तत्रापि गमनागमनाविचारमधिकृत्याऽऽह—

इच्छामि पठिक्रमिष्व इरियाषट्ठियाए विराट्ठणाए गमणागमणे पाणक्रमणे वीपक्रमणे हरियक्रमणे ओसा
उत्सिगापणगदनामट्टिमक्कडासतणासक्रमणे जे मे जीषा विराट्ठिया पुर्णिदिषा वेईदिषा नेईदिषा च्छट्ठिदिषा
पंचिदिषा अमिद्वमा यस्सिआ सेस्सिआ सपाइआ सपाट्ठिआ परिआविआ किलामिआ उइविआ ठाणाओ
ठाण सकामिआ जीयिआओ वधरोयिआ तस्स मिच्छामि दुक्क ॥ (सू०)

अस्य व्याख्या—इच्छामि—अभिलषामि प्रतिक्रमिषु—निषतिषुम्, ईर्यापयिकायां विराट्ठनाया योऽतिचार इति गम्यते,

अतुषी, अथगृहीता नाम भोजनकाळे घरायादिपूषद्विषमेव भोजनजात ततो गृहृतः पञ्चमी, प्रगृहीता नाम भोजनये
 छायां दातुमभ्युद्यतेन करादिना प्रगृहीतं पक्षोजनजात भो(मु)क्त्या या स्वहस्तादिना समृहृत इति भाषना पक्षी, तस्मिन्
 वर्मा नाम पर्यस्त्रिणागार्ह भोजनजातमन्ये च द्विपदादयो नायकाङ्गन्ति तद्वत्तल्यक या गृहृत इति इदं सप्तमी,
 एष स्रष्टु समासार्थः, व्यासार्थस्तु प्रन्थाभरावषसेयः, सप्तानां पानीपणानां केचित् पठन्ति, ता अपि चयभ्यूता एष, नपर
 अतुषी नानात्वं, तथाप्यायामसौधीरादि निर्लेप विमेषमिति, अष्टानां प्रषचनमावृणां, ताव्याटी प्रषचनमातरा—तिष्ठो
 गुप्तया तथा पञ्च समितयः, तत्र प्रवीचाराप्रवीचारकया गुप्तयः, समितयः प्रवीचारकया एष, तथा चोक्तम्—“समिधो
 णियमा गुप्तो गुप्तो समिपवर्णमि भद्रयधो । कुसलवद्गुदीरितो अ पयगुप्तोऽयि समिधोऽयि ॥ १ ॥” नयानां प्रक्षय्य-
 गुप्तीनां—वसतिक्वादीनाम्, आसां स्वकपमुपरिट्टाद्वत्त्यामः, दधयिधे—दक्षप्रकारे अमणयमे—साधुयमे क्षान्त्यादिके, अस्यापि
 स्वकपमुपरिट्टाद्वत्त्यामः, अस्मिन् गुप्त्यादिषु च ये आमणा योगाः—अमणानामेते आमणास्तेषां आमणानां योगानां—म्यापा
 राणां सन्यक्तमतिसेवनभक्षानप्रकपणाजमणानां एव स्रष्टुतं—देयतो भ्रमं यदिराधित—सुतरां भ्रमं, न पुनरेकान्तवतोऽभा
 वमापादितं, तस्य स्रष्टुनधिराधनद्वाराऽऽयावत्स चारिध्रविचारस्तेवप्रोचरस्य ज्ञानादिगोचरस्य च दीयसिक्वातिचारस्य,
 एतावता क्रियाकालमाह, तस्यैव ‘मिच्छामि शुक्लं’ इत्यनेन तु निष्ठाकालमाह, मिय्येति—प्रतिक्रामामि शुक्लसमेतदकर्वक्य
 मित्यर्थः, अथेयं सूत्रस्य सिद्धिकथाया—

पश्चिस्तिदाणं करणे क्रियाणमकरणे च पश्चिक्मणं । अस्तद्वणे च मह्य विद्वरीयपस्त्यपाय च ॥ १२७२ ॥
 व्याख्या—‘प्रतिविज्ञानां’ निघारितानामकावस्थाभ्यायादीनामविचाराणां ‘करणे’ निष्पादने आसेवन इत्यर्थः, किं ?—
 प्रतिक्मणमिति योगः, प्रतीपं कर्मणं प्रतिक्मणमिति च्युत्पत्तेः, ‘कृत्यानाम्’ आसेयनीयानां कालस्याभ्यायादीनां योगानाम्
 ‘अकरणे’ अनिष्पादनेऽनासेपने प्रतिक्मणम्, अथञ्चाने च सदा केवलप्रकृतिसानां पदार्थानां प्रतिक्मणमिति पर्वते,
 विपरीतप्रकरणया च अन्यथा पदार्थकथनायां च प्रतिक्मणमिति गार्थार्थः ॥ १२७२ ॥ अनया च गार्थया पदार्थयोगं
 सर्वप्राप्यनुगन्तव्यानि, सद्यथा—सामाधिकसूत्रे प्रतिपिद्वौ रागद्वेयौ सयोः करणे कृत्यस्तु तस्मिन्प्रसूत्याकरणे सामा-
 यिकं मोक्षकारणमित्यथञ्चाने असमभाषसूत्राय सामाधिकमिति विपरीतप्रकरणयायां च प्रतिक्मणमिति, एवं मङ्गलादि-
 सूत्रेष्वप्यायोज्यं, चत्वारो महत्समित्यत्र प्रतिपिद्वौऽमङ्गलाभ्यपसायकाकरण इत्यादिना प्रकारेण, एवमेषातिचारस्त सत्ता

सेन प्रतिक्मणमुक्तं, साम्प्रतमस्यैव विभागो नोच्यते, तत्रापि गमनागमनाविचारमधिकृत्याऽऽह—
 इच्छामि पश्चिक्ममिदं इरियायदियाय विराट्पाय गमणागमणे पाणक्मणे पीपक्मणे इरियक्मणे ओसा
 उत्सिगपणगदगामद्विमक्कडासताणासक्मणे जे मे जीया विराट्पाय एगिदिया वेईदिया तेईदिया चउरिदिया
 पचिदिया अभिद्विआ यस्मिआ लेस्मिआ संघाद्विआ सघट्टिआ परिआयिआ कित्तामिआ उद्विआ टाणाओ
 टाण सक्तामिआ जीयिआओ वयररेविआ तस्स सिन्हामि इयसं ॥ (सू०)
 अस्य व्याख्या—इच्छामि—अभिलषामि प्रतिक्रमिषु—नियतिषुम्, ईर्यापयिकाया विरायनाया योऽतिचार इति गम्यते,

तस्येति योगः, अनेन क्रियाकात्ममाह, 'मिच्छामि शुद्धं' इत्यनेन तु निष्ठाकालमिति, सत्त्वरणमीर्या गमनमित्यर्थः, सत्प्रधानः
 पञ्चा र्थापयः तत्र मदीर्यापिचित्री सत्ता, कैस्यामित्यव आह-विराध्यन्ते-शुःस्व स्याप्यन्ते प्राणिनोऽनयेति विराधना-
 क्रिया सत्तां विराधनायां सत्तां, योऽपिचार इति वाक्यशेषः, तस्येति योगः, विषयमुपदर्शयन्माह-गमन चागमन चत्ते
 कवन्नापक्षिन्, तत्र गमन स्याप्यायादिनिमित्तं वसतेरिति, आगमनं प्रयोजनपरिसमाप्तौ पुनर्धसतिमयेति, सत्तापि या
 कथं आतोऽपिचार इत्यव भाह-'पाणकमणे' प्राणिनो-द्रीद्रियादयश्चसा गृह्यन्ते, तेषामाक्रमणं-पादेन पीडन प्राण्याक्रमण,
 तस्मिन्निति, तथा बीजाक्रमणे, अनेन बीजानां जीवत्वमाह, हरिसाक्रमणे, अनेन तु सकलयनस्यतेरेय, तथाऽयदयायोचिह्न-
 पनकदगमृष्टिकामर्कटसन्तानसङ्क्रमणे सति, तत्रावदयायः-अलविशेषः, इह व्यायदयायमहणमतिशयसः दोषअलसम्भोग
 परिचारणार्थमिति, एवमन्यत्रापि भावनीय, सचिह्ना-गर्भभाकृतयो जीवाः क्रीटिकानगराणि पा पनकः-मुद्रि दगमृष्टिका-
 चिकससम्, अथवा एकमहणादृक्कायः, मृष्टिकामहणात् पूष्णीकायः, मर्कटसन्तानः कौलिकजालमुच्यते, सतथायदयाय-
 कोचिह्नमेत्यादि दन्तः, अवसयायोचिह्नपनकदगमृष्टिकामर्कटसन्तानास्तेषां सङ्क्रमणं-भाक्रमणं तस्मिन्, किं पटुना!, क्रियन्तो
 भेदेनाऽऽस्यासन्ते!, सर्वे ये मया बीजस विराधिता-शुःस्वेन स्यापिताः, एकेन्द्रिया-शुषिष्यादयः, द्वीन्द्रियाः-कृम्या-
 दयः, त्रीन्द्रिया-पिपीलिकादयः, चतुरिन्द्रिया-अमरादयः, पञ्चेन्द्रिया-मृष्टिकादयः, अभिहृता-अभिमुख्येन हताः, चरणेन
 पाटिताः, तस्मिन् विराधा या, वर्तितः-शुद्धीकृताः, पूस्या वा स्यातिता इति, भेदविता-पिष्टाः, भूस्यादिषु या लगिताः,

सद्वाचिता—अन्वयोऽन्वयं गांधेरेकव छनिताः, सद्वाचिता—मनाह् सृष्टाः, परिवापिताः—समन्वयः पीडिताः, ह्यामिताः—समुद्भवाव
नीताः रत्ननिमाणादिता इत्यर्थः, अथवाचिता—वच्चासिताः स्यातात् स्यानान्तरं सङ्क्रामिताः—स्वस्थानात् परं स्थानं नीताः,
अधिवाताह् व्यपरोपिताः, व्यापादिता इत्यर्थः, एष यो जातोऽतिचारस्वस्य, एतावता क्रियाकालमाह, तस्यैव 'मिच्छामि
शुक्लं' इत्यनेन निष्ठाकालमाह, मिथ्या शुक्लं पूर्णपूर्व, एवं तस्यैवमययोचना सर्वत्र कार्यी । इत्थं गमनातिचारप्रसिक्कमण-
मुक्तम्, अमुना त्वयर्वनस्थानातिचारप्रतिक्रमणं प्रतिपादयन्माह—

इच्छामि पट्टिकाभिर्जं पणामसिद्ध्याय निगामसिद्ध्याय संधारावन्वदृणाय परिवदृणाय धावन्तणपसारणाय
छप्पइसयदृणाय कूरय कक्कराए छिइए जन्माइए आमोसे ससरक्कस्सामोसे आउलमावलाए सोअणवस्सिआए
इत्थीयिप्परिआसिआए विदीधिप्परिआसिआए मणधिप्परिआसिआए पाणमोपणधिप्परिआसिआए
जो मे देवसिओ अइआरो कओ तस्स मिच्छामि शुक्कह ॥ (सू०)

अस्य व्याख्या—इच्छामि प्रतिक्रमिषुं पूर्वपूर्व, कस्येत्याह—प्रकामश्चय्या हेतुभूतया यो मया दैवसिक्कोऽतिचारः कृतः,
तस्यैव योगः, अनेन क्रियाकालमाह, 'मिच्छामि शुक्लं' इत्यनेन तु निष्ठाकालमेवेति भावना, एवं सर्वत्र योजना कार्येति,
'पीडस्वप्ने' अस्य यमत्त्वयान्तरस्य 'कुल्लसुटो वणुल' (पा० ३-१ ११३)मिति वचनात् क्षयनं शय्या प्रकामं—चातुर्यामं शयन
प्रकामशय्या शेरवेऽस्यामिति वा शय्या—सत्तारकावित्क्षणा प्रकामा—वत्कटा शय्या प्रकामश्चय्या—सत्तारोचरपट्टकाविरिका
प्रावरणमपि कुल्ल कल्पत्रयाविरिका वा तथा हेतुभूतया, स्वाध्यायाद्यकरणवन्नेहातिचारः प्रविदिषसं प्रकामश्चय्यैव निकाम-

सन्धोऽप्यते तथा हेतुभूतया, अन्ध्राप्यतिचारः पूर्ववत्, तद्वर्तनं सत्प्रथमतया धामपार्श्वेन सुसस्य दक्षिणपार्श्वेन घर्तनमुद्वर्तन
 मुद्वर्तनमेवोद्वर्तना तथा, परिवर्तनं पुनर्धामपार्श्वेनैव घर्तनं तदेव परिवर्तना तथा, अन्ध्राप्यमन्यधुर्वसोऽसिचारः, आङ्गुयन-
 गात्रसङ्कोचकृष्णं सर्वेषाङ्गुयना तथा, प्रसारणम्-अङ्गानां विधेयः सर्वेषु प्रसारणा तथा, अत्र च सुङ्कुट्टिरटान्तप्रतिपा-
 दितं विधिमङ्कुर्वतोऽतिचारः, तथा शोकम्-‘कुङ्कुट्टिपायपसारं जह आगासे पुणोयि आवंटे । एवं पसारिकृष्णं आगासि
 पुणोयि आवंटे ॥ १ ॥ अहङ्कुट्टिय सिध तारे जहिय पायस्स पण्हिया ठाह । सहिय पमस्सिऊरुण आगासेण नु षोऊण ॥ २ ॥
 पायं ठाविसु ठहि आगासे चंय पुणोयि आवंटे । एवं विधिमकर्ते अहयारो सरथ से होह ॥ ३ ॥’ पट्टपदिकाना-यूकाना
 सङ्कटनम्-अविधिना स्पर्धनं पट्टपदिकासङ्कटनं सर्वेषु पट्टपदिकासङ्कटना तथा, तथा ‘दूहए’चि कूजिते सति योऽतिचारः,
 दूजितं-कासितं तस्मिन् अविधिना मुल्लवस्त्रिकां कंरं वा मुल्लेड्नापाय कृत इत्यर्थः, विपन्ना पर्भवतीत्यादिस्यप्यायोपो
 चारणं सकर्करावित्तमुच्यते तस्मिन् सति योऽतिचारः, इह चाड्डोर्ध्वानजोऽतिचारः, हुते-अविधिना जृम्भितेऽयिधि
 नैव आनर्पणम् आमयः-अमन्यन् कट्रेण स्पर्धनमित्यर्थः तस्मिन्, सरजस्कामये सति, सह पुण्यिध्यादिरजसा यद्वत्सु रपट्ट
 सत्संस्पर्धे सतीत्यर्थः, एव चाप्रतोऽतिचारसम्भवमधिकृत्योक्तम्, अमुना सुसस्योच्यते-‘आतकमावछापं चि आङ्गुलान्
 छया-‘क्यादिपरिमोगविधाहेतुज्जादित्संस्पर्धननानामप्रकारया स्वमाप्त्ययया-स्वमनिमित्तया, धिरापनयेति गम्यते, सा पुनर्न

१ कुङ्कुटी कर्पी अन्ध्राप्यते तथा अन्ध्राप्ये दुष्टराज्याङ्गुयने । पूर्व प्रथमार्श्वेन दुष्टराज्याङ्गुयने ॥ १ ॥ अतिवर्तितं आचारा यत्र आदत्तं शक्तिवत् स्थितिः ।
 तत्र प्रमाणाभावे तु क्षीयता ॥ २ ॥ तत्र आगासे च यत्र पुनराङ्गुयने । एवं विधिमङ्कुर्वतोऽतिचारः तत्र भवति ॥ ३ ॥

छोहरगुणातिचारपिपया भयस्यतो भदेन तां दर्शयन्नाह—‘इत्थीधिप्परियासिचाए’सि स्त्रिया धिपर्यासः स्त्रीधिपर्यासः—अ
प्रदास्येयं वस्मिन् भया स्त्रीधपर्यासिकी तया, स्त्रीदर्शनानुरागतस्त्रदयञोकेन वृष्टिधिपर्यासः वस्मिन् भया वृष्टिधपर्या
सिकी तया, एष मनसाऽभ्युपगतो मनोधिपर्यासः वस्मिन् भया मनोवैधपर्यासिकी तया, एष पानभोजनवैधपर्यासिक्या,
रात्रौ पानभोजनपरिभोग एष सविपर्यासः, अनया हेतुभूतया य इत्यतिचारमाह, मयेत्यात्मनिर्देशः, दिवसेन निर्धूतो
दिवसपरिमाणो या दैयसिकः, अतिचरणमतिचारः—अतिक्रम इत्यर्थः, कृतो—निर्वर्तितः ‘तस्मिन्मिच्छामि दुष्कृतं’ पूर्ववत्
आह—दिया स्वयनस्य निषिद्धत्वादसम्भय एयास्यासिचारस्य, न, अपवाधविषयत्वादस्य, तथाहि—अपवादतः सुप्यव एव
दिया भयानल्लेदादौ, इदमेव पञ्चन द्वापकम् ॥ एव स्वयवर्तनास्यानासिचारप्रतिक्रमणमभिधायेदानीं गोचरासिचारप्रति-
क्रमणप्रतिपादनायाऽऽह—

परिक्रमामि गोपरचरियाए भिक्स्त्रायरियाए उग्यादकवाहउग्याहृणाए साणावच्छादारासंघट्टणाए मंडी
पाट्टिआए पलिपाट्टिआए ठवणापाट्टिआए सकिए सहसागारिए अणेसणाए पाणभोपणाए धीप-
भोपणाए हरिपभोपणाए पण्डेकम्मियाए पुरेकम्मियाए अविह्वलाए द्वासंसट्टह्वलाए रयसंसट्टह्वलाए पारि-
साट्टणिपाए पारिठावणिआए ओहासणाभिक्स्त्राए जं उग्यमेण उप्पायणेसणाए अपरिसुद्धं परिगहिप परि-
मुस वा ज न परिह्विभ मस्स मिच्छामि दुष्कृतं ॥ (सू०)

अस्य व्याख्या—प्रतिक्रमामि—निवर्तयामि, कस्य ?—गोचरचर्यायां—भिक्शाचर्यायां, योऽसिचार इति गम्यते, तस्येति

अथोप्यते तथा हेतुमत्तया, अथाप्यतिचारः पूर्ववत्, चद्वर्तन तदप्यमवतया वामपार्श्वेन सुसस्य दक्षिणपार्श्वेन धर्तनमुद्वर्तन
 मुद्वर्तनमेवोद्वर्तना सभा, परिवर्तनं पुनर्वात्मपार्श्वेनैव धर्तन तदेव परिवर्तना सभा, अथाप्यममृज्य धुर्वर्तोऽतिचारः, आहु धानं-
 गात्रसङ्कोचलक्षणं तदेवाकुञ्चनता सभा, प्रसारणम्-अङ्गानां विक्षेपः तदेव प्रसारणा सभा, अत्र य इकुट्टिदृष्टान्तमतिपा-
 दितं विधिमुकुर्वतोऽतिचारः, सभा चोक्तम्-कुकुट्टिपायपसारं अह आगासे पुणोषि भावते । एष पसारिकण आगासि
 पुणोषि भावते ॥ १ ॥ अहकुट्टिय सिय ठाहे अदिय पायस्स पण्हिया ठाह । सव्हिय पमाज्जिकणं आगासेणं तु पेरुण ॥ २ ॥
 पाय ठावियु ठाह आगासे येव पुणोषि भावते । एषं मिहिमकरोते अहयारो तरय से दोह ॥ ३ ॥ एदपदिकानां-यूकानां
 सङ्कलनम्-अविधिना स्पर्शनं एदपदिकासङ्कलनं तदेव एदपदिकासङ्कलना सभा, सभा 'कूरप'सि कूज्जिवे सति योऽतिचारः,
 कूज्जिवं-कासितं सञ्चिन् अविधिना मुक्कपञ्चिकां कर वा मुक्केडनाभाय दृत इत्यर्थः, विषमा पर्मेवतीत्यादिष्वध्यादोषो
 चारणं चककरायितमुच्यते तस्मिन् सति योऽतिचारः, इह आड्ढर्यध्यानजोऽतिचारः, इतं-अविधिना ज्जुन्निमवेऽविधि
 नेव आसर्पणम् आसर्पः-अममृज्य करेण स्पर्शनमित्यर्थः सस्मिन्, सरस्सकामये सति, सह वृथिय्यादिरत्तसा यद्वस्तु स्पृष्टं
 सरसंस्पर्शं सतीत्यर्थः, एव आसतोऽतिचारसम्भवमाधिकृत्योक्तम्, अपुना सुसस्योच्यते-'आवत्तमावत्ताप'सि आहुसाहु
 खया-अथाविपरिभोगविधाहमुद्रादिसंस्पर्शननामाप्रकारया स्वप्नप्रत्यया-स्वप्ननिमित्तया, विराभनयेति गम्यते, सा पुनर्मु

१ इति पाटी प्रसारयेत् अथऽऽज्यरो दुरत्ययकुञ्चयेत् । इदं प्रसारकृतं दुरत्ययकुञ्चयेत् ॥ १ ॥ अक्षिणादिर्दं जायता यत्र तद्वत्त वासिकया विहसि ।
 यत्र प्रसारज्ज्वले तु नित्या ॥ २ ॥ यत् अतिरिक्ता पञ्चकस एव दुरत्ययकुञ्चयेत् । एवं क्षितिगुदीजतिचारकाव तत्र भवति ॥ ३ ॥

छोत्तरगुणातिथारविपपा भयत्सतो भवेन तां दर्शयन्नाह—‘इत्थीविष्परियासियाए’सि स्त्रिया विपर्यासः स्त्रीविपर्यासः—अ
 मन्नासेयनं वस्मिन् भया स्त्रीपपर्यासिकी तया, स्त्रीदर्शनात्तरागतत्वादप्यलोकन इद्विषपर्यासः वस्मिन् भया इद्विषपर्या
 सिकी तया, एष मनसाऽप्युपपातो मनोविषपर्यासः वस्मिन् भया मनोवैषपर्यासिकी तया, एष पानभोजनवैषपर्यासिक्या,
 राश्यां पानभोजनपरिभोग एष वद्विषपर्यासः, अनया हेतुमुदया य इत्यतिथारमाह, मयेत्यात्मनिर्देशः, दिवसेन निर्धृष्टो
 दिवसपरिमाणो वा वैषसिकः, अतिथरणमतिथारः—अतिक्रम इत्यर्थः, कृतो—निर्वर्तितः ‘तस्म सिञ्चामि मुक्क’ पूर्ववत्,
 आह—दिया शुभनस्य निषिद्धत्वादसम्भय एयास्यातिथारस्य, न, अपवादविषयत्वादस्य, तथाहि—अपवादतः सुप्यत एव
 दिया भव्यानलोदादी, इदमेव पचन ज्ञापकम् ॥ एष स्वयवर्तनास्यानातिथारप्रतिक्रमणमभिधायोदानी गोचरातिथारप्रति-
 क्रमणप्रतिपादनायाऽऽह—

पदिक्रमामि गोपरश्वरियाए भिक्त्वायरियाए जग्याहकषाहजग्याहणाए साणावन्डावारासयदणाए मदी
 पाहुदिआप यल्लिपाहुदिआप ठवणापाहुदिआप सकिए सहसागारिए अणेसणाए पाणमोयणाए पीय
 मोपणाए हरियमोपणाए पन्डेकम्मियाए पुरेकम्मियाए अदिहहन्नाए दगाससदहन्नाए रयससदहन्नाए पारि
 सादणिपाए पारिठावणिआप ओहासणाभिक्त्वाए जं जगमेणं उप्पायणेसणाए अपरिसुद परिगादिय परि
 सुसं वा ज न परिद्विधेअं तस्स मिञ्जामि मुक्क ॥ (सू०)

अस्य व्याख्या—प्रतिक्रमामि—निवर्तयामि, कस्य ?—गोचरश्वर्यायां—भिक्षा श्वर्यायां, योऽतिथार इति गम्यते, तस्मैति

योगः, गोचरार्थं गोचरः चरार्थं-चर्या गोचर इव चर्या गोचरचर्यां चर्यां गोचरचर्यायां, कस्यां १-भिक्षार्थं चर्या भिक्षा-
 चर्या चर्या, स्याद्वि-आमात्राभनिरपेक्षः सन्वदीनचिचो मुनिरुचमाधममप्यमेतु शुद्धेव्यष्टानिष्टेष्टु पस्तुष्टु रागद्वेषाधग
 च्छन् भिक्षामटवीति, कथं पुनस्तस्यामतिचार इत्याह-‘तथाहकथाहवयाहणाप’ तद्व्याटम्-अदत्तार्गलमीपवत्सगित या
 किं तद् १-कषाटं सस्योद्व्याटनं-सुतरां मेरणम् तद्व्याटकषाटोद्व्याटनम् इदमेयोद्व्याटकषाटोद्व्याटना स्या हेतुभूतया,
 इह व्यापमार्जनान्दिन्योऽतिचारः, तथा आनवत्सदारकसद्वदनयेति प्रकटार्थः, मण्डीमाभ्युतिकया यलिमाभ्युतिकया स्याप
 नापाभ्युतिकया, आसां स्वल्पं-‘मण्डीपाहुद्विया साहुमि आगप अगभूत्समंष्टीए । अण्यामि भायणमिष काटं सो देह साहुरस
 ॥ १ ॥ तस्य पवचणवोचो ण कप्पए तारिसा सुविदियाणं । वलिपाहुद्विया अण्णाइ चवद्विस्सं काव अच्चाणिपं ॥ २ ॥
 अणिमि ष ओह्णं सिरये सो देह साहुणो मिक्खं । सावि ण कप्पइ ठयणा (जा) भिक्षायारियाण ठयिया च ॥ ३ ॥
 आधाकर्मदीनाम्-उद्गमादिदोषाणामन्यवमेन शङ्किते गृहीते सति योऽतिचारः, सहाकारे या सत्यकल्पनीये गृहीत
 इति, अत्र च समपरित्यजवोऽविचिना या परित्यजवो योऽतिचारः, अनेन प्रकारेणानेपणया हेतुभूतया, तथा ‘पाणभो
 यणाप’चि प्राणिनो-रसजादयाः सोज्जे-द्व्योदनादी सहाद्वयन्ते-यिराप्यन्ते व्यापायन्ते या यस्यां माभ्युतिकार्या सा

१ मणिक्यापुष्टिका साधमावते व्यापद्वयपद्वि । अन्यमिह च आत्रने वा कृत्वा चतो वृत्तादि साधये ॥ १ ॥ तस्य मण्डपद्वयोः च कसरते वाटपी सुविद्ध
 वाटम् । वलिक्यापुष्टिकया पण्यते अणुर्विद्धं कृत्वाऽर्धविक्रमात् ॥ १ ॥ अथौ वा विक्रमा स्त्रिययात् चतो वृत्तादि साधये भिक्षाम् । सात्रि च कसरते व्यापका(या)
 यिकाचरेजः व्याप्तिर्या ॥ १ ॥

प्राणिभोजना तथा, तथा च सद्वृत्तादि वातप्राहकममयं विज्ञेयम्, अत एवाविचारः, एवं 'वीचभोजणात्' वीजानि
 भोजने एस्यां सा वीजभोजना तथा, एष हरितभुञ्जतया, 'पृष्ठाकस्मियात्' पश्चात् कर्म एस्यां पश्चाज्
 खोन्ननकर्म भवति पुराकर्म यस्यामादाविति, 'अदिक्कहात्'सि अट्टाहृतया-भट्टोत्क्षेपमानीतयेत्यर्थः, तत्र च सस्य
 सद्वृत्तादिनाऽविचारसम्भवे, द्वासंसृष्टाहृतया-सदकसम्भजानीतया हस्तमात्रगतोदकसंसृष्टया वा भावना, एष रजः
 संसृष्टाहृतया, नपरं रजः पृथिवीरजोऽभिगृह्यते, 'पारिषादणियात्'सि पारिषादः-उज्जनलक्षणः प्रवीत एष सस्मिन् भवा
 पारिषादनिका तथा, 'पारिषादणियात्'सि परिस्थापनं-प्रदानभाजनगवद्रभ्यान्तरोज्जनलक्षणं तेन निर्वृत्ता पारिस्थाप
 निका स्या, एतदुक्तं भवति-'पारिषादणिया' स्रष्टु जेण भाणेण देह भिक्खं तु । संमि पट्टिओयणार्हं जातं सदसा पारिक्क
 विष ॥ १ ॥ 'ओहासणभिक्षात्'सि विशिष्टद्रव्ययाचनं समयपरिभाषया 'ओहासणाति भण्णद्' तत्प्रधाना सा भिक्षा
 तथा, क्रियद्वा भणियामो १, भेदानामेवंप्रकाराणां घटुत्वात्, ते च सर्वेऽपि यस्यागुह्यमोरपादनैपणास्त्ववतरन्त्यत आह-
 'जं उज्जमेण' मित्यादि, यत्किञ्चिद्व्यनष्टुहमेन-आपाकमार्जितक्षणेन उत्पादनया-भाज्यादिलक्षणया एषणया-याङ्किता-
 दिलक्षणाया अपरिपुद्गन्-अशुकिपुक्तं प्रतियुदीतं वा परिभुक्तं वा यत्र परिष्ठापित, कथञ्चित् प्रतियुदीतमपि यक्षोन्मिश्र
 परिसुखमपि च भाषतोऽनुनाकरणादिना प्रकरेण यक्षोन्मिश्रम्, एवमनेन प्रकरेण यो ज्ञातोऽतिचारस्तस्य मित्या
 दुष्कृतमिति पूर्ववत् ॥ एव गोचराविचारप्रतिक्रमणमभिधायानुना स्वाभ्यामाद्यतिचारप्रतिक्रमणप्रतिपादनायाऽऽह-

योगः, गोचरणं गोचरः चरणं-चर्या गोचर इव चर्या गोचरचर्यायां, कस्यां ?-भिक्षार्थं चर्या भिक्षा-
चर्या सत्या, तथाहि-जामाजामनिरपेक्षः सत्यदीनचिचो मुनिरुचमाधममभ्यनेषु कुलेष्विष्टानिष्टेषु पशुषु रागाद्रेयावग
च्युन् भिक्षामदतीति, कथं पुनस्तस्यामतिचार इत्याह-'तथाहकथाहवयाहणाए' वदूपाटम्-मदचार्गलमीपवस्सगित या
किं सत् ?-कपाटं तस्योदूपाटनं-सुतरं मेरणम् वदूपाटकपाटोदूपाटनम् इदमेयोदूपाटकपाटोदूपाटना तथा हेतुभूतया,
इह ज्ञापमार्धनादिभ्योऽतिचारः, तथा भानवत्सदारकसद्वदनयेति प्रकटार्थं, मण्डीप्राभृतिकया पत्तिप्राभृतिकया स्याप
नाप्राभृतिकया, आसां स्वकथं-'मर्दीपाहुडिया साहुमि भागए धगगूरमर्दीए । अण्णीमि भायणीमि य कावं तो देइ साहुस्स
॥ १ ॥ तस्य पवचणदोसो ण कप्पए तारिसा सुयिद्वियाणं । पत्तिपाहुडिया भण्णइ चदद्विसिं काव अद्यणिपं ॥ २ ॥'
अग्निमि य ओहुण सित्थे तो देइ साहुणो भिक्खं । साधि ण कप्पइ ठवणा (आ) भिक्खसायरियाण ठयियाव ॥ ३ ॥'
आधाकर्मादीनाम्-वद्वभाविदोपाणामन्यतमेन दाह्विते गृहीते सति षोडशिवारः, सहसाकारे या सत्यकल्पनीये गृहीत
इति, अत्र च तमपरित्यक्तवोऽविधिना या परित्यक्तवो षोडशिवारः, अनेन प्रकारेणानेपणया हेतुभूतया, तथा 'पाणभो
यणाए' चि प्राणिनो-रसज्जापयः मोक्खने-दध्मोपनादीं सहस्रदयस्से-धिराभ्यन्ते व्यापाद्यन्ते या पस्यां प्राभृतिकाया सा

१ मरिक्काहुडिका जामाभावे अण्णमूरमर्दी । अण्णमिदं पात्रमे वा कृत्वा एवो ददाति साधवे ॥ १ ॥ तत्र मर्यद्वरोचो च कवरते जाटवी सुभिदि
जाणाए । वकिपाभुविध भक्कवे अयुर्दिक्क कल्पददीधिकाए ॥ १ ॥ अग्नी वा भिक्षया सिक्कनाद् एवो ददाति साधवे विज्जाए । जामाधे भ कवरते ज्ञाववा(वा)
विज्जावरेणवा ज्ञाविसा ॥ १ ॥

प्राणिभोजना तथा, तेषां च सङ्गद्वनादि दातृप्रादकप्रमये विज्ञेयम्, अत एवातिचारः, एवं 'वीर्यभोग्याप' वीजानि भोजन यस्यां वा वीजभोजना तथा, एवं हरितभोजनया, 'पृच्छाकन्मियाप' पृच्छात् कर्म यस्यां पञ्चाङ्ग भोग्यजनकर्म भवति पुरःकर्म यस्यामाद्याविति, 'अदिहद्वयाप'ति अदृष्टाद्वया-अदृष्टोत्प्रेष्यमातीतयेत्यर्थः, तत्र च सस्य सङ्गद्वनादिनाडतिचारसम्भयो, दणसंघट्टाद्वया-वदकसम्भजानीतया हसमाश्रगतोदकसंघट्टया या भायना, एव रजः संघट्टाद्वया, नवर रजः पृथिवीरजोऽभियुध्यते, 'पारिसाहणियाप'ति परिधाटः-वज्जनलक्षणः प्रवीत एव तस्मिन् भवा पारिधाटनिका तथा, 'पारिधावणियाप'ति परिस्थापनं-प्रदानमाज्जनगतद्वयान्तरोज्जनलक्षणं तेन निर्धृत्वा पारिस्थाप सङ्गद्वनादिनाडतिचारप्रतिक्रमणमभिधेयायाभुता स्वाध्यायाद्यतिचारप्रतिक्रमणप्रतिपादनायाऽऽह—
 निका तथा, एतदुक्त भवति—'पारिधावणिया' खलु ज्ञेय भाणेण देह भिक्स्त्वं तु । तस्मि पट्टिओयणार्हं जातं सहसा परिहृ-
 यिय ॥ १ ॥' 'ओद्दासणभिक्षाप'ति विधिद्वयव्याघन समथपरिमायया 'ओद्दासणीति भण्णार्ह' तत्प्रधाना या भिक्षा
 तथा, कियद्व भणिप्यामो^१, भेदानामेवंप्रकाराणां बहुत्वात्, ते च सर्वेऽपि यस्मादुद्गमोरपान्नैपणास्ववतरन्त्यव आह—
 'जं वगामेण' मित्यादि, यत्किञ्चिद्वज्जनानुद्गमेन—आयाकमार्दिलक्षणेन वत्पादनया—धात्र्यादिलक्षणाया पृणया—क्षत्किता-
 दिक्षणाया अपरिशुद्धम्—अमुकिदुक्तं प्रतिपृष्टीतं वा परिरुक्त वा यत्र परिधापितं, कथञ्चित् प्रतिपृष्टीतमपि यक्षोन्मिश्रत
 परिरुक्तमपि च भावतोऽनुनाकरणादिना प्रकरेण यक्षोन्मिश्रतम्, एवमनेन प्रकरेण यो जातोऽतिचारस्तस्य निध्या-
 दुर्युक्तमिति पूर्वपद ॥ एव गोचरातिचारप्रतिक्रमणमभिधेयायाभुता स्वाध्यायाद्यतिचारप्रतिक्रमणप्रतिपादनायाऽऽह—

^१ पारिक्कापदिका पण्ड वेद साधनेन ददाति भिक्षां तु । तस्मिन् पट्टिओयणादि जातं सहसा परिस्थापितम् ॥ १ ॥

पश्चिक्कमामि आवाक्कालं सक्कमायस्स अकरणयाए तमओकाल भदोवगारणस्स अप्पदिहेत्तद्वणयाए इप्पदिहेत्
 द्दणयाए अप्पमज्झणाए इप्पमज्झणाए अइक्कमे वइक्कमे अइयारे अणायारे ओ मे देवसिओ अइआरो कओ
 नस्स मिच्छामि इक्कइ ॥ (सू०)

अस्य व्याख्या—प्रतिक्रमामि पूर्ववत्, कस्य !—वृत्तुष्कासं—दिवसरत्नानीप्रथमचरमप्रहरोव्यित्यर्थः, स्याध्यायस्य—सूत्र-
 पौरुषीकषणस्य, अकरणतया—अनासंवनया हेतुभूतयेत्यर्थः, यो मया दैयसिकोऽतिचारः कृतः, तस्येति योगः, तयोभय-
 कालं—प्रथमपश्चिमपौरुषीकषण माण्डोपकरणस्य—यात्रवस्त्रादौ ‘अप्रत्युपेक्षणया इप्पमस्युपेक्षणया’ सत्राप्रत्युपेक्षणा—मूलत एव
 वस्तुपाऽनिरीक्षणा इप्पमस्युपेक्षणा—‘नुनिरीक्षणा तथा, ‘अप्रमार्जनया इप्पममार्जनया’ सत्राप्रमार्जना मूलत एव रजोहरणा
 दिनाऽस्यर्चना इप्पममार्जना स्वविधिना प्रमार्जनेति, तथा अतिक्रमे व्यतिक्रम अतिचारे अनाचारे यो मया दैयसिकोऽ-
 तिचारः कृतस्तस्य मिथ्यापुष्टवमित्येतत्प्राग्वत्, नवरमतिक्रमादीनां स्वकपमुच्यते—‘आधाकम्मनिमंतण पट्टिसुणमाण
 अइक्कमो होइ । पयभेयाइ वइक्कम गट्टिए तइएयरो गिल्लिए ॥ १ ॥’ अस्य व्याख्या—आधाकर्मनिमन्त्रणे गृहीदये एव
 प्रतिपृथ्व्यति सति साध्यावतिक्रमः—साधुक्रियोऽह्नकपो भवति, यत्र पयम्भूतं वच्चः श्रोतुमपि न कल्पते, किं पुनः प्रति
 पृष्टुः, तत्र भवत्यति आज्ञानोद्धरणार्थं साधवतिक्रमो यावदुपयोगकरण, तत्रः कृते उपयोगे गच्छतः पदभेदादिर्व्यतिक्रम
 स्वावद् यावदुत्तिष्ठ भोक्तृत्वं दात्रेति, ततो गृहीते भवति तस्मिन्तृतीयः, अतिचार इत्यर्थः, तावद् पापद्वयसतिं नत्वेर्याप्य

प्रतिक्रमणागुष्टरकाष्ठ छम्भनोत्क्षेपः, सत तत्तरकाष्ठमनाधारः, तथा बाह—‘इतरो गिलिप’ति प्रक्षिप्ते सति कण्ठे अनाधार इति गाथार्थः ॥ इदं व्यापाकर्मोदाहरणेन सुखप्रतिपत्त्यर्थमतिक्रमादीना स्वरूपमुक्तम्, अन्यत्राप्यनेनैवानुसारेण विज्ञेयमिति । अयं चातिधारः संक्षेपत एकविधः, संक्षेपविसारवस्तु द्विविधः त्रिविधो यावदसङ्क्षेपविधः, संक्षेपविसारता पुनर्द्विविधः त्रिविधं प्रति संक्षेप एकविधं प्रति विसार इति, एयमन्यत्रापि योज्यं, विसारवस्त्यनन्तविधः, तत्रैकविधादिभेदप्रतिक्रमणप्रतिपादनायाह—

पट्टिकमामि एगविहे असंजमे । पट्टिकमामि दोहिं पन्धणोहिं—रागपधणोणं दोसपन्धणोण । प० तिहिं दण्ठेहिं मणदहेण ययदंहेण कायदंहेण । प० तिहिं गुत्तीहिं—मणगुत्तीय ययगुत्तीय कायगुत्तीय ॥ (सूत्रम्)

प्रतिक्रमामि पूर्वपत्, एकविधे—एकप्रकारे असयमे—अधिरतिवृत्त्युपे सति प्रतियिद्धकरणादिना यो मया दैवसिक्कोऽतिधारः कृत इति गम्यते, तस्य मित्या शुक्लमिति सम्यग्धः, धर्म्यते च—‘सम्भाए ण सम्भाइयं तस्स मिच्छामि हुक्क’ एयमन्यत्रापि योजनार्थं कर्तव्या, प्रतिक्रमामि द्वाभ्यां पन्धनाभ्या हेतुभूताभ्यां योऽतिधारः, धर्म्यतेऽदृष्टविधेन कर्मणा येन हेतुभूतेन तद्वन्धनमिति, तद्वन्धनद्वय दर्शयति—रागपन्धन च द्वेषपन्धन च, रागद्वेषयोस्तु स्वकं यथा नमस्कारे, पन्धनस्य चानयोः प्रतीत, यथोक्तम्—‘कोदाभ्यककरीरस्य रेणुना क्षिप्यते यथा गात्रम् । रागद्वेषाद्विषस्य कर्मपन्धो भवत्येवम् ॥ १ ॥’ प्रतिक्रमामि त्रिविधं दण्डाः दण्ड्यते—चारित्र्यैश्वर्यापहारवोऽसारीक्रियते एभिरात्मोति दण्डाः दण्ड्यभाषमेदभिधाः, भाषदण्डेरिहाधिकारः, तैर्हेतुभूतैर्योऽतिधारः, भेदेन दर्शयति—मनोदण्डेन वागदण्डेन कायदण्डेन, मनःप्रभृति

परिष्कृताभिः पाठकालं सञ्ज्ञायस्व अकरणपापं धर्मभोक्तुं नमोवागणस्व अप्यदिते हणपापं द्रुप्यदिते-
हणपापं अप्यमहणपापं द्रुप्यमहणपापं अहकसे धरकसे अहयारे अणायारे जो मे देवसिभो अहआरो कर्त्तु-
मस्व मिच्छामि द्रुक्क ॥ (सू०)

अस्य व्याख्या—प्रतिक्रमाभिः पूर्ववत्, कस्य !—चतुष्काल—दिवसरजनीप्रथमचरमप्रदरेष्वित्यर्थः, स्वाध्यायस्य—सूत्र
पाठकीकृत्यतस्त, अकरणतया—अनासेवनया हेतुभूतयेत्यर्थः, यो मया दैवसिक्तोऽतिचारः कृतः, तस्येति योग, तथोभय-
कालं—प्रथमपरिमयीरणीकृत्यण भाष्योपकरणस्य—एतद्व्यक्त्यर्थः ‘अप्रसूयेक्षणया’ ‘सन्नाप्रसूयेक्षणया’—मूलत एव
चतुष्पादतिरीक्षणा द्रुप्यसूयेक्षणया—दुर्निरीक्षणा तथा, ‘अप्रमार्जनया’ ‘सन्नाप्रमार्जनया’ मूलत एव रजोहरणा
दिनाऽभ्यर्थना द्रुप्यमाजना स्थविनिता प्रमार्जनति, तथा अतिक्रमे व्यतिक्रम अतिचारं अनाचारे यो मया दैवसिक्तोऽ-
तिचारः कृतस्तस्य निध्यापुच्छवमित्येतद्व्यापत्, नपरमतिक्रमादीनां स्वकपमुच्यते—‘भाषाकर्मनिमगणं परिष्कुणमाणां
अहकसो होह । पयमेयाह धरकस गहिणं तद्वयरो गिस्त्रि ॥ १ ॥’ अस्य व्याख्या—भाषाकर्मनिमगणं पृष्टीरप एव
प्रतिष्ठाप्यति सति साध्यावतिक्रमः—साधुक्रियोक्तृजनकयो भवति, यत एवममूलं पद्यः श्रोतुमपि न कल्पते, किं पुनः प्रति-
पद्युं !, ततश्च सति भावनोद्गहणादौ साध्यावतिक्रमो ध्यायद्रुपयोगकरणं, ततः कृते चपयोगे गच्छतः पद्मेदादिभ्यस्त्वतिक्रम
स्वाध्याय यायद्रुत्विष्ट भोजनं दायेति, ततो पृष्टीते भवति ससिस्सुसीया, अतिचार इत्यर्थः, साध्या यावद्वासाति गत्येवार्पय

धुरओ सेहो विद्वओ चंदरहो, आयविओ रुडो सेह दंहेण मत्सय हणइ, कहं ते पाथरो ण दिहोसि^१, सेहो सम्मं सहइ,
 आयससयवेजाए रुदिरायलिसो विटो, चरकरस्स तं पासिकण भिच्छामि पुक्कहसि धेरगणेण केवलणाणं चप्पणं, सेहस्सवि
 कासेण केवलणाणमुप्पण्णं^२ ॥ 'पट्टिकमामि विहिं गुसीहिं-मणगुसीए ययगुसीए कायगुसीए' प्रतिकमामि विद्युभिर्गुसिभिः
 करणभूताभिर्घोडतिचारः कृत इति, सद्यथा-मनोगुस्या पागगुस्या कायगुस्या, गुसीना च करणसा अतिचार प्रवि प्रतवि
 द्दकरणकृत्साकरणाभद्धानयिपरीतमरूपणादिना प्रकारेण, शुब्दार्थस्त्वासां सामायिकयव् द्रष्टव्यः, यथासद्वस्तुदाहरणानि-
 'मणगुसीए सदिस जिणदाओ सायओ य सेडिसुओ । सो समराइपदिमं पट्टिवणो जाणसाछाए ॥ १ ॥ भञ्जुन्मामिना
 पडक पेणु स्सीलुमुसमागाया तस्य । सस्सेय पायमुयहिं मचगपाय ठवेकण ॥ २ ॥ अणायारमायरंही पाओ विटो य मय
 कीउणं । सो सा महर् पेदण अदियासेर्हं तहिं सम्म ॥ ३ ॥ ण य मणहुक्कमुप्पण तस्सज्जाणमि निच्चलमणस्स । दद्दू
 णयि विसीय इय मणगुसो करेयपा ॥ ४ ॥ यइगुसीए साहं सण्णातगपहिणच्छए वहु । चोरगह सेणायइविमोइओ

१ उदात्तः दीपकः पृष्ठतन्मात्रयः आयावितो यदाः विषय इत्येव मल्लके इति, कर्त्तव्यता प्रकरो म इह इति^१ कैसा सम्मद् सवते, आचरमकदेजाया
 र्थवताथल्लो इहः आचरमक लड्डुमा भिप्ता ये हुक्कहसिदि धैतामेय केवलणाणमुत्तय दीपसायि कालेव केवलणाणमुत्तय^२ । २ मनोगुसो तत्र विद्वत्ताः
 भावश्च भेदिसुतः । स सर्वताद्वितीयस्मिन् मयिपयो पावसावायाए ॥ १ ॥ सायां इकासिका यस्यहं गृहीत्वा कीककुलमायाता तत्र । तस्मैव पादस्योपरि
 मल्लकपादं स्थापयित्वा ॥ २ ॥ अनाचारमाचारवी पाथो सिद्धय मल्लकीकलेव । स पाथद् महवी पेदनामप्यासयति तत्र सत्पद् ॥ ३ ॥ य मनोगुक्कउमु
 पदं तत्र प्याने निमलममरसः । इगुगि इयवीक पूर्व मनोगुसिः कर्त्तव्यता इहय चानुसो छाप्पु सेजावीपयवी गच्छतो इगु । जीरमहा सेजापसिना सिमोविजो

भिन्न बुद्ध्यनुकैर्दण्ड्यते आलोचि, अत्र धोदाहरणानि—उत्तर्य मणद्वे उदाहरणं—कौकणगक्षमणभो, सो बहुजाणू अहो
 सिरो चित्तितो मण्डर, साह्रणो अहो खंतो सुहममाणोचगभोचि पदति, धिरेण सत्राय देवमारद्वो, साह्रिं पुच्छिओ,
 मणार—आरो धाभो धायवि, अह ते मम पुसा सपयं धस्रराणि पठीविज्जा सो तेहिं धरिसारत्ते सरसाय भूमीय सुधर सा
 सिंसपया होआ, एष चित्तितं मे, आयरिएण धारिओ तिओ, सो एयमाह अ असुहं मणेण चित्तेंइ सो मणद्वो १ ॥
 धइएदे उदाहरणं—साह्र सण्णानूमीओ आगभो, अयिहीए आलोएइ—अहा सूयरयद दिद्वति, पुरिसेहिं गनु मारिय २ ॥
 इयाणि कायद्वे उदाहरणं—अइरुहो आयरिओ, उओणिं धाहिरगामाभो अणुआणवेक्खओ आगओ, सो य अईय रोसणो,
 उत्तय समोसरणे गन्धिपायरविहेहिओ जाइकुज्जाइसंपण्णो इअमारओ सेहो उवहिओ, उत्तय अण्णेहिं असइहंतेंहिं चइरुइस्स
 पासं येसिओ, कलिणा कळी पत्तचत्ति, सो उत्तय उवहिओ, तण सो सहेय उोय क्काव पपायिओ, पधूवे गाम पचत्ताण

१ एव मयोएदे उदाहरणं—ओइअअपकाः ए अर्थमापुरवरीसामिअअए इति साधवः अहो इहः एउमथाओपाव इति अरुणे धिरेण संकायं
 दाहमपअवः, साधुमिः एउ मअहि—आरो अओ अहि अहि ते मम पुसाः आसत्तं लुआहीनि मदीययेवु। उदा लेसं अर्थोएदे सरसाया भूमी सुधदी धाही
 संपय मयेए दूवं चित्तितं मरा आचार्येण जातिः भिन्नः, उदेवमादि पदसुभं मवसा भिन्नयति ए मयोएवः १ ॥ आएएदे उदाहरणं—साणुः संयाभूते
 तसया अन्धिराअअओअवि—अया इअअअणुं उअमिनि सुक्कीणाया मारितं २ ॥ इहाही कावएदे उदाहरणं—अअरए आचार्यः उअधिही अहिमांसाणुअणमेअक
 आसयाः ए अहीए एअणः, एव समवसरणे गन्धिअणुअमिनिर्गयो जातिअमार्तिपअ इअएअरक दीअ अयिअतः, उपाअीरअअअमिअअअअस पावं मेसिअः
 अअिया इअवः कलिगिनि ए वओपकिअः तेव ए उदेव ओवं अण्णः मअाअितः मसपूवे मामं अअयोः

भुंत्थो सेहो विद्वभो चंद्ररक्षो, आयहिओ रुठो सह दंहेण मत्थए हणइ, कइं ते परथरो ण दिट्ठोचि ? सेहो सम्मं सहइ,
 आयस्सयवेछाप रक्षिरायसिओ दिट्ठो, चंद्ररक्षस्स तं पासिकण मिच्छामि बुक्कहचि थेरगणेण केवल्लणाणं सप्पणं, सेहस्सवि
 कालेण केवल्लणाणमुप्पप्प १॥ 'पट्टिकमामि तिहिं गुचीहिं—मणगुचीए ययगुचीए कायगुचीए' प्रतिक्रमामि सिच्चमिर्गुसिभिः
 करणभूताभिर्योडसिचारा कूठ इति, सद्यथा—मनोगुत्था धागुत्था कायगुत्था, गुसीना च करणता असिचारं प्रति प्रतियि
 द्धकरणकृत्वा करणाश्रयानपि परीतप्ररूपणादिना प्रकारेण, शब्दार्थस्त्वासां सामाधिक्यवद् द्रष्टव्यः, यथासद्व्यमुदाहरणानि—
 'मणगुचीए तद्विय जिणदाओ सायओ य सेद्धिसुओ । सो सधराइपट्ठिमं पट्टिवण्णो ज्ञाणसाहाए ॥ १ ॥ अणुअभानिग
 पत्तक पेसु स्सीलजुसमागया तरथ । सस्सेव पायमुयारिं मच्चगपायं ठयेकण ॥ २ ॥ अणाचारमायरंती पाओ विओ य मच्च
 कीडेणं । सो वा महर्दे वेदण अदियासेर्दे सदिं सम्म ॥ ३ ॥ ण य मणहुक्कठमुप्पणं सस्सज्झाणमि निच्चलमणस्स । दइं
 णयि पिछीय इय मणगुत्तो करेयथा ॥ ४ ॥ धइगुचीए साह सण्णातागपक्षिगच्छए दइं । चोरगह सेणावइविमोइओ

१ उताः शैलकः पुण्ड्रमादयः । आयतिओ रुठः सिच्च इत्येव मच्छेदे इति कथं ज्ञया प्रसतो न एव इति । शैलाः सम्मइ सहते आशयकवेकाया
 रयितारवसिओ एव । चारदयक ठहुइ । सिच्या मे पुण्ड्रमिदि शैलायेव केवल्ल्याममुत्पन्नं, शैलस्यापि जालेय केवल्ल्याममुत्पन्नं । २ मन्वोगुत्तो तत्र विवदासः
 भावइस भट्टिमुत्तः । स सर्वतात्रिदीप्रक्षिमां प्रतिययो ज्ञानपाकपाय ० १ २ मार्गो वक्रात्मिका पत्त्यहं गुरीत्था कीककुत्तमापाता एव । तस्मैव पादलोपरि
 मण्डपार्द स्थापिता ॥ ३ ० अणाचारमायरंती पाओ निद्वय मण्डलीकवेव । स तावद् महती वेदनामप्यासवति तय सम्मइ ॥ ३ ० न च मन्वोगुत्तमु
 न्यं तस्य प्याने निद्वयममममम । एतूदि एवकीडे पूर्वं मन्वोगुत्ति करेयथा ॥ ४ ॥ भागुत्तो सायद् संजादीयपटी गच्छतो एतू । चौरमह सेनापक्षिमा विमोचिओ

भणार मा साह ॥ १ ॥ अस्त्रिया य अण्णजसा सण्णायण मिलिय अवरा खेव । मायपियभायमार्ह सोयि नियसो सम तेहि
 ॥ २ ॥ तेणेहि गहिय मुसिया दिट्ठो से धिति सो इमो साह । अग्नेहि गहियमुक्को सो पैती अम्मया तस्स ॥ ३ ॥ भुग्गेहि
 गहियमुक्को ! आमं आप्णेइ येइ वो छुरिय । आ छियामि यण्णी किंति सेणायर्ह भणार ॥ ४ ॥ दुज्जम्मजाव एसो दिट्ठा
 तुम्हे तह्माचि णयि सिह । किह पुजोसि ! अह मम किह णयि सिद्धसि ! यम्मकहा ॥ ५ ॥ आवट्टो जवसवो मुक्का मग्गं पियसि
 मायसि । समं समप्पिय से वइणुची एव कायपा ॥ ६ ॥ काइयगुहाइरण अट्ठाणपयण्णो अट्ठा साह । आयासियंमि
 सत्थे ण छइइ सहिं पंखित किंचि ॥ १ ॥ उद्ध चउणेण कइयी एणो पाओ अहिं पइहाइ । तहियं तिण्णपओ सप राइ
 तहिं यद्धो ॥ २ ॥ ण ठपिय किंचि अत्थंविठंमि दोयपमेय गुत्तेणं । सुमदुभपयि आइया साहु ण भिदे गर एणो ॥ ३ ॥
 सद्धपससा अत्सवइहाण देवागमो विववइ य । मंडुकलिया साह जयणा सो सकमे सणिय ॥ ४ ॥ इरपी पित्तविओ ओ

१ भगवति मा श्रीकृष्णः ॥ १ ॥ अस्त्रियम् अण्णजसा सण्णायण मिलिय अवरा खेव । मायपियभायमार्ह सोयि नियसो सम तेहि
 इतिहा एवमेव भुवने लोभं दातुः । अण्णायिगुहीणा मुक्कहा मयोममा एव ॥ २ ॥ भुक्कायिगुहीणमुक्का ! भोय् आनवत भूते वराः ह्युत्तिय । अस्त्रि
 यसि अत्समिस्त्रि किंसिस्त्रि देवायविमंयति ॥ ५ ॥ दुर्धम्मजस एव एवा पूरं यपायि कैव विहवम् । कय भुव इति अय मय कय कैव विहमिस्त्रि ! यमेकया ॥ ५ ॥
 अण्णव इत्यण्णवो भुक्का मम विवामसि मावसिस्त्रि । सर्व समत्तितं वसा अण्णमुसितेव कर्तव्या ॥ ६ ॥ कायिकगुणमाहरणं अण्णपयण्णो जपा दातुः । आया-
 सिते वार्धे न कयते एव अस्त्रिहं अस्त्रिह ॥ १ ॥ उद्ध चउणेण कयपयि एकापावो यव मतिवति । तव किमैकपावः एवो रायि एव कटका (किटका) ॥ २ ॥ य कयासिसे
 किट्ठिरकयिहते यस्मिन्कयमेवं गुत्तेण । सुमदुभपयेत्यववा दातुर्ह विववि सतिमेक ॥ ३ ॥ प शाक्यसंज्ञा अण्णजसा देवागमो विववइ य । मंडुकलिका
 दातुर्हववा ए संज्ञामस्त्रि अस्त्रिः ॥ ४ ॥ इरपी विवविस्त्रि यः

अगच्छद् मगमो गुह्यगुह्यतो । न य गार्मेयं कुणर्ह गपण इत्येण चच्छुद्धो ॥ ५ ॥ वेद पठंतो मिच्छामिबुद्धश्च ज्ञेय
चिरादिया मति । न य अप्याणं चित्ता देवो सुद्धो जर्मसद् य ॥ ६ ॥

पश्चिक्कमामि तिर्हि सहेर्हि—मायासहेणं निपाणसहेण मिच्छादसणसहेण । पश्चिक्कमामि तिर्हि गारवेर्हि—इहो
गारयेण रसगारवेण सायानारवेण । पश्चिक्कमामि तिर्हि चिराहणाहि—णाणचिराहणाए दसणचिराहणाए परिताधि
राहणाए । पश्चिक्कमामि चउर्हि कसाएहि—कोहकसाएण माणकसाएण मायाकसाएणं लोहकसाएण । पश्चिक्कमामि
चउर्हि सणणाहि—आहारसणणाए भयसणणाए भेसुणसंणाए परिगहसणणाए । पश्चिक्कमामि चउर्हि चिकहाहि—
इत्थीकहाए भसकहाए देसकहाए रायकहाए । पश्चिक्कमामि चउर्हि क्षाणेहि अद्रेण क्षाणेण कहेण ० धम्मण ० सुक्खेण ०
प्रतिक्रामामि अभिभिः दान्यैः करणभूतैर्योऽतिचारः कृतः, सद्यथा—मायाशक्त्येन निदानशक्त्येन मिथ्यादर्शनशक्त्येन, शक्त्य
सञ्जनति शक्त्य—द्रव्यभायभेदभिन्न, द्रव्यशक्त्य कष्टकादि, भायशक्त्यमिदमेव, माया—तिक्रुतिः सैव शक्त्य मायाशक्त्यम्, इयं
भायना—यो यदाऽतिचारमासाद्य मायया नाशोचयस्यन्यथा वा निवेदयत्यभ्यास्थान वा यच्छति तदा सैव शक्त्यमशुभ
कर्मयधनेनात्मशक्त्यनात् तेन, निदानं—दिव्यमानुषैर्दृष्टदर्शनश्रवणाभ्यां सदभिलाषानुष्ठानं तदेव शक्त्यमधिकरणानुसो
दनेनात्मशक्त्यनात् तेन, मिथ्या—विपरीत दर्शनं मिथ्यादर्शनं मोहकर्मोदयजमित्यर्थः, तदेव शक्त्य सत्प्रत्ययकर्मोदानात्म
शक्त्यनात्, तदुत्तरमभिनियेयमतिभेदान्यसंस्त्रयोपाधितो भवति, इह चोदाहरणानि—मायाशक्त्ये रुद्रो धक्त्यमाणाः पण्डुराया

१ भाष्यार्णव शुद्धतो गुह्यगुह्यतायाः । न य पक्षिभेद कसोति गजेन इत्येवोपिच्छः ॥ ५ ॥ श्रुते पठन् सिध्दान्तबुद्धतं जीवा चिरादा मयेति । न चायमनि
विध्या बुद्धयुद्धो नमस्तसि ॥ ६ ॥

भणार मा साह ॥ १ ॥ अलिपा य अणअसा सण्णापण मिस्सिय अतरा वेय । मायपियभायमारि सोपि नियसो सम वेहि
 ॥ २ ॥ सेणेहि गस्सिय मुस्सिया दिट्ठो वे वित्ति सो इभो साह । अम्हेहि गस्सियमुक्को सो वेत्ती अम्मया सस्स ॥ ३ ॥ सुज्जेहि
 गस्सियमुक्को ! आसं आयेह वेह सो झुरिय । मा छिंदामि यणत्ती किंति सेणायर्द भणार ॥ ४ ॥ दुज्जम्मज्जात एसो दिट्ठा
 सुम्हे वहायि पापि सिट्ठ । किह पुत्तोचि ! अह मम किह पापि सिट्ठसि ! यम्मकहा ॥ ५ ॥ आटट्ठो जयसवो मुक्का मज्झ पियसि
 मायसि । सधं समप्पिय से धइणुसी एव कायमा ॥ ६ ॥ काइयगुसाहरण अट्ठाणपयप्पणो अहा साह । आयासियमि
 सस्ये ण लहइ ताहि धाहिल किंवि ॥ १ ॥ सद्धं वज्जेण कहवी एणो पाओ अहि पइहाह । तदियं डिण्णममो सध राह
 ताहि पयो ॥ २ ॥ ण ठपिय किंवि अत्थहिठंमि होयममेय गुत्तेण । सुमहम्मपयि अट्ठया साहु ण भिंदे गइ एणो ॥ ३ ॥
 सद्धपसंसा अत्सहहाण देवागमो वित्तमइ प । महुक्कलिया साह जयणा सो सकमे सणियं ॥ ४ ॥ हरथी पिउविमो ओ

१ यवन्ति मा वीरपा ॥ १ ॥ यकिताव यज्जयासां सज्जायेवा मिक्खिवा जप्पयेव । मावाहिणुमायाएव । सोमसि निरुक्कः सध ईः ॥ २ ॥ वेवर्णीका
 सुत्थिवा एवहे सुवते सोमं साहु । अत्थापिगुदीसवा मुक्कटा मवीसन्वा वल ॥ ३ ॥ मुत्थापिगुदीयमुक्का ! ओय् आबपव भूते यता सुत्थिक्का । यत्थि
 मथि सारमिस्सि मिस्सिस्सि देवत्तस्सिमंक्कसि ॥ ४ ॥ सुद्धं भवन्नाय एव एता नूत तत्तादि देव किहए । कयं जुह एति अय मसं कयं देव किहमिस्सि ! यमं कया ॥ ५ ॥
 अमहुक्क जयपाओ मुक्का मम भिवाममि पावति । एव समपितं यक्का वज्जेणुस्सियेव कयंवा ॥ ६ ॥ कादिक्कुत्तसाहत्तं जप्पमपवक्को यपा साहु । आवा-
 सिदे पायं न जयते एव क्कसिदं क्कसिए ॥ ७ ॥ कयं जप्पेव कयमसि पुक्कः पाओ जज मथिहवि । यव किस्सिक्कपाहः सवो राप्पि दाव सट्ठवाः (किपा) ॥ ८ ॥ य जपासिदं
 किहिरक्कसिदं मथितक्कयेवं गुठेव । सुमहामवेज्जयवा साहुं भिज्जवि यतिमेकः ॥ ९ ॥ यज्जपासंसा अमदाव देवागमो भिज्जवि न । मज्झमिक्क-
 पापुंयववा स संक्कमसि ज्जेः ॥ १० ॥ हट्ठी भिज्जविओ नः

भां सोपि एयं होदिति श्रीहार्दोषण जीह दापमि । दद्वृण तयं साद्र सुद्वृतरमगारवा आया ॥ ६ ॥ प्रतिक्रमामि विद्युमि
 विराधनाभिर्योडतिथार इत्यादि पूर्णवत्, तद्यथा-ज्ञानविराधनयेत्यादि, तत्र विराधनं-कस्यचिद्वस्तुनः स्रग्धन सदेव
 विराधना ज्ञानस्य विराधना ज्ञानविराधना-ज्ञानप्रत्यनीकतादिखण्डना सया, चर्कं च-‘णाणपटिणीय णिणद्वय अद्यासायण
 सदेवरायं च । पुणमाणस्सइयारो णाणयिसयादज्जोग च ॥ १ ॥’ तत्र प्रत्यनीकता पञ्चविधज्ञाननिन्दया, सद्यथा-आभि-
 निषोधिकज्ञानमशोभनं, यत्तत्सदयगत कदाचित्तथा भवति कदाचिदन्यथेति, शुभज्ञानमपि श्रीलघिकलस्याकिञ्चित्करत्वाद
 दामनमेव, अयधिमज्ञानमप्यकपिद्रव्यागोचरत्वादसाधु, मनःपर्यायज्ञानमपि मनुष्यलोकाधधिपरिच्छिन्नगोचरत्वादशोभनं,
 केवलज्ञानमपि समयभेदेन दर्शनज्ञानप्रवृत्तरेकसमयेऽकेवलत्वादशोभनमिति, निहयो-‘व्यपलापः, अन्यसकाशोऽधीतमन्यं
 इयपदिद्यति, अद्यासायणा-‘क्रोया यया य तेष्टिय ते च्येय पमाय अप्यमाया य । मोक्स्साहिगारिगाण ओइसओणीहि किं
 कज्ज १ ॥१॥’ इत्यादि, अन्तरायमसङ्गदास्वाध्यायिकादिभिः करोति, ज्ञानयिसंवादयोगः अकालस्वाध्यायादिना, दर्शनं-
 सभ्यदर्शनं तस्य विराधना दर्शनविराधना सया, असायप्येवमेव पञ्चभेदा, तत्र दर्शनप्रत्यनीकता क्षायिकदर्शनिनोऽपि
 भणिकादयो नरकमुपगता इति निन्दया, निह्वयः-‘दर्शनप्रभायनीयथास्त्रापेक्षया प्राग्वद् द्रष्टव्यः, अस्याश्चातना-किमेभिः
 कलहदास्तरिति १, अन्तराय प्राग्वत्, दर्शनयिसंवादयोगः शङ्खादिना, चारित्रं प्राप्तिरपि तद्यथार्थं तस्य विराधना चारि

१ मां होऽप्यत्र भविष्यति शिष्टादोषेय शिष्टा दर्शयामि । दद्यां चकट सायणः सुद्वृतरमगारवा भावा ३१३ १ कथा प्रतापि च ताभ्येव च पृथ प्रमादा
 भवमादास । मोक्षार्थिकरिष्या व्योक्षिर्वीनिमिः किं कार्यत् १ ३ १ प

वोष्ठा, निदानाद्यस्ये ब्रह्मदशकथानकं यथा तद्यदिते, मित्यादर्शनस्ये गोष्ठामादित्तममातिमिक्षुपचरकभाषका अभिनि
 येष्टमतिभेदान्यसंस्तयन्मो मिथ्यात्वमुपगताः, तत्र गोष्ठामादित्तममातिकथानकद्वयं सामाधिके उक्तं, मिक्षुपचरकभाषक
 कथानकं रूपरिष्टादस्यामः ॥ प्रतिक्रमामि विभिर्गौरवैः करणभूतैर्व्योडतिचारः कृतः, सद्यथा—ऋद्धिगौरवण रसगौरवेण साव
 गौरवेण, सद्य गुरोर्माधो गौरवं, तद्य द्रव्यभाषमेवमिष, द्रव्यगौरव यच्चादः भाषगौरवमभिमानलोभान्याभासमनोऽभ्यु-
 भभावगौरवं संचारश्चक्यालपरिचमणहेतुः कर्मनिदानमिति भाषार्थः, तत्र ऋद्ध्या—नोरेन्द्रादिपूरयाचार्यादित्याभित्ताप
 क्लृप्तया गौरव—ऋद्धिमास्याभिमानाप्रतिष्ठसम्प्राप्यनद्वारेणाऽऽत्मनोऽभ्युभभावगौरवमित्यर्थः, एव रसेन गौरवम्—इष्टरस
 गारवमिमानाप्रतिष्ठार्थनद्वारेणाऽऽत्मनोऽभ्युभभावगौरवं तेन, सारं—सुखं तेन गौरव सावप्रारयभिमानाप्रतिष्ठार्थनद्वारे-
 णात्मनोऽभ्युभभावगौरवं तेन, इह य च चित्तपुद्गाहरण महुः—मयूरार्षे अजमगू आयरिया सुषुप्तसद्वा (इया य)
 तद्विषं य । इहसधरपसयणासणा इ अक्षिय पयच्छति ॥ १ ॥ सा विद्विषि गारयेहि पद्विपदो अर्हय सत्य काष्ठ-
 गमो । मधुराप मित्रमणो अकसो य छर्हि समुप्यणो ॥ २ ॥ अकस्यापवणमद्वरण सत्य साहूण यद्यमाणाणं । सप्या
 भूमिं ताहे अष्टुपविसर अकसपद्विमाय ॥ ३ ॥ निहालेव ज्वाहिं निष्केदिकण स गयकसेणं । दसेइ एव पटुसो पुढो य
 कथाइ साह्वहि ॥ ४ ॥ किमिदं ? तो सो वपरि जीहावुढो अइ सु सो मयू । इरमुययणो तमहा सुकमेयि एय करे कोई ॥ ५ ॥

१ मधुरागामार्थमद्वय भाषणार्थः सुषुप्तः साह्वयः य । इहसधरसयणमद्वयार्थि अक्षिय मयच्छति ॥ १ ॥ सा विद्विषि गारयेहि पद्विपदो अर्हय

तत्र भाषणार्थः । मधुरार्था निर्धमने यद्यप्येवम समुप्यणः ॥ २ ॥ अकस्यापवणमद्वारेण तत्र साहूणां यद्यवाय् । संजायुमि यदाऽभ्युपविसर यद्यमिमाणाद् ॥ ३ ॥
 निजमेव सिद्धं मित्रमणं वा गाययेत् । पद्विपदं यत् पटुसो पुढः कथाइ साह्वयः । दसेइ एव पटुसो पुढो य
 कथाइ साह्वयः । मयूः मयूरः । इहसधरसयणमद्वयार्थि अक्षिय मयच्छति ॥ १ ॥ सा विद्विषि गारयेहि पद्विपदो अर्हय सत्य काष्ठ-
 गमो । मधुराप मित्रमणो अकसो य छर्हि समुप्यणो ॥ २ ॥ अकस्यापवणमद्वरण सत्य साहूण यद्यमाणाणं । सप्या
 भूमिं ताहे अष्टुपविसर अकसपद्विमाय ॥ ३ ॥ निहालेव ज्वाहिं निष्केदिकण स गयकसेणं । दसेइ एव पटुसो पुढो य
 कथाइ साह्वहि ॥ ४ ॥ किमिदं ? तो सो वपरि जीहावुढो अइ सु सो मयू । इरमुययणो तमहा सुकमेयि एय करे कोई ॥ ५ ॥

१ मधुरागामार्थमद्वय भाषणार्थः सुषुप्तः साह्वयः य । इहसधरसयणमद्वयार्थि अक्षिय मयच्छति ॥ १ ॥ सा विद्विषि गारयेहि पद्विपदो अर्हय

मां सोऽपि एषं होति च जीवादीसृण जीह वायसि । ददूण तयं साह सुहृतरमगारवा आया ॥ ६ ॥ प्रतिक्रमासि विद्युभि
 विराधनाभिर्योऽतिचार इत्यादि पूर्वपद, तथा-ज्ञानविराधनयेत्यादि, सव विराधन-कस्यचिद्वस्तुनः सप्यन तदेव
 विराधना ज्ञानस्य विराधना ज्ञानविराधना-ज्ञानप्रत्यनीकतादिउपणा तथा, चर्क-च-‘णाणपविणीय णिहव अवासायण
 सदतराय च । पुणमाणससडयारो णाणयिसंवादयोग च ॥ १ ॥’ तत्र प्रत्यनीकता पञ्चविधज्ञाननिन्द्या, तथा-आभि
 निधोधिकज्ञानमशोभनं, एतच्चदधगत कदाचित्तथा भवति कदाचिदन्यथेति, शुचज्ञानमपि धीलधिकउस्याकिञ्चित्करत्वाद्
 स्वाभनमेव, अपयिज्ञानमप्यकपिद्रव्यागोचरत्वादसाधु, मनःपर्यायज्ञानमपि मनुष्यलोकाधधिपरिच्छिन्नगोचरत्वादशोभनं,
 केवलज्ञानमपि समयभेदेन दर्शनज्ञानप्रवृत्तरेकसमयेऽकेवलत्वादशोभनमिति, निहयो-व्यपलापः, अन्यसकाशोऽधीतमन्य
 दयपदिशति, अवासायणा-‘काया यथा य तेचिय ते चैव पमाय अप्यमाया य । मोक्सादिगारिणा ज्ञोइसजोणीहि किं
 कञ्च ॥ १ ॥’ इत्यादि, अन्तरायमसङ्गतास्वाध्यायिकादिभिः करोति, ज्ञानयिसंवादयोगः अकालस्वाध्यायादिना, दर्शन-
 सन्यदर्शनं तस्य विराधना दर्शनविराधना तथा, असायप्येवमेव पञ्चभेदा, तत्र दर्शनप्रत्यनीकता क्षायिकदर्शनिनोऽपि
 भणिकादयो नरकमुपगता इति निन्द्या, निहवः-दर्शनप्रभाधनीयस्वास्वपेक्षया प्राग्वद् द्रष्टव्य, अत्याशातना-किमेभिः
 वृत्तदृष्टार्थरिति, अन्तराय प्राग्वद्, दर्शनविसवाद्योगः शङ्कादिना, चारित्रं प्राप्तिरपितत्त्ववार्थं तस्य विराधना चारि

१ मां सोऽप्यर्चं मदिच्यति विह्वारोप्य विह्वी वृत्त्यासि । ददूण तदेव सायवः सुहृतरमगारवा आयाः ॥ ६ ॥ १ काया प्रत्यापि च तान्येव तं पुत्र प्रमाणा
 भयमादाह । मोक्सादिभिरपि व्योतिर्वाभिभिः किं कार्यम् ? ॥ १ ॥

प्रविराधना तथा-प्रवादिस्त्वप्यनलक्षणया॥प्रतिक्रमामि चतुर्भिः कथार्ययोऽतिचारः कृतः, सद्यथा-क्रीपकथायेण मानकथायेण
मायाकथायेण लोभकथायेण, कथायस्त्वप्य सोदाहरणं यथा नभस्कार इति ॥ प्रतिक्रमामि चतसृभिः सन्नाभिर्योऽतिचार
कृतः, तद्यथा-आहारसम्प्रेषणादि ४, सप्त संज्ञान संज्ञा, सा पुनः सामान्यन क्षायोपशमिकी र्भादयिकी च, सप्ताऽऽद्या
ज्ञानावरणक्षयोपशमना मतिभेदकथा, न त्वेहाधिकारः, द्वितीया सामान्येन चतुर्दिपाऽऽदारसन्नादिउत्थणा, सप्ताहार-
सन्ना-आहाराभिरापाः क्षुब्धेदनीयोदयप्रभवः स्वस्यात्मपरिणाम इत्यर्थः, सा पुनश्चतुर्भिः स्थानैः समुत्पद्यते, सद्यथा-'भोम
कोदयाए १ कुहादेयभिरिज्जस्व कम्मस्सोदएणं २ मईए ३ सद्दोषज्जोगेण' सप्त मतिराहारस्यवणादिन्यो भवति, सद्दर्शोपयो-
गस्त्वाहारमेवानवरत चिन्तयतः, सयाऽऽहारसंज्ञया, भयसंज्ञा-भयाभिनिर्धेया-भयमोदोदयज्जो जीवपरिणाम एव, इयमपि
चतुर्भिः स्थानैः समुत्पद्यते, सद्यथा-'हीणसत्तयाए १ भयमोदणिज्जोदएणं २ मईए ३ सद्यदोषज्जोगेण' सया, मपुनसंज्ञा-
मपुनाभिरापाः वेदमोदोदयज्जो जीवपरिणाम एव, इयमपि चतुर्भिः स्थानैः समुत्पद्यते, सद्यथा-'चिदेमससोणिययाए १ वेद
मोदणिज्जोदएणं २ मईए ३ तद्यदोषज्जोगेणं ४' तथा, सया परिग्रहसंज्ञा-परिमहाभिरापक्षीप्रलोभोदयप्रभव आत्मपरिणामः,
इयमपि चतुर्भिः स्थानैरुत्पद्यते, सद्यथा-'भविदित्तयाए १ लोहोदएणं २ मईए ३ तद्यदोषज्जोगेणं ४' तथा ॥ प्रतिक्रमामि
चतसृभिर्विकथाभिः करणमूलाभिर्योऽतिचारः कृतः, सद्यथा-'क्षीकयथे'ति पिरुद्धा विनष्टा या कथा पिरुद्धा, सा च

१ भयमकोदयया कृता वेदशीलक कर्मण तदुपेय मन्त्रा तदर्थोपयोगेन २ हीनसत्त्वता भयमोदनीयोदयेन मन्त्रा तदर्थोपयोगेन. ३ पिरुद्धा-लज्जोपिच
तथा वेदमोदनीयोदयेन मन्त्रा तदर्थोपयोगेन. ४ भविदित्तया लोभोदयेन मन्त्रा तदर्थोपयोगेन. ५ पिरुद्धा-लज्जोपिच

स्त्रीकथादिउल्लङ्घना, सद्यस्त्रीणां कथा स्त्रीकथा तथा, सा चतुर्विधा-आतिकथा कुलकथा रूपकथा नेपथ्यकथा, सद्य आसि
 कथा प्राद्वणीप्रभृतीनामन्यतमां प्रशंसति हेष्टि वा, कुलकथा तन्मादिकुलप्रसूतानामन्यतमा, रूपकथा अग्निप्रभृतीनामन्य
 तमाया रूपं प्रशंसति-'अग्नीणां च भुवं स्त्रीणाञ्चलितभूल्लसे मुखे । आसज्य रात्र्यभारं स्यं, सुखं स्वपिति मन्मथाः ॥ १ ॥'
 इत्यादिना, द्रष्टि याडन्यथा, नेपथ्यकथा अग्नीप्रभृतीनामन्यतमायाः कच्छटादिनेपथ्यं प्रशंसति हेष्टि वा, तथा भक्तम्-
 ओदनादि सस्य कथा भक्तकथा तथा, सा चतुर्विधाऽऽद्यापादिभेदतः, यथोक्तम्-'भक्तकथायि चतव्या आघायकहा तदेव
 निपाय । आरमकहा य तदा निद्राणकहा चतवरी च ॥ १ ॥ आघाविस्त्रियदथा सागपयावी य एत्थ चतवत्ता । दसपंचक्य
 दस्त्रियपञ्चभेदाद् निपाये ॥ २ ॥ आरम छागविस्त्रिरमद्विसारण्णादिया वधित एत्थ । क्यगसयपचसया निद्राणं आ
 सयसरस ॥ ३ ॥' दद्य-अनपदस्त्रस्य कथा देशकथा तथा, इयमपि छन्द्यादिभेदादिना चतुर्द्वय, यथोक्तम्-'देसस्त्र कहा
 भण्णद् देसकहा देस अणवभो होति । सायि चतव्या छंदो विही विगण्यो य पोवत्थं ॥ १ ॥ छंदो गम्मागम्मं अह माचल
 बुद्धियमगताहाण । अणसिं सा भणिणी गोहार्दणं अगम्मा च ॥ २ ॥ मातिसयचित्तिदिह्वाण गम्म अणोसि एग पथण्हे ।

१ सद्यकथायि चतुर्धा आघायकथा तथैव निवेसि । आरमकथा च तथा निद्रावकथा चतुर्धा च ॥ १ ॥ आघाय ईपद्रव्या साकट्टादिभ्योपयुज्याः । दस
 वयस्त्रयकथा इयद्-वयस्यभक्त्यभेदादिभेदाय ॥ २ ॥ आरम्ये एतत्तद्विस्त्रिरमद्विसारण्यदिका इता आह । द्यवपद्मासतकपका निवर्तं यावद् तावत्तद्वयम् ॥ ३ ॥
 दसस्य कथा सप्तस्य देसकथा दसो अणवभो भवति । सायि चतुर्धा छन्दो विधिरिक्तस्य च नेपथ्यम् ॥ १ ॥ छन्दो गम्मागम्मं यथा भक्तिकुटुम्बिकाया
 नाद् । अणवभो सा भणिणी गोहार्दणीनामागम्मा ॥ २ ॥ मातिसयपदी तु वहीष्यान्तं गम्मा अन्त्येयभेदा पद्माभात् ।

धविरापना तथा—मवादिस्त्रपद्धन्लक्षणया ॥ प्रतिक्रमामि चतुर्भिः क्वायर्थोऽतिचारः कृतः, तद्यथा—क्रोथकपायेण मानकपायेण
 मायाकपायेण लोभकपायेण, कपायस्त्रकमं सोदाहरण यथा नमस्कार इति ॥ प्रतिक्रमामि चतसृभिः सञ्ज्ञाभिर्योऽतिचारः
 कृतः, तद्यथा—आहारसंज्ञेयत्वादि ४, तत्र संज्ञानं सञ्ज्ञा, सा पुनः सामान्येन धायोपक्षमिकी आदिषिकी च, सञ्ज्ञाऽऽद्या
 नानापरणक्षयोपक्षमज्ज मतिमेवकपा, न त्वेहाधिकारः, द्वितीया सामान्येन चतुर्विधाऽऽहारसञ्ज्ञादित्युक्ता, तथाहार-
 संज्ञा—आहारमिच्छायाः सुप्तेदनीयोदयप्रमथाः स्वत्यात्मपरिणाम इत्यर्थः, सा पुनश्चतुर्भिः स्थानैः समुत्पद्यते, तद्यथा—‘भोम
 कोदयाए १ सुहावेयमिज्जस्स कम्मस्सोदएण २ मर्हए ३ तद्वद्वोयभोगेण’ सद्य मतिराहारप्रयणादिभ्यो भवति, तदर्धोपयो
 गस्तथाहारमेवानवरतं चिन्तयतः, तयाऽऽहारसंज्ञया, भयसंज्ञा—भयाभिनिवेशः—भयमोदोदयजो जीयपरिणाम एव, इयमपि
 चतुर्भिः स्थानैः समुत्पद्यते, तद्यथा—‘हीणसत्तयाए १ भयमोदणिज्जोदएणं २ मर्हए ३ तद्यद्वोयभोगेण’ तथा, मंभुनसंज्ञा—
 मंभुनामिच्छायाः वेवमोदोदयजो जीयपरिणाम एव, इयमपि चतुर्भिः स्थानैः समुत्पद्यते, तद्यथा—‘धिपमंससोणियसए १ येद-
 मोदणिज्जोदएणं २ मर्हए ३ तद्यद्वोयभोगेणं ४’ तथा, तथा परिमहसंज्ञा—परिमहाभिच्छापक्षीम्रलोभोदयप्रमथ आत्मपरिणामः,
 इयमपि चतुर्भिः स्थानैः उत्पद्यते, तद्यथा—‘भविषिचयाए १ सोदोदएण २ मर्हए ३ तद्यद्वोयभोगेणं ४’ तथा ॥ प्रतिक्रमामि
 चतसृभिर्विक्रपाभिः करणसूत्राभिर्योऽतिचारः कृतः, तद्यथा—‘स्त्रीकपदे’ति विक्रवा विनष्टा वा कथा विक्रया, सा च

१ भयमोदोदयया सुखा वैदसीवत् कर्मण चतुर्वेन मन्त्रा तदर्थोपयोमेव २ हीनस्यावतया भयमोदोदयोदय मन्त्रा तदर्थोपयोमेव ३ धिक्क्षमाकलोभिव
 तया वैदयोदयोपयोमेव मन्त्रा तदर्थोपयोमेव ४ अविषिज्जतया लोभोदोदय मन्त्रा तदर्थोपयोमेव ५ धिक्क्षमाकलोभिव

स्त्रीकथादिष्वक्षणा, तत्र स्त्रीणां कथा स्त्रीकथा तथा, सा चतुर्विधा-आतिकथा कुलकथा रूपकथा नेपथ्यकथा, तत्र आति
 कथा मातृगणीप्रभृतीनामन्यतमा प्रशंसति द्वेष्टि वा, कुलकथा सप्तादिकुलप्रसूतानामन्यतमां, रूपकथा अग्निप्रभृतीनामन्य
 तमाया रूपं प्रशंसति-‘अग्नीणां च भुवं स्त्रीचाचलितञ्जलवे मुखे । आसज्य राज्यभारं स्वं, सुखं स्वयंपति मन्मथः ॥ १ ॥’
 इत्यादिना, द्वेष्टि पाडन्यथा, नेपथ्यकथा अग्नीप्रभृतीनामन्यतमायाः कच्छटादिनेपथ्यं प्रशंसति द्वेष्टि वा, तथा भक्तम्-
 ओदनादि तस्य कथा भक्तकथा तथा, सा चतुर्विधाऽऽश्वायादिभेदतः, यथोक्तम्-‘भक्तकथायि चञ्चला आघातकहा सहैव
 निपाये । आरम्भकहा य तद्वा निद्राणकहा चञ्चली च ॥ १ ॥ आघातचिपदवा सागधयादी य एव चञ्चला । दसपञ्चक
 रश्चिपयज्जणभेदाद् निपाये ॥ २ ॥ आरम्भ छागतिष्ठिरमद्विसारण्यादिषा घटित एव । कथगतसयपचसया निद्राणं वा
 सयसहसं ॥ ३ ॥’ दद्याः-अनपदस्य कथा देशकथा तथा, इयमपि छन्दादिभेदादिना चतुर्दश, यथोक्तम्-‘देसस्य कहा
 भण्णद् देसकहा देस ज्ञययओ शेति । सावि चञ्चला छदो विही विगण्यो य णेवस्य ॥ १ ॥ छंदो गन्मागन्मं अह माचल
 दुदियमंगलाहाण । अण्णसिं सा भणिणी गोहार्हेणं अगम्मा च ॥ २ ॥ मातिसवसिचदिहाण गम्म सण्णोसि एण पंचण्हं ।

१ भक्तकथायि चतुर्विधा आघातकथा तथैव विधीये । आरम्भकथा च तथा निद्राणकथा चतुर्विधा च ॥ १ ॥ आघात ईपद्वय साकधुवादिमात्रोपयुक्ताः । दस
 चतस्रकथा इपद्-‘दद्या भयमेदादिभिर्वाये ॥ १ ॥ आरम्भे एमद्विधिरमद्विसारण्यादिना इता भव । सवपचसयचतस्रका निद्राणं वाचद् वाचसहसम् ॥ २ ॥
 दसस्य कथा भयमेवे देशकथा दशो ज्ञययओ भवति । सावि चञ्चला छदो विही विगण्यो य णेवस्य ॥ १ ॥ छन्दो गम्मागम्मं यथा मातृकुतुबिलाभ्रकटा
 भवद् । आघातौ सा भणिणी गोहार्हेणोत्पत्तीनामन्यतमा च ॥ २ ॥ मातृसयपी दु वहीध्यावो गम्मा अन्त्येयमेका पञ्चानाम् ।

एमाह देसछंदो देसविहीविरयणा होइ ॥ ३ ॥ भोपणाविरयणमणिभूसिपाइ अ पायि भुज्जए पढम । पीयाहविरयणाऽपिय
 चवर्तगमाइया होइ ॥ ४ ॥ एमाह देसविही देसविगप्य च सासनिष्कसी । अइयप्यबूयसारणिनइरेछगसालिरोप्यार्ह ॥ ५ ॥
 परदेवकुञ्जविगप्या सह विनियेसा य गामनयरार्ह । एमाह विगप्यकहा नेवरयकहा इमा होइ ॥ ६ ॥ इत्योपुरिसाणपि य
 सामाबिय ठइय होइ पेचपी । भेडिगआछिगमाह देसकहा एस भणिपयं ॥ ७ ॥ राहुः कृपा राजकथा सया, इयमपि
 नरेन्द्रनिर्गमादिमेवेन अगुविधेय, यथोक्तम्-रायकह चवह निगम अइगमण पडे य कोसकोठारे । निज्जाइ अज्ज राया
 परिस इहीविभर्इए ॥ १ ॥ आमीपरसरतणू इयीसंधमि सोइए एयं । एमेव य अइयाइ इदो अछयावरी चैव ॥ २ ॥
 एवइय आसइरपी रहपापलपलयाइणकहेसा । एवइ कोसी कोसा कोठागारा य एवइया ॥ ३ ॥ प्रतिक्रमामि अगुभिं
 ध्यानिः करणभूतैरमन्त्रेयादिना प्रकारेण पोऽतिचारः कृतः, सद्यथा-आर्तध्यानेन ४, सद्य ध्यातिध्यानिमिति भावसाधनः,

१ एवमाहि देसछन्दो देसविहीविरयणा अवधि ३ ६ ॥ भोजवदिरअवममिसुज्जममि अइसि सुअवे प्रथमम् । विवपइरअभादि च अगुत्तयपमा
 सिक्क (अरियइमिक्क) अवधि ३ ४ ॥ एवमाहि देसविधेदेवमिक्कमस अ कसनिप्यदिह । पया अमइयसामिबीरुपुआदिवा धाकीसेपादि ॥ ५ ॥ एइदेव
 इममिककया वया निविदेवात्त मामकपरादीवात् । एवमाहिदेविककयकया वेयप्यकयेवा अवधि ७ ६ ॥ वीणा पुत्ताअममि च आमासिककया अवधि सिद्धी ।
 भेडिककयसिक्कमि (मीकमाहि) देसअवेवा अवधि ७ ७ ॥ राजकया अगुर्पा निर्गमोऽधियमो वडं च कोसकोठगारे । निर्गमय राजा इइयवा अदिदि
 मूला ७ १ ॥ आमीअसुत्तवमुईविअकन्दे सोमवे एवम् । एवमेव आदिवादि इत्योऽमकागुर्पासिक्क ७ २ ॥ एतावन्तोऽथ इतिरो रथाः पाएव वडवाहनामि
 कदीवा । इत्यस्या कोजाः कोजाः कोजागामादि वेयमिक्क ७ ३ ॥

तत्पुनः कासतोऽन्तर्मुहूर्तमात्र, भेदतस्तु चतुष्पकारमात्रादिभेदेन, व्येयप्रकारास्त्वमनोवृत्तिविषयसंप्रयोगादयः, तत्र योकाक-
न्दनविचयनादिवक्ष्यमाणमार्तं तन, तत्सप्तपथादिवक्ष्यं रौद्र तेन, जिनप्रणीतमात्रमात्रानादिवक्ष्यं धर्म्यं तेन, अयथासन्मो-
दादिवक्ष्यं शुद्धं तन, फलं पुनस्तथां हि तिर्यप्रकरदेवगत्यादिमोक्षास्त्वमिति प्रप्तेण, अयं ध्यानसमाचार्यः । व्यासार्थस्तु
ध्यानशासकादयसेयः, तच्चदम्—ध्यानसदकस्य च महार्थस्याहस्तुतः शास्त्रान्तरत्वात् प्रारम्भ एव विप्रविनायकोपशान्तये
मङ्गलार्थमिष्टदेयतानमस्कारमाह—

वीरं शुक्लपान्थिनादृक्कर्मिमात्रं पथमिदं । बोद्धुं सारं सारं सारं सारं सारं ॥ १ ॥

व्यास्या—वीर—शुक्लध्यानामिदं कर्मोन्धनं प्रणम्य ध्यानाध्ययनं प्रवक्ष्यामीति योगः, तत्र 'वीरं गतिप्रेरणयोः' इत्यस्य
विपूर्वस्याज-तस्य विज्ञेयेण ईरयति कर्मं गमयति याति वेह शिवमिति वीरस्तु वीर, किञ्चिद्विष्टं तमिस्तस्य आह—शुचं ह्रस्व-
यतीति शुद्ध, योक् तद्वयतीत्यर्थः, व्यापते—चिन्त्यतेऽनेन तत्त्वमिति ध्यानम्, एकाग्रचित्तनिरोध इत्यर्थः, शुद्धं च तद्
ध्यानं च तदेव कर्मोन्धनवहनादग्निः शुक्लध्यानाग्निः तथा सिध्यादर्शनादिरसिप्रमादकपाययोनीः क्रियत इति कर्म—ज्ञाना
परणीयादि तदेवातिवीप्रदुःखानां निषेधनत्वादिन्धनं कर्मोन्धनं ततश्च शुक्लध्यानाग्निना दग्ध—स्वस्वभावापनयनेन
भरमीकृतं कर्मोन्धनं येन स तथोपयुक्तं, 'प्रणम्य' प्रकर्षेण मनोवाक्काययोगैर्नस्त्वर्थः, समानकर्तृकयोः पूर्वकाले कृत्वा
प्रत्ययविधानाद् ध्यानाध्ययनं प्रवक्ष्यामीति योगः, तत्राधीयत इत्यध्ययनं, 'कर्मणि न्युद्' पठ्यत इत्यर्थः, ध्यानप्रतिपाद
कृतमध्ययनं २ तद् ध्यानाध्ययनमङ्गीकृत्य प्रकर्षेण वक्ष्ये—अभिधास्ये इति, किञ्चिद्विष्टं वीरं प्रणम्येत्यत आह—'योगेभ्वरं योगी

एमाह देसछंदो देसविहीधिरयणा होइ ॥ ४ ॥ ओयणधिरयणमणिभूषियाइ ज पाधि भुज्जए पढम । रीयाइधिरयणाऽधिय
 चवरतगमाइया होइ ॥ ४ ॥ एमाइ देसविही देसविगप्य च सासनिकसी । अइ पप्यदूयसारणिनइरागसाछिरोप्पार् ॥ ५ ॥
 परदेबहुजबिगप्या सह बिनियेसा य गामनयरार् ॥ एमाइ यिगप्यकहा नेयरयकहा इमा होइ ॥ ६ ॥ इर्यापुरिसाणयि य
 साभायि य सहय होइ वेचवी । मेदिगज्जाडिगमार् देसकहा एस भणिपर्यं ॥ ७ ॥ राज्ञः कया राजकया तथा, इयमपि
 नरेन्द्रनिर्गमादिभेदेन चतुर्विधेय, यथोक्तम्-रायकह चवह निगम अइगमण पछे य कोसकोदारे । निज्जाइ अज्ज राया
 परिस इहीविभूईए ॥ १ ॥ यामीयरसूरसणू इयीसंधंसि सोइए पर्यं । एमेय य अइयाइ इयो अछयादरी चंप ॥ २ ॥
 एयरय भासइरपी रहपायछबलवाइणकहेसा । एयर कोही कोसा कोडागारा य एयरया ॥ ३ ॥ प्रतिक्रमानि चतुर्भि
 र्ज्यानिः करणमूर्तरभद्रेयादिना प्रकारेण योऽसिचाराः कृतः, तद्यथा-भार्थध्यानेन ४, तय ध्यातिर्यानिमिति भाषसाधनः,

१ एवमादि देसछन्दो देसविहीधिरयणा भवति ॥ ४ ॥ ओयणधिरयणमणिभूषणानि धराति भुज्जते प्रथमम् । रीयाइधिरयणादि च अगुलजपमा
 दिका (धारिपदादिका) भवति ॥ ५ ॥ एवमादि देसविहीदेसविगप्यस्य च सासनिकसीति । एया यमदूयसारिणीदीर्घादिना धारणीतोषादि ॥ ५ ॥ एतदेव
 बुद्धिकरणा तथा विधीदेवाह नाममन्त्रादीत्याह । एवमादिदिकरुपकया धिरययकदीया भवति ॥ ६ ॥ यदीयं गुलगायमसि च त्यागालिकरुपया भवति किन्तु ॥ १ ॥
 भेदिकज्जाडिगमदि (मीज्जादि) देसकदीया मन्त्रिदेव ॥ ७ ॥ राजकया अगुर्या निर्गमोऽवितगमो बलं च कोसयोडागारे । निर्गमय राजा इत्येता आदिदि
 यता ॥ १ ॥ यामीरसूरगुर्विहिरकन्दे कोमते एवम् । एवमेव आदिवादि इत्योऽप्युक्तगुर्वीतिव ॥ २ ॥ एतावन्तोऽप्येता इतिवो रजा पादात्तं चकवाइयानि
 वदीया । इत्येता कोसः कोसाः कोडागालादि देवसि ॥ ३ ॥

निषाररेऽज्ञातज्ञापनार्थं च साखे यिशेषणाभिधानमनुज्ञातमेव पूर्वमुनिभिरित्यलं चित्तरणेति गायार्थः ॥ १ ॥ सास्त्रव
ध्यानलक्षणप्रतिपादनायाऽऽह—

बं धितमयकवसात्वं तं क्षातं बं चकं त्वं चित् । य द्वेज मावजा वा भयुगेहा वा अद्व र्विवा ॥ १ ॥

व्याख्या—‘यदि’र्युद्धेयः स्थिर—निश्चलम् अथ्यवसानं—मन एकामवाल्लभ्यनमित्यर्थः, ‘तदि’ति निर्दोषे, ‘ध्यानं’
प्रागुनिरपिषष्ठ्यर्थः, तवश्चेतवुकत्वं भयति—यत् स्थिरमभ्यवसानं तद्व्यानमभिधीयते, ‘यच्चल’मिति यत्सुनरनवस्थित
तच्चित्त, तर्थापतश्चिधा भवतीति दर्शयति—‘तत्रैवज्ञावना वे’ति तच्चित्त भयेज्ञावना, भाव्यत इति भावना व्याना
न्यासक्रियत्यर्थः, वा विभाषायाम्, ‘अनुमेया वेति’ अनु—यथाश्रिते प्रेक्षा, सा च स्मृतिव्यानाद् अद्वस्य चित्तवेदे
त्यर्थः, वा पूर्वयत् ‘अथवा चित्ते’ ति अथवायाद्वः प्रकारान्तरप्रदर्शनार्थः चित्तेति या सखूकतप्रकारद्वयद्विधा चित्ता—
मनश्चटा सा चित्तेति गायार्थः ॥ २ ॥ इत्थं ध्यानलक्षणमोषतोऽभिधायायुना ध्यानमेव कालस्यामिम्यां निरूपयसाह—

अतोऽनुचमेव चित्तवत्तावमेवयत्तुमि । छन्नमत्तत्वं क्षातं योगधितो क्षिप्तत्वं ॥ १ ॥

व्याख्या—इह मुहूर्तः—सप्तसप्ततिव्यप्रमाणाः कालविशेषो अप्यते, चकत्वं च—‘कालो परमनिकटो अविभक्तो तं तु
ज्ञाण समयं तु । समया य असंख्येया भवति क्सासनीसासा ॥ १ ॥ इहस्त्व कणवगच्छस्त्व, णिरुक्किहस्त्व संसुणो । एते

१ काठः परमनिकटोऽविभाज्यवमेव ज्ञानीहि समयं तु । समयाज्ञातमेवया भवत इत्युपसर्गः प्राप्ती ॥ १ ॥ इहस्यानवकल्पश्च धितव्यकिहस्त्व
कल्पोः । पृष्ठ

निवारऽक्षतज्ञापनार्थे च साधने विद्येपणाभिधानमनुज्ञातमेव पूर्वमुक्तिरित्यलं विस्तरेणेति गाथार्थः ॥ १ ॥ सारप्रत-
 प्यानलक्षणप्रतिपादनामाऽऽह—

यं धिरमम्यवसानं तं क्षात्रं यं चक्रे त्वं विज । तं द्वौजं मावज्जा या अगुरेता या धारव विजा ॥ १ ॥

व्याख्या—‘यदि’रुद्देशे स्थिरं—निश्चलम् अथ्यवसानं—अनं पूजाप्रतालम्पनमित्यर्थः, ‘यदि’ति निर्देशे, ‘व्याप्तं’
 प्रागानिकपितृशब्दार्थं, तत्रैवतुल्यं भवति—यत् स्थिरमथ्यवसानं सव्यसानमभिधीयते, ‘यच्चक्रे’मिति यत्तुल्यतरनयस्यैव
 तद्विषयं, तद्व्याप्तवशिष्या भवतीति दर्शयति—‘तस्यैवज्ञापना वे’ति तद्विषयं भवेज्ञापना, भाव्यत इति भावना व्याप्ता
 न्यासक्रियार्थः, या विभाषापाम्, ‘अनुपेक्षा वेति’ अनु—पञ्चाश्रये प्रेक्षणां प्रेक्षा, सा च स्मृतिव्यानाद् अहस्य विषयभेदे-
 रर्थः, या पूर्वयत् ‘अथवा चिन्ते’ ति अथवासाध्यः प्रकारान्तरप्रदर्शनार्थः चिन्तेति या सत्यतमकाय्यपरहितं चिन्ता-
 मनेष्वष्टा सा चिन्तेति गाथार्थः ॥ २ ॥ इत्यथ व्यानलक्षणसोपलोडमिधायानुना व्यानमेव कालस्यामित्यां निकम्पयसाह—

अतोमुद्रयेन विचारव्यवस्येनानुमिति । एतन्नाथं क्षात्रं जोगिरोक्षो विष्णवं ॥ १ ॥

व्याख्या—इह मुद्रयः—सप्तसप्तविधप्रमाणाः कालविशेषो भव्यते, त्वत्तं च—‘कालो परमनिरुद्धो अधिकमज्जो तं तु
 व्यान समयं तु । समयं य अर्तस्तेज्जा भवति क्तासानीसासा ॥ १ ॥ इदंस्त स्रणयग्राहस्त, णिकमकिटस्त अंतुणो । एते

१ कालः परमनिरुद्धोऽधिकमावस्येनानुमिति । एतन्नाथं क्षात्रं जोगिरोक्षो विष्णवं ॥ १ ॥ इदंस्त स्रणयग्राहस्त, णिकमकिटस्त अंतुणो । एते
 अन्ते १ ॥ ५५

अथ वा' तत्र मुरयन्त इति योगा-सतोषाकायव्यापारलक्षणाः वैरीभरः-प्रधानस्त, तथाहि-भनुचरा एव भगवतो मनो
 वाकायव्यापारा इति, पयोक्तृ-दर्पमणोजोएण मण्णणाणीणं अनुत्तराणं च । संसययोच्छिञ्चि केवळेण नाज्जण सइ पुण्णइ
 ॥ १ ॥ रिमियपयप्सरसरका मिच्छित्तरत्तिरिच्छसगिरपरिणामा । मणणिषाणी पाणी ओयणनिहारिणी अ च ॥ २ ॥
 एका प अण्णेत्तिं संसयवोच्छेपणे अपदिमूया । न य णिप्पिअइ सोया विअइ सयावएणीवि ॥ ३ ॥ सपसुरेदिठोवि इ
 अदिगो कंठो य काययोगो से । तइवि य पसंवकमे पुण्णइ सया पाणिसयाए ॥ ४ ॥ इत्यादि, मुरयते पाङ्गनेन केवल-
 ज्ञानादिना आमेति योगः-धर्मशुद्धव्यानलक्षणाः स येषां विद्यत इति योगिनः-साध्यसैरीभरा, सवुपदेयेन वेया प्रपुंसे
 सत्सम्भवादिनि, तेषां वा ईभरो योगीभराः, ईभरा प्रभुः स्वामीत्यनर्थनिस्तरं, योगीभरम्, अथवा योगिसर्व-योगि
 चिन्त्यं ध्येयमित्यर्थः, पुनरपि स एव विधेयमे-सरण्य, तत्र धरणे साधु धारण्यस्त-रागादिपरिभूताभितसस्यपत्तलं रक्षकमि
 त्यर्थः, ध्यानाभ्ययनं प्रयस्यामीत्येतद् व्याख्यातमेव । अत्राऽऽह-यः शुद्धव्यानामिना द्वायकमेन्यनः स योगेभर एव यश्च योगे
 भराः स धारण्य एवेति गद्यार्थे विधेयणे, न, अभिमायापरिज्ञानाद्, इह शुद्धव्यानामिना द्वायकमेन्यनः सामान्यकेयस्यपि भवति,
 नन्तसौ योगेभरा, वाकायाविसयाभावाद्, स एव च तत्त्वतः सरण्य इति ज्ञानार्थमेवादुष्टमेतदपि, तथा ओभयपदस्य

१ इत्यनयोयोगेव मयोभानियममुच्यते च । संसयमनुपिच्छि केवळेण ज्ञाना सया करोति २ १ ॥ रिमियपयप्सरसराका मयेच्छेवराधिरक्षयती
 परिचयमा । मयोमिधोमिधी यन्ती योक्तव्यापदी एव २ २ ॥ पुका अयोकेयो संसयमनुपिच्छेयती अपरिमृष्टा । च च विदिचते जेणा एवमि सवोनुचरादि २ २ ॥
 एवमुरेन्नेप्पि अदिका कन्तव्य काययोगस्त । तथापि च प्रसन्नवत्साह करोति यथा मस्मिंसेपत्ताह २ ३ ॥

भिषादेऽज्ञातज्ञापनार्थं च शास्त्रे विशेषणाभिधानमनुज्ञातमेव पूर्णमुक्तिरित्युक्तं चित्स्तरेणेति गाथार्थः ॥ १ ॥ साम्प्रतं
ध्यानलक्षणप्रतिपादनायाऽऽह—

सं चित्तमग्न्यासात् सं क्षाप्तं सं चक्षुः सर्वं विच ॥ त इत्येव यावत्तथा वा अगुणेहा वा अदृक् विहा ॥ १ ॥

व्याख्या—‘यदि’सुदेष्टः स्थिर—निश्चलम् अथ्यवसान—मन एकाग्रतालभ्यनमित्यर्थः, ‘तदि’ति निर्देशे, ‘ध्यानं’
प्राग्निकपित्तस्यार्थं, तवधैतवुकसं भवति—यत् स्थिरमस्यवसानं तन्मनानमभिधीयते, ‘यच्चक्षुः’मिति यत्पुनरनवस्थितं
तद्यत्, तद्योषवस्त्रिधा भवतीति दर्शयति—‘तन्मधेज्ञावना धे’ति तच्चिद भवेज्ञावना, भाष्यत इति भावना ध्याना
भ्यासक्रियत्यर्थः, वा विभाषायाम्, ‘अनुमेवा धेति’ अनु—पञ्चाभावे प्रेक्षणं प्रेक्षा, सा च स्मृतिध्यानाद् अदृश्य चिद्वेष्टे-
त्यर्थः, वा पूर्ववत् ‘अथवा चिन्ते’ ति अथवाप्राब्दः प्रकारान्तरप्रदर्शनार्थः चिन्तेति या स्वच्छन्तप्रकारप्रत्ययरहिता चिन्ता—
मनेष्वष्टा सा चिन्तेति गाथार्थः ॥ २ ॥ इत्थं ध्यानलक्षणमोषतोऽभिधायापुना ध्यानमेव कालस्त्वामिम्यां निरूपयन्नाह—

अतोमुद्रमेव विद्यावत्पञ्चमोपायवर्जितम् । छदमप्यत्र क्षाप्तं योगधित्तो विद्यात् ॥ १ ॥

व्याख्या—इह मुद्रा—सप्तसप्तसिलधमभाषाः कालविशेषो मप्यते, तत्त्वं च—‘कोलो परमनिकरो अयिमज्जो स तु
जाण समयं तु । समया य असंखेज्जा भयंति क्कासनीसासा ॥ १ ॥ इहस्स अणवण्णस्स, णिकवकिहस्स अंणुणो । एणे

१ काकाः परमनिकरोऽविनामयस्सोऽव जामीहि समयं तु । समयाज्जातं क्खेणा भवत्तं उप्पुससिः खासो ॥ १ ॥ इहसालवक्कसस विदयाकिहस्स
अन्तोः । एह

भूत वा^१ सप्त मुख्यन्त इति योगाः—अतोवाक्कायव्यापारलक्षणाः द्वितीभरः—प्रधानस्त, तथाहि—अनुचरा एव भगवतो मनो
 वाक्कायव्यापारा इति, यथोक्तम्—‘दर्शनमोक्षोपण मणपाणीण अनुचराण च । संस्रयोच्छिञ्चि केवटेण नाञ्जण सइ जुग्राइ
 ॥ १ ॥ रिभियपयमल्लरसरत्ता सिञ्चिअरठिरिअसगिरपरिणामा । मणनिपाणी पाणी ओयणनिहारिणी अ च ॥ २ ॥
 एका य अणगेसिं संस्रयोच्छेयणे अयदिभूया । न य निधिअइ सोया विअइ सपाटण्यांणि ॥ ३ ॥ सपसुरद्वितोवि न
 अहिगो कंठो य कायजोगो से । ठइवि य पसंभक्खे जुग्राइ सया पाणिसयाए ॥ ४ ॥’ इत्यादि, युगयसे पाङ्गेनेन केवल-
 शानादिना आमेति योगः—अर्मपुङ्गव्यानलक्षणाः स येषां विद्यत इति योगिन—साधयत्वेतीभरः, सधुपदेयेन येषां प्रपुस
 क्लृप्तसम्भवादिति, येषां वा ईभरो योगीभरः, ईभरः प्रभुः स्वामीत्यनर्थान्तरं, योगीभरम्, अथवा योगिसत्त्व—योगि
 चित्सं व्येयमित्यर्थः, पुनरपि स एव विद्येव्यवे—सुरप्यं, तत्र धारणे साधु धारण्यस्त—रागादिपरिभूताधित्तसत्त्ववत्सल रक्षकमि-
 त्यर्थः, व्यानाध्ययन प्रवस्यामीत्येव व्यास्यातमेव । अत्राऽऽइ—यः पुङ्गव्यानाग्निना दग्धकर्मन्यतः स योगेभर एव यच्च योगे
 भरः स पारण्य एवेति गतार्थे विद्येयणे, न, अग्निमायापरिज्ञानाद्, इह पुङ्गव्यानाग्निना दग्धकर्मन्यतः सामान्यकेवल्यपि भवति,
 नत्यसौ योगेभरः, वाक्कायादिष्वयामायात्, स एव च सत्त्वतः सारण्य इति ज्ञापनार्थमेवापुष्टमेवदति, सया ओभयपदस्य

१ इत्यनयोरेतेभ्यः अथोवाग्निनामनुचराणां च । संस्रपपुञ्चिञ्चि केवटेण नाञ्जण सरा करोति ॥ १ ॥ रिभियपयपारका मञ्जुवैठारिर्द्वयः
 यद्वैक्यमा । अथोविदीविदी कम्भी योजकव्यापारी यत् ॥ २ ॥ ३ एका अनेकेषां संस्रपपुष्टेरी अयदिभूता । ४ च द्विद्वये ओवा पुष्टयि सपपुष्टयि ॥ १ ॥
 सर्वसुरेभ्योऽपि अधिष्ठः कल्पतः साधयोगस्त । यस्मादि य प्रधानत्वस्यत् करोति सदा भाविर्वाकात् ॥ २ ॥

नान्येषाम्, अष्टम्यस्यादित्यलं चित्तरेण, यथा चार्थ योगनिरोधो जिनानां ध्यानं यावत्सं च कालमेवमवस्येतनुपरिष्टाद
 स्यात् इति गाथार्थः ॥ ३ ॥ साम्प्रतं छद्मस्थानामन्तर्मुद्रार्थं परतो यश्नवति तनुपदार्थयसाह—

मतेमुद्रापरतो विद्या सार्वर्धं न होन्नाह । मुधितं होन्म बहुवस्तुसंक्रमे क्षान्तवतामो ॥ ३ ॥

व्याख्या—‘अन्तर्मुद्रार्थं परत’ इति मिश्रमुद्रार्थपूर्व ‘चिन्ता’ प्रागुक्तस्यरूपा तथा ध्यानान्तरं वा भवेत्, तत्रेह न
 ध्यानादन्यद् ध्यानं ध्यानान्तरं परिगृह्यते, किं धर्हि?—भावनानुप्रेक्षात्मकं भवेत् इति, इदं च ध्यानान्तरं तनुचरकालभावि
 नि ध्याने सति भवति, तत्राप्ययमेव न्याय इतिरूपा ध्यानसन्तानप्राप्तिर्भवतः भवत्समेव कालमातं वस्तुसङ्क्रमद्वारेण नि
 कपयसाह—‘सुधिरमपि’ प्रभूतमपि, कालमिति गम्यते, भवेत् बहुवस्तुसङ्क्रमे सति ‘ध्यानसन्तानः’ ध्यानप्रवाह इति, तत्र
 धर्मानि च क्षानि वस्तूनि २ आत्मगतपरगतानि गृह्यन्ते, तत्रात्मगतानि मनःप्रभृतीनि परगतानि द्रव्यादीनीति, तेषु सङ्क्रमः
 सञ्चरणमिति गाथार्थः ॥ ४ ॥ इत्थं तावत् समसङ्गं ध्यानस्य सामान्येन लक्षणमुक्तम्, अधुना विशेषलक्षणाभिधित्तया
 ध्यानोद्देशं विशिष्टफलभावं च संक्षेपतः प्रदर्शयसाह—

मते बरे धम्म सुह साध्याह तस्य मताह । विद्यापसाहणाहं भवकारयमहसाहं ॥ ५ ॥

व्याख्या—आर्तं रौद्र धर्म्यं शुक्लं, तत्र ऋतं—शुभं तस्मिन्निरो दृढाध्यवसायः, ऋते भवमार्ते क्षिप्रमित्यर्थः, हिंसाद्यति
 क्रौर्यानुगतं रौद्र, शुभचरणधर्मानुगतं धर्म्यं, शोधयत्यष्टमकारं कर्ममलं शुचं वा क्लमयतीति शुक्लम्, अमूनि ध्यानानि
 धर्तन्ते, अधुना फलहेतुत्वमुपदर्शयति—‘तत्र’ ध्यानचतुष्टये ‘अन्तरे’ चरमे सूत्रक्रमप्रामाण्याद्धर्मशुद्धे इत्यर्थः, किं?—‘निर्वा

असासनीसासे, एव पाणुषि शुद्ध ॥ २ ॥ सच पाणुषि से योवे, सच योवाणि से लवे । लयाण सचद्वरीष, एव मुद्रवे
 विपाहिष ॥ ३ ॥ 'अन्वर्भ्यकरणे, ततश्चान्तर्मुद्रवमात्रं क्वाळमिति गम्यते, माप्रक्षब्दस्वदधिकक्वाळव्यपच्छेदार्थः, ततश्च
 भिन्नमुद्रवेव क्वाळं, किं ?—'विषावस्थान'मिति चित्तस्य—मनसः अवस्थानं विषावस्थानम्, अपरिस्थितिः—अवस्थानं,
 निष्कम्पतया वृत्तिरित्यर्थः, क्व ?—'एकवस्तुनि' एकम्—अद्वितीयं वस्तुत्परिस्मन् गुणपर्याया इति वस्तु—वेदनादि एक
 वस्तुत्प्रेषकवस्तु वस्तिन् २ 'अवस्थानां ध्यान'मिति, तत्र छाव्यवीति छद्म—विधानं सद्यज्ञानादीनां गुणानामाचारकव्यार-
 मज्ञानावरणादिकषणं प्रातिकर्म, अस्मिन् स्थिताद्वैभवाभ्यां अकेवलिन इत्यर्थः, तेषां छद्मस्थानां, 'ध्यान' प्रावद, ततश्चा-
 यं समुदापार्थः—अन्तर्मुद्रवक्वाळं यच्चिषावस्थानमेकस्मिन् वस्तुनि वच्छद्मस्थानां ध्यानमिति, 'योगनिरोधो जिनानां
 स्थितिं यत्र योगाः—तत्त्ववर्गैवारिकादिष्वरीरसयोगसमुत्था आत्मपरिणामविशेषव्यापारा एव, यथोक्तम्—'आदौ त्रिका
 विधरीरवृत्तवस्थाऽऽत्मनो धीर्यपरिणतिविशेषः काययोगः, तर्थावारिकर्मक्रियाद्वारकवरीरव्यापारावृत्तयारद्रव्यसमूहसाच्चि-
 व्याप्तीव्यापारो वास्योगः, तर्थावारिकर्मक्रियाद्वारकवरीरव्यापारावृत्तमनोद्रव्यसमूहसाच्चि व्याप्तीव्यापारो मनोयोगः"
 इति, अमीषां निरोधो योगनिरोधः, निरोधनं निरोधः, प्रत्यक्षपर्यामित्यर्थः, केषां ?—'जिनानां' केवलिनानां, शुद्ध एव
 कारार्थः स व्यावहारणे, योगनिरोध एव न तु विषावस्थानं, चित्तव्यवसायाद्, अथवा योगनिरोधो जिनानामेव ध्यानं

१ एतदुक्तमिदं पाठ एव प्राक् इत्युच्यते ॥ २ ॥ ३ एतत् मानसको क्लेशे एव क्लेशकाले क्लेशः । क्लेशानां व्यवच्छेदना एव ईदृशो व्यावसायः ॥ ३ ॥

नान्यथापि, अथकथायादित्यलं चित्स्वरूपेण, यथा चायं योगनिरोधो चिन्तानां ध्यानं यावन्तं च कालमेवमवत्येवतुपरिट्याज्य
इत्याम इति गाथार्थः ॥ ३ ॥ साम्प्रतं छद्मस्थानामस्त्वर्मुद्रार्त्वात् परतो यश्नधाति तदुपदर्शयन्नाह—

भक्तोऽसुखपरतो विद्या सम्पत्तं य होज्यादि । मुक्तिरिति होज्य षडुपार्त्तकमे जायतंतावो ॥ ३ ॥

व्याख्या—‘अन्वर्मुद्रार्त्वात् परत’ इति भिन्नमुद्रार्त्वाद्भुर्भ्यो ‘चिन्ता’ प्रागुक्तवत्स्वरूपा सथा ध्यानान्तर वा भवेत्, तत्रेह न
ध्यानान्तरं ध्यानान्तरं परित्यज्यते, किं तर्हि?—भावनानुपेक्षात्मकं चेत इति, इदं च ध्यानान्तरं तदुपरकालभावि
नि ध्याने छति भधाति, तत्राप्ययमेव न्याय इति कृत्वा ध्यानसन्तानमासिर्वतः अवस्तमेव कालमानं वस्तुसङ्क्रमद्वारेण नि
रूपयन्नाह—‘सुधिरमपि’ प्रभूतमपि, कालमिति गम्यते, भवेत् षडुपस्तुसङ्क्रमे सति ‘ध्यानसन्तानः’ ध्यानप्रयाह इति, तत्र
यद्गति च साति वस्तुनि २ आत्मगतपरगतानि गृह्यन्ते, तत्रात्मगतानि मनःप्रच्युतीनि परगतानि द्रव्यादीनीति, तेषु सङ्क्रमः
सञ्चरणमिति गाथार्थः ॥ ४ ॥ इत्थं तावत् सम्पत्तं ध्यानस्य सामान्येन लक्षणमुक्तम्, अधुना विशेषलक्षणाभिधित्तया
ध्यानोद्देशं विशिष्टफलभाय च सन्नेपता प्रदर्शयन्नाह—

भक्तं यत् धम्मं सुखं क्षान्नात् तत्तु भेदाद् । विद्यापराध्यायं मयकारत्तमद्वयराह ॥ ५ ॥

व्याख्या—‘आर्तं रौद्रं धर्मं शुद्धं, तत्र ऋतं—दुःखं तन्निमित्तो दृढाध्ययसायः, ऋते भवमार्ते छिद्यमित्यर्थः, हिंसाद्यति
क्रोधातिगावं रौद्र, सुवचरणधर्मानुगाव धर्म, शोधयत्पटप्रकारं कर्ममलं शुधं वा क्लमयसीति शुद्धम्, अमूनि ध्यानानि
यत्तन्ते, अधुना फलहेतुत्वमुपदर्शयति—‘तत्र’ ध्यानवतुष्टये ‘अन्त्ये’ चरमे सूत्रक्रमप्रामाणयाद्धर्मशुद्धे इत्यर्थः, किं?—‘निर्वा

णसाधने' इह निर्बुद्धिः निर्वाणं—सामान्येन सुखमभिधीयते तस्य साधने—करणे इत्यर्थः, एतच्च—'अदृष्टं तिरिक्त्वागर्ह-
कङ्कशाणेण गम्भीरी नरय । धम्मणेण देवलोप सिद्धिगर्हं सुकृशाणेण ॥ १ ॥' इति यदुक्तं सदसि न विरुध्यते, देवगतिरिति-
गत्योः सामान्येन सुखसिद्धेरिति, अथापि निर्वाणं मोक्षस्वाप्यापि पारम्पर्येण धर्मध्यानस्यापि तत्साधनत्वादपिरोप इति,
तथा 'अवकारणमार्तरौधे' इति तच्च भवन्त्यस्मिन् कर्मवृत्तवर्तिनः प्राणिन इति भवः—सत्तार एव, सप्ताऽप्यत्र व्याख्या-
नतो विधेयमतिपक्षिः (धोः) विर्यध्वरकभवमह इति गाथार्थः ॥ ५ ॥ साम्प्रत 'यथोदेयस्वाधा निर्देय' इति न्यायादार्थध्यानस्य
स्वकमाभिधानावसरः, 'एव स्वविषयलक्षणमेव तत्तदुद्भा', तर्क च भाग्यता यावत्कमुत्स्येन—'आर्तमनोज्ञानां सम्प्रयोगे
छादिप्रयोगाव स्मृतिव्यमन्याहारी ॥ वेदनायाश्च ॥ विपरीत मनोज्ञादीना ॥ निदानं च ॥ (सत्त्वा० अ० ९ सू० ११ १२
११ १४) इत्यादि, सप्ताऽप्यत्रमेवप्रतिपादनायाह—

अमनुजानां वरादभिमपराण्य दोषमदत्तस्य । वसिष्ठं विद्योर्गच्छन्ममसंययोगागुमानं च ॥ १ ॥

व्याख्या—'अमनोज्ञाना'मिति मनसोऽनुकूलानि मनोज्ञानि इष्टानीत्यर्थः न मनोज्ञानि अमनोज्ञानि तेषां, केनापि
तस्य आह—'सप्तादिविषयवस्तूनामिति वाक्यादयश्च ते विषयाश्च, आदिप्रवृत्ताद्वर्णादिप्रवृत्ताः, विधीयन्ति एतेषु सत्काः
प्राणिन इति विषया इन्निप्रयोगावरा वा, वस्तूनि तु तदाधारभूतानि रासभादीनि, तवच्च—सुखादिविषयाश्च वस्तूनि चेति
विप्रवृत्तेषां, किं ?—सम्प्राप्तानां सत्तां 'वणिधं' अत्यर्थं 'विद्योगविन्दनं' विप्रयोगविन्दनेति योगः, कथं नु नाम ममेभिदि-

योगः स्यादिति भावः । अनेन पक्षमानकाष्ठप्रहः, तथा सति च वियोगोऽसम्प्रयोगानुस्तरणं, कथमेभिः सर्वेषु सम्प्रयोगाभावे इति । अनेन चानागतकालप्रहः, चक्षुष्यात् पूर्वमपि विमुक्तासम्प्रयुक्तयोर्भुवतस्थेनावीतकालप्रह इति, किंविशिष्टस्य सत इदं वियोगश्चिन्तनाद्यत आह—‘क्षेपमतिनस्य’ अन्तोरिति गम्यते, सामाप्तिरुक्षणो क्षेपकोन मतिनस्य—तदाक्रान्त्यमूर्तेरिति गाथार्थः ॥ ६ ॥ तत्र प्रथमो भेदः, साम्प्रतं द्वितीयमभिधित्सुराह—

एव दृक्क्षीरोपादेवबाहू दक्षिणे शोचयन्निहतं । तदसंययोगादिवरा वप्यहिषाराहकमप्यस्य ॥ ७ ॥

व्याख्या—‘तथेति धनियम्—अत्यर्थमेव, शूलक्षिरोरोगवेदनाया इत्यत्र शूलक्षिरोरोगो प्रसिद्धी, आदिषाब्द्यान्धेरोगो गात्रद्वयपरिग्रहः, सतश्च शूलक्षिरोरोगादिभ्यो वेदना २, वेद्यत इति वेदना तस्याः, किं १—‘वियोगप्रणिधानं’ वियोगे दृष्टा व्यवसाय इत्यर्थः, अनेन वर्तमानकाष्ठप्रहः, अनागतमभिधित्सुराह—‘तदसम्प्रयोगाच्चिन्ते’ति तस्याः—वेदनायाः कथञ्चिदभावे सत्यसम्प्रयोगाच्चिन्ता, कथं पुनर्ममानया आयत्यां सम्प्रयोगो न स्यादिति । चिन्ता चात्र ध्यानमेव गृह्यते, अनेन च वर्तमानागतकालप्रहणेनावीतकालप्रहोऽपि कृत एव वेदितव्यः, तत्र च भावनाऽन्तरगाथायां कृतैव, किञ्चिद्विषयस्य सत इव वियोगप्रणिधानाद्यत आह—तद्व्यतिक्कारे—वेदनाप्रतिक्कारे चिकित्सायामाकुल—अप्रमं मनः—अन्तःकरणं यस्य स तथाचिपस्यस्य, वियोगप्रणिधानाद्यार्थधानमिति गाथार्थः ॥ ७ ॥ तत्रो द्वितीयो भेदः, साम्प्रतं तृतीयमुपदर्शयन्नाह—

एताव विषयार्थं वेदनाय ए तस्मत्तस्य । अक्षिमेसम्प्रयसात् एव संश्लेषाभिज्ञातो ए ॥ ८ ॥

व्याख्या—‘इष्टानां’ मनोशानां विषयादीनामिति विषयाः—पूर्वोक्ताः आदिषुब्दाह वस्तुपरिग्रहः, तथा ‘वेदनायाश्च’

णसाधने' इह निर्बुद्धिः निर्वाणं—सामान्येन सुखमभिधीयते तस्य साधने—करणे इत्यर्थः, तद्वत्—'भट्टेण' तिरिक्त्सगार्द
रुद्रश्चाप्येण गम्भीरी नरय १ धम्मोण देवलोचं सिद्धिगार्द सुकमणोणं ॥ १ ॥^१ति यदुक्तं तदपि न विकल्पते, देवगतिविधि
गत्योः सामान्येन सुखसिद्धिरिति, अथापि निर्वाणं मोक्षकथापि पारम्पर्येण धर्मव्यानस्यापि तत्साधनत्वादधिरौघ इति,
तथा 'मयकारणमार्तरीधे' इति तत्र भयन्त्यस्मिन् कर्मधन्यवर्तिनः प्राणिन इति भयः—ससार एव, सथाऽप्यत्र व्याख्या
नसो विधेयप्रतिपत्तिः (सि)तिर्य्यक्करकमयम इति गाथार्थः ॥ ५ ॥ सामर्थ 'यथोद्देशकथा निर्देश' इति न्यायादार्थपानस्य
स्वक्याभिधानाधत्तः, 'तत्र स्वविषयकक्षणभेदतत्त्वगुह्यं, तत्र च भगवता धाक्कमुस्येन—'मार्तममनोज्ञानां सम्प्रयोगे
सिद्धिप्रयोगाय स्मृतिममन्वाहारी ॥ वेदनायाश्च ॥ विपरीत मनोज्ञादीनां ॥ निदानं च ॥ (तस्यां अ० ९ सू० ११ १२
११ १४) इत्यादि, तत्राऽऽद्यभेदप्रतिपादनायाह—

अमनुज्यान् वराद्विषयत्पुत्र दोसमाकसः । वसिष्ठ विद्योक्तं वमसंयोजनगुणत्वं च ॥ १ ॥

व्याख्या—'ममनोज्ञाना'मिति मनसोऽज्जुह्वानि मनोज्ञानि इष्टानीत्यर्थः न मनोज्ञानि अमनोज्ञानि तेषां, केषामि
त्यत आह—'यथाविधिषयवस्तूना'मिति शब्दादयमर्थः ते विषयाश्च, आदिप्रवणाद्वर्णादिप्रतिप्रदः, विपरीदन्ति एतेषु सक्ताः
प्राणिन इति विषया इन्द्रियगोचरा वा, वस्तूनि तु सदाचारभूतानि रासभादीनि, तद्वत्—संज्ञादिविषयाश्च वस्तूनि चेति
विप्रवस्तूनां, किं ?—सम्प्रसादानां सदा 'यणिपं' अत्यर्थं 'विद्योगाच्चिन्तनं' विप्रयोगाच्चिन्तेति योगः, कथं नु नाम ममेभिषि

एवं चतस्रिहं रागयोगमोहं क्रियस्य वीक्ष्यतः । अहङ्कारं संसारवर्धनं विरिष्यद्गमूढं ॥ १ ॥

व्याख्या—‘एतद्’ अनन्तरादिवं ‘चतुर्विधं’ चतुष्पकारं ‘रागद्वेषमोहाद्वित्तत्त्वं’ रागादिलाञ्छितस्येत्यर्थः, कस्य ?—
‘जीवस्य’ आत्मनः, किम् ?—आतर्ध्यानमिति, तथा च इयं चतुष्टयस्यापि क्रिया, किञ्चिद्विष्टमित्यत आह—संसारवर्धनं
मोघतः, विर्यगातिमूढं विशेषत इति गाथार्थः ॥ १० ॥ आह—साधोरपि शूद्धवेदनाभिभूतस्यासमाधानात् तत्प्रतिकारक-
रणं च तद्विप्रयोगमणिधानापत्तेः तथा त्वयःसंयमासेवने च नियमतः सांसारिकदुःखावियोगमणिधानादतर्ध्यानप्राप्तिरिति,
अत्रोच्यते, रागादिवशवर्तिनो भवत्येव, न पुनरन्यस्येति, आह च प्रत्यपकारः—

मायस्यस्य च मुनिषो सकम्पपरिणामश्चिपमेवसि । तद्युक्तमात्रावर्धितव्यपरस्य समं सत्तत्स ॥ ११ ॥

व्याख्या—मध्ये विवर्षीति मध्यस्थः, रागद्वेषयोरिति गम्यते, तस्य मध्यस्थस्य, तुषाब्द एवकारार्थः, स चावधारणे,
मध्यस्थस्यैव नेतरस्य, मन्यते अगतस्त्रिकालायस्यामिति मुनिस्त्वस्य मुनेः, साधोरित्यर्थः, स्वकर्मपरिणामजनितमेतत्—शु-
छादि, यद्य मायर्मायपरिणामिदेवाद्यशुभमापतति न सन्न परिवर्तनाय भवन्ति सन्तः, त्वक् च परममुनिभिः—‘धुर्विं स्वच्छं भो !
कदाण कम्माण भुविष्ण्णाणं दुप्पट्टिकं ताणं पेइसा भोक्खो, नत्थि अयेवइसा, तवसा वा शोसइसे’त्यादि, एवं वस्तुस्व-
भावाच्चिन्तनपरस्य ‘सम्यक्’ बोधनाभ्ययसायेन सहमानस्य सप्तः कुलोऽसमाधानम्, अपि तु धर्म्यमनिदानमिति वक्ष्यतीति
गाथार्थः ॥ ११ ॥ परिहृत आशङ्कागतः प्रथमपक्षः, द्वितीयतृतीयायधिकृत्याह—

१ एव एतद् भोक् कदाचन कर्मणां दुर्धीर्जनां दुष्प्रातिष्ठाभ्यामां वेदयित्वा भोक्त्रो नास्मद्वेदयित्वा तवसा वा श्रुययित्वा

इथाया इति वर्तते, किम् ?—अधियोगाभ्यवसानमिति योगः, अधिमयोगरदाभ्यवसाय इति भावः, अनेन पूर्वमानकाल
प्रहः, सप्ता संयोगाभिकायमेति, तत्र 'तथेति' धणियमित्यनेनात्यर्पप्रकारोपदर्शनार्थः, संयोगाभिजायः—कथ मर्मभिर्पिपया
विभिरायत्तां सम्बन्ध इतीच्छा, अनेन क्लिप्तानागतकालप्रह इति धृष्टा व्याचक्षते, चतुर्धात् पूर्ववदतीतकालप्रह इति,
किंविशिष्टस्य सत् इदमसिधोगाभ्यवसानाप्रव आह—एगत्कस्य, अन्तोरिति गम्यते, तत्राभिव्यक्तव्यो रागस्तेन रक्तस्य
तस्माविवर्ततेति गाथार्थः ॥ ८ ॥ वक्तव्यतीयो भेदः, साम्प्रत चतुर्थमभिधिसुराह—

देविरज्जवकिञ्जार् गुणैरिदिकस्यमर्द ॥ अयं निधानिदमव्यवस्थानुपपद्यते ॥ ९ ॥

व्याख्या—दीप्यन्तीति देवाः—मयनवासादयस्तेयमिन्द्राः—मययो देवेन्द्राः—यमरादयः तथा एक—प्रदरणं तेन यिद्व
पाधिपत्ये वर्तिषुं षीउभेयामिति अकथर्विनो—मरादायः, आदिशब्दाद्वत्तदेवादिपरिप्रहः अमीषां गुणश्रवणः देवेन्द्राक-
वत्यर्दिगुणमर्थयः, सत्र गुणाः—सुखादयः श्रुतिस्तु विधूतिः, तथार्थनात्मक तथाम्नामयमित्यर्थः, किं सद् ?—'अथमे'अथन्य
'निदानि'वर्तने' निदानाभ्यवसायः, अहमनेन सपत्न्यागादिना देवेन्द्रः स्यामित्यादिकथः, आह—किमितीदृमयमम् ?, वक्ष्यते,
यस्यापञ्चानानुगतमत्यम्, सप्ता च नाञ्चानिनो विहाय सासारिकेभु सुखेप्यन्येषामभिजाय सपञ्चायते, वक्तव्य—'अज्ञाना-
भ्यामनुवनितायान्नाधियोगिवात्वे, कामे सार्कि दधति विमयामोगुणश्रवने या । यिद्वच्चितं भवति च मरत् मोक्षकारि-
ज्ञानं, नास्यस्कन्धे विदधति कस्यचमिति गजेन्द्रः ॥ ९ ॥' इति गाथार्थः ॥ ९ ॥ वक्तव्यगुणो भेदः, साम्प्रतमिदं यथा
सूतस्य भवति यद्वर्तने चेतमिति सदेवदभिधातुकाम आह—

चिसृज्यतेः क्रियामवृत्तिर्योगाद्येतद्यथा धनुः पक्ष्मं सृजुं नोच्यते प्रत्ययविकारमयाविति गायार्थः ॥ १२ ॥ अन्ये पुनरिदं गायार्थं सृजुर्भेदमप्यार्थव्यानमभिकृत्य साधोः प्रतिषेधकपदया व्याचक्षते, न च सदत्यन्तसुन्दरं, प्रथमवृत्तीयपक्षद्वये सम्प्रगणक्षणाया पयानुपपत्तरिति ॥ आह—उक्त भयसाऽऽर्तव्यानं संसारपर्यन्तमिति, तत्कथम् ? उच्यते—धीञ्जत्वात्, धीञ्जत्त्वमेव दर्शयन्नाह—

एषो षोसो मोक्षो य ज्ञेय संसारहेतवो भविषा । अहमि च ते विविञ्चि वो सं संसारवन्धीर्षं ॥ १३ ॥

व्याख्या—रागो द्वेषो मोक्षश्च येन कारणेन ‘संसारहेतवः’ संसारकारणानि ‘भणित्वा’ उक्ताः परममुनिभिरिति गम्यते, ‘भार्ते य’ आर्तव्याने य ते ‘षयोऽपि’ रागादयः सम्भवन्ति, यत एवं तत्तत्त्वात् ‘संसारवन्धीञ्ज’ मयवृक्षकारणमित्यर्थः । आह—यद्येवमोषत एव संसारवन्धीञ्जं तत्तत्त्वं विर्यगतिमूळमिति किमर्थमभिधीयते ? उच्यते, विर्यगतिगमननिवन्धनत्वेनैव संसारवन्धीञ्जमिति, अन्य सु व्याचक्षते—विर्यगतायेव प्रभूतसत्त्वसम्भवात् स्थितिष्वुत्वाच्च संसारोपचार इति गायार्थः ॥ १३ ॥ इदानीमार्थव्यापिनो हेतवः प्रतिपाद्यन्ते—

काशोपवीककाकाहेस्तालो आप्तंकिङ्किङ्कालो । अहस्तापोषपक्ष कमपसिचामत्रमिचालो ॥ १४ ॥

व्याख्या—कापोतनीलकृष्णहेतवः, किम्भूताः ।—‘नातिचङ्छिष्टा’ रौद्रव्यानहेतवोपक्षया नाटीवाधुमानुभावा भवन्तीति क्रिया, कस्येत्यत आह—आर्तव्यानोपगतस्य, अन्तोरिति गम्यते, किंनिवन्धना एता इत्यत आह—कर्मपरिणामजनितान्, तत्र—‘कृष्णादिद्रव्यसाधिव्यात्, परिणामो य आत्मनः । स्फटिकस्येव सन्नाय, हेतवोपक्षः प्रयुज्यते ॥ १ ॥’ एताः

श्रुत्यो व पञ्चम्यर्थकस्य परिहारमप्युपायम् । तदर्थं यन्नदीद्वारं च क्षेत्रयोः पन्मद्विदत्तम् ॥ १९ ॥

व्याख्या—श्रुत्यो वा, कस्य ।—प्रथमं—ज्ञानाद्युपकारकम् आलम्ब्यत इत्याजम्भनं—मधुचिनिमित्तं शुभमभ्ययसानमि-
त्यर्थः, तर्क च—‘कैदं यच्छितिं भवुया मदीह, उद्योवहाणेव प तज्जमित्तं । गणं च पीती अनुसारयेत्स, साठपसेवी समुपेद
मोक्खं ॥ १ ॥’ इत्यादि, यस्यासौ प्रसङ्गाजम्भनकस्य, किं कुर्वत इत्यत आह—‘मवीकार’ चिक्रिसाज्जण, किंविधिदम् ।—
‘अस्ससावघम्’ अवघं—गार्थं सहावघेन सावघम्, अस्सस्यदोऽभाययधनः लोकेयधनो वा, अस्सं सापघं यस्मिन्नसावत्त-
सावघत्तं, यन्मत्तनिदानमेवति योगः, कुत्रः ।—निर्दोपत्त्वात्, निर्दोपत्वं च यच्चनमाणापदात्, तर्क च—‘गीयत्तो जयणाप-
कज्जमेणी कारणीति निर्दोसो’ टीत्थायागमस्योत्सर्गापवादकत्वात्, अन्यथा परलोकस्य सापयितुमसम्भत्त्वात्, सापु-
धैतव्येति, यथा ‘तपःसंयमप्रसिक्कार च सेवमानस्से’ति तपःसंयमायेव प्रतिकारकत्वावयवमप्रतिष्कार, सांसारिकदुःखाणा-
मिति गम्यते, तं च सेवमानस्य, यस्मिन्सावपूर्वकप्रतिकारं च, किं ।—‘यन्म’ यन्मप्यानमेव भवति, कथं सेवमानस्य ।—‘अनि-
दान’मिति क्रियाविशेषणं, देवेत्यादिनिदानरहितमित्यर्थः, आह—‘कल्लकर्मसंययान्मोसो भयत्थिदीदमपि निदानमेव, चरयते,
सस्समेतदपि निजयत्ता प्रतिपिच्चमेव, कथं ।—‘मोसं’ मवे च सर्वथ, निरुद्धो मुनिवचनः । प्रकृत्याऽन्यासयोनेन, एव चको-
ञ्जिनमामे ॥ १ ॥ इति, यथापि तु भावनायामपरिणतं सत्यमग्नीकुल्य व्ययहारत इदमनुदमेव, अनेनेव प्रकारेण सत्य

१ कर्मव्याप्त्यधिकृत्यमवधार्यते तदवधारणयोगोक्तमिति । एवं च पीता धातिविशेषादि यत्कथं देवी वसुधैवि मोक्षत् ॥ १ ॥ पीतार्थो यवज्ज-
ज्जयमेवी कस्यो विदोक्तः ।

पुर्वां प्रपवन्त्वमात्मान धारयतीति धर्मः संभारो धर्मश्च सद्धर्मः—आन्त्यादिकश्चरणधर्मो एषावे ततः पराङ्मुखः, 'प्रमादपरः' मद्यादिप्रमादासक्तः, 'जिनमतमनपेक्षमाणो पर्वते आर्तध्याने' इति तत्र जिनाः—तीर्थकरास्तेषां मतम्—आगमकथं प्रपद्यन्मिस्यर्थः सदनपेक्षमाणाः—स्त्रिरपेक्ष इत्यर्थः, किम् ?—धर्तवे आर्तध्याने इति गाथार्यः ॥ १७ ॥ साम्प्रतमिदमार्तध्यानं समभवमधिष्ठुत्य यदनुगढं यदनर्हं पर्वते तदेतदभिधित्सुराह—

तद्विरतयेसन्निरया पमापयसंभवायुं क्षात्र । सङ्गपमावसूहं वक्ष्येवम अद्वयमेव ॥ १८ ॥

व्याख्या—'तद्' आर्तध्यानमिति योगः, 'अविरतयेसन्निरयसप्रमादपरसंयतानुग'मिति तत्राविरता—मिथ्यादृष्टयः सम्प्र-
 नृष्टयश्च देसाविरताः—एकद्रव्याद्यनुप्रसथपरमेदाः भावकाः प्रमादपराः—प्रमादनिष्ठाश्च ते सयताश्च २ ताननुगच्छतीति विग्रहः,
 नैवाममसत्संयतानिति भावः, इदं च स्वकपतः सर्वप्रमादमूलं पर्वते, यतश्चैवमतो 'वर्जयितव्यं' परित्यजनीयं, केन ?—'यति-
 जनेन' सायुज्येकेन, सपथक्षणस्यात् भावकजनेन, परित्यागार्हत्वादेयास्तेति गाथार्यः ॥ १८ ॥ सकमार्तध्यानं, साम्प्रतं
 रौद्रप्रयानावसरः, तदपि चतुर्थिधमेव, तद्यथा—'हिंसानुषन्धि मृषानुषन्धि स्त्रेयानुषन्धि विषयसंरक्षणानुषन्धि च, सक
 योमास्यानिषाचकेन—'हिंसाऽनृतस्त्रेयपिपयसरक्षणोभ्यो रौद्र'मित्यादि (सत्त्वार्थे अ० १-सू० ३६) ॥ तत्राऽऽद्यमेव
 प्रतिपादनायाह—

सकपदेहेरवपयद्वक्त्रकममात्वाहृत्स्मिदत्तं । अङ्गकोदव्याहृत्यं मिथिप्रमयकस्रोमृमन्निषात् ॥ १९ ॥

व्याख्या—सत्या—एकेन्द्रियादयः तेषां पथपेधवन्धनदहनाद्भुजमारणादिप्रणिधानं तत्र वध—ताडनं करकशलसादिभिः

कर्मोदयायजा इति गाथार्थः ॥ १४ ॥ आह—कथं पुनरोपत एषाऽऽर्चयता ज्ञायत इति ?, तत्पते, शिरोभ्यः, तान्मेघो पदार्कपश्चाद्—

अस्यार्कपदयोदकपक्षिरेवत्तत्तादृश्याद् विष्णोर्दृष्टासिद्धिष्योगादिभ्योऽपिपञ्चादिभिर्छादं ॥ १५ ॥

आख्या—‘तस्य’ शार्तध्यायिनः आकन्दनादीनि स्त्रिज्ञानि, सप्ताऽऽकन्दन—महता छादेन विरचणं, द्योषनं त्वभुव रिपूर्णनयनस्य दैर्घ्यं परिदेवर्त—गुणः २ छिद्यभाषणं साहनम्—वरःशिरःकुट्टनकसंशुष्यनानि, एषानि ‘छिन्नानि’ चिह्नानि, अयूनि च इष्टानिष्टविद्योगाविद्योगसर्वेदानामिच्छानि, सर्वेष्टविद्योगानिमिच्छानि तथाऽनिष्टाविद्योगानिमिच्छानि तथा येदना निमिच्छानि चेति गाथार्थः ॥ १५ ॥ किं ज्ञान्यद्—

विस्तर च विवक्षयात् पठेद्यद् दक्षिण्यो विद्युर्दोषो । पथेद् वामु तच्च वपञ्चनरापथो दोष ॥ १६ ॥

आख्या—‘निश्चसि च’ कुरुषति च ‘निजकृतानि’ आत्मकृतानि अस्यकृतपिकृतानि कर्मविहस्यकृतपाणिभ्यादीन्ये छद्ममते, तथा ‘मघसति’ स्त्रीति शत्रुमन्यते ‘सविक्रयः’ साधर्यः ‘विमूर्तीः’ परस्मिन् इत्यर्थः, तथा ‘मार्धपते’ अभिषेकपति परविमूर्तीरिति, ‘तासु रज्यते’ शास्त्रिणि प्रासासु विमूर्तिपुत्रात् गच्छति, तथा ‘सर्वर्जनपरापणो भवति’ साध्या—विमूर्तीनां सर्वर्जे—वपादाने परापण—वपुःकाः सर्वर्जनपरापण इति, सर्वर्धेयममूर्तो भवति, असापञ्चार्धभ्यापीति गाथार्थः ॥ १६ ॥ किं च—

सदादक्षिणमिन्दो दक्षमपरापणो क्सावते । दिक्षमपमन्येयकरो वदद् अदक्षि कर्माणि ॥ १७ ॥

आख्या—साम्पादपथ्यं वे विपयाद्यं सेषु एवो—सुर्विष्ठता काङ्क्षाधानित्यर्थः, तथा सर्वर्मेपरापणः प्रमादपरा, तत्र

दुर्गां प्रपतन्वमात्मानं भारयतीति धर्मः संज्ञासौ धर्मश्च सधर्मः—आन्त्यादिकभरणधर्मो मृष्टते ततः पराङ्मुखः, 'प्रमादपरः' मद्यादिप्रमादासक्तः, 'जिनमतमनपेक्षमाणो यतीते आर्वाभ्याने' इति तत्र जिनाः—तीर्थकरास्तेषां मतम्—आगतकपं प्रपन्नमित्यर्थः सदनपेक्षमाणः—स्त्रिरपेक्ष इत्यर्थः, किम् ?—यतीते आर्वाभ्याने इति गाथार्थः ॥ १७ ॥ सान्मतमिदमार्वाभ्यानं सन्मतमधिकृत्य यदनुगर्तं यदनर्हं वर्तते तदेतदभिधित्वुराह—

तद्विशिष्टदेवसहितया यमापयासंभ्रमयुतं ज्ञात्वा । सङ्गममाश्रयं कृत्वा यद्विचयेन ॥ १८ ॥

व्याख्या—'तद्व' आर्वाभ्यानमिति योगः, 'अधिरतवेष्टाधिरतप्रमादपरसंयतानुग'मिति सभाधिरता—मित्याहृदयः सन्त्य रट्टयश्च देष्टाधिरताः—एकद्वयाद्यनुप्रसथरभेदाः भावकाः प्रमादपराः—प्रमादनिष्ठाश्च ते सयसाश्च २ ताननुगच्छसीति विप्रहः, नैयाप्रमत्तसयसानिति भावः, इदं च स्यक्यतः सर्वप्रमादमूलं वर्तते, यतश्चैवमतो 'धर्मयितव्य' परित्यजनीयं, केन ?—'यति-जनेन' साधुजोकेन, तपलक्षणत्वाद् भावकजनेन, परित्यागार्हत्वादेवास्तेषु गाथार्थ ॥ १८ ॥ सकमार्तभ्यानं, सान्मतं रौद्रध्यानावसरः, सदपि चतुर्थिधमेय, तद्यथा—'हिसानुवन्धि नृयानुवन्धि विपयसरक्षणानुवन्धि च, सक योमास्यातिबाधकेन—'हिसाऽनृतस्तेयविपयसंरक्षणेभ्यो रौद्र'मित्यादि (तत्त्वार्थे अ० ९—सू० ३६) ॥ तस्माऽऽद्यभेदं प्रतिपादनायाह—

सततदेवेदं यद्यद्यक्यकस्यारम्यादुपस्थितम् । आदिकोदयादयत्नं विप्रियममयोऽयमभिधाप ॥ १९ ॥

व्याख्या—सत्त्या—युक्तेन्द्रियादयः तेषां यद्यवेधयन्धनवहनाङ्गनमारणादिप्रणिधानं तत्र यथा—सारुनं करकषलतादिभिः

कर्मोद्भाषणा इति गाथार्थः ॥ २४ ॥ आह—कर्म पुनरोष्य प्रसाददर्शय्यावा स्थापय इति ? त्वय्येवे, लिङ्गेभ्यः, शान्त्येवो-
पदर्शयिष्याह—

एवमर्थवत्त्वमप्यत्रपदित्वेनव्यवहारमाह किमाह । द्वाविंशतिभोज्यादिबोणदियसमादिमिचार्हं ॥ १५ ॥

प्रास्ता—‘तस्य’ भावेष्वादिनाः आकन्दनाधीनि स्त्रिज्ञानि, सप्ताऽऽकन्दन-सहस्राष्टयेन विरचणं, शेषचनं त्वष्टुप
रिपूर्णनयनस्य ईश्वरं परिरेचनं-युतः । २ छिष्टभाषणं साहसम्-वराशिरःकुटनकेशाष्टयनादि, एषानि ‘सिद्धानि’ चिद्धानि,
अमूनि च इदानीद्यविभोगाविभोगवेदानानिमिष्ठानि, सप्तेष्टविभोगानिमिष्ठानि सप्ताऽऽनिष्टाविभोगानिमिष्ठानि तथा वेदना
निमिष्ठानि चेति गायार्थः ॥ १५ ॥ किं प्राप्यत्—

भित्त ५ भित्तज्जादं वरुणं वदन्ति नमो भित्तार्जो । वरुणं वरुणं रज्ज् वदन्ति नमो भित्तार्जो ॥ ११ ॥

व्याख्या—‘निश्चयि च’ भुञ्जति च ‘निष्कृतानि’ आत्मकृतानि अत्यफलयिफलानि कर्मस्त्रित्यकलाघाणिभ्यादीभ्ये
 यस्मत्पते, यथा ‘मसंघति’ स्त्रीति ऋभन्त्यते ‘सविक्रमः’ सामर्थ्यः ‘विभूतीः’ परस्मत्पद् इत्यर्थः, यथा ‘प्रार्थयते’ कनिष्ठपति
 परस्मिन्पूर्वीरिति, ‘वासु रन्त्यते’ सास्विति मासासु विभूतिदु रागं गच्छति, यथा ‘वदर्जनपरायणो भवति’ सासा—विभूतीना
 भवति—उपादाने परायण—चक्षुकः सदर्थनपरायण इति, यतश्चैवन्मूढो भवति, असाधप्यार्थप्राप्तीति भाष्यार्थः ॥१६॥ किं च—

एतत्प्रमाणमिदं सदात्मनस्तुतो यमाद्ययो । विष्णोर्भक्त्यर्थेकत्रो हार आदिनि एतादिनि पृ १०

स्वाध्या—स्वाध्यायपत्र हे विषयास सेवु एवो—भूर्भुवः काज्ञानानित्यर्थः, तथा सत्यमपराधमुखाः समादपरा, सन्न

पुर्वां प्रपठन्त्वमात्मानं धारयतीति धर्मः संध्यासौ धर्मश्च सद्धर्मः—आभ्यादिकक्षरणधर्मो एष्यते सत्र पराङ्मुखः, 'प्रमा-
दपरा' मद्यादिप्रमादासक्तः, 'जिनमतमनपेक्षमाणो वर्तते आर्तध्याने' इति तत्र जिनार्त-तीर्थकरास्तेषां मतम्—आगतमकथं
प्रपञ्चनमित्यर्थः तदनपेक्षमाणः—तस्मिन्नेव इत्यर्थः, किम् ?—मर्त्तते आर्तध्याने इति गाथार्थः ॥ १७ ॥ साम्प्रतमिदमार्तध्यानं
सम्भयमभिदृश्य यदनुगतं यदनर्हं वर्तते तदेतदभिधित्वुराह—

तद्विरचयेद्विरचा यमाद्यपरसंज्ञाश्रुतं सत्त्वं । सम्प्रमायमूर्धं यत्नेवर्धं अद्वययोगे ॥ १८ ॥

व्याख्या—'तद्' आर्तध्यानमिति योगः, 'अविरतवेद्यविरतप्रमादपरसंयतानुगमिति तत्राविरता—मिथ्यादृष्टयः सम्प्र-
मदृष्टयश्च देशविरताः—एकद्वयाद्यनुप्रवृत्तपरमेदाः श्रावकाः प्रमादपराः—प्रमादनिष्ठाश्च ते संयताश्च २ साननुगच्छसीति विप्रहः,
नेवाप्रमत्तसंयतानिति भावः, इदं च स्वकपठः सधर्ममादमूर्धं वर्तते, एतच्चैवमतो 'वर्धयितव्य'परित्यजनीयं, केन ?—'यति-
जनेन' साधुलोकेन, उपलक्ष्यणत्वात् श्रावकजनेन, परित्यागार्हत्वादेवास्येति गाथार्थः ॥ १८ ॥ एकमार्तध्यानं, साम्प्रतं
रौद्रध्यानवसरः, तदपि चतुर्विधमेव, तद्यथा—'हिसानुबन्धि मूयानुबन्धि विषयसंरक्षणानुबन्धि च, तत्कं
चोमास्थानियाश्चकेन—'हिसाऽनृतस्त्रेयविषयसंरक्षणेभ्यो रौद्र'मित्यादि (तत्त्वार्थे अ० १—सू० ३३) ॥ तस्माऽऽद्यमेव
प्रतिपादनायाह—

सद्यस्त्वदेवैवधयवधकमनात्पादपक्षिहार्थं । अद्वयोद्व्याहृत्यं नितिवज्जस्रप्रसोद्धमसिधार्थं ॥ १९ ॥

व्याख्या—सत्या—युक्तेन्द्रियादयः तेषां धर्मेधवन्धनदहनाङ्गनमारणादिप्रणिधानं तत्र धर्मः—तादृशं करकषलवादिभिः

कर्मोद्घातया इति भाष्यार्थः ॥ १४ ॥ आह—कथं पुनरोपत पद्याऽऽर्चय्याता ज्ञायत इति ?, उच्यते, लिङ्गेभ्यः, तान्त्र्येयो-
पदर्शयन्नाह—

उत्पद्यन्मयोपपत्तेश्चेदस्यजातत्वात् किमाह । इष्टाभिः श्रियोऽप्यधिकोऽपि पञ्चमिच्छाह ॥ १५ ॥

व्याख्या—‘उत्पद्य’ भावोऽप्यादिनः आकन्दनादीनि श्लिष्टानि, सत्ताऽऽकन्दन—महाया यादेन विरचण, सोऽपचनं स्वश्रुप
रिपूर्णपनस्य दैन्यं परिदेवने—पुनः २ श्लिष्टभाषणं तादृकम्—उरगश्चिरकुटनकेयुह्यनानादि, पदानि ‘श्लिष्टानि’ चिह्नानि,
अमूनि च इष्टानिदधियोगाविधेयोनधेद्वनानिमिच्छानि, उन्नेष्टविधेयगनिमिच्छानि स्यादन्निष्टाविधेयगनिमिच्छानि स्या वेदना
निमिच्छानि चेति भाष्यार्थः ॥ १५ ॥ किं चाभ्यस्त—

मिराह च विरज्जनात् पठंवाह सन्निभस्यो निरुद्धयो । पत्येह तासु रज्ज्वरज्ज्वरादभ्यो दोह ॥ १६ ॥

व्याख्या—‘निरुद्ध’ इति च’ द्रुतमिति च ‘निमज्जकृतानि’ आत्मकृतानि अस्यफळयिफळानि कर्मोद्घातकजावाणिभ्यादीन्ये
सम्प्रत्यते, तथा ‘मज्जसति’ इति च द्रुतमभ्यते ‘उविस्मयः’ चाभ्यर्थः ‘विमृती’ परसम्पद इत्यर्थः, तथा ‘भार्ययते’ अभिमुख्यति
परविमृतीरिति, ‘तासु रज्ज्वते’ शास्त्रिणिमाध्यासु विमृतिवृत्तायां गच्छति, तथा ‘तद्वर्जनपरायणो भवति’ चासां—विमृतीना
मर्जने—उपादाने परायण—चण्डकः तद्वर्जनपरायण इति, सततैवममूतो भवति, असाधव्यावर्तय्यादीति भाष्यार्थः ॥ १६ ॥ किं च—

यापयिष्यन्मिदो यदभ्यस्तपुनरो रज्ज्वरज्ज्वरो । निरज्ज्वरपचयेतस्यो वाह सन्निभ कृतमिदं ॥ १७ ॥

व्याख्या—‘सम्प्रदाययस्य’ वे विपयास्य वेपु पृच्छो—सुर्विकृतः काङ्क्षावानित्यर्थः, तथा सज्जनपरायणः प्रमादपरा, तत्र

रौद्रध्यानमिति प्रकरणाद्ब्रूम्यते, क्रियेतिष्टस्य सत् इत्यत आह—माया—निकृतिः साऽस्यास्तीति मायायी तस्य मायायिनो—
यणिजादः, तथा 'असिधधानपरस्' परयधानाप्रवृत्तस्य, अनेनाद्येवेत्यपि प्रवृत्तिमप्या(स्या)ह, तथा 'प्रच्छन्नपापस्' कूटप्रयोना
कारिणस्तस्यैव, अथवा धिग्जातिकुलुतीर्धिकादेरसद्गुण गुणयन्त्रमात्मानं स्यापयतः, तथाहि—गुणरहितमप्यारमान यो
गुणयन्त्रं स्यापयति न तस्मादपरः प्रच्छन्नपापोऽस्तीति गायार्थः ॥ २० ॥ चको द्वितीयो भेदः, साम्प्रत तृतीयमुपदर्शयति—

न च त्रिकोकोद्धारकस्ततः प्रभोदयान्वयमन्वयः । परस्वरूपविच पत्तोनाद्यादिरवेकं ॥ २१ ॥

व्याख्या—तथाशब्दो दृष्टाव्ययसायमकारसाहचर्योपदर्शनार्थः, तीमो—तत्कटौ तौ कोभलोभौ च २ साम्यामाकुलः—
अभिभूतस्तस्य, अन्तोरिति गम्यते, किं १—भूतोपहननमनार्थमिति हन्यतेऽनेनेति हननम् त्वय—सामीप्येन हननम् त्वय
हनन भूतानामुपहनन भूतोपहननम्, आराद्यातं सर्वद्वेषधर्मस्य इत्यर्थे नाऽऽर्ज्यमनार्थः, किं तदेवाविधमित्यत आह—परस्-
व्यादरण्यविष, रौद्रध्यानमिति गम्यते, परेषां द्रव्य २ सच्चिदादि सच्चिपय हरणविषं २ परद्रव्यहरणविषं, तदेव विश्वेभ्यसे—
किम्भूतं सदित्यत आह—'परलोकापायनिरपेक्ष'मिति, तत्र परलोकापायाः—नरकगमनादयस्तत्रिरपेक्षमिति गायार्थः
॥ २१ ॥ चकत्तृतीयो भेदः, साम्प्रत चतुर्थं भेदमुपदर्शयन्नाह—

सदृशसिद्धयसादृश्यमन्वयसादृश्यपरायनमिदं । सद्भाविर्दक्षप्रतोरनपापकलुसावह चित्तं ॥ २२ ॥

व्याख्या—शब्दादयश्च ते विषयाश्च शब्दादिविषयास्तेषां साधनं—कारणं शब्दादिविषयसाधनं च (तच्च) तद्धन च शब्दा
दिविषयसाधनपन तत्सरक्षणो—तत्परिपालने परायणम्—तद्युक्तमिति विप्रहः, तथाऽनिष्टं—सत्तामनभिजयणीयमित्यर्थः, इदमेव

वेधस्तु नासिक्कादिष्वेधनं कीदृशिकादिभिः धनघनं—सपमनं रज्जुनिगडादिभिः दहनं—ग्रहीतमुत्सृज्जकादिभिः अद्भुतं—एतान्मुन
 भ्रष्टागात्रवरणादिभिः मारय—प्राणविषयजनमासिक्कादिभिरुत्थादिभिः, आदिशब्दादागादपरितोषनपाटनादिवरिप्रदः, एवंतु
 प्रणिधानम्—अकुर्वतोऽपि कृत्यं प्रति ददाभ्यवधानमित्यर्थः, प्रकरणाद् रौद्रध्यानमिति गमयते, किंविशिष्ट प्रणिधानम् ?—
 ‘अतिकोपमहमस्तम्’ अतीवोत्कटो यः कोपः—रौपः स एवापायहेतुत्वाद्गृह इव प्रहस्तेन प्रसक्तम्—मभिभूतं, कोपप्रदृष्टाच्च
 भानादयो दृष्टान्ते, किंविशिष्टस्य सप्त इदमित्यत्र आह—‘निर्पुणमनसः’ निर्पुण—निर्गतदयं मनः—विषयमन्तःकरण यस्य स
 निर्पुणमनास्तस्य, एवंव विवेच्यते—‘अथमविषयक’मिति अथमा—अपन्यो नरकादिमासितक्षणो विषयक—परिणामो यस्य
 तस्यथाविधमिति ग्राह्यार्थः ॥ १९ ॥ उक्ता प्रथमो भेदः, साम्प्रतं द्वितीयमभिधित्सुराह—

विशुद्धमभासम्पदपदप्रधानादवयवमिदम् । साधादिभ्योऽर्धकम्यत्तस्य पञ्चदशतस्य ३ १ ३

व्याख्या—‘विशुन्नासम्पासम्भूतभूतधातादिपञ्चनमभिधान’मित्यध्यानिष्टस्य सूचकं विशुन विशुनमनिष्टसूचकं ‘विशुनं
 सूचकं विशु’सिद्धिं पञ्चनात्, समार्थां साधु सम्यं न सम्पन्नसम्यं—अकारमकारादि न सञ्ज्ञतमसम्भूतमनूतमित्यर्थः, तच्च
 पञ्चदशरत्नपदवर्धनेनोपाधिभेदतज्जिधा, तद्वधा—असूतोऽन्नाधनं भूतनिहृवोऽर्धान्तराभिधानं चेति, सन्नाभूतोऽन्नाधनं यथा
 सर्वगतोऽयमात्मोत्थादि, भूतनिहृवस्तु नास्त्येवात्मोत्थादि, गामभ्यमित्यादि ह्रस्वतोऽर्धान्तराभिधानमिति, भूतानां—सम्माना
 मुपपादो यस्मिन् तन्मूर्तोपपातं, छिन्धि मिच्छि व्यापादय इत्यादि, आदिशब्दः प्रतिभेदं स्वगतानेकभेदप्रवर्तनार्थः, यथा
 विशुनमनेकपाडनिष्टसूचकमित्यादि, तच्च विशुन्नादिपञ्चनेष्वपदवर्तमानस्यापि पञ्चसिं प्रति मणिधानं—रक्षाभ्यवधानतज्जिधं,

रौद्रध्यानमिति प्रकरणाप्रम्यते, किञ्चिद्विष्टस्य सत इत्यत्र आह—माया—निकृतिः साऽस्यास्तीति मायाधी तस्य मायाविमो-
यणिजादेः, तथा 'अतिसन्धानपरस्य' परयथानामपृच्छस्य, अनेनासेयेष्वपि प्रवृत्तिमप्या(स्या)ह, तथा 'प्रच्छन्नपापस्य' दूटप्रयोग
कारिणस्तस्यैव, अथवा चिन्मात्रिककुर्वीर्थिकादेरसम्भवगुणं गुणयन्तमात्मानं स्थापयतः, तथाहि—गुणरहितमप्यात्मानं यो
गुणयन्तं स्थापयति न तस्मादपरः प्रच्छन्नपापोऽस्तीति गाथार्थः ॥ २० ॥ एको द्वितीयो भेदः, साम्प्रतं चतुर्थमुपदर्शयति—

तत्र त्रिदशेदयोऽहमकारस्य धूम्रोऽवधायकमन्त्रम् । परब्रह्मरूपमिदं परकोषाद्यापरिरेकम् ॥ २१ ॥

व्याख्या—समाशब्दो दृढाव्यवसायप्रकारसाहचर्योपदर्शनार्थः, सीमा—तत्कटी सौ क्रोधलोभौ च २ साम्यामाकुलः—
अभिभूतस्तस्य, अन्तोरिति गम्यते, किं ?—'भूतोपहननमनार्थ'मिति हन्यतेऽनेनेति हननम् उप—सामीप्येन हननम् उप
हनन भूतानामुपहननं भूतोपहननम्, आराध्यात् सर्वदेवधर्मस्य इत्यर्थे नाऽऽर्पमतार्थः, किं तदेवविधमित्यत्र आह—परद्र-
व्यहरणमिदं, रौद्रध्यानमिति गम्यते, परेषां द्रव्यं २ सच्चिदादि तद्विषयं हरणमिदं २ परद्रव्यहरणमिदं, तदेव विशेष्यते—
किन्मूर्तं तदित्यत्र आह—'परलोकापायनिरपेक्ष'मिति, तत्र परलोकापायाः—नरकनामनादयस्तस्मिन्निरेषामिति गाथार्थः
॥ २१ ॥ एकस्तुतीयो भेदः, साम्प्रतं चतुर्थं भेदमुपदर्शयन् आह—

साराधिसप्तसाहस्रवक्त्रसारसहस्रपरावक्त्रमस्मिन् । साराधिर्यज्ज्यरोषपापकष्टसाहस्रमिदं ॥ २२ ॥

व्याख्या—शब्दादयश्च ते विषयाश्च शब्दादिविषयास्तेषां साधनं—कारणं शब्दादिविषयसाधनं च (तच्च) तद्धनं च सारदा
दिविषयसाधनधनं तत्सरक्षणो—तत्परिपालने परायणम्—तद्गुणमिति विग्रहः, तथाऽनिष्ट—सवामनमिच्छपणीयमित्यर्थः, इदमेव

विशेष्यते—सर्वेषामभिप्रायानुनेनाहुमिति संशयते—न विद्याः कः किं करिष्यतीत्यादिउक्षणेन, तस्मात्सर्वेषा यथाशकस्योपपाद एव श्रेयानित्येवं परोपपादेन च, तथा कस्यप्यन्त्यात्मानमिति कस्यपाः—कथायाश्चैराहुः—आप्तं यत् तद् तथोच्यते, चित्तम्—अन्तःकरणं, प्रकरणादौद्रभ्यानमिति गम्यते, इह च शब्दादिष्वप्यसाधनं धनविशेषणं किञ्च भावकस्य चेत्यप्यनंतरक्षणे न दौद्रभ्यानमिति प्रापनार्थमिति गाथार्थः ॥ २२ ॥ साम्प्रत विशेषणाभिधानगर्भमुपसहरन्नाह—

एव कलकलानामुभयमिषयमनुविधत्तं चान्तेव । अक्षिरवेद्यासंज्ञप्रजनमजसंवेदियमहर्षम् ॥ २३ ॥

व्याख्या—‘एवं’ एवं करणं स्वयमेव कारणमन्त्यैः कृतानुमोदनमनुमतिः करणं च कारणं चानुमतिश्च करणकारणादुभयतः एता एव विषयाः—गोचरो यस्य वस्तरणकारणानुमतिविषयः, किमिदमित्यस्य आह—‘अनुचिन्तनं’ पर्यालोचनमित्यर्थः, ‘अनुमोदं’ इति द्विजानुषन्ध्यादि बहुवचकारं, दौद्रभ्यानमिति गम्यते, अनुमोदमेव स्यामिद्वारेण निक्रयति—अपिरताः—सम्भारद्वयः, इतरे च देवासंयता—भावकाः, अनेन सर्वसयत्तव्यवच्छेदमाह, अक्षिरवेद्यासयता एव अन्तः २ तेषां मनांसि—चिन्तानि तैः संसेवितं, सच्चिन्तितमित्यर्थः, मनोमद्वणमित्यत्र भ्यानचिन्तायां प्रधानाहस्यापनार्थम्, ‘अपन्य’—मित्यभेदस्फुरं पाप निन्यमिति गाथार्थः ॥ २३ ॥ अनुमोदं पथामूत्रस्य भवति पदमूर्धनं वेदमिति तदेवदभिधानुकाम आह—

एवं चाक्षिर पयोधमोक्तस्य वीरस्य । रोदक्कान् संसाधदन्तं मरययदसूदं ॥ २४ ॥

व्याख्या—‘एतद्’ अनन्तरोक्त ‘अनुविधं’ बहुवचकारं रानादेयमोहाद्वित्तस्य आहुतस्य वेति पाठान्तरं, कस्य १—‘वीरस्य’

आत्मनः, किं ?—रौद्रभ्यानमिति, इयमत्र चतुष्टयस्यापि क्रिया, किंविशिष्टमिदमित्यत आह—‘संसारपर्यन्तम्’ ओषतः ‘नर-
कातिमूर्छं’ विशेषत इति गाथार्थः ॥ २४ ॥ साम्प्रतं रौद्रभ्यायिनो लेख्याः प्रतिपाद्यन्ते—

काथोत्पीडकाणां शिषाभ्यो निवृत्तं किञ्चिद्भावो । रोदस्यान्तोदगवत्स कमपदिभ्यामत्र शिषाभ्यो ॥ २५ ॥

व्याख्या—‘पूर्वपदं व्याख्येया, एतावार्थस्तु विशेष’—सीमसंछिदाः—अतिसंछिदा एता इति, आह—कथं पुनः रौद्रभ्यायी
शायत इति !, उच्यते, सिङ्गेभ्यः, शान्येयोपदर्शयति—

किं हि तस्य तस्यैव बहुजनस्य निदानमत्यदोषा । किं च हि साहसु शक्तिरकम्बोदवत्तस्य ॥ २६ ॥

व्याख्या—‘सिङ्गानि’ चिह्नानि ‘तस्य’ रौद्रभ्यायिनः, ‘तत्संज्ञकबहुजनानाविधामरणदोषा’ इत्यत्र दोषशब्दः प्रत्येकम्
भिसंघेयते, तत्संज्ञदोषः बहुसंज्ञदोषः नानाविधदोषः आमरणदोषश्चेति, तत्र हिंसानुषन्ध्यादीनामन्यतरस्मिन् प्रपर्वमान
तत्संज्ञम्—अनुपरातं बाहुस्येन प्रपर्वते इत्युत्संज्ञदोषः, सर्वेभ्योपि धैर्यमेव प्रपर्वत इति बहुलदोषः, नानाविधेषु स्वकृत्वक्षणा
नयनोत्सननादिषु हिंसायुपायेष्वसंस्कृत्यैव प्रपर्वत इति नानाविधदोषः, महदापह्नवोऽपि स्वतः महदापह्नवोऽपि च परे
आमरणादसंज्ञातानुतापः कालसौकरिकपदं अपि स्वसमासानुतापानुश्रयपर इत्यामरणदोष इति तेभ्येव हिंसादिषु, आदि
शब्दाभूषावादादिपरिमहः, तत्रैव तेभ्येव हिंसानुषन्ध्यादिषु चतुर्भेदेषु, किं ?—माहाकरणोपयुक्तस्य सत तत्संज्ञादिदोष
लिङ्गानिति, माहाकरणशब्देनोह वाक्कायी गृह्यते, तत्रैव तान्ध्यामपि तीव्रमुपयुक्तस्येति गाथार्थः ॥ किं च—

रावस्य च शक्तिरपह्नवः निरपेक्षो निरपेक्षो । इति हि तत्र कथयामो रोदस्यान्तोदगवत्सिषो ॥ २७ ॥

व्याख्या—पूर्व-ध्यानत् प्रथम कृतः—निर्वर्तितोऽभ्यासः—आसेवनालक्षणो येन स तथाविधः, काभिः पूर्वकृताभ्यासः १—‘भावनाभिः’ करणभूताभिः भावनासु या—भायनाविषये पञ्चाद् ‘ध्यानस्य’ अधिकृतस्य ‘योग्यत्वान्’ अनुकूलान् ‘वर्षति’ यातीत्यर्थः, ‘तावत्’ भावना ज्ञानदर्थनकारिष्वेतरायनियता वर्तन्ते, नियताः—परिच्छिन्नाः पाठान्तराद् जनिता इति गायार्थः ॥ ३० ॥ साम्प्रत ज्ञानभावनास्वरूपगुणदर्शनार्थेदमाह—

आये शिवभासो हृदय मयोवात्वं विशुद्धि च । बाष्पगुप्तुश्चिवसरो वो सद्य मुद्रिचकमर्दयो ॥ ११ ॥

व्याख्या—‘ज्ञाने’ श्रुतज्ञाने, नित्य-सदा अभ्यासः—आसेवनालक्षणाः ‘करोति’ निर्वर्तयति, किं १—मनसः—अन्तःकरणस्य, चेतस इत्यर्थः, धारणम्—अष्टमव्यापारनिरोधेनावस्थानमिति भावना, तथा ‘विशुद्धि’ च’ तत्र विप्रोषन विशुद्धिः, सूत्रार्थयोरिति गम्यते, तां, अथाह्वास्वनिर्वेद च, एवं ‘ज्ञानगुणमुणितसार’ इति ज्ञानेन गुणानां—जीवाजीयाभितानां ‘गुणपर्यायवत् द्रव्य’मिति (तस्यां ० अ० ५ सू० ३७) वचनात् पर्यायाणां च तदधिनाभावितानां मुणितः—ज्ञातः परमार्थो येन स तथोच्यते, ज्ञानगुणेन वा—ज्ञानमाहात्म्येनेति भाषाः ज्ञातः सारो येन, विश्वस्येति गम्यते, स तथाविधः, ततश्च पञ्चाद् ‘व्यापति’ विश्वयति, किंविशिष्टः सन् १—सुष्टु—अतिशयेन निश्चला-नित्यकमया सन्ययज्ञानतोऽन्यथाप्रवृत्तिकम्परहितेति भाषाः मतिः—शुद्धिर्यस्य स तथाविध इति गायार्थः ॥ ३१ ॥ चका ज्ञानभावना, सास्मत्त दर्शनभावना स्वरूपगुणदर्शनार्थमिदमाह—

संस्मर्योवादीभो पदमयेवागुभ्यश्चोवेभो । होह वसंतपूजनयो वंसवमुदीर्यं शालंभि ॥ ३२ ॥

व्याख्या—इहाऽऽत्मव्यतिरिक्तो योऽन्यः स परस्वस्य व्यसनम्-भाषत् परव्यसनं सद् 'अभिनन्दति' अतिस्फुटचित्त-
 स्वाद्भद्रं मन्यत इत्यर्थः, शोभनमिव यदेतदित्यं संबलमिति, तथा 'निरपेक्ष' इहान्यभधिकापापभयरहितः, तथा निर्गतं
 वयो निर्देषः, परानुकम्पाशून्य इत्यर्थः, तथा निर्गतानुवापो निरनुवापः, पञ्चाद्यापरहित इति भाषा, तथा किञ्च-'इष्यथ'
 शुष्यथि 'कृत्वपापः' निर्वातिवपापः सिद्धमारकषण्, क इत्यव आह-योद्रव्यानोपगच्छिष इति, अमूनि च छिन्नानि वतन्त
 इति गाथार्थः ॥ २७ ॥ चर्क रीद्रव्यानं, सान्मदं धर्मव्यनापसरः, सत्र तदभिधित्वयेपादाविदं द्वारगाभाद्रयनाह—

भास्वस भावव्ययो देवं कर्म तदप्यम्यवधिषेव । भावंच कर्म सादृषव वे य साधतो ॥ २८ ॥

तथोऽनुवेद्यापो वेस्सा किं कर्म च वाच्यं । कर्म सादृष मुनी सायवयोयो तयो सुख ॥ २९ ॥

व्याख्या—'व्यानस्य' प्रादिकपित्तव्यवार्थस्य, किं १-'भावना' ज्ञानायाः, ज्ञात्वेति योगः, किं च-'देवं' सद्बुधितं, कालं
 तथा भावनविशेषं सद्बुधितमिति, 'भाञ्जजनं' पाषनादि, 'कर्म' मनोनिरोधादि, तथा 'व्यावक्य' एवेयमाज्ञादि, तथा ये
 च 'व्यावारा' अप्रमादाविमुक्ताः, तथा 'अनुवेद्या' व्यानोपरमकाञ्चमाधिन्योऽनित्यत्वाद्यालोचनाक्याः, तथा 'हेरया'
 सुखा एव, तथा 'छिन्नं' अज्ञानादि, तथा 'कर्म' सुरलोकादि, यथाभ्यः स्वावतानेकमेवप्रदर्शनपरः, एवम् ज्ञात्वा, किं १-
 'धर्मवत्' इति धर्मव्यानं व्यापेन्मुनिरिति, 'तत्कृतयोगः' धर्मव्याप्तिकृतान्यासः, 'तवः' पश्चात् शुद्धव्यानमिति गाथाद्रव-
 समासार्थः ॥ २८-२९ ॥ व्यासार्थे तु प्रतिद्वारं प्रत्यकारः स्वयमेव प्रस्पति, समाऽऽप्यद्वारावयवार्थप्रतिपादनायाह—

शुद्धव्यानमसौ भावव्यादि सात्त्वतज्जोनायमुपेह । तावो च व्यावृत्तवचिज्जवेत्तावन्निदावो ॥ ३० ॥

व्याख्या—पूर्व—व्यानात् प्रथमं कृतः—निर्यतिर्वोऽभ्यासः—आसेवनालक्षणो येन स तथापिषा, काभिः पूर्वकृताभ्यासः १—‘भाषनाभिः’ करणभूताभिः भाषनासु या—भाषनाविषये पश्चाद् ‘व्यानस्य’ अधिकृतस्य ‘योग्यताम्’ अनुकपताम् ‘तथेति’ यातीत्यर्थः, ‘साध्या’ भाषना ज्ञानदर्शनकारिष्वप्येतादयनियता वर्तन्ते, नियताः—परिच्छिन्नाः पाठान्तर वा अनिता इति गाथार्थः ॥ ६० ॥ सारप्रदं ज्ञानभाषनास्वरूपगुणदर्शनायेदमाह—

नाये सिद्धमस्तौ इमां मनोधातव विमुक्तिं च । नागुणमुद्धिपतारो वो साह सुनिश्चयमर्था ॥ ६१ ॥

व्याख्या—‘ज्ञाने’ श्रुतज्ञाने, नित्य—सदा अभ्यास—आसेवनालक्षणः ‘करोति’ निर्यतयति, किं १—मनसः—अन्तःकरणस्य, चेतस इत्यर्थः, धारणम्—अशुभक्यापारनिरोधेनावस्थानमिति भाषना, तथा ‘विमुक्तिं च’ सत्र विषोषन विशुद्धिः, सूत्रार्थयोरिति गम्यते, तां, चयाद्वात्रयनिर्वेदं च, पूर्वं ‘ज्ञानगुणमुणितसार’ इति ज्ञानेन गुणाना—श्रीवाजीवाधितानां ‘गुणपर्यायपदं ब्रह्म’मिति (तत्त्वा० अ० ५ सू० ३७) ध्वनात् पर्यायाणां च सद्विनाभाभिना मुणितः—ज्ञासः सारः—परमार्थो येन स तथोच्यते, ज्ञानगुणेन या—ज्ञानमाहात्म्येनेति भाषाः ज्ञातः सारो येन, विश्वस्येति गम्यते, स तथापिषा, ततश्च पश्चाद् ‘व्यायति’ चिन्तयति, किंविशिष्टाः सन् १—सुषु—अतिसूक्ष्मेन निश्चला—निष्प्रकम्पा सम्यग्ज्ञानवोऽन्यथाप्रवृत्तिकम्परहितेति भाषाः मतिः—शुद्धिर्यस्य स तथापिष इति गाथार्थः ॥ ६१ ॥ उक्ता ज्ञानभाषना, साम्प्रदं दर्शनभाषना स्वरूपगुणदर्शनार्थमिदमाह—

व्याख्या—इहाऽऽप्रमव्यतिरिक्तो पोऽभ्यः स परस्मैस्य व्यसनम्-भाषत् परम्यसन तद् 'अभिनन्दति' अतिश्लिष्टचित्-
 स्वाद्धु सन्त्यत इत्यर्थः, शोभनमिदं यदेवमित्यस्य संबुद्धमिति, तथा 'निरपेक्ष' इहान्यभविकापायभयरहितः, तथा निर्गत
 दयो निर्दयः, परानुक्रममाशून्य इत्यर्थः, तथा निर्गतानुवायो निरनुवापः, पञ्चाचापरहित इति भाषः, तथा किञ्च-'दृष्यते'
 शुष्यति 'कृतपापः' निर्धर्तितपापः सिद्धमारकवत्, क इत्यत आह-रौद्रध्यानोपगमिव इति, अमूनि च लिङ्गानि धर्तन्त
 इति गाथार्थः ॥ ७७ ॥ चकं रौद्रध्यानं, सान्प्रतं धर्मव्यनोपसरः, तत्र सदभित्तस्यैवादाविवदं द्वारगाथाद्वयमाह—

कान्तस्य भावध्यानो देव कान्तं तदाऽऽप्रमव्यतिरेकं । कान्तं यत् कान्तं सादृश्यत्वं ये प भाषातो प १८ ॥

ततोऽभ्युद्येतास्तो द्विरसा सिद्धं चकं च कान्तं । धर्मं सादृज्यं सुधी यत्पञ्चयोगो यतो सुखं ॥ २९ ॥

व्याख्या—'ध्यानस्य' प्राथिकपठितशब्दार्थं च, किं १- 'भावना' ज्ञानाद्याः, ज्ञात्वेति योगः, किं च-'देशं' सदुचितं, काल
 तथा आसनविशेषं तदुचितमिति, 'आत्मधर्मं' ध्यायनादि, 'कर्म' मनोनिरोधादि, तथा 'रपातव्यं' ध्येयमाश्नादि, तथा ये
 च 'व्यातारः' अमभादाविमुक्ताः, तदा 'अनुपेक्षा' ध्यानोपरमकाञ्चनाविन्योऽनित्यत्वाद्यालोचनाकपाः, तथा 'उपेक्षा'
 सुखा एव, तथा 'लिङ्गं' मन्त्रानादि, तथा 'कसं' सुरलोकादि, च्याभ्यः स्वगतानेकमेवमदर्शनपरः, एतद् ज्ञात्वा, किं १-
 'धर्म्यम्' इति धर्मध्यानं ध्यायेन्मुनिरिति, 'तत्कृतयोगः' धर्मध्यानाकृताभ्यासः, 'तदा' पञ्चाद् शुक्लध्यानमिति गाथाद्वय-
 समसाधार्यः ॥ २८-२९ ॥ व्यासार्थं तु प्रतिद्वार प्रत्यकारं स्वयमेव परम्यति, तन्नाऽऽपद्ररापयवार्थप्रतिपादनायाह—

इन्द्रवरमनास्तो भावधादि कान्तस्य योगपञ्चमुदे । तानो च कान्तं यत्पञ्चधर्मैकदेवताद्वयमिति वाच्यं प ३० ॥

मित्यर्थः, तथा 'शुभादानमिति शुभं-गुण्यं सासप्तम्यकत्वद्वारास्वरतिगुरुपथेदशुभायुर्निमगोव्रातमकं तस्याऽऽदानं-प्रहणं, किं ?-चारित्र्यभावनया' हेतुभूतया, ध्यानं च चस्रब्दाक्षवर्कमार्नादानादि च 'अयत्नेन' अङ्गुष्ठेन 'समेति' गच्छति प्रामो वीत्यर्थः । तत्र चारित्र्यभावनयेति कोऽर्थः ?-चर गतिभक्षणयोः' इत्यस्य 'अतिवृषूखनिसहिचर इवन्' (पा० ३-२-१८४) इतीधनप्रत्ययान्तस्य चरित्रमिति भवति, चरन्त्यनन्वितमनेनेति चरित्र-क्षयोपक्षमकं तस्य भावधारित्रम्, एतदुक्तं भवति-इहान्यजनोपाद्यादिविषयकर्मसम्प्रायापचयाय चरणभावधारित्रमिति, सर्वसायद्ययोगविनिवृत्तिकया क्रिया इत्यर्थः, तस्य भावना-भन्यासधारित्रभावनोति गाथार्यः ॥ ३३ ॥ स्रक् चारित्र्यभावनया, साम्प्रत वैराग्यभावनयासकप गुणदर्शनार्थमाह-

शुचिदिवज्जासमाधौ निस्संगो विरम्यो निराक्षो य । वैराग्यमाधियम्यो शाण्मि शुचिश्चको होह ॥ ३४ ॥

व्याख्या-सुष्ठु-असीध विदित-ज्ञातो जगतः-चराचरस्य, यथोक्त-अगन्वि जङ्गमान्याहुर्जगद् ज्ञेयं चराचरम्' स्थो भावः स्वभावात्, 'अन्म मरणाय नियतं यद्भुर्बुध्नाय धनमनिर्वृतये । तस्मात्ति पक्ष विपदे तथापि लोको निरालोकाः ॥ १ ॥' इत्यादिषधणो यत्नं स तथापि, कदाचिदेवन्मृतोऽपि कर्मपरिणतिवशात्ससङ्गो भवत्यत आह-'निःसङ्गः' विषयज्जोह-सङ्गरहितः, एयन्मृतोऽपि च कदाचित्समयो भवत्यत आह-'निर्मयः' इहलोकादिसप्तमयविषयमुक्तः, कदाचिदेवन्मृतोऽपि विशिष्टपरिणत्यभावात्सरोक्ताधिकृत्य साधसो भवत्यत आह-'निरासंशयः' इहपरलोकाससाविषयमुक्तः, यथावदात्तथापि यकोपादिरहितश्च, य पर्यायिणो वैराग्यभावितमना भवति स सत्त्वज्ञानाद्युपद्रवरहितत्वाद् ध्याने सुनिश्चलो भवसीति

व्याख्या—‘सङ्कादिदोषरहितः’ सङ्कलनं-सङ्कलन, आदिशब्दात् काङ्गादिपरिमहः, उक्तं च—‘सङ्काकाङ्गायिचिचिरसाऽन्य
 दृष्टिप्रसङ्गापरपञ्चसंज्ञायाः सम्पादद्वारेतिच्चारणः (वत्त्वा० अ० १ सू० १८) इति, एतर्थां च स्वल्पप्रत्यासयानादप्ययने
 न्यस्येण वक्ष्यामाः, उक्तं सङ्कादय एव सम्पत्त्वात्म्यप्रथमगुणातिच्चारत्वात् दोषाः सङ्कादिदोषासौ रहितः-त्यक्तः, उक्तदो
 षरहितत्वादेव, किं १-‘प्रज्ञ(अ)मस्यैर्वादिगुणगणोपेतः’ सप्त प्रकर्षेण अमः प्रथमः-स्येदा, स च स्वपरसमपतत्त्वाधिगमकपः,
 स्यैर्वै तु द्विनशासने निष्पन्नपथा, आदिशब्दात्प्रभावनादिपरिमहः, उक्तं च—‘सपरसमपकोसप्त पिरया द्विगसासप्त
 पभाषणया । आषपणसेष भर्षी वसणदीया गुणा पच ॥ १ ॥’ प्रथमस्यैर्वादय एव गुणास्तेषां गणाः-समूहस्तेनोपेतो-युक्तो
 यः स तथाविधः, अपथा प्रथमादिना स्यैर्वादिना च गुणगणेतोपेतः २, सप्त प्रथमादिगुणगण-‘प्रथमसंवेगनिर्वेदानुक्र-
 म्पास्तिम्यामिष्यकिञ्चक्षणः, स्यैर्वादिस्तु दर्शित एव, य इत्यन्भूतः असौ भवति ‘असन्मूढमनाः’ सत्त्वान्तरेऽध्वान्तश्चिच
 इत्यर्थः, ‘दर्शनशुद्ध्या’ सक्तसंक्षणया हेतुभूतया, क १-‘प्यान इति गाथार्थः ॥ ३२ ॥ उक्ता दर्शनभाषना, साम्प्रत आदिष
 भावनास्यकपगुणस्वर्तनायेदमाह—

नवकमाद्यापनं पोरवदिभिर्भट सुभाषनम् । अमीचमात्राए कात्मपदेच य समेह ॥ ११ ॥

व्याख्या—‘नवकर्मणामनादान्’मिति नवानि-तपचीयमानानि प्रत्यक्षाणि भण्यन्ते, क्रियन्त इति कर्मणि-ज्ञानाद्
 रणीयादीनि वेधामनादानम्-अप्रवृत्तं आदिषभाषनया ‘समेति’ गच्छतीति योगः, तथा ‘पुराणविनिर्जरा’ चिरन्तनक्षपणा-

मित्यर्थः, तथा 'शुभादानमिति शुभ-गुण्यं सातसम्यक्स्वहात्परतिगुरुष्वेदं शुभायुर्नोमगोब्राह्मक तस्याऽऽदानं-ग्रहणं, किं ?-चारित्रभावनाया' बहुभूतया, ध्यानं च चराचराक्षयकर्मार्तादानादि च 'अयस्वन्' अङ्गुशेन 'समेति' गच्छति प्राप्तो धीत्यर्थः । सत्र चारित्रभावनायेति कोऽर्थः ?-‘चर गतिभक्षणयो’ इत्यस्य ‘अतिरूपसूक्ष्मनिसद्विचर इवन्’ (पा० १-२-१८४) इतीषन्प्रत्ययान्तस्य चारित्रमिति भवति, चरन्त्यनन्दितमनेनेति चारित्र-क्षयोपशमरूप तस्य भाष्यचारित्रम्, एतदुक्तं भवति-इदानीमजन्मोपासादविषयकर्मसाधनाय चरणभावधारित्रमिति, सर्वसाधनयोगविनिवृत्तिकया क्रिया इत्यर्थः, तस्य भाषना-भक्त्यासधारित्रभावनेति गायार्थः ॥ ३३ ॥ तस्मात् चारित्रभावना, साम्प्रत वैराग्यभाषनास्वरूप गुणदर्शनार्थमाह-

शुभिरिषयवत्प्रभावे विस्मयो विरासौ च । वैराग्यभाषितमन्यो साधमि शुभिरिषयो दोः ॥ ३४ ॥

व्याख्या-सुष्ठु-प्रतीच विदित-ज्ञातो जगत-चराचरस्य, एषोक्त-‘अगन्ति अङ्गमान्याहुर्जगद् श्रेय चराचरम्’ स्वीभाष स्वभावः, -‘जन्म मरणाय नियत बन्धुर्दुःखाय यनमनिर्वृतये । तद्यास्मि यत्र विपदे तथापि लोको निराशोक्त ॥ १ ॥’ इत्यादिदृष्टानो यन स तथाविधः, कदाचिदबन्धुतोऽपि कर्मपरिणतिवशात्सद्गो भवत्यत आह-‘नि सद्गो’ विषयअक्षेह-सद्गदहितः, एषम्भूतोऽपि च कदाचित्समयो भवत्यत आह-‘निर्मयः’ इहलोकादिसप्तमयविषयमुक्तः, कदाचिदेवम्भूतोऽपि पित्रिष्टपरिणत्यभावात्परलोकाभिप्रेत्य साशंसो भवत्यत आह-‘निराशसह’ इहपरलोकाशसाविषयमुक्तः, चराचरासथाविषयक्रोधादिरहितश्च, य एवंचिधो वैराग्यभाषितमना भवति स स्वल्पज्ञानाद्युपद्रवरहितत्वाद् ध्याने सुनिश्चयो भवतीति

व्याख्या—‘शुद्धादिदोपरहितः’ शङ्कनं—शुद्धा, आदिशब्दाद् कान्तादिपरिमहा, चकं च—‘शुद्धाकाङ्क्षाधिचिद्विस्तारान्य
 इतिप्रसंसापरथापप्यसंज्ञयाः सम्यगरद्वैरविचारः (सत्या० अ० १ सू० १८) इति, एतेषां च स्वकथं प्रत्यास्थानाभ्यपने
 न्ययेण धन्यासाः, तत्र शुद्धादय एव सम्यक्त्वास्वप्रथमगुणाधिवारकात् दोषाः शुद्धादिदोषास्त्रैः रद्वितः—स्वकः, चकदो
 परद्विषत्वादेव, किं १—‘प्रस(म)प्रस्यैर्थाद्विगुणगणोपेयः’ स्व प्रकर्षेण भ्रमः प्रथमः—स्वेदः, स च स्वपरसमयवस्थाधिगमक्य,
 स्वैर्यं तु विनयासने निष्कम्भता, आदिशब्दात्प्रभाषनादिपरिमहा, चकं च—‘सपरसंमयकोसह धिरथा विणसाधर्ण
 पमावणया । आथपप्यसंघ भवौ दंसणदीवा गुणा पव ॥ १ ॥’ प्रथमस्यैर्थादय एव गुणास्तेषां गणाः—समूहस्तेनोपेयो—शुको
 याः स तथाविधः, अपधा प्रथमादिना स्तैर्थादिना च गुणगणोत्तोपेयः २, तत्र प्रथमाद्विगुणगणः—प्रथमसंयोगानिर्घेदानुक-
 र्णास्त्रिमयानिम्यचिद्विषयः, स्तैर्थाद्विस्तु दमिंस एव, प इत्यभूतः भवौ भवसि ‘भ्रमभूतमनाः’ सत्यान्वरेडचान्वविष
 इत्यर्थः, ‘दर्शनशुद्ध्या’ चकचकणया हेतुभूतया, क १—‘व्यान इति गार्थार्यः ॥ १२ ॥ चका दर्शनभाषना, साम्प्रत चारित्र
 भाषनास्वक्यगुणदर्शनार्थेदमाह—

अथकमात्राकारं योग्यविभिन्नं सुमात्रत्वं । चार्थमात्रायां कालमप्येव न समेद ॥ १२ ॥

व्याख्या—‘नवकर्मणामनादान’मिति प्रथानि—उपधीयमानानि प्रत्यक्षाणि भव्यन्ते, क्रियन्त इति कर्मणि—ज्ञानाव
 रणीयादीनि वेधामनादानम्—अप्रार्थ चारित्रभाषनाया ‘समेति’ गच्छतीति योगः, तथा ‘पुराणविनिर्घरा’ चिरन्तनवृत्तपणा-

१ अपरसमयकोसह विरथा विषयसमे प्रभाषया । आद्यवदेवा भवितु दर्शनदीपका गुणा पव ० १ ॥

मित्यर्थः, तथा 'शुभादानमिति शुभं-शुष्यं सातसम्यक्स्वहात्स्वरतिपुरुषवेद्यशुभायुर्नामगोत्रात्मकं तस्माऽऽदानं-महर्षेः, किं १-‘वारिषभावनया’ हेतुभूतया, एतानं च वसव्याभयकर्मनादानादि च ‘अयश्चेन’ अहेतुचेन ‘समेति’ गच्छति मामो शीत्यर्थः । तत्र वारिषभावनयेति कीड्यर्थः १-‘वर गतिभक्षणयोः’ इत्यस्य ‘अर्तिकपूसूत्रनिसादिभर इन्नन्’ (पा० ३-२-१८४) इतीन्नप्रत्ययान्तस्य वरित्रिमिति भवति, वरन्त्यनन्दिस्वमन्नेनेति वरिष-क्षयोपशमक्य तस्य भावव्यारिषम्, एष दुर्कं भवति-इहायजन्मोपावाटविषकर्मसंश्रयापचयाय वरणभावव्यारिषमिति, सर्वसाधनयोगविनिवृत्तिकया क्रिया इत्यर्थः, तस्य भावना-अभ्यासव्यारिषभावनयेति गायार्थः ॥ ३३ ॥ त्रका वारिषभावनाना, सान्प्रतं वैराग्यभावनारस्यक्य गुणदर्शनार्थमाह—

शुषिदिवज्जासमाधो भिस्तसो विदमन्तो विरासो य । वैराग्यभाविषमप्यो क्षाणमि शुषिचको होह ॥ ३४ ॥

इत्यास्या—सुष्ठु-अतीव विदितः-ज्ञातो जगताः-वरावरस्य, एयोर्कं-जगन्ति जङ्गमान्याहुर्जगद् ज्ञेयं वरावरम् स्वी भावः स्वभावः, -जन्ममरणाय नियतं बन्धुर्बन्धुःस्वाय धनमनिर्वृतये । सप्तासि यक्ष विषदे तयापि लोको निराशोक्तः ॥ ३॥’ इत्यादिलक्षणो येन स तयाविषः, कदाचिदेवम्भूतोऽपि कर्मपरिणतिव्याससङ्गो भवत्यत आह-‘निःसङ्गः’ विषयश्चक्रेह-सङ्गरहितः, एवम्भूतोऽपि च कदाचित्समयो भवत्यत आह-‘निर्मयः’ इहलोकादिसप्तभयविषममुक्तः, कदाचिदेवम्भूतोऽपि यिसिष्टपरिणतभावात्परलोकमधिकृत्य साधसो भवत्यत आह-‘निराशंसश्च’ इहपरलोकाश्रयाविषममुक्तः, यथाव्यासयावि यक्रोपादिरहितश्च, य एवविषो वैराग्यभावितामना भवति स स्वस्यज्ञानाद्युपद्रवरहितत्वाद् भ्याने सुनिश्चलो भवतीति

गाथार्थः ॥ १४ ॥ चका धैराग्रभाषता । मूढद्वारगाथादये व्यानस्य भाषता इति व्यास्यासम्, अपुना देयद्वारन्याधि
स्यासयाऽऽह—

विषं विषं ह्यपराधपशुसपशुसीकविप्रदं चद्रयो । तस्य विषत्वं मद्भिदं विषेसजो ह्यपराधमि ॥ १५ ॥

व्यास्या—‘नित्यमेव’ सर्वकालमेव, न केवल व्यानकाल इति, किं ?—‘युवतिपशुनपुसककुशीसपरिषर्षत् पशुः स्थान
विषनं भणितमिति, तत्र युवतिष्वभेदेन भनुव्यस्त्री देवी च परिगृह्यते, पशुशब्देन तु तिर्यकस्त्रीषि नपुंसकं—मत्तोव
कुत्सिष—निन्दितं स्त्रीत्वं—पशुत्वं वेपथं तं कुसीलाः, ते च सयाधिषा पशुकारादय, चकं च—‘जूरपरसोत्तमंठा धृष्टा चन्माय
गादिषो धे प । एष इति कुसीला वज्जेयथा पयसेषं ॥ १ ॥’ युवतिष्व पशुभ्येत्यादि द्रन्द्रः, युवत्यादिभिः परि—समन्तात्
वर्षितं—रहितमिति विप्रह, यतः—तपस्विनः साधोः, ‘एकमहणे सज्जातीयप्रदणमिति साध्यास योऽय यतिनपुंसकस्य
च, किं ?—स्थानम्—भवकासत्रक्षणं, तदेव विधेयते—युवत्यादिव्यतिरिक्तोपभनापेक्षया विगतजन विजनं भणितम्—वृक
तीर्थकन्देर्गणपदेवमेवम्भूतं नित्यमेव, अन्यत्र प्रवचनोक्तोपसम्भवात्, विशेषतो व्यानकाल इत्यपरिणतयोगादिनाऽन्यत्र
व्यानस्याऽऽरापयिषुमसक्यत्वादिनि गाथार्थः ॥ १५ ॥ इत्थं तावदपरिणतयोगादीनां स्थानमुक्तम्, अपुना परिणतयो
गादीनिभिरुत विधेयमाह—

भिरुतयोग्यं तुल्यं सुधीष काले सुविषकमप्यार्थ । तामेति कल्याण्ये सुखे रत्ने च च विषेको ॥ १६ ॥

१ पूरकभाषाः कलाका मेक्यमभूत रक्षाभय इत्यादयो धे च । पुत्रे सवन्धि कुसीका चर्दवित्तप्राः प्रचदेन ॥ १६ ॥

व्याख्या—तत्र स्थिराः—संहतनपुतिर्भा बहुवचनं तद्वदन्ते, कृता-निर्घर्तिता अभ्यस्त। इति यावत्, के ?—मुख्यम् इति योगाः—ज्ञानादिभाषनाख्यापाराः सत्त्वबुधतपःप्रभृतयो वा यैस्ते कृतयोगाः, स्थिराश्च ते कृतयोगास्तेति विग्रहलोभाम्, अत्र च स्थिरकृतयोगयोश्चतुर्भङ्गी भवति, तद्यथा—‘धिरेणाभेगे णो क्वञ्चोगे’ इत्यादि, स्थिराश्चा—पीनःपुन्यकरणेन परित्वि ताःकृता योगा यैस्ते तथाविधास्तेषां, पुनःशब्दो विशेषणार्थः, किं विशिनष्टि ?—तृतीयमङ्गवतां न क्षेत्राणां, स्वभ्यस्तयोगानां वा शुनीनामिति, मन्यन्ते जीवादीन् पदार्थानिति मुनयो—विपश्चिस्ताद्यस्तेषां च, तथा व्याने—अधिकृत एव धर्मव्याने सुष्ठु—अतिशयेन तिष्ठत्—निष्कम्प मनो येषां ते तथाविधास्तेषाम्, एवंविधानां स्थानं प्रति प्राप्तं अनाकीर्णं धून्येऽरूप्ये या न विशेष इति, तत्र प्रसतिं मुख्यदीन् गुणान् गम्यो वा करादीनामिति प्राप्तः—सन्निवेशविशेषः, इह ‘एकप्रहणे तज्जा तीयप्रहणा’न्नगरखेटकर्वटादिरिग्रह इति, जनाकीर्णो—अनाकुले प्राप्त एवोद्यानादौ वा, तथा धून्ये तस्मिन्नेवारूप्ये वा कारवारे वेति, वा विकल्पे, न विशेषो—न भेदः, सर्वत्र मुख्यभावस्वारिणतत्त्वासेवामिति गार्थार्थः ॥ ३६ ॥ यतश्चैवं—

नो (नो) एतत् समाहारं होत्र मण्योऽप्यवकाशयोगार्थः । मूढोऽतोऽहमिदं को वेत्ति प्रायमाप्स्यस्य ॥ ३७ ॥

व्याख्या—यत एव तदुक्तं ‘ततः’ सत्सात्कारणाद् ‘यत्र’ प्राप्त्यादौ स्थाने ‘समाधानं’ स्वास्व्यं ‘भवति’ जायते, केना मित्यत आह—‘मनोयाक्ताययोगानां’ प्राप्तिरपितत्त्वकया णामिति, आह—मनोयोगसमाधानमस्तु, याक्ताययोगसमाधानं तत्र कोपयुज्यते, न हि तन्मयं व्यानं भवति, अत्रोच्यते, तत्समाधानं दावन्मनोयोगोपकारकं, व्यानमपि च तदात्मकं भव

स्वयं, पर्योक्तम्—‘एवंविधा गिरा मे वसन्ता परंती न वसन्ता । इयं वयोसंययकस्त आसन्नो यादग माणं ॥ १ ॥’ तथा—
‘सुसमाद्विषकरपावस्त अकम्बे कारणमि जयणाप । किरियाकरणा अं सं काश्यमाण भवे अरणो ॥ २ ॥’ न याव समा-
पानमात्रकारिस्वमेव गृह्यते, किन्तु भूषोपरोपरद्विषः, तत्र भूतानि—पृथिव्यादीनि तपरोषः—तत्सहृदनादिसंज्ञाः तेन
रक्षित—परिस्वको यः ‘यत्कमदप्ये सज्जातीयमदग्राद्’ अन्तसादवादानमेतुनपरिमहासुपरोपरद्विषस्य स देवो ‘व्यापतः’ चिन्त-
यतः, तच्चित्त इति ज्ञेयः, अयं गाथार्थः ॥ १७ ॥ गत देसद्वारम्, अधुना कालद्वारमभिधित्सुराद्—

कालोर्ध्वं योर्विष कर्मि ओषसमाह्वस्युचम कदा । न व दिवसविशोकादभियमनं कदाचो मक्षिदं ॥ १८ ॥

व्याख्या—कठनं कालः कलासम्प्रदो वा कालः, स चार्द्धवृत्तियेऽपि द्वीपसमुद्रेऽपि चन्द्रसूर्यगतिरिक्तोपलब्धिमो दिवसादि-
रवसेयः, अपिचभ्यो देसानियमेन मुख्यत्वसम्भावनार्थः, तथा वाह—कालोऽपि स एव, व्यानोचित इति गम्यते, ‘यत्’
काष्ठे ‘योगसमाधानं’ मनोयोगादिस्वास्थ्यम् ‘वृत्तमं’ प्रधान ‘उभये’ प्राप्तोति, ‘न तु’ न पुनर्नयं च, शुभकदस्य पुनःतद्वत्-
र्यसादेवकारार्थत्वाद्वा, किं !—दिवसनिश्चायेकादिनियमनं व्याधिनो भणितमिष्टि, दिवसनिधौ प्रतीते, वेष्टा सामान्यत एव,
तत्वेकदेशो मुद्रवीर्यः, आदिष्वभ्यात् पूर्वाह्णपरारुहवि वा, एतद्विषमन दिव्येवस्यादिलक्षण, व्याधिन—सत्त्वस्य भणितम्—
तर्कं तीर्थकराणापरैर्नयेति गाथार्थः ॥ १८ ॥ गतं कालद्वारं, सामप्रतमासनविशेषद्वारं व्याधिरस्यासयाऽऽह—

१ पुरविद्याः श्रीमंथा अष्टमेऽध्यायेऽथी न अष्टम्या । इति विद्याविरचयत्वात् व्यापमात्रेण वाकिञ्चं व्यापम् ॥ १ ॥ २ सुप्रसन्नचित्तकरादजाकारं कारणं यत्तद्वत्ता ।
किञ्चकार्यं यत्तत्कार्यमिष्टं नयेत् यदेतः व्याप ॥ २ ॥

व्याख्या—इदं यथा काचित् 'देशवत्त्वा' ष्टीरावत्त्वा निपण्णादिकर्म, किं ?—'चित्' इत्यभ्यस्ता चक्षित्वा वा, स्याज्जुधी-
यमाना 'न ध्यानोपयोगिनी भवति' नापि कृतधर्मधानपीडाकरी भवतीत्यर्थः, 'व्यायेव तदवस्थ' इति सैवावस्था यस्य
स तदवस्था, तामेव विशेषतः प्राह—'स्थितः' कायोत्सर्गोपपन्नतादिना 'निपण्णः' उपविष्टो धीरासनाविना 'निर्विण्णः' सन्नि-
विष्टो दण्डायतादिना 'वा' विभाषायांमिति गाथार्थः ॥ १९ ॥ आह—किं पुनरयं देशकालासनात्मनियम इति ?, अत्रोच्यते,

सद्वस्तु सद्वस्तु मुखमो व देशकालवेष्टासु । नरेककादिकामं पला बहुषो समिपपावा ॥ ४० ॥

व्याख्या—'सर्वसु' इत्यशेषासु, देशकालवेष्टासु इति योगः, 'वेष्टा'—देशवत्त्वा, किं ?—'वर्तमानाः' अवस्थिताः, के ?—
'मुनयः' प्राप्तिरूपितशब्दार्थाः 'यद्' यस्मात्कारणात्, किं ?—परः—प्रधानस्यासौ केवलद्विलामश्च २ सं प्राप्ता इति, आदि-
शब्दान्मनःपर्यायज्ञानादिरप्रहृष्टा, किं सद्देशे प्राप्ताः ?, न, केवलधर्म 'बहुषः' अनेकशः, किंचिच्छिष्टाः ?—'द्यान्सपापाः'
तत्र पातयति नरकादिव्यति पापं द्यान्तम्—उपशमं नीतं पापं दैत्ये सधाविधा इति गाथार्थः ॥ ४० ॥

तो देशकालवेष्टादियमो सावत्स नसि समयसि । जोगाय समाहार्यं बह होह वहा (प)नदपदं ॥ ४१ ॥

व्याख्या—यस्मादिति पूर्वगाथायामुक्तं तेन सहास्याभिसम्बन्धः, तस्माद्देशकालवेष्टानियमो ध्यानस्य 'नासि' न
विद्यते, क ?—'समये' आगमे, किन्तु 'योगानां' मनःप्रवृत्तीनां 'समाधानं' पूर्वोक्तं यथा भवति तथा (प्र) 'यचितव्य' (प्र)-
यसः कार्य इत्यत्र नियम पृथेति गाथार्थः ॥ ४१ ॥ गतमासनद्वारम्, अधुनाऽऽलम्बनद्वारावयवार्थमतिपादनायाह—

त्येव, यथोक्तम्—‘पूर्वविहा गिरा मे वसत्वा परिसी न वसत्वा । इय येयादियवक्त्रस्त भासभो याद्ग माण ॥ १ ॥’ तथा—
‘सुसमादियकरपापस्त अकळे कारणमि क्षयणाए । किरियाकरण जं तं काइयमाण भवे जइणो ॥ २ ॥’ न चात्र समा-
धानमात्रकारित्वमेव गृह्यते, किन्तु भूतोपरोपरद्वितः, तत्र भूतानि—मृषिभ्यादीनि उपरोधः—तत्सद्वदनादिलक्षणाः येन
रहितः—परित्यक्तो यः ‘एकमहणे सज्जातीयप्रहणाद्’ अनूठापचादानमैषुनपरिमहापुपरोपरद्वितय स देवो ‘व्यापतः’ चिन्त-
यतः, तच्चित इति शेषः, अयं गाथार्थः ॥ १७ ॥ गतं देवद्वारम्, अशुना कालद्वारमभिधित्सुराह—

काळोदीव धादिव धादि ओपसमाहत्सुच्य कइह । न र दिवधमिहादेकद्वितियमत्तं धादो यद्वितं ॥ १८ ॥

व्याख्या—कलनं काळः कलासमूहो वा काळः, स चार्द्धतृतीयेषु द्वीपसमुद्रेषु चन्द्रसूर्यगतिक्रियोपलक्षितो दिवसादि-
रयसेषः, अपिचभूतो देधानियमेन मुख्यत्वसम्भावनार्थः, तथा चाह—काळोऽपि स एव, व्यानोचित इति गम्यते, ‘यत्र’
काले ‘योगसमाधानं’ मनोयोगादित्यास्त्यम् ‘तत्रमं’ प्रधानं ‘समते’ प्राप्तोति, ‘न सु’ न पुनर्नैव च, सुशब्दस्य पुनःस्रष्टा-
र्थत्वादेवकारार्थत्वाद्वा, किं ?—दिवसनिधावेकादिनियमनं व्यापिनो मणितमिति, दिवसनिधौ प्रसीते, येषां सामान्यत एव,
तदेकदेशो मुद्रतादि, आदिशब्दात् पूर्वाह्णपराह्णदि वा, एतन्नियमनं दिव्येयस्यादिलक्षणा, व्यापितः—सत्त्वस्य मणितम्—
तर्क दीर्घकरणधरैर्नैवेति गाथार्थः ॥ १८ ॥ गतं कालद्वारं, साम्यतमासनविशेषद्वारं व्याधिसंस्थासयाऽऽह—

१ एवमिहाः धीर्मथा नष्टभेदही न नष्टमा । इति विधायितवत्पत्त्य भावमाश्रय गाधिकं व्याख्य ॥ १ ॥ सुसमादितकरपापकाकाले कारणे वतवथा ।
किंवाकरणं नकलासिद्धं भवेत् नतेः अत्यंतं ॥ २ ॥

अत्रिह देहावस्था शिवा न साधोवतेहिभी होह । साहजा व द्वावो सिधो सिधज्यो शिवज्यो वा ॥ ३९ ॥

व्याख्या—इदं यथा काचिद् 'देहावस्था' धरीरावस्था निपण्णादिकर्त्तुं, किं ?—'जित' इत्यन्मत्ता लक्षिता या, तथाऽनुष्ठीयमाना 'न व्यानोपरोधिनी भवति' नाधिकृतधर्मभ्यानपीडाकरी भवतीत्यर्थः, 'व्यायेव तदवस्थ' इति सैयावस्था यस्य स तदवस्थः, तामेव विशेषतः प्राह—'स्थिता' कायोत्सर्गेणेष्ववस्थादिना 'निपण्णः' उपविष्टो धीरासनादिना 'निर्विण्णः' सन्निरिष्टो दण्डायतादिना 'धा' विन्नायायामिति गाथार्थः ॥ ३९ ॥ आह—किं पुनरयं देशकालासनानामनियम इति ?, अन्वोच्यते,

सहासु ब्रह्माणा मुपगो व देसकालवेड्ढासु । वरकेवकाहकामं पचा बज्जुसो समिययावा ॥ ४० ॥

व्याख्या—'सर्वासु' इत्यशेषासु, देशकालवेष्टासु इति योगः, 'वेष्टा'—देहावस्था, किं ?—'वर्तमानाः' अवस्थिताः, के ?—'मुनयः' प्राप्तिरूपितसद्धार्याः 'यद्' यस्मात्कारणात्, किं ?—'धरः'—प्रधानज्ञासौ केवलादिज्ञानमव २ तं प्राप्ता इति, आदि-द्यन्मानमनःपर्यायज्ञानादिपरिग्रहः, किं सकृदेव प्राप्ताः ?, न, केवलवर्त्तु 'बहुधा' अनेकशः, किंविशिष्टाः ?—'स्थान्त्सपापाः' तत्र पातयति नरकादिष्विति पाप शान्तम्—उपशम नीतं पापं यैस्ते तथाविधा इति गाथार्थः ॥ ४० ॥

तो देसकालवेड्ढाविपमो ज्ञानस्स भस्सि समवसि । जोगाय समाहारं वर होह पचा (५)पदवर्द ॥ ४१ ॥

व्याख्या—यस्मादिति पूर्वगाथायामुक्तं तेन सहास्याभिसम्बन्धः, तस्माद्देशकालवेष्टानियमो व्यानस्य 'नास्ति' न विद्यते, कः ?—'समये' ज्ञानमे, किन्तु 'योगानां' मनप्रभृतीनां 'समाधान' पूर्वोक्तं यथा भवति तथा (प्र) 'यसितव्यं' (प्र)-यसः कार्य इत्यत्र नियम एवेति गाथार्थः ॥ ४१ ॥ गतमासनद्वारम्, अभुजाऽऽरम्भनद्वारावयवार्थप्रतिपादनायाह—

व्याख्या—इह धर्मव्याप्तात्तरोहणार्थमाहम्बन्ध इत्याहम्बन्धानि 'धाधनामभपराधवर्तनानुचिन्ता' इति तत्र धाधन धाधना, विनेयाय निर्धरायै सूत्रादिदानमित्यर्थः, अङ्गिते सूत्रादौ संश्रयापनोदाय गुरुप्रच्छन्नं प्रश्न इति, पराधवर्तनं तु पूर्याधीतस्यैव सूत्रादेरपिस्तरणनिर्धरानिमित्तमभ्यासकरणाभिहितं, अनुचिन्तनम् अनुचिन्ता मनसैवापिस्तरणादिनिमित्तं सूत्रानुस्तरणमित्यर्थः, धाधना च प्रश्नमोह्यादि इन्द्रः, एतानि च शुद्धधर्माजुगातानि धर्तन्ते, तया सामाधिक्यकादीनि सङ्गमरूपव्यकानि चेति, धर्मानि तु चरणधर्माजुगातानि धर्तन्ते, सामाधिक्यमादौ येषां सानि सामाधिक्यकादीनि, तत्र सामाधिक्यं प्रतीतम्, आदिशब्दानुसूच्यस्त्रिकल्पप्रत्युपेक्षणानि त्रिकलपसकलचक्रशालसामान्यारीपरिग्रहो यावत् पुनरपि सामाधिक्यमिति, एतान्येव विधिवद्भासेव्यमानानि सन्ति—द्योभनानि सन्ति च तानि चारित्रधर्मावप्यकानि चेति विप्रदः, आयस्यकानि—निधमसतः करणीयानि, चः समुच्चये इति गाथार्थः ॥ ४२ ॥ सप्तमधर्ममीषामेवाऽऽलम्बनत्वे निबन्धनमाह—

धिसर्गमि धर्मलोह इत्यत्राहम्बन्धो ज्ञातः शुद्धिर्वा । शुद्धादिकारणो यत् सत्त्वमात्रमनन्दं च ॥ ३३ ॥

व्याख्या—'धिसर्गे' निम्ने इत्यत्राहरे 'समादरोहति' सम्प्राणपटिकेसेनोर्ध्वं याति, कः १—इह—प्रत्यक्षरूपं रजसाद्यालम्बनं यस्य स तदाविधा, यथा 'पुरुषा' पुमान् कश्चित्, 'सूत्रादि' कृताहम्बन्ता' धाधनादि' कृतालम्बन इत्यर्थः, 'तथा' तेनैव प्रकाशेण 'ध्यानवर्त' धर्मव्याप्तमित्यर्थः, समादरोहतीति गाथार्थः ॥ ४३ ॥ गतमाहम्बन्धनत्वात्तम् अनुना कमद्वारावसरः, तत्र काव्यधार्म्यं धर्मस्य शुद्धस्य च (तं) प्रतिपादयन्माह—

साधप्यविश्विक्मो होह मनोयोगविभार्त्तो । भवकाळे केवलितो सेसाव जहासमपीपु ॥ ७७ ॥

व्याख्या—ध्यान-प्राप्तिरपि तत्रार्थं तस्य प्रतिपत्तिक्रम इति समासः, प्रतिपत्तिक्रमः—प्रतिपत्तिपरिपाठ्याभिधीयते, स च भवति मनोयोगनिप्रदादि, तत्र प्रथम मनोयोगनिप्रहः ततो धारयोगनिप्रहः ततः काययोगनिप्रह इति, किमयं सामान्यन सर्वधैर्यरूपभूतः क्रमो १, न, किन्तु भवकाळे केवलितः, अब भवकाळशब्देन मोक्षगमनप्रत्यासन्नः अन्तर्मुहूर्तप्रमाण एव दातेत्यवस्था वर्ततेः परित्यज्यते, केवलमस्यास्तीति केवली तस्य, शुद्धध्यान एवाय क्रमः, शेषस्यान्यस्य धर्मे ध्यानप्रतिपत्त्युपयोगकाळावाधित्य किं १—‘यथासमाधिने’ति यथैव स्वास्थ्य भवति तथैव प्रतिपत्तिरिति गाथार्थः ॥ ४४ ॥ गतं प्रप्तमद्वारम्, इदानीं ध्यातव्यमुच्यते, तच्चतुर्भेदमाज्ञादि, एक च—“आज्ञाऽप्राप्यविपाकसंस्थानविषयाय धर्म्य” (तत्त्वा यं अ० ९ सू० ३७) मित्यादि, तत्राऽऽद्यभेदप्रतिपादनायाह—

सुनिश्चयमप्यद्विदं भूयद्विदं भूयसावपनइत्य । अस्मिन्मन्त्रिदं महत्त्वं महाशुभाच्च महाशिवम् ॥ ४५ ॥

व्याख्या—सुष्ठु—अतीव निपुणा—कुशला सुनिपुणा ताम्, आज्ञामिति योगः, नैपुण्यं पुनः सूक्ष्मद्रव्याशुपदार्थैकस्या तथा मत्यादिप्रतिपादकत्वाच्च, एक च—‘सुयनाणमि नेवण्ण, केवले तयणंतर । अप्पणो सेसगाणं च, जग्गहा त परिभा वण ॥ १ ॥’ इत्यादि, इत्थं सुनिपुणा ध्यायेत्, तथा ‘अनाद्यनिधनाम्’ अनुत्पन्नशाश्वतामित्यर्थः, अनाद्यनिधनत्वं च द्रव्याद्यपेक्षयेति, एक च—“द्रव्याद्यादिस्मादित्येवा द्वादधाज्ञी न कदाचिज्ज्ञासी”दित्यादि, तथा ‘भूतहिता’मिति इह भूत-

१ सुष्ठ्वाने हेतुश्च केवले पदसम्बन्धः । आत्मनः सेवकात्वं च, यस्याप्यद्वयपरिभाषकम् (महाशिवम्) ॥ १ ॥

व्याख्या—इह धर्मस्थानारोहणार्थमात्रमभ्यन्त इत्याहभ्यन्तानि 'वाचनाप्रप्रत्ययवर्तनानुविन्त्वा' इति तत्र वाचन वाचना, विनेषाय निर्धारये सूत्रादिदानमित्यर्थः, अङ्गित्वे सूत्रादौ सद्यथापनोदाय गुल्परज्जनं प्रश्न इति, परापरवर्तनं तु पृथार्थितत्वं च सूत्रादेरविसरणाभिर्निरासिसमभ्यासप्रकरणमिति, अनुविन्दनम् अनुविन्त्वा मनसैवापिसरणादिनिमित्तं सूत्रानुस्मरणमित्यर्थः, वाचना च प्रश्नप्रत्ययादि इन्द्रः, एतानि च सुवचनार्थानुवाचानि धर्तव्ये, तथा सामाधिक्यकादीनि सत्त्वमोचनप्रकरणानि चेति, धर्मनि तु चरणधर्मानुवाचानि धर्तव्ये, सामाधिक्यकादौ येषां सानि सामाधिक्यकादीनि, तत्र सामाधिक्यं प्रतीतम्, आदिप्रधानमुक्तवस्त्रिकाप्रत्ययेष्वप्यादिष्वप्यसकृच्चक्रमात्रसामान्यारीपरिग्रहो यापत् पुनरपि सामाधिक्यमिति, एतान्येव विधिवद्वासेव्यमानानि सन्ति-सोभनानि सन्ति च सानि चारिप्रथमांशप्रत्ययकानि चेति विप्रदः, आदरयकानि-नियमवतः करणीयानि, चः समुच्चये इति गाथार्थः ॥ ४२ ॥ सान्प्रवतमपीषमिषाऽऽञ्जन्मनस्ये निषण्णनमाह—

विष्मसि स्मरतेह एतद्वार्तन्ते चरा गृहिणे । मुञ्चतुवार्तन्ते नर ज्ञापयत समाम्बर ॥ ४३ ॥

व्याख्या—'विष्मसे' निम्ने पुःसञ्चरे 'समारोहसि' सम्यगपदिष्टेभेनोर्ध्वं पाति, चः १-२-वर्त-प्रवचनप्रत्ययं रज्जवाद्यालम्बनं यत्र स तद्व्यतिषा, यथा 'पुरुषः' पुमान् कश्चित्, 'सूत्रादिकृतालम्बनः' वाचनादिकृतालम्बन इत्यर्थः, 'तथा' तेनैव प्रकाशेण 'व्यानवर्त' वर्मस्थानमित्यर्थः, समारोहसीति गाथार्थः ॥ ४३ ॥ गतमात्रम्बनद्वारम्, अनुना कमद्वारावसरः, तत्र वाचनार्थं वर्मस्य मुञ्चतु च (वं) प्रविषादप्रमाह—

इदं सदस्सोपगृहस्स ॥ १ ॥ नरनरयतिरियसुरगणससारियसपपुक्खरोगाण । जिणपयणमेगमोसहसपयगगसुहक्खसयंकळयं
 ॥ २ ॥' सजीपां पाडमुत्तामुपपत्तिमरयेन चार्थिकमिति भावः, न तु यथा-‘तेषां कटसटच्चट्ठेर्गिआनां मवधिन्नुमि’ ।
 प्रायतव नदी पोर, इत्थस्यरयवाहिनी ॥ १ ॥' इत्यादियन्मुत्तामिति, सथा ‘अजिसा’मिति कोपपवचनात्ताभिरपराजिता
 मित्यर्थः, उक्तं च-‘ओयाइयरसुत्थिवणकोससगुणेणण्डण्णसारिसेणं । सेसययणेहिं अजियं जिणिदययणं महायिसयं ॥ १ ॥’
 तथा ‘महाभा’मिति महान्-प्रधानोऽर्थो यस्याः सा तथाविधा सां, तत्र पूर्वापरविरोधित्वादनुरूपोगद्वारात्मकत्वात्तयगमं
 स्याद्य प्रधाना, महत्स्यां वा अन्य महान्तः-सम्पत्त्यर्थो भव्या एवोच्यन्ते ततश्च महत्सु स्थिता महत्स्या ता च, प्रधान
 प्राणिस्थितामित्यर्थः, महत्स्यां वेत्यत्र महा पूज्योच्यते सस्या स्थिता महास्या सां, सथा ‘ओक्कम्-‘सुपसुरासुरमाणुसज्जोइस-
 यंतरसुपुइयं णाण । अणह गणहराणं सुहविं चुण्णे सुरिदावि ॥ १ ॥’ तथा ‘महातुभावा’मिति तत्र महान्-प्रधानः प्रभूवो
 पाडनुभावाः-सामर्थ्यादिलक्षणो यस्याः सा तथा ता, प्राधान्यं चास्याद्यतुर्दशपूर्वविद्ः सर्वलब्धिसम्पन्नत्वात्, प्रभूतत्वं च
 प्रभूतकार्यकरणात्, उक्तं च-‘धम्मं ण वोइसपुवी पढाओ पढसहसस करिचप’ इत्यादि, एवमिहलोके, परत्र तु अप्यन्यतोऽपि
 यमानिकोपपातः, उक्तं च-‘तेवयाओ छंतगमि वोइसपुवीस्स होइ च अहण्णो । तप्पोसो सपढे सिद्धिगमो वा अक्कम्मस्स ॥ १ ॥’

१. इदं सदस्सोपगृहस्स ॥ १ ॥ नरनरयतिरियसुरगणससारियसपपुक्खरोगाण । जिणपयणमेगमोसहसपयगगसुहक्खसयंकळयं ॥ २ ॥ २. सजीपां पाडमुत्तामुपपत्तिमरयेन चार्थिकमिति भावः, न तु यथा-‘तेषां कटसटच्चट्ठेर्गिआनां मवधिन्नुमि’ । प्रायतव नदी पोर, इत्थस्यरयवाहिनी ॥ १ ॥' इत्यादियन्मुत्तामिति, सथा ‘अजिसा’मिति कोपपवचनात्ताभिरपराजिता मित्यर्थः, उक्तं च-‘ओयाइयरसुत्थिवणकोससगुणेणण्डण्णसारिसेणं । सेसययणेहिं अजियं जिणिदययणं महायिसयं ॥ १ ॥’ तथा ‘महाभा’मिति महान्-प्रधानोऽर्थो यस्याः सा तथा ता, प्राधान्यं चास्याद्यतुर्दशपूर्वविद्ः सर्वलब्धिसम्पन्नत्वात्, प्रभूतत्वं च प्रभूतकार्यकरणात्, उक्तं च-‘धम्मं ण वोइसपुवी पढाओ पढसहसस करिचप’ इत्यादि, एवमिहलोके, परत्र तु अप्यन्यतोऽपि यमानिकोपपातः, उक्तं च-‘तेवयाओ छंतगमि वोइसपुवीस्स होइ च अहण्णो । तप्पोसो सपढे सिद्धिगमो वा अक्कम्मस्स ॥ १ ॥’

१. इदं सदस्सोपगृहस्स ॥ १ ॥ नरनरयतिरियसुरगणससारियसपपुक्खरोगाण । जिणपयणमेगमोसहसपयगगसुहक्खसयंकळयं ॥ २ ॥ २. सजीपां पाडमुत्तामुपपत्तिमरयेन चार्थिकमिति भावः, न तु यथा-‘तेषां कटसटच्चट्ठेर्गिआनां मवधिन्नुमि’ । प्रायतव नदी पोर, इत्थस्यरयवाहिनी ॥ १ ॥' इत्यादियन्मुत्तामिति, सथा ‘अजिसा’मिति कोपपवचनात्ताभिरपराजिता मित्यर्थः, उक्तं च-‘ओयाइयरसुत्थिवणकोससगुणेणण्डण्णसारिसेणं । सेसययणेहिं अजियं जिणिदययणं महायिसयं ॥ १ ॥’ तथा ‘महाभा’मिति महान्-प्रधानोऽर्थो यस्याः सा तथा ता, प्राधान्यं चास्याद्यतुर्दशपूर्वविद्ः सर्वलब्धिसम्पन्नत्वात्, प्रभूतत्वं च प्रभूतकार्यकरणात्, उक्तं च-‘धम्मं ण वोइसपुवी पढाओ पढसहसस करिचप’ इत्यादि, एवमिहलोके, परत्र तु अप्यन्यतोऽपि यमानिकोपपातः, उक्तं च-‘तेवयाओ छंतगमि वोइसपुवीस्स होइ च अहण्णो । तप्पोसो सपढे सिद्धिगमो वा अक्कम्मस्स ॥ १ ॥’

धावन् प्राप्स्यन् वक्ष्यन्त सपा गृहता-त्यथाभावे भाषः, गृहत्वं पुनस्तदनुपरोधिनीत्याद्यथा विवक्षारिणीत्याह, चकं च-
 'सर्वे वीषा न हन्तव्या' इत्यादि, एतत्तन्मात्राच्च भूयांसः सिद्धा इति, 'भूतभावनाम्' इत्यत्र भूत-सस्य भाव्यवेदन्येति
 भूतस्य वा भावना भूतभावना, अनेकान्तपरिच्छेदात्मिकेत्यर्थः, भूतानां वा-सत्त्वानां भावना भूतभावना, भावना यास
 सनेत्यनर्थान्तरम्, चकं च-ईदरादि सहायेण रागविसवसाणुगादि होक्कण । भाषियधिणस्यपणमणा वेत्तुक्मुहायहा होति
 ॥ १ ॥' अथन्ते च चिकामसीधुभादय पूर्वविधा बहव इति, तथा 'अनर्थाभू' इति सर्वोत्तमत्वाद्यधिष्ठमानमूल्यामिति भावः,
 चकं च-संबेदसि ए सिद्धता सद्यपरपणासया सतेजोका । क्षिणयपणसस भगवओ न मुहमिच अणमयेण ॥ १ ॥' सथा
 ह्युत्तिकारेणाप्युक्तम्-“कस्यहुमाः कश्चित्तमाधदायी, चित्तामणिश्चिन्तितवमेव दत्ते । जिनेन्द्रपमार्तिद्वय विचिन्त्य, द्रयेडपि
 होको कमुतामवेति ॥ १ ॥” इत्यादि, अथवा 'क्षणाभा'मित्यत्र कृपणं-कर्म सवृत्तामिति, चकं च-“अं अर्ध्राणी कम्म सयेइ
 सहुयादि वासकोदीहि । सं नाणी तिहिं शुचो सवेइ कसासमिथेण ॥ १ ॥” इत्यादि, तथा 'अमितान्' इत्यपरिमितान्,
 चकं च-“सवनरंणिणं का होच्च धासुमा सवदवहीण अं वदयं । एवोवि अणसगुणो अरयो एणसस सुसस ॥ १ ॥” अमुता
 वा मृष्टां वा पय्यां वा, तथा चोक्तम्-“क्षिणयपणमोदगासस च रत्तिं च विधा ए सक्कमाणासस । वित्तिं सुदो न गच्छइ
 १ इता अपि असावेव एतादिकव्याजुक्त अपि भूता । मादिकविक्रयव्यवममसदीकोरवहुजावहा भवन्ति ॥ १ ॥ १ सर्वमसि च सिद्धावता वदप्यरका
 अथा सकेकोपणा । विवववववव अयवओ न मूलससावमववेव (दीयेव) ॥ १ ॥ १ वदवावी कर्म अयवदि वहुअमिदवकोदीधिः । सव जावी विभिर्गुहा
 अयवपुनसससावेव ॥ १ ॥ १ सर्ववदीसत वा मदेवु वासुकाः सर्वोदीसां वदुरकम् । अतोप्यववगुणोदं एकव सुवस ॥ १ ॥ १ विवववववमोदकव ए
 एतो विद्या च वासमावव १ एवमे वदो न वदवति

दृष्टसहस्रोपगृहस्त ॥ १ ॥ नरनरयतिरियसुरगणससारियसप्तपुनस्त्ररोगाणं । जिणवयणमेगमोसहस्रपवगगसुहस्रस्यैकस्य
 ॥ २ ॥' सञ्जीया याड्मुतामुपपत्तिमत्तेन सार्थिकामिति भावः, न तु यथा—'तेषां कटसटसटैर्गजानां मध्विन्बुभिः' ।
 प्रायतव नदी पोरा, इत्यभ्यरथयाहिनी ॥ १ ॥' इत्यादिपन्थुमिति, सथा 'अक्रिता'मिति शेषप्रवचनाज्ञाभिरपराजिता
 मित्यर्थः, त्वक् च—'जीयाइयराधुर्वितणकोसहगुणेणज्जणसारेसेणं । सेसवयणेहिं अजिय जिर्णिवयणं महाविसयं ॥ १ ॥'
 सथा 'मदार्था'मिति महान्—प्रधानोऽर्थो यस्याः सा तथाविधा सां, तत्र पूर्वपराविरोधित्वाद्यनुयोगद्वारात्मकत्वाद्ययगर्म
 त्याद्य प्रधाना, महत्स्या वा अत्र महान्तः—सम्यगदृष्टयो भव्या एवोच्यन्ते तत्र महत्सु स्थिता महत्स्या तां च, प्रधान
 प्राणित्यवामित्यर्थः, महत्स्यां येत्यत्र महा पूजोच्यते तस्यां स्थिता महत्स्या तां, सथा चोक्तम्—'सहसुरासुरमाणुसजोइस
 पंतसुपूरयं पाण । जेणह गणहराण सुहवि षुण्णे सुरिदावि ॥ १ ॥' तथा 'महानुमावा'मिति तत्र महान्—प्रधानः प्रभूतो
 याड्नुमाय—सामर्थ्यादित्यणो यस्याः सा तथा तां, प्रधान्य चास्याहत्तुर्वयपूर्वविदः सर्वलक्षितसम्पत्तत्वात्, प्रभूतस्य च
 प्रभूतकार्यकरणात्, त्वक् च—'पेभू णं चोइसपुवी पकाओ पइसहस्त करित्तए' इत्यादि, एवमिहलोकै, परत्र तु अपन्यतोऽपि
 यमानिकोपपातः, त्वक् च—'तेवयाओ लंतगंमि चोइसपुवीस होइ उ अहण्णो । उकोसो सवडे सिद्धिगमो वा अकम्मस्स ॥ १ ॥'

१ इदमसहस्रोपगृहस्त ॥ १ ॥ नरनराकृतिर्यक्षसुरगणससारिकसर्पदुःखरोगाणां । जिणवयणमेगमोसहस्रपवगगसुहस्रस्यैकस्य
 विन्दवकोसहगुणेनावभसरोन । सेसवयनेरहित विनेत्रवचन महाविषयम् ॥ १ ॥ २ सर्वसुरासुरमाणुसजोविष्कम्भन्तरसुपुडित बाणम् । येनेह गणप
 राण्यं (वीर्यं) विपत्तिं पूजयि देवेन्द्रा अपि ॥ १ ॥ ३ मनुष्यपुंयादीं यदाव नदसहस्रं कर्तुं ५ वयपतो कान्तके चतुर्दशपुर्विषां मवसि तु अपन्यः ।
 गगदः सर्वां सिद्धिपमव वाड्कर्मणः ॥ १ ॥

तथा 'महाविषया'मिति महद्विषयत्वं तु सकलद्रव्यादिविषयत्वाद्, एकं च-^१द्वयो सुयनाणी जयवत्ते सप्तद्वयार्द्रं व्यापार्द्रं
स्यादि कृतं विस्तरेणेति गाथार्थः ॥ ४५ ॥

आद्या विरच्यं विद्याभ्यासार्थं वपस्पृश्यत्वं । अक्षिरत्नमनुच्येव वरयंपरमात्ममगारत्वं ॥ ४६ ॥

व्यास्या—'व्यायेत्' चिन्तयेदिति सर्वपदक्रिया, 'निरवद्या'मिति अवयवं-यापमुच्यते निर्गतमयत्वं यस्याः सा तथा
साम्, अनृतत्वादिप्राप्तिप्राप्तोपायव्यवहारितत्वाद्, क्रियाविशेषणं वा, कथं व्यायेत् ।-निरवद्यम्-इदोकाद्यादांसारदिवमित्यर्थः,
एकं च-नो इदोकाद्याप नो परलोकाद्याप नो-परपरिमन्त्रमो-अर्द्र-व्यापी-व्यादिकं निरवयं व्यायेत्, 'अनानां' प्राप्ति-
कविषयाभ्यार्यानाम् 'आम्नां' पञ्चलज्यपां कुम्भकर्मण्याम्नाप्यन्तेऽनया प्राणिन इत्याह्वा हां, क्रियेदिति ।-अनाना-
केयलाओकेनाक्षेपसंशयतिभिरनाथनाज्जगत्प्रदीपानामिति, आक्षेप विक्षेप्यते-'अनिपुणजनपुर्येया' न निपुणः अनिपुणः
अकुम्भक इत्यर्थः जनः-लोकसेन पुर्येयामिति-पुरवगमां, तथा 'नयभङ्गममाणमगदनाम्' इत्यत्र नयाश्च भङ्गाश्च प्रमा-
णानि च गमाश्चेति विषयद्वैर्गोदना-गदरा हां, एव नैगमाद्यो नयास्ते चानेकमेवाः, तथा भङ्गाः क्रमस्थानमेवदभिध्वाः,
एव क्रमभङ्गा यथा एको वीच एक एवावीच इत्यादि, स्थापना ॥ स्थानभङ्गास्तु यथा मिषयर्मा नामैकः नो दृढधर्मत्वादिति ॥
तथा प्रसीयते ज्ञेयमेभिरिति प्रमाणानि-द्रव्याधीनि, यथा-^{१५} तुयोगद्वारेषु गमाः-चतुर्विधादिष्वदकादयः, कारण-^{१५}
यस्यतो वा किञ्चिद्विसरथाः सूत्रमार्गा यथा पदधीवनिका-^{५५} द्यादिति कृतं विस्तरेणेति गाथार्थः ॥ ४६ ॥ ननु ^{५५}

१ द्रव्यतः शुद्धगदी एषुका सर्वद्रव्यादि व्यापति १ दो इदोकादीव नो दालोकादीव नो वरयद्रव्यादयोर्द्रं व्यापी

या एवयियरणयिषिष्टा सा षोडशमपि न दायमते मन्दधीभिः, आर्क्षा साधकानुं, एतच्च यदि कथञ्चिन्नायपुच्यते तत्र का पार्तस्वत आह—

अथ च महेशोभयवेण तद्विज्ञानविरहितो जातिः । वेदगणहन्तवेण च ज्ञानावरणोदयुतं च ॥ ४७ ॥

व्याख्या—‘तत्र’ तस्यामाज्ञाया, ‘अथाब्दः’ प्रस्तुतप्रकरणानुकर्णार्थः, किं !—अतएव चत्स्येन या मतिदीर्घन्वेन—मुनेः सम्प्रगार्थनवधारणेनेत्यर्थः, तथा ‘तद्विधाचार्यविरहवोऽपि’ तत्र तद्विधः—सम्प्रगन्निपरीतवत्त्वमतिपादनकुशलाः आद्य एतेऽद्याधिस्याचार्यः सूत्रार्थावगमार्थं मुमुक्षुभिरासेभ्यस्तत्त्वार्थः सन्निपन्नासाधार्यार्थश्च २ तद्विरहः—तत्रभावतश्च, ‘अस्यब्दः’ अपोथ द्वितीयकारणसमुच्चयार्थः, अपिवाब्दः कश्चिभयवस्तुपयचित्सम्भावनार्थः, तथा ‘श्रैयगहनत्वेन च’ तत्र ज्ञायत इति ज्ञय—धर्मास्तिकायादि सप्रहनत्वेन—गह्वरत्वेन, ‘अथाब्दोऽप्योष एव दृतीयकारणसमुच्चयार्थः, तथा ‘ज्ञानावरणोदयेन च’ सत्र ज्ञानावरणं प्रसिद्धं तदुदयेन तत्काळे तद्विपाकेन, ‘अस्यब्दश्चतुर्थार्थोपकारणसमुच्चयार्थः, अत्राह—ननु ज्ञानावरणोदयादेव मतिदीर्घस्य तथा तद्विधाचार्यविरहो श्रेयगहनाप्रतिपक्षश्च, ततश्च तदभिधाने न मुक्तमसीयामभिधानमिति, न, तत्कार्यस्यैव संश्लेषविकारत तयाभिभेदेनाभिधानादिति गायार्थः ॥ ४७ ॥ तथा—

हेनपाहत्यासंभवे च अहं एतद् न च मुक्त्येवा । सप्रभुनयमविरहं तद्विधं तं किंचित् महत् ॥ ४८ ॥

व्याख्या—तत्र क्षिनोति—गमयति भिन्नासितधर्मविषिष्टानर्थानिति हेतुः—कारको व्यञ्जकश्च, उदाहरणं—चरितकस्वित्य सभेद, हेतुशोदाहरण्य च हेतुदाहरणे तयोरसम्भवं, कश्चन पदार्थं प्रपि हेतुदाहरणासम्भवात्, तस्मिंश्च, ‘अस्यब्दः’ पञ्चम

तथा 'महाविषया'मिति महाविषयत्वं तु सकलद्रव्यादिविषयत्वाद्, तर्कं च—'द्वयो सुपनाणी उपवत्ते सप्तद्वयार्ं जाणार्ं' स्यादि कृतं विस्तरेणेति गाथार्थः ॥ ४५ ॥

यादृश निरवयव विजायमानं व्यप्यर्थात् १ अद्वैतव्यप्युज्ज्वलं व्यप्यर्थात्प्रमाणमप्यर्थं ॥ ४६ ॥

व्याख्या—'व्यायेत्' चिन्तयेदिति सर्वपदक्रिया, 'निरवयवा'मिति अवयव—यापमुच्यते निर्गमयद्य यस्याः सा तथा ताम्, अनूतादिद्राघिक्षदोपायपरहितत्वाद्, क्रियाविधोषणं वा, कथं व्यायेत् १—निरवयवम्—इहलोकाद्यादासारहितमित्यर्थः, तर्कं च—'नो इहलोकाद्व्याप नो परलोकाद्व्याप नो-परपरिभक्तयो-अह व्याप्ती'स्यादिकं निरवयवं व्यायेत्, 'जिनानां' प्राप्तिरपि वक्ष्यव्यापानाम् 'व्याप्ति' पञ्चलक्षणं कुशलकर्मव्याप्ताद्याप्यन्तेऽनया प्राणिन इत्याशा सां, किंचिदिष्टा १—जिनानां—कैवल्यलोकेनाशेषसंप्रत्यतिभिरनाशानामनस्यदीपानामिति, व्याप्तेषु विधेय्यते—'अनिपुणजनदुर्ज्ञेयां' न निपुणः अनिपुणः बहुशब्द इत्यर्थः जन—लोकस्तेन दुर्ज्ञेयामिति—शुखगमां, तथा 'नयमङ्गप्रमाणगमनानाम्' इत्यत्र नयाश्च भङ्गाश्च प्रमाणाणि च गमाश्चेति विप्रहस्यैर्हता—गाढरा सां, तत्र गैरमादयो नयास्ते चानेकमेदाः, तथा भङ्गाः क्रमस्थानमेदभिन्नाः, तत्र क्रमभङ्गा यथा एको धीष एक एवाजीव इत्यादि, स्थायना ॥ स्थानभङ्गास्तु यथा प्रियधर्मा नामैका नो दृढधर्मस्यादि ॥

तथा प्रतीयते न्येयमेभिरिति प्रमाणाणि—द्रव्यादीनि, यथा—¹⁵ ॥ नुयोगद्वारेषु गमाः—चतुर्विधवतिदण्डकादयः, कारण—¹⁵

वस्तुतो वा किञ्चिद्विषयश्चाः सूत्रमार्गा यथा पद्वीचनिका—⁵⁵ द्वाविति कृतं विस्तरेणेति गाथार्थः ॥ ४६ ॥ ननु ⁵⁵

तथा—'द्वया सम्यग्रमानोऽपि, तापयत्सेव देहिनम् । कोटरस्यो ज्वलन्मायु, प्राधानञ्च इव हुमम् ॥ २ ॥ तथा—'इत्यादि-
भेदभिन्नस्य, रागस्यामुष्मिकं फलम् । दीर्घः स्रार एवोक्ता, सर्वर्षीः सर्वदक्षिभिः ॥ ३ ॥ इत्यादि, तथा—दोषानञ्चसंख्यो
इह खेप च्वेय दुक्खिओ जीवो । परलोममि य पायो पायइ निरयानञ्च सखो ॥ १ ॥' इत्यादि, तथा कयायाः—कोषादयः,
सदपायाः पुनः—'कोहो य माणो य अणिगाहीया, माया य खोहो य पवहुमाणा । अचारि एए कसिणो कसाया, सिंखति
मूलाइ गुणकमयस्स ॥ १ ॥' तथाऽऽमयाः—कर्मबन्धहेतवो मिथ्यात्वाद्यः, सदपायाः पुनः—'मिच्छैस्समोदियमई जीवो इह-
खेग एव दुक्खसाइ । निरओयसाइ पायो पायइ एसमाइगुणाहीणो ॥ १ ॥' तथा—'अज्ञानं सखु कटं कोषादिन्योऽपि सर्व-
पावेभ्यः । अर्थ हितमहितं वा न वेत्ति येनावृतो लोके ॥ १ ॥' तथा—'जीर्षा पार्थिति इहं पाणयइदविरईए पाषाए । नियसु
यपायणमार्ई दोसे अणगरहिए पाषा ॥ १ ॥ परलोममिपि एव आसवकिरियाहि अज्जिए कम्मो । जीवाण चिरमवाया निर-
याइगई भमंताण ॥ २ ॥' इत्यादि, आदिशब्दा स्वगतानेकमेवस्यापका, प्रकृतिसिक्त्यनुभावप्रदेशबन्धभेदमाहक इत्यन्ये,

१ इत्यञ्चसंख्य इहलोक एव दुर्भवेतो जीवः । परलोके च पायः प्राप्तोति निरयानञ्चं ततः ॥ १ ॥ २ कोषञ्च मायानिगुहीतो माया च कोमञ्च प्रबर्ध
मार्ता । अन्तर एते कृत्वाः कयायाः सिंखति युक्खमि दुक्खमि ॥ १ ॥ ३ कोहो दीर्घं फलासेइ माणो कियपजासखो । माया मिचाभि मासेइ कोहो खड्भि
कासखो ॥ १ ॥ (प्रसन्नोऽधिक माह) १ मिथ्यासन्नोदियमस्तिर्वाइ इहलोक एव हुमादिनि । निरओयमाभि पायः प्राप्तोति प्रसन्नादिगुणाहीणः ॥ १ ॥ ४ जीवाण
ममुक्खसाइ मायववापिदितोः पार्थिकायाः । विजसुववापिदोपाइ कदाहिताए पायाः ॥ १ ॥ परलोकेऽप्येवमाप्रबन्धिनाधिरहिते कर्मसि । जीवानां चिरमपाया
निरपादिवन्ति प्रमत्ताए ॥ १ ॥

पठकारप्रसमुच्चयार्थः, 'सति' विद्यमाने, किं?—'यद्' यस्तु जातं 'न सुष्ठु मुद्येत' नातीयावगच्छेत् 'सर्वशून्यमवपि तथं तथापि
 तच्चिन्तयेन्मतिमानिति तत्र सर्वशून्यार्थपरकाशेपां मय सर्वशून्यतं—यवन, किं?—चित्तयम्—अनृतं न चित्तयम्—अपितथं
 सत्यमित्यर्थः, 'तथापि' तद्वचोपकारणे सत्यनवगच्छन्नपि 'तत्' मतं यस्तु या 'चिन्तयेत्' पर्यालोचयेत् 'मतिमान्' मुद्धि
 मानिति गाथार्थः ॥ ४८ ॥ किमित्येतदेवमित्यत आह—

—अनुपपन्नमस्तुत्यापन्नं न विना व्यप्यता । विपत्तयोसमोहा य व्यप्यतावादिनो देवं ॥ ४९ ॥

व्याख्या—अनुपपत्ते—परैरवर्तिते सति परानुप्रपन्नरायणा—परमोपदेहादिना परानुप्रदोष्टुका इति समासः, 'यद्'
 यस्मात् कारणात्, के?—'चिनाः' मानिकपितृव्याप्याः, स एव चित्तयमन्ते—'अगम्यराः' चराचरभेदा इत्यर्थः, पर्यापिधा
 वापि कदाचिद् रागादिभावादित्यथादिनो भवन्त्यत आह—चित्ता—निरक्ता रागद्वेषमोहा र्थके सथापिधाः, तत्राभिव्यङ्ग-
 यवृणो रागाः अभीतिवृषणो द्वेषः व्यञ्जानवृषणश्च मोहः, चक्षुष्य एतदभायगुणसमुच्चयार्थः, नान्यथायादिनाः 'तेने'ति तेन
 कारणेन हे मान्यथावादिन इति, तर्कं च—'रागाद्या द्रयादे' स्थादि गाथार्थः ॥ ४९ ॥ तच्छब्दापेक्षयावच्यप्रथमो भेदः,
 यानुना द्वितीयं चक्ष्यते—

रागद्वेषवृषणसमासवादिभिरिवास्तु व्यप्यताम् । इतरक्तोपादानो साहजा व्यप्यमिरक्षी ॥ ५० ॥

व्याख्या—रागद्वेषकथायाश्चवादिभिरिवास्तु प्रवर्तमानानामिहपरलोकायापान् व्यावेत्, यथा रागादिक्रिया देशिकान्
 विमक्रविरोधिनी, तर्कं च—'रागाः सम्पद्यमानोऽपि, बुद्धयो बुद्धगोचराः । महाव्याप्यमित्युत्तरम्, कुपव्याप्ताभिकावत् ॥ ५० ॥'

पठकारणसमुच्चयार्थः, 'सति' विद्यमाने, किं ?—'एव' वस्तुजातं 'न सुप्तु शुद्धये' नातीयायगाच्छेत् 'सर्वज्ञमवमपितथं तथापि
 छाद्मत्तयेभ्यतिता' निति तत्र सर्वज्ञाः—तीर्थकरास्तेषां मतं सर्वज्ञमत—वचन, किं ?—वितथयम्—अनृतं न पितथम्—मपितथं
 सत्यमित्यर्थः, 'तथापि' तदर्थोपकारणे सत्यनयगाच्छन्नपि 'तत्' मतं वस्तु या 'चिन्तयेत्' पर्याजोचपत् 'मतिमान्' शुद्धि
 मानिति गाथार्थः ॥ ४८ ॥ किमित्येवमेवमित्यत्र आह—

—अनुपपन्नसमुच्चयगाथया न विद्या व्यापयता । विद्याभ्यरोसमोदा न व्यापयतादिभ्यो तेज ॥ ४९ ॥

व्याख्या—अनुपपत्ते—परैरवर्तिते सति परानुमदपरायणा—धर्मोपदेशादिना परानुमदोपका इति समासः, 'यद्'
 यकात् कारणात्, के ?—'विना' प्राप्तिरपितथव्यर्थः, ए एव विसृज्यन्ते—'अगत्यपराः' चराचरभ्रमा इत्यर्थः, एष्यतिषा
 यपि कथायिद् रागादिभावाद्वितथयथादिनो यथनस्यत आह—जिता—निरासा रागद्वेषमोहा यैस्ते तथाविधाः, सत्राभिप्यक्त-
 छवणो रागाः अमीतिछवणो देवा अज्ञानछवणश्च मोहाः, 'चक्षुश्च' एतदभावगुणसमुच्चयार्थः, नान्यथायादिनः 'सुने'ति तेन
 कारणेन ते नान्यथायादिन इति, तर्क च—'रागाद्या देवाद्य' स्मादि गाथार्थः ॥ ४९ ॥ तर्कस्त्वापत्त्यासत्यप्रथमो भेदः,
 अमुना द्वितीय इत्यत्रे—

रागद्वेषकथायासत्रादिकिरिक्तसु बहुसंज्ञाया । इत्यत्रोक्तव्याख्यायां आह—नान्यथायैव ॥ ५० ॥

व्याख्या—रागद्वेषकथायासत्रादिकिरिक्तसु मयसंज्ञाया । इत्यत्रोक्तव्याख्यायां आह—नान्यथायैव ॥ ५० ॥
 चिकित्सितोपिनी, तर्क च—'रागाः सम्प्रत्यमानोऽपि, शुद्धयो शुद्धगोचराः । महाव्याप्यमिच्छुत्तस्व, कृपव्याप्ताभिजातवत् ॥ ५० ॥'

क्रियासु क्रायिक्यादिभेदाः पञ्च, एताः पुनरुत्तरत्र न्यग्नेण वस्त्यामः, विधाकः पुनः—‘किंरियासु षट्प्रमाणा कारगमार्गसु बुक्त्विषया जीवा । इह शेष ए परकोप ससारपचमुया भणिया ॥ १ ॥’ सतर्भवे रागादिक्रियासु धर्ममानानामपायान् व्यायेद, किंविशिष्टाः सप्तित्याह—‘धर्मपरिवर्त्ता’ सत्र धर्मनीय धर्म्यम्—अकृत्य परित्यक्तवे तत्परिवर्त्ता—अप्रमत्त इति गार्थार्थः ॥ ५० ॥ तत्रकः लल्ल द्वितीयो व्यातन्मभेदः, अनुना तृतीय चत्थवे, तत्र—

पदप्रतिपदपञ्चगुणमिभं सुहृन्मदभिर । श्लेषानुभावनभिर कम्मभिरत्वं विवर्तेज्या ॥ ५१ ॥

व्याख्या—‘प्रकृतिस्थितिप्रदेशानुभावमिभं शुभायुमविमर्कमिति अत्र प्रकृतिशब्देनार्था कर्मप्रकृतयोऽभिधीयन्ते ज्ञानावरणीयादिभेदा इति, प्रकृतिरसौ भेद इति पर्याया, स्थितिः—तासामेवावस्थान जपन्यादिभेदमिभं, प्रदेष्टव्यन्दन जीवप्रदेशकर्मपुत्रउत्सम्भनयोऽभिधीयते, अनुभावशब्देन तु विधाका, एते च प्रकृत्यादयः शुभाशुभभेदमिभ्या भवन्ति, तत शैवशुक्लभवति—अकृत्यादिभेदमिभं शुभाशुभमविमर्क ‘योगानुभावजनित’ मनोयोगादिगुणप्रभव कर्मविधाक विचिन्तयेदिति गार्थार्थः ॥ ५१ ॥ भावार्थः पुनर्पुत्रविवरणायपसेपः, तत्रेद—इह पदमिभं सुहासुदविदत्तं कम्मविधागं विवर्तेज्या, तत्प पयर्दवति कम्मणो भेदा र्भसा पापावरणिज्जादणो भव्य, तदि मिभं विदत्त सुदं पुण्यं सापारपं असुदं पाप तदि विदत्त—विमिषविधाक अहा कम्मपक्कवीप सदा विसेसेण विवर्तेज्या, किं च—तिरविमिभं च सुहासुदविदत्तं कम्मविधागं विवर्तेज्या,

१ क्रियासु धर्ममाणाः क्रायिक्यादिषु द्वादशका जीवाः । इहैव परकोपे च ससारप्रवर्त्तका मणितया ५० ॥ १ ॥ इह पदप्रतिपदपञ्चगुणमिभं सुहृन्मदभिर कम्मभिरत्वं विवर्तेज्या ॥ ५१ ॥ तत्र पञ्चपद इति कर्मणो भेदा अत्रा ज्ञानावरण्यादयोऽप्य, धर्मिभं विधाकं सुदं पुण्यं सापारपिक्क अशुभं पापं तदिदमर्कं, विधिवदितत्वं ज्ञया कर्मैव कर्तव्यं इत्यादिभिरप्ययेद । किंच—मिषविधिर्यत्वं च सुभासुपमिषत्वं कर्मविधाकं विवर्तेज्यायेद.

तिद्विचिं सार्धं यद्य भद्रवृहं पयदीणं अहण्यमभिसमुद्धोसा काजावरया अहा कम्मपयदीय, किं न-पएसभिषं शुभाशुभं यावत्-कृत्वा पूर्वविधानं पदयोक्तायेप पूर्वपदं वरयो। धर्मापनीं कुर्वातां सुसीपराथोक्तातः प्रान्धत् ॥ ३ ॥” कृत्वा विधानं” मिति २५६, अस्य राशेः पूर्वपदस्य पन्नादि कृत्वा सत्स्य वर्यादि सप्तः द्वितीयपदस्येवमेव विपरीतं क्रियते, सत् प्रजापेय पार्थेय, सत्स्वृतीयपदस्य यगोपनीं क्रियते, एवमनेन क्रमेणाय राशिः १३७७७२१६ चितेज्या पएसोचि वीषपएसण कम्म-पएसदिं सुहुमेदिं एगलेत्तावगादेहिं पुद्दोगाहअपांवरअणुभायरत्तहाइमेयदिं वत्ताणं विरयरओ कम्मपयदीय अनियाणं कम्मविधानं विचितेज्या, किं न-अणुभायभिषं सुहासुहविहत्त कम्मविधानं विचितेज्या, तस्य अणुभायोचि सार्धं वेवड्डवृहं पयदीण पुद्दपन्निकाइयाणं तदयात् अणुमवण, स न कम्मविधानं ओगाणुभावअणिय विचितेज्या, तस्य ओगा मणवयण-कापा, अणुभावो अणुण एय, स न निव्यादर्थानायिरतिप्रमादकपायाः, सेहिं अणुभावेण न अणियमुप्याइयं जीवस्स कम्म ज तस्स विधानं तदय विचितेज्या । तत्कस्वृतीयो ध्यातव्यमेव, सान्मदं चतुर्यं चप्यते, तत्र—

विजयसिन्धु कलानाथकलामुखादौ। कलामुखादौ।

[illegible]

क्रियासु कालिक्यादिभेदाः पञ्च, एताः पुनरुत्तरत्र न्यवेण वक्ष्यामः, विपाकाः पुनः—‘किरियासु घटमाणा कारणानांरसु
दुक्कित्वा जीवा । इह वेध य परलोप सत्कारपञ्चद्वया भविष्या ॥ १ ॥’ तत्रार्थं रागादिक्रियासु घटमानानामप्यायान्
व्यायेत्, किंविशिष्टाः सत्तिसाह—‘धर्मपरिवर्त्ती’ तत्र धर्त्तनीय धर्म्यम्—अकृत्य परिगृह्यते तत्परिवर्त्ती—अप्रमत्त इति गाथार्थः
॥ ५० ॥ त्रकाः अष्ट द्वितीयो व्यातव्यभेदः, अनुना तृतीय त्रय्यते, तत्र—

परस्मिन्पञ्चसुभावमितं ह्रास्वद्विष्ट । लोप्यनुप्रासश्चित् कम्मविराग भित्तिवेद्या ॥ ५१ ॥

अस्या—‘प्रकृतिसिद्धिप्रदेशानुभावमिभं शुभाशुभविभक्त’मिति अथ प्रकृतिप्रभेदानां कर्मप्रकृतयोऽभिधीयन्ते
ज्ञानावरणीयादिभेदा इति, प्रकृतिरंशो भेद इति पर्यायः, स्थितिः—सात्वमेवावस्थानं अप्रन्यादिभेदभिन्न, प्रदेयश्चभेदं
जीवप्रदेशकर्मपुद्गलसम्भ पोऽभिधीयते, शत्रुभावश्चभेदं तु विपाकाः, एते च प्रकृत्यादयः शुभानुभवेदभिद्या भवन्ति, तत्र
देवदुर्क भवति—प्रकृत्यादिभेदमिभं शुभाशुभविभक्तं ‘योगानुमायव्यतिर्तं’ मनोयोगादिगुणप्रभव कर्मविपाक विचिन्तयेदिति
गाथार्थः ॥ ५१ ॥ भावार्थः पुनर्बुद्धविधरणायसेयः, तत्वेद—इह पश्यमिभं सुरासुहृदिहृतं कम्मविपायं विचिन्तयेत्ता, तस्य
पर्यवृत्ति कम्मणो भेदा वंसा णाणावरणिज्जारणो अह, तेहि मिभं विहृतं सुहं पुण्यं सापारय असुह पाव तेहि विहृत-
विमिसविपाकं अह कम्मपक्कदीप सहा वित्तसेण विचिन्ता, किं च—तिरयिमिभं च सुरासुहृदिहृतं कम्मविपागा विचिन्तयेत्ता,

१ क्रियासु घटमाणा कालिक्यादिषु दुक्कित्वा जीवाः । इह प परलोपे च संसारवर्द्धका वसित्ता ॥ ५० ॥ इह प्रकृतिसिद्धं शुभाशुभविभक्तं कर्मविपाकं
दुक्कित्वादेव । तत्र प्रकृत्य इति कर्मणो भेदा वंसा ज्ञानावरणादयोश्च तैर्मिभं विभक्तं सुहं पुण्यं सापारयिकं असुहं पापं तैर्मिभञ्च । विमिसविपाकं अह कर्म-
वर्द्धका विधेयेषु विभक्तयेव । किञ्च—किञ्चिद्विपाकं च शुभाशुभविभक्तं कर्मविपाकं विचिन्तयेत् ।

तिष्ठति तासि यद्य अदृष्टं पयदीपं अदृष्टमग्निमुक्त्रोसा फालापरया अहा कम्मपयदीप, किं च—एषसिधिल शुभाशुभं
 यायत्—‘कृत्वा पूर्वविधान पदयोस्तापेय पूर्ववद् यथा’। यर्गिपनो कुर्वाता दृतीयरासेकतः प्राग्वत् ॥ १ ॥” कृत्वा विधानं
 मिति २५६, अस्स राधाः पूर्वपदस्य पत्तादि कृत्वा तस्यैव यर्गिणि ततः द्वितीयपदस्येदमेव विपरीतं क्रियते, तत्र एतापेय
 पार्थेय, तत्रस्तृतीयपदस्य पार्थेयनो क्रियते, एयमनेन कमेणायं राशिः १६७७७२१६ चित्तेज्जा पयसोचि जीवपयसाणं कम्म-
 पयसाहिं सुदुमेहि एगसेचापगादेहिं पुटोगाहअणंतरअणुभायरचक्राहमेयहिं पत्ताणं विपरयो कम्मपयदीप भणिमाणं
 कम्मपिवागं विचित्तेज्जा, किं च—अणुभावमिधं सुहासुहायिहच कम्मपिवानो विचित्तेज्जा, तस्य अणुभावोचि तासिं वेवज्जुहं
 पयदीपं पुटपन्निकाइयाण चदयात अणुभवण, त च कम्मपिवागं ओगाणुभावअणियं विचित्तेज्जा, तस्य ओगा मणवयण-
 काया, अणुभावो जीवगुण एव, स च निव्यादर्थेनाविरतिप्रसादकयायाः, तेहिं अणुभावेण च अणियमुप्पाइय जीवस्स कम्म
 अ तस्स पिकाग चदयं विचित्तेज्जाह । तत्कस्तृतीयो व्जातक्यमेव, सान्मतं चसुर्यं चय्यते, तत्र—

विजइसिचए कम्मजतंसज्जाहविहान्मागाहं । उप्पायहिइर्माह पम्मा जे प इहायं ॥ ५१ ॥

१ स्थितिरिति कसामेवाहानां प्रकृतीनां ज्ञानसमन्वयमोक्त्या कलाहत्या यथा कर्मप्रकृती । किञ्च—मदेवसिधिल—विन्यदेव, मदेव इति जीवमदेवायां
 कर्मपदेः पूर्वोक्तकलाहत्याह । एतदाहत्याहमवापुषादोपवीदिनेदेवदायां विस्तार कर्मप्रकृती मन्विवायो कर्मविपाक विविन्यदेव, किं च अणुभावविध
 शुभाशुभविमल कर्मविपाक विविन्यदेव, तत्राशुभाह इति कालामेवाहानां प्रकृतीनां एतद्वद्विधाविधायमुपपादुमवत्तम् । तं च कर्मविपाक योनादुभावक-
 मित विविन्यदेव, तत्र दोषा मनोवदवकाया अणुभावो जीवगुण एव, तैरुपपादेव च अन्विज्ज—मन्विज्ज जीवक कर्मं यत् कस्या विपाक—उदयो विविन्यदेव ।

व्याख्या—चिन्ताः—प्राप्तिकपितसव्यापार्त्तीयकरास्त्रीर्येष्ठितानि—कथितानि चिन्तयेष्टितानि, कान्यत आह—‘उक्षणासस्या-
 नासनविधानमानानि,’ किं ?—विचिन्तयेदिति पर्यन्ते पश्यति यस्यां गाथायामिति, सत्र उक्षणादीनि विचिन्तयेत्,
 अथापि गाथान्ये द्रव्याणामित्युक्तं तत्प्रतिपदमायोवनीयमिति, सत्र उक्षणा धर्मास्तिकायादिद्रव्याणां गत्यादि, तथा सस्यान
 गत्या पुनरुत्पन्नाकारलक्षणं परिमण्डसाधनीयानां, यथोक्तम्—‘परिमण्डले य पट्रे तसे अतरस जायते केव’ जीवद्य
 , य समश्चतुरङ्गादि, यथोक्तम्—‘समेधवरसे मगोहमंडले साह यामणे खुजे । हुंदेयि य सठाणे जीवाणं छ मुणे-
 , १ ॥’ तथा धर्माधर्मयोरपि लोकाधेयपक्षेया भावनीयमिति, तर्क च—‘हेट्टा मज्जे तवारि छयीससत्तिमुद्गसंठाणे ।
 अज्जागारे अज्जासेजागिर्दे नेवो ॥ १ ॥’ तथाऽऽसन्नानि—आधारलक्षणानि धर्मास्तिकायादीनां लोकाकायादीनि
 स्वकृपाणि वा, तथा विधानानि धर्मास्तिकायादीनामेव भेदानित्यर्थः, यथा—‘धर्ममत्थिकाप धम्ममत्थिकायस्स देसे धम्म
 त्थिकायस्स पप्से’ इत्यादि, तथा मानानि—प्रमाणानि धर्मास्तिकायादीनामेवात्मनीयानि, यथोत्पादस्थितिमद्भादिपर्याया ये
 य ‘द्रव्याणां’ धर्मास्तिकायादीनां तान् विचिन्तयेदिति, तत्रोत्पादादिपर्यायसिद्धिः ‘तत्पादव्ययप्रोव्ययुक्तं सदि’ति
 (तत्त्वार्थे अ० ५ सू० २९) पञ्चनाह, पुनरपि पुनरपि—‘पटमीसीसुवर्णाधी, नासोत्पत्तिस्थितिव्ययम् । लोकाप्रमोदमाध्यस्यं, जनो
 याति सहेसुकम् ॥ १ ॥ पयोधतो न दक्षसि, न पयोऽसि दधिप्रतः । अगोरसप्रतो नोभे, तस्मात्तत्त्वं प्रयात्मकम् ॥ २ ॥’

१ परिसमस्तं वृत्तं पश्य चतुर्लोकमायतनेव १ समश्चतुरलं न्यमोपेयमवकलं सादि नामनं कुम्भं । हुन्दमपि य संख्यावसि जीवाणां चह ज्ञातव्याधि ३१३
 २ अत्रलोकप्रपदे वरिरे देवमात्रपयसीभिराहर्षज्जाप । लोको देवाकाकारो देवापत्ये प्राकृतिर्येषा ३१३ ३ धर्मास्तिकाया धर्मास्तिकायाका देवा धर्मास्तिकायाका देवाः ३१३

तव च धर्मास्तिकायां विपश्चित्तमपसम्बन्धकपापेक्षयोरुपपत्तेरवन्तरातीतसमयसम्बन्धकपापेक्षया तु विनश्यति धर्मा-
स्तिकापद्रव्यात्मना तु नित्य इति, तर्क च—‘सर्वव्यक्तियु नित्यं क्षणे क्षणेऽन्यसमय च न विद्येयः । सत्योऽस्त्यपि अस्त्योरा-
कृतिश्चातिव्ययस्यानात् ॥ १॥’ आदिशब्दादगुरुलब्ध्याविपर्ययपरिग्रहः, चक्षुषः समुच्चयार्थ इति गायार्थः ॥ ५२ ॥ किं च—

वक्ष्यिष्यत्तदर्थं कोऽयमत्राहसित्वं विनश्वरत्वं । ज्ञानादभेदविहितं स्थितमदोषमेवार्हं ॥ ५३ ॥

भ्यास्या—‘यथास्तिकायमर्थं लोकमनाद्यनिघनं जिनास्यात्’मिति, क्रिया पूर्ववत्, तत्रास्त्यः—भवेत्सास्त्रेयां कथाया
अस्तिकायाः पक्ष च ते अस्तिकायाश्चेति विग्रहः, एते च धर्मास्तिकायादयो गत्यापुपग्रहकरा भूया इति, तर्क च—‘जीवानां
पुद्गलानां च, गत्पुपग्रहकारणम् । धर्मास्तिकायो ज्ञानस्य, दीपश्चक्षुष्मतो यथा ॥ १ ॥ जीवानां पुद्गलानां च, स्थित्युपग्र-
हकारणम् । अपर्माः गुरुत्वेय, विधाभोरयनिर्यथा ॥ २ ॥ जीवानां पुद्गलानां च, धर्माधर्मास्तिकाययोः । घटराणां घटो
यद्दाकाक्षमयकाद्यदम् ॥ ३ ॥ ज्ञानात्मा सर्वमायश्चो, भोक्ता कर्ता च कर्मणाम् । नानासत्तादिमुक्ताक्यो, जीवः मोक्षो
जिनागम ॥ ४ ॥ स्वार्थरक्षणपथवर्णशब्दमूर्धस्वभावकाः । सद्भातमेदनिष्पन्नाः, पुद्गला जिनदेक्षिताः ॥ ५ ॥’ वन्मर्थ—तदा-
त्मक, लोभयत इति लोकेतु, कालतः किन्मूतमित्यत आह—‘जिनास्यात्’ दीर्घकरप्रणीतम्, आह—‘जिनदेक्षितानि’स्य
कृतव्यपदेवमाह, असावपि दर्शानमेवार्थश्चिन् एवेत्यत आह—‘जिनास्यात्’ दीर्घकरप्रणीतम्, आह—‘जिनदेक्षितानि’स्य
स्माज्जिनप्रणीताधिकारोऽनुवर्तत एव, तव च जिनास्यात्तमित्यतिरिच्यते, न, अस्याऽऽदरस्यापनार्थत्वात्, आदरस्यापनादौ
च पुनरकदोषानुपपत्तेः, तथा चोक्तम्—‘अनुयादादरधीप्साभृष्टार्थविनियोगहेत्यसूयासु । ईदृक्सम्बन्धमपि समयगणनास्त-

व्याख्या—विना—प्राप्तिक्रियतस्य व्यापारिणीर्यकदास्यैव स्थितानि—कथितानि विनदे स्थितानि, कान्यत आद—‘उत्सृणु सस्या-
 नात्तन्निधिवान्मानानि,’ किं ?—विचिन्तयेदिति पर्यन्ते प्रस्यति यस्यां गाथायामिति, तत्र उत्सृणादीनि विचिन्तयत्,
 अत्रापि गाथान्ते प्रव्याणामित्युक्तं पठ्यति प्रथमा योचनीयमिति, तत्र उत्सृणं धर्मास्त्रिकायादिद्रव्याणां गत्यादि, तथा सस्यान
 मुख्यवृत्त्या पुनरुत्पन्नानाकारव्यवर्णं परित्यज्य तापदीयानां, यथोक्तम्—‘धर्मिभंदले य पदे तसे चवतंस आयवे वेय’ जीवन्त-
 रीराण्यां य समचतुरास्त्रादि, यथोक्तम्—‘सर्मचवतंसं नानोहर्मंदले साह पातये सुज्जे । इदमपि य संगणे जीयाणं छ मुण्ये-
 यथा ॥ १ ॥’ तथा धर्माधर्मयोरपि लोकास्त्रेष्वापेक्षया भावनीयमिति, तर्कं य—‘देहा मज्जे त्वयि छयोस्तस्मिन्सुरासवणं ।
 लोको अत्रागारो अत्रालेसागिर्दं नेवो ॥ १ ॥’ तथाऽऽसनानि—आधारव्यवर्णानि धर्मास्त्रिकायादीनां लोकाकाशादीनि
 स्वस्वक्याणि वा, तथा विधानानि धर्मास्त्रिकायादीनामेव भेदानित्यर्थः, यथा—‘धर्ममपि काप धम्ममपि कापस्स देवं धम्म-
 पि कापस्स पपसे’ इत्यादि, तथा भानानि—प्रमाणानि धर्मास्त्रिकायादीनामेवारीयानि, तयोस्तादस्थितिभद्रादिपर्याया ये
 य ‘द्रव्याणां’ धर्मास्त्रिकायादीनां तान् विचिन्तयेदिति, तयोस्तादादिपर्यायसिद्धिः ‘तथादव्ययप्रोव्ययुक्तं सदि’ति
 (तस्यार्थे ध० ५ सू० २९) अचनाह्, पुच्छिः पुनरत्र—‘पटमीढीमुषणां धीं, नाद्येत्यविचिस्वविध्ययम् । लोकात्मनोदमाभ्यस्य, अनो
 याति सहेतुकम् ॥ १ ॥’ यथोक्तवो न दद्व्यसि, न पयोऽसि दधिप्रसः । अगोरसप्रवो नोभे, तस्मात्तत्त्वं ध्यातामकम् ॥ २ ॥’

१ धर्ममपि काप

२ धम्ममपि काप

३ धम्ममपि काप

ततश्च धर्मास्तिकायो विपश्चित्तमयसम्बन्धपरुषयोत्पद्यते तद्वनन्तरातीतसमयसम्बन्धपरुषया तु चिन्तयति धर्मा-
स्तिकायद्रव्यात्मना तु नित्य इति, वक्तुं च—‘सर्वव्यक्तिषु नियतं क्षणे क्षणेऽन्यत्त्वमयं च न विद्येयः । सत्योचित्यपचित्योरा-
स्तिकायव्यतिरिक्तत्वात् ॥१॥’ आदिशब्दादनुकूलव्याधिपर्यायपरिमहः, चशब्दः समुच्चयार्थ इति गायार्थः ॥ ५२ ॥ किं च—
कृतिजातिव्ययस्यानात् ॥१॥

वृत्तिव्ययमहं ज्ञेयमव्याप्तिरहं चिन्तयामास । ज्ञानादुत्पत्तिरहितं विहितमहोक्तमेवार्थं ॥ ५३ ॥

व्याख्या—‘पञ्चास्तिकायमयं लोकमनाद्यनिषत्तं जिनारूपावमिति, क्रिया पूर्ववत्, तथास्तयः—प्रवेक्षाकोषां काया
अस्तिकायाः पञ्च च ते अस्तिकायाश्चेति विप्रहः, एते च धर्मास्तिकायादयो गत्याद्युपग्रहकरा ज्ञेया इति, वक्तुं च—‘जीवानां
पुद्गलानां च, गत्युपग्रहकारणम् । धर्मास्तिकायो ज्ञानस्य, दीपश्चक्षुष्मतो यथा ॥ १ ॥ जीवानां पुद्गलानां च, स्थित्युपग्र-
हकारणम् । अधर्मः पुरुषस्येव, विधासोरथनिर्दया ॥ २ ॥ जीवानां पुद्गलानां च, धर्माधर्मास्तिकाययोः । घटराणां घटो
यद्घटाकायमवकाशदम् ॥ ३ ॥ ज्ञानात्मा सर्वभावज्ञो, भोक्ता कर्ता च कर्मणाम् । नानाससारिमुक्तास्त्वो, स्त्रीषः प्रोक्तो
जिनागम ॥ ४ ॥ स्पर्शरसगन्धवर्णशब्दमूर्तस्थभावाकाः । सङ्घातभेदनिष्पन्नाः, पुद्गला जिनदेक्षिताः ॥ ५ ॥’ वन्मयं—तदा-
त्मक, लोक्यत इति लोकसं, कालतः किन्मूर्तमित्यत आह—‘जिनारूपाव’ तीर्थकरप्रणीतम्, आह—‘जिनदेक्षितानि’त्य-
कृतव्ययपञ्चदमाह, असावपि दर्शनभेदाच्चैव एवेत्यत आह—‘जिनारूपाव’ तीर्थकरप्रणीतम्, आह—‘जिनदेक्षितानि’त्य-
स्माज्जिनप्रणीताधिकारोऽनुवर्तत एव, ततश्च जिनारूपावमित्यतिरिच्यते, न, अस्याऽऽदरस्यापनार्थत्वात्, आदरस्यापनार्थ-
व पुनरुक्तदोषानुपपत्तेः, तथा चोक्तम्—‘अनुवादादरधीप्साभूषार्थविनियोगहेत्वसूयाहु । ईदृक्सम्बन्धमविसृज्यगणनास-

व्याख्या—चिन्ता—मात्रिकपितृशब्दार्थास्तीर्षकरासौर्देशिगतानि—कथितानि चिन्तयेदित्येतानि, कान्यत आह—‘उद्युगसस्या
 मासनाविधानमात्रानि,’ किं ?—विचिन्तयेदिति पर्यन्तं वस्यति पश्चां गाथायामिति, तत्र उद्युगादीनि विचिन्तयत्,
 अत्रापि गाथान्ते द्रव्याणामिभुक्त सत्यविषयमायोअनीयमिति, तत्र उद्युग पर्मास्त्रिकायादिद्रव्याणां गत्यादि, तथा सस्यान
 मुख्यपृथ्या पुद्गलरचनाकारक्युष्णं परिमण्डलाद्यमीयानां, यथोक्तम्—‘धरिन्मन्दे य पदे तसे चउरस आयते धेय’ अथय
 रीयणां च समञ्जुरसादि, यथोक्तम्—‘समेचवरसे नगोहमदले साह दासणे रुज्ज । इन्द्रयि य सठाणे औषाणं छ मुणे
 पवा ॥ १ ॥’ तथा पर्माधर्मयोरपि सोक्येनार्थेक्यया मायनीयमिति, एकं च—‘देहा मग्ने ययति छयीमगतिपुरगसठाणं ।
 छोगो अन्नागारो अन्नालेजागिर् नेओ ॥ १ ॥’ तथाऽऽत्मनानि—आधारउद्युगानि पर्मास्त्रिकायादीनां छोकाकाशादीनि
 स्वस्वकपालि वा, तथा विधानानि पर्मास्त्रिकायादीनामेव भेदानित्यर्थः, यथा—‘धर्ममधिकपद् धम्ममधिकपस्त देसे धम्म
 त्रियकायस्त पपसे’ इत्यादि, तथा मानानि—प्रमाणानि पर्मास्त्रिकायादीनामेवातमीयानि, सधोत्पादस्थितिभङ्गादिपर्याया यं
 च ‘द्रव्याणां’ पर्मास्त्रिकायादीनां सान् विचिन्तयेदिति, तत्रोत्पादादिपर्यायसिद्धिः ‘उत्पादव्ययधौव्ययुक्तं सदि ति
 (उत्पादार्थे अ० ५ सू० २९) यचनाह, युक्तिः पुनरत्र—‘पटमौलीसुवर्णायां, नासोत्पत्तिस्थितिव्ययम् । लोकप्रभोदमाभ्यस्य, अतो
 पाति सहेषुक्म् ॥ १ ॥’ यथोक्तो न द्रव्यासि, न यथोऽसि पृथिव्यतः । अगोरसप्रवो नोभे, तस्मात्तत्त्वं अयात्मकम् ॥ २ ॥’

१ धर्ममधिक पदं धर्म अगोरसप्रवमेव २ धम्ममधिक पदं धम्मोत्पत्तिवत् पादि धम्मार्थ इत्यर्थः । पुनरत्रमपि च धोत्पादादि जीवाद्याः । यद् भावयन्नापि ३ १ ३
 १ अत्रकान्तनपदे उपदिशेयसत्यपदोत्पत्त्यर्थमात्रम् । लोकोद्देशात्तत्कारो द्रव्याद्येकैकगुणविर्येवाः ३ १ ३ २ धर्मोस्त्रिकायादीनामेव पर्मास्त्रिकायाद्यत्र देहाः । पर्मास्त्रिकायाद्यत्र भेदेवाः ।

तवश्च धर्मास्तिकायो विपश्चितसमयसम्बन्धकपापेष्वपोत्पद्यते तद्वन्तरातीतसमयसम्बन्धकपापेष्वप्या तु चिन्तयति धर्मा-
स्तिकापद्रव्यात्मना तु नित्य इति, तर्कश्च—‘सर्वव्यक्तितु नियतं क्षणे क्षणेऽन्यत्समयश्च न विद्येयः । सत्योच्चित्तपक्षित्योरा-
कृतिञ्जातिव्यपस्थानात् ॥१॥’ आदिष्वप्याद्युक्तलक्ष्यादिपर्यायपरिग्रहः, अथवाः समुच्चयार्थ इति गाथार्थः ॥ ५२ ॥ किं च—

पञ्चविकाशमद्वयं व्योमज्जगद्विद्वच्च विवर्ज्यताम् । जगत्पञ्चविकाशं विविद्वन्महोत्तमोत्तमोत्तमः ॥ ५३ ॥

व्याख्या—‘पञ्चास्तिकायसमं व्योमज्जगद्विद्वच्च विवर्ज्यताम्’ मिति, क्रिया पूर्ववत्, सत्ताल्लयः—मयेयास्तेषां काया
अस्तिकायाः पञ्च च ते अस्तिकायाश्चेति विग्रहः, एते च धर्मास्तिकायादयो गत्याद्युपग्रहकरा भूया इति, तर्कश्च—‘जीवानां
पुद्गलानां च, गत्युपग्रहकारणम् । धर्मास्तिकायो ज्ञानस्य, दीपज्जुप्सवो यथा ॥ १ ॥ जीवानां पुद्गलानां च, स्थित्युपग्र-
हकारणम् । अधर्मः पुरुषस्येव, विधवायोरप्यनिर्यया ॥ २ ॥ जीवानां पुद्गलानां च, धर्माधर्मास्तिकाययोः । बदराणां घटो
यद्ब्रदाकाशमवकाशदम् ॥ ३ ॥ ज्ञानात्मा सर्वभावज्ञो, भोक्ता कर्ता च कर्मणाम् । नानासंसारिमुक्तास्थो, क्षीयः प्रोक्तो
जिन्नागमे ॥ ४ ॥ स्पर्शरसगन्धवर्णरसधर्मवर्तस्वभावकाः । सङ्घातभेदनिष्पन्नाः, पुद्गला जिन्तदेक्षिताः ॥ ५ ॥’ ‘तन्मयं—त्वदा-
त्मकं, व्योमवत् इति लोकोक्तं, काठकाः किन्मूतमित्यत आह—‘जिन्नास्पातं’ तीर्थकरप्रणीतम्, आह—‘जिन्तदेक्षितानि’स्य
कृतव्यपच्छेदमाह, असापपि दर्शनभेदाच्चित्र एवेत्यत आह—‘जिन्नास्पातं’ तीर्थकरप्रणीतम्, आह—‘जिन्तदेक्षितानि’स्य
स्माच्चिन्तप्रणीताधिकारोऽनुवर्तत एव, तवश्च जिन्नास्पातमित्यतिरिच्यते, न, अस्याऽऽदरस्यापनार्थत्वात्, आदरस्यापनादौ
य पुनरकदोषानुपपत्तेः, तथा चोक्तम्—‘अनुवादादरवीप्साभ्युत्थार्थविनियोगहेतुत्वमुपाह्व ॥ इत्येत्सम्बन्धमविसृज्यगणनास-

रणेष्वपुनरुक्तम् ॥ १ ॥” तथा हि ‘नामादिभेदाविहित’ भेदो नामादिभेदापस्याविवमित्यर्थः, तर्हि च—‘नामं दपद्या दक्षिणं जिह्वे काष्ठे तद्वेष माये च । पञ्चवज्रो गो य सदा अद्विषद्वो ऽतोमि (ग) निक्लेशो ॥१॥’ भाषार्थमनुविज्ञातिसप्तपथिर-
णादयत्तयेयः, साम्प्रतं क्षेत्रज्ञोक्तमधिकृत्याह—‘अपिपिपं’ त्रिप्रकारम् ‘अथोक्तोक्तमदादि’ इति प्राकृतवत्तन्पाठोक्तोक्तमदिभेदम्,
आदिशब्दादिर्धर्मवर्धोक्तपरिमह इति गार्थार्थः ॥ ५३ ॥ किं च—तस्मिन्नेव क्षेत्रज्ञोक्त इदं चरं च अविपिन्यपेदिति
प्रतिपादयन्त्याह—

विद्वत्तत्त्वदीयसाम्प्रतयादीनामन्वयव्यापकसंज्ञम् । योऽप्युपपन्नं विषयं क्षेत्र्यादिसिद्धान्तम् ॥ ५४ ॥

व्याख्या—‘अविपिन्यपेददीपसागरनिरपविमानमवनादिसंस्थानं’ इत्यत्र अविपिन्यः सत्तु पर्माद्या ईदृशानामारापसाना अष्टां
भूमयः परिपूर्यमान्ते, यद्यपानि—पनोदपिपिनयावतनुयावतात्मकानि पर्मादिसप्तपथिपिपिपरिहृषीण्ये कथिंदातिः, द्रोपा—अन्त-
र्द्रोपादयः स्वयम्भूरमण्यद्रीपान्ता असम्भवेयाः, सागरा—उदणसागरादयः स्वयम्भूरमणसागरपर्यन्ता असम्भवेया एव, निरया—
सीमन्तकाया अपविषानावसानाः सङ्क्षेपाः, एत उक्तम्—‘यीसो य पञ्चवीसा पनरस दक्षेव स्वयसदस्साह । तिम्रं पञ्च-
पञ्च प नरगा अष्टाकमसो ॥ १ ॥’ विसमानानि—अथोक्तिरक्यदिसम्भन्धीन्यनुचरपिमानान्तान्वयसङ्क्षेपानि, उपोत्तिक्कथि
मानानामसंक्षेपसाद, भवनानि—अवनवास्यालयउदणानि असुरादिदद्यानिकायवर्धनधीनि असंक्षेपयानि, तर्कं च—

१. अन्तकायमयोः इत्येव क्षेत्रे च काष्ठे तद्वेष माये च । पञ्चवज्रोक्तं तथा अद्विषो क्तोक्तं सिद्धेयम् ॥ १ ॥ २. विद्वत्तत्त्वदीयसाम्प्रतयादीनामन्वयव्यापकसंज्ञम् । योऽप्युपपन्नं विषयं क्षेत्र्यादिसिद्धान्तम् । योऽप्युपपन्नं विषयं क्षेत्र्यादिसिद्धान्तम् ॥ १ ॥

“सर्वेयं य कोटीभ्यो ह्यंति पापहरिं सयसहस्रम् । एसो भवणसमाप्तो भवणवर्ष्णं विद्यानेज्जा ॥१॥” आदिशब्दादसङ्गे
 एव्यन्तरनगरपरिमहः, उक्तं च—“द्वेष्टोपरिज्योपणसयरहिण्य रयणाए ज्योपणसहस्रे । पदमे घतरियाणं भोमा नपरा असंखेज्जा
 ॥ १ ॥” सवक्ष शिवयक्ष पञ्चयानि खेत्यादिद्वन्द्वः, एतेषां सस्यानम्—आकारविशेषलक्षणं विचिन्सयेदिति, तथा ‘व्योमा-
 दिप्रतिष्ठानम्’ इत्यत्र प्रतिष्ठितिः प्रतिष्ठानं, भावे स्फुटं, व्योम—आकाशम्, आदिशब्दाद्वाभ्यादियपरिमहः, व्योमादौ प्रति
 स्थानमस्येति व्योमादिप्रतिष्ठानं, लोकास्थितिविधानमिति योगः, विधिः—विधान प्रकार इत्यर्थः, लोकास्य स्थितिः—२, स्थितिः
 व्यपस्था मर्यादा इत्यनर्थात्तरं, तद्विधान, किन्मूर्तं?—‘नियतं’ नित्यं साभवत, क्रिया पूर्ववदिति गाथार्थः ॥ ५४ ॥ किं च—

तदभ्योपकृतवसनादुद्दिष्टमसत्कृतं सटीकम् । जीवमस्मिन् कर्हि मोक्षं च सप्तस कम्मास ॥ ५५ ॥

व्याख्या—उपयुज्यतेऽनेनेत्युपयोगः—साकारानाकारादिः, उक्तं च—‘स द्विविधोऽष्टचतुर्मेयः’ (तत्त्वार्थे अ० २ सू० ९)
 स एव लक्षण यस्य स उपयोगलक्षणस्त, जीवमिति यस्याति, तथा ‘अनाद्यनिधनम्’ अनाद्यपर्ववसितं, मयापवर्गप्रवाहा
 पेक्षया नित्यमित्यर्थः, तथा ‘अर्थात्तरं’ पृथग्भूतं, कुलः?—सरीरात्, आतावेकवचन, शरीरेभ्यः—औदारिकादिभ्य इति,
 किमिस्यत आह—जीवति जीविव्यति जीवितवान् वा जीव इति तं, किन्मूर्तमित्यत आह—‘अकपिणम्’ अमूर्तमित्यर्थः,
 तथा ‘कर्तारं’ निर्वर्तकं, कर्मण इति गम्यते, तथा ‘भोकारम्’ उपभोकारं, कस्य?—स्यकर्मणः—आरम्भियस्य कर्मणः, ज्ञाना
 परणीयादरिति गाथार्थः ॥ ५५ ॥

१ सर्वेयं च कोट्यो मर्यादितं द्वाप्तमितिः सवसहस्रम् । एव मर्यादसमाप्तो भवणवर्ष्णं (इति) विज्जादीत्याह ॥ १ ॥ अथष्टादुपरि योजयमावर्त्तिते रथाया
 योजयमावर्त्तिते । प्रथमे व्यप्यतात्ता भीमादि जगतादयस्तेभ्योवाप्ति ॥ १ ॥

रणेष्वपुनरुक्तम् ॥ १ ॥” तथा हि ‘नामादिभेदविहित’ भेदतो नामादिभेदापस्याधिवन्तित्यर्थः, तर्ह्येव—‘नाम दण्णा
 दधिप खिधं काठे चरेष भार्ये य । पञ्चवडोगो य सहा अद्वयिदो ढोगमि (ण) निक्स्वपो ॥१॥’ भाष्यार्थानुगुणचिह्नपिपर-
 णाद्वधेयः, साम्प्रतं शेषलोकमधिकृत्याह—‘धिविधं’ त्रिप्रकारम् ‘अधोसोकभेदादि’ इति प्राहुवचनाऽधोढोकादिभेदम्
 आदिष्वधोविधेयपूर्वलोकापरिग्रह इति भाष्यार्थः ॥ ५३ ॥ किं च—तस्मिन्नेव शेषलोकं इदं चरं यं धिवि-तयेदिति
 प्रतिपादयन्त्याह—

विदुषकर्मज्ञसापराधविमलवधव्यासंयत्नम् । योकादुपपन्नं विषयं ध्येयगुणितानम् ॥ ५४ ॥

व्याख्या—‘विधिवल्लभदीपसागरनिरयपिमानमयननादिसंस्थानं’ तत्र स्थितयः सन्तु पर्माणा ईष्यमागभारापसाना अर्था
 भूतमयः परिगृह्यन्ते, वडयानि—पतोदधिपनधातवतनुवातात्मकानि पर्मादिसप्तश्रुधिवीपरिसेषाण्ये कर्षिदाविः, द्रोषा—अभ्य-
 द्रीपादयः स्वयम्भूरमणदीपान्ता असंज्ञेयाः, सागरा—उपणसागरादयः स्वयम्भूरमणसागरपर्यन्ता असंज्ञेया एव, निरया-
 सीमन्तकाया अप्रतिष्ठानावसानाः सञ्ज्ञेयाः, एव सकम्—‘वीर्यां य पक्षपीषा पनरस दधेय सयसदस्मादं । तिष्ठेयं पञ्चुलं
 दधं य नरणा अहाकमसो ॥ १ ॥’ विमानानि—ज्योतिष्क्यादिसम्भन्धीन्यनुसरपिमानान्शान्यसंज्ञेयानि, ययोविष्कवि
 मानानामसंज्ञेयत्वात्, भवनानि—अधनधास्याल्यसञ्चणानि अमुरादिदद्यानिकायसंज्ञनपीनि असंज्ञेयानि, तर्ह्येव—

१ कामकायवयोः प्रथमे श्रेष्ठे च काठे चरेष जाते च । पर्यवकोषः कथाभ्युपेयो लोके शिरोधार्यः ॥ १ ॥ २ विदुषः पञ्चविंशतिव्यस्य दधीनः कलकल-
 वादि । वीर्यं दधं वडोर्ल पञ्च य भाष्यं यथाक्रमम् ॥ १ ॥

“सर्वेयं य कोऽपीभो इयति प्रायसरि सयसहस्रता । एषो भवणसमाप्तो भवणपर्यर्णं विधाणेज्जा ॥१॥” आदिशब्दादसङ्गे
 एव्यन्तरनगरपरिमहः, चर्क च—“हेट्रोवरिओयणसयरहिण् रयणाए ओयणसहस्रे । पढमे ववरियाणं ओमा नयर भसंखेज्जा
 ॥ १ ॥” सवस श्रितवस वल्लयानि वेत्यादिद्वन्द्वः, एतेषां सस्स/नम्—भाकारविशेषलक्षणं विचिन्तयेदिति, तथा ‘व्योमा-
 दिप्रतिष्ठानम्’ इत्यथ प्रतिष्ठितिः प्रतिष्ठानं, भावे ल्युट्, व्योम—आकाशम्, आदिशब्दाद्वाय्यादिपरिमहः, व्योमादौ प्रति-
 स्थानमस्येति व्योमादिप्रतिष्ठानं, लोकास्थितिविधानमिति योगः, विधिः—विधानं प्रकार इत्यर्थः, लोकास्य स्थितिः—२, स्थितिः
 व्यपस्था मर्यादा इत्यनर्थोऽस्तरं, सद्विधानं, किम्भूतं?—‘नियतं’ नित्यं द्वाभूतं, क्रिया पूर्वयदिति गाथार्थः ॥ ५४ ॥ किं च—

इदमोपलब्धव्यमभ्यादिद्विज्जालयतं सरीताभो । बीरमस्वीदं करिं मोरं च सयससं कम्मसस ॥ ५५ ॥

व्याख्या—उपश्रुम्यतेऽनेनेत्सुपयोगः—साकारानाकारादिः, चर्क च—‘स द्विविधोऽष्टचतुर्भेदः’ (तत्त्वार्थे अ० २ सू० ९)
 स एव सधणं यस्य स उपयोगलक्षणत्वं, अविमिति वक्ष्यति, तथा ‘अनाद्यनिधनम्’ अनाद्यपर्यवसितं, भवापवर्गप्रवाहा
 वेधया नित्यमित्यर्थः, तथा ‘अर्थान्तरं’ पृथग्भूतं, कुतः?—शरीरात्, अतावेकवचनं, शरीरेभ्यः—औदारिकादिभ्य इति,
 किमित्यत आह—जीयति जीयिष्यति जीयितवान् वा जीव इति च, किम्भूतमित्यत आह—‘अकपिणम्’ अमूर्तमित्यर्थः,
 तथा ‘कर्तरि’ निर्दोषक, कर्मण इति गम्यते, तथा ‘भोकारम्’ उपभोकारं, कस्य?—स्वकर्मणः—आरमीयस्य कर्मणः, ज्ञाना-
 परणीयादरिति गाथार्थः ॥ ५५ ॥

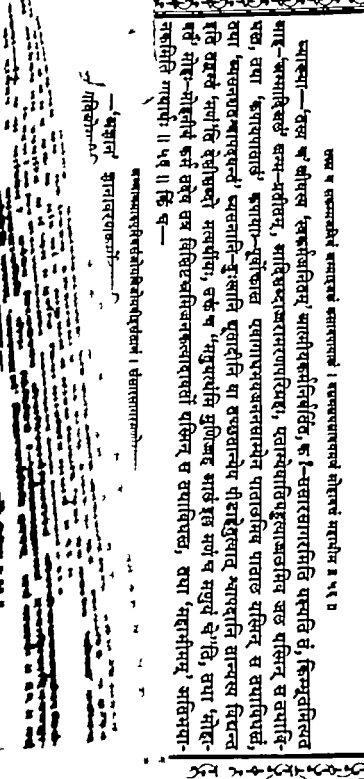
१ सर्वेयं च कोऽपीभो भवतिव द्वाकम्पतिः प्रायसहस्राणि । पूर भवणसमाप्तो भवणपर्यन्ता (इति) विज्ञानीयाए ॥१॥ भवणानुपरि योजनसहस्रद्वये रजाया
 योजनसहस्रे । प्रथमे व्यन्तरनगरं मीमांसि यपराजसहस्रेयमिति ॥ १ ॥

तस्य च सकलमर्थीयं ब्रह्मपदं ब्रह्मास्मात्परं । ब्रह्मपदं ब्रह्मपदं मोहात्वं मराधीनं ॥ ५६ ॥

व्याख्या—‘तस्य च’ शीघ्रस्य ‘सकलमर्थीयत्वं’ आत्मीयकर्मनिर्धारितं, क १—ससारसागरमिति प्रप्यति तं, किन्तु तमित्यत्र
 आह—‘ब्रह्मपदं’ ब्रह्म—मरीचिकम्, आदिशब्दाज्जराभरणपरिग्रहः, एतन्मयेधातिप्रकृत्याज्जलमिव जलं पस्मिन् स तथापि-
 प्लव, तथा ‘कथायथासाधं’ कथाया—पूर्वोक्ताया एवागाधमयजननसाम्येन पातालमिव पातालं पस्मिन् स तथापिप्लवं,
 तथा ‘असन्नपथश्चापदन्तं’ व्यसनानि—शुःखानि पृथादीनि वा तच्छब्दान्येव पीडाहेतुत्वात् श्वापदानि शान्त्यस्य विपन्त
 इति तद्वत्त्वं ‘मर्णाति देवीशब्दो मत्तधीया, सर्वं च “मनुष्यार्थमि मुनिज्जह आलं इत्त मर्णं च मनुष्यं चे”ति, तथा ‘मोहा-
 त्वं’ मोह—मोहनीयं कर्म सर्वेषु तत्र विविधभ्रमिजनकत्वादायार्थं पस्मिन् स तथापिप्लवं, तथा ‘मराधीनम्’ अविमया-
 नकमिति ज्ञापार्थः ॥ ५६ ॥ किं च—

ब्रह्मपदं ब्रह्मपदं ब्रह्मपदं ब्रह्मपदं । ब्रह्मपदं ब्रह्मपदं ब्रह्मपदं ब्रह्मपदं ।

—‘ब्रह्मपदं’ शान्तवराणकर्मिणा
 गविशोक्तम्

तस्य च सकर्मकविषयं जग्माद्भवं कर्मापपादात् । वदन्त्यस्यसादयमर्चं मोहावर्त्तं महाभीम ॥ ५१ ॥

व्याख्या—‘तस्य च’ जीवस्य ‘स्वकर्मजनितम्’ आत्मीयकर्मनिर्यतिरिति, क ?—संसारसागरमिति यस्यति तं, किम्भूतमित्यत आह—‘जग्मादिजलं’ जन्म-प्रतीतम्, आदिशब्दाज्ज्वरामरणपरिग्रहः, एतान्येपातिपहृत्याज्जलमिव जलं यस्मिन् स तथापि प्रसृतं, तथा ‘कपायपातालं’ कपायाः—यूर्ध्वोक्तास्त एवागाधमवजननसाम्येन पातालमिव पातालं यस्मिन् स तथापि प्रसृतं, तथा ‘व्यसनश्चतश्चापदवन्तं’ व्यसनानि—शूलानि घृतादीनि वा चञ्चलान्येव पीडाहेतुत्वात् श्चापदानि सान्यस्य निघ्नन्ति इति तद्वन्तं ‘मर्णं’ ति देशीशब्दो मत्स्यार्थः, तर्कश्च “मनुयत्यमि मुणिज्जह आलं इह मर्णं च मणुयं चे’ ति, तथा ‘मोहावर्त्तं’ मोहाः—मोहनीयं कर्म तदेव तत्र विशिष्टस्त्रमिजनकल्यादावर्त्तो यस्मिन् स तथापि प्रसृतं, तथा ‘महाभीमम्’ अतिभयानकमिति गायार्थः ॥ ५१ ॥ किं च—

अप्यज्जगत्सुखसंयोगविशेषेण वीर्यसंज्ञकं । संसारसागरमनोरथाप्रसुहं विविधेज्जा ॥ ५२ ॥

व्याख्या—‘अज्ञानं’ ज्ञानावरणकर्मोदयजनित आत्मपरिणामः स एव तत्प्रेरकत्वान्मातुः—यायुस्तेनेरिति—प्रेरितः, कः ?—संयोगवियोगवीचिसन्तानो यस्मिन् स तथापि प्रसृतं, तत्र संयोगः—केनचित् सह सम्बन्धः वियोगः—तेनैव विप्रयोगः एतावैव सन्ततप्रवृत्तत्वात् वीचयः—कर्मयस्तत्प्रवाहः—सन्तान इति भावना, संसरणं संसारः (स) सागर इव संसारसागरसंज्ञं, किम्भूतम् ? ‘अनोरपारम्’ अनाद्यपर्यवसितम् ‘अशुभम्’ असौभर्णं विचिन्तयेत्, तस्य गुणरहितत्वं जीबलेति गायार्थः ॥ ५२ ॥

तस्य च संतरणसद्वे सम्मर्दस्तनुपूर्ववन्मन्त्रार्थः । नान्यथाप्युक्तमप्यारं चारिचमर्भ महापोषं ॥ ५४ ॥

व्याख्या—‘तस्य च’ संसारसागरस्य ‘संतरणसद्वे’ संस्तरणसमर्थं, पोषमिति वक्ष्यति, किंविशिष्टं !—सम्यग्दर्शनमेव द्रोभनं पथन यस्य स तथाविपस्तम्, ‘अनघम्’ अपार्यं, ज्ञानं—प्रतीतं सन्मयः—तदात्मकः कर्णधारः—निर्यामकविशेषो यस्य यस्मिन् वा स तथाविपस्तं, चारित्र्यं—प्रतीतं तदात्मकं ‘महापोषम्’ इति महाबोधित्यर्थं, क्रिया पूर्ववदिति गाथार्थः ॥ ५८ ॥

संतरणसद्वे तदपवन्नाद्वज्रवृत्तयेन । वेत्याममापदिभं शिखोसिकादीनिष्कोभं ॥ ५९ ॥

व्याख्या—इहाऽऽश्रयनिरोधः संवरस्तेन कृतं निश्छिद्रं—स्थगितरन्ध्रमित्यर्थः, अनघनादिलक्षणं तपः तदेवेष्टपुरं प्रति मेरुकत्यात् पवन इव तपःपवनस्तेनाऽऽविद्धस्य—मेरुतस्य जयनतरः—शीघ्रतरो वेगः—रयो यस्य स तथाविपस्तं, तथा विरागस्य मायो वैराग्य, तदेवेष्टपुरप्रापकस्थानमार्गं इव वैराग्यमार्गस्तस्मिन् पतितं—गतस्तं, तथा शिखोससिका—अपव्या नानि पता एवेष्टपुरप्राप्तिविघ्नहेतुत्याद्रीचय इव शिखोससिकादीचया ताभिर्निष्कोभ्यः—निष्प्रकम्पस्तमिति गाथार्थः ॥ ५९ ॥ एवम्भूतं पोषं किं !—

भातेदु मुषिचक्षिवा महत्त्वसीकंमारकपक्षिपुत्रं । जह तं शिवाष्टपुरं सिन्धुमदिरमेज पावति ॥ ६० ॥

व्याख्या—‘आरोदु’ इत्यात्म्य, के !—‘मुनियणिजः’ मन्यन्ते जगतत्रिकालावस्यामिति मुनयः त एवातिनिपुणमाय-व्ययपूर्वकं प्रवृत्तेर्यणिज इव मुनियणिजः, पोत एव चिक्षेप्यते—महार्थाणि शीलाङ्गानि—युधिषीकायसंरम्भपरित्यागादीनि यस्यमाणलक्षणानि तान्येयैकान्तिकात्यन्तिकसुखहेतुत्वाद्भानि २ तैः परिपूर्णः—भृतस्त, येन प्रकारेण यथा ‘तत’ प्रक्रान्ते

तस्य च कर्मजनविषं जन्मादृजं कसापपापाळं । वसजसपसादयमर्चं मोहावर्चं महाभीर्यं ॥ ५६ ॥

ध्यास्या—‘तस्य च’ जीवस्य ‘स्वकर्मजनितम्’ आत्मीयकर्मनिर्वर्तितं, कं ?—संसारसागरमिति यस्यति ठ, किन्मृतमित्यत आह—‘जन्मादिजं’ जन्म—प्रतीतम्, आदिशब्दाज्जरामरणपरिग्रहः, एतान्येयातिषट्कल्याञ्जलमिव अल यस्मिन् स तथावि-
पक्षः, तथा ‘कपायपाताळं’ कपायाः—पूर्योक्तास्त एवागाधभयजनसाम्येन पाताळमिव पाताळं यस्मिन् स तथाविपक्षं, तथा ‘व्यसनञ्चतन्वापदवन्धं’ व्यसनानि—दुःखानि घृतादीनि वा तप्युत्तान्येष पीडाहेतुत्वात् श्वापदानि तान्यस्य विपन्त इति तद्वन्धं ‘मणं’ति देखीशब्दो मत्स्यार्थीयः, तर्कं च “मनुयर्थमि मुनिज्जह आलं इतं मर्णं च मणुयं चे”ति, तथा ‘मोहा वर्त’ मोहाः—मोहनीयं कर्म तदेव तत्र विविष्टश्चमिजनकल्यादावर्तो यस्मिन् स तथाविपक्षः, तथा ‘महाभीमम्’ अतिभया-
नकमिति गाथार्यः ॥ ५६ ॥ किं च—

जन्माज्जन्मस्परिचयसंयोगविषयसंज्ञानं । संसारसागरज्जोरापाम्मुहं निवर्तेजा ॥ ५७ ॥

ध्यास्या—‘अज्ञानं’ ज्ञानावरणकर्मोदयजनित आत्मपरिणामः स एव तत्प्रेरकस्यान्मारुतः—यायुसेनेरिति—प्रेरितः, कः ?—संयोगवियोगविषयसन्तानो यस्मिन् स तथाविपक्षः, तत्र संयोग—केनचित् सह सम्बन्धः वियोग—अनेन विप्र-
योगः एतावेव सम्मतप्रवृत्तत्वात् वीचयः—कर्मयस्तत्प्रवाहः—सम्स्तान इति भायना, संसरणं संसारः (स) सागर इव संसारसा-
गरसंज्ञं, किन्मृतम् ? ‘अनोरपारम्’ अनाद्यपर्यवसितम् ‘अशुभम्’ अशोभनं विचिन्तयेत्, तस्य गुणरहितत्वं जीवत्वेति
गाथार्यः ॥ ५७ ॥

व्याख्या—‘तस्य च’ संसारसागरस्य ‘संतरणसङ्घ’ सुन्तरणसमर्थ, पोतमिति धृत्यति, किंचिशिष्टं !—सम्यग्दर्शनमेव शोभनं पण्थनं यस्य स तथापिपस्तम्, ‘अनपम्’ अपार्प, ज्ञानं—प्रतीतं तन्मयः—तवात्मकः कर्णधारः—निर्यामकविशेषो यस्य यस्मिन् वा स तथापिपस्तं, चारित्र्य—प्रसीतं तवात्मकं ‘महापोतम्’ इति महाबोद्धित्वं, क्रिया पूर्ववदिति गाथार्थः ॥ ५८ ॥

संपरकवभिरिष्टं तवपदव्यावृज्यन्तरेयं । वेरगामगणपतिं विसोषिवापीडमिष्वोमं ॥ ५९ ॥

ग्यास्या—इहाऽऽश्रयनिरोधः संवरस्तेन कृतं निश्छिद्रं—स्थगितरन्ध्रमित्यर्थः, अनध्वनादिलक्षणं तपः तदेवेष्टपुरं प्रति प्रेरकत्वात् एवम इय तपपवनस्तेनाऽऽविद्धस्य—ध्रैरितस्य ज्वनतरा—शीघ्रतरो वेगः—रयो यस्य स तथाविचस्त्वं, तथा विरागस्य भावो धैराग्यं, तदेवेष्टपुरप्रापकस्याम्भार्गं इव धैराग्यमार्गस्तस्मिन् पतितः—गतस्त्वं, तथा विस्त्रोतसिका—अपभ्या नानि एता एवेष्टपुरमाधियिन्नहेतुत्याद्वीचय इव विस्त्रोतसिकावीचयः ताभिर्निष्क्राम्यः—निष्प्रकम्पस्त्वमिति गायार्थः ॥ ५९ ॥ एवम्भूतं पोतं किं ?—

नारोदुं मुल्लिबल्लिना महम्मसीर्यारणपपरिपुणं । नरु सें विद्वाथपुरं सिंगनमविगयेण पारबंदि ॥ ६० ॥

भ्यास्या—‘आरोदु’ इत्यारुह्य, के !—‘मुनिवणिजः’ मन्यन्ते जगतस्त्रिकालावस्यामिति मुनयः त एवातिनिपुणमाय-
व्ययपूर्णकं प्रवृत्तेर्धनिज इय मुनिवणिजः, पोत एव विशेष्यते—महार्धाणि शीलाङ्गानि—पृथिवीकायसंरम्भपरित्यागादीनि
यस्यमाणलक्षणानि तान्येवैकान्तिकात्यन्तिकसुलभेतुत्वाद्गणानि २ तैः परिपूर्णः—भूतस्त्वं, येन प्रकारेण यथा ‘ततु’ प्रक्रान्तं

‘निर्याणपुरं’ सिद्धिपत्तनं परिनिर्याणपुरं वेति पाठान्तर ‘नीप्रम्’ आशु स्वप्नेन कालेनेत्यर्थः, ‘अयिमेन’ अन्तरायमन्तरेण ‘प्रासुवन्ति’ आसावपन्ति, तथा विचिन्त्येदिति वर्तत इत्ययं गायार्थः ॥ ६० ॥

उक्तं च शिरपन्नमिन्निगमनद्वयेपक्षिर्न विराडाह । आकाशिनं विदधत्य उरु तोषयं अन्तरायमुदेति ॥ ६१ ॥

व्याख्या—‘सुत्र च’ परिनिर्याणपुरे ‘त्रिरत्रविनियोगात्मक’मिति त्रीणि रक्तानि-ज्ञानादीनि विनियोगशेषां क्रियाकरण, ततः प्रसूतेस्तदात्मकमुच्यते, तथा ‘एकान्तिकम्’ इत्येकान्तभावि ‘निराषाधम्’ इत्यापापारहितं, ‘स्वाभाषिकं’ न कृत्रिमं ‘निरुपमम्’ उपमावीतमिति, उक्तं च-‘नेयि अरिधि माणुसाणं तं सोक्ख’मित्यादि ‘यथा’ येन प्रकारेण ‘सौख्यं’ प्रतीतम् ‘अश्रयम्’ अपर्यवसानम् ‘उपयाञ्छि’ सामीप्येन प्राप्नुयन्ति, क्रिया प्राग्वदिति गायार्थः ॥ ६१ ॥

किं बहुना ? एवं चित् बीषादपन्नमिच्छितोदेवं । पञ्चगवसमुद्भवम् आपन्नं सम्यक्सम्भावं ॥ ६२ ॥

व्याख्या—किं बहुना आपितेन !, ‘सर्वमेव’ निरवशेषमेव ‘जीवादपदार्थविस्तरोपेतं’ जीवाजीवाश्चक्षुष्यसंवरनिर्ज-
रामोषाक्षयपदार्थप्रपञ्चसमन्वितं समयसम्भावमिति योगः, किंविशिष्टं ?-‘सर्वमयसमूहात्मकं’ द्रव्यास्तिकादिनयसङ्गा-
तमयमित्यर्थः, ‘ध्यायेत्’ विचिन्तयेदिति भावना, ‘समयसम्भावं’ सिद्धान्तार्थमिति इदम्, अयं गायार्थः ॥ ६२ ॥ गतं
ध्यातव्यद्वारं, साम्प्रतं येऽस्य ध्यातारस्तान् प्रतिपादयन्नाह—

सर्वजगमावर्द्धिषा दुग्धयो बीभेससमोहा च । आकाशो जगज्ज्वालयति विरिडा ॥ ६३ ॥

१ वैराटि मनुष्यान् चक्षुष्यन्.

ध्यास्या—प्रमादा-मद्यादयः, यथोक्तम्—‘मज्जं विषयकसाया निष्ठा विकहा य पंचमी भगिया’ सर्वप्रमादै रहिताः सर्वप्रमादरहिताः, अप्रमादयन्त इत्यर्थः, ‘मुनयः’ साधवः ‘क्षीणोपशान्तमोहाश्च’ इति क्षीणमोहा-क्षयकनिर्मम्याः उपशान्तमोहा-उपशामकनिर्मम्याः, चशब्दादन्ये याऽप्रमादिनाः, ‘ध्यातारः’ चिन्तकाः, धर्मध्यानस्येति सम्बन्धः, ध्यातार एव विशेष्यन्ते—‘ज्ञानधनाः’ ज्ञानविष्ठाः, विपश्चित इत्यर्थः, ‘निर्दिष्टाः’ प्रसिपादितास्त्रीर्यकरणघरैरिति गायार्थः ॥ ६३ ॥ नृका धर्मध्यानस्य ध्यातारः, साम्प्रतं शुक्लध्यानस्याध्याद्यभेदद्वयस्याविशेषेण एत एव यतो ध्यातार इत्यतो मा भूत्पुनरभिधेया भयिष्यन्तीति साधयार्थं चरमभेदद्वयस्य प्रसङ्गत एव तानेधाभिधिसुराह—

एतद्विच पुद्गल पुद्गल पुद्गल सजोगजोगा सुक्काण पराण केवळिन्तो ॥ ६४ ॥

ध्यास्या—‘एत एव’ येऽनन्तरमेव धर्मध्यानध्यातार वक्ताः ‘पूर्वयोः’ इत्याद्ययोर्द्वयोः शुक्लध्यानभेदयोः पृथक्त्ववधित-र्कसंविचारमेकरययितर्कमविचारमित्यनयोः ध्यातार इति गम्यते, अयं पुनर्विशेषः—‘पूर्वधराः’ चतुर्दशपूर्वविदस्त्वपुपयुक्ताः, इदं च पूर्वधरविशेषणमप्रमादयतामेव येष्वित्यर्थं, न निर्निग्यानां, मापतुपमरुदेव्यादीनामपूर्वधराणामपि तदुपपत्तेः, ‘सुप्रशस्तसंहनना’ इत्याद्यसंहननयुक्ताः, इदं पुनरोपेत एव विशेषणमिति, तथा ‘द्वयोः’ शुक्लयोः परयोः—उत्तरकालभा-यिनोः प्रधानयोर्था सूक्ष्मक्रियानिवृत्तिभ्युपगतक्रियाऽप्रतिपातिसंक्षणयोर्यथासङ्गं सयोगायोगकेवलिनो ध्यातार इति योगः,

'पूर्वं च गम्भप-सुखज्ज्ञाणाद्भुतं बोलीणस्स ततियमप्यत्तस्स पयाप शार्णतरियाप षट्माणस्स केयउणाणमुप्यज्ज, केयवी य सुखलेसोऽज्ञाणी य जाव सुद्धमकिरियमनियद्धि' चि गाथार्यः ॥ ६४ ॥ उक्कमानुपद्विकम्, इदानीमनसरप्पासमनुमेसा द्वारं व्याचिख्यासुरिदमाह—

आग्नेयरमेध्वि धुनी विचमभिराहपाककारमो । होह सुभाविचिचो पम्मग्गालेन ओ गुह ॥ ६५ ॥

व्याख्या—इह ध्यानं धर्मध्यानमभियुज्यते, तदुपरमेऽपि-तद्विगमेऽपि 'मुनिः' साधुः 'नित्यं' सर्वकालमनित्यादिचि न्तनापरमो भवति, आदिशब्दादशरणैकत्वससारपरिमहः, पताञ्च द्वादशानुमेसा भाययितव्याः, "इष्टजनसम्प्रयोगदि-विषयसुखसम्पदः" (प्रश्नमरतौ १५१-१६३) इत्यादिना प्रन्थेन, फल चासां सचिचादिप्यनभिष्वद्भमयनिर्धेदायिति मावनीयम्, अथ किंविशिष्टोऽनित्याविचिन्तनापरमो भवतीत्यस आह-'सुभायितचिचा' सुभायितान्त-करणा, केन १-धर्म-ध्यानेन' प्राप्रिकपितशब्दार्थेन 'या' कञ्चित् 'पूर्वम्' आदायिति गाथार्यः ॥ ६५ ॥ गतमनुमेसाद्वारम्, अपुना तेरपा-द्वारप्रतिपादनायाह—

होसि कम्मसिमुदाभो वेसाभो वीरपरमसुद्धाभो । पम्मग्गानोवागवस्स विवमंरुहवेवाभो ॥ ६६ ॥

व्याख्या—इह 'भवन्ति' संजायन्ते 'कम्मविशुद्धाः' परिपाटिविशुद्धाः, काः १-हेस्याः, ताञ्च पीतपससुद्धाः, एतदुक्तं

१ पूर्व च गम्भपे-सुखज्ज्ञाणादिभुतं बोलीणस्स ततियमप्यत्तस्स पयाप शार्णतरियाप षट्माणस्स केयउणाणमुप्यज्ज, केयवी य सुखलेसोऽज्ञाणी य जाव सुद्धमकिरियमनियद्धि' चि गाथार्यः ॥ ६४ ॥ उक्कमानुपद्विकम्, इदानीमनसरप्पासमनुमेसा द्वारं व्याचिख्यासुरिदमाह—

भयति-पीतलेशयायाः पद्मलेस्या यिद्युञ्जा तस्या अपि शुक्ललेश्येति क्रमः, कस्यैता भवन्त्यत आह-‘धर्मध्यानोपगतस्य’
 धर्मध्यानयुक्तस्येत्यर्थः, किंयिदिष्टाद्यैसा भवन्त्यत आह-‘तीव्रमन्दादिभेदा’ इति तत्र तीव्रभेदाः पीतादिस्वरूपेभ्यस्त्याः,
 मन्दभेदास्त्वाद्याः, आदिशब्दान्मध्यमपक्षपरिग्रहः, अथयौपत एव परिणामविशेषा तीव्रमन्दभेदा इति गायार्थः ॥ ६६ ॥
 उक्तं सेव्याद्वारम्, इदानीं लिङ्गद्वार विवृण्वन्नाह—

भागवतवचनपुस्तकाभिसंगतो व त्रिजल्पवीणाव । भाषासं सङ्गतेन धम्मस्कापस्त तं किमे ॥ ६७ ॥

व्याख्या—इहागमोपदेशाज्ञानिसर्गतो यद् ‘जिनप्रणीतानां’ तीर्थकरप्रकृषितानां ब्रह्मादिपदार्थानां ‘श्रद्धानम्’ अवि-
 तथा एत इत्यादिलक्षणं धर्मध्यानस्य तल्लिङ्ग, तत्त्यश्रद्धानेन लिङ्गते धर्मध्यायीति, इह चागम-सूत्रमेव तदनुसारेण
 कथनम्-उपदेशाः आशा स्वर्यः निसर्ग-स्वभाव इति गायार्थः ॥ ६७ ॥ किं च—

श्रिमसाहृगुवकिचपपसंखवादिजबदापसंपन्नो । सुखसीकसंभारानो धम्मज्जायी मुजेवतो ॥ ६८ ॥

व्याख्या—‘जिनसाधुगुणोत्कीर्तनप्रशंसाविनयदानसम्पन्नः’ इह जिनसाधवः-प्रतीताः, तद्गुणाश्च निरतिचारसम्यग्दर्श-
 नादयस्तेषामुत्कीर्तन-सामान्येन संशब्दनमुच्यते, प्रशंसा त्वहोभाष्यतया भक्तिपूर्विका स्तुतिः, विनयः-अभ्युत्थानादि,
 दानम्-अशनाविप्रदानम्, एतत्सम्पन्नः-एतत्समन्वितः, तथा शुतशीलसंयमरतः, तत्र शुतं-सामायिकादिविन्दुसारान्तं
 शीलं-व्रतादिसमाधानलक्षण संयमस्तु प्राणातिपातादिनिवृत्तिलक्षणः, यथोक्तं-‘पञ्चाश्रवा’ वित्यादि, एतेषु भावतो रतः,
 किं !-धर्मध्यानीति ज्ञातव्य इति गायार्थः ॥ ६८ ॥ गतं लिङ्गद्वारम्, अनुना फलद्वारावसरः, तच्च लाघवार्थं शुक्लध्यान-

‘दैवं च गम्भप-सुहृन्महाणाश्चुगं वीलीणस्स त्थियमप्यसस्स पयाप शार्णतरियाप यट्ठमाणस्स केवउणाणमुप्यज्ज, केवली य सुहृत्तेसोऽज्जसाणी य आप सुपुमकिरियमनियट्ठि’स्ति गाथार्यः ॥ १४ ॥ उरुमानुपद्विकम्, इदानीमनसरप्राप्तमनुमेधा शारं व्याचिख्यासुरिदमाह—

शान्तेरमेद्वि सुधी निबभन्निवाइमावणापरमो । होइ सुमादिविचो पम्मग्गसेन जो सुइ ॥ १५ ॥

भ्याख्या—इह ध्यानं धर्मध्यानमभिरुह्यते, तदुपरमेऽपि-उद्विगमेऽपि ‘मुनिः’ साधुः ‘नित्यं’ सर्वकालमनित्यादिषि न्तनापरमो भवति, आदिशब्दादशरणैकत्वसंसारपरिग्रहः, एताञ्च द्वादशानुमेधा भाषयितव्याः, “इष्टजनसम्प्रयोगदि विषयसुलसम्बदः” (प्रथमरत्नौ १५१-१६१) इत्यादिना ग्रन्थेन, फल वासां सचिच्चादिव्यनभिव्यक्तमयनिर्बेदायिति भावनीयम्, अथ किञ्चिद्विद्योऽनित्यादिविचिन्तनापरमो भवतीत्यत आह-‘सुमादिविचि’ सुमादितान्ताः करणा, केन ?-‘धर्म-ध्यानेन’ प्राप्तिरुपि शब्दाभ्यासेन ‘यः’ कश्चित् ‘पूर्वम्’ आदिविति गाथार्यः ॥ १५ ॥ गतमनुमेधाद्वारम्, अपुना उरया-द्वारप्रतिपादनायाह—

होमि कम्मविशुद्धाणो वेसाणो वीरपम्हसुद्धाणो । पम्मग्गानोवणवण्ड विवमंदाइवेवाणो ॥ १६ ॥

भ्याख्या—इह ‘भवन्ति’ संजायन्ते ‘क्रमविशुद्धाः’ परिपादिविशुद्धाः, काः ?-उरया, ताञ्च पीतपद्मशुद्धाः, एतदुक्तं

१ पूर्व च पश्यते—शुद्धाध्यायविद्वन् स्वशिक्षकान्तञ्च सुवीरममस्तञ्च सुतस्मां ध्यानान्तरिक्षावो सर्वनामञ्च केवलकथाप्रसुप्तमते केवली च सुहृत्तेसोऽज्जसाणी च वाक्च सुस्मन्निममिद्वसीदि.

भयति-भीतछेदयायाः पद्मतेज्या विशुद्धा तस्या अपि शुद्धछेदयेति क्रमः, कस्यैता भयन्त्यत आह-‘धर्मध्यानोपगतस्य’ धर्मध्यानगुणस्येत्यर्थः, किंविशिष्टाद्यैता भयन्त्यत आह-‘सीमन्मन्दादिभेदा’ इति तत्र सीमन्मेवाः पीतादिस्वरूपेष्वन्यथाः, मन्दभेदास्तथा, आविशुद्धात्मभयमपक्षपरिग्रहः, अथयौघत एव परिणामविशेषा सीमन्मन्मेवा इति गायार्थः ॥ ६६ ॥ तर्क छेदयाद्वारम्, इदानीं लिङ्गद्वारे विवृण्वन्नाह—

भागमवब्रह्मपुत्राणाविसमाभो ऽत्रिप्यभीषार्त्त । भावार्त्तं सद्गुरुं धम्मस्सावसत्त तं किं ॥ ६७ ॥

व्याख्या—इहागमोपदेशाज्ञानिसर्गतो यद् ‘जिनप्रणीतानां’ सीर्यकरप्ररूपितानां द्रव्यादिपदार्थानां ‘भद्धानम्’ अवि तथा एत इत्यादिलक्षणं धर्मध्यानस्य तर्हिर्ज्ञं, तस्वध्रञ्जनेन लिङ्गते धर्मध्यायीति, इह चागमः—सूत्रमेव तदनुसारेण कथनम्—उपदेशः आज्ञा त्वर्थः निसर्गः—स्वभाव इति गायार्थः ॥ ६७ ॥ किं ध—

जिनसाहृगुजिच्छन्नरसेसमाधिपदद्वयसेरण्यो । सुधसीकसंभरत्तो धम्मज्झानी गुणेपन्नो ॥ ६८ ॥

व्याख्या—‘जिनसाधुगुणोत्कीर्तनप्रशंसाधिनयदानसम्पन्ना’ इह जिनसाधवा—प्रतीताः, तद्गुणाश्च निरतिचारसम्पदश्च नादयस्तेषामुत्कीर्तनं—सामान्येन संशब्दनमुच्यते, प्रशंसा त्यहोभाष्यतया भक्तिपूर्विका स्तुतिः, विनयः—अभ्युत्थानादि, दानम्—अदानादिप्रदानम्, एतत्सम्पन्नः—एतत्समन्वितः, तथा मुतशीलसंयमरतः, तत्र श्रुतं—सामायिकादिविधिवुसारान्तं शील—व्रतादिसमाधानलक्षणं समयमस्तु प्राणातिपातादिनिवृत्तिलक्षणः, यथोक्तं—‘पञ्चाश्रवा’ दिव्यादि, एतेषु भायसो रतः, किं !—धर्मध्यानीति ज्ञातव्य इति गायार्थः ॥ ६८ ॥ गतं लिङ्गद्वारम्, अधुना फलद्वारावसरः, तच्च छाधवार्थं शुक्लध्यान-

'ध्वं च गम्य'—सुखमहाणाद्भुतं धोकीणस्त सतियमप्यस्य प्रयाय शार्णतरियाय यदृमाणस्त केपलणाणमुपपन्न, केवली य सुखलेखोऽन्ध्याणी य आव सुभुमकिरियमनियद्वि'त्ति गाथार्थः ॥ ६४ ॥ उक्तमानुषद्विक्रम, इदानीमवसरमासमनुप्रेषा-
द्वारं व्याचिख्यासुरिदमाह—

कालोवरयेध्वि सुवी निबभमिच्छादुमावपापत्तो । होइ सुभाविचिचिो पम्पकाणेच जो इदि ॥ ६५ ॥
व्याख्या—इह ध्यानं धर्मध्यानमभियुद्धते, तदुपरमेडपि—तद्विगमेडपि 'मुनि' साधु 'नित्य' सर्वकाठमनित्यादिचि
स्वनापरमो भवति, आदिशब्दादशरीरकत्वसंसारपरिमहः, पठाद्य द्वादशानुप्रेषा भाययितव्या, "इष्टजनसम्प्रयोगदि
विषयसुखसम्पदाः" (प्रथमरतौ १५१-१६१) इत्यादिना ग्रन्थेन, फलं चासां सचिक्तादिव्यनभिष्यद्गमयनिर्वेदायिनि
मावनीयम्, अथ किंचिद्विज्ञेऽनित्यादिविचिन्तनापरमो भवतीत्यत आह—'सुभायितचिक्ता' सुभायितान्तर'करण, केन ?—'धर्म-
व्यानेन' प्राप्तिरुपिषदाध्यायेन 'या' कश्चित् 'पूर्वम्' आदिविचि गाथार्थः ॥ ६५ ॥ गतमनुप्रेषाद्वारम्, अभुना छेप-
शाप्रतिपादनायाह—

होसि कम्मविशुद्धाओ केवलो वीवरन्धुक्कओ । पम्पकाणोपगवस्त विहर्नरादेवओ ॥ ६६ ॥
व्याख्या—इह 'भवन्ति' संजायन्ते 'कम्मविशुद्धा' परिपाटिविशुद्धाः, का ?—छेदया, ताद्य पीठपद्मशुद्धा, एतत्तुलं

१ इह च गम्यते—सुखधायादिद्वयं अविश्रम्यस्त गृहीतमप्यसुख एवकी व्यावस्तपरिचयवी कर्तमात्रल केवकत्राणमुपपत्ते केवली च सुखलेखोऽन्ध्याणी
च गम्यत् सुभुमकिरियमभियुद्धते.

परमाणौ, निघायेति शेषः, कः ?—‘उमस्यः’ प्राप्तिरूपितशब्दार्थः, ‘ध्यायति’ चिन्तयति ‘सुनिष्पकम्पः’ अतीव निश्चल इत्यर्थः, ‘ध्यानं’ शुद्धं, ततोऽपि प्रयत्नविशेषात्मनोऽपनीय ‘अमनाः’ अविद्यमानान्ताःकरणः ‘चिन्तो भवति’ मर्हन् भवति, परमयोर्द्वयोर्ध्यायेति धाक्यन्तेषः, तत्राप्याद्यस्यान्तर्मुहूर्तेन शैलेशीमप्राप्तः, तस्यां च द्वितीयस्येति गायार्थः ॥ ७० ॥ आह—कथं पुनश्छद्मस्यस्त्रिमुनयविषयं मनः संधिप्याणौ धारयति ? केवली या ततोऽप्यपनयतीति !, अत्रोच्यते—

अहं सत्त्वरीरण्यं मतिं नितं निर्दमपुं हंके । ततो पुनोऽव बिज्जह पहायसरमतजोगेवं ॥ ७१ ॥

भ्याख्या—‘यथे’ लुदाहरणोपन्यासार्थः, ‘सर्वशरीरगत’ सर्वदेहव्यापकं ‘मन्त्रेण’ विशिष्टयर्णानुपूर्वीलक्षणेन ‘विपं’ मारणात्मकं द्रव्य ‘निरुच्यते’ निश्चयेन ध्रियते, कः ?—‘हृद्दे’ भक्षणदेशे, ‘ततः’ उद्भवासुनरपनीयते, केनेत्यत आह—‘प्रधान-तरमन्त्रयोगेन’ श्रेष्ठतरमन्त्रयोगेनेत्यर्थः, मन्त्रयोगाभ्यामिति च पाठान्तरं या, अत्र पुनर्योगशब्देनागदः परिगृह्यते इति गायार्थः ॥ ७१ ॥ एष दृष्टान्तः, अयमर्थोपनयः—

तद सिद्धुज्जतशुचित्वं मज्जोवित्तं जोगमतवत्कटुजो । परमाणुमि निर्दमहं नवदेह तजोवि बिज्जवेजो ॥ ७२ ॥

व्याख्या—तथा ‘त्रिमुयनतनुविषयं’ त्रिमुयनशरीरालम्बनमित्यर्थः, मन एव भवमरणनिवन्धनत्वाद्विषं मन्त्रयोगद्वल युक्तः—चिनवचनध्यानसामर्थ्यसम्पन्नः परमाणौ निरुणद्धि, तथाऽचिन्त्यप्रयत्नाच्चापनयति ‘ततोऽपि’ तस्मादपि परमाणोः, कः ?—‘चिनयैषः’ चिनमिपग्वर इति गायार्थः ॥ ७२ ॥ अस्मिन्नेवार्थे दृष्टान्तान्तरमभिधातुकाम आह—

वत्सार्थैवममरो अहं परिहाहं कमसो हुवापुन । योविषयावसेसो निहाह तजोऽवन्धीजो य ॥ ७३ ॥

फलाधिकारे वक्ष्यतीत्युक्तं धर्मध्यानम्, इदानीं शुद्धध्यानावसर इत्यस्य चान्वयः प्राप्तिरुचित एव, इदानीं च भावनादीनि फलान्तामि तान्येषां द्वादश द्वाराणि भवन्ति, तत्र भावनादेशकालासनविशेषेषु (धर्म) ध्यानादस्याविशेष एवेत्यत एतान्यना इत्याऽऽलम्बनाभ्यासिभिस्तुराह—

नर बलिमदकजसुखीयो विजयमदप्यदत्तालो । नालं कर्णां अहि मुक्तकालं समाररह ॥ १९ ॥

ध्यास्या—‘अये’ त्यासनविशेषानन्तर्ये, ‘आन्तिमार्धार्चयमुक्तयः’ कोपमानमायालोभपरित्यागरूपाः, परित्यागश्च क्रोधनिवर्तनमुदयनिरोधः उदीर्णस्य वा विफलीकरणमिति, पर्यं मानादिष्वपि भावनीयम्, एता एव आन्तिमार्धार्चय कृत्यो विशेष्यन्ते—‘खिनमतप्रधाना’ इति खिनमते—सीर्यकरवर्गनि कर्मक्षयहेतुतामधिकृत्य प्रधानाः २, प्राधान्यं आसाम कृत्यं चारित्रं चारित्राच्च निवमतो मुक्तिरिति ह्यस्या, तव ब्रह्मा आलम्बनानि—प्राप्तिकृतिष्वध्यानि, यैरालम्बनैः करणभूतैः शुद्धध्यानं समारोहति, तथा च आत्म्यायालम्बना एव शुद्धध्यानं समासादयन्ति, नाम्य इति गायार्थः ॥ १९ ॥ इत्याख्यातं शुद्धध्यानमधिकृत्याऽऽलम्बनद्वारं, साम्प्रत क्रमद्वारावसरः, क्रमद्वाराऽऽद्यबोधोर्ध्वमभ्यास एवोक्तः, इह पुनरयं विशेषः—

शुद्धध्यानमिदं क्रमद्वारे संक्षिप्तं मन्त्रे न्युयि कृतमन्त्रे । तावत् दुर्बिष्यन्ते कालं नक्तो कित्ते होह ॥ २० ॥

ध्यास्या—त्रिभुवनम्—अधस्तितर्बगूर्वलोकमेवं तद्विषयाः—गोचरः आलम्बनं यस्य मनस इति इति, घोषः, तद्विभुवन विषयं ‘क्रमसः’ क्रमेण परिपाठ्या—अतिवस्तुपरित्यागलम्बणया ‘संक्षिप्तं’ सङ्कोच्य, किं ?—‘मनः’ अन्तःकरणं, क ?—‘अजो

० अये च वर्तय प्र०

परमाणौ, निपायेति शेषः, कः ?—‘छद्मस्यः’ प्राप्तिरूपितशब्दार्थः, ‘व्यायति’ चिन्तयति ‘सुनिष्प्रकम्पः’ अतीव निश्चल इत्यर्थः, ‘द्यानं’ शुद्धं, ततोऽपि प्रयत्नविशेषान्मनोऽपनीय ‘अमनाः’ अधिष्ठमानान्ताःकरणः ‘जिनो भवति’ भवन् भवति, धरमयोर्द्वयोर्भ्यावेति धाक्यशेषः, तत्राध्यायस्यान्तर्मुद्रतेन शैलेयीमप्राप्तः, तस्यां च द्वितीयस्येति गायार्थः ॥ ७० ॥ आह—कथं पुनश्छद्मस्यस्त्रिभुवनविषयं मनः संक्षिप्याणौ धारयति ? केवली या ततोऽव्यपनयवीति ?, अत्रोच्यते—

अहं सञ्चरतीत्यहं मतेन त्रिसं निर्बन्ध इति । ततो गुणोऽवस्थितिः पदार्थपरसंस्कारोत्पत्तिः ॥ ७१ ॥

व्याख्या—‘यथे’ त्युदाहरणोपन्यासार्थः, ‘सर्वशरीरगतं’ सर्वदेहव्यापकं ‘मन्त्रेण’ विशिष्टवर्णानुपूर्वीलक्षणो न ‘विषयं’ मारणात्मकं द्रव्यं ‘निरुच्यते’ निश्चयेन ध्रियते, क्व ?—‘हृदये’ भक्षणदेशे, ‘ततः’ हृदासुनरपनीयते, केनेत्यत आह—‘प्रधान-तरमन्त्रयोगेन’ श्रेष्ठतरमन्त्रयोगेनेत्यर्थः, मन्त्रयोगान्यामिति च पाठान्तरं वा, अत्र पुनर्योगशब्देनागदः परिगृह्यते इति गायार्थः ॥ ७१ ॥ एष हृदान्तः, अयमर्थोपनयः—

तह सिद्धुचमठभुमिस्तप मचोभिसं बोणमंतवकडुणो । परमाभुमि निर्बन्ध अवणेइ तनोभि विण्णेवो ॥ ७२ ॥

व्याख्या—तथा ‘त्रिभुवनतनुविषयं’ त्रिभुवनशरीरालम्बनमित्यर्थः, मन एव भवमरणनिबन्धनत्वाद्धिषं मन्त्रयोगबल युक्तः—जिनध्यानध्यानसामर्थ्यसम्पन्नः परमाणौ निरुणद्धि, तथाऽचिन्त्यप्रयत्नाद्यापनयति ‘ततोऽपि’ तस्मादपि परमाणोः, कः ?—‘जिनयैद्यः’ जिनभिपगवर इति गायार्थः ॥ ७२ ॥ अस्मिन्नेवार्थे हृदान्सान्तरमभिधातुकाम आह—

इत्तासिरेक्कमरो अहं परिहाइ कमसो इपासुह । बोविक्कवावसेतो निहाइ तनोऽवस्थीवो म ॥ ७३ ॥

फलाधिकारे यस्यहीत्युक्तं धर्मज्ज्ञानम्, इदानीं शुद्धध्यानावसर इत्यस्य धाम्यर्थः प्राप्तिरूपित एव, इहापि च भावनादीनि फलान्तांनि ताभ्येव द्वावध्व द्वावपि भवन्ति, तत्र भावनादेशकालासनविशेषेषु (धर्मे) ध्यानादस्याविशेष एवेत्यत एतान्यना-
दस्याऽऽत्मन्यनान्यभिधित्सुराह—

नह चक्षिमाहस्ववदुद्योगो विषयमप्यहमन्तो । नाहंस्वयं जेहि सुखस्वल्पं समास्वह ॥ ६९ ॥

व्याख्या—‘अये’ त्यासनविशेषानन्तर्ये, ‘क्षान्तिमार्ग्यार्थवमुक्तयः’ क्लोपमानमायालोभपरित्यागरूपाः, परित्यागश्च क्लोपनिवर्तनमुदयनिरोधः तदीर्णस्य वा विफलीकरणमिति, एव मानादिव्यपि भावनीयम्, एता एव क्षान्तिमार्ग्यार्थव उक्तयो विशेष्यन्ते—‘खिनमतप्रधाना’ इति खिनमते—सीर्यकरदर्शने कर्मक्षयहेतुतामधिकृत्य प्रधानाः २, प्रापान्यं चासाम कषायं चारित्र्यं चारित्र्याच्च नियमतो मुक्तिरितिकृत्वा, तत्रैता आत्मजनानि—प्राप्तिरूपितशब्दार्थानि, यैरात्मजनैः करणमूतैः शुद्धध्यानं समारोहति, तथा च क्षान्त्यापात्मनना एव शुद्धध्यानं समासादयन्ति, नान्य इति गार्थः ॥ ६९ ॥ व्याख्यात शुद्धध्यानमधिकृत्याऽऽत्मजनद्वारं, साम्प्रत क्रमद्वारावसरः, क्रमव्याऽऽद्ययोर्धर्मध्यान एवोक्तः, इह पुनरयं विशेषः—

शुद्धध्यानस्य कर्मसो संक्षिप्तं न्योः न्युतिं क्रमन्तो । कालश्च सुनिष्पन्नो कालं ज्यन्तो विजो होह ॥ ७० ॥

व्याख्या—विशुद्धनम्—अश्लिष्वर्णवर्णोक्तमेवं तद्विषयः—जोषरः आत्मजन यस्य मनस इति इति, योषः, तद्विशुद्धन विषय ‘क्रमश्च’ क्रमेण परिपाठ्या—श्रुतिवस्तुपरित्यागलक्षणया ‘संक्षिप्य’ सङ्क्षेप्य, किं ?—‘मनः’ अन्तःकरणं, क ?—‘अज्यो

० कोषे च तदीयं य

व्याख्या—‘एयमेव’ एभिरेय विपादिदृष्टान्तैः, किं !—याग्योगं निरुणाञ्चि, तथा क्रमेण काययोगमपि निरुणाञ्चीति
 पर्वते, तदा ‘शैलेषा इय’ मेरुरिव स्थिरः सन् शैलेशी केपली भवतीति गाथार्थः ॥ ७६ ॥ इह च भाषार्थो नमस्कार-
 निर्युक्ती प्रतिपादित एव, तथाऽपि स्थानाशून्यार्थं स एव लेखतः प्रतिपाद्यते, तत्र योगानामिदं स्वरूपम्—औदारिकादि
 शरीररुक्त्वाऽऽत्मनो धीर्यपरिणतिविशेषः काययोगः, तथौदारिकवैक्रियाहारकशरीरव्यापारावृत्तवाग्रन्यसमूहसाविव्या-
 ज्जीयव्यापारो याग्योगः, तथौदारिकवैक्रियाहारकशरीरव्यापारावृत्तमनोव्रज्यसाविव्याज्जीयव्यापारो मनोयोग इति, स
 धामीपां निरोधं कुर्वन् कालतोऽन्तर्मुहूर्तमाविनि परमपदे भयोपग्राहिकर्मसु च वेदनीयादिवु समुद्रघाततो निसर्गेण वा
 समस्थितितु सरस्वेतस्मिन् काले करोति, परिमाणतोऽपि—‘पञ्चसप्तमिचसन्निस्स अस्त्रियाहं जहणञ्जोगिस्स । होति मणोद-
 पाहं तवायारो य जम्मसो ॥ १ ॥ तदसङ्गुणविहीणे समप २ निरुममाणो सो । मणसो सवनिरोहं कुणइ असंखेज्जसम
 एहिं ॥ २ ॥ पञ्चसप्तमिचविदियजहणवइजोगपज्जया जे उ । तदसखगुणविहीणे समप २ निरुमंतो ॥ ३ ॥ सववइजोग-
 रोहं सत्थार्हपहिं कुणइ समएहिं । तत्तो य सुहुमपणगस्स पढमसमओववन्नस्स ॥ ४ ॥ ओ किर जहणजोओ तदसंखे
 ज्जगुणहीणेमेक्खे । समप निरुममाणो देवतिभागं च मुचंतो ॥ ५ ॥ रुमइ स कायजोगं सत्थार्हपहिं भेव समएहिं । तो

१ पदांशुमात्रसंश्लिषो बाबन्धि अब्जबोधिगः । मवन्ति मनोव्रज्यानि तद्व्यापारस्य पञ्चाङ्गः ॥ १ ॥ तदसंखगुणविहीणान् समये २ निरूपयन् सः ।
 मवसः सर्वत्रितोषं कोत्ससंरयेवममदैः ॥ २ ॥ पदांशुमात्रादीनिद्रयस्य अब्जबोधिगोयोगिणः पदांशा ये तु । तदसंखगुणविहीणान् समये २ निरूपयन् ॥ ३ ॥ सर्व
 पदबोधिगोत्तं संरपाटीदैः करोति समयैः । तदत्र सूक्ष्मपणकस्य प्रथमसमबोत्पन्नस्य ॥ ४ ॥ एः किञ्च अब्जस्यो योगकदसंखेयगुणशीलमेकैकस्मिन् । समये २ निर-
 रूप्यन् देवतिभागं च मुचन् ॥ ५ ॥ इति स काययोगं संरपाटीरैव समयैः । तदा

व्याख्या—‘तत्सारितेग्ननमराः’ अपनी तदाह्लासहाताः यथा ‘परिहीयते’ हानिं प्रतिपद्यते ‘क्रमशः’ क्रमेण ‘हुताशः’ वह्निः, ‘वा’ विकल्पार्थः, स्तोकेन्धनाधत्तेषां हुताशमात्रं भवति, तथा ‘निर्वोत्ति’ विप्लवायति ‘ततः’ स्तोकेन्धनादपनीतश्चेति गार्थार्थः ॥ ७३ ॥ अथैव दृष्टान्तोपनयमाह—

तद्विषयं ज्ञानो मयोदुषाणो क्रमेण तदुपसि । विषयं यो निरुध्य विहात् ततोऽप्यनीतो य ॥ ७४ ॥

व्याख्या—यथा ‘विषये-घनहीनाः’ गोषेरेन्धनरहित इत्यर्थः, मन एव दुःखदाहकारणत्वाद् हुताशो मनोहुताशः, ‘क्रमेण’ परिप्लवा ‘तनुके’ कृशे, क ?—‘विषयेग्नने’ अणावित्यर्थः, किं ?—‘निरुध्यते’ निख्येन ध्रियते, तथा निर्वोत्ति ततः’ तस्मादगोरपनीतश्चेति गार्थार्थः ॥ ७४ ॥ पुनरप्यस्मिन्नेवार्थे दृष्टान्तोपनयायाह—

गोषमिव नाहिकात् तदावसमाप्तोदरत्वं वा । परिहात् क्रमेण चहा तद्विषयमोदरत्वं वाच्य ॥ ७५ ॥

व्याख्या—‘गोषमिव’ उदकमिव ‘नाहिकायाः’ घटिकायाः, तथा तसं च तदायसमाजनं—उदभाजन च तदायसभाजनं तदुदरत्वं, वा विकल्पार्थः, परिहीयते क्रमेण यथा, एव दृष्टान्तः, अयमर्थोपनयः—‘तथा’ तेनैव प्रकारेण योगिमन एवाविकृतत्वाज्जलं २ ‘जानीहि’ अवदुस्त्यस्य, तथाऽप्यमादानतसप्तबीजभाजनस्य मनोजलं परिहीयत इति भावना, अहमिति विस्मरेणेति गार्थार्थः ॥ ७५ ॥ ‘अपनयति ततोऽपि चित्तवैद्य’ इति वचनाद् एवं तावत् केवली मनोयोगं निरुणद्धीत्युक्तम्, अपुना शेषयोगनियोगविधिमभिधानुक्तम् आह—

एवं चित्तवैद्योऽपि निरुध्य क्रमेण अन्तर्जोषसि । ततोऽपि केवली भवति ॥ ७६ ॥

संपादिं पयइ विप्यज्जणादिं जं भणियं । निस्सेस तहा न जहा देसखाएण सो पुमं ॥ १६ ॥ तस्सोवइयामाया भवत्वं च विणियत्तए समय । सम्मत्तणाणंदंसणहसिद्धसाणि मोएण ॥ १७ ॥ उजुसेदिं पठिवन्नो समयपपसंतरं अकुसमाणो । एगसमएण सिग्गइ अइ सागारोयवत्तो सो ॥ १८ ॥" अलमतिप्रसङ्गेनेति गाथार्यः ॥ ७९ ॥ उक्ते क्रमद्वारम्, इदानीं स्यात्तद्व्यद्वारं विपृण्यन्नाह—

व्यापयद्विभगाहपञ्चगव्यं अमेगवत्तुंमि । नाणावबाहुसरत्तं पुद्गलपुष्पवापुसारेणं ॥ ७७ ॥

व्याख्या—‘वत्पादस्यितिभङ्गादिपर्यायाणाम्’ वत्पादादयः प्रतीताः, आविश्वब्दान्मूर्तामूर्तप्रहः, अमीपां पर्यायाणां यदेकस्मिन् द्रव्ये-अण्यात्मादौ, किं ? नानानयैः-द्रव्यास्त्रिकादिभिरनुस्मरणे-चिन्तनं, कथं ?-पूर्वगतश्रुतानुसारेण पूर्व विदः, मलदेव्यादीनां स्थन्यया ॥ तत्किमित्याह—

सविचारमत्त्ववज्जनमोगंतलो उवं पवमसुहं । होइ उहुत्तितवं सविचारमत्तागभावस्स ॥ ७८ ॥

व्याख्या—‘सविचारं’ सह विचारेण वर्तत इति २, विचारः-अर्थव्यञ्जनयोगसङ्क्रम इति, आह च-‘अर्थव्यञ्जन योगान्तरतः-अर्थः-द्रव्यं व्यञ्जनं-शब्दः योगः-मनःप्रभृति एतदन्तरतः-एतावन्नेदेन सविचारम्, अर्थोव्यञ्जन सङ्क्रामतीति विभाषा, ‘तकम्’ एतत् ‘प्रथमं शुक्लम्’ आद्यशुक्लं भवति, किंनानेत्यत आह-‘पृथक्त्वविवर्तकं सविचारं’ पृथक्त्वेन-

१ इवाभिससज्जति सिमज्जइजातिं पन्नयित्तम् । विःओयन्नागेव तथा वपवा वेत्तात्तागेव स पूर्वम् ॥ १९ ॥ तस्सोवइयिक्कमावाए भवत्वं च विविवर्तते समकम् । सम्यत्त्वज्ञावर्धनसिद्धावाणि मुत्तवा ॥ १० ॥ अउभेदिं प्रसिपन्न समयमवेत्तात्तामएट्ठगन् । एकसममेव सिण्णति जय सागारोपपुत्तः सः ॥ १८ ॥

क्यजोगनिरोहो सेलेसीमायणामेह ॥ ९ ॥ सेलेसो फिर मेक सेलेसो होइ जा तहाऽचलया । होउं च असेलेसो सेलेसी-
 होइ पिरयाप ॥ ७ ॥ अहवा सेछुप इसी सेलेसी होइ सो च धिरयाप । सेय अलेसीहोई सेलेसीदोअलोयाओ ॥ ८ ॥
 सीलं व समाहाण निच्छयओ सवसंघरो सो य । तस्सेसो सीलेसो सीलेसी होइ तययथो ॥ ९ ॥ हरसप्तराइ मग्गेण
 जेण काछेण पंच मण्णीसि । अच्छइ सेलेसिगमो तत्तियमेसं तओ कालं ॥ १० ॥ तणुरोहारमाओ ज्ञायइ सुदुमकिरिया-
 गिरहिं तो । वोच्छिन्नकिरियमप्यजिवाई सेलेसिकाळंमि ॥ ११ ॥ तयसंसेज्जगुणाए गुणसेदीए रइयं पुरा कर्म । समय २
 सवयं कमसो सेलेसिकाछेणं ॥ १२ ॥ सयं खवेइ तं पुण निहोयं किंचि बुचरिमे समय । किंचिच्च होति वरमे सेलेसीए
 तमे योच्छं ॥ १३ ॥ मणुयगइवाइतसवावरं च पज्जवसुमगमापज्जं । अन्नयरयेयणिजं नराउमुचं जसो नामं ॥ १४ ॥
 संमयओ जिणणामं नराणुपवी य वरिमसमयंमि । सेसा जिणसंताओ बुचरिमसमयंमि निक्खति ॥ १५ ॥ ओराडियाहिं

१ इत्यपोगनिरोगः सेलेसीमायणामेति ॥ ९ ॥ सेलेसाः क्रिड मेघः सेलेसी मरुति वा तकाऽचलता । मृषा वासेकेषाः सेलेसीमरुति स्थिरता ॥ ७ ॥
 नपया हैक इक्ष्मिः हैकपीयवति स पुत्र किरतया । हैकादेवपीयवति सेलेसीमरुतकोपाए ॥ ८ ॥ सीलं वा समाधानं विजयता सर्वसंघा स च । तस्सेसा
 सीलेसाः सेलेसीयवति तद्वज्जः ॥ ९ ॥ इत्याहाराणि मय्येव येन कथेन पत्र मय्यन्ते । सिद्धिं सेलेसीमरुतकाय्मायं तता कथय ॥ १० ॥ तणुरोहार
 मयाए प्वालति सूर्यमकिनाथिबुधि सा । बुद्धिब्रह्मविदममतिपाति हैलेसीकाले ॥ ११ ॥ तदर्थंस्वगुणा गुणभेदेना रचितं पुरा कर्म । समये २ कथय ॥ कमसा
 हैलेसीकाळेव ॥ १२ ॥ सयं कपवति तए पुनर्विर्जं किञ्चिद्वरमे समये । किञ्चिच्च यवति वरमे सेलेसाकाछइये ॥ १३ ॥ मणुमप्यजिवासी थलं वावरं च
 सर्ववसुमगादेवं च । ज्ञापयतेरवदीवं मणुस्वर्गोर्ध्व योजेनास ॥ १४ ॥ छेपवतो विजयान नराणुपवी च वरमसमये । सेसा विजयकलाः विजयवचनये
 निक्खति ॥ १५ ॥ ओराडिकाणि

संवाहिं चयइ विष्यजइणाहिं जं भणियं । निस्सेस सहा न अहा देसच्चाएण सो पुवं ॥ १६ ॥ सस्सोवइयाभाया भयचं च
 िणियत्तए समयं । सम्मत्तणाणंदं सणमुइस्सिच्चणि मोचूणं ॥ १७ ॥ उजुसेहिं पडियसो समयपएसंतरे अकुसमाणो ।
 एगसमएण सिग्गइ अह सागारोववसो सो ॥ १८ ॥ अलमतिप्रसमेनेति गायार्यः ॥ ७९ ॥ उक्कं क्रमद्वारम्, इदानीं
 इयातवयद्वारं विपूष्यद्वाह—

इणावहिंभगाइएज्जपावं जमेगवहुंभि । भाजावपासुसलं पुब्बगवमुपासुसारेवं ॥ ७७ ॥

व्याख्या—‘उत्पावस्यतिभङ्गादिपर्यायाणाम्’ उत्पावावय प्रतीताः, आविशुब्दान्मूर्तामूर्तग्रहः, असीयां पर्यायाणां
 यदेकस्मिन् ब्रह्मे-अप्वारमादौ, किं ! नानानवैः-ब्रह्मास्तिकादिभिरनुस्मरणं-चिन्तनं, कथं ?-पूर्वगतभुतानुसारेण पूर्व
 विद्, मरुदेभ्यादीनां त्वन्यथा ॥ तस्किमित्याह—

सविचारमात्तचज्जजोगंततभो तवं ववममुहं । इहे उहुत्तित्तवं सविचारमात्तगमावत्स ॥ ७८ ॥

व्याख्या—‘सविचार’ सह विचारेण वर्तत इति २, विचार-अर्थव्यञ्जनयोगसङ्क्रम इति, आह च-‘अर्थव्यञ्जन
 योगान्तरतः-अर्थः-ब्रह्मं व्यञ्जनं-शब्दः योगः-मनाप्रमृति एतदन्तरतः-एतावन्नेदेन सविचारम्, अर्थोव्यञ्जनं सङ्का-
 मतीति विभाषा, ‘तकम्’ एतत् ‘प्रथमं शुद्धम्’ आद्यशुद्धं भवति, किंनानेत्यत आह-‘पृथक्स्ववितर्कं सविचार’ पृथक्स्वेन-

१ सत्त्वमित्सन्नति निमज्जण्यभिः पन्नमित्त्व । विरोचस्सोगेन तथा न कथा वेसस्सोगेन स पूर्वम् ॥ १९ ॥ तस्सोवइयिअभावाद् भव्याव च विविपरंते सतकम् ।
 सम्भत्तपदाववर्णनसिद्धावाभि मुत्तया ॥ १७ ॥ अहुभेहिं प्रसिपव्व समवपवेच्चात्तरमाएत्तम् । एकसमयेन विष्यपि अय सागातोपपुक्कः सः ॥ १८ ॥

कथययोगनिरोधो सेछेसीमायणामेइ ॥ ९ ॥ सेछेसो किर मेरु सेछेसो होइ जा तहाऽचलया । होवं च असेछेसो सेछेसी
 होइ घिरयाप ॥ ७ ॥ अहवा सेछुव इसी सेछेसी होइ सो त घिरयाप । सेव अलेसीहोई सेछेसीहोअछोवामो ॥ ८ ॥
 सीछं य समाहाणं निच्छयओ सवसंघरो सो य । तस्सेसो सीछेसो सीछेसी होइ तयययो ॥ ९ ॥ हरसप्तराइ मग्गेण
 जेण काछेण पंच मण्णति । अच्छइ सेछेसिगमो तसियमेचं तओ काळ ॥ १० ॥ तणुरोहारमाओ ज्ञायइ मुहुमकिरिया-
 णिबट्ठि सो । वोच्छिअकिरियमप्यडिधार्इ सेछेसिकाळंमि ॥ ११ ॥ तयसंखेजगुणाए गुणसेवीपे रइयं पुरा कर्म । समए २
 खयं कमसो सेछेसिकाछेण ॥ १२ ॥ सवं खवेइ तं पुण निछेय किंचि बुचरिमे समए । किंचिच्च होति चरमे सेछेसीए
 तयं घोच्छं ॥ १३ ॥ मणुयगइजाइतसबादरं च पज्जसुमगमाएज्जं । असयदेयणिज्जं नरावमुच्छं जसो नामं ॥ १४ ॥
 संभवमो अिण्णामं नराणुपुवी य चरिमसमयंमि । सेसा जिणसंताओ बुचरिमसमयंमि निठ्ठति ॥ १५ ॥ ओराळियाहि

१ इन्द्रयोगभिरोगो सेछेसीयावनामैति ॥ ९ ॥ सेछेका किं मेरु सेछेसी मरति वा तवाऽचलया । भूपा बाधेछेकाः सेछेसीमरति स्थिरतया ॥ ७ ॥
 नवपा केच इषर्किं कैकर्णीयवति स एव स्थिरतया । सेवासेसीमरति सेछेसीमरतकोपाए ॥ ८ ॥ सीछं वा समाचारं निजवया धर्मेसंघट स च । तस्सेसा
 सीछेका सेछेसीमरति तववका ॥ ९ ॥ ज्ञाकाराणि मग्गेण वेव काछेव पञ्च मण्णन्ते । शिठ्ठति सेछेसीपतकावमार्मं तताः कयकम् ॥ १ ॥ तणुरोहार
 म्याए व्यावति सूस्मकिनामविपुलि सा । मुच्छिअकिरियमप्यडिधार्ति सेछेसीकाछे ॥ ११ ॥ हरसप्तराइ गुणसेवा रचितं पुरा कर्म । समये २ कयपए कमकाः
 सेछेसीकाछेव ॥ १२ ॥ सवं कयपति तए पुनर्विर्जं किञ्चिद्विज्जने समये । किञ्चिच्च भवति चरमे सेछेसाकाइसे ॥ १३ ॥ मणुवगतिवली ज्ञं बादरे च
 परावदुपयादेव च । कण्ठतरसेवीचं नरावमुच्छं जसो नामं ॥ १४ ॥ संभवतो निजनाम नरावमुच्छं च नरावसमये । सेसा जिणसंताओ बुचरिमसमये द्विचरतवकाये
 निठ्ठति ॥ १५ ॥ श्रीद्वारिकाभिः

सपाहिं चयइ विप्यजइणाहिं अं भणियं । निस्सेस तथा न जहा देसखाएण सो पुवं ॥ १६ ॥ तस्सोदइयाभावा भयवं च विनियत्तए समयं । सम्मत्तणाणदंसणसुइसिद्धसाणि मोचूणं ॥ १७ ॥ उजुसेहिं पणियसो समयपयसंतरं अकुसमाणो । एगसमएण सिग्गइ अह सागारोयउत्तो सो ॥ १८ ॥ अठमसिप्रसङ्गेनेति गाथार्यः ॥ ७६ ॥ उक्कं क्रमद्वारम्, इवानी ध्यातव्यद्वार विवृणयन्नाह—

इत्तापडिइय्याइपज्जयानं जमेगवत्तुंमि । मात्ताजपाणुत्तरं पुब्बपणसुपाणुसारेणं ॥ ७७ ॥
 व्याख्या—‘उत्पादस्य तिमम्नादिपर्यायाणाम्’ उरपादादयः प्रतीताः, आविसब्दान्मूर्तामूर्तप्रहः, अमीयां पर्यायाणां यदेकस्मिन् द्रव्ये-अप्यारमादौ, किं ? नानानयैः-द्रव्यास्तिकादिभिर्नुस्मरणं-चिन्तन, कथं ?-पूर्वगतश्रुतानुसारेण पूर्वयिदः, मरुदेव्यादीनां त्यन्यथा ॥ तत्किमित्याह—

सविचारमत्पचज्जयजोगंतवो तवं पडमसुहं । होइ पुडुचवित्तं सविचारमत्पमावत्स ॥ ७८ ॥
 व्याख्या—‘सविचार’ सह विचारेण वर्तत इति २, विचार -अर्थव्यञ्जनयोगसङ्क्रम इति, आह च-‘अर्थव्यञ्जनयोगान्तरतः-अर्थः-द्रव्यं व्यञ्जनं-शब्दः योगः-मनःप्रभृति एतदन्तरतः-एतावन्नेयेन सविचारम्, अर्थव्यञ्जनं सङ्क्रामतीति विभाषा, ‘तकम्’ एतत् ‘प्रथमं शुक्लम्’ आद्यशुक्लं भवति, किंनामेत्यत आह-‘पृथक्त्ववितर्कं सविचार’ पृथक्त्वेन-

१ सर्वाभिसम्पत्ति विप्रवहणाभिः पद्मभित्तम् । भित्तोवस्सोत्तं तथा च पत्ता वेदवस्सोत्तं च पूर्वम् ॥ १९ ॥ तस्मैइविकाभावाद् भव्यत्वं च विनिर्णयते समकम् । सम्यक्तत्वावर्धनेनसिद्धावनि मुत्तत्वा ॥ १७ ॥ अटुमेमि प्रतिपच्च समयपवेसात्तरमरुत्तम् । पुक्कसमयेन सिप्पसि भय सागारोपपुक्कः सः ॥ १८ ॥

कथञ्चोगनिरोहो सेवेसीमावणामेह ॥ ९ ॥ सेवेसो फिर मेरु सेवेसो होइ जा तहाऽवतया । होउं च असेवेसो सेवेसी
 होइ फिरयाए ॥ ७ ॥ महया सेष्ठव इसी सेवेसी होइ सो च फिरयाए । सेय अलेसीहोई सेवेसीहोमलोयाओ ॥ ८ ॥
 सीउं च समाहाणं निष्ठयभो सबसर्वरो सो य । तस्सेसो सीलेसो सीलेसी होइ तययथो ॥ ९ ॥ हरमकलराइ मग्गेण
 जेण काठेण पंच भण्णंति । अण्णइ सेवेसिगमो तत्तियमेवं तवो काउ ॥ १० ॥ सणुरोहारंमाओ शायइ सुद्धमकिरिया-
 यियहिं सो । पोच्छमकिरियमप्यजियार्ह सेलेसिकाउमि ॥ ११ ॥ तयसखेज्जगुणाए गुणसेढोपे रइयं पुरा कर्म । समए २
 खवयं कमसो सेवेसिकाउेणं ॥ १२ ॥ एवं खवेइ तं पुण निसेवं किंचि पुचरिमे समए । किंचिच्च होति वरमे सेवेसीए
 तयं वोच्छं ॥ १३ ॥ मनुयगाइआइतसथादरं च पज्जत्तसुभगमाएज्जं । अन्नयरयेयणिजं नराइमुखं असो नाम ॥ १४ ॥
 संभवसो जिणणामं नराणुपवी च चरिमसमयमि । सेसा जिणसंताओ पुचरिमसमयमि निहंति ॥ १५ ॥ ओराडियाहि

१ इण्डोपोलितोका सेवेसीमावणामेति ॥ ९ ॥ हैकेका किञ्च मेरु सेवेसी मवति वा तयाऽवतया । भूषा चासीसेयः सेवेसीयवति किरातया ॥ ७ ॥
 वयवा हैक इवर्णि टोकर्णीयवति च इव किरातया । सेवावेदपीमवति सेवेसीयवमकोपाए ॥ ८ ॥ सीउं वा समाचारं विजयता सर्वसंबरा स च । वसेका
 सीकेका सेवेसीमवति तदुत्तरका ॥ ९ ॥ इत्याह्वानमि मयेन देव काठेव पञ्च पण्यन्ते । तिष्ठति सेवेसीपतकावज्जार्हं तका कपज्ज ॥ १० ॥ सणुतोकार
 म्याए ज्ञावति धारमज्जिक्कायिहृदि वा । म्मुत्किञ्चकिञ्चयतिवति हैवेसीकपि ॥ ११ ॥ तएरुल्लएववा गुणभेएवा एवितं पुरा कर्म । वमये २ कपज्ज अमत्ता
 हैवेसीकाठेव ॥ १२ ॥ एवं कपवति एए पुचरिहिं च भिचिदिवासमे समये । किंचिच्च यवति वरमे सेवेसाकादुरये ॥ १३ ॥ मनुयगवदिवासी कर्म वाररं च
 लयं कइमुपयादेवं च । अन्नयरयेदवीर्यं नराणुपवीर्यं वडोनाय ॥ १४ ॥ संबवतो जिमनाम नराणुपवी च वरवसवये । सेसा जिमनाम नरावववडे
 भिचिदिमि ॥ १५ ॥ नौरासीकारि

संपादिं ययइ विप्यजइणाहिं जं मणियं । निस्सेस सहा न अहा देसच्चापण सो पुवं ॥ १६ ॥ तस्सोवइयामाया मयस च विणियसए समयं । सम्मत्तणाणदंसणसुइसिच्चानि मोत्तूण ॥ १७ ॥ उजुसेहिं पडिवल्लो समयपएसंतरं अफुत्तमाणो । एगसमपण सिग्गइ अह सागारोवत्तो सो ॥ १८ ॥' अलमतिप्रसङ्गेनेति गाथार्यः ॥ ७९ ॥ चकं क्रमद्वारम्, इदानीं स्यात्तद्व्यद्वारं विपूषयन्नाह—

इत्यादिद्विभंगार्हप्रत्ययान्नं जमेगवन्तुमि । बालानपासुसत्तलं पुङ्गवबहुबाणुसारेणं ॥ ७७ ॥

व्याख्या—‘तत्पादस्थितिभङ्गादिपर्यायाणाम्’ सत्पादादयः प्रतीताः, आदिसम्बन्धान्मूर्तामूर्तग्रहः, अमीपां पर्यायाणां यदेकस्मिन् द्रव्ये—अप्यारमादौ, किं ? नानानयैः—द्रव्यास्तिकाविभिनुसरणं—चिन्तनं, कथं ?—पूर्वगतश्रुतानुसारेण पूर्वं विद्मः, मरुदेव्यादीनां स्यन्यथा ॥ तत्किमित्याह—

सविचारमार्गव्यवज्जोगंतरत्तो तन्नं पडमसुद्धं । होइ पुङ्गवचित्तं सविचारमाराणमाबस ॥ ७८ ॥

व्याख्या—‘सविचारं’ सह विचारेण वर्तत इति २, विचारः—अर्थव्यञ्जनयोगसङ्क्रम इति, आह च—‘अर्थव्यञ्जन योगान्तरत’—अर्थः—द्रव्यं व्यञ्जनं—शब्दः योगः—मनःप्रभृति एतदन्तरतः—एतायमेदेन सविचारम्, अर्थाद्व्यञ्जन सङ्क्रामतीति विभाषा, ‘तकम्’ एतत् ‘प्रथमं शुक्लम्’ आद्यशुक्लं भवति, किन्नामेत्यत आह—‘पृथक्स्ववितर्क सविचार’ पृथक्स्वेन—

१ सदांभित्तवज्जि विप्रजइणाभिः पडमिउत्तम् । भित्तोपल्लोगेव तथा न पया वैशास्सोगेव स पूरेम् ॥ १९ ॥ तस्सीवविक्काभावाद् मय्यत्वं च भित्तिवर्तते समकम् । सगपस्वयानइयंभित्तिद्वेषाभि सुसवा ॥ १७ ॥ जटुधेमिं प्रस्तिपडः समयमवेष्णात्तससट्ठवन् । पुरुत्तमयेन सिम्भवति भव सागारोपपुङ्गः सः ॥ १८ ॥

मेवेन विस्मीर्णभावेनान्ये वितर्कः-श्रुतं यस्मिन् वक्ष्या, कस्येदं भयवीत्यत आह—‘अरागभावस्य’ रागपरिणामरहित-
स्येति गायार्यः ॥ ७८ ॥

ॐ पूज्य मुनिय्यन्त्रेण विद्यालसुरजग्यार्थमिदं विधत् । उच्यतेऽथिदं पादुपायजनेर्गमि पञ्चाष्ट ॥ ७९ ॥

व्याख्या—यत्पुनः 'सुनिष्कम्भं' विशेषरहितं 'मिवातशरणप्रदीप इव' निर्गतवातगुहकदेशस्यदीप इव 'विचमम्' अन्तःकरणं, क !—चत्पावस्थितिमङ्गादीनामेकस्मिन् पर्याये ॥ ७९ ॥ ततः किमत आह—

अभिपारमत्तार्थक्यबोध्यतव्यो तर्ह्यभिपिबुधुः । पुत्राण्यसुपाह्वनमेण्यपिबुधमसिपारे ॥ ८० ॥

व्यख्या—अविचारम्—असङ्गमं, कुतः ?—अर्थव्यञ्जनयोगान्तरतः इति पूर्ववत्, तमेव्यधिचं द्वितीयं शुद्धं भवति, किम
भिधानमित्यत आह—‘एकस्ववितर्कमविचारम्’ एकत्वेन—अमेदेन वितर्कः—व्यञ्जनरूपोऽर्थरूपो वा यस्य तत्तथा, इदमपि
च पूर्वगतश्रुतानुसारेणैव भवति, अविचारादि पुर्ययविसि गायार्थः ॥ ८० ॥

निहात्मनामवाक्ये केचिन्त्यो दानिष्पन्नयोगस्य । साधुमर्कशिष्याऽभिप्राहि तावत् पशुकाम्यनिरियस्त ॥ ८१ ॥

व्याख्या—‘निर्वाणगमनकाले’ मोक्षगमनप्रत्यासन्नसमये ‘केवलिनः’, सर्वज्ञस्य मनोवाग्योगद्वये निरुद्धे सति अर्द्धनि
रुद्धकाययोगत्वं, किं !—‘सूक्ष्मक्रियाऽनिवर्ति’ सूक्ष्मा क्रिया यस्य तत्तथा सूक्ष्मक्रियं च तदनिवर्तिं चेति नाम, निवर्तितु
धीबलमस्येति निवर्तिं प्रवर्तमानतरपरिणामात् न निवर्तिं अनिवर्तिं सूचीयं, स्यान्नमिति गम्यते, ‘तनुकायक्रियस्ये’ति
तन्वी तन्मूलसनिःश्वासादिलक्षणा कायक्रिया यस्य स तथाविधस्तस्येति गायार्थः ॥ ८१ ॥

तस्मै च सैलेशीगवत्स सेकोऽत्र निष्कंपत्स । बोधित्वकिरिपमप्यविवाह आर्जनं परममुत्तमं ॥ ८२ ॥

व्याख्या—‘तस्यैव च’ केवलिनः ‘शैलेशीगतस्य’ शैलेशी-प्राग्यणिता तां प्राप्तस्य, किंविशिष्टस्य !—निरुद्धयोगत्वात् ‘शैलेन इव निष्कम्पस्य’ मेरोरिय स्थिरस्येत्यर्थः, किं !—उद्यवच्छिन्नक्रियं योगभावात् तद् ‘अप्रतिपाति’ अनुपरतत्त्वभा-
वमिति, एतदेव चास्य नाम ध्यानं परमशुद्ध-प्रकटार्यमिति गायार्थः ॥ ८२ ॥ इत्थं चतुर्विधं ध्यानमभिधायाधुनैतत्प्रति-
पद्यमेव पक्वम्यतारोपमभिधिरसुराह—

एवमं योगे योगेनु वा मयं विविक्तमेव योगमिति । तद्वत् च कायबोये शुद्धमजोगमि च ब्रह्मत्वं ॥ ८३ ॥

व्याख्या—‘प्रथमं’ पृथक्स्ययितर्कसविचारं ‘योगे’ मनआदौ योगेषु वा सर्वेषु ‘मत्तम्’ इष्टं, तद्व्यागमिकश्रुतपाठिनः,
‘द्वितीयम्’ एकस्ययितर्कमविचारं तदेकयोग एव, अन्यतरस्मिन् सङ्गमाभावात्, तृतीयं च सूक्ष्मक्रियाऽनिवर्ति काययोगे, न
योगान्तरे, शुक्लम् ‘अयोगिनि च’ शैलेशीकेवलिनि ‘चतुर्थं’ व्युपरतक्रियाऽप्रतिपातीति गायार्थः ॥ ८३ ॥ आह—शुक्लध्यानोपरि-
मभेदद्वये मनो नास्त्येव, अमनस्कत्वात् केवलिनः, ध्यानं च मनोविशेषः ‘धै चिन्ताया’मिति पाठात्, तदेतत्कथम् !, उच्यते—

अह उग्रमत्यस्त मनो द्वाणं मज्जह सुभिद्वल्यो संतो । तह केवळिनो कानो सुभिद्वलो मज्जपु सारं ॥ ८४ ॥

व्याख्या—यथा उग्रस्यस्त मनः, किं !—ध्यानं भण्यते सुनिश्चलं सत्, ‘तथा’ तेनैव प्रकारेण योगत्वाद्यभिचारात्के-
वलिनः कायः सुनिश्चलो भण्यते ध्यानमिति गायार्थः ॥ ८४ ॥ आह—चतुर्थे निरुद्धत्वादसावपि न भवति, तथाविधमा-
वेऽपि च सर्वभाषप्रसङ्गः, सत्र का वार्तेति !, उच्यते—

भेदेन विस्तीर्णभावेनान्ये वितर्कः—श्रुतं यस्मिन् तत्तथा, कस्येदं भयतीत्यत आह—‘अरागभावस्य’ रागपरिणामरहित-
स्येति गाथार्थः ॥ ७८ ॥

तं पुन मुनिप्रकल्पं विद्याचक्षुरप्यदृष्टमिदं चित्तं । इत्यादिदृग्मेगादृक्त्वमेवमिदं ७९ ॥

व्याख्या—यदुनः ‘मुनिप्रकल्पं’ विशेषरहितं ‘निवातशरणप्रदीप इव’ निर्गतयातर्कदेवशस्यदीप इव ‘विषयम्’ अन्तः-
करणं, कः ?—उत्पादस्थितिमङ्गादीनामेकस्मिन् पर्याये ॥ ७९ ॥ ततः किमत आह—

अविद्यात्त्ववद्वज्जोपंतरजो त्वं विशिष्टमुहं । पुद्गलपुद्गलार्द्धत्वमेवचक्षितव्यमविचारं ८० ॥

व्याख्या—अविचारम्—असङ्गमं, कुतः ?—अर्थव्यञ्जनयोगान्तरतः इति पूर्ववत्, तमेयंविधं द्वितीयं शृङ्खु भवति, किम
भिधानमित्यत आह—‘एकत्ववितर्कमविचारम्’ एकत्वेन—अमेदेन वितर्कः—व्यञ्जनरूपोऽर्थरूपो या यस्य तत्तथा, इदमपि
य पूर्वगतश्रुतानुसारेणैव भवति, अविचारादि पूर्ववदिति गाथार्थः ॥ ८० ॥

निश्चलमवच्छेदके केवळिन्ने इतिरुद्रजोमस्य । मुहुमक्षित्वाऽभिषट्ति तद्वत् तनुकावक्षित्वरत्न ८१ ॥

व्याख्या—‘निर्वाणगमनकाले’ मोक्षगमनप्रत्यासन्नसमये ‘केवळिन्ने’, सर्वज्ञस्य मनोयाग्योगद्वये निरुद्धे सति अर्द्धनि-
रुद्रकाययोगस्य, किं ?—‘सूक्ष्मक्रियाऽनिवर्ति’ सूक्ष्मा क्रिया यस्य तत्तथा सूक्ष्मक्रियं च तदनिवर्ति चेति नाम, निवर्तितुं
क्षीरमस्येति निवर्ति प्रवर्द्धमानतरपरिणामात् न निवर्ति अनियतिं तृतीयं, ध्यानमिति गम्यते, ‘तनुकावक्रियस्ये’ति
तन्वी वच्छ्रासनिश्वासादितल्लणा कायक्रिया यस्य स तथाविधस्तस्येति गाथार्थः ॥ ८१ ॥

तद्वैचित्र्यं च शैलेशीगवत्स सेवोऽहं लिप्यन्तेपस्त । भोऽहं लिप्यन्तेपस्त । तद्वैचित्र्यं च शैलेशीगवत्स सेवोऽहं लिप्यन्तेपस्त ॥ ८१ ॥

व्याख्या—‘तस्यैव च’ केवलिनः ‘शैलेशीगतस्य’ शैलेशी-प्राग्यणिता तां प्राप्तस्य, किंविशिष्टस्य !—निरुद्धयोगत्वात्
‘शैलेशी इव निष्प्रकम्पस्य’ मेरोरिय स्थिरस्येत्यर्थः, किं !—व्ययच्छिन्नक्रियं योगभावात् तत् ‘अप्रतिपाति’ अनुपरतस्वभा
वमिति, एतदेव चास्य नाम ध्यानं परमशुद्धं—प्रकटार्थमिति गायार्थः ॥ ८२ ॥ इत्थं चतुर्विधं ध्यानमभिधायाधुनैतत्प्रति
पद्यमेव यच्छब्दयताशेषमभिधित्तुराह—

पदमं बोधे जोगेसु वा मर्चं विधिपदेव जोगमि । तद्वैचित्र्यं च कायबोधे सुखमजोगमि च चतुर्विधं ॥ ८३ ॥

व्याख्या—‘प्रथमं’ पृथक्स्यधितर्कस्यविचारं ‘योगे’ मनआदौ योगेषु वा सर्वेषु ‘मत्तम्’ इष्टं, सद्भागमिच्छुतपाठिनः,
‘द्वितीयम्’ एकत्यधितर्कमविचारं तदेकयोग एव, अन्यतरस्मिन् सङ्कमाभावात्, तृतीयं च सूक्ष्मक्रियाऽनिवर्ति काययोगे, न
योगान्तरे, शुद्धम् ‘अयोगिनि च’ शैलेशीकेयलिनि ‘चतुर्थं’ व्युपरतक्रियाऽप्रतिपातीति गायार्थः ॥ ८३ ॥ आह—शुद्धव्यानोपरि-
मभेदद्वये मनो नास्त्येव, अमनस्कत्वात् केवलिनः, ध्यानं च मनोविधेयः ‘अथै चिन्ताया’मिति पाठात्, तदेतत्कथम् ?, उच्यते—

तद्वैचित्र्यं च मर्चं जोगं मन्त्रं सुविचित्रं सेवो । तद्वैचित्र्यं च मर्चं सुविचित्रं सेवो ॥ ८४ ॥

व्याख्या—यथा उक्तस्यस्य मनः, किं ?—ध्यानं भण्यते सुनिश्चलं सत्, ‘तथा’ तेनैव प्रकारेण योगत्वाद्यभिचारात्के-
वलिनः कायः सुनिश्चलो भण्यते ध्यानमिति गायार्थः ॥ ८४ ॥ आह—चतुर्थं निरुद्धत्वादसावपि न भवति, तथाविधमा
वेऽपि च सर्वभाष्यप्रसङ्गः, तत्र का धर्तेति !, उच्यते—

भेदेन विस्तीर्णभावेनान्ये वितर्काः—श्रुतं यस्मिन् तत्तया, कस्येदं भवतीत्यत आह—‘अरागभाग्रस्य’ रागपरिणामरहित-
स्येति गाथार्थः ॥ ७८ ॥

तं तुल्यं सुविष्यकत्वं विधानसत्त्वस्यैवमित्यत्र चिदं । अप्याचरिहर्षभंगाद्वाजमेतंमि पञ्चाष्ट ॥ ७९ ॥

व्याख्या—यत्पुनः ‘सुनिष्पन्नम्’ बिद्येपरहितं ‘निघातस्ररागप्रदीप इव’ निर्गतयातगृहेकदेशस्यदीप इय ‘विषमम्’ अन्तः-
करणं, क !-वत्पादस्यिति मङ्गादीनामेकस्मिन् पर्याये ॥ ७९ ॥ ततः किमत आह—

अविचारमत्त्वबन्धनोपकरणो तर्कं विदित्तुम् । इदमप्युपाकं कल्पमेव चित्तवृत्तमविचारं ॥ ८० ॥

व्यख्या—अविचारम्—असङ्गमं, कुतः !-अर्थव्यञ्जनयोगान्तरतः इति पूर्णयत्, तमेवयिधं द्वितीयं शुक्लं भवति, किम
भिधानमित्यत आह—‘एकस्यवितर्कमविचारम्’ एकस्येन—अभेदेन वितर्कः—व्यञ्जनरूपोऽर्थरूपो वा यस्य तत्तया, इदमपि
च पूर्वगतश्रुतानुसारेणैव भवति, अविचारादि पूर्वयदिति गायार्थः ॥ ८० ॥

मिदाल्लभ्यमन्त्रादि केवचित्के इतिस्वरभोगस्त । सुदुर्मन्त्रिणाऽविपादि तद्वत् तदुभयपार्श्वरिक्तस्त ॥ ८१ ॥

व्याख्या—‘निर्वाणगमनकाले’ मोक्षगमनप्रत्यासन्नसमये ‘केवलिनः’, सर्वज्ञस्य मनोयागयोगद्वये निरुद्धे सति अर्जुनि
रुद्धकाययोगस्य, किं !-‘सूक्ष्मक्रियाऽनिवर्ति’ सूक्ष्मा क्रिया यस्य तत्तया सूक्ष्मक्रियं च तदनिवर्ति चेति नाम, निवर्तितु
शीलमस्येति निवर्ति प्रवर्द्धमानस्रपरिणामात् न निवर्ति अनियतिं तृतीयं, ध्यानमिति गम्यते, ‘तनुकायक्रियस्वे’ति
तन्वी चञ्छासनिश्वासादिलक्षणा कायक्रिया यस्य च तथाविधस्तस्येति गायार्थः ॥ ८१ ॥

भासवदरागाद षड संसारानुष्ठानार्थं च । प्रवर्ततामन्यथं वाप्युचं विपरिणामं च ॥ ८८ ॥

व्याख्या—आश्रयद्वाराणि—मिथ्यात्यादीनि तदपायान्—दुःखलक्षणान्, तथा संसारानुभवं च, 'धी संसारो' इत्यादि, भयसन्तानमनन्तं भाविनं नारकाद्यपेक्षया, यस्तूनां विपरिणामं च सचेतनाचेतनानां 'सषष्ठ्याणि असाक्षयाणी' स्यादि, पक्षाक्षतद्योऽप्यपायाद्युभानन्तविपरिणामानुमेक्षा आद्यद्वयभेदसङ्गता एव द्रष्टव्या इति गार्थार्थः ॥ ८८ ॥ उक्तमनुमेक्षाद्वारम्, इदानीं लेख्याद्वाराभिधिस्तस्याऽऽह—

मुक्ताय लेखाय दो तत्तिवं परममुक्तेस्तेति लेखाईवं परममुक्ते ॥ ८९ ॥

व्याख्या—सामान्येन शुक्लायां लेखायां 'द्वे' आद्ये उक्तलक्षणे 'तृतीयम्' उक्तलक्षणमेव, परममुक्तेलेखायां 'स्थिरता-
क्षित्तदैलेखं' मेरोरपि निष्प्रकम्पतरमित्यर्थः, लेखायातीतं 'परमशुद्धं' चतुर्थमिति गार्थार्थः ॥ ८९ ॥ उक्तं लेखाद्वारम्,
अधुना लिङ्गद्वारं विचरीदुक्तेषां नामप्रमाणस्वरूपगुणभावनार्थमाह—

नवरासंनोद्विभेगविबुद्ध्या तस्व इति किमाह । किमिच्छा मेदि मुक्ती शुद्धम्याजोवापचित्तो ॥ ९० ॥

व्याख्या—अवधासम्मोहयियेकन्पुरसर्गाः 'तस्य' शुद्धध्यानस्य भयन्ति लिङ्गानि, 'लिङ्ग्यते' गम्यते येर्मुनिः शुद्धध्यानो
पगतचित्त इति गायान्त्यर्थः ॥ ९० ॥ अधुना भावार्थमाह—

वाञ्छिच्छ गीमेह य पीतो न परीसहोबसलोदि । मुहुमेहु न संमुग्धह मावेहु न वेबनापासु ॥ ९१ ॥

व्याख्या—चान्यते ध्यानात् न परीपहोपसर्गैर्विभेति वा 'धीरः' बुद्धिमान् स्थिरो वा न तेभ्य इत्यथचलिङ्गं, 'सूक्ष्मेणु'

पुण्यलोपको विव कर्मविधिब्रह्महेतुो वृत्ति । सत्यबहुलाको वृत्ति । शिर्षाङ्गमाको वृत्ति ॥ ८५ ॥
 विष्णुमाको वृत्ति । शिर्षाङ्गमाको वृत्ति । शिर्षाङ्गमाको वृत्ति ॥ ८६ ॥

ध्यास्या—काययोगनिरोधिनी योगिनोऽयोगिनोऽपि चिन्तामावेऽपि सूक्ष्मोपरतक्रियो भण्यते, सूक्ष्मप्रहणात् सूक्ष्मक्रियाऽ-
 नियतिनो प्रहणम्, उपरतप्रहणाद्युपरतक्रियाऽप्रतिपातिन इति, पूर्वप्रयोगादिति हेतुः, पुष्ठात्तत्त्वमज्जमणयदिति दृष्टान्तोऽ-
 भ्युदयः, यथा चक्रं भ्रमणनिमित्तवृत्त्यादिक्रियाऽमावेऽपि भ्रमति तथाऽस्यापि मनःप्रवृत्तियोगोपरमेऽपि जीवोपयोगसम्भावत-
 मायमनसो मायात् मयस्यस्य ध्याने इति, अपिसद्वद्ब्रह्मोदनानिर्णयप्रथमहेतुसम्भावनायः, चन्द्रस्तु प्रस्तुतहेतुनुकृपणार्थः,
 एवं स्रेपहेतुवोऽप्यनया गाथया योजनीयाः, विद्वेषस्तुच्यते—‘कर्मविनिर्ज्वरणहेतुतत्त्वापि’ कर्मविनिर्ज्वरणहेतुल्यात् त्वयकत्रेणि
 वत्, भवति च त्वयकत्रेण्यामिवास्त्य भवोपप्रादिकर्मनिर्ज्वरेति भावः, चन्द्रस्तु प्रस्तुतहेतुत्यनुकृपणार्थः, अपिचन्द्रस्तु द्विती-
 यहेतुसम्भावनाय इति, ‘तथा सन्दर्भबहुल्यात्’ यथैकस्यैव हरिसद्वत्स्य स्रग्दालामृगादयोऽनेकार्थाः एव स्यान्तद्वद्-
 स्यापि न विरोधः, ‘स्यै चिन्तायां’ ‘स्यै कायनिरोधे’ ‘स्यै अयोगित्वे’ इत्यादि, तथा जिनचन्द्रागमाद्येतदेवमिति, तर्क-
 च—‘आगमब्रह्मोपपत्तिश्च, सम्पूर्ण इष्टित्वणम् । अतीन्द्रियाणामर्थानां, सम्भाव्यप्रतिपक्षे ॥ १ ॥ इत्यादि गाथाद्वयार्थः
 ॥ ८५-८६ ॥ तर्कं ध्यातव्यद्वार, ध्यातारस्तु धर्मध्यानाधिकार प्रयोक्तारः, अपुनाऽनुपेक्षाद्वारमुच्यते—

सुखकाण्डानुमाविशितो विषेह कावचित्तमेव । निवृत्तमनुपेक्षाको वृत्तिश्च न चित्तस्य चो ॥ ८७ ॥

ध्यास्या—सुखकाण्डानुमाविशितविषयसिद्धिस्तयसि ध्यानविरमेऽपि निवृत्तमनुपेक्षात्तत्त्वमज्जमणयः, तत्परिणामरहितत्व-
 त्वमावावदिति गाथार्थः ॥ ८७ ॥ तादृशताः—

भासयद्गतावाप तद् संसारमुद्युगुमार्यम् । भवसंसारमममन्तं वापून् विपरिणामं च ॥ ८८ ॥

व्याख्या—आश्रयद्वाराणि—मिथ्यात्यादीनि तदपायान्—युःसलक्षणान्, तथा संसारानुभवं च, 'धी संसारो' इत्यादि, भवसन्तानमनन्तं भायिर्न नारकाद्यपेक्षया, दस्तूनां विपरिणामं च सचेतनाचेतनानां 'सबद्धानाणि असासयाणी'त्यादि, एतादृशोऽप्यपायाशुभानन्तविपरिणामानुमेक्षा आद्यद्वयमेवसङ्गता एव द्रष्टव्या इति गार्थार्थः ॥ ८८ ॥ चकमनुमेक्षा द्वारम्, इदानीं छेदयाद्वाराभिधिरसयाऽऽह—

मुक्ताप छेत्ताप दो तदिव परममुक्तापेक्षाप । विरपात्रिषसेछेति छेत्तापं परममुक्तं ॥ ८९ ॥

व्याख्या—सामान्येन शुक्लायां छेदयायां 'द्वे' आद्ये चकलक्षणे 'तृतीयम्' चकलक्षणमेव, परमशुक्लेक्षयायां 'स्थिरता जितशैवेयं' मेरोरपि निष्प्रकम्पतरमित्यर्थः, छेदयातीतं 'परमशुक्लं' चतुर्थमिति गार्थार्थः ॥ ८९ ॥ चकं छेदयाद्वारम्, अधुना लिङ्गद्वारं विधरीयुक्तेयां नामप्रमाणस्वरूपगुणभावनार्थमाह—

नवरासेमोहविषविसृष्टा तस्य होति छिन्नाह । छिन्निज्ज वेहिं सुणी शुक्कसाजोवगवसितो ॥ ९० ॥

व्याख्या—अवधासम्भोहयिवैकठपुरसर्गाः 'तस्य' शुक्लध्यानस्य भवन्ति लिङ्गानि, 'लिङ्गवते' गम्यते चेर्मुनिः शुक्लध्यानो पगतचित्त इति गार्थाद्वार्य ॥ ९० ॥ अधुना भावार्थमाह—

वाञ्छिज्ज बीभेह व धीते न परीसहोवसगोहि । सुद्धमेसु न संमुक्कह मावेसु न देवमापासु ॥ ९१ ॥

व्याख्या—वास्यते ध्यानात् न परीपहोपसर्गविभेति वा 'धीरः' बुद्धिमान् स्थिरो वा न तेभ्य इत्यपधलिङ्गं, 'सूक्ष्मेसु'

उपपन्नो गानो धिव कर्मविधिद्वयदेशतो वापि । सारवज्रदुष्कालो वह शिल्पबहुलाभाभो प ॥ ८५ ॥
 विष्णुभाषेति सुवा सुदुमोदरबन्धिरिवाह भण्यति । श्रीबोधयोगसप्तध्यावनो भवत्यस्य साधारं प ॥ ८६ ॥

व्याख्या—काययोगनिरोधिनो योगिनोऽयोगिनोऽपि विष्णुभावेऽपि सूक्ष्मोपरतक्रियो भण्यते, सूक्ष्मग्रहणात् सूक्ष्मक्रियाऽ-
 निवर्तिनो ग्रहणम्, उपरतग्रहणाद्युपरतक्रियाऽप्रतिपादिन इति, पूर्वप्रयोगादिति हेतुः, कुलात्तपःकृत्रमणयदिति दृष्टान्तोऽ-
 न्युद्धः, यथा षट् क्षमणनिमित्तदण्डादिक्रियाऽभावेऽपि अमति तथाऽस्यापि मनःप्रभृतियोगोपरमेऽपि जीवोपयोगसम्रायत-
 भावमनसो भावात् भवत्यस्य ध्याने इति, अपिशब्दबोधोदनानिर्णयप्रथमहेतुसम्भावनार्थः, षट्पदस्तु प्रस्तुतहेतुनुर्यगर्थः,
 एवं हेतुवर्षोऽप्यनया गाथया योजनीया, विशेषस्तुभ्यते—‘कर्मयिनिर्जरणहेतुतथापि’ कर्मयिनिर्जरणहेतुत्वात् षपकृत्रेणि
 षत्, भवति ष षपकृत्रेण्यामिवात्स भवोपप्रादिकर्मनिर्जरेति भावः, षट्पदः प्रस्तुतहेतुत्वनुर्यगर्थः, अपिशब्दस्तु द्विती-
 यहेतुसम्भावनार्थ इति, ‘तथा शब्दार्थबहुत्वात्’ यथैकस्यैव हरिशब्दस्य सकृदास्वामृगादयोऽनेकार्थाः एव स्यान्तद्य-
 स्वापि न विरोधः, ‘अथै विन्तायां’ ‘अथै कायनिरोधे’ इत्यादि, तथा अनिरागमाद्येतदेयमिति, षट्
 ष—‘आगमबोधोपपत्तिश्च, सम्पूर्ण इष्टिखणम् । अतीन्द्रियाणामर्थानां, सन्नायवतिपक्षे ॥ १ ॥ इत्यादि गाथादयार्थः
 ॥ ८५—८६ ॥ षट् स्मात्तद्व्यद्वारं, व्यातारस्तु धर्मध्यानाधिकार पयोक्ता, अपुनाऽनुमेधाद्वारमुच्यते—

सुखम्यावसुनामिषितो भिन्देह शान्तिरिमेऽपि । विषममनुष्येराजो वन्ति वरिचसंख्यो प ॥ ८७ ॥

व्याख्या—सुखम्यावसुनामिषितो भिन्देह शान्तिरिमेऽपि । विषममनुष्येराजो वन्ति वरिचसंख्यो प ॥ ८७ ॥
 तदभावादिति गायार्थः ॥ ८७ ॥ ताश्चेताः—

आत्मबद्धा संसारहेतवो न न बन्मसुखे । संसारकारणाई तवो दुर्ब बन्मसुखाई ॥ ९५ ॥

व्याख्या—आत्मयद्वाराणि संसारहेतवो वर्तन्ते, तानि च यस्मात् शुद्धधर्मयोर्मयवृत्ति संसारकारणानि तस्मात् 'दुर्ब' नियमेन धर्मशुद्धे इति गार्थः ॥ ९५ ॥ संसारप्रतिपक्षतया च मोक्षहेतुर्भ्यानमित्यावेदयन्नाह—

संसारमिच्छतामो मोक्षस्तस्मै तवो तवो तवो तवो ॥ इत्थं च पदानां तवस्त तवो मोक्षहेतवः ॥ ९६ ॥

व्याख्या—संवरनिर्जरे 'मोक्षस्य पम्याः' अपवर्गस्य मार्गः, तपः 'पम्याः' मार्गः 'तयोः' संवरनिर्जरीयोः ध्यानं च प्रबोधात् तपसः आन्तरकारणत्वात्, तवो मोक्षहेतुस्तद्व्यानमिति गार्थः ॥ ९६ ॥ अमुमेवार्थं सुखप्रतिपक्षये वृष्टान्तेः प्रतिपादयन्नाह—

बंवरकोहमहीनं कमखो बह मखमंकर्यकालं । सोख्वावमयवस्तोखे साहेति बखलकाइवा ॥ ९७ ॥

व्याख्या—'अम्वरलोहमहीनां' धखलोहाद्रिस्थितीनां 'क्रमशः' क्रमेण यथा मलकलङ्कपङ्कानां यथासङ्ख्यं शोभ्या(व्य)पनयनशोपान् यथासङ्ख्यमेव 'साधयन्ति' निर्वर्तयन्ति जलानलादित्या इति गार्थः ॥ ९७ ॥

तह सोख्वाइसमया वीरबखलोहमेइगिगालं । झागबखलकाइसूरा कममलकलङ्कपङ्कालं ॥ ९८ ॥

व्याख्या—तथा शोध्यादिसमया जीवाम्बरलोहमेदिनीगतानां ध्यानमेव जलानलसूर्याः फर्मेव मलकलङ्कपङ्कास्तेषामिति गार्थः ॥ ९८ ॥ किं च—

तापो सोखो भेभो जोगाणं झावबो बहा निपदं । तह तावसोसमेपा वम्मस्तसि झावो निपमा ॥ ९९ ॥

अत्यन्तगद्गनेषु 'न संमुह्यते' न सम्मोहमुपगच्छति, 'भावेषु' पदार्थेषु न वेधमायासु अनेकरूपास्त्वित्यसम्मोहलिङ्गमिति गाथाश्रारार्थः ॥ ९१ ॥

देहमिषिचं देच्छद् अज्जानं तद् च स्रष्टुंभोजे । देहोददिदोसप्यं विस्तीर्णो स्रष्टा कुण्ड ॥ ९२ ॥

व्याख्या—देहविषिक्तं पश्यत्यात्मानं तथा च सर्वसंयोगानिति विवेकलिङ्गं, देहोपधिगुत्सर्गं निःसङ्गा सर्वथा करोति म्युत्सर्गलिङ्गमिति गायार्थः ॥ ९२ ॥ गतं लिङ्गद्वारं, साम्प्रतं फलद्वारमुच्यते, इह च लापयार्थं प्रथमोपन्यस्तं धर्मफलमभिधाय शुद्धध्यानफलमाह, धर्मफलानामेव शुद्धतराणामाद्यशुद्धयफलत्वाद्, अत आह—

होति शुद्धास्रसंहरविनिर्ज्वारमसुहार्दं विरक्तार्दं । सत्यवरास्र ऋणाद् मुह्यन्तुर्धमीमि यम्मस्त ॥ ९३ ॥

व्याख्या—भवन्ति 'शुभाश्रवसंहरविनिर्ज्वारमरसुहानि' शुभाश्रवाः—शुण्याश्रवाः संहराः—अशुभकर्मागमनिरोधः विनिर्ज्वार-
कर्मद्वयः भ्रमरसुहानि—देवसुहानि, एतानि च दीर्घस्थितिविशुद्धशुपपाताभ्यां 'विपुलानि' विस्तीर्णानि, 'ध्यानवरस्य' ध्यान
प्रधानस्य फलानि 'शुभानुबन्धीनि' सुकुलप्रत्यायातिपुनर्योधिखाममोगप्रव्रज्याकेवलशैलेक्ष्यपवर्गानुबन्धीनि 'धर्मस्य' ध्यान
स्येति गायार्थः ॥ ९३ ॥ तृष्णानि धर्मफलानि, अपुना शुद्धमधिकृत्याह—

ते च विसेदेव सुधास्रवाद्भोजमुष्णामरसुहं च । दोणं मुह्यन्तुं कर्तुं नतिविश्रान्तं नलिङ्गयन् ॥ ९४ ॥

व्याख्या—ते च विसेदेण 'शुभाश्रवादयः' भ्रमन्तरोदिताः, अनुष्ठारामरसुहं च द्रव्योः शुद्धयोः फलमाद्ययोः 'परिनि-
र्वाणं' मोक्षगमनं 'परिक्षाणं' विहरमयोर्द्वयोरिति गायार्थः ॥ ९४ ॥ अथवा सामान्येनैव संसारप्रतिपक्षभूते पते इति दर्शयति—

नासकशरा संसारहेतवो जं न यस्मत्सुहृदु । संसारकारणाई तवो जुनं कम्मसुहृदं ॥ ९५ ॥

व्याख्या—आम्रपक्षाराणि संसारहेतवो वर्तन्ते, तानि च यस्मात् शुद्धधर्मयोर्भवन्ति संसारकारणानि तस्मात् ‘सुखं’ नियमेन धर्मशुद्धे इति गाथार्थः ॥ ९५ ॥ संसारप्रतिपक्षतया च मोक्षहेतुर्न्यानिमित्त्वावेव यद्वाह—

संबन्धिसिद्धराजो मोक्षस्तु पदो तवो पदो वासि । कालं च पदार्थं तवस्तु तो मोक्षहेतुर्व ॥ ९६ ॥

व्याख्या—सधरनिर्जरे ‘मोक्षस्य पन्थाः’ अपवर्गस्य मार्गः, तपः ‘पन्थाः’ मार्गः ‘तयोः’ सधरनिर्जरयोः ध्यानं च प्रधा नाद्रं तपसः आन्तरकारणत्वात्, ततो मोक्षहेतुस्तद्भानमिति गाथार्थः ॥ ९६ ॥ अमुमेवार्थं सुखप्रतिपक्षये दृष्टान्तेः

प्रतिपादयद्वाह—

अंवरलोहमहीनं कम्मसो जह मरुत्तं कर्पकावं । लोक्तावजयन्तोहे ताहेति कलापकाहवा ॥ ९७ ॥

व्याख्या—‘अंवरलोहमहीना’ वस्त्रलोहाद्रिक्षितीनां ‘क्रमशः’ क्रमेण यथा मलकलङ्कपङ्कानां यथासङ्ख्यं शोभ्या(ष्य)पन- यनशोपान् यथासङ्ख्यमेव ‘साधयन्ति’ निर्वर्तयन्ति जलानलादित्या इति गाथार्थः ॥ ९७ ॥

तह लोक्तावसमावा जीवंतलोहमेहविगपत्तं । क्षापकलापकसुता कम्मसङ्कलङ्कपङ्कानं ॥ ९८ ॥

व्याख्या—तथा शोभ्यादिसमर्था जीवांवरलोहमेहिनीगतानां ध्यानमेव जलानलसूर्याः कर्मेव मलकलङ्कपङ्कास्तेषा

मिति गाथार्थः ॥ ९८ ॥ किं च—

तपो तपो मेवो बोत्तलं क्षापको बहा विपवं । तह तावतोसमेवा कम्मस्त्वहि क्षाहणो निबन्ना ॥ ९९ ॥

व्याख्या—तापः शोषो मेढो योगानां 'ध्यानता' ध्यानात् यथा 'नियतम्' अपश्यं, तत्र तापः-शुद्धं तत एव शोष-
दौर्घस्यं तत एव मेढा-विदारणं योगानां-वागादीनां, 'तथा' तनेष प्रकारेण तापशोषमेढाः कर्मणोऽपि भवन्ति, कस्य?—
'ध्यायिना' न दृढच्छया नियमनेति गायार्थः ॥ ९९ ॥ किं च—

अत्र रोगसप्तमस्य विशेषज्ञधरेष्वोसद्विशीर्हि । तत्र कम्मायमममं क्षात्वात्पञ्चाशद्विशीर्हि ॥ १०० ॥

व्याख्या—यथा 'रोगाश्चयश्चमनं' रोगनिदानचिकित्सा 'विशोषणधिरेष्वनौपधयिचिभिः' अभोजनधिरैकौपधप्रकारैः,
तथा 'कर्माभयश्चमनं' कर्मरोगचिकित्सा ध्यानान्नानादिभिर्योगैः, आदिशब्दाद् ध्यानवृद्धिकारकशोषतपोभेदग्रहणमिति
गायार्थः ॥ १०० ॥ किं च—

अत्र धिरसंविर्गमिष्वनमजो पञ्चसद्विज्ञो दुर्धं दृढ । तत्र कर्मैकमममिषं तत्रेव द्वात्रिंशद्विशीर्हि ॥ १०१ ॥

व्याख्या—यथा 'धिरसंविर्गं' प्रमूतकालसंखितम् 'इन्धनं' काष्ठादि 'अनता' अग्निः 'पयनसहितः' घायुममममितः 'दुर्धं'
मीम्रे च 'दृढति' भस्मीकरोति, तथा दुःखसापेक्षत्वात् कर्मैवे-धनं कर्मैन्धनम् 'अमितम्' अनेकमवोपासमनन्ते 'क्षणेन'
समयेन ध्यानमनस इव ध्यानानलः असौ 'दृढति' भस्मीकरोतीति गायार्थः ॥ १०१ ॥

अत्र वा धिरसंविर्गं तत्रेव पञ्चाशद्विशीर्हि । द्वात्रिंशद्विशीर्हि तत्र कर्मपञ्चाशद्विशीर्हि ॥ १०२ ॥

व्याख्या—यथा वा 'पयनसंहाताः' मेघौषाः क्षणेन 'पवनाहताः' घायुमैरिता विषय-पिनासं घाति-गच्छन्ति, 'पवान'
पवनावधूता' ध्यानवायुविक्षिप्ताः तथा कर्मैव जीवस्वभावावरणाद् घनाः य, दृढं च—'स्थिताः शीतोश्चुबज्जीवाः, प्रकृता

भाष्यशुद्धया ! यन्निद्रकायस्य विज्ञानं, तदायरणमध्वपद ॥ १ ॥” इत्यादि, ‘विलीयन्ते’ विनाशमुपपादयतीति गाथार्थः

॥ १०२ ॥ किं चेदमन्यद् !, इदलोकप्रतीतमेव ध्यानफलमिति दर्शयति—

न क्त्वावसमुत्थेयं न वादिज्जह मानवेहि दुल्लोहि । ईसाविलासोणादृष्टिः शानोवगवचितो ॥ १ ॥ १०३ ॥

व्याख्या—‘न क्त्वावसमुत्थेयं’ न क्रोधाद्युन्नयैश्च ‘वाध्यते’ पीड्यते मानसैर्बुद्धिः, मानसग्रहणाच्चाप इत्याद्यपि यत्पुष्कं तत्र पाध्यते ‘ईर्ष्याविषादसोकादिभिः’ तत्र प्रतिपक्षान्मुदयोपलम्भजनितो मत्सरविशेष ईर्ष्या विषादः—दैष्टुव्यं शोकः—

इदैन्यम्, आदिशब्दाद् हर्षादिपरिग्रहः, ध्यानोपगतचित्त इति प्रकटार्थमयं गाथार्थः ॥ १०३ ॥

सोवापवाइष्टिं न सारीतेहि सुबहुप्यगारेहि । शानमुनिवचितो न वदिज्जह भिन्नरावेही ॥ १ ॥ १०४ ॥

व्याख्या—इह कारणे कार्योपपत्तारात् क्षीतावपादिभिश्च, आदिशब्दात् शुद्धादिपरिग्रहः, शारीरैः ‘सुबहुप्रकारैः’ अनेक भेदैः ‘ध्यानमुनिवचितः’ ध्यानभाषितमतिर्न वाध्यते, ध्यानसुखादिति गम्यते, अथवा न श्रव्यते चालयितुं तत एव,

‘निर्जरापेक्षी’ कर्मक्षयापेक्षक इति गाथार्थः ॥ १०४ ॥ तर्कं फलद्वारम्, अभुनोपसंहरसाह—

इव सत्त्वगुणापावं विह्वमिहसुखाहर्गं शानं । सुपुस्तवं तदेवं भवं द्वेयं न विवेचि ॥ १०५ ॥

व्याख्या—‘इयं’ एवमुक्तेन प्रकारेण ‘सर्वगुणाधानम्’ अशेषगुणस्यानं दृष्टादृष्टसुखसाधनं ध्यानमुक्त्यायात् सुदु प्रशस्तं २, तीर्थं करगणधरादिभिरासेवित्तत्वात्, यतश्चैवमतः श्रेयं नान्यथैतदिति भावनया ‘ज्ञेयं’ ज्ञातव्यं स्वरूपतः

‘ध्येयम्’ अनुचिन्तनीयं क्रियया, एव च सति सम्यग्दर्शनज्ञानचारिभ्राण्यासेवितानि भवन्ति, ‘नित्यमपि’ सर्वकालमपि,

व्याख्या—तापः क्षोयो भेदो योगानां 'ध्यानसु' ध्यानात् यथा 'नियतम्' अवश्यं, तत्र तापः—दुःखं तत एव शोष-
दौर्बल्यं तत एव भेदः—विदारणं योगाना—यागादीनां, 'तथा' तत्रैव प्रकारेण तापशोषभेदाः कर्मणोऽपि भवन्ति, कस्य?—
'ध्यायिनः' न पृच्छया नियमनेति गार्थः ॥ ९९ ॥ किं च—

अथ रोगसप्तमं विषोषज्विरेषज्वोद्यद्विर्दिष्टं । तत्र कम्ममपसमनं क्षान्तायसद्भोगोदि ॥ १०० ॥

व्याख्या—यथा 'रोगाशयसमन' रोगनिदानविक्रिस्ता 'विषोषणधिरैष्वनौपधविधिभिः' अभोजनविरेकौपधप्रकारैः,
तथा 'कर्ममयशमन' कर्मरोगविक्रिस्ता ध्यानानश्नानादिभिर्योगैः, आदिशब्दाद् ध्यानवृद्धिकारकशोषतपोभेदग्रहणमिति
गार्थः ॥ १०० ॥ किं च—

अथ विरसिषीमिद्वज्जमज्जो पवणसद्विज्जो दुर्बं एव । तत्र कर्मैष्वज्जमिद्व पजेज क्षान्तायको इव ॥ १०१ ॥

व्याख्या—यथा 'विरसद्विज्जं' प्रभूतकालसद्विज्जम् 'इन्धन' काष्ठादि 'अनलः' अग्निः 'पवनसद्विज्जः' वायुसमन्वितः 'द्वुर्बं'
शीघ्रं च 'दहति' मस्मीकरोति, तथा दुःखतापशोषत्वाद् कर्मैष्वज्जनं कर्मैष्वज्जम् 'अमितम्' अनेकमवोपासमनन्तं 'क्षणेन'
समयेन ध्यानमनल इव ध्यानानलः असी 'दहति' मस्मीकरोतीति गार्थः ॥ १०१ ॥

अथ वा ज्वरसंज्ञाया ज्वरेज पवणाहवा विरिज्जंति । क्षान्तपवणाहवा तत्र कम्मपणा विरिज्जंति ॥ १०२ ॥

व्याख्या—यथा वा 'पवनसद्वाताः' भेषीधाः क्षणेन 'पवनाहवा' वायुप्रेरिता विज्जंति—यान्ति—गच्छन्ति, 'ध्यान
पवनाहवा' ध्यानवायुविक्षिप्ताः तथा कर्मैव जीवस्वभावावरणाद् घनाः २, चर्कं च—“स्थितः प्रीतिंशुवज्जीवा, प्रकृत्वा

भायन्नुद्धया ! चन्द्रिकायद्य विज्ञानं, तदाथरणमस्त्वयम् ॥ १ ॥” इत्यादि, ‘चिच्छीयन्ते’ चिनाशमुपयाग्यतीति गाथार्थः ॥ १०२ ॥ किं चेदमन्यद् ? इहलोकप्रतीतमेव ध्यानफलमिति दर्शयति—

न कृतावसमुपेहि न नदिज्ज्वा माणतेहि दुषणेहि । ईसावितापसोगाइएहि ज्ञानोपगच्छितो ॥ १ ॥

व्याख्या—‘न कृतावसमुपेहि’ न क्रोधापुञ्जवैद्य ‘वाण्यते’ पीड्यते मानसैर्बुद्धैः, मानसग्रहणाच्चाप इत्याद्यपि यदुक्तं तत्र याण्यते ‘ईर्ष्याविषादशोकादिभिः’ तत्र प्रतिपक्षान्मुदयोपलम्भजनितो मत्सरविशेष ईर्ष्या विषादः—वैक्लव्यं शोकः—

देम्यम्, आदिशब्दाद् हर्षादिपरिग्रहः, ध्यानोपगतचित्त इति प्रकटार्थमयं गाथार्थः ॥ १०३ ॥

सीनापवाइएहि व सातेरेहि दुषणुप्पयोरेहि । ज्ञानमुनिज्ज्वाचितो न नदिज्ज्वा विज्जातेहि ॥ १०४ ॥

व्याख्या—इह कारणे कार्योपचारात् शीतावपादिभिश्च, आदिशब्दात् क्षुदादिपरिग्रहः, शारीरैः ‘सुखदुःखकारैः’ अनेकभेदैः ‘ध्यानमुनिज्ज्वाचितः’ ध्यानभावितमतिर्न वाण्यते, ध्यानसुखादिति गम्यते, अथवा न स्वक्यते चालयितुं तत्त पय, ‘निर्जरापेक्षी’ कर्मक्षयापेक्षक इति गाथार्थः ॥ १०४ ॥ उक्तं फलद्वारम्, अधुनोपसंहरन्नाह—

इय सगुणापात्तं विह्वमिहसुहसात्तं ज्ञानं । सुपसत्तं सदेवं तेवं ज्ञेयं च निर्वचि ॥ १०५ ॥

व्याख्या—‘इय’ पयमुक्तेन प्रकारेण ‘सर्वगुणाधानम्’ अशेषगुणस्यानं दृष्टादृष्टसुखसाधन ध्यानमुक्त्यायात् सुष्ठु प्रवृत्तं २, तीर्थकरणघरादिभिरासेवितत्यात्, यत्तच्चैवमतः श्रद्धेयं नामयथैतदिति भावनया ‘ज्ञेयं’ ज्ञातव्यं स्वरूपतः ‘त्येयम्’ अनुचिन्तनीय क्रियया, एवं च सति सम्यग्दर्शनज्ञानचारिश्राण्यासेवितानि भवन्ति, ‘नित्यमपि’ सर्वकालमपि,

व्याख्या—तापः शोषो भेदो योगानां 'ध्यानसः' ध्यानात् यथा 'नियतम्' अवश्यं, तत्र तापः—दुःखं तत् एव शोषः—
 दीर्घस्य तत् एव भेदः—विदारणं योगानां—धागादीनां, 'सथा' तेनैव प्रकारेण तापशोषभेदाः कर्मणोऽपि भवन्ति, कस्य ?—
 'ज्यायिनः' न दृश्यया नियमनेति गार्थार्थः ॥ ९९ ॥ किं च—

नह रोगासप्तमं विसोसज्जिरेव्नोसहरीदि । तह कम्ममयमयं धागासप्तमं जोगेदि ॥ १०० ॥

व्याख्या—यथा 'रोगासप्तमनं' रोगनिदानचिकित्सा 'विशोपणयिरेचनोपधयिधिभिः' अभोजनयिरेकोपधप्रकारैः,
 तथा 'कर्ममयमनं' कर्मरोगचिकित्सा ध्यानानयनादिभिर्योगैः, आविश्याद्याद् ध्यानवृद्धिकारकसेपतपोभेदप्रवृत्ति
 गार्थार्थः ॥ १०० ॥ किं च—

नह विरसंविचिन्मिचमज्जो पवससिज्जो दुवं एह । तह कर्मपचमिचं खणेव धागासप्तमं एह ॥ १०१ ॥

व्याख्या—यथा 'विरससिद्धं' प्रमूतकालसम्प्लितम् 'इन्धनं' काष्ठादि 'भनला' अग्निः 'पवनसहितः' वायुसमन्वितः 'दुतं'
 क्षीघ्रं च 'दहति' भस्मीकरोति, तथा दुःखतापहेतुस्यात् कर्मैवेन्धनं कर्मोन्धनम् 'अमितम्' अनेकमवोपासमनन्तं 'क्षणेन'
 समयेन ध्यानमनल इव ध्यानानलः असौ 'दहति' भस्मीकरोतीति गार्थार्थः ॥ १०१ ॥

नह वा पवसंवावा खणेव पवप्यहवा विचिन्मिदि । धागासप्तमं एह तह कम्मपणा भिच्छिज्जि ॥ १०२ ॥

व्याख्या—यथा वा 'धनसङ्घाताः' मेघीयाः क्षणेन 'पयनाहताः' वायुमेरिता विषय-धिनाशं याम्ति-गच्छन्ति, 'ध्यान'
 पवनावभूता' ध्यानवायुविधिनाः तथा कर्मैव जीवस्वभावावरणाद् घनाः २, जकं च—“स्थितः शीतोऽमुवजीवा, प्रकृत्वा

भाष्यशुद्धया । चन्द्रिकायामपि विशानं, तदापरणमध्यपट्ट ॥ १ ॥” इत्यादि, ‘विधीयन्ते’ धिनासमुपपान्तीति गाथार्थः ॥ १०२ ॥ किं चेदमन्यद् !, इहलोकप्रतीतमेव ध्यानफलमिति दर्शयति—

न कृतावगममुपेहि न बहिष्कृत्य मानसोहि दुस्तेहि । ईसाविस्तारतोणाहपुहि सलोकगणपितो ॥ १ ॥ १ ॥

न्यास्या—‘न कृतयसमुत्पेक्ष’ न क्रोधाद्युभयैश्च ‘घाध्यते’ पीड्यते मानसैर्दुःखैः, मानसप्रहणात्ताप इत्याद्यपि यदुक्तं तत्र घाध्यते ‘ईर्ष्याविषादशोकादिभिः’ तत्र प्रतिपक्षाम्युदयोपलम्भजनितो मत्सरविशेष इर्ष्या विषादः—वैकुण्ठ्यं शोकाः—देयम्, आदिशब्दाद् हर्षादिपरिग्रहः, ध्यानोपगतचित्त इति प्रकटार्थमयं गाथार्थः ॥ १०३ ॥

सीचावगममुपेहि न सातेरेहि दुग्दुष्पणोरेहि । घाण्डुनिपठविजो न बहिष्कृत्य विस्तारोपेहि ॥ १०४ ॥

न्यास्या—इह कारणे कार्योपचारात् शीतावपादिभिश्च, आदिशब्दात् क्षुदादिपरिग्रहः, शारीरैः ‘सुगन्धुप्रकारैः’ अनेक भेदैः ‘ध्यानसुनिश्चलचित्त’ ध्यानभाषितमतिर्न घाध्यते, ध्यानसुखादिति गम्यते, अथवा न शक्यते चाजयितुं सत एव, ‘निर्जरापेक्षी’ कर्मव्यापेक्षक इति गाथार्थः ॥ १०४ ॥ उक्तं फलद्वारम्, अधुनोपसंहरन्नाह—

इयं सङ्गुण्यापान् विद्वन्निष्ठसुखसाधनं ह्यनं । सुपसत्वं सत्त्वं नैवं शेषं न निबंदि ॥ १०५ ॥

न्यास्या—‘इयं’ एवमुक्तेन प्रकारेण ‘सर्वगुणाधानम्’ अशेषगुणस्यानं दृष्टादृष्टसुखसाधनं ध्यानमुक्तन्यायात् सुसु प्रसक्तं २, सीर्धकरगणधरादिभिरासेयित्त्यात्, यतश्चैवमतः श्रेष्ठेयं नान्यथैतदिति भावनया ‘ज्ञेयं’ ज्ञातव्यं स्वरूपतः ‘त्येयम्’ अनुचिन्तनीय क्रियाया, एव न सति सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्र्याभ्यासेयितानि भवन्ति, ‘नित्यमपि’ सर्वकालमपि,

व्याख्या—तापः क्षोषो भेदो योगानां 'ध्यानतः' ध्यानात् यथा 'नियतम्' अयदय, तत्र तापः—दुःखं तत्र एव क्षोष-
दीर्घस्य तत्र एव भेदः—विचारणं योगाना—यागादीनां, 'तथा' तत्रैव प्रकारेण तापक्षोषभेदाः कर्मणोऽपि भवन्ति, कस्य ?—
'व्यायिनः' न दृष्टव्यं नियमनेति गार्थः ॥ ९९ ॥ किं च—

तद रोमासपक्षमन् विद्योऽप्यविरेक्योऽसहस्रिदि । तद कर्मासपक्षमन् साक्षात्साक्षाद्भेदो ॥ १०० ॥

व्याख्या—यथा 'रोगाश्चयशमनं' रोगनिदानविधिस्ता 'विशोषणविरेचनौषधविधिभिः' अभोजनविरेकीषधप्रकारैः,
तथा 'कर्मसयशमनं' कर्मरोगविधिस्ता ध्यानानश्चनाविधियोगैः, आदिशब्दाद् ध्यानवृत्तिकारकशेषतयोभेदप्रवृत्तिमिति
गार्थः ॥ १०० ॥ किं च—

तद धितं विरेक्योऽप्यविरेक्योऽसहस्रिदि । तद कर्मसयशमनं साक्षात्साक्षाद्भेदो ॥ १०१ ॥

व्याख्या—यथा 'धितं विरेक्योऽप्यविरेक्योऽसहस्रिदि' प्रभूतकालसंविष्टम् 'इन्द्र्यं' काष्ठादि 'अनन्तः' अग्निः 'पयनसहितः' वायुसमन्वितः 'दुतं'
शीघ्रं च 'दहति' मसीकरोति, तथा दुरतावापरेतुत्वात् कर्मवेचनं कर्मन्धनम् 'अमितम्' अनेकमवोपासमनन्तं 'क्षणेन'
समयेन ध्यानमनः इव ध्यानानलः असौ 'दहति' मसीकरोतीति गार्थः ॥ १०१ ॥

तद वा कर्मसयशमनं विरेक्योऽप्यविरेक्योऽसहस्रिदि । तद कर्मसयशमनं साक्षात्साक्षाद्भेदो ॥ १०२ ॥

व्याख्या—यथा वा 'धनसंज्ञायाः' भौषीषाः क्षणेन 'पयनाहताः' वायुप्रेरिता विक्षयं—विनाशं याप्ति—गच्छन्ति 'ध्या-
नानावभूता' ध्यानवायुविधिताः तथा कर्मव जीवस्वभावावराणाद् भन्ताः २, तर्कं च—

भाष्यनुसूया । चन्द्रिकायश्च विज्ञानं, तदापरणमन्त्रवद् ॥ १ ॥” इत्यादि, ‘विहीयन्ते’ विनाशमुपयागधीति गाथार्थः ॥ १०२ ॥ किं चेदमन्यद् !, इहलोकप्रतीतमेव ध्यानफलमिति दर्शयति—

न कलावतगुणेहि न बहिष्कृतं सात्त्विकं हि दुस्तेहि । ईधावितापसोणादपुहि कृत्तोलोपपयश्चित्तो ॥ १०३ ॥

व्याख्या—‘न कलायसमुत्तरेष्व’ न क्रोधादुभयैश्च ‘वाच्यते’ पीड्यते मानसैर्दुःखैः, मानसग्रहणाच्चाप इत्याद्यपि यदुक्तं तत्त पाप्यते ‘ईर्ष्याविपादज्ञोकादिभिः’ तत्र प्रतिपक्षान्मुदयोपलम्भजनितो मत्सरविशेष ईर्ष्या विपादः—वैकुण्ठ्यं शोकः—

देयम्, आदिशब्दाद् हर्षादिपरिमहः, ध्यानोपगतचित्त इति प्रकटार्यमयं गाथार्थः ॥ १०३ ॥

सोभाववाद्दुहि न सात्त्विकं हि दुष्कृत्तपुण्यतेहि । सात्त्विकमिच्छाचित्तो न बहिष्कृतं विमलतेही ॥ १०४ ॥

व्याख्या—इह कारणे कार्योपचारात् शीतावपादिभिश्च, आदिशब्दात् शुद्धादिपरिमहः, शारीरैः ‘सुषुप्तप्रकारैः’ अनेक भेदैः ‘ध्यानमुनिश्चलचित्त’ ध्यानभाधितमतिर्न वाच्यते, ध्यानसुखादिति गम्यते, अथवा न शक्यते चालयितुं तत्त पय, ‘निर्विरापेक्षी’ कर्मक्षयापेक्षक इति गाथार्थः ॥ १०४ ॥ तर्क फलद्वारम्, अधुनोपसंहरन्नाह—

इय सवगुणायामं विद्वन्निष्ठसुखसाधनं कृतं । सुपसत्वं तदेवं केयं केयं च निर्विधि ॥ १०५ ॥

व्याख्या—‘इय’ पयमुक्तेन प्रकारेण ‘सर्वगुणाधानम्’ अश्लेषगुणस्यानं दृष्टादृष्टसुखसाधनं ध्यानमुक्त्यायात् सुष्ठु प्रवृत्तं २, तीर्थकरणधरादिभिरासेयित्वात्, यतश्चैयमतः श्रद्धेयं नान्यथैतदिति भायनया ‘ज्ञेय’ ज्ञातव्यं स्वरूपतः ‘क्षेयम्’ अनुचिन्तनीय क्रियाया, एय च सति सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्राण्यासेवितानि भवन्ति, ‘नित्यमपि’ सर्वकालमपि,

भ्याख्या—तापः क्षोपो भेदो योगानां 'ध्यानतः' स्थानात् यथा 'नियतम्' अयदयं, तत्र तापः—तु तं तत् पत्र शोय-
 दौर्बल्यं तत् पत्र भेदः—विवरणं योगाना—यागादीनां, 'तथा' तेनैव प्रकारेण तापशोपमेदाः कर्मणोऽपि भवन्ति, कस्य?—
 'ध्यायिनः' न दृष्टव्यः नियमनेति गायार्थः ॥ ९९ ॥ किं च—

नर रोगसप्तमर्चं विषोक्तविरेकबोद्धव्यमिति । नर कर्माप्रवसमर्चं साक्षात्सप्तमर्चोऽनेति ॥ १०० ॥

भ्याख्या—यथा 'रोगास्तयश्चमनं' रोगनिदानचिकित्सा 'विशोपणविरेचनौषधिविधिभिः' अभोजनविरेकौषधप्रकारैः
 तथा 'कर्मास्तयश्चमनं' कर्मरोगचिकित्सा स्थानानसूनादिभिर्योगैः, आदिशब्दाद् स्थानवृद्धिकारकसेपतयोभेदग्रहणमिति
 गायार्थः ॥ १०० ॥ किं च—

नर शिरसीर्चनीमिषसप्तमर्चो पञ्चसद्विक्रो दुर्गं नर । नर कर्मोपक्रममिवं तत्रेव साक्षात्करो नर ॥ १०१ ॥

भ्याख्या—यथा 'चिरसखितं' प्रसूतकालसखितम् 'इन्धनं' काष्ठादि 'अनलः' अग्निः 'पयनसहितः' यायुसमन्वितः 'दुर्गं'
 क्षीमं च 'दहति' मस्मीकरोति, तथा दुःखतापरेषुत्वात् कर्मवेन्धनं कर्मोपनम् 'अमितम्' अनेकभयोपासमनन्तं 'क्षणेन'
 समयेन ध्यानमनल इव स्थानानलः असौ 'दहति' मस्मीकरोतीति गायार्थः ॥ १०१ ॥

नर वा श्वर्षपादा श्वरेण दध्नाहवा विचिर्बति । सायपपनाकद्रूपा नर कर्मपया विचिर्बति ॥ १०२ ॥

भ्याख्या—यथा वा 'पनलद्वाता' मेघोपाः क्षणेन 'पयनाहताः' यायुमेरिता विषय—यिनाशं यान्ति—गच्छन्ति, 'ध्यान'
 /, ध्यानप्राप्तविधिभिः तथा कर्मैव जीवस्यमावावरणाद् घनाः २, चर्कं च—“स्थिताः क्षीतांशुवज्जीवाः, प्रकृताः

ध्यास्या—तापः शोथो भेदो योगानां 'ध्यानसु' 'ध्याना' यथा विपत्तयः भवन्त्येव तत्र तावत्—इत्थं तत्र एव शोथ-
दोषस्यैव तत्र एव भेदो—विदारणं योगानां—यागादीनां, 'तथा तत्रैव प्रकाशं तावन्तोपादाः कथनोऽपि प्रवर्तितः, कथं'—
'ध्यायिना' न पश्यन्त्या नियमनेति गाथार्थः ॥ ९९ ॥ किं न—

अहं तोपासदधमन् विद्योत्तमविशेषनोत्तमविधिः । तत्र कथाप्रवचनं कथनप्रवचनोक्तिः ॥ १०० ॥
ध्यास्या—यथा 'रोगान्प्रयत्नम्' रोगनिदानपद्धत्या 'विनोपविशेषनोपधिविधिभिः प्रभोक्तु' विदेशोपपन्नकारो;
तथा 'कर्मसमयज्ञानम्' कर्मरोगविच्छिन्ना ध्यानानुमानविधयोः, आरिसम्यग् एवावृत्तिरकारणतवोभेदमहणमिति
गाथार्थः ॥ १०० ॥ किं न—

अहं विचारविधीप्रवचनको प्रवचनविधौ पुनं इह । तत्र कर्मप्रवचनविधौ कथेन कथनप्रवचनो इह ॥ १०१ ॥
ध्यास्या—यथा 'चिरसन्निधे' प्रभूतकालसन्निधौ 'इन्द्रधनु' काशदि 'अनल' अग्निः 'वयनसदितः' वायुममग्निपतः 'दुष्टे
समयेव ध्यानमनस इव ध्यानानलः असी' 'दहति' भस्मीकरोति, तथा पुनस्तवापरेषुत्यात् कर्मवैशेष्यं कर्ममध्यमम् 'अमितम्' अनेकमयोपासमनस्त 'क्षणेन'
समयेव ध्यानमनस इव ध्यानानलः असी' 'दहति' भस्मीकरोतीति गाथार्थः ॥ १०१ ॥

अहं वा कर्मसंकाश कथेन प्रवचनप्रवचन विच्छिन्नविधिः । कथनप्रवचनप्रवचनो इह कथमपि विच्छिन्नविधिः ॥ १०२ ॥
ध्यास्या—यथा वा 'चनसङ्काशः' मेघोपाः क्षणेन 'पयनाहता' वायुमेरिता यिद्यपि—यिनाशं यान्ति—गच्छन्ति, 'ध्यान्त'
'पुनः' ध्यानवायुविच्छिन्नाः तथा कर्मैव जीवस्यभाषावरणात् पनाः २, उक्तं न—"स्थितः शीतोऽसुष्यजीवः, प्रकृत्या

परितापनं-ताडनादिपुण्यविशेषस्युपेक्षणे येन निर्बुद्धा पारितापनिकी तया, असावपि द्विचैव-स्वयेष्टपारितापनिकी परयेष्ट-
 पारितापनिकी च, आद्या स्वयेष्टे परितापनं कुर्वतो द्वितीया परयेष्टे परितापनमिति, तथा च अन्यरुष्टोऽपि स्वयेष्टपरितापनं
 करोत्येव कश्चिज्जडः, अथवा स्वहस्तपारितापनिकी परहस्तपारितापनिकी च, आद्या स्वहस्तेन परितापनं कुर्वतः द्वितीया
 परहस्तेन कारयतः, गता चतुर्थी ४, प्राणातिपातः-प्रतीतः, तद्विषया क्रिया प्राणातिपातक्रिया तया, असावपि द्विचा-स्व-
 प्राणातिपातक्रिया परप्राणातिपातक्रिया च, तत्राऽऽद्याऽऽत्मीयप्राणातिपातं कुर्वतः द्वितीया परप्राणातिपातमिति, तथा
 च कश्चिन्निर्वेद्यतः स्वर्गाद्यर्थं वा गिरिपतनादिना स्वप्राणातिपातं करोति, तथा क्रोधमानमायालोभमोहवशाच्च परप्राणा
 विपातमिति, क्रोधेनाऽऽक्रुष्टः रुष्टो वा व्यापादयति, मानेन जात्मादिभिर्हीलितः, माययाऽपकारिणं विश्वासेन, लोभेन
 शोकरिकः, मोहेन संसारमोषकः स्मार्तो वा याग इति, गता पञ्चमी ५ । क्रियाऽधिकाराच्च शिष्यहितायानुपात्ता अपि सूत्रे
 अन्या अपि विंशतिः क्रियाः प्रवर्तयन्ते, तंजहा-आरभिया १ परिगहिया २ मायावृत्तिया ३ मिच्छार्पणवृत्तिया ४ अप
 राधराणकिरिया ५ दिहिया ६ पुष्टिया ७ पादुच्छिया ८ सामंतोवणिवाइया ९ नेसस्थिया १० साहस्थिया ११ आणमणिया १२
 पियारणिया १३ अणामोगवृत्तिया १४ अणयंकंखवृत्तिया १५ पञ्मोगकिरिया १६ समुयाणकिरिया १७ पेजवृत्तिया १८ दोस-
 यवृत्तिया १९ ईरियावृत्तिया २० वेति, तत्पारंभिया युधिहा-जीवारंभिया य मजीवारंभिया य जीवारंभिया-जं जीवे

१ तयया-भारमियकी पातिमियकी माथायमवियकी निष्वाद्योवमज्जवियकी जमत्वास्वानक्रिया इष्टिया सृष्टिवा प्राप्तिविकी सामन्तोपनिपात्तिकी भेष-
 शिकी स्ववृत्तिकी आद्यापती विहृत्तकी जतामोत्तपस्तविकी जवत्तकइष्टायमविकी प्रयोगकिरा समुदावक्रिया नेममममिकी द्वेपमविकी पेर्यापविकी वेति ।
 तत्रातिमकी विधिषा-जीवातिमकी जजीवातिमकी च, जीवारमिकी जजीवाइ

भाह-एवं तर्हि सर्वक्रियाजोयः प्राप्तोति, न, तदासेवनस्यापि तस्यतो ध्यानत्वात्, नास्ति काचिदसौ क्रिया यया साधूनां ध्यानं न भवतीति गार्थार्थः ॥ १०५ ॥ प्रम्याये १५९९९ ॥ समाप्तं ध्यानव्रतकं ॥

(सूत्रम्) प्रतिष्ठासि पञ्चभिः क्रियाभिः-स्यापारलक्षणाभिर्दोऽतिचारः कृतः, तद्यथा-'काश्याप' इत्यादि, 'धीयत' इति शेरविरतसम्पदहेत्वाऽऽद्या अधिरतस्य कायिकी-पुनर्निहितकायिकी उपरतकायिकी, (च) तत्र भिष्याह पहीसमासो योग्या, द्वितीया दुष्प्रबिहितकायिकी प्रमत्तसंयतस्य, सा पुनर्दिधा-इन्द्रियतुष्प्रनिहितकायिकी, एयमन्यत्रापि निहितकायिकी च, तत्राऽऽद्येन्द्रियैः-ओत्रादिभिर्दुष्प्रमिहितस्य-इष्टानिष्टविषयप्राप्तौ मनाकृतसङ्गनिर्वेददारेणापवर्गमार्गे पाऽप्रमत्तसंपत्तस्य-उपरतस्य-सावद्योगेभ्यो निवृत्तस्य कायिकी, गता कायिकी १, अधिक्रियत आत्मा नरकादिषु येन तदधिकरणम्-अनुष्ठानं वाह्यं वा वस्तु चक्रमहादि तेन निर्बृत्ता-अधिकरणिकी तथा, सा पुनर्दिधा-अधिकरणप्रवर्तिनी वाम्भग्यातिव्याचेनां, गताऽऽधिकरणिकी २, प्रद्वेषा-मत्सरस्तेन निर्बृत्ता प्राद्वेषिकी, असावपि द्विधा-औषमाद्वेषिक्यजीव प्रद्वेषिकी च, साधा जीवे प्रद्वेषं गच्छताः, द्वितीया पुनरजीवे, तथाहि-पापाणादीं प्रसक्तचित्तवत्प्रद्वेषमावहति गता सुखीया ३,

परितापनं-ताडनादिषु छविष्येयक्षणं तेन निर्वृणा पारितापनिकी तथा, असावपि द्विचैव-स्वदेहपारितापनिकी परदेह-
 पारितापनिकी च, आद्या स्वदेहे परितापनं कुर्वतो द्वितीया परदेहे परितापनमिति, तथा च अन्यरुष्टोऽपि स्वदेहपरितापनं
 करोत्येव कश्चिज्जडः, अथवा स्वहस्तपारितापनिकी परहस्तपारितापनिकी च, आद्या स्वहस्तेन परितापनं कुर्वतः द्वितीया
 परहस्तेन कारयतः, गता यत्तुयी ४, प्राणातिपातः-प्रसीसः, तद्विषया क्रिया प्राणातिपातक्रिया सया, असावपि द्विचा-स्व-
 प्राणातिपातक्रिया परप्राणातिपातक्रिया च, तन्नाऽऽद्याऽऽत्मीयप्राणातिपातं कुर्वतः द्वितीया परप्राणातिपातमिति, तथा
 च कश्चिन्निर्वेदतः स्वर्गाद्यर्थं वा गिरिपतनादिना स्वप्राणातिपातं करोति, तथा क्रोधमानसाश्लोभमोहवशाच्च परप्राणा
 तिपातमिति, क्रोधेनाऽऽश्रुष्टः रुष्टो वा व्यापादयति, मानेन आत्यादिभिर्हीलितः, माययाऽपकारिणं विधासेन, लोभेन
 शौकरिकः, मोहेन संसारमोषकः स्मार्तो वा याग इति, गता पञ्चमी ५ । क्रियाऽधिकाराच्च शिष्यहितायानुपात्ता अपि सूत्रे
 मन्या अपि विद्वन्ति क्रियाः प्रदर्श्यन्ते, तंजहा-आरंभिया १ परिगृहिया २ माधावृत्तिया ३ मिच्छावृत्तियवृत्तिया ४ अप-
 शस्तराणां क्रिरिया ५ दिष्टिया ६ पुष्टिया ७ पादुष्टिया ८ सामंतोवणिवाद्या ९ नेसलियया १० साहलियया ११ आयमणिया १२
 वियारणिया १३ अणामोगवसिच्या १४ अणयकस्यवसिच्या १५ पओगकिरिया १६ समुयाणकिरिया १७ पेजवसिच्या १८ दोस-
 वसिच्या १९ ईरियावहिया २० चेति, तत्पारंभिया वुविहा-जीवारंभिया य अजीवारंभिया य जीवारंभिया-अ जीये

१ तथा-आरंभिकी पारिमर्शिकी माषाप्रज्ञाविकी मित्याद्योवयस्यविकी कर्मभाष्यमाह्विया इहिका सृष्टिका प्राप्तीमिकी सामन्तोपनिषादिकी केश-
 विकी स्वहस्तेन प्रतापनी विदारणी जनाभोगप्रज्ञाविकी जतवकाश्चामात्राविकी प्रयोगिकी समुदासक्रिया मेसमज्ञाविकी दोपमज्ञाविकी वेसापयिकी वेति ।
 तन्नामिकी वुविहा-जीवारंभिकी अजीवारंभिकी च जीवारंभिकी अजीवारंभिकी च

आह-एवं तर्हि सर्वक्रियालोपः प्राप्तोति, न, वदासेयनस्यापि वस्तुतो ध्यानत्वात्, नास्ति काचिदसौ क्रिया यया साधूनां
ध्याने न भवतीति गार्थार्थः ॥ १०५ ॥ प्रन्यायं १५९९९ ॥ समाप्तं ध्यानशतकं ॥

पश्चिक्त्वमामि पश्चिक्त्वादि किरियादि काश्याए अहिगरणियाए पाउसियाए पारितावणियाए पाणाइवापकिरियाए
(सूत्रम्) प्रसिक्त्वमामि पञ्चभिः क्रियाभिः-व्यापारलक्षणाभिर्षोडशैः कृतः, तद्यथा-'काश्याए' इत्यादि, वीर्यत इति
ऐरविरतसम्पगटेयाऽऽया भविरतस्य कायिकी-साधुपणा-अविरतकायिकी दुष्पणिहितकायिकी उपरतकायिकी, (ब) तत्र मिथ्या
परीसमासो योग्या, द्वितीया दुष्पणिहितकायिकी प्रमत्तसंयतस्य, सा पुनर्द्विधा-इन्द्रियदुष्पणिहितकायिकी, एवमभ्यव्यापि
णिहितकायिकी च, तत्राऽऽद्येन्द्रियै-ओत्रादिभिर्दुष्पणिहितस्य-इष्टानिष्टधियययासौ मनाकृत्स्ननिर्वेदद्वारेणापवर्गमार्गे
याऽप्रमत्तसंयतस्य-उपरतस्य-सावद्ययोग्यो निवृत्तस्य कायिकी, गता कायिकी १, अधिक्रियत आत्मा नरकादिषु येन
तदधिकरणम्-अनुष्ठानं बाह्यं वा वस्तु चक्रमहादि सेन निर्वृत्ता-अधिकरणिकी स्या, सा पुनर्द्विधा-अधिकरणप्रवर्तिनी
निर्वर्तिनी च, तत्र प्रवर्तिनी चक्रमहादयुक्त-धादिप्रवर्तिनी, निर्वर्तिनी लज्जाविनिर्वर्तिनी, अलमन्वेरुवाहरकौ, अनयोरे-
वास्तव्यातिव्याप्तेषां, गताऽऽधिकरणिकी २, प्रद्वेषः-मत्सरस्तेन निर्वृत्ता प्राद्वेषिकी, असावपि द्विधा-जीवप्राद्वेषिकवर्तिनी
प्राद्वेषिकी च, आद्याजीवे प्राद्वेषं गच्छता, द्वितीया पुनरजीवे, तद्यादि-पापाणादौ प्रसक्तचित्तत्वात्प्राद्वेषमावहति तथा तृतीया ३,

परितापने—साङ्गनादिदुःखविशेषलक्षणं तेन निर्गुणं पारितापनिकी तथा, असावपि द्विधैव—स्वदेहपारितापनिकी परदेह-
 पारितापनिकी च, आद्या स्वदेहे परितापनं कुर्वतो द्वितीया परदेहे परितापनमिति, तथा च अन्यठोऽपि स्वदेहपरितापनं
 करोत्येव कश्चिज्जडः, अथवा साहस्रपारितापनिकी परहस्रपारितापनिकी च, आद्या स्वहस्तेन परितापनं कुर्वतः द्वितीया
 परहस्तेन कारयतः, गता चतुर्थी ४, प्राणातिपातः—मतीतः, तद्विषया क्रिया प्राणातिपातक्रिया तथा, असावपि द्विधा—स्व-
 प्राणातिपातक्रिया परप्राणातिपातक्रिया च, तत्राऽऽद्याऽऽस्मीयप्राणातिपातं कुर्वतः द्वितीया परप्राणातिपातमिति, तथा
 च कश्चिन्निर्वेदतः स्वर्गाद्यर्थं वा गिरिपतनादिना स्वप्राणातिपातं करोति, तथा क्रोधमानमायालोभमोहवशाच्च परप्राणा
 तिपातमिति, क्रोधेनाऽऽक्रुष्टः क्रुष्टो वा व्यापादयति, मानेन जात्यादिभिर्हीलितः, माययाऽपकारिणं विश्वासेन, लोभेन
 शोकरिकः, मोहेन संसारमोषकां स्मार्तो वा याग इति, गता पञ्चमी ५। क्रियाऽधिकाराच्च शिष्यद्विधायानुपात्ता अपि सूत्रे
 अन्या अपि विन्यतिः क्रियाः प्रदर्श्यन्ते, तेजहा—आरंभिया १ परिगृहिया २ मायावसिया ३ मिच्छादंसणवसिया ४ अप-
 घयखाणकिरिया ५ दिहिया ६ पुहिया ७ पादुहिया ८ सामतोषमिवाद्या ९ नेसस्थिया १० साहस्थिया ११ आणमणिया १२
 चियारणिया १३ अणामोगवसिया १४ अणवकखवसिया १५ पओगकिरिया १६ समुयाणकिरिया १७ पेज्जवसिया १८ दोस-
 वसिया १९ ईरियावहिया २० चेति, तथारंभिया पुविहा—जीवारंभिया य अजीवारंभिया य जीवारंभिया—अ जीवे

१ तद्यथा—आरंभिकी पारंपरिकी मायाप्रत्ययिकी मिष्यादशोदमप्रत्ययिकी अमप्राक्यावक्रिया इष्टिवा स्पृष्टिवा प्रातीमिकी सामन्तोपनिपातिकी भैषा-
 णिकी स्वस्थिकी आश्रयणी विद्यारणी ज्ञानमोगप्रत्ययिकी ज्ञानवकाहकाप्रत्ययिकी प्रयोगक्रिया समुदायक्रिया देवप्रत्ययिकी येदीपयिकी चेति ।
 तत्रारंभिकी द्विधेया—जीवारंभिकी अजीवारंभिकी च, जीवारंभिकी यजीवान्

आह-एवं तर्हि सर्वक्रियालोपः प्राप्नोति, न, तदासेवनस्यापि तत्त्वतो ध्यानत्वात्, नास्ति काचिदसौ क्रिया यया साधूनां ध्यानं न भवतीति गार्वाक्यः ॥ १०५ ॥ प्रन्थामं १५६९६ ॥ समाप्तं ध्यानञ्चतुर्कं ॥

पठिष्यमामि पञ्चर्हि किरियाहिं काइयाए अदिगरणियाए पाउसिपाए पारिताषणिपाए पाणाइवायकिरियाए (सुखम्) प्रतिष्णमामि पञ्चमिः क्रियाभिः-ध्यापारलक्षणाभिर्योऽतिचार' कृतः, तद्यथा-'काइयाए' इत्यादि, चीयत इति काया, कायेन निर्वृत्ता कायिकी तथा, सा पुनस्त्रिधा-अधिरतकायिकी बुध्यणिहितकायिकी उपरतकायिकी, (ब) तत्र मिथ्याऽधेरधिरतसम्यग्दृष्ट्याऽऽद्या अधिरतस्य कायिकी-उद्देश्यणादिलक्षणा क्रिया कर्मपन्थनिव-पनाऽपरितकायिकी, एयमन्यत्रापि पठीसमासो योग्याः, द्वितीया बुध्यणिहितकायिकी प्रमत्तसंयतस्य, सा पुनर्द्विधा-इन्द्रियबुध्यणिहितकायिकी नोइन्द्रियबुध्य-णिहितकायिकी च, तत्राऽऽद्योद्वयै-भोग्राविभिर्बुध्यणिहितस्य-इष्टानिष्टविषयमासौ मनाऽसङ्गनिर्येवद्वारेणापवर्गमार्गे प्रति बुध्यवस्थितस्य कायिकी, एवं नोइन्द्रियेण-मनसा बुध्यणिहितस्याशुभसङ्गस्पर्दारेण दुर्भ्ययस्थितस्य कायिकी, तृतीयाऽऽप्रमत्तसंयतस्य-उपरतस्य-सावद्ययोगेभ्यो निवृत्तस्य कायिकी, गता कायिकी १, अधिक्रियत आत्मा नरकादिषु येन तदधिकरणम्-अनुष्ठानं बाह्यं वा वस्तु चक्रमहादि तेन निर्वृत्ता-अधिकरणिकी तथा, सा पुनर्द्विधा-अधिकरणप्रवर्तिनी निर्वर्तिनी च, तत्र प्रवर्तिनी चक्रमहादपशुवन्धादिप्रवर्तिनी, निर्वर्तिनी लज्जाविनिर्वर्तिनी, अलमन्यैरुवाहरकैः, अनयोरे-वान्तःपातित्वासेषां, गताऽऽधिकरणिकी २, प्रद्वेष-मत्सरस्तेन निर्वृत्ता प्राद्वेषिकी, असावयि द्विधा-जीवमाद्वेषिकचयीव प्रद्वेषिकी च, आद्या जीवे प्रद्वेषं गच्छता, द्वितीया पुनरजीवे, तथाहि-यापाणादौ प्रस्कृतिवत्तत्पद्वेषमावहति गता तृतीया ३,

परितापन-ठाठनादिदुःखविशेषपक्षणे तेन निर्वृत्ता पारितापनिकी तथा, असायपि द्विपैव-स्वदेहपारितापनिकी परदेह-
पारितापनिकी च, आद्या स्वदेहे परितापनं कुर्वतो द्वितीया परदेहे परितापनमिति, तथा च अन्यरुद्धोऽपि स्वदेहपरितापनं
करोत्येव कश्चिज्जङ्ग, अथवा स्वदेहपारितापनिकी परहस्तपारितापनिकी च, आद्या स्वदेहे परितापनं कुर्वतः द्वितीया
परहस्तेन कारयतः, गता चतुर्थी ४, प्राणातिपातः-प्रतीतः, तद्विषया क्रिया प्राणातिपातक्रिया तथा, असायपि द्विधा-स्व-
प्राणातिपातक्रिया परप्राणातिपातक्रिया च, तत्राऽऽद्याऽऽत्मीयप्राणातिपातं कुर्वतः द्वितीया परप्राणातिपातमिति, तथा
च कश्चिन्निर्वैदतः स्वर्गाद्यर्थं वा गिरिपतनादिना स्वप्राणातिपातं करोति, तथा क्रोधमानमायालोभमोहघात परप्राणा-
तिपातमिति, क्रोधेनाऽऽकुटः रुष्टो वा व्यापादयति, मानेन आत्मादिभिर्हीलितः, माययाऽपकारिणं विश्वासेन, लोभेन
शौक्तरिकः, मोहेन संसारमोक्षकः स्मार्तो वा याग इति, गता पञ्चमी ५ । क्रियाऽधिकाराच्च सिध्यहितायानुपात्ता अपि सूत्रे
अन्या अपि विंशतिः क्रियाः प्रदर्श्यन्ते, तंजहा-आरंभिया १ परिगहिया २ मायावन्तिया ३ मिषछादं सणवन्तिया ४ अप-
चक्रमाणकिरिया ५ दिष्टिया ६ पादुच्छिया ७ सामतोषजिचाइया ९ नैसर्गिया १० साहस्रिया ११ आणमणिया १२
पिपारणिया १३ अणाभोगवन्तिया १४ अणवकंलवन्तिया १५ पओगकिरिया १६ समुयाणकिरिया १७ पेज्जवन्तिया १८ दोस-
वन्तिया १९ ईरियावन्तिया २० चेति, तत्थारंभिया बुविहा-जीवारंभिया य अजीवारंभिया य जीवारंभिया-अं जीवे

१ टपका-भारिमकी पारिमिषिणी मापामन्त्रिणी मिष्वारद्वयप्रसरिणी की अमसाप्यानाकियत पाएअ सहायक मापामन्त्रिणी केरि ।
 डिडी स्वर्णिनी काञ्चापनी बिद्यापनी अवाभोपप्रसरिणी अत्रबकाइशामन्त्रिणी प्रयोगकिवा समुदायकिवा प्रेममन्त्रिणी केरि ।
 वनापिमकी दिविषा-त्रीकामन्त्रिणी अनीवापिमकी अ, वीवारिमकी अनीवात्र

आरम्भ अजीवारमिया-अजीवे आरम्भ १, पारिगहिया किरिया दुयिहा-जीवपारिगहिया अजीवपारिगहिया य, जीवपारिगहिया-जीवे परिगिणहइ, अजीवपारिगहिया-अजीवे परिगिणहइ २, मायावचितिया किरिया दुयिहा-आयभावयंचणा य परभाववचना य, आयभाववचना अप्पणोच्चयं भावं गूहइ नियडीमंतो सज्जुयभाव दसेइ, सज्जमाइमिदिलो या करण फडाडोयं दरिसेइ, परभाववचना य तं तं आयरति लेण परो वंचिज्जइ कूढलेहकरणाईहिं ३, मिच्छादंसणवचितिया किरिया दुयिहा-अणमिगहियमिच्छादंसणवचितिया य अमिगहियमिच्छादंसणवचितिया य, अणमिगहियमिच्छादंसणवचितिया असंणीण संणीणवि ओहिं न किंचि कुठितियमचं पडिचणं, अमिगहियमिच्छादंसणवचितिया किरिया दुयिहा-हीणाइ रिचदंसणे य तवइरिचदंसणे य, हीणा अहा-अंगुठपवमेत्तो अप्पा जवमेत्तो सामागतंदुलमेत्तो घालगमेत्तो परमाणुमेत्तो इदये आग्वस्यमानस्मिप्तति खूळछाटमथ्ये वा, इत्येवमादि, अहिगा अहा-पंचधणुसइगो अप्पा सयगओ अकत्ता अचेयणो

[illegible]

इत्येवमादि, परं हीणाइरिच्छदसणं, तपइरिच्छदसणं नास्त्येवऽऽश्रमाऽऽश्रमीयो वा भावः नास्त्ययं लोकाः न परलोकाः भवतस्त्यभायाः सूर्यभाया इत्येवमादि, अपघ्नस्त्राणकिरिया अविरतानामेव, तेषां न किञ्चिद्र्यिरतिर(तम)स्ति, सा बुविहा-
जीयअपघ्नस्त्राणकिरिया अजीयऽपघ्नस्त्राणकिरिया य, न केसुइ जीयेसु अजीयेसु य वा यिरती भवत्यसि ५, विद्विया
किरिया बुविहा, संजहा-जीयविद्विया य अजीयविद्विया य, अजीयविद्विया आसार्इणं वस्सुदंसणवत्तियाए गच्छइ, अजीय-
विद्विया वित्तकम्मार्इणं ६, पुद्विया किरिया बुविहा पणत्ता-जीयपुद्विया य, जीयपुद्विया आ जीयाहियार
पुच्छइ रागेण वा दोसेण वा, अजीयाहिगारं वा, अहवा पुद्वियसि फरिसणकिरिया, तस्य जीवफरिसणकिरिया इत्थी
पुरिसं नपुंसगं वा सृशति, संघट्टेइति भवियं होइ, अजीयेसु सुहनिमिच्चं मियलोमाइ वस्यजायं मोसिगादि वा रयणजायं
सृशति ७, पाडुयिया किरिया बुविहा-जीयपाडुयिया अजीयपाडुयिया य, जीवं पडुच्च जो वंधो सा जीवपाडुयिया,
जो पुण अजीयं पडुच्च रागदोसुब्भवो सा अजीवपाडुयिया ८, सामंतोयणिवाइया समन्तादनुपततीति सामंतोवणिवाइया

१ परं हीमादिरिच्छदसं तद्वतिरिच्छदसं - अश्रमावत्तमकिरा-सा द्विरिया जीवप्रमावत्तमकिरा अजीवप्रमावत्तमकिरा य व केसुविजीयेसु मधी
येसु य वा यिरतिरिच्छीति इद्विया किरिया तपया-जीररद्विया य अजीवद्विया य अजीवद्विया य अजीवद्विया य अजीवद्विया य
विज्जमोदीवो माविही पुद्विया किरिया प्रमा-जीवमाविही अजीवमाविही य, जीवमाविही य अजीवमाविही य अजीवमाविही य अजीवमाविही य
वापिकारं वा अजवा एवमेवति एवमेवति किरिया विवं पुरं नपुच्छ संघट्टयतीति भवितं मवति अजीयेसु सुहनिमिच्चं यगकोसादि
वत्तजातं मीच्छिकादि वा रवमातं, मातीमिही किरिया द्विरिया-जीवमातीमिही अजीवमातीमिही य, जीवं मदीय वो वत्तमा सा जीवमातीमिही, यः पुनरजीवं
मदीय तपयेवोवत्तमा साऽजीवमातीमिही, सामन्तोपमिपादिही-सामन्तोपमिपादिही

सां बुविहा-जीयसामंतोवणिवाइया य अजीयसामंतोवणिवाइया य, जीयसामंतोवणिवाइया जहा-एगस्स संबो तं जणो
 जहा जहा पळोप्प पससइ य तथा सो हरिसं गच्छइ, अजीयेवि रहकम्माई, अहवा सामंतोवणिवाइया बुविहा-
 देससामंतोवणिवाइया य सबसामंतोवणिवाइया य, देससामंतोवणिवाइया प्रेक्षकान् प्रति यत्रैकदेशेनाऽऽगमो भयत्यसं
 यतानां सा देससामंतोवणिवाइया, सबसामंतोवणिवाइया य यत्र सर्वतः समन्तात् प्रेक्षकाणामागमो भयति सा सबसा
 मंतोवणिवाइया, अहवा समन्तादनुपतन्ति प्रमत्तसंजयाणं अक्षपाणं प्रति अर्धगुरिते संपातिमा सप्ता विणस्संति ८, नेस
 स्थिया किरिया बुविहा-जीयनेसस्थिया अजीयनेसस्थिया य, जीयनेसस्थिया रायाइसदेसान जहा उदगस्स जतादीहि,
 अजीयनेसस्थिया जहा पहाणकंढाईण गोफणधणुइमाइहिं निसिरइ, अहवा नेसस्थिया जीये जीयं निसिरइ पुचं सीसं या,
 अजीये सुअव्यपेत्तं निसिरइ यच्चं पात्रं वा, सुअ विसर्ग इति १०, साइस्थिया किरिया बुविहा-जीयसाइस्थिया अजीयसाइस्थिया।

१ सा द्विविधा-जीयसामंतोवणिवाइिकी जजीयसामंतोवणिवाइिकी य जीयसामंतोवणिवाइिकी यथा एकइय वण्डसं जको यथा यथा प्रकोठे
 ग्रहंयति य तथा तथा ए इई गण्डति जजीवावपि रहकम्माईभि अथवा सामंतोवणिवाइिकी द्विविधा-देससामंतोवणिवाइिकी य सर्वसामंतोवणिवाइिकी
 य देससामंतोवणिवाइिकी-सा देससामंतोवणिवाइिकी सर्वसामंतोवणिवाइिकी य-सा सर्वसामंतोवणिवाइिकी अथवा प्रमत्तसंयतानावकाय प्रति अनापका-
 दिते संपातिमाः यथा विवस्वति नैःकिकी किका द्विविधा-जीयनैःकिकी य जीयनैःकिकी यथा राजादिसंदेशात् यथा अकाभिभि
 वरकल जजीयनैःकिकी यथा राजावकायदीभि गोअवकायुराभिभिदिरकासे अथवा वैःकिकी जीये जीयं निसिरइ पुचं कियं वा जजीये किय-
 तति, जहाइिकी किका द्विविधा-जीयसाइिकी जजीयसाइिकी य

य, जीयसाहस्रियया जं जीयेण जीवं मारेइ, अजीयसाहस्रियया अहा-असिमाईहिं, अहवा जीयसाहस्रियया जं जीवं सह-
 रयेण ताळेइ, अजीयसाहस्रियया अजीयं सहस्रेण ताळेइ पर्यं पसं वा ११, आणमणिया किरिया पुविहा-जीयमाणम-
 णिया अजीयआणमणिया य, जीयाणमणी जीय आणापयति परेण, अजीवं वा आणवावेइ १२, वेयारणिया पुविहा-
 जीययेयारणिया य अजीयेयेयारणिया य, जीययेयारणिया जीयं विदारेइ, स्फोटयतीत्यर्थः, पयमजीयमयि, अहवा जीयम
 जीयं वा आमासिपसु पिक्कमाणो दो भासित वा विदारेइ परियच्छावेइत्ति मणियं होइ, अहवा जीवं वियारेइ असंतगुणेहिं
 एरिसो तारिसो तुमंति, अजीय या वेतारणयुद्धीए मणइ-परिसं पर्यंति १३, अणभोगवसितिया किरिया पुविहा-अणभोगमादि
 यणा य अणभोगणिकस्येयणा य, अणभोगो-अस्माण आवियणआ-गहणं निक्खियणं-उयणा, त गहण निक्खियण वा
 अणभोगेण अपमस्त्रियाइ गिण्हइ निक्खियइत्ति या, अहवा अणभोगकिरिया पुविहा-आयाणनिक्खियणाभोगकिरिया य

१ जीयसाहस्रियया जीवं मारयति अजीयसाहस्रियया अहा-असिमेधिः अहवा जीयसाहस्रियया जीवं सहस्रेण ताळेइति, अजीयसाहस्रियया
 जीवं सहस्रेण ताळेइति यत्तं पारं वा आणापणी किरिया द्विविधा-जीयसाहस्रियया जीयसाहस्रियया जीवं मारयति परेण अजीवं वा ११-
 नापयति विद्धीभावो द्विविधा जीयविदारयिकी य अजीयविदारयिकी जीवं विदारयति, यत्तमजीयमयि, अहवा जीयमजीवं वा अयापि-
 केतु विद्धीभावो द्विविधा जीयविदारयि पर्यं विषये इति मयितं मयति अहवा जीवं विदारयति अतन्निर्गुणीयसाहस्रत्वमिति, अजीवं वा विप्रकार
 कपुटता मणति-ईरपमेवति अणभोगप्रत्ययिकी किरिया द्विविधा-अणभोगावाहवा अणभोगविषयेयवा य, अणभोगोऽद्यानं आदानं ग्रहणं निक्षेपणं स्थापन
 तइ ग्रहणं स्थापन वाज्जामार्जितानि गृह्णाति विक्षिपति वा, अहवा अणभोगविषया द्विविधा-आदाननिक्षेपणमोगकिरिया य

सौं बुविहा-जीयसामंतोवणिवाइया य अजीयसामंतोवणिवाइया य, जीयसामंतोवणिवाइया जहा-एगस्स संढो त जणो
अहा अहा पलोप्प पससइ य तथा सो हरिसं गच्छइ, अजीयेयि रहकम्मार्ह, अहया सामंतोवणिवाइया बुविहा-
देससामंतोवणिवाइया य सबसामंतोवणिवाइया य, देससामंतोवणिवाइया मेसकान् प्रति यत्रैकदेशेनाऽऽगमो भयत्यमं-
यतानां सा देससामंतोवणिवाइया, सबसामंतोवणिवाइया य यत्र सर्वतः समन्तात् मेसकाणामागमो भयति सा सयसा
मंतोवणिवाइया, अहया समन्तादनुपतन्ति प्रमत्तसंख्याणं अक्षपाणं प्रसि अयंगुरिते संपातिमा सत्ता यिणस्संति ८, नेस
स्थिया किरिया बुविहा-जीयनेसस्थिया अजीयनेसस्थिया य, जीयनेसस्थिया रायाइसदेसात् अहा उदगस्स जतादीहि,
अजीयनेसस्थिया अहा पहाणकंझार्ण गोफणघणुइमाइहिं निसिरइ, अहया नेसस्थिया जीये जीय निसिरइ पुचं सीसं पा,
अजीये सूत्रव्यपेत्तं निसिरइ वत्तं पात्रं वा, सूत्र विसर्ग इति १०, साइस्थिया किरिया बुविहा-जीयसाहरिधया अजीयसाइस्थिया।

[illegible]

य, जीवसाहस्रिधया जं जीयेण जीवं मारेइ, अजीवसाहस्रिधया जहा-असिमाईहिं, अहवा जीवसाहस्रिधया जं जीवं सह-
 रयेण ताछेइ, अजीवसाहस्रिधया अजीव सहरयेण ताछेइ वरयं पसं या ११, साणमणिया किरिया दुविहा-जीवआणम
 णिया अजीवआणमणिया य, जीवाणमणी जीव आणाययति परेण, अस्सीवं या आणवावेइ १२, वेयारणिवा दुविहा-
 जीववेयारणिवा य अजीववेयारणिवा य, जीववेयारणिवा जीवं विदारेइ, स्फोटयतीत्यर्थः, पवमजीवमपि, अहवा जीवम-
 जीवं या आभासिपसु विकेमाणो दो भासित वा घिदारेइ परियच्छावेइत्ति भणियं होइ, अहवा जीवं घियारेइ असंतगुणेहिं
 परिसो तरिसो तुमति, अजीव वा वेतारणबुद्धीए मणइ-परिसं पर्यंति १३, अणामोगवसिया किरिया दुविहा-अणामोगआवि
 यणा य अणामोगणिवसेवणा य, अणामोगो-अक्षाणं आदियणसा-गहणं निविसवणं-ठवणं, त गहण निविसवण वा
 अणामोगेण अपमज्जियाइ गिणहइ निविसवइत्ति वा, अहवा अणामोगकिरिया दुविहा-आयणनिविसवणाभोगकिरिया य

१ जीवसाहस्रिधया जीवं मारेयति अजीवसाहस्रिधया जहाऽस्तमिहिं अथवा जीवसाहस्रिधया जीवं सहरयेण ताछयति अजीवसाहस्रिधया
 जीवं सहरयेण ताछयति वटं पात्रं वा आणपणी हिंवा द्विविधा-जीवाणमणिकी अजीवाणपणिकी च जीवाणपणी जीवमाणापवति परेण अस्सीवं वा ११-
 नापवति सिद्धीवयो द्विविधा जीवविदारणिकी च अजीवविदारणिकी च जीवविदारणिकी जीवं विदारयति पवमजीवमपि अथवा जीवमजीवं वा अभापि
 देवु सिद्धीवयो ईपापिको वा विदारयति, प्रपञ्चं विपत्ते इति मणितं सवति, अथवा जीवं विचारयति अहविज्जेरीयच्छावइत्तमिहिं अजीवं वा विप्रतार
 ननुत्ता सवति ईदसमेतदिहिं अणामोगमवसियिकी हिंवा द्विविधा-अणामोगादवजा अणामोगनिक्षेपवा च अणामोगोष्णमं आवानं प्रहज निक्षेपवं व्यापन
 तइ प्रहजं व्यापन पाज्यामोगेनाममाईत्तादि पृच्छति भिक्षिपति या, अथवा अणामोगहिंवा द्विविधा-आवावविक्षेपणाभोगहिंवा च

१८८मणअण्णामोगकिरिया य, तत्थादाणनिक्खिणअणामोगकिरिया रमोदरणेण अपमज्झियाइ पत्तचीयराण आदानं
 णिकस्सेवं वा करेइ, वक्कमणअणामोगकिरिया लंघणपवणधावणभसमिप्पलगमणागमणाइ १४, भणउक्खयत्तिया किरिया
 दुविहा-इइठोइयमणवकंखवत्तिया य परलोइयअणवकंखवत्तिया य, इइठोयअणयकंखउत्तिया सोयविठ्ठाई चोरिक्काईणि
 करेइ जेहिं वइवधणाणि इइ वेव पावेइ, परलोइयअणवकंखवत्तिया हिंसाईणि कम्माणि करेमाणो परलोय नायकंखइ १५,
 पमोयकिरिया तिविहा पण्णत्ता तं०-मणप्यओयकिरिया वइप्यओयकिरिया कायप्यओयकिरिया य, सत्थ मणप्यओयकि-
 रिया भइरुइग्गाई इग्गियप्रसूतो अनियमियमण इति, यइप्यओगो-यापाओगो जो सित्यगरेहिं सायज्जाई गरहिओ तं
 सेच्छाप भासइ, कायप्यओयकिरिया कायप्यमत्तस्स गमणागमणकुंघणपसारणाइवेइहा कायस्स १६, समुदाणकिरिया सम
 गामुपादाण समुदानं, समुदाओ अइ कम्माइ, तेहिं आप्प उयायाणं कम्माइ सा समुदाणकिरिया, सा दुयिहा-देसोयपाय

१. इच्छमण्णायोगकिरा य तत्थादाणनिक्खेणायायोगकिरा रमोदरणेयप्रमाणं पावतीवरादीनामादानं निवेदं वा करोति उच्छमण्णायामोयकिरा इह-
 मत्तपवचवाचनान्तरादिप्रमाणमवाप्ति, अवचमत्तुप्रमाणमवाप्ति किरा द्विरिवा-देइकोकिजानइकत्तुप्रमाणमवाप्ति य पारलीकिजानइकत्तुप्रमाणमवाप्ति य देइकोकिरा
 मवचमत्तुप्रमाणमवाप्ति कोमकिरिया चोवीरीति करोति देइवचमत्तुप्रमाणमवाप्ति इहेव माप्ति पारकोकानइकत्तुप्रमाणमवाप्ति हिंसादीति कम्मोति कुवेइ पारकोक नावका
 हुत्ते प्रयोयकिरा निरिवा मरुहा उचम-मवाचमोयकिरा वाइप्यमोयकिरा कायप्रयोयकिरा य तव मवाचमोयकिरा आरौदरणेयप्रमाणमवाप्ति मवाचमोयकिरा
 मितमवा इति वाइप्यमोय-यापोपा वलीपंकी पाववादिर्विदलं कोच्छवा थावेव, कायप्रयोयकिरा कावेव इमत्तल गववागमवाइइवचमत्तुप्रमाणमवाप्ति येहा
 कायल समुदावकिरा समममुपादानं समुदावं समुदावोउ कम्मोति तेपो पपोपादानं किवते या समुदावकिरा, या द्विरिवा-देकोयपाय-

समुदाणकिरिया सवोवघायसमुदाणकिरिया, तत्थ देसोवघायण समुदाणकिरिया कज्झइ कोइ कस्सइ इंदियेदेसोवघायं करेइ, सवोवघायसमुदाणकिरिया सवप्यपारेण इंदियविणासं करेइ १७, पेज्जपत्तिया पेम्म राग इत्थर्यो, सा पुविहा-
मायानिस्सिया सोभनिस्सिया य, अहवा त थयण उदाहरइ जेण परस्स रागो भवइ १८, दोसवत्तिया अप्रीसिकारिका
सा पुविहा-कोइनिस्सिया य माणनिस्सिया य, कोइनिस्सिया य, अप्पणा कुप्पइ, परस्स वा कोइमुप्पादेइ, माणणिस्सिया
सयं पमज्झइ परस्स या माणमुप्पापइ, इरियावट्टिया किरिया पुविहा-कज्झमाणा वेइज्झमाणा य, सा अप्पमत्तसंजवत्स धीय
रायउउमरयस्स केयळिस्स या आउत्त गच्छमाणस्स आउत्तं चिट्ठमाणस्स आउत्तं निसीयमाणस्स आउत्तं सुयट्ठमाणस्स आउत्त
भुंजमाणस्स आउत्त भासमाणस्स आउत्तं वरयं पट्ठिगहं कंवलं पायपुंछणं गिण्हमाणस्स निक्खियमाणस्स वा ज्ञाय
वक्खुपग्हनिघायमवि सुट्ठमा किरिया इरियावट्टिया कज्झइ, सा पठमसमए वट्ठा भिइयसमए वेइया सा वट्ठा पुट्ठा वेइया
निज्झिण्णा सेअकाले अकंमसे यावि भवइ । पयाओ पचवीस किरियाओ ॥

१ समुदाणकिरिया सर्वोपपातसमुदाणकिरिया तत्र देसोपपातेन समुदाणकिरिया किरिये कस्सिइ इति पदेसोपपातसमुदाणकिरिया
सर्वोपपातेति वदित्वां करोति देसमस्यपिच्छी-सा द्विषिवा-मायानिधिता कोमनिधिता च अथवा तद्वत्त्वमुदाहरति येन पात्त रागो भवति, देवपद्मविच्छी
सा द्विषिवा-कोमनिधिता च माननिधिता च कोमनिधिता भात्मना कुप्पति परस्स वा कोममुपादयति माननिधिता स्वयं मायति परस्स वा मानमुत्पादयति
इति वदित्वा किरिया द्विषिवा-द्विषमाणा च वेद्यमाणा च सा मयमत्तसंजवत्स वीतरागच्छप्रत्यक्ष केवळियो वाऽऽपुंछं गच्छत आपुंछं तिष्ठत आपुंछं निर्वीरुत आपुंछं
त्वत्तवत्त आपुंछं सुभासमापुंछं भावमायमापुंछं वलं पात्रं कम्बलं पादपोच्छनं गुह्यतो निधियतो वा पावक्खुत्तममिपावमसि (कुर्वतः) सुहमा किरिया
इति वदित्वा किरिये सा मयमे समये वट्ठा द्विषीपसमये वेदित्वा सा वट्ठा एट्ठा वेदित्वा निर्वीर्यो पक्कत्तवत्ते न कोमोदाहारी भवति, पूताः पक्कविपत्तिः किरियाः ।

दृक्मणअणामोगकिरिया य, तत्यादाणनिषिखवणअणाभोगकिरिया रओहरणेण अपमज्जियाइ पत्तचीवरण मादानं
 णिक्खेवं वा करेइ, उक्खमणअणामोगकिरिया उंषणपवणधावणअसमिक्खगमणागमणाइ १४, अणउफलवसिया किरिया
 पुविहा-इहोइयअणवक्खवसिया य परलोइयअणवक्खवसिया य, इहोइयअणवक्खवसिया लोययिठ्ठाइ चोरिकाइणि
 करेइ जेहिं धइबंधणानि इह नेव पावेइ, परलोइयअणवक्खवसिया हिंसाइणि कम्माणि करेमाणो परलोय नावकंलइ १५,
 पओयकिरिया तिविहा पण्णासा तं०-मणप्यओयकिरिया यइप्यओयकिरिया कायप्पओयकिरिया य, तस्य मणप्पओयकि-
 रिया भट्ठरुइइइइ इमिअप्रसूतो अनियमियमण इति, यइप्यओगो-यायाजोगो जो तिरयगेरेहिं सायज्जाइ गरहिओ तं
 सेच्छाप मासइ, कायप्पओयकिरिया कायप्पमचस्स गमणागमणकुंषणपसारणाइवेहा कायस्स १६, समुदाणकिरिया सम
 गामुपादानं समुदाण, समुदाओ भट्ट कम्माइ, तेसिं जाप उवायाणं कज्जाइ सा समुदाणकिरिया, सा पुयिहा-देसोयपाय

१ उक्खमणावाओमकिरा य, उवादावमिक्खेपावाओमकिरा रओहरणेणमयानं पावचीवरणीयामादानं तिक्खेवं वा करोति उक्खमणावाओमकिरा उह
 यउत्तवावकासमीदप्यमचमामावादिं कायवक्खमणप्रसूतिकी किरिया द्विविधा-येइहीकिआमवक्खमणप्रसूतिकी य पारकीकिआमवक्खमणप्रसूतिकी य देइकीकिआ
 वक्खमणप्रसूतिकी कोककिरिया चोलीदीति करोति हेइवक्खववादिं इहेव माओति वरकोकावक्खमणप्रसूतिकी हिंसादीति कर्मादि कुदैइ परकोठ वावडा
 हुणे मणेमकिरा विविहा यइहा उक्ख-मणप्रयोपकिरा वाइमयोपकिरा कायमयोपकिरा य उह मणप्रयोमकिरा आर्त्तरीयपवीगिअमचलो अमिच
 मियमवा इति वाइमयोप-वाल्पोप वक्कीयेई। पावचादिदीहिउत्तं सेच्छवा याचते, कायप्रयोमकिरा कायेव ममचल्ल गजवागमवाकुल्लमपसारवादिं येहा
 कायल्ल समुदावकिरा समममुपादानं समुदाव समुदाओम कर्मादि तेनां पणोराइवं किज्जे सा समुदावकिरा, सा द्विविधा-देसोयपाव-

तिस्तथा, उक्तं च—“भाषासमितिर्नाम द्वितमितासन्दिग्धार्थभाषण” एषणा गवेषणाविभेदा शङ्काविलक्षणया वा तस्यां समितिरेषणासमितस्तथा, उक्तं च—“एषणासमितिर्नाम गोचरगतेन मुनिना सम्यगुपयुक्तेन नवकोटीपरिशुद्धं प्राज्ञमिति, आदानभाण्डमाश्रनिकेषणा समितिः, भाण्डमात्रे आदाननिकेषणविषया समितिः सुन्दरचेष्टेत्यर्थः, तथा, इह च सप्त भङ्गा भयन्ति—एषा इ न पश्चिटेह इ न पमज्जा इ, तथा चरत्ये चत्तारि गमा—दुप्पच्छिटेहियं दुप्पमज्जियं चरभंगो, आशङ्का छ अप्पसरथा, चरिमो पसरथो, उच्चारप्रश्रवणखेत्तसिंघाणज्झानां परिस्थापनिका सट्ठिपया समितिः सुन्दरचेष्टेत्यर्थः, तथा, उच्चार—पुरीपं, प्रश्रवणं—मूत्र, खेत्तः—श्लेष्मा, सिंघानं—नासिकोन्नयः श्लेष्मा, ज्झाः—मलः, अत्रापि त एव सप्त भङ्गा इति, इह च उदाहरणानि, ईरियासमिर्इए उदाहरणं—

पंगो साह ईरियासमिर्इए जुत्तो, सक्कस आसणं चत्तियं, सक्केण देवमग्गे पसंसिओ मिच्छादिह्मी देवो असहहतो आगओ मच्छियप्पमाणाओ महुक्कलियाओ विठपह पच्छओ य हत्थी, गइ ण भिंदइ, हत्थिणा उक्खिस्सविय पाडिमो, न सरीरं पेहइ, सत्ता मे मारियजीयदयापरिणओ । अहवा ईरियासमिर्इए अरहणओ, देवयाए पाओ छिण्णो, अण्णाए

१ वात्रापि न प्रतिष्ठियति न प्रमादयति चतुर्भेदिका तत्र चतुर्भे चत्वारो गमाः—दुप्पच्छिटेहियं दुप्पमज्जियं चतुर्भेदिका व्यापाः पट्ठमपाकाः चत्वारः प्रपाकाः २ एकः सात्तुरीयोसमिन्ना पुक्का सक्कसात्तन चत्तिं सक्केण देवमग्गे प्रशसितः, मिप्पाहत्तिर्देवोऽप्रश्रवण आगतो मच्छिकाप्रमाणा मच्छिका विजुर्वेति गृहपत्य इत्थी गति न भिन्नति, इत्थिनांछिप्प पाठितः न चरिताय इहत्ति, सत्ता मत्ता मारिता इति जीवदयापरिणतः ३ अयमेवोपसमितावरहत्तकः, देव तथा पाइरिउत्तः, भाण्डपया

‘पश्चिक्कमामि पंचहिं कामगुणेहिं-सरेणं रसेणं गंधेण फासेण । पश्चिक्कमामि पंचहिं महन्वपहिं,
-पाणाइवापाओ वेरमणं सुसावापाओ वेरमण अदिण्णावाणाओ वेरमण मेहुणाओ वेरमण परिग्गहाओ
वेरमण । पश्चिक्कमामि पंचहिं समिहिं-ईरियासमिइए भासासमिइए एसणासमिइए आयाणमंडमत्तनि
पसेयणासमिइए उच्चारपासवणसेलजल्लसिधाणपारिट्ठावणियासमिइए ॥ सुत्र ॥

प्रतिक्रमामि पञ्चभिः कामगुणैः, प्रतिपिञ्चकरणादिना प्रकारेण हेतुभूतेन योऽतिचारः कृतः, तद्यथा-दुन्देनेत्यादि, तत्र
कान्यन्त इति कामाः-शाब्वाद्यस्त एव स्वस्वरूपगुणबन्धहेतुत्याहुणा इति, तथाहि-अम्बदाणासपतः कर्मणा वद्वपत इति
भावना ॥ प्रतिक्रमामि पञ्चभिर्महाव्रतैः करणभूतैर्योऽतिचारः कृतः, औदयिकभावगमनेन वारखण्डनं कृतमित्यर्था, कथं पुनः
करणता महाव्रतानामतिचारं प्रति ?, उच्यते, प्रतिपिञ्चकरणादिनैव, किंपिञ्चिद्यानि पुनस्तानि !, तत्स्वरूपाभिधित्सयाऽऽ
ह-प्राणातिपाताद्विरमणमित्यादीनि भुज्जत्वाश्च विप्रियन्ते, प्रतिक्रमामि पञ्चभिः समित्तिभिः करणभूताभिर्योऽ-
तिचारः कृतः, तद्यथा-ईर्यासमित्या मापासमित्येत्यादि, तत्र संपूर्वस्य ‘इण गता’ वित्यस्य किन्प्रत्ययान्तस्य समि
तिर्मवति, सम्-एक्कीभावेनेतिः समितिः, ओमनैकाप्रपरिणामचेष्टेत्यर्था, ईर्यायां समितिरीर्यासमितिस्रया, ईर्या
विषये एक्कीभावेन चेष्टनमित्यर्था, तथा च-ईर्यासमितिर्नाम रथस्रकटयानवाइनाकान्तेषु मार्गेषु सूर्यरश्मिप्रता
पितेषु प्रासृक्विचिकेषु पथिषु युगमाप्रवृद्धिना मूत्वा गमनागमनं कर्तव्यमिति, भाषणं भाषा उद्विषया समितिर्भाषासमि-

विस्तया, उक्तं च—“भाषासमितिर्नाम हितमितासन्दिग्धार्यभाषण” एषणा गयेपणादिभेदा सङ्गाधिलक्षणा वा तस्यां समि-
तिरेपणासमितिस्तया, उक्तं च—“एषणासमितिर्नाम गोचरगतेन मुनिना सम्यगुपयुक्तेन नवकोटीपरिशुद्धं प्राङ्गमिति,
आदानमाण्डमात्रनिक्षेपणा समितिः, भाण्डमात्रे आदाननिक्षेपविषया समितिः सुन्दरचेष्टेत्यर्थः, तथा, इह च सप्त मङ्गा
भयन्ति-पंचाद न पङ्क्तिरेह न पमज्जइ, चतुर्भंगो, तथ चतस्ये अक्षरि गमा-पुष्पदिलेहियं दुष्पमज्जियं चतुर्भंगो,
आइता उ अप्सरथा, चरिमो पसरथो, उच्चारप्रअथणसेखसिंघाणज्झानां परिस्थापनिका तद्विषया समितिः सुन्दरचेष्टे
त्यर्थः, तथा, उच्चार-पुरीष, प्रअथण-मूत्रं, खेला-भेष्मा, सिंघानं-नासिकोऽश्वः भेष्मा, जल-मलः, अत्रापि त एव
सप्त मङ्गा इति, इह च उदाहरणानि, ईरियासमिर्इए उदाहरणं—

पंगो साह ईरियासमिर्इए जुत्तो, सक्कस्स आसणं चळियं, सक्केण देयमग्गे पसंसिओ मिच्छादिट्ठी देवो असइहतो
आगओ मच्चियप्पमाणाओ महुळलियाओ विववइ पच्छओ य इत्थी, गइं न भिंदइ, इरियाणा वक्खिय पासिओ, न
सरीरं पेहइ, सत्ता मे मारियजीयदयापरिणओ । अहवा ईरियासमिर्इए अरहणओ, देययाए पाओ छिण्णो, अण्णाए

१ पात्राणि न प्रतिक्रियन्ति न प्रमार्जयन्ति अर्धद्विक्रम तत्र चतुर्थे पत्रारो गमाः-पुष्पदिलेखितं दुष्पमज्जियं चतुर्भंगी, भाषाः पदभाषाः, चरमः
प्रमाणा २ पङ्कः सागुरीर्योसमिक्का पुच्छः साम्बलासनं चक्षितं शक्केण पंचमग्गे प्रघसिताः सिम्पादिवेवोऽअरपान भागलो मच्चिक्रममाणा मच्चिक्रिया विजुवेति
गुहलज्ज इत्थी गति न भिजयि, इक्षितोक्खिप्प पासिता, न सरीराय एहवति, सत्ता मया मारिता इति जीवइयापरिणतः ॥ अथवेवांसमितावरहइत्थः, देव-
तवा पाइइत्थः, अन्पया

‘पश्चिक्कमामि पचहिं कामगुणेहिं-सवेणे सुवेणे रसेणे गंधेणे फासेणे । पश्चिक्कमामि पंचहिं महस्ववगहिं,
-पाणाइवायाओ वेरमणं सुसाधायाओ वेरमणं अदिण्णावाणाओ वेरमण मेहुणाओ घेरमण परिग्गहाओ
वेरमण । पश्चिक्कमामि पचहिं समिहिं-ईरियासमिइए भासासमिइए पसणासमिइए आपाणमइमसनि
क्खसेवणासमिइए उच्चारपासयणसेखजद्धसिंसाणपारिद्धावणिपासमिइए ॥ सूत्र ॥

प्रतिक्रमामि पञ्चमिः कामगुणैः, प्रसिपिञ्चकरणादिना प्रकारेण हेतुभूतेन योऽतिचारः कृतः, तद्यथा-शब्देनेत्यादि, तत्र
काम्यन्त इति कामाः-शब्दावयस्त एव स्वस्वरूपगुणवस्थेहेतुत्वाद्गुणा इति, तथाहि-शब्दाद्यासकत कर्मणा यद्व्यत इति
भाषना ॥ प्रतिक्रमामि पञ्चमिर्महाव्रतैः करणभूतैर्योऽतिचारः कृतः, औदयिकमायगमनेन यत्सम्पन्नं कृतमित्यर्थः, कथं पुनः
करणता महाप्रदानामतिचारं प्रति !, दृश्यते, प्रतिपिञ्चकरणादिनैव, किञ्चिद्विष्टानि पुनस्तानि !, तत्स्वरूपाभिधित्सयाऽऽ-
ह-प्राणातिपातादिरमणमित्यादीनि क्षुण्णत्वाच्च विप्रियन्ते, प्रतिक्रमामि पञ्चमिः समिसिभिः करणभूताभिर्बोऽ
तिचारः कृतः, तथा-ईर्यासमित्या मापासमित्येत्यादि, तत्र संपूर्वस्य ‘इण् गठा’ यित्यस्य किन्प्रत्ययान्तस्य समि
तिर्मवति, सम्-एकीमावेनेतिः समितिः, ओभनेकाप्रपरिणामचेष्टेत्यर्थः, ईर्यायां समितिरीयांसमितित्त्वया, ईर्या
विषये एकीमावेन चेष्टनमित्यर्थः, तथा च-ईर्यासमितिर्नाम रथशकटयानवाहनाक्रान्तेषु मार्गेषु सूर्यरश्मिप्रठा
पिठेषु प्रासुकविविकेषु पथिषु युगमात्रदृष्टिना मूल्या गमनागमनं कर्तव्यमिति, माषणं भाषा तद्विषया समितिर्भाषासमि-

विस्तारः, उक्ते च—“भाषासमितिर्नाम हितमितासन्दिग्धार्थभाषणं” एषणा गवेषणादिभेदा शङ्काविरुद्धा वा तस्यां समितिरेषणासमितिस्तया, उक्ते च—“एषणासमितिर्नाम गोचरगतेन मुनिना सम्यगुपयुक्तेन नवकोटीपरिशुद्ध भाषा”मिति, आदानभाण्डमात्रनिक्षेपणा समितिः, भाण्डमात्रे आदाननिक्षेपयिषया समितिः सुन्दरचेष्टेत्यर्थः, तथा, इह च सप्त भङ्गा भवन्ति—पञ्चाह न पञ्चिहोह न पमज्जाह, चतुर्भङ्गो, तरश्च चतस्ये चत्वारि गमा—बुप्यखिलेहियं बुप्यमज्जियं चतुर्भङ्गो, आशङ्का छ अप्यसत्त्वा, चरिमो पसत्यो, चत्वारमश्रवणखेत्तसिधाणज्झाना परिस्थापनिका सन्निपया समितिः सुन्दरचेष्टेत्यर्थः, तथा, चत्वार—पुरीष, प्रश्रयणं—मूत्र, खेत्तः—श्लेष्मा, सिद्धानं—नासिकोद्भवः श्लेष्मा, खल्लः—मलः, अत्रापि स पृथ्व सप्त भङ्गा इति, इह च सदाहरणानि, ईरियासमिर्इप सदाहरणं—

पुंगो साह ईरियासमिर्इप जुत्तो, सक्कस्स आसणं चलियं, सक्केण देवमग्गे पसंसिओ मिच्छादिद्धी देवो असद्वहतो आगओ मच्चियप्पमाणाओ मंडुक्कलियाओ चित्तपइ पच्छओ य हत्थी, गइ ण भिंदइ, इत्थिणा उक्खिखिय पाडिओ, न सरीरं पेहइ, सत्ता मे मारियज्जीघदयापरिणओ । अत्था ईरियासमिर्इप अरहण्णओ, देघयाप पाओ छिण्णो, भण्णाप

१ पात्रादि न प्रविष्टिपठि न प्रसार्यति न पुनर्भिक्षा एव नतुर्भे जलारो गमा—बुप्यखिलेहितं बुप्यमार्जितं चतुर्भङ्गी, भाषाः पद्व भ्रमराद्याः । चरमः प्रसङ्गा, २ इहः साधुतीर्त्तमिमा मुक्ताः सक्कस्सासनं चठितं सक्केण देवमग्गे प्रशंसितः मिच्छादिर्देवोऽभ्रह्मचर आगतो मक्षिकप्रमाणा मच्छुम्भिक्य विजुम्भेति वृत्तमत्र इत्थी गति न भिन्नचि, इत्थिनाऽपि बुप्य पाठितः, न सरीराय स्पृहयति सत्ता मया मारिणा इति जीघदयापरिणतः ॥ अथवेर्पांसमितावराहचक्रः, वेप तथा पाद्विउघः, भन्वया

संविभो ॥ मासासमिर्ह्य-साह, मिक्खद्धा नयरोहए कोइ निर्गयो वाहिं कढए दिहतो केणइ पुढो-केपइय आसहरथी
 तह निचयो दारुपद्धमार्हणे । निविण्णयाऽमिबिण्णा नागरया वेति मं समिभो ॥ १ ॥ बेइ ण आणामोसि सम्मायझाणजोग
 वविल्लत्ता । हिंढता न बि पेच्छइ ? नवि सुणइ किइ तु ठो वेति ॥ २ ॥ न्वहुं सुणेइ कण्णेहीत्यादि-यसुदेयपुणजम्मं आह
 एणं पसणाए समिर्ह्य । मगाहा नदिगामो गोयमधिआइपद्धयो ॥ १ ॥ तस्स य धारिणी भज्जा गग्गो तीएकयाइ आइओ ।
 पिज्जाइ समो छम्मास गग्गम पिज्जाइणी ज्वाप ॥ २ ॥ मातलसंयङ्गगकम्मकरणवेयारणा य छोपणं । नत्थि सुह पत्थ
 किंन्विबि तो येठी मातळो तं च ॥ ३ ॥ मा सुण छोयस्स तुमं पूयाभो तिण्णि तेसि जेद्धयरं । दाहामि करे कर्म पक्कओ
 पत्तो प वीवाहो ॥ ४ ॥ सा नेच्छई विसण्णो मातळओ येइ चिइय दाहामि । सावि य तहेय निपुडइ तइयची निपुडए
 सावि ॥ ५ ॥ निविण्णनविपद्धणआयरियाणं सगासि निक्खंतो । जामो छट्ठसममो गिणइयमभिगहमिमं तु ॥ ६ ॥

१ संविभो ॥ मासासमिर्ह्य-साह, मिक्खद्धा नयरोहए कोइ निर्गयो वाहिं कढए दिहतो केणइ पुढो-केपइय आसहरथी
 वात्सादीवाच । निर्दिक्खा बनिर्दिक्खा वात्सात्ता ? तुक्क इदं एमियात्ता ॥ १ ॥ भुरसि य वात्सा इति आत्तावात्सायपोयम्माकिंता । विण्णमाणा येव जेक्कणं ? येव
 ज्वात्ता कवं तु ? तदा भुरसि ॥ २ ॥ यहु ज्वात्तो किंन्मासिज्जादि ॥ यहुदेवदेवमाहलं पचत्तावो समिभो । मागेषु पग्गीयायो गोतओ विज्जातीयज्जा-
 कोकेव । मासि तत्ताव किंन्विबि तदा बरीति मातुळकं च ॥ ३ ॥ मा म्हुनु कोकल त्वं इदित्तित्तित्तावो ज्वेहत्तरी । दाहामि तुक्क कर्म ज्जुत्ता । मातुळ
 विज्जात्ता ॥ ४ ॥ सा नेच्छइ विपग्गो मातुळो बरीति विट्ठीवां दाहामि । सावि य तहेव नेच्छइ इतीदेति जेक्कति ज्वाति ॥ ५ ॥ निर्दिक्खे बनिर्दिक्खे वा-
 चार्थवो एकसौ विण्णमात्ता । ज्वात्ता यद्वाहकपक्के तुक्कसि यमिज्जाहमिमं तु ॥ ६ ॥

भ्रातृगिलाणार्ह्यं येयायर्थं मय उ कायं । तं कुणइ तिवसद्धो खायजसो सकुणुणकित्ती ॥ ७ ॥ असघहेण देयस्स आगमो
 कुणइ दो समणक्ये । अतिसारगहियमेगो अबधिठिओ अइगमो वीओ ॥ ८ ॥ घेसि गिलाणो पडिओ येयायर्थं तु सवहे
 जो उ । सो उद्धउ खियं सुयं च तं नदिसेणेण ॥ ९ ॥ छट्ठोयथासपारणयमाणियं कयल घेपुक्कामेण । त सुयमेत्तं रहसु-
 ण्णिओ प मण केण कज्जंति ॥ १० ॥ पाणगद्वय च तहिं जं गरिय तेण येइ कज्जं तु । निगय हिंढतो कुणइ अणेसणे
 नयिय वेत्तेइ ॥ ११ ॥ इय एक्कगरवितियं च हिंढिओ छद्ध ततियवारंमि । अणुकंपाप तरतो सओ गमो तस्सगासं तु
 ॥ १२ ॥ तरफहसनिहुरेहिं अणोसइ सो गिलाणओ रुद्धो । हे मंदमग्ग ! फुक्किय तूससि तं नाममेत्तेणं ॥ १३ ॥ साहुवगा-
 रिसि अइ समुद्धिसिदमाओ । एयाएडग्रथाय स अण्डसि भवलोभिद्धो ॥ १४ ॥ अमियमिध मण्णमाणो तं फरुसगिर
 तु सो उ संभंतो । बलणगओ खामेइ धुवइ य त असुइमल्लिच्छं ॥ १५ ॥ उद्धेइ ययामोत्ती सह काहामी अहा तु अब्धिरेण ।

१ वात्तायानादीनां देवाहूय मया कर्तव्यमेव । तदकरोति सीवअइ । अयावयताः पाप्मणुनकीर्तिः ॥ ७ ॥ अमरद्वारेण देवसागमा करोति हे अमणक्ये ।
 अतिसारगृहीत द्रव्येऽप्यर्थां स्थितोऽतिगतो द्वितीयः ॥ ८ ॥ ब्रवीति रत्नाः पठितो देवाहूयं तु मर्यादां पश्यु । स रतिवद्विप्रं सुतं च तत्रभिद्वेजेन ॥ ९ ॥
 चतुर्विंशत्यारण्यकमासीत कचकाद् गृहीतुकामेन । तन्मुत्तमात्रे रमसोरप्यतः सन्न केन कां वीमसि ॥ १० ॥ पातकद्वयं च तत्र पक्कादि तेन ब्रवीति कावे ॥ ११ ॥
 निर्मलतो दिग्ब्रजामो करोत्येवैवर्णा न च वेरवति ॥ १२ ॥ एवमेकवारं द्वितीयं च हिंढितो कज्जं पृथीयवारे । अनुकल्पया त्वारपद् ततो गतस्तत्तत्परं तु ॥ १३ ॥
 तत्पश्यन्निदुःखाब्धौऽपि स रत्नाभो रुद्धः । हे मन्वभाष ! ध्रुवैव तुज्जसि एवं नाममात्रेण ॥ १४ ॥ साहचर्यकार्यमहमिति नामान् समुद्दिष्यावापाता । पृथक्का
 मवस्थायां एव तिष्ठति पण्डितोऽपि ॥ १५ ॥ अमृतमिदं मन्वमागच्छां पक्वविरे तु स तु संमान्तः । चरवगतः कसमवति मक्काकपयति च तमद्भिमकश्चिसुय
 ॥ १५ ॥ उद्धिद्ध ब्रजाव इति तथा करिष्यामि वयादधिरेवैव ।

सविमो ॥ भासासमिर्द्वय-साह, मिक्कलडा नयरोरुप कोइ निर्गयो वार्हि कटप दिवतो केणइ पुटो-केवइय आसहत्थी
 तह निचयो दारुधसमार्जनं । निविण्णाडमिबिण्णा नागरया वेति मं समिमो ॥ १ ॥ बेइ ण जाणामोसि सग्गायसाणजोग
 वक्खिन्ता । हिंढता न वि वेच्छइ ! नवि सुणइ किइ नु सो वेति ॥ २ ॥ न्हं सुणेइ कण्णेहीत्यादि-यसुदेयपुपञ्जमं आह
 रणं एसणाए समिर्द्वय । मगहा नदिमामो गोयमपिज्जाइचक्यरो ॥ १ ॥ तस्स य धारिणी भज्जा गग्गो तीएकयाइ आहोओ ।
 पिज्जाइ मओ उम्मास गग्गम पिज्जाइणी ज्ञाप ॥ २ ॥ माउलसंवहुणकम्मकरणवेयारणा य छोपणं । नसिय तुह परय
 किंचिवि ठो वेती माउलो ठं च ॥ १ ॥ मा सुण खोयस्स तुमं पूयाओ विणिज्जे तेसि जेडयरं । दाहमि करे कंमं पकओ
 पत्तो य धीवाहो ॥ ४ ॥ सा नेच्छई विसण्णो माउलो वेइ बिइय दाहमि । सावि य तहेय निच्छइ तइयत्ती निच्छए
 सावि ॥ ५ ॥ निविण्णनंदियद्वणभायरियाणं सगासि निकलंतो । जाओ छट्ठलममो निण्हइयमभिगाहमिमं तु ॥ ६ ॥

१ संदिशः ॥ मात्तवमिर्द्वय-साह । मिक्कलडा नयरोरुप कोइ निर्गयो वार्हि कटप दिवतो केणइ पुटो-केवइय आसहत्थी
 दारुधसमार्जनं । निविण्णाडमिबिण्णा नागरया वेति मं समिमो ॥ १ ॥ न्हं सुणेइ कण्णेहीत्यादि-यसुदेयपुपञ्जमं आह
 रणं एसणाए समिर्द्वय । मगहा नदिमामो गोयमपिज्जाइचक्यरो ॥ १ ॥ तस्स य धारिणी भज्जा गग्गो तीएकयाइ आहोओ ।
 पिज्जाइ मओ उम्मास गग्गम पिज्जाइणी ज्ञाप ॥ २ ॥ माउलसंवहुणकम्मकरणवेयारणा य छोपणं । नसिय तुह परय
 किंचिवि ठो वेती माउलो ठं च ॥ १ ॥ मा सुण खोयस्स तुमं पूयाओ विणिज्जे तेसि जेडयरं । दाहमि करे कंमं पकओ
 पत्तो य धीवाहो ॥ ४ ॥ सा नेच्छई विसण्णो माउलो वेइ बिइय दाहमि । सावि य तहेय निच्छइ तइयत्ती निच्छए
 सावि ॥ ५ ॥ निविण्णनंदियद्वणभायरियाणं सगासि निकलंतो । जाओ छट्ठलममो निण्हइयमभिगाहमिमं तु ॥ ६ ॥

धातुगिलाणार्थं वेयायच्च मए उ कायं । तं कुणइ विवसओ खायजसो सच्छुणकिची ॥ ७ ॥ असहहेण देवस्स भागसो
 कुणइ दो समणरुचे । अतिसारगहियमेगो अहविठिओ अइगमो वीओ ॥ ८ ॥ वेति गिलाणो पडिओ वेयायचं तु सव्वे
 ओ उ । मो उठ्ठेऊ खियं सुये च तं नंदिसेणेण ॥ ९ ॥ छट्ठोववासपारणयमाणिय कवल पेसुकामेण । तं सुयमेचं रहसु-
 ण्णिओ य भण केण कज्जेति ॥ १० ॥ पाणगद्वं च तहिं जं णरिय तेण वेइ कज्जे तु । निग्गय हिंढतो कुणइ अणेसणे
 नत्रिय वेहेइ ॥ ११ ॥ इय एक्कवारचित्थि च हिंढिओ छट्ठ तत्थियवारमि । अणुक्काप तंरंतो समो गओ तस्सगासं तु
 ॥ १२ ॥ खरफहसनिहुरेहिं अक्कोसइ सो गिलाणओ रुठ्ठो । हे मदभग ! कुब्बिय वूससि तं नाममेचेणं ॥ १३ ॥ साहुयगा-
 रिस्सि अह समुद्धिसिउमाओ । एयाएउअथाए स अज्जसि भत्तलोभिहो ॥ १४ ॥ अमियमिच मण्णमाणो तं फरुसगिर
 तु सो उ संभतो । चलणगओ खामेइ धुवइ य स असुइमळिचं ॥ १५ ॥ उठ्ठेइ ययामोची तह काहामी जइ तु अचिरेणं ।

१ वाक्यकाणादीनां देवादुरवं मया कर्तव्यमेव । तत्करोति दीवद्वयः कयातपभाः शब्दगुणकीर्तिः ॥ ७ ॥ अथद्वालेन देवसायमः करोति हे समणकये ।
 अतिसारगृहीत इकोऽप्यर्थां स्थितोऽतिगतो द्वितीयः ॥ ८ ॥ प्रवीति ग्लानः पठितो वेयादुरवं तु भर्त्ताति वस्तु । स गतिउतु किमं सुतं च तद्विद्वेजेण ॥ ९ ॥
 चट्ठोववासपारणकमणीत कवलाद् गृहीतुकामेण । तच्छ्रुतमात्रे रत्नसोमिपयज्ज मज्जे केन कीर्त्तयति ॥ १० ॥ पातकद्वयं च तद्व पक्काति तेव प्रवीति कर्त्तव्यं तु ।
 भिर्गतो हिचमामे करोत्त्वनेरणो न च देवति ॥ ११ ॥ पूर्वमेकवारं द्वितीयं च द्विगुह्यतो कज्जं वृत्तीयचारे । अणुक्कमया त्वारपद् वतो गतत्वासकार्यं तु ॥ १२ ॥
 खरफहसिनिहुरेति स ग्लानो रुठ्ठः । हे मन्दभाष ! इवैव तुल्यसि त्वं नामसाधेन ॥ १३ ॥ साधूपकार्यमहमिति नामाय समुद्धिवाचावाता । पृथक्का
 मवस्थायां त्वं तिष्ठमि अक्कोसुपाः ॥ १४ ॥ अमृतमिच मन्वमान्त्वां पक्वतिरे तु स तु संभ्राज्यः । चरणातः क्षमवति प्रकाशयति च तमस्तुभिमकचित्तम्
 ॥ १५ ॥ इति च अत्र इति तथा करिष्यामि पयाअचिरेणैव ।

होहिह निरुद्धा तुक्मे घेठी न वपमि गंतुं खे ॥ १९ ॥ आरुहया पिठ्ठीप आरुढो ताहे सो पयारं च । परमासुद्रुगध
 मुयई पढीप फलसं च ॥ १७ ॥ वेइ गिरं चिमुंखिय !, वेगविषामो कभोसि दुक्खयिओ । इय वहुयिहमफोसइ पप पप सोडयि
 मगसं तु ॥ १८ ॥ ण गणेई फरुसगिरं णयावितं बुसइ तारिसं गंधं । वदणमिय मण्णतो मिच्छामिह दुक्खं भणइ ॥ १९ ॥
 चितेइ किह करेमी किह तु समाही इविज्ज साहुत्स ! । इय वहुविहप्पयारं नयि तिण्णो खाहे सोहेव ॥ २० ॥ तांहे
 अभिरपुण्णतो सुरो गयो आगओ य इयरो य । आओपइ गुरुहि य वसोसि तओ अणुसढो ॥ २१ ॥ जइ तेणं नयि
 पेक्षिय एसण इय एसणाइ वइयवं । अइयायि इमं अण्णं आइरणं दिट्ठियादीयं ॥ २२ ॥ जइ केइ पच सज्जय तण्हयुह
 किळस सुमइमज्जनं । वट्ठिणा वेयाठि य पत्ता गामं च ते एग ॥ २३ ॥ मगंति पाणगं ते खोगो य सहि अणेसण कुणइ ।
 न गहिय न छइमियरं काळगया तिसाभिमूया य ॥ २४ ॥ वट्ठयीप सवाइरणं—आयरिएण साहू भजियो—गामं यइयामो,

१ मज्झिमसिंही भित्तोपल्लवं ववीति खब्बोमि न गन्तुं ॥ १९ ॥ आरोहं पृष्टी आरुहयता उतः प्रवारं (विष्टं) च । परमासुद्रुगधं मुञ्चति द्रुको
 वरतां च ॥ १७ ॥ ववीति गिरं विण् सुविद्यत ! वेगविषातः कुत इति दुःखादिता । इति बहुविधमाद्योसति वदे पदे सोऽपि मपवीत्यु ॥ १८ ॥ न गल्लवसि
 वरुवयिं न कासि नं दूरवसि तादसं गल्लवइ । वल्लमसि न गल्लमाओ भिक्खा मे इह दुष्कृतं मज्जति ॥ १९ ॥ विज्जवसि कवं कुर्वे कवं च समाधिभेदे साधोः ? ।
 इति बहुविधयकारिणं सज्जे वया कोमविद्युत् ॥ २० ॥ उदाममिहुवत् सुरो गत जायतमेवराज । आओवयपि गुरुभिज्ज वण्ड इति ततोऽपुमिह ॥ २१ ॥ वया
 तेव वैबीछिठ्ठिठ्ठेयैर्कमेवजाओ वल्लवज्जं । वल्लवापीवमवइइरावं वट्ठियादिक्क ॥ २२ ॥ वया वट्ठिपल्लव संवतास्तुप्पाज्जावम्यो व्हिइवन्तो सुमहाल्लव
 एवाणइ । वट्ठिवां विक्खजे च मासा प्रारं च ते एक्क ॥ २३ ॥ मगंति पाणं ते कोकज वज्जानेपजां करोहि । न गृहीतं न कट्ठमिवराए ककमवास्तुपा-
 भिमूलाज ॥ २४ ॥ वट्ठुप्योमुइइरावं—आचार्येण साधुर्नमितः—ग्रामं प्रजयाम ।

उगगादिप संते केणइ कारणेण ठिया, एफो एत्ताहे पडिछेहियाणिसि कानं ठयेचमारदो, साहहिं चोइओ भणइ—किमिरय
 सण्यो अण्छइ !, सद्धिहियाए देययाए सण्यो पिठपिओ, एस जहणओऽसमिओ, अण्णो तेणेव विहिणा पडिछेहिसा ठयेइ,
 सो उक्कोसओ समिओ, एरय उदाहरण—एक्कस्स आयरियस्स पंच सीससयाइ, तेसिमेगो सेठिसुओ पब्बइओ, सो जो जो
 माह पइ तस्स तस्स दढगं निक्खियइ, एयं तस्स उद्धियस्स अओ पइ अओ जाइ, तहादि सो भगयं अतुरियं अचयलं सवरिं
 हेइहा य पमज्जिय ठयइ, एयं यहुएणयि कालेण न परितम्मइ—वरिमाए समिइए पण्णसमिण तु वीयरापहिं । आहरण
 धम्मरुई परिणयणसमिइयवसो ॥ १ ॥ काइयसमादिपरिहावणे य गहिओ अभिगहो तेणं । सक्कप्पसंसा अस्सइइणे
 देयागमयिउवे ॥ २ ॥ सुयहु पिवीलियाओ वाहा जयायि काइयसमाही । अओ य उद्धिओ इ साइ वेंती तओ गाढ
 ॥ ३ ॥ अहयं च काइयाओ थेई अण्छसु परिह्वेमिसि । निगए निसिरे जहियं पिवीलिया ओसरे तरय ॥ ४ ॥ साइ य

१ उद्धिउते सति केनचित्कारणेन स्थिताः एकोऽप्युना प्रसिद्धिदात्रीतिष्ठन्वा स्थापयितुमारब्धः, साधुभिर्भोरितो मच्चति—किमत्र सर्पस्तिष्ठति ?, सच्चि
 दिनवा देवतया सर्वो विदुर्वितः एव उपम्योऽसमितः अन्वस्येनैव विधिना प्रतिक्रिय स्थापयति स इच्छुः समितः अत्रोदाहरणं—एकस्मात्पात्रं पत्र
 सितपत्राणि तेरेकः अस्मिन्नुतः प्रयजितः स वो वः साधुः जायति तत्र तत्र दृग्बलं विक्षिपति एवं तस्मिन्नुचितेऽप्य जायति अन्वो वाति, तथापि स
 प्रगवान् अन्तरितमन्त्रमुपर्यपन्नश्च मयूज्ज स्थापयति एव बहुनावि काष्ठेन न परित्यागयति । वरमात्रं समितो मयसमिधं तु बीतगर्गः । आहरणं धर्मरुपि
 पारिहायनिधीयमिगुपयुक्तं ॥ १ ॥ कायिनीसमाधिपरिहायनिकायां च गृहीतोऽभिप्रहृष्टेन । सज्जप्रससा अम्रदाने देवागमो विदुर्नैति ॥ २ ॥ सुबहुयः
 वीरिक्कस वाया उवावसि कायिनीसमाधेः । अन्व उस्थितः साधुर्मवीति ततो गाढम् ॥ ३ ॥ अहं च काविकयाऽर्थो मवीति तिष्ठ परिहायपामीति । निर्गतो
 मयुग्वज्रति यत्र पिवीलिका अपत्यर्पेन्ति तत्र ॥ ४ ॥ साधुश्च

होहि निरुद्धा बुद्धे वेती न वयमि गंतुं से ॥ १९ ॥ आरुह्या पिष्टीप आरुढो ताहे तो पयारं च । परमासुदुगंधं
 मुयई पष्टीप फळसं च ॥ १७ ॥ वेह गिरं धिम्मुंदिय ! वेगविघाओ कओत्ति दुप्पखयिओ । इय पधुविहमकोसइ पप पप सोऽपि
 भगवं तु ॥ १८ ॥ ण गणेई फळसगिरं णयावि सं दुसइ सारिसं गंधं । चंदणमिष मण्णंतो मिच्छामिह पुक्कड भणइ ॥ १९ ॥
 बिसेइ फिइ करेमी फिइ तु समाही हयिस्स साहुत्स ! । इय पधुविहप्पयारं नयि तिण्णो जाहे खोहेह ॥ २० ॥ ताहे
 अभिरपुणंतो सुरो गमो मागओ य इयरो य । आओपइ गुरुहि य घमोत्ति तओ अणुसद्धो ॥ २१ ॥ जह तेण नयि
 पेत्तिय एसण इय एसणाइ जइयवं । अहवावि इमं अण्णं आहरणं दिट्ठिवादीर्यं ॥ २२ ॥ जह केइ पंच सजय तण्हसुह
 च्छिंतं सुमइमज्झणं । उत्तिणा वेयाळि य पत्ता गामं च ते पग ॥ २३ ॥ ममंति पाणनं से लोगो य तहिं अणेसण कुणई ।
 न गहिय न सद्धमियरं कालगया तिसामिमूया य ॥ २४ ॥ चवत्थीप तयाहरणं-आयरिएण साह्म अणिओ-गामं वज्झामो,

१ ममिप्पसि नीरोपल्लवं जवीति त्वमेमि न वस्तुं ॥ १९ ॥ आरोह पृठी आरुह्यतदा ततः प्रचरं (विहं) च । परमासुदुर्गन्धं मुञ्चति पृथो
 पचरं च ॥ १७ ॥ जवीति मिरं किप्प मुचिठ । वेणविघाठो कुठ इति दुःखादिता । इति पधुविहमकोसति वदे वदे सोऽपि भगवतां च ॥ १८ ॥ न गन्धवति
 इति बहुविधजकार्येन ज्ञात्ते यदा कोमदित्तु ॥ १९ ॥ पदमिमिदुवत् सुरो गत जागतमेतत्तत्त । आकोषवति गुह्यमिदं यच्च इति ततोऽनुचितः ॥ १९ ॥ यदा
 तेन वैरोक्ष्यद्विपैर्येयवाजो जलितव्यं । यववापीरसम्यक्कारणं दट्टित्वादिष्यत् ॥ २० ॥ यदा केचित्पञ्च जेवतास्तुज्जाह्वान्यां क्षिप्रवन्तो सुवहाण्यम
 भिरपुणान् ॥ २१ ॥ यदा प्रारं च ते पगम् ॥ २३ ॥ मार्गचिन्ति पावकं ते कोकजं तत्रानेपन्नो करोति । य पृथिवं न कञ्चमिवत्तत्त कञ्चपतालुवत्-
 त्तत्तम् ॥ २४ ॥ चतुर्थीपुद्गलार्ह-आप्येयं धातुर्नश्चित् ॥-ग्रामं वज्झाम् ॥

परीहृग्नचिचिदि नोपगमि धीरुदिरितपञ्च । अं न्ताञ्च सुविदिता न्वकन्तसारं उबळईति ॥ १ ॥

म्याख्या—परिते—सर्गः प्रकारः स्थापनं परित्यापनम्—अपुनर्ग्रहणतया न्यास इत्यर्थः, तेन निर्वृत्ता पारित्यापनिकी तस्या विधिः—प्रकारः पारित्यापनिकाविधिस्तं 'यस्ये' अभिधास्ये, किं स्वदुस्सोपमेस्य !, नेत्याह—'धीरुपुरुषप्रज्ञप्तम्' अर्थ गुत्राम्भ्यां तीर्थकरगणधरप्ररूपितमित्यर्था, तत्रैकान्तसो यीर्यान्तरायापगमाक्षीरुपुरुष—सीर्थकरो गणधरस्तु धीः—बुद्धिस्तया विराजत इति धीरः । आह—यद्यर्थं पारित्यापनिकाविधिधीरुपुरुषाभ्यां प्ररूपित एव किमर्थं प्रतिपाद्यत इत्युच्यते—धीरुपुरुषाभ्यां प्रपद्येन प्रज्ञप्तः स एव संक्षेपरुचिसत्त्वानुग्रहायेत संक्षेपेणोच्यत इत्यदोषः, किंयिच्छित विधिमत्त आह—य 'ज्ञात्वा' विज्ञाय 'सुविहिताः' शोभन विहितम्—अनुष्ठान येषां ते सुविहिताः, साधय इत्यर्थः, किं !—प्रवचनस्य सारः प्रवचनस न्योद्वस्तम् 'उपलभन्ति' जानन्तीत्यर्थः ॥ सा पुनः पारित्यापनिकयोधतः एकेन्द्रियनोपकेन्द्रियपरित्याप्यवस्तुमेवेन द्विधा भवति, आह—

एतेन्द्रियनोपकेन्द्रियपरित्यापयिषा समासम्बो बुद्धिहा । एतसि तु बबालं पश्ये परुषत्वं बोध्यं ॥ २ ॥

म्याख्या—एकेन्द्रिया—गृधिव्याख्या, नोपकेन्द्रियाः—त्रसादयस्तेषां पारित्यापनिकी—एकेन्द्रियनोपकेन्द्रियपरित्याप निकी, 'समासतः' संक्षेपेण 'द्विधा' द्विप्रकारा प्रज्ञप्तोर्केनेव प्रकारेण, 'एतसि' तु पयाणं पश्ये परुषत्वं बोध्यं' अनयोः पदयोरेकेन्द्रियनोपकेन्द्रियलक्षणयोः 'प्रत्येकं' पृथक् पृथक् 'प्ररूपणां' स्वरूपकयनां वक्ष्ये—अभिधास्य इति गायार्थः ॥ २ ॥ तत्रैकेन्द्रियपरित्यापनिकीप्रतिपिपादयिपया तत्स्वरूपमेवाधौ प्रतिपादयन्नाह—

पुडपी नारकाप देव नारक पण्यस्यं देव । एतेन्द्रिय पयविहा तत्राय उहा य नरकाप ॥ ३ ॥

किंतामिच्छा पपि एता वारिमो य देवेण । सामाग्र्ये निसिद्धो मा पिय देवो य आउटो ॥ ५ ॥ यंदिनु गओ पितियं तु
 दिद्धिवाइयं सुउप उ एवो । तेण न पेदिय थंदिह काइया लोभओ राजो ॥ ६ ॥ थंदिउं न पेदियती न योमिरे देययाए
 सज्जोओ । अणु ० पायें कओ से विद्धा भूमिसि घोसिरियं ॥ ७ ॥ एसो समिओ भणिओ अणो पुण असमिओ इमो
 मणिओ । सो काइयभोमार्ह एवेउ नवरि पढिउहे ॥ ८ ॥ नयि तिणि तिणि पेहे येइ किमित्थं निविद्धो होउटो ।
 काऊण उट्ठुव्वं न निविद्धा देयया तय ॥ ९ ॥ सो उट्ठिओ य राओ तय गओ नयरि वेउउप उट्ठं । पितियं न गओ
 तयवि सवियं य तयवि भिविद्धो ॥ १० ॥ तो अणो उट्ठविओ वेसुपि सहय देयया भणिओ । कीस न वि ससवीसं
 पेहिस्सी ? सभं पढिवणो ॥ ११ ॥ उट्ठारार्ह एस परिछायण यणिगया समासेणं । येइ किमेसिय विय परिठप्पमुआहु
 अणोपि ? ॥ १२ ॥ मण्णइ अण्णंपत्थी किह तं किह या परिह्वयेयवं । संवेधेणेएणं परिठायणिजुसिमायाया ॥ १३ ॥

१ उट्ठवत्ते मणीउवाए उवा वारितव्व देवेण । सामाधिके भिविद्धो मा पा देवमावर्जित ॥ ५ ॥ उट्ठिवा मत्तः द्वितीये उट्ठिवादिक्क उट्ठवत्तेवका । तेन
 न मेकिट्ठ कावि ० उट्ठिवादिक्कं कोमतो राओ ॥ ६ ॥ उट्ठिवादिक्कं न मेकिट्ठमिति न पणुत्तमिति देववत्तेवोत्तो । अणुअण्यपा उट्ठः तस्य इहा भूमिस्ति पणुत्तम
 नविद्धो नवेउट्ठः । उट्ठोउट्ठुव्वं कोपमिद्धा देवता तव ॥ ७ ॥ उट्ठ उट्ठिवत्तम राओ तव गता परं मेकते उट्ठव्वं । द्वितीये न गतउट्ठमिति मणीवमणि तवपणुपविद्धा
 पविद्धा वमाउव्वं । नवीति किमेतावदेव पारिछायजुताहो वम्वव्वति ॥ १२ ॥ मण्णवेउम्वव्वव्वति कवं उए उवा परिछायवितव्वव्वं । उट्ठवत्तेवतेव वारिहाव
 म्पिदि भिंउं विपावता ॥ १३ ॥

पारिवाचनिकमिति बोधयामि वीरपुरीषपञ्चमम् । अं नाञ्ज मुनिद्विषा पञ्चमस्यारं ॥ १ ॥

व्याख्या—परिती—सर्गः प्रकरोः स्यापनं पारिस्थापनम्—अपुनर्ग्रहणतया न्यास इत्यर्थः, तेन निर्वृत्ता पारिस्थापनिकी तस्या विधिः—प्रकारः पारिस्थापनिकाविधिस्तो 'यस्ये' अभिधास्ये, किं स्वबुद्धसोत्पत्तये ?, नेत्याह—'धीरपुरुषप्रज्ञसम्' अर्थ मूत्राम्यां तीर्थकरगणधरप्ररूपितमित्यर्थः, तत्रैकान्तसो धीर्यान्तरायापगमाद्धीरपुरुषः—तीर्थकरो गणधरस्तु धीः—बुद्धिस्तया विराजत इति धीरः । आह—यद्ययं पारिस्थापनिकाविधिर्धीरपुरुषाम्या प्ररूपित एव किमर्थं प्रतिपाद्यत इत्युच्यते—धीरपुरुषाभ्यां प्रपद्येन प्रज्ञसः स एव संक्षेपरुचिमत्त्वानुमशयेह संक्षेपेणोच्यत इत्यवोपः, किंविद्विष्ट विधिमत आह—यं 'ज्ञात्वा' विनाय 'मुनिद्विषाः' नोभन विहितम्—अनुमान येना ते मुनिद्विषाः, साधव इत्यर्थः, किं ?—प्रवचनस्य सारः प्रवचनस-
न्दोहस्तम् 'उपलभन्ति' जानन्तीत्यर्थः ॥ सा पुनः पारिस्थापनिकयोधतः एकैन्द्रियनोपेकैन्द्रियपरिस्थाप्यवस्तुभेदेन द्विधा भवति, आह—

एतेन्द्रियनोपेकैन्द्रियपरिष्ठापविधा समापनो मुनिद्विषा । एषमि तु पयाण पत्तेय वरुचम् बोधं ॥ २ ॥

व्याख्या—एकैन्द्रिय—पृथिव्यादयः, नोपेकैन्द्रियाः—त्रसादयस्तेषां पारिस्थापनिकी—एकैन्द्रियनोपेकैन्द्रियपरिस्थाप-
निकी, 'समासतः' संक्षेपेण 'द्विधा' द्विप्रकारा प्रज्ञसोर्केनय प्रकारेण, 'एषमि' तु पयाण पत्तेय वरुचं बोधं' अनयोः
पदयोरेकैन्द्रियनोपेकैन्द्रियउक्षणयोः 'प्रत्येकं' पृथक् पृथक् 'प्ररूपणां' स्वरूपकथना यस्ये—अभिधास्य इति गायार्यः ॥ २ ॥
तत्रैकैन्द्रियपरिस्थापनिकीप्रतिपिपादयिपया तत्स्वरूपमेधादौ प्रतिपादयसाह—

पुङ्गी नाञ्जान् तेन नाञ्ज वस्तस्यं वेन । नोद्विष पञ्चमिहा तत्राप तहा य नतत्राप ॥ ३ ॥

किं कामिच्छा पपि ए सा वारिमो य देवेन । सामाग्र्य निशिद्यो मा पिय देवो य आउद्यो ॥ ५ ॥ यंदिनु गओ वितियं तु
 दिह्मिवाह्यं सुदुप न एको । तेण ण वेहिय यंदिह काइया लोभओ राओ ॥ ६ ॥ यंदिउ न वेहियंती न योसिरे देययापे
 वज्जोओ । अणुपापे कओ से विहा मूमिस्सि वोसिरियं ॥ ७ ॥ एसो समिमो भणिओ अणो पुण असमिमो इमो
 भणिओ । सो काइयमोमाई एकेकं नवरि पडिछेहे ॥ ८ ॥ नयि तिण्णि सिण्णि पेहे येइ किमियं नियिद्यो होउद्यो ।
 काऊण उदुक्कं न निविहा देवया तय ॥ ९ ॥ सो उद्विमो य राओ तय गओ नयरि पेउए उद्वं । वितियं न गओ
 तयवि ततियपि य तयवि निविहो ॥ १० ॥ सो अणो उद्विमो तेसुपि तहेव देयया भणिओ । कीस न वि ससवीसं
 पेहिसी ! सभं पडिवणो ॥ ११ ॥ उच्चाराई एसो परिहायण घण्णिया समासेणं । येइ किमेसियं विय परिठप्पमुआहु
 अण्णपि ! ॥ १२ ॥ भण्णइ अण्णपरधी किइ तं किइ वा परिह्वेयवं । संयंथेण्णं परिठावणिअुत्तिमायाया ॥ १३ ॥

१. उच्चन्ते अपिच्छाद् तदा वारित्तव देवेन । सामादिके निशिद्यो मा वा देवजावर्जितः ॥ ५ ॥ यमित्वा यत् । द्वितीये एविवारिके कृच्छररूपेण । तेन
 न प्रेषितं कादिदीर्घादिहं कोपतो राओ ॥ ६ ॥ स्वदिहं न प्रेषितमिति न म्मुपयुक्तं देवतदोषोत्त । अनुकल्पना कृता । तस्य एहा भूमिरिति म्मुपयुक्त
 ॥ ७ ॥ एव समितो ममित्तोऽयम् । पुनरसमितीत्यर्थं यमित्वा । स यदधिकतृत्यादि एकेकं परं प्रतिक्रियति ॥ ८ ॥ नैव वीति वीति म्मुपयुक्ते नवीति किमिदो
 एवमेव ॥ ९ ॥ उच्यते इति । १० ॥ स उचितवत् राओ तय गता । परं प्रेषते उद्वं । द्वितीये न गतवत्तापि नवीनमपि तत्राप्युपविष्टा
 ॥ ११ ॥ ततोऽयं तत्कालितोऽयं तथैव देवतवा जयित्वा । कर्म नैव कर्मादिकं म्मुपयुक्ते ? उच्यते प्रतिक्रिया ॥ १२ ॥ उच्चारादीनामेवा वारित्तपविधि
 विधी शिषुं विराजता ॥ १३ ॥ अथप्येवमप्युक्तं कर्म तय कथा वारित्तपवित्तवत् ? । अथप्येवमेव वारित्तप

पारिवाचकविधिं वोपजातिं धीरुपरितपकज्वरं । अ प्याजस्य मुमिहिषा पक्वपल्लसारं उवकइति ॥ १ ॥

व्याख्या—परितै—सर्वैः प्रकारैः स्थापनं पारिस्थापनम्—अपुनर्ग्रहणतया न्यास इत्यर्थः, तेन निर्वृत्ता पारिस्थापनिकी तस्या विधिः—प्रकारः पारिस्थापनिकायिषिद्धं ‘वस्ये’ अभिधास्ये, किं स्वयुक्तोत्प्रेक्ष्य ?, नेत्याह—‘धीरपुरुषप्रज्ञसम्’ अर्थं सूत्राभ्यां तीर्थकरगणधरप्ररूपितमित्यर्थः, तत्रैकान्ततो वीर्यान्तरायापगमाद्धीरपुरुषः—तीर्थकरो गणधरस्तु धीः—बुद्धिस्तया धिराजत इति धीरः । आह—यद्ययं पारिस्थापनिकायिधिर्धीरपुरुषाभ्यां प्ररूपित एव किमर्थं प्रतिपाद्यत इत्युच्यते—धीरपुरुषाभ्यां प्रपद्येन प्रज्ञस्तः स एव संक्षेपरुचिसत्त्वानुग्रहायेह सङ्क्षेपेणोच्यत इत्यदोषः, किंविशिष्टं विधिमत् आह—यं ‘ज्ञात्वा’ विज्ञाय ‘सुविहिता’ शोभन विहितम्—अनुष्ठानं येषां ते सुविहिताः, साधव इत्यर्थः, किं ?—प्रवचनस्य सारः प्रवचनस न्दोहस्तम् ‘उपलभन्ति’ जानन्तीत्यर्थः ॥ सा पुनः पारिस्थापनिक्योपेतः एकेन्द्रियनोएकेन्द्रियपरिस्थाप्यवस्तुभेदेन द्विधा भवति, आह—

एकैन्द्रियनोएकैन्द्रियपरिष्ठापविद्या समासभो द्विविधा । एषसि तु पयात्वं पसेय परूषणं बोधं ॥ २ ॥

व्याख्या—एकेन्द्रिय—बुधिव्याख्याः, नोएकेन्द्रियाः—त्रसादयस्तेषां पारिस्थापनिकी—एकेन्द्रियनोएकेन्द्रियपरिस्थापनिकी, ‘समासतः’ संक्षेपेण ‘द्विधा’ द्विप्रकारा प्रज्ञसोर्केनैव प्रकारेण, ‘एषसि’ तु पयाणं पसेय परूषणं बोधं’ अनयोः पदयोरेकेन्द्रियनोएकेन्द्रियलक्षणयोः ‘प्रत्येक’ पृथक् पृथक् ‘प्ररूपणां’ स्वरूपकथनां वक्ष्ये—अभिधास्य इति गाथार्थः ॥ २ ॥ तत्रैकेन्द्रियपरिस्थापनिकीप्रतिपिपादयिपया उरस्वरूपमेवादौ प्रतिपादयन्माह—

उवकी आरुह्याप तेज आरु कलस्मई येव । एगेदिय पंक्विहा तज्जाव सहा य भतज्जाप ॥ ३ ॥

किंतामिच्छा पपि ता वारिभ्यो य देवेण । सामाश्रय निशिद्यो मा पिय देवो य आउटो ॥ ५ ॥ धंदिशु गभो पित्तियं तु
 दिद्धियाइयं सुडुप त एको । तेण ण पेहिय धंदिह काइया लोभओ राओ ॥ ६ ॥ धंदिह न पेहियंती न योसिरे देवयाए
 भणिओ । सो काइयभोमाई एकेए नवरि पडिठेहे ॥ ७ ॥ एसो समिओ भणिओ अण्णो पुण असमिओ इमो
 काएण उडुत्तवं च निविहा देवया तत्थ ॥ ८ ॥ नवि तिणि तिणि पेहे वेइ किमित्तं नित्तिहो होउटो ।
 तयवि ठवियंपि य तत्थवि णिभिहो ॥ ९ ॥ सो उडुओ य राओ तत्थ गभो नवरि वेउए उट्ट । पित्तियं च गओ
 पेहिंसी । सभं पडिक्खण्णो ॥ १० ॥ तो अण्णो उडुविओ सेसुयि तदेय देवया भणिओ । कीस न पि ससयीसं
 अण्णंपि । ॥ ११ ॥ मण्णइ अण्णंपत्थी किह तं किह वा परिद्वेयधं । संघेणेएणं परिठावणिशुत्तिमायाया ॥ १२ ॥

१ । काम्ये प्रतीतयाद् तदा वारित्तव देवेन । सामाश्रिते निशिद्यो मा वा देवभाषयित्वा ॥ ५ ॥ वरिषया गताः द्वितीये दृष्टिवारिकं द्रुतककनेकाः । तेन
 न श्रेष्ठं कथिनीकानिर्गर्हं लोभतो रात्रौ ॥ ६ ॥ एतद्वचनं न श्रेष्ठितमिति न मयुर्यजति देवतवोयोत । मयुरकथना कृता तत्र दद्याद् भूमिरिति मयुर्यज
 पवित्रो भवेत्तु ॥ ७ ॥ इत्योद्वृत्त्य चोपमिहा देवता तत्र ॥ ८ ॥ न च वरिषतत्र रात्रौ तत्र गता वरं यैकते उडुए । द्वितीये च गतवतापि तृतीयकपि तत्रानुपविष्टा
 वरिषता जायायेव । प्रतीति किमेवापदेन वारित्ताप्यनुवाहो बन्धद्वयि ॥ ११ ॥ अण्णदेवमवद्व्यक्षि कथं तत्त वा वरिषापविषत्तव ॥ १२ ॥ लंकाभेदेन वारिषापवि
 सिद्धी निरुक्तिरायता ॥ १३ ॥

छोर्णपि जाणंतो, अणामोदण-वेण उणे मगियं अचिंसंति काऊणं मीसं सचिंसं या वेत्तूण आगओ, पच्छा णाय तत्थेय छंडेयं, खणे वा मगिण एय खडंति छोणं दिन्नं, संपि तद्धि चेव विगिच्चियं, ण देज्ज ताहे स अप्पणा विगि- तत्थेय छंडेयं, एय आयसमुखं बुयिहपि । परसमुखं आमोणेण ताथ सचिंसं देसमट्टिया छोणं वा कज्जनिमित्तेण दिण्णं, मगिण अणामोणेण खंड मगियं छोणं देज्ज तस्सेव दाययं, नेच्छेज्ज ताहे पुच्छिज्ज-कओ तुम्हेहि आणियं !, जत्थ साहइ तत्थ विगिच्चिज्ज, न साहेज्ज न आणामोचि या भणेज्जा ताहे उयलक्खेयं वण्णगपरसफासेहि, तत्थ आगरे परिट्ठयिज्ज, नत्थि प्रागरो पंधे या वट्ठति विगालो वा आजो ताहे सुक्कं महुरगं कप्परं मगिज्ज, ण होज्ज कप्पर ताहे वट्ठपत्ते पिप्पलपत्ते या काऊण परिट्ठयिज्ज १ । आउक्काप बुयिहं गहणं आयाए णायं अणायं च, एय परेणवि णाय अणाय च, आयाए आणतस्स विमरुभो हणियपो विसफोदिया वा सिंचियया विसं या खइय मुच्छाप वा पट्ठिओ गिलाणो धा, एवमाइसु (कज्जेसु)

१ कवजमवि जानद् । भणामोपिच्छे-तेन कवनं मार्गितमचिंसमिति कृत्वा मिम सचिंसं वा गृहीत्वाऽऽगतः पञ्चाए ज्ञात तत्रैव कवज्यं पञ्चायां वा मार्गितायामेव कवहेति कवनं इत्थं तद्वि तत्रैव कवज्यं न इपात्तयाऽऽगमना लकज्यं, एतदलसमुखं द्विचिपमपि । परसमुखमामोणेव तावए सचिंसवेसा दृष्टिका कवनं वा कार्वाच दृष्ट मार्गिते ब्रह्मामोणेन पञ्चायां मार्गितायां कवनं इपाए तस्मादेव ज्ञातव्यं नेच्छेद् तदा पृच्छपत्ते-कुतस्त्वपाऽऽनीतं !, यदा कवजपति तत्र लज्जते न कयदेव जानाम इति वा भणेच्छदोपकक्षितव्यं बर्गगज्जसस्सयीः तत्राकरे परिट्ठपत्ते मात्साकरः पचि वा बर्णत्ते बिककरो वा आतच्छा इत्थं मज्जरे कर्पं मार्गपत्ते न भवेत्कपरं तथा वट्ठपत्ते विरुद्धपत्ते वा कृत्वा परिट्ठपत्ते । कवज्ये द्विचिं प्रहज्जमात्मना ज्ञातमज्ञातं च एव परेणपि ज्ञातमज्ञातं च, जानना जानामल विपट्ठमो इत्थद्वो विपस्सेट्ठिक्क वा सेत्तव्या वियं वा छादिं मूच्छेमापि वा पत्तिओ गळओ वा, एवमाविपु (कर्पेपु)

व्याख्या—पृथिव्यप्कायस्तेजो धातुर्वनस्पतिश्चैव एयमेकेन्द्रियाः पञ्चविधाः, एकं त्वगिन्द्रियं येषां ते एकेन्द्रिया- 'पञ्च-
विधा' पञ्चमकाराः, एतेषां चैकेन्द्रियाणां पारिस्वापनिकी द्विविधा भवति, कथमित्याह—'सञ्जाय तथा य अतञ्जाय' तञ्जात
पारिस्वापनिकी अतञ्जातपारिस्वापनिकी च, अनयोर्माथार्यमुपरिष्टादस्यतीति गाथार्थः ॥ ३ ॥ आह—सति प्रदणसम्भ-
वेऽतिरिक्तस्य पारिस्वापनं भवति, तत्र पृथिव्यादीनां कथं प्रदणमित्यत आह—

दुर्धरं च होइ गहलं आपसमुत्पन्नं च परसमुत्पन्नं च । दुर्धरं हि च दुर्धरं आत्मोमे तद आत्मोमे ॥ ३ ॥

व्याख्या—'द्विविधं तु' द्विप्रकारं च भवति 'प्रदणं' पृथिव्यादीनां, कथम् ?—'आत्मसमुत्पन्नं च परसमुत्पन्नं च' आत्मस-
मुत्पन्नं च स्वयमेव गृह्यतः परसमुत्पन्नं परस्माद्गृह्यतः, पुनरैकैकमपि द्विविधं भवति, कथमित्याह—'आत्मोप तद अणाभोप'
आत्मोपगनम् आत्मोपः, उपयोगविशेष इत्यर्थः, तस्मिन्नात्मोमे सति, तयाऽनात्मोमे, अनुपयोग इत्यर्थः, अयं गाथाध्वरार्थः
॥ ४ ॥ अयं पुनर्माथार्यो वर्तते—तत्त्व ताव आयसमुत्पन्नं कर्त्तुं च आत्मोपण होज्ज !, साह अहिणा तदो यिसं पा स्वइयं
विसप्फोडिषा धा उडिषा, तत्त्व ओ अविषो पुढविकाओ केणइ भाणिओ सो मणिज्जइ, गरिध भाणिज्जओ, ताहे अप्प
प्पाधि भाणिज्जइ, तत्त्वपि ण होज्ज अविषो ताहे मीसो, अंतो हउत्तणणकुडुमाईसु भाणिज्जइ, ण होज्ज ताहे अठयीओ
पंढे वमिप धा ववपहुप वा, ण होज्ज पण्ठा सविषोवि पेप्पइ, आसुकारी धा कज्जं होज्जा जो उज्जो सो आणिज्जइ, एवं

१ तत्र तावदात्मसमुत्पन्नं कर्त्तुं माथोमेच भवेत् ? साहुरहिणा एते विधे वा कारितं निवृत्त्येविका बोधियता तत्र बोधियता इत्थीकायाः केवविपरीताः न
माभीते मात्मानोऽप्युत्पन्नाऽप्यनामीवते उक्तापि न परेष्वपि उक्ता धिया आत्माओ हउत्तणणकुडुमाईसु आदिस्व आनीवते न मयेपपाम्पदीता, एधि वस्सोकाए
इवइत्थाया न मयेप पक्कासविषोऽपि गृह्यते आहुत्तरि वा कर्त्तुं मयेप बो कउवा स आनीयते एवं

असईए भायणत्स कण्णा जाय हेद्वा सणियं उदयं अहियाविज्जाइ ताहे विगिंचिज्जाइ, अह कुओदयं ताहे जइ कुयतडा उगा तस्य सणियं निसिरइ, अणुलसिओ सुफ्तडा होजा उछगं च ठाणं नसि ताहे माण सिक्कएण जइज्जाइ, मूले दोरो यग्गइ, उसकायेउ पाणियं ईसिमसंपचं मूळयोरो उक्खिप्पइ, ताहे पछोइइ, नसि कुओ दूरे वा सेणसाययमयं होजा ताहे सीयउए महुररुक्खत्स वा हेद्वा सपडिगाई योसिरइ, न होज पायं ता उल्लियं पुहविकायं मग्गिन्ता तेण परिछवेइ, असइ सुक्कपि उण्होदएण उछेत्ता पच्छा परिद्धविज्जाइ, निवाघाए चिक्खल्ले खड्डं खणिकण पत्तपणालेण विगिंचइ, सोहिं च फरेति, एसा विही, जं पडिनियसाए आउकाएण मीसेचं दिणं उ विगिंचेइ, ज संजयस्स पुहगहिए पाणिए आउकाओ अणाभोगेण दिणो जइ परिणओ भुजइ, नयि परिणमइ जेण कालेण येउले पावइ विगिंचियवं, जस्य हरतणुया पडेजा तं काल पडिच्छिन्ता विगिंचिज्जाइ २। तेउप्पाओ तहेय आयसमुत्थो आहोएण संजयस्स अगणिक्काएण कज्जा जायं—अदिदको

१ मरुति माउत्तल कर्णो पावपक्काए (पक्काए) तनेउदकं सिप्पन्ति तदा जग्गते अय कुपोदकं तदा यदि कुपतड जर्णउत्त तनेमिचुज्जते अस्सिप्प माणः गुप्फतडो मवेद भाई च खानं काति तदा माउत्तं सिक्कडेन जग्गते मूले इयत्तो जग्गते, इत्यप्पय पावीयमीपवसमासं मूळइवरक उल्लिप्पते, तदा प्रलोक्कने कात्ति कुयो दूरे वा खेनवापदमयं मवेद तदा इतिउत्ते मज्जराउत्तमापक्काए समप्पिमाई पुत्तुज्जते, य मवेदतां तदा उज्जं पुप्पीकायं मार्गयित्वा तेन परिछपयति जससि गुप्फमपुप्पोदकेभाईवित्ता यच्चाद परिछाप्यते कर्कसे उड्डं जमिल्ला पत्तपणालिकया जग्गते छुडिं च कुबैन्ति पुप विधिः यत् प्रलबीउत्तयाउत्तयेन मिअवित्ता इत्तं उद्विचिज्जते, यदि संयतेन एवं गुहीते पावीयेउत्तकोज्जामोगेन इत्तो यदि परिपतो मुक्कते, य परिचमसि येन काउेन खणिकलं प्राप्यते लउत्तवं यत् हरतनुज्जाः पत्तेपुत्तं कालं प्रतीउत्तय जग्गते । तेउत्तयापस्यैवत्तमसमुत्त जामोगेन संयतस्माद्विकायेन काई जार्त—अदिदको

पुण्यमचितं पच्छा मीसं अहुणाधोयं तंदुडोदयाइ आनरे कळे सचित्तंयि, कए कळे सेस तथेय परिठयिज्जइ, न देज्ज ताहे
 पुच्छिज्जइ-कओ आणीयं !, अइ साहेइ तत्थ परिठयेय आगरे, न साहेज्जा न पा जाणेज्जा पच्छा यण्णार्हिहि तवळ
 वसेनं तत्थ परिठयेइ, अप्पाभोगा कौक्कणेसु पाणियं अथिळ च एगत्थ येतियाए अच्छइ, अथिरइया मग्गिया भणइ-एत्तो
 गिण्णहि, तेण अविठत्ति पाणियं गइयि, गाए तथेय सुभेज्जा, अह ण देइ ताहे आगरे, एयं अणामोगा आयससुत्थं,
 परससुत्थं आणती अणुकंपाए देइ, ण एते भगवंतो पाणियस्सरसं जाणंति इरयोदग विज्जा, पठिणीययाए वा देज्जा, ए-
 याणि से वयाणि भज्जसुत्ति, गाए तथेय साहरियब्बं, न देज्ज अओ आणिय तं ठाणं पुच्छिज्जइ, तत्थ नेऊं परिठयिज्जइ,
 न जाणेज्जा यण्णार्हिहि उक्खिज्जइ, ताहे णइपाणियं णईए यिगिंचेज्जा एयं तलागपाणियं तलाए अगइयायिसरमाइसु सट्ठाणेसु
 विगिंचिज्जइ, अइ सुकं तढागपाणियं वढपचं पिप्पलपत्तं वा अहुंऊण सणियं यिगिंचइ, ताह तज्जरा न जायंति, पत्तानं

? एरिमचित्तं पच्छा मीसं अहुणाधोयं तंदुडोदयाइ आनरे कळे सचित्तंयि कृते काले दोषं तथेय परिठाय्यते न इयाचरा पुच्छपते-कुल आनीतं ?
 यदि कथयेचच परिठयवित्तमाकरे न कथयेच वा जायति पच्छाहोदिमिस्सकइव तव परिठायपति अवाभोगाए कोट्ठजे पाणीयमसं येइइ वेदि
 काचं विट्ठलः किरितिका मग्गिया यवति-अतो गृहाण तेवाम्भमिति पाणीयं एहीतं ज्ञाते तवच क्रियेए अथ न इयाचराउत्तरे एवमनामोपायम
 समुत्तं परससुत्तं आवावाउत्तमा वयाए-मैते भगवन्ता वाणीवत्त एते जावन्ति इतोइकं इयाए मग्गणीकत्तया वा इयाए एतागपल अवाति अग्गिभित्ति
 ज्ञाते तथेय संहरत्तं न इयाचरा आनीतं उत्तमां पुच्छपते ताव नीरवा परिठाय्यते न आनीवाइवार्हिमिर्हइपते तदा नदीपाणीयं वयो अज्जते एवं तवक-
 पाणीयं तदाके अथवावीतरावित्तु अज्जानेसु अज्जते, यदि इत्थं तदाकपाणीयं वढपचं पिप्पलपत्तं वा अहुंऊण सणियं यिगिंचइ न जायन्ते पच्छा-

असर्पिण्य भायणस्त कृष्णा जाय हेष्टा सणिय उदयं अहियाविज्जइ ताहे विगिचिज्जइ, अह कुओदयं ताहे जइ कूवतडा उठा तथ सणियं निसिरइ, अणुहसिओ सुफत्तडा होज्जा उछग न ठाणं नत्थि साहे माण सिक्खण अडिज्जइ, मूले दोरो पगदइ, उसक्कावेउ पाणिय ईसिमसंपचं मूलदोरो उक्खिप्पइ, ताहे पछोदइ, नत्थि कुवो दूरे वा तेणसावयभयं होज्जा ताहे सीयलए महुररुफ्तस्स वा हेष्टा सपडिगाहं घोसिरइ, न होज्ज पायं ता उहिय पुइविकाय मग्गिप्ता सेण परिउयेइ, असइ सुक्कं पि उण्होदएण उहेत्ता पच्छा परिइविज्जइ, निपाघाप चिक्खहे लणुं खणिकण पत्तणालेण विगिचइ, सोहिं च करेत्ति, एसा विही, जं पडिनियत्ताए आउक्काएण मीसेतं दिण्णं त विगिचेइ, जं संजयस्स पुव्वगहिए पाणिए आउक्काओ अणामोगेण दिण्णो जइ परिणओ मुंजइ, नयि परिणमइ जेण काखेण धंठिलं पायइ विगिचियपं, अत्थ हरतणुया पडेज्जा तं कालं पडिस्सिप्ता विगिचिज्जइ २। तेउक्काओ तहेय भायसमुत्थो आहोएण संजयस्स अगणिक्काएण कज्जं जायं—अहिउक्को

१ मसति माज्जल कर्णो पावइएसाए (पञ्चाद) एगैरुक्कं छिप्पन्ति तथा लग्नते अय दूयोक्कं तथा यदि कृण्टट भार्यस्तत्र सधैर्विद्युमयते अस्तिप्य याकः शुक्लवतो मरैए भार्ये च अयं मस्ति तथा माज्जल सिक्खेन वय्यते मूले इवरको वय्यते गल्लवपय पाभीवमीपइसंमत्ते मूळइवरक उरिक्खयते, तथा मकोदमे नास्ति दूयो दूरे वा लेनवापइमय मरैए तथा वीचहे मधुरइल्लापक्काए समविमहं म्मुत्तएयते, न मरैएत्तां तथाउज्जं दूप्पीकावं मार्गयित्वा तेन परिहायपठि, अस्तथि शुक्कमपुज्जोदेज्जात्रिक्का पञ्चाए परिहायते कर्दमे एइ उन्निक्का पयमणाठिकया लग्नते झुडिं च कुर्वन्ति पूय त्रिपिः यद् मल्लनीकठवाउक्कायेन मिश्रयित्वा वय उरिक्खयते, यदि संयदेन पूर्व एहीते पाभीयेउक्कायेज्जामोगेन इचो यदि परिणतो मुग्गते न परिणमस्ति तेन काठेय इरिड्डं प्राच्यते लउत्तं यत्र इरतमुग्गः एतेपुखं काठं प्रतीत्यय लग्नते । तेउक्कापवस्यैवात्मसमुत्थ आभोगेन संयतक्कायिकायेन कयं जते—अदिइरो

वा 'इंमिज्जइ फोडिवा वा वायगंठी वा अक्खवुद्धियां, वसहीए दीहआईओ पयिहो, पोट्टसुलं या तायेयं, पयमाईहिं
आणिए कजे कए तत्थेव पडिहुम्मइ, ण वेति तो तेहिं कडेहिं ओ अगणी तज्जाइओ सत्थेय यिगिंविज्जइ, न होज्ज सोयि
न देज्ज वा ताहे तज्जाएण छारेण सच्छाइज्जइ, पच्छा अण्णआइएणयि, दीयएसु तेहं गालिज्जइ यत्ती य निप्पीलिज्जइ
मल्लसंपुडए कीरइ पच्छा अहाठगं पालेइ, मत्तपद्धक्खायगाइसु मल्लसंपुडए काऊण अच्छत्ति, सारक्खिज्जइ, कए कजे
तइव विवेगो, अणामोगेण सेलमल्लगालोयच्छाराविसु, तहेव परे आमोएण छारेण दिज्ज यसहीए अगणिं जोइक्ख या
करेज्ज तहेव विवेगो, अणामोएणयि एए चेय पूयल्लिय या सइगालं देज्जा, तहेव यियेगो ३ । वाउक्काए आयसमुत्थ
आमोएण, कइं !, वरियणा दिइएण या कज्जं, सो कयाइ सच्चित्तो अच्चित्तो या मीसो या भवइ, काळो बुयिहो-निज्जो
हुक्खो य, गिज्जो विमिहो-उक्खोसाइ, हुक्खोयि विविहो-उक्खोसाइ, उक्खोसए सीए जाहे धतो भवइ ताहे जाय पढमपोरिसी

१ वा इकडे लब्धेयिका वा वात्तमभिययो जक्खवुद्धिपो वसतो दीर्ययाटीच। मविहा। उवरसुलं वा वापवित्तम्, एवमादिभिरानीते कर्त्तुं कृते तस्यैव प्रसिद्धिप्यते
व इयाचदा के कटिर्बोमिदवावातीवस्तस्यैव अज्यते व धरेए सोमपि व इयाहा तदा तज्जातेव छारेणाप्याज्यते पज्जाइव्यज्जतीयेनापि दीयेय्वा हेव गाल्लते
वर्त्तिमिन्वीज्जते मल्लसंपुटे किम्पते पज्जाएयपुण्डं पाळवति यच्छज्जाव्यमात्तपिणु मल्लसंपुटे इत्यादि विवृति, उवरसुलं कृते कर्त्तुं तस्यैव विवेका, अणामोगेव
केम्मत्तउक्खोप्यमात्तपिणु, तस्यैव पर धायोयेव इयाए वसती जप्पि ज्मोदिवर्त्ता कुर्याए तस्यैव विवेका । अणामोगेनापि कृते एव एवकिम्प वा याहाता इयाए
तस्यैव विवेका व वाहुक्कय वायससुत्तवमाभोगेव कर्म ? वरियणा उज्जा वा कर्त्तुं च कदाचिद् क्वचित्तोमचित्तो वा भिज्जो वा भवति, कालो विमिहा-
विज्जो इक्ख, विज्जविमिहा-उक्खहादि कज्जोमपि विमिहा-उक्खहादि उक्खे जीये वदा ज्मालो भवति तदा वावए मवज्जपोरिसी

क्षाय अचिंतो वितियाए मीसो तवियाए सचिंतो, मग्निमाए सीए वितियाए आरजो चवत्पीए सचिंतो भयइ, मंदसीए
 तइयाए आरजो पंचमाए पोरिसीए सचिंतो, वणइकाले मदवण्हे मग्ने चकोसे दिवसा नयरि दो तिज्जि चचारि पच्च य,
 एवं यत्थिस्स दइयस्स पुण्ढतस्स एसेव कालविभागो, जो पुण ताहे चेव धमिप्ता पाणियं उत्तारिजइ, तस्स य पढमे
 इयसए अचिंतो यितिए मीसो तइए सचिंतो, कालविभागो नत्थि, जेण पाणियं पगतीए सीयलं, पुण अचिंतो मग्निज्जइ
 पण्छा मीसो पण्छा सचिंतोत्ति । अणामोएण एस अचिंतोत्ति मीसगसचिप्ता गइया, परोवि एवं चेव आणतो वा वेज्जा
 अजाणतो वा, णाए तस्सेय अणिच्छंते उपरगं सकवाढं पविसिप्ता सणिय मुंघइ, पण्छा सालापयि, पण्छा वणणिगुजे
 महुरे, पण्छा सघाडियानवि जयणाए, एवं दइयस्सवि, सचिंतो वा अचिंतो वा मीसो वा होत्त सवस्सवि एस विही, मा
 अण्यं विरादेहिप्ति ४ । यणस्सइकाइयस्सवि आयसमुत्तं आमोएण गिलाणाइकज्जे मुळार्हेण गहण होज्जा, अणामोएण

१ तावसचिंतो द्वितीयानां मिम्वस्तृतीयानां सचिप्ता मग्नेमे वीते द्वितीयाया भारम्य चतुर्थ्यां सचिंतो मवत्ति, मग्नेपीप्ते तृतीयाया भारम्य पञ्चम्यां
 दोषत्वां सचिप्ता उज्जकाले मग्नेप्ये मरये उत्तुहे विवसाः परं हो मीन् चतुराः पञ्च च एवं वत्तेरितो, पूर्वप्यातस्मैप एव काळविभागः, नः पुण्ढविब प्यात्वा
 पानीय उत्तायेते तस्स च प्रपमे इत्तायेते अचिंतो द्वितीये मिम्वस्तृतीये सचिप्ता, काळविभागो नाहि वेग पानीयं प्रकृष्या वीतलं, पूर्वमचिंतो मारयेते पञ्चा
 मिम्वः पञ्चात्सचिप्ता इति । अणामोयेन एवोत्तचित्ता इति मिम्वसचिप्ती गृहीती, परोज्ज्येवनेव ज्ञात्वा इयाववात्तया ज्ञाते तस्मै एव अचिप्ति अपवरकं
 सकपादे प्रविश चरैमुज्ज्वते पञ्चाद् साकायामयि, पञ्चाइनमिक्कुअे मपुरे पञ्चाए भद्राडिकपामयि वतनया, एवं इतेरयि, सचिंतो वाअचिंतो वा मिम्वो वा
 मवण्णु सर्वेसाप्येय विधि, माग्नेय विरात्सीदिधि । वनस्पतिकविकस आत्मसमुत्थमामोगेन गहानादिकार्थीय मूलादीनां प्रहर्णे मवत्ति, अणामोगेन

वा 'डंभिज्ज' फोडिया या वायगंठी या अन्नवृद्धिर्वा, वसहीप दीहजार्जो पविहो, पोदसूख या तावेयवं, पयमारिहि
 आमिय कज्जे कए तत्थेय परिबुग्मइ, ण देति सो तेहिं कहेहिं जो अगणी तज्जाइओ तत्थेय विगिंघिज्जइ, न होज्ज सोधि
 न देज्ज वा ताहे सज्जापण छारेण उच्छाइज्जइ, पच्छा अणज्जाइएणवि, दीयएसु तेहं गालिज्जइ यत्ती य निप्पीडिज्जइ
 महगसंपुडए कीरइ पच्छा महातगं पाळेइ, मसपच्चक्खायगाइसु महगसपुडए काऊण अण्डत्ति, सारक्खिज्जइ, कए कज्जे
 तथेय विवेगो, अणामोणेण खेसमहगालोयच्छाराविसु, तथेय परो आभोएण छारेण दिज्ज यसहीप अगणिं जोइफल वा
 करेज्ज तथेय विवेगो, अणामोएणवि एए चेव पूयळिय वा सइंगालं देज्जा, तथेय विवेगो इ । याउफ्फाप आयसमुत्थं
 मामोएण, कइं !, वत्थिणा दिइएण वा कज्जं, सो कयाइ सच्चित्तो अच्चित्तो वा मीसो वा भयइ, काळो बुयिहो-निखो
 सुक्खो प, जिहो तिविहो-उक्खोसाइ, छुक्खोवि तिविहो-उक्खोसाइ, उक्खोसए सीए जाहे भयइ ताहे जाय पदमपोरिसी

१ वा इच्छते एवेरिका वा बलप्रमिद्वी बाज्जइदिवां बसतो दीर्घकालीयः प्रविष्टः उदरपुर्णं वा तावधितम्बं, एवमादिभिरासीते कथं कृते तथैव प्रसिद्धिप्यते
 न इत्यादिता है। कहेवोऽस्मिन्वासीरुदीरु सज्जते न मनेए सोमसि न इयाइ ता उज्जतेय छारेणप्याचते, पज्जाइज्जालोवेवापि इरीएग्ग। तेहं यात्थते
 वरिंविंविज्जते महुक्कसंपुदे कियते पज्जाचयपुणं पाळवन्ति मज्झिमाक्यावादिपु महुक्कसंपुदे इत्था विह्वि, संदक्कते कृते कथं तथैव विवेकः अणामोणेन
 केप्यमहुक्कमेवकायमिपु, तथैव नर कामोपेव इयाए, बसती वन्ति ज्योतिर्वां कुर्वाए तथैव विवेकः । अणामोणेवापि एते चेव इल्लिक्कं वा काट्ठारो इकाए
 तथैव विवेकः । वापुकाव बाज्जमसमुत्थमामोणेन कइं ! वत्थिणा उज्जा वा कर्वा स कयाविए वच्चित्तोमच्चित्तो वा मिज्जो वा भवति, कज्जे विविध-
 धित्तो एवम विगवन्निविधः-उत्तुज्जमि, कज्जेमसि विविधः-उत्तुज्जमि, उक्खे वीते बडा प्मातो भवति उदा वावए प्रकमपोरिसी

पृथग्याचारः प्रदक्षिता एव, अतज्जातीये-भिन्नजातीये परिस्थापनिका २ सा पुनः कर्परादिषु यथा (योगं) परिस्थापनं पुनर्वतो योद्धव्येति गार्थः ॥ गतेकेन्द्रियपरिस्थापनिका, अपुना नोपकेन्द्रियपरिस्थापनिकां प्रतिपादयन्नाह—

नोपगच्छिषिहि जा सा सा दुषिहा होह बाणुपुणीह । तत्सपणेहिं सुविधिपा ! नापवा नोतसेहिं ॥ ५ ॥

व्याख्या—एकेन्द्रिया न भवन्तीति नोपकेन्द्रिया—त्रसादयस्तैः करणभूतैरिति तृतीया, अथवा तेषु सत्सु तद्विषया वेति सप्तमी, एवमन्यत्रापि योग्य, याऽसौ पारिस्थापनिका सा 'द्वि(वि)धा' द्विप्रकारा भवति 'आनुपूर्व्या' परिपाठ्या, द्वेविध्यमेव दर्शयति—'तत्सपणेहिं सुविधिपा नापवा नोतसेहिं च' त्रसन्तीति त्रसाः त्रसाश्च ते प्राणिनश्चेति समासस्तैः करणभूतैः सुविहितैति सुविध्यामन्वणम्, अनेन कुशिष्याय न देयमिति दर्शयति, शातव्या-विज्ञेया 'नोतसेहिं च' त्रसा न भवन्तीति नोत्रसा-आहारादयस्तैः करणभूतैरिति गार्थः ॥ ५ ॥

तत्सपणेहिं जा सा सा दुषिहा होह बाणुपुणीह । विगच्छिषिष्यतसेहिं वात्ते पच्छिषिपुहिं ॥ ६ ॥

व्याख्या—त्रसप्राणिभिर्याऽसौ सा द्वि(वि)धा भवति आनुपूर्व्या, 'विकलेन्द्रिया' द्वीन्द्रियादयश्चतुरिन्द्रियपर्यन्तास्तेष्व, 'प्राणि'सि जानीहि पयोन्द्रियैश्चेति गार्थः ॥ ६ ॥

विगच्छिषिपुहिं जा सा सा तिषिहा होह बाणुपुणीह । पियत्तिपचतरो पाप्पि व तज्जाया तहा अतज्जापा ॥ ७ ॥

व्याख्या—विकलेन्द्रियैर्याऽसौ सा त्रिविधा भवति आनुपूर्व्या, 'वियत्तिपचतरो पाप्पि य' द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रिया-धाधिकृत्य, सा च प्रत्येक द्विभेदा, तथा 'चाह'—'तज्जाय तहा अतज्जाया' तज्जाते-सुख्यजातीये या क्रियते सा तज्जाता,

मद्वयं मत्ते वा कोहो पद्धिओ पिहणं वा कुलुसा वा, सो चेष पोरिसिबिभागो, पुसुद्धिओ चिरसि होज्जा, परो आग्नेण
 भिसियणं चयलगस्मीसिबाणि वा पीमूणि कुरओडियाए वा अंतो ओद्धणं करमवपहिं वा समं कंसिओ अन्नयरो वीय
 काओ पद्धिओ होज्जा, तिहाण वा पयं गहणं होज्जा, निबं तिउमाइसु होज्जा, जइ आमोगगद्विपं आमोगेण वा दिद्वे
 वियेगो, अणामोगगद्विप अणामोगदिल्लो वा जइ सरइ विगिंचित पढमं परपाए, सपाए, संचारए छट्ठीए वा पणओ
 इयेज्जा वाहे उण्णं सीरं व णारुण विगिंचणा, एसोवि वणस्साइकाओ पच्छा भंतोकाए पत्तिं विगिंचणविही, अहणं आइ-
 गलेसे सेसाणी आगरे, मसइ आगरस्स निमापाए महुराए भूमीए, अंतो वा कप्परे वा पत्ते वा, पत्त विहिंसि ॥ अत्र
 उज्जातावज्जासपारिस्वापनिकी प्रत्येकं पृथिव्यादीनां प्रवर्जितैव, भास्यकारा सामान्येन तद्वज्जणप्रतिपादनायाह—
 तज्जापपरिक्कवणा भागरमार्हसु होइ योद्धव्या । अतज्जापपरिक्कवणा कप्परमार्हसु योद्धव्या ॥ २०५ ॥ (भा०)

व्याख्या—उज्जाते—तुल्यज्यादीये पारिस्वापनिका २ सा आगराविपु परिस्वापनं कुर्यतो मयति ज्ञातव्या, आकरा—

१ पृथिवं मत्ते वा कोहो* पठितानिहं वा नकुलुसा वा स एव दीर्घपीडियणा इच्छन्। विरायसि मत्तेए पर मार्गकेन निमित्तं वरकडमिभित्तादि वा
 गीहमि कुरकोडिकायां (विप्रचदिकायां) वाज्जका सिद्धा करमदो कर्म वा कज्जिका भवणतो वा कीज्जका पठितो मत्तेए ठिकावा वैवं पाहुवं मत्तेए
 मिथं वैकमिपु मत्तेए पणामोगगुदीतमाधोगेन वा इवं विवेका अणामोगगुदीतेआमोगगहे वा यदि वक्कते क्कपुं प्रबमं वरपाहे क्कपाने संकाएके क्कपाने
 वा पक्कते मत्तेए इदोएवं सीरं वा ज्ञाता क्कामा पयोयसि वलस्सत्तिकायिका पक्काएक्काय वृत्तां विवेकमिदि। मार्गमार्गकहेरे होपादि आकरे
 मधज्जाकमेरे विज्जाकाले महुरावां धुओ अन्नयो कर्णत्त वा पाक्क वा इए विचिरिदि । * कड्डक. + कम्मिका

पृथिव्याद्याकराः प्रदक्षिता एव, अतजातीये-भिन्नजातीये परिस्थापनिका २ सा पुनः कर्परादिषु यथा (योगे) परिस्थापनं पुन्यतो वोद्भव्येति गाथार्थः ॥

नोपनिषिद्दि ॥ सा सा सा बुधिरा होइ भाग्युद्गीष्ट । तसपणेहि ॥ सुविहिया ! भावडा नोतसेहि ॥ ५ ॥

व्याख्या—एकेन्द्रिया न भवन्तीति नोपकेन्द्रियाः-असादयस्तेः करणभूतैरिति तृतीया, अथवा तेषु सरसु तद्विपया वेति सप्तमी, एयमन्यत्रापि योग्य, याऽसौ परिस्थापनिका सा 'द्वि(वि)धा' द्विप्रकारा भवति 'आनुपूर्व्या' परिपाठ्या, द्वेविध्यमेव दर्शयति-'तसपणेहि' सुविहिया णायथा नोतसेहि च' असन्धीति प्रसाः असाद्य ते प्राणिनश्चेति समासस्तेः करणभूतैः सुविहितेति सुशिष्यामन्त्रणम्, अनेन बुशिव्याय न देयमिति दर्शयति, शातव्या-विशेषा 'नोतसेहि च' प्रसा न भवन्तीति नोत्रसा-आहारादयस्तेः करणभूतैरिति गाथार्थः ॥ ५ ॥

तसपणेहि ॥ सा सा सा बुधिरा होइ भाग्युद्गीष्ट । विगोकिदिपतसेहि जाये पविदिपदि ॥ ६ ॥

व्याख्या—असप्राणिभिर्याऽसौ सा द्वि(वि)धा भवति आनुपूर्व्या, 'विकलेन्द्रिया' द्वीन्द्रियादयश्चतुरिन्द्रियपर्यन्तास्तेष्व, 'तानि'ति जानीहि पयेन्द्रियैश्चेति गाथार्थः ॥ ६ ॥

विगोकिदिपुहि ॥ सा सा सा तिबिरा होइ भाग्युद्गीष्ट । विवतिपचढते पावि य तज्जाया तहा अतज्जाया ॥ ७ ॥

व्याख्या—विकलेन्द्रियैर्याऽसौ सा त्रिविधा भवति आनुपूर्व्या, 'वियतियचढरो यावि य' द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियो-धाधिकृत्य, सा च प्रत्येक द्विभेदा, तथा 'चाह'-तज्जाय तहा अतज्जाया' तज्जाते-तुल्यजातीये या क्रियते सा तज्जाता,

तथा भवत्वाता-अतजाते वा क्रियत इति गाथार्थः ॥ ७ ॥ ॥ भायार्थस्त्वय-येद्दियानं आयसमुखं अङ्गुगा गंढारसु
 कञ्जेसु गह्विया तत्पेय विगिन्धिज्ज, सत्तुया वा आलेयणनिमित्तं करणियाससत्ता गह्विया यिसोहिता आयरे यिगिन्धेति,
 असइ आगरस्स सत्तुयहिं समं निवापाए, संसत्तवेसे वा अरयइ होज्ज अणाभोगगहण तं देस चैव न गंतयं, असियाईहिं
 गमेआ अत्थ सत्तुया तत्थ कूरं मगाइ (ग्रं० १६०००), न छइइ तदेवसिए सत्तुए मगाइ, असईए यितिए जाय ततिए,
 असइ पडिछेहिंय २ गिणइइ, येडा वा अइकमइ अज्जाणं वा, संक्किया वा मत्ते पेय्यति, घाहिं उज्जाणे देउले पडिसयस्स वा
 घाहिं रयत्ताणं पत्थरिक्कणं चवरि एक्कं घणमस्सिण पड्डं तत्थ पत्तच्छिज्जति, तिल्लि करणपपडिछेहणाओ, नत्थि जइ ताहे
 पुणो पडिछेहणाओ, विण्णि मुद्धिओ गहाय अइ सुद्धा परिमुज्जति, एगंमि विट्ठे पुणोयि मूलाओ पडिछेहिंजति, से तत्थ
 पाणा ते मत्तए सत्तुयहिं समं तविज्जति, आगराइसु विगिन्धिज्ज, नत्थि वीयरहिपसु विगिन्धिज्ज, एयं अत्थ पाणयंयि वीयपाए

१ इतिनिद्रावज्जमत्तसमुत्थं कथेता गच्छादिषु कार्येषु गृहीता तत्रैव लग्नते पशुकटा वा काष्ठेपनमिचित्तं कर्तव्यार्थं सत्तुया गृहीता विशोप्यकारे कञ्जसि असात्ताकारे
 कञ्जसु तानं विष्णोवन्ते संसत्तवेसे वा अरयइ मदेववायोगप्रदर्शनं च देवमेव न गच्छेत् कश्चित्तिभिर्गच्छेत् यत्र तत्तुकाद्यान् कूतो मागर्हते न कञ्जते तदेव
 विक्कणं पशुकटा वा अरयइ कश्चित्ति इत्येविकाए वात्तासासीविकाए अथवि प्रसिद्धिक्क २ एवमस्ति केकं वा मत्तिक्कमसि कप्पावं वा (प्रसिद्धिक्का) कश्चित्ति
 वा मागर्हते गृह्णाति बहिस्त्वापाए देवकळे प्रसिद्धिक्क वा बहिः तत्तुकाव प्रसौये उपवेकं वज्जयपूवं एवमं तत्थ प्रप्पाइयसि विक्काव कश्चित्तिप्रसिद्धिक्कवा
 गच्छि वमि तदा पुनः प्रसिद्धिक्कवा विक्को मुग्गीवीरवा वमि कूटा वरिमुज्जन्ते एकज्जां छायां पुनरपि कूटाए प्रसिद्धिक्कवति ये तत्थ प्रसिद्धिक्कवते मत्तवे कप्पुके
 समं क्वाज्जन्ते वात्तापादिषु लग्नान्ते, न कश्चित्ति वीज्जाइतेषु कश्चित्ति, एवं वा वानीयमसि द्वितीयावारे

पंडितेहिता उगादिप धुभइ, संसत्त जायं रसपहिं ताहे सपडिगहं दोसिरत्त, नरिथ पायं ताहे अंयिलिं पाडिहारियं
 मगगउ, जो छहेज सुफय अंयिलिं उहेऊणं असइ अण्णमिथि अंयिठिधीयाणि छोडूण यिगिचइ, नरिथ धीयरहिप्सु
 यिगिचइ, पच्छा पडिस्सप पाडिहारियं वा तिकाळ पडिलेहेइ विणे, जया परिणयं तथा यिगिचइ,
 भायणं च पडिअलिज्जइ, नरिथ भायणं ताहे अबवीए अणागमणपहे छाहीए जो चिक्खलो तरय खडुं खणिकुण निच्छिउं
 छिपित्ता पसणालेणं जयणाए धुभइ, एक्कसि पाणएणं भमाठेइ, संयि तरयेव धुभइ, एवं सिन्नि घारे, पच्छा कण्येइ सण्ह
 कठेदि य माल करेति चिक्खिउहेणं डिपइ कटयछायाए य उच्छाएइ, तेण य भाणएण सीयलपाणयं ण लयइ, अयसा
 यणेण कूरेण य भायिज्जइ, एवं दो तिण्णि या दिवसे, संसत्तगं च पाणयं असत्तगं च एगो न धरे, गंधेण यिसंसिज्जइ,
 संसत्तं च गहाय न हिंजिज्जइ, विराइणा होज्ज, संसत्तं गहाय न समुदिसिज्जइ, जइ परिससता अे ण हिंति ते छिति, जे

१ प्रतिक्खिबोद्धादि के छिप्पते संसत्तं जातं तससैकदा समतिप्रदं मुरखजतु काछि पात्रं तथा चिच्छिक्खिं प्रातिहारिणीं मार्गवत् न कथेत शुष्का
 चिच्छिक्खिं भार्यया वसति अन्वस्मिन्नयि चिच्छिक्खिणीजानि क्षिरावा चिच्छिप्पते नाछि वीजरीतेषु सम्यक्ते पक्खाए प्रतिस्सये प्रातिहारिके वा वप्राति-
 हारिके वा त्रिकाळं प्रतिजिण्णति निने निने कदा परिणत तथा चिच्छिप्पते माज्जनं च प्रसज्जते नाछि माज्जनं तवाज्जप्पामनागमनपये प्रापायी वः कर्म्ममकत्त
 गतं पत्तिवा निदिण्णं छिरया पप्रनासेव यत्तववा क्षिपति एकस्मः पाणीयेनार्द्रवति तद्वदि तत्रैव क्षिपति, एवं वीरु वारान् पक्खाए कप्पयति अण्णकाठेअ
 माळं करोति कर्म्मयेव छिप्पति कटकरणाएया पाच्छाएवति तेन च माज्जेव सीतकपानीर्न न सति, वडव्वावणेन कूरेण च माप्पते एवं द्वी प्रीए वा दिव
 माए संसत्तं च पाणकमसंसत्त वेळो न पारयेत्त, गन्धेन त्रिक्कते संसत्तं च शुद्धिवा न विज्जयते विराधना मयेए, संसत्तं शुद्धिवा न गुम्यते, वप्पि परि
 पाप्पानार्द्रि ये न विज्जयते ते कागिठ, ये

तथा भठञ्जाठा-अठञ्जाठे या क्रियत इति गार्थार्थः ॥ ७ ॥ ॥ भावार्थस्तय-त्रेद्विदोऽयं आयसमुत्तं जलुगा गडाइसु
 क्कम्मेसु गहिया तत्येय विनिचिज्जइ, सत्तुया पा आलेपणनिमित्तं करणियासंसत्ता गहिया विसोदित्ता आयेरे विगिचेति,
 असइ भागरस्व सत्तुएहिं सम निपाघाय, संसत्तदेसे वा करयइ होअ अणामोगगहणं तं देसं चेव न गतपं, असियाईहिं
 गमेआ वरय सत्तुया तत्य कूरं मगाइ (ग्रं० १६०००), न लहर तदेयसिण सत्तुए मगाइ, असईए पितिण जाव तत्तिण,
 असइ पडिछेहिय २ गिणइइ, वेळा वा बइक्कमइ अज्जाणं वा, सकिया वा मसे चेप्यंति, पाहिं च्छाणे देउते पडिसयस्स वा
 वाहिं रयत्ताणं पत्तरिद्धणं चयरि एळं घणमसिण पडल तत्य पल्लच्छिज्जंति, तिस्सि करणयपडिछेहणाओ, नरिय अइ ताहे
 पुणो पडिछेहणाओ, तिण्णि मुद्धिओ गहाय अइ सुब्बा परिमुज्जति, एगमि विष्ठे पुणोयि मूळाओ पडिछेहिज्जंति, जे तत्य
 पाणा ते मल्लए सत्तुएहिं सम ठविज्जंति, आगराइसु विनिचइ, एये अरथ पाणययि धीयपाए

१ इतिविचारात्मकसमुत्तं बर्कत्तम पण्डासिपु कर्णेपु गृहीता गवीर सम्यक्ते सत्तुका वा बाळेपवमिमिचं ऊर्मिकसंसत्ता गृहीता विखोएवाकरो सम्यक्ते
 कर्तुमैः तत्तं विष्णोवाते संवत्तदेसे वा कुचस्सि मयेद्वामोममहणं तं देवमेव न पचेये, वसिवादिभिर्गच्छेय एव सत्तुकाएव कुरो मार्गते न सम्यक्ते तरीव
 सिक्कए पण्डाएव मार्गवति वसति हैरीसिक्कए वाक्कएवसिक्कए वसति प्रसिद्धिक्क २ एवमि केका वागतिक्कमसि अप्पावं वा (पठिपकाः) वडिटा
 वा मात्रेके गृह्णाति वडिक्कएवाए देवकुळे प्रसिद्धक्क वा वडिः एवमार्गं मसीये उपवेळं वममयुलं एवमं तत्र मच्छाएवति विहल्ल आसिकामतिक्कएव
 वासि वडि एव पुनः प्रसिद्धेक्कया विखो मुहीमोहीला वडि इव वा ररिदुगयले एवमं एवमं एवमं एवमं एवमं एवमं एवमं एवमं एवमं एवमं एवमं
 समं व्वाच्यन्ते व्वाच्यन्ते व्वाच्यन्ते, न एवमि वीज्जदेयेपु सम्यक्ते एव एव पावीवममि द्वितीयपात्रे

वंछितेहिचा उगगाहिए छुग्मइ, ससत्त जायं रसपहिं ताहे सपडिगहं घोसिरत्त, नरिय पायं ताहे अंघिलिं पाठिहारियं
 मगउ, जो तहेज सुकयं अंघिलिं तहेऊणं असइ अणंमियि अंघिछिचीयाणि छोट्टण यिगिंचइ, नरिय घीयरहिएसु
 यिगिंचइ, पच्छा पडिस्तप पाठिहारिए या अपाठिहारियं या तिकाळं पडिलेहेइ दिणे, जया परिणय तहा यिगिंचइ,
 भायणे च पडिअण्यिजइ, नरिय भायणं ताहे अठवीए अणागमणपहे छाहीए जो चिक्खल्लो तरथ खड्ड खणिऊण निच्छिडुं
 छिपित्ता पत्तणाळेणं जयणाए छुग्मइ, पक्कसि पाणपणं भमाखेइ, तं पि तरथेव छुग्मइ, एव तिल्लि वारे, पच्छा कल्पेइ सणह
 कट्ठेहि य माळं करेति चिक्खल्लेणं-लिंपइ कटयछायाए य उच्छापइ, तेण य भाणपणं सीयलपाणय ण छयइ, अयसा-
 यणेण फूरेण य भायिजइ, पयं दो सिण्णि या दिवसे, ससत्तग च पाणयं असंतत्तगं च एगो न घरे, गंधेण विसंसिजइ,
 संसत्तं च गहाय न हिंदिजइ, विराइणा होज्ज, ससत्त गहाय न समुद्धिसिजइ, जइ परिस्तता अे ण हिंइंसि ते छिति, जे

१ प्रतिक्षिप्योद्वादिने क्षिप्यते संसत्तं जाते एतदेकदा सप्रतिपदं पुरुषयुग्मं नास्ति पात्रं तथा चिद्धिमिकीं प्रातिहारिकीं मार्गवतु, न कभेव शुभ्यं
 चिप्रित्तं भारंशिरा भवति नन्वस्मिन्नपि चिद्धिमिकीबीजादि क्षिरा न विचिप्यते, नास्ति बीजरहितेषु भव्यते पद्माद् प्रतिपदे प्रातिहारिके वा भवति-
 इति चे वा विद्वांसं प्रतिक्षिप्यति क्षिमे क्षिमे यदा परिणतं तथा विचिप्यते, माजनं च प्रकल्प्यते नास्ति माजनं तदाऽऽद्यामात्रागमनपथे क्मवाप्यं वा कर्दमकाद्य
 यद् एतद्विषयं क्षिरा पत्रनालेन पतनया क्षिप्यति एकस्म पात्रीयेवार्धवति, तदपि तत्रैव क्षिप्यति एव त्रीद् वारान् पद्माद् कल्पयति सुम्यकाडव
 माळं करोति कर्दमेन क्षिप्यति कष्टकृष्णायया बाष्पादपति, तेन च माजनेन बीतकपानीयं न काति ब्रह्मायजेन वूरेण च माज्यते एवं द्वौ त्रीद् वा दिक्-
 तान् संसत्तं च पात्रकमसंसाक वेको न धारयेत्, गन्धेन विसस्यते, संसत्तं च गृहीत्वा च विचिप्यते विरापया मभेत्, संसत्तं गृहीत्वा न मुग्यते, यदि परि
 पाठ्यान्नादि ये न दिक्कले ते कान्ध, ये

र्धं पाणा विद्वा ते मया होम्ना, एगेण पडिलेहिदं धीएण तसिणं, सुद्धं परिमुज्जंति, एवं चेय महियस्सवि गाडियदहियस्स
 नयणीयस्स य का विही !, महीए एगा उद्दी खुब्भइ, तस्य तस्य दीसंति, असइ महियस्स का विही !, गोरसघोषणे,
 पच्छा सण्होदयं सियसाविज्जइ, पच्छा महुरे वातलोदप, तेसु सुद्धं परिमुज्जइ, असुद्धे तह्येय वियेगो दहियस्स, पच्छओ
 वयन्ता गियत्ते पडिलेहिज्जइ, तीराए सुत्तेसुवि एस विही, परोयि आभोयणाभोयाए ताणि दिज्जा ॥ तइदियाण गहणं
 सणुयपाणाण पुवभणिओ विही, तिलकीइयायि तह्येय दहिप या रक्षा तह्येय छगणकिमिओयि तह्येय संधारगो या गहिओ
 पुणाइणा णाए तह्येय तारिसप कहे संक्कामिज्जइ, उदेहियाहिं गहिप पोत्ते गलिय तस्स विगिंघणया, ताहे तेसिंयि लोढाइ
 ज्जइ, तस्य अइति लोए, छप्पइयाज विसामिज्जंति सचदियसे, कारणगमणं ताहे सीयलए निपायाए, एवमार्हण तह्येय
 भागरे निवाथाए वियेगो, कीइयाहिं संसत्ते पाणाए जइ जीवंसि त्विप्यं गलिज्जइ, अहे पडिया लेयाडेणेव हस्येण उद्धरेयथा,

१ च प्राणिनो यस्मिन् पृथा मधेयुः एकेव प्रतिसिद्धितं द्वितीयेन दुर्धरेण गोरसस्यापि म्पठितल इन्द्रो नवनीतल च को
 विधिः ? तच्छरीकाया विष्यते तत्र तत्र यस्मिन्ने वसति तत्र को विधिः ? गोरसबाबलं पञ्चापुष्पोद्दं श्रीपट्टीवते पञ्चाए मन्दुरं तन्मुकोद्दं तेषु सुद्धं पार
 मुज्जते नमुद्धे तथैव विधेको वसः पञ्चाए गच्छत जालच्छन्तः प्रतिलेखयन्ति (उदध्याये) सीरादिषु सुतेष्वपि पूष विधिः परोज्यायोगावात्मोगाग्ना
 वानि एषाए ॥ श्रीश्रिज्जन्तां मह्यं सन्नुमाविर्वा पूर्वमग्निरो विधिः शिक्कडीटका अपि तथैव इति वा एतां तथैव गोमचकुमबोमिपि तथैव संस्कारको वा
 गृहीतो हुज्यदिग्धिः ताते तथैव तारसे क्यहे संस्कारयन्ते उदेहियमिर्गृहीते पोत्ते वासि तल विधेकः, तदा वातामसि जलतारं ठिकवते तवापवन्ति कल्लाये
 वइएदिक्का विज्जाम्यन्ते सस विवसाए, कारये यममं तदा धीयत्ते निष्प्राजाते एवमार्हीनां तथैवाकरो निष्प्राजाते विधेकः कीइयाहिं संसत्ते वावीये नदि
 जीवन्ति किमं गस्सये जलपसिडा छेवइतिव इत्थेनोद्धरंभ्या,

भ्रंशेयद्वयं चेव पाणयं होइ, एवं मक्खियादि, संघाठपण पुण पणो भत्तं गेणहइ मा चेव छुब्भइ, पीओ पाणयं, हयो
 अठेयाडओ चेय, जइवि कीडियाड मइयाड तहयि गळिज्जंति, इइरहा मेहं उवहणंति मच्छियाहिं घमी इवइ, जइ सहु-
 छोगमाइनु पूयरओ ताहे पगामे भायणे छुहिंता पोत्तेण दइरओ कीरइ, ताहे कोसएणं खोरएण वा उक्कहिज्जइ, योव
 एण पाणएण समं विगिंचिज्जइ, आउक्कयं गमिस्ता कहेण गहाय उदयस्स ठोइज्जइ, ताहे अप्पणा चेय सत्य पइइ, एवमाइ
 तेइदियाणं, पूवळिया कीडियाहिं ससत्तिया होजा, सुक्कओ वा कूरो, ताहे द्रुसिरे विक्खिरिज्जइ, तदेव सत्य ताओ पवि
 सति, मुहुत्तयं च रक्खिज्जइ जाव विप्पसरियाओ । चउरिदियाण आसमक्खिया अक्खमि अक्खरा उक्कहिज्जइइति मेप्पइ,
 परइत्ये भत्ते पाणए या जइ मच्छिया त अणेसणिज्जं, संजयइत्ये चउरिज्जइ, नेह पडिया छारेण गुंडिज्जइ, कोत्थलगरिया
 या यच्छत्ये पाए वा परं करेज्जा सबियेगे, असइ छिंदित्ता, अह अन्नंमि य घरए सकामिज्जति, सथारए मंकुणाणं

१ अठेयहरेव पानीच भवति एवं मक्खिअ जपि संघाठकेण पुनरेको मच्छ यूहति, मैव एतद् द्वितीयः पानीच इच्छोप्तेपङ्कदेव, पचपि कीटिका
 मृत्ताद्यपि गाम्भ्ये इतरथा मेपासुपहन्तुः मक्षिकाभिर्वाग्निर्मभवति यद्दि तन्मुजोदकसिपु एतरकात्वा मन्मथो भावने क्षिप्त्वा गोतेनाच्छाद्वर्गं क्रियते ततः
 कोरोन भोरकेय वा विष्कम्भपन्थे स्त्रोकेव पानीयेन समं समन्थे अन्काय प्रापन्व काष्ठेव गृहीत्वोदकप्रे श्रियन्ते तदाऽऽयमैव तत्र पतन्ति एवमादिस्त्रीमित्रपाणा
 एतद्विअ कीटिकाभिः संसज्ज्य मवेए मुक्को वा कूरः तथा गुपिरे निक्कीवंते तदैव ताः प्रविशन्ति मुहुत्त च रक्खन्ते वावग्निप्रयुताः ॥ चतुरिंशिपणो
 भवमक्षिका जपणः दुग्धिपदं विष्कम्भपायन्ति इति यूहन्ते, पाइत्ये मत्ते पानीये वा यद्दि मक्षिकात्वादेनपवीच संभवइत्ये श्रियन्ते, सेहे पडिताः सारेणावगुच्छयन्ते
 कोप्पलकारिका वा पये पात्रे वा गृहं कुपोद सवैविदेका, जसति पिप्प्या, जयाम्भसिन् गृहे वा संजयन्ते, संकारे मकुणाणं

यं पाणा विद्या ते मया होव्या, एगेण पढिछेदियं धीएण तविण्णं, सुद्धं परिमुञ्जंति, परं येय महियस्सयि गाडियदहियस्स नवणीयस्स य का विही !, महीए एगा उद्दी खुब्भइ, तथ तथ दीसंति, असइ महियस्स का विही !, गोरसघोयणे, पण्ठा उण्होदयं सियळाविज्जइ, पण्ठा मडुरे भाउलोदए, तेसु सुद्धं परिमुज्जइ, असुद्धे तहेय यियेगो दहियस्स, पण्ठओ उयन्ता यियत्ते पढिछेहिज्जइ, तीराए सुत्तेसुवि एस विही, परोयि आभोयणाभोयाए ताणि दिज्जा ॥ तेइदियाण गहणं सत्तुयपाणाण पुबभणिओ विही, तिलकीइयायि तहेय दहिए धा रत्ता तहेय छगणकिमिओयि तहेय संपारगो धा गहिओ पुणाइणा णाप तहेय तारिसए कठे संकामिज्जइ, उदेहियाहिं गहिए पोत्ते णरिध सस्स यिगिचणया, ताहे तेसियि छोदाइ ज्जइ, तथ अइति छोए, छप्पइयाउ यिसामिज्जति सत्तदियसे, कारणगमण ताहे सीयलए निवायाए, पयमार्इण तहेय आगरे निवापाए विवेगो, कीइयाहिं संसत्ते पाणए जइ अीर्यंति स्सियं गलिज्जइ, अहे पढिया छेयाडेणेव हुरेण उद्धरेयया,

१ च प्राप्तिं पदमे धृता मवेज्जु पदेव प्रसिद्धेयितं द्वितीयेन तृतीयेन शुद्धं परिमुञ्जन्ति एवमेव गोरसज्जायि पढिच्छस्स एमो नवणीयस्स च को विधि ! तद्वीर्यज्ज विच्छते तत्र तत्र पदमन्ते असति तत्र को विधि ! गोरसज्जायं नवानुज्जोदकं सीतवीर्ये वज्जा मडुरं तन्मुकोदकं, तेसु सुद्धं परि मुज्जते नमुद्धे तथैव विवेको दमः वज्जाए एण्णए अयएण्णए प्रसिद्धेयन्ति. (उद्व्यादे) तीरादिषु सुहेय्ये इव विधिः परोज्ज्यायोगावाभोयाम्भा वानि इयाए ॥ श्रीशिवरात्रौ प्रद्वं अण्णुयामिनां एवमन्ति विधिः तिलकीयक नयि तथैव इमि वा रत्ता तथैव गोमनकुमयोमयि तथैव संस्कारको वा एहीतो हुनारिभिः ज्ञाते तथैव ताटो काहे संज्जामन्ते इदेहिकाभिर्गोहीते पोते नादि तज्ज विवेकः, यथा तातामयि नवतार्ये क्विक्वते तज्जायन्ति ज्ज्ज्जामे इदपरिचय विज्जामन्ते एत विवस्यइ, कारणे गमर्नं तथा अीर्यंते निष्पांताते एवमादीनां तथेवाहरे निष्पांताते विवेकः कीरिकादिः संज्जे पाणीये नयि बीर्यं विमं गस्सते नवानपठिता छेपकुत्तेव इत्थेवोद्वेय्या.

इति सचिन्ताः—जीवद्विरित्यर्थः, सुविहितेति पूर्ववत् 'अद्वित्तेहि च पायव'ति अयिद्यमानचित्तैश्च—मृतैरित्यर्थः, ज्ञातव्या-विशेषयति गाथास्वरार्थः ॥ १० ॥ इत्थं तावदुद्देशः कृतः, अधुना भावार्थः प्रतिपाद्यते, तत्र यथा सचित्तसंयतानां प्रवृत्तपारिस्थापनिकासम्भयस्तथा प्रतिपादयन्नाह—

अयमोगः अत्रेव च नपुंसकानां गुणोद्देशः सचिन्ता । बोधित्वं तु नपुंसके सेसे काळ पठित्वा ॥ ११ ॥

व्याख्या—आमोगनमाभोगः—उपयोगविशेषः न आभोगः अनाभोगस्तेन 'कारणेन वा' अशिवादिषष्ठेन 'नपुंसकादियु' दीक्षितेयु सरसु भयति 'सचिन्ता' इति व्ययद्वारात् सचित्तमनुव्यसंयतपरिस्थापनिकेति भावना, आदिशब्दाज्जुद्धिपरिग्रहः, तत्र भावार्थं विधिः—योऽनाभोगेन दीक्षितः स आभोगित्वे सति व्युत्सृज्यते, तथा चाह—'बोधिसरणं तु नपुंसके'स्त्रियुत्सृजनं—परित्यागरूपं नपुंसके, कर्तव्यमिति वाक्यशेषः, तुदाब्दोऽनाभोगदीक्षित इति विशेषयति, 'सेसे कालं पठित्विच्छन्ति' शेषः कारणदीक्षितो ज्ञादिर्या, तत्र 'कालं'न्ति यावत्ता कालेन कारणसमाप्तिर्भवत्येतावन्त कालं ज्ञादौ वक्ष्यमाणं च प्रतीक्ष्येत, न तावद्व्युत्सृजेत् इति गाथास्वरार्थः ॥ ११ ॥ अयं किं सुरकारणं येनासौ दीक्ष्यत इति ?, तत्रानेकमेव कारणमुपदर्शयन्नाह—

अस्मिन्नेव भोगोऽपि तावदुद्देशः सचिन्ता । नेकमेव उचितं तावत्तद्वत्सचिन्ता ॥ १२ ॥

व्याख्या—'अद्विष्ट' इत्यन्तरकृतं व्यसनम् 'अयमौदर्य' दुर्भिक्षं 'राजद्विष्टं' राजा द्विष्ट इति 'भय' प्रत्यनीकेभ्यः 'आगाह' भृशम्, अयं यागादशब्दः प्रत्येकमभिसम्भश्यते अशिवादिषु 'ग्लानत्वं' ग्लानभावः 'उत्तमार्थः' कालधर्मः,

पुनरागच्छिष्य तदेव येप्समाने पायपुच्छे वा, अत्र तिष्ठि वेडाठ पडिउहिअंतो दिवसे २ संसज्जइ साहे तारिसपहिं चैय कट्ठेहिं संकाभिज्जंति, पंडप एवं चैय, भमरस्सवि तदेव विवेगो, सअंइए सकट्ठो विवेगो, पूतरयस्स पुवभणिओ विवेगो, पयमाइ अहासंभयं विभासा कायवा । गता विक्खेउग्गियत्तसपारिस्स्यापनिका, अपुना पयोउद्रियत्तसपारिस्स्यापनिकां यियुण्वज्जाह—

वंचिदिपदि वा सा सा इमिहा रोइ जामुउदीप । मणुपदि च तुमिदिवा भावजा भोयमणुपदि ॥ ८ ॥

व्याख्या—पञ्च स्यसादीनीग्गियानि येषां ते पञ्चेग्गिया—भनुप्यादयस्सैः करणभूतैस्तेषु या सत्सु तद्विषयाऽसौ पारिस्स्यापनिका सा द्विविधा भवत्सानुपूर्व्या, मनुष्यैस्तु सुविहिता ! ज्ञातव्या, ‘नोमनुष्येख’ तिर्यग्भिः, चन्द्रदस्य व्यपयहितः सम्वच इति गाथाकारार्थः, ॥ ८ ॥ भावार्थं सूपरिष्टाद्वस्यामः ॥—

मणुपदि जलु वा सा सा इमिहा रोइ जामुउदीप । संज्जमणुपदि एह भायवाभंसंज्जपदि च ॥ ९ ॥

व्याख्या—मनुष्यैः सल्लः पाऽसौ सा द्विविधा भवति आनुपूर्व्या संयतमनुष्यैस्तया ज्ञातव्याऽस्यतैश्चेति गाथार्थः ॥ ९ ॥ भावार्थं सूपरिष्टाद्वस्यामः—

संज्जमणुपदि वा सा सा इमिहा रोइ जामुउदीप । तच्चिसेदि सुविदिवा ! जच्चिसेदि च भावजा ॥ १० ॥

व्याख्या—‘संयतमनुष्यैः’ साधुभिः करणभूतैर्याऽसौ पारिस्स्यापनिका सा द्विविधा भवत्सानुपूर्व्या, सहा चित्तेन वर्तन्त

१ पूर्वपूरिते तदेव पुनरागच्छे वा यदि सिद्धो जातः प्रविष्टिस्त्वभाभो दिवसे दिवसे संसृज्यते तथा सादरीरेव कतिः संसृज्यते इत्युक्तेऽप्येवमेव भमरस्यापि निवेकसदृशं निवेकः, साग्रे एकाहस्य निवेकः पुनरागत्य पूर्वमभिलो निवेकः पुनरागच्छे कथादीनमर्थं विधाया कर्तव्यम् ।

च विपरीयं घर्मकथां संज्ञिनः कथयेत् राजकुले ब्यवहारम्, इत्थं विनिश्चनं कुर्यादिति गाथाश्रुतार्थः ॥१३॥ भावार्थस्त्वयं-
 पयंस्तरस कष्टिपट्टओ से कीरइ, भणइ य-अम्हाण पवर्यंताण एवं चैव कयं, सिहली नाम सिहा सा न मुडिअइ, छोओ
 ण कीरइ, कत्तरीए से केसा कप्पिज्जंति, छुरेण वा मुडिअइ, नेच्छमाणे लोओवि कीरइ, जो नज्जइ जणेण जहा एस
 नपुसगो, अनज्जंतेवि एवं चैव कीरइ जणपच्चयनिमित्तं, वरं जणो जाणतो जहा एस गिहत्थो चैव । पाठग्गहणेण बुविहा
 सिक्खा-गहणसिक्खा आसेवणसिक्खा य, तस्य गहणसिक्खाए भिक्खुमार्गेण मयाइं सिक्खविज्जंति, अणिच्छमाणे जाणि
 ससमए परतिस्थियमयाइं ताणि पाठिज्जंति, तपि अणिच्छते ससमयवत्तवयाएवि अस्माभिहाणेहिं अरथविसवादणाणि
 पाठिज्जति, अहवा कमेण चत्तस्यपहत्त्या से आज्ञायया दिज्जंति, एसा गहणसिक्खा, आसेवणसिक्खाए चरणकरण ण गाहि
 ज्जइ, किंतु-वीयारगोयरं धेरसजुओ रत्तिं दूरे तरुणाण । गावेइ ममंपि तओ येरा गाहिंसि जप्तेण ॥ १ ॥ धेरग्गकहा

१ प्रव्रतः कष्टिपट्टस्य कियते भवति च-अस्माकं प्रव्रततामेवमेव इत्थं, सिहली नाम सिहा सा न मुडिअते कोओ न कियते कर्त्तव्यं वल्ल केसाः
 कवच्यन्ते दुरासेन वा मुण्डयते अनिच्छति कोओऽपि कियते वो ज्ञायते जनेन बभैव नपुंसकः, अज्ञापमानेऽपि पूर्वमेव कियते जवप्रज्ञपनिमित्तं वरं बबो
 ज्ञानानु बभैव गृहस्य एव । पाठ्यहणेन द्विविधा शिक्षा-प्रहणशिक्षा आसेवणशिक्षा च तत्र प्रहणशिक्षायां भिक्षुकदीनो भवति पिडयन्ते, अनिच्छति यान्ति
 स्वसमये परतीर्षिकमदाति तान्ति पाठ्यन्ते तपि अनिच्छति ससमयवत्तव्यतामपि ज्ञान्याभिवातेरर्थेभिसंज्ञाद्वयानि पाठ्यन्ते अथवा ज्ञमेव विपर्वस्यस्यै
 आकापका रीचन्ते, एसा प्रहणशिक्षा आसेवणशिक्षायां चरणकरण न प्राकृते किन्तु विचारगोचराः, स्मरितसपुत्रो राज्ञो दूरे वल्लानां पाठन सामपि
 (वक्ष्य भवति) तदा स्मरिता प्राहचन्ति पठेन ॥ १ ॥ धेरत्तपकहा

‘ज्ञानं’ सुतादि सया ‘दर्शनं’ तत्प्रभायकशास्त्रसंघर्षं ‘चारित्र्यं’ प्रतीतम्, परेष्वन्यादिपूषकुरुते यो नपुसकादिरसो दीप्त्यत इति, चर्क च-‘रायदुष्टमपसुं’ ताण्ड निवस्स याअभिगमणह्वा । वेज्जो य सय तस्स प तप्पिस्सइ या गिताणस्स ॥ १ ॥ गुरुणोव अप्पणो वा प्पाणाई गिण्हमाणि तप्पिहिई । अचरणदेसा गिन्ते सप्पे ओमासियेहिं या ॥ २ ॥ प्पय्हिं कारणेहिं आगादेहिं तु ओ व पमावे । पंकाई सोलसयं क्कप व क्कजे प्पिणिचणया ॥ ३ ॥’ जो सो असियाइकारणेहिं प्पायिज्जइ नपुं सगो सो बुचिहो-आपमो य अजाणमो प, जाणओ जाणइ जह साहणं न पट्टइ नपुसमो प्पायेउं, अयाणओ न जाणइ, तस्य जाणमो पण्णविज्जइ जह ण वट्टइ तुम्ह पवज्जा, णाणाइमगगिराहणा ते भविस्सइ, ता परत्थो चेय साहणं वट्टउ सो ते विवळा निज्जरा भविस्सइ, जइ इच्छइ लहं, अह न इच्छइ तो तस्स अयाणयरस य कारणे प्पायिज्जमाणाण इमा सयप्पा कीरइ--

अविपट्टइ न विट्ठो क्करीवा मंहु ओव सोवे व । वग्गमक्कइमविराज्ज ववहामिदिक्कल कुम्मा ॥ इतरं ॥ १३ ॥
 व्याख्या—कडिपट्ठगं चास्स कुर्पात्, शिखो चानिच्छताः कर्त्तरिकया केसापनयनं ‘भंजु’ चि मुण्डनं वा लोचं वा पाटं

। रात्रिद्विषयेषु क्कत्तदीव सुपल वाअभिगमवाच्यं । वैमो वा क्कयं तल्ल वा प्रसिज्जामरिप्पति वा म्हावड् ॥ १ ॥ गुरोवोअयमो वा ज्ञानादि गृह्णकत्तवेति । अचरणदेसादिगण्डाः तत्त्वमिति भवमासिदेषु वा ॥ २ ॥ परेष्वन्यादिषु कारयेषु तु वट्ठु प्रकाशयति । पण्णहिं वोडयवे इते तु क्कयं विवेका ॥ ३ ॥ वा तस्य जाणकः प्रकाशयते वया न कर्त्तते तव प्रज्जा ज्ञानादिमार्गविराजता ते अविप्पति तट्टइ स्थित एव साएवा (नपुसमे) कर्त्तल तल्लो विट्ठुवा विट्ठरा परिप्पति कर्त्त, जय वेक्कति तया वक्कावक्कल न क्कयं प्रमाज्जमावापामिचं वतवा किमये ।

च विपरीयं धर्मकथां संश्लिनाः कथयेत् राजकुले व्यवहारम्, इत्थं विनिश्चयं कुर्यादिति गाथाश्रारथः ॥१३॥ भावार्थस्त्वर्थ-
 धैर्यतस्तु कष्टिपटुओ से कीरइ, भणइ य-ग्रन्थाण पययताण एयं चेव कयं, सिहली नाम सिहा सा न मुहजइ, लोओ
 ण कीरइ, कत्तरीए से केसा कप्पिज्जति, छुरेण वा मुहज्जइ, नेच्छमाणे लोओवि कीरइ, ओ नज्जइ जणेण जहा एस
 नपुंसगो, अनज्जतेवि एयं चेव कीरइ जणपययनिमित्त, वरं जणो जाणतो जहा एस गिहस्यो चेव । पाठगहणेण बुविहा
 सिप्पता-गहणसिक्खा आसेवणसिक्खा य, तस्य गहणसिक्खाए भिक्खुमार्गेण मयाइ सिक्खविज्जंति, अणिच्छमाणे जाणि
 ससमए परित्थियमयाइ ताणि पाठिज्जंति, तंपि अणिच्छंते ससमयवसययाएवि अस्माभिहाणेहिं अस्थविसयावणाणि
 पाठिज्जति, अहया कमेणं चइत्थपइत्था से आआवया दिज्जंति, एसा गहणसिक्खा, आसेवणसिक्खाए घरणकरण ण गाहि
 ज्जइ, किंतु-धीयारगोयरे धेरसंजुओ रत्तिं दूरे तरुणाण । गाहेह ममपि तओ थेरा गाहिंति अत्तेण ॥ १ ॥ धेरगकहा

१ प्रव्रतः कटिपटुस्तु क्रियते भवति य-अस्माकं प्रव्रततामेवमेव कृत्वा, सिहली नाम शिखा सा न मुह्यते कोचो न क्रियते कर्तव्यं तस्मै केसाः
 कथ्यन्ते पुरायेन वा मुह्यन्ते अत्रिच्छति कोचोऽपि क्रियते, यो ज्ञापते जनेन यथैव नपुंसकः, अज्ञातमात्रेऽपि एवमेव क्रियते जगत्प्रत्ययिनिमित्त, वरं वनो
 जगत्तु कथैव गृह्यते एव । पाठ्यत्वेन द्विदिपा शिक्षा-ग्रहणशिक्षा आसेवणशिक्षा च तत्र ग्रहणशिक्षायां भिक्षुकारीनां भवति शिक्षन्ते अत्रिच्छति यानि
 स्वमये परीक्षितमन्त्रानि तानि पाठ्यन्ते तदपि अत्रिच्छति स्वसमवच्छिद्यतामपि अस्यामिधार्मिकसिक्खाद्वयानि पाठ्यन्ते, अथवा कमेण विपर्ययाद्यस्मै
 आकापका इवन्ते एता ग्रहणशिक्षा आसेवणशिक्षायां चरणकरणं च प्राप्नोते किन्तु विचारणोचराः स्वविरसपुत्रो राज्ञो दूरे तद्व्यानी, पाठय मामपि
 (वरा भवति) तदा स्वविरा ग्राहयन्ति यथेव ॥ १ ॥ धैरापकका

विसयाण य जिंदा चठणिसियणे गुप्ता पुक्कल्लिए य वटुसो सरोसमिय तज्जए तरुणा ॥ २ ॥ सरोसं तज्जिज्जइ यरं
 विप्परिणमंतो, - 'धम्मकहा पाठिसि य, कयकम्मा वा से धम्ममप्पत्तंति-मा इण परंपि सोयं अणुपया दिस्स जो तुग्गं
 ॥ १ ॥ सन्निसि दारं ॥ एवं पन्नविओ ज्जो नेच्छइ ताइ- 'सुनि स्वरकंमिया वा भेसिंति, कओ इइस संयिगो? । नियसद्धे या
 दिक्खिओ एपहिं बनारं पडिसेहो ॥ १ ॥ सण्णी-सावओ स्वरकंमिओ अहमइओ वा पुयगमिओ त भेसेइ-कओ एस
 पुग्ग मग्गे न्पुसओ !, सिग्गं नासुच, मा णं ववरोवेदामोसि, साहुणोपि उ न्पुसग धर्यति-इरे एस अणारिओ मा यव
 रोधिज्जिहिसि, सिग्गं नत्ससु, जइ नहो छइ, अह कयाइ सो रायवळं उवद्वायेज्जा- एप ममं दिक्खिज्जण घाटति एयं, सो
 य यवहारं करेज्जा 'अघाए' इति अइ रायवलेणं ण णाओ एपहिं धेय दिक्खिओ अस्से वा जार्णतया नरिथ ताहे भण्णइ-

१ दिक्खल्लं य विप्पा कयावमिपीदने एसा, स्वकिंते य वटुसा सरोसमिय उरंयसि तरुणा ॥ २ ॥ सरोसं तरुंते यरं विप्परिणमन्- 'धर्मकया' पाठ
 न्ति वा तुक्कल्लं वा ठप्पे धर्ममाप्पत्तंति-मा जइ परायसि कोकं जज्जुज्जानि इरीका य उव ॥ १ ॥ संयीति दारं य एवं यज्जापितो यरं नेप्पसि तरा
 संयिगा करकर्मिका वा यापवन्ति कुत इहिय संयिगा ? यूपविट्टे इरिक्खिवा वा एवैवत्ताते पडिसेवा ॥ १ ॥ संयी-आवकाः करकर्मिओ पयावद्वाओ वा पुर्वज्जा-
 पितवं मापपत्ति-कुत एव पुप्पाकं मग्गे न्पुसका ? जइने वत्तण्ड, मा तं ववरोसिपि, कावयोमयि तं न्पुसकं वदन्ति-इहो भेपेउज्जाओ ववरोसिपि
 नत्स वपि नहो कइ जव कयाविए य रावडुकुपविट्टेय-पुत्ते मा इरीक्खिवा विक्कावन्ति पुर्व, य य ववहारं कारयेय, अज्जाव इति यदि राजकुलेन य
 वाठेयैरेव इमिक्कित्तोउत्ते वा ज्जावका य सन्ति तरा यपन्ति-

नैन एस समणो वेण्डह से नेयरयं खोलपट्टकाइ, किं अम्ह परिसं नेयरयंति !, अह तेण पुवं चेव ताणि नेच्छयाणि ताहे
मण्णइ-एस सयंगिहीयडिगी, ताहे सो भणइ—

गरीयलिगी, ताह सा मणइ—

अध्यापिको मि पुरहि बय वडिबहा । ता । अकनकादे १३२९

पुनः प्रसिद्धं करण्डं सप्ततमोदम् । वारिष्यन् नन्दान्द्रासात् ॥ १६ ॥
निष्पाञ्चक्राभाजं सा चेद विर्मिये खल्ला ॥ १७ ॥

गाथात्रयं सूत्रसिद्धं, अहं कथां सौ धनुसयणो राययल्लहो धा न सक्कइ यिगिच्चिं तत्थ इमा जयणा—
 जे भुज्जुणा मुखा लल्लवत्तयाअ योइए उअ

कावाकिट्ट सारखे राष्ट्रजिपबसहकिगकनन । बहुपयपडापु कायड । बहापु बापड ।

कायालिङ्ग सरस्वते शङ्खान्नपत्रसङ्काशाङ्गनाम । वेदुम्बगो भणयते ।
 व्याख्या—‘कायालिङ्ग’सि वृथाभागीत्यर्थः, कापालिकलिङ्गरूपेण तेन सह भयति, ‘सरस्वतो’सि सरजस्वकलिङ्गरूपेण,
 भीतलिङ्गरूपेणेत्यर्थः, ‘तघणिण्य’सि रक्तपट्टलिङ्गरूपेण इत्थं ‘वेदुम्बगपत्र’ नरेन्द्रादिविशिष्टकुलोद्गतो वेदुम्बगो भणयते,
 तस्मिन् प्रयोजिते सति कर्तव्यं ‘विधिना’ सकलक्षणेन ‘व्युत्सृजन’ परित्याग इति गार्थः ॥ १७ ॥ भाषार्थस्तथा—

१ नैव अस्य प्रोक्तं तत्त नैप्यं बोधयद्वादि विमस्याकमीदृशं नैप्यमिति ! अथ तेन पूर्वमेव तानि चेष्टानि तथा मन्वाते-पुन स्वर्गपरीवकिङ्का, तथा स मन्वति-अप्यारितोस्मर्येतैरेव मतिरेषा, किं चाबीठा! तथा छित्तकमादि जपपति क्वसिः क (ब) छित्तादि? ॥ ५ पूर्वोपरर्धपुञ्जं वैराग्यकरं स्वतन्त्रम विवक्ष्यम् । पौराणमर्धमागव्यापानिबल भवति सूत्रम् ॥ १ ॥ ये सूत्रगणा राजास्त्रिपरीवामि ग्राहयेत् पूर्वम् । विस्तीर्यकारणानां सैव श्वागे यतया ॥ ३ ॥ अथ कदाचित् स यदुल्लङ्घनो राजावर्तमानो वा न सक्तवते विवेकं तन्निपा यतया

विषयसुखमयपुरुषार्थमिदं नामिदं तदनुभवसहायिनीति चेति । भिन्नकदाचो भगवान् पश्यद् इह ब्रह्म परस्मिन्परी ॥ १८ ॥
 दुमप्य समस्य नाम्यसि विद्याचो भिन्नकदाचो भिन्नकदाचो भिन्नकदाचो । नासद् विस्तृतमाहसु ज्योत्स्व ततोवि विपलाह ॥ १९ ॥

गाथाद्वयं निगदसिद्धं, पैसा नपुंसगविनिर्घणा भणिया, इयाणि अदुयसपया—

किञ्चिदो न होइ बडो आसा सरीरे न करबडो य । मासाबडो तिबिहो बळमम्मल पळमूओ न ॥ २० ॥

व्याख्या—सत्य अलमूयओ अहा अछे मुडो मासमाणो बुडुबुडेइ, न से किञ्चिदि परियच्छिअइ परिसो जस्स सडो सो अलमूओ, पळओ अहा बुडुपइ पळगमूओ, मम्मणो जस्स यायाउ लंघिअइ, एसो कयाइ पयावेजा मेहाविचिकाउ अलमूयपळमूया न कर्पयंति पयावेचं, कि कारणं ?—

इंछबलवचरीसे छये न समिइंसु करलओय न । इबदिइसि न मेणइइ अळमूओ पळमूओ य ॥ २१ ॥

बालाबहा दिसा मासाबडो बरबळो तस्स । सो न बहियो य भिषमा माहण रुगुह बहिराये ॥ २२ ॥

तिबिहो सरीरबडो रबि मिल्खे न होइ रंजणप । पणहि कारवेहि अळुस्स न कर्पई विपला ॥ २३ ॥

बडाये पळिमंओ भिन्नाचरिबाप अपरीइलो य । दोसा सरीरबडो गण्डे पुन छो अणुण्णाओ ॥ २४ ॥

गाथाचतुष्कं सूत्रसिद्धं, कारणंतरेण तस्य य अणोचि इमे भवे दोसा,—

१ इह अणुचरिबेओ भविता इहावीं बडुबळमवा—तत्र अळमूओ बका बळे भूविओ मासमात्रः ब्रह्महावते न तत्र किञ्चिदसि परीइवते ईरसो बल बय्यः स अळमूओ पळओ बका बुडुपते इच्छमूओ । मम्मणो बळ बाच । एवकलिं पय कयाचिद प्रमाउवते मेवावीतिउरवा अळमूओरकमूओ न अन्वेते प्रमाउवति, कि अणवन्दी—अणान्तेरेण तत्र आन्वेड बीमे मयेबुदोया,

मिबबलमवपुवर्णमि बामि तद्वनवसहामिर्न ईति । मिबबलमवपुवर्णमि ॥ १८ ॥
 पुनरु समरं नाममि विमपुवर्णमि मिबबलमवपुवर्णमि । मासह मिबबलमवपुवर्णमि विमपुवर्णमि ॥ १९ ॥

गाथाश्रयं निगदसिद्धं, ऐसा नपुंसगविर्गिचणा भगिया, इयाणि अजुवसपया—

मिबिहो व होइ बहो मासा सरीरे व भरनबहो व । मासाबहो मिबिहो वकमममल एकमूको व ॥ २० ॥

ध्यास्या—तत्त्व अलमूयको बहा सखे युद्धो मासमाणो सुबुबुबेइ, न से किंचिवि परियच्छिजइ एरिसो जस्स सधो
 सो अलमूयो, एलको बहा युधुपइ एलगमूओ, मम्मणो जस्स धायाट खंविजइ, एसो कयाइ पपावेज्जा मेहायित्तिकावं
 अलमूयपलमूया न कर्णति पपावेवं, किं कारणं ?—

इयवपुवर्णमिरे तवे व सभिर्इसु कपजजोप व । कबिर्इति न मेणइइ अलमूको एकमूको व ॥ २१ ॥

मासाबहा दित्ता मासाबहो कपजको तत्त्व । हो व बहिसो व मिबमा गाहन उडुह बदिगएवे ॥ २२ ॥

मिबिहो सरीरबहो वंवे मिल्ले व होइ वंदनप । पुपहि कारवेहि अजुस्स न कपई दित्ता ॥ २३ ॥

बदावे पकिर्मको मिबबाबदिबाप कपदिहल्लो व । होवा सरीरबहो वंवे पुप हो कपुज्जाको ॥ २४ ॥

गाथाश्रयं सूत्रसिद्धं, कारणंतरेण तत्त्व य अण्णेवि इमे भवे दोसा,—

१ एव अण्णविरेवे पण्णित । इयावी अजुवकममला—तव अलमूको बहा बळे मृष्टितो मावमलः मृष्टमृष्टावते न तव किंचिवि पटीवते इरको
 वल वपुः य अलमूको एरको वहा सुहले एरकोवः । मम्मणो वल वलः एवकमि, पुव कपुवित् प्रजावते मेवावीतिहवा अलमूकोवकमूको न
 वन्नेवे प्रजावति, किं कारणम्?— कारणंतरेण तव वल्लेऽपीमे सपेजुपेका,

कुम्पण्डितम'सि नक्षत्राण्यालोष्य कुक्षपट्टिमाद्वयमेक या कार्यं न वेति 'पाणनि'सि उपपातरक्षार्थं पानकं गृह्यते, 'नियच्छणे य'सि कथग्रितस्याण्डिन्यातिक्रमे अमित्याऽऽन्यन्तव्यं न तेनैव पथा, 'तणे'सि समानि सृणानि दातव्यानि, 'सीसं'ति ग्रामं यतः शिरः कार्यं 'उयगरणे'सि चिह्नार्थं रजोहरणाद्युपकरणं मुच्यते, गाथासमासार्थः ॥१२७२॥ 'चट्टाणे'सि चर्याने मतिं नृपस्य प्रामत्यागादि कार्यं 'णामगहणे'सि यदि कस्यचित् सर्वेषां या नाम गृह्णाति ततो लोचादि कार्यं 'पयाहिणे'सि परिस्थाप्य प्रदक्षिणा न कार्या, स्वस्थानादेव निवर्तितव्यं, 'काठसगकरणे'सि परिस्थापिते वसतौ आगम्य कायो ह्ताग्नरूपं चासेवनीय 'क्षमणे य असम्माए' रक्षाधिकादौ मृते क्षपण चास्वाध्यायश्च कार्यः, न सर्वस्मिन्, 'तत्तो अय लोयणे चय' ततोऽन्यदिने परिज्ञानार्थमवलोकनं च कार्यं, गाथासमासार्थः ॥१२७३॥ अधुना प्रतिद्वारमवयवार्थः प्रतिपाद्यते, तत्राऽऽद्यद्वाराययथार्थाभिधित्वयाऽऽह—

जज्ञिय तु मासकृत्प्य चासायास च संवसे साहू । गीयत्या पठम धिय ततथ महार्थयित्ते पेहे ॥ १ ॥ (प्र०) ॥
 व्याख्या—'यत्रैव' प्रामादौ मासकृत्यं 'चासावास च' वर्षाकक्षपं स्वसन्ति 'साधयः' गीतार्थाः प्रथममेव तत्र 'महास्था ण्यित्स्यानि' मृतोगमनस्थानानि 'पेहे ति प्रत्युपेक्षेत त्रीणि, एव विधिरित्यय गायार्थः ॥ इयं चान्यकर्तुंकी गाथा, दिग्द्वारनिरूपणायाह—

विना चकारदशिय्या इषिण्या य अकरा य इषिय्या पुष्टा । अकरुतरा य पुष्टा रुचरापुष्टता येव ॥ १३ ॥

पररुचरापुष्टता बीयाए भरुपाल ज अहति । तदुपाए रुचरीमाह नरिय चरुधीए सुम्मानो ॥ १४ ॥

इंभीमियाए अरुचरि उट्टीए गजपिमेपनं ज्ञाण । सुचमिपु गेरुचं सरणं पुण अहमी विदि ॥ १५ ॥

व्याख्या—करणे—कारः, अविच्छिन्नकरणं गृह्यते, आशु—शीघ्रं कार आशुकारः, तत्रेतुत्यादद्विपिपविश्विष्कादयो गृह्यन्ते, तैर्यः सन्धविच्छिन्नमृतः, 'गिछाणे'सि स्थानः—मन्दश्च सन् य इति, 'प्रत्यास्याते याऽऽनुपूर्व्या' करणशरीरपरिकर्मकरणानुक्रमेण भक्ते या प्रत्यास्याते सति योऽविच्छिन्नीभूत इति भावार्थः, एतेषामविच्छिन्नसयतानां 'यक्ष्ये' अभिधास्ये 'विधिना' विनोक्तेन प्रकारेण 'व्युत्सृज्यते' परित्यागमिति गार्थार्थः ॥ ३१ ॥

एव च कर्मकावर्ग्यं युज्यते सुखावयवैश्चकारेण । य इ कावच विद्याभो कावच विहीरे बोधित्वं ॥ ३२ ॥

व्याख्या—'एवं च' एतेन प्रकारेण 'कावचगते' साधौ मृते सति 'मुनिना' अन्येन साधुना, किम्भूतेन ?—'सुत्रार्थगृहीतसारेण' गीतार्थेनित्यर्थः, 'नहु' नैव कर्तव्यः 'विपादः' स्नेहादिसमुत्थः सम्मोह इत्यर्थः, कर्तव्यं किन्तु 'विधिना' प्रयत्नोक्तेन प्रकारेण 'व्युत्सृज्यते' परित्यागरूपमिति गार्थार्थः ॥ ३२ ॥ अपुनाऽधिकृतविधिप्रतिपादनाय द्वारागायाद्वयमाह निर्युक्तिकारः—

पडिलेहणं विसो गतपं य काले विषा य राधो य । कुसपडिमो पाणर्गगियस्तणे य तर्णसीसंडवर्गरणे ॥ ३३ ॥
उट्टाणेणामगैहणे पर्येहणे काडसंगकरणे य । खेमणे य असज्जोप तसो अवलोर्धणे खेव ॥ ३४ ॥ वार ॥

व्याख्या—'पडिलेहणं'सि प्रत्युपेक्षणा महास्याणिद्विष्यस्य कार्या 'विस'सि दिग्धिमागनिरूपणा च 'गंतए य'सि गच्छमपेक्ष्य सदैपप्रसिद्धं नस्तर्क—मृताच्छादनसमर्थं वस्त्रं धारणीयं, जातिपरञ्च निर्देशोऽयं, यतो जपस्यतस्वीणि धारणीयानि, चस्रव्यासयाविच काष्ठं च प्राद्वं, 'काले विषा य राधो य'सि काले विषा च रात्रौ मृते सति ययोचितं छाञ्चनादि कर्तव्यं

कुम्पपट्टिम'सि नक्षत्राणयालोऽय फुटपष्टिमाद्वयमेक या कार्यं न येति 'पाणि'सि उपधातरक्षार्थं पानकं गृह्यते, 'नियसणे य'सि कथञिरस्याणिहृत्यातिक्रमे अमित्र्याऽऽजान्तव्यं न तेनैव पथा, 'वणे'सि समानि सृणानि दातव्यानि, 'सीसं'सि प्राप्ते यतः शिरः कार्यं 'उग्ररणे'सि चिह्नार्थं रजोहरणाधुपकरण मुख्यते, गाथासमासार्थः ॥१२७२॥ 'चङ्कणे'सि उरयाने सति 'यस्य प्रामत्यागादि कार्यं 'णामगहणे'सि यदि कस्यचित् सर्वेषा या नाम गृह्णाति ततो लोचादि कार्यं 'पयाहिणे'सि परिस्थाप्य प्रदक्षिणा न कार्या, स्वस्यानादेय निवर्तितव्ये, 'कावसगकरणे'सि परिस्थापिते वसतौ आगम्य कायो हर्म्यकरणं चासेवनीय 'रमणे य असग्राए' रक्षाधिकदौ मृते क्षपण चास्वाध्यायश्च कार्यः, न सर्वस्मिन्, 'सत्तो अय उोयणे चय' ततोऽन्यदिने परिज्ञानार्थमयलोकनं च कार्यं, गाथासमासार्थः ॥१२७३॥ अधुना प्रतिद्वारमवयवार्थः प्रतिपाद्यते, तत्राऽऽष्टद्वाराधययार्थोभिधित्वयाऽऽह—

जहिय तु मासकरूप चासावात्स च संवसे साहू । गीयतथा पठम धिय तत्थ महायञ्जिले पेहे ॥ १ ॥ (प्र०) ॥
व्याख्या—'यत्रैय' प्रामादी मासकत्वं 'चासावात्स' च' वर्षाकष्टं सयसन्ति 'साधयः' गीतार्थाः प्रथममेव तत्र 'महास्था-
ण्डित्यानि' मृतोत्पन्नस्थानानि 'पेहे'सि प्रत्युपेक्षेत श्रीणि, एष विधिरित्यय गायार्थः ॥ इय चान्यकर्तुंकी गाथा,

दिग्द्वारनिरूपणायाह—

दिता अवरदशिवता दक्षिणया च अवरया य दक्षिणया पुत्रा । अवरद्वरा च पुत्रा उरपुत्रपुत्रा पेव ॥ ११ ॥

पवरप्रपलपदता बीराप मणपल न अहति । उहयापे उवहीमाई नलिय चरलीपे सक्साभो ॥ १२ ॥

पंचमिकाई असेरुकि उट्टीप गलविभेपलं जाल । उरसिपे तेरुचं सरलं पुन महुमी दिति ॥ १५ ॥

इंभीणीं वक्त्राणं—अवरदक्त्रिणाए विसाए महायंदिह वेहियं, एसीसे इमे गुणा भयंति—भत्तपाणउयगरणसमाही मवइ, एयाए विसाए तिणिज महायंदिहानि पडिछेहिज्जति, तज्जहा—आसण्णे मग्गं दूर, किं कारणं तिणिज पडिछेहिज्जति?, वापाभो होज्जा, सेच किंउ, उदएण वा पछायियं, हरियकाओ वा जाओ, पाणेहिं वा संसत्थं, गामो वा निविट्ठो सत्थो वा आयासिओ, पढमविसाए विज्जमाणीए अइ वक्त्रिणाविसाए पडिछेहिंति तो इमे दोसा—भत्तपाणे न सहति, अउहंते संजमविराहणं पार्वति, एसणं वा पेहंति, अ वा मिक्खं अलभमाणा मासकप्पं भंजंति, यच्चंवाण य पये विराहणा बुयिहा-संजमायाए सं पार्वति, तम्हा पढमा पडिछेहोयवा, अया पुण पढमाए असई वापाभो वा उदगं सेणा घाला तथा विइया पडिछेहिज्जति, विइयाए विज्जमाणीए अइ तइयं पडिछेहोइ तो उयगरणं न छहंति, तेण विणा अ पार्वति, चउरया दक्खिणपुवा तत्थ पुण सज्झायं न जुणंति, पंचमीया अवकउत्तरा, एताए कलहो संजयगिहरयअण्णउरथेहिं सइं, तत्थ उडुवाहो

१ वातां आत्माण-अररदक्त्रिणां दिति महाकविहं प्रत्युपेक्षित्यं भत्ता इमे गुणा भवन्ति—भत्तपाणोपकरणसमाधिर्भवति, पठत्तो दिति श्रीभि स्मधिकवाधि प्रतिक्रियन्ते एषणा—आसन्ते मग्गे दूरे किं कारणं श्रीभि स्मधिक्रियन्ति प्रतिक्रियन्ते? व्याघातो मग्गे वा कुहं उदकेन वा झावित इति उक्त्वो वा वाताः शान्तिभिर्वा संघर्षं प्राप्नो बोधितः साधो वाऽध्यासितः प्रथमदिति विषयमावाधं यदि दक्षिणदिशि प्रतिक्रियन्ति तदेमे दोषाः—भत्तपाणं न कल्पन्ते लक्ष्मणमात्रे संवत्सरावर्त्तमानां प्रत्युपेक्षित्यं पृथ्वी वा प्रेरयन्ति वा वा विद्यामकममावा माधक्यं मज्जति उक्त्वो च यदि विरापना द्विदिवा—संवनला-एव वा प्रत्युपेक्षित्यं एताए अत्मा प्रतिक्रियन्ते वा वा पुनः प्रथमावामघातां व्याघातो वा उदके सेवा व्याकम्प तदा द्वितीया प्रतिक्रियन्ते द्वितीयां विषयमा वाधो यदि पृथ्वी प्रतिक्रियति तदोषक्यं न कल्पन्ते तेन विवा तत् प्रत्युपेक्षित्यं तदुपेक्षित्यं दक्षिणपक्षो तत्र पुनः व्याघातं न कुर्वन्ति पञ्चमी अपरोचरा पठत्तो ककहः संवत्सरावर्त्तमानावर्त्तमाना साधो तदोषक्यं

વિરાજના ય, છઠ્ઠી પુષા, તાપ ગળખેઓ ચારિત્રમેઓ ધા, સત્તમિયા રસરા, તરય ગેલણ જ ચ પરિયાયનાઈ, પુષ્પસરા
 અળગેપિ મારેતિ, પણ દોસા તમ્હા પઢમાપ દિસાપ પઢિહેરેયં, તીપ અસઈ વિશ્યાપ પઢિહેરેયં, તીપ સો ચેય ગુણો
 જો પઢમાપ, વિશ્યાપ વિજ્ઞમાણીપ જઈ તઈયાપ પઢિહેરેઈ સો ચેય દોસો જો તઈયાપ, પૃથ આથ ચરિમાપ પઢિહેરે-
 માણસ જો ચરિમાપ દોસો સો ભયઈ, વિશ્યાપ દિસાપ અધિજમાણીપ તઈયાપ દિસાપ પઢિહેરેયં, તીપ સો ચેય ગુણો
 જો પઢમાપ, તઈયાપ દિસાપ વિજ્ઞમાણીપ જઈ ચતરયં પઢિહેરેઈ સો ચેય દોસો જો ચતરથીપ, પૃથં આથ ચરિમાપ દોસો
 સો ભયઈ, પૃથં સેસાઓપિ દિસાઓ નયપાઓ । દિસિતિ વિશ્યં દાર ગયં, શ્યાણિં 'નંતપ'સિ, વિશ્યારાયામેણં ઝં પમાણ
 ભણિયં તઓ વિધારેણયિ આયામેણયિ ઝં અરેગ લહઈ ચોક્સસુશ્ય સેય ચ જાય મહો નસ્થિ ચિત્તલ ધા ન ભયઈ સુશ્ય
 મુગધિ તાણિ ગચ્છે જીવિવયક્ષમણનિમિત્તં પારેયણાણિ અહક્ષેણ તિલ્લિ, પગ પરથરિજ્ઞાઈ પગેણ પાત્રળીઓ ઘજ્ઞસિ, તઈય

૧ વિરાયના ચ પછી પૂલો તલ્લો ગવમેદજ્ઞાદિજ્ઞમેદો ના સસમુચરા તત્ર ગજાત્તરં જલ પરિતાપનાદિ પૂર્વોચરાઽશ્વસપિ મારત્તિ પૂલે લોપાલસ્યાપ
 પ્રપમાતો મિતિ પ્રતિષ્ઠિગિતત્ત્વ તલ્લામસલ્લો દ્વિતીયલ્લો પ્રતિષ્ઠેપિતત્ત્વે તલ્લો સ પૂલ ગુણો ના પ્રપમાતો દ્વિતીયલ્લો વિષમાજાતો વદિ તુલીયલ્લો પ્રતિષ્ઠિ
 ત્તિ સ પૂલ લોચો જરતુલીયલ્લો પૂલ પાલ્લરમાતો પ્રતિષ્ઠિજ્ઞતો પાલ્લરમાતો લોપા સ મલ્લિ, દ્વિતીયાતો વિભિ બલિયમાતો તુલીયલ્લો વિશિ પ્રતિષ્ઠિજ્ઞ
 તલ્લે તલ્લો સ પૂલ ગુણો યા પ્રપમાતો તુલીયલ્લો વિષમાજાતો વદિ જાતુર્થીપ્રતિષ્ઠિજ્ઞિ સ પૂલ લોચો પાલ્લરમાતો લોપા સ મલ્લિ પૂર્વ
 લોપા જાગિ મેતલ્લા દિગિતિ દ્વિતીયં દાર ગલં । શ્વાલીમજ્ઞત્ત્વમિતિ-વિશારાજામાત્ત્વો જ્ઞમાણ મલ્લિત તલો વિશારેણાપિ ધાયામેણાપિ પત્તિરે
 જલ્લ છપ્પલે લોચં છુપિ લેલે ચ જય મહો જાણિ વિજ્ઞપુષ્પાણિ ના ચ મલ્લિત શુભીણિ મુગળ્લીણિ તાણિ ગચ્છે જીવિવેપક્ષમભિમિત્તં પારિવિષય્યાણિ જ્ઞપાન્યેન
 લીણિ જલં જાલીયંતે વૃક્ષેન પ્રાકૃતો જલ્લલે તુલીય-

इंमीणे वक्त्राणे-अथरदक्त्रिणाए दिसाए महार्थद्विस पेहियवं, एतीसे इमे गुणा भवति-भक्तपाणवयगरणसमाही भवइ, एयाए दिसाए तिणि महार्थद्विहाणि पढिठेहिज्जंति, तज्जहा-भासण्णे मज्जे दूर, किं कारणं तिणि पढिठेहिज्जति !, थापाओ होज्जा, सेवं किंठ, वरण वा पलावियं, हरियकाओ वा जाओ, पाणेहिं वा संसवं, गामो वा निविट्ठो सरयो वा व्याधासिमो, पढमदिसाए विज्जमाणीए जइ दक्खिणदिसाए पढिठेहिंति तो इमे दोसा-भक्तपाणे न सइंति, अलइंते संखमविराहण पार्वति, एसणे वा पेहंति, जं वा भिक्खं अलममाणा मासकप्पं भंजति, यद्धंठाण य पये विराहणा बुयिहा संखमायाए तं पार्वति, तम्हा पढमा पढिलेइयथा, जया पुण पढमाए असई याथाओ वा उदगं तेणा घाला तथा बिइया पढिठेहिज्जति, बिइयाए विज्जमाणीए जइ तइय पढिलेइइ तो उयगरणं न सइंति, सेण यिणा जं पार्वति, चवरया दक्खिणपुवा तरय पुण सज्जायं न कुणंति, पंचमीया अवरुत्तरा, एताए कलहो सजयगिहरयमणवयेहिं सइं, तरय उडुवाहो

१ वात्ता व्याख्या-अपरद्विज्जत्तां विदि महाल्लिक्खं मात्तुपेदित्तवं जसा इमे गुणा प्रबन्ति-भक्तपाणोपकरणसमाधिंवाठि दत्तत्तां विदि श्रीमि ल्लिक्खति प्रतिक्रियन्ते उचथा-आसत्ते मज्जे दूरे किं कारणं श्रीमि ल्लिक्खन्ति प्रतिक्रियन्ते ? व्यावातो मयेए खेवं वा कुइं वदेएन वा ज्ञापितं इति न ज्ञमन्ते वा वाताः प्रामिद्विर्वा संसवं प्रामो बोधितः सार्थो वाग्ज्जासितः प्रयमद्विदि विज्जमाणां वदि दक्खिणद्विदि प्रतिक्रियन्ति तदेवे दोषाः-अल्लभानं न ज्ञमन्ते अल्लभमाने संखमविराहयो मात्तुबन्ति वृत्तां वा प्रेरयन्ति वहा मिद्धमल्लभमाना मासकप्पं मज्जन्ति वज्जतां च वदि विराचना द्विज्जत्ता-संखमल्लभानां तं मात्तुबन्ति तत्कारणं ज्ञमन्तां प्रतिक्रियन्ति वहा पुनः प्रवसावागमल्लभानां व्यावातो वा वदेवं खेवा व्याकम् तदा द्वितीया प्रतिक्रियन्ते, द्वितीयां विज्जमाणां वदि तृतीयां प्रतिक्रियन्ति तदोपकरणं न ज्ञमन्ते दोष विवा वत् मात्तुबन्ति वदुर्वा दक्खिणपुवां तत्र पुनः व्याख्यावं न कुर्वन्ति पञ्चमी जपरोचरा दत्तत्तां वदहा संखतपुहल्लान्वाट्टीयिकेः सार्थं तत्रोडुवाह

ચિંતાદણા ય, ઉદ્ધી પુણા, તાપ ગણમેઓ ચારિત્રમેઓ વા, સત્તમિયા ઉત્તરા, તત્તય ગેલ્પ્ણા જં ચ પરિયાયણા, પુષ્પસરા
 અગ્નૌપિ મારેતિ, પપ્પ દોમા તમ્હા પઢમાપ દિસાપ પઢિલેહેયવં, તીપ અસદ્ ચિદ્રયાપ પઢિલેહેયવં, તીપ સો વેવ ગુણો
 જો પઢમાપ, ચિદ્રયાપ ચિજ્જમાણીપ જદ્ તદ્રયાપ પઢિલેહેદ્ સો વેવ દોસો જો તદ્રયાપ, પવ્વ જાથ ચરિમાપ પઢિલેહે-
 માણરમ જો ચરિમાપ દોસો સો મયદ્, ચિદ્રયાપ દિસાપ અવિજ્જમાણીપ તદ્રયાપ દિસાપ પઢિલેહેયવં, તીપ સો વેવ ગુણો
 જો પઢમાપ, તદ્રયાપ દિસાપ ચિજ્જમાણીપ જદ્ ચત્તરથં પઢિલેહેદ્ સો વેવ દોસો જો વત્તથીપ, પવં જાથ ચરિમાપ દોસો
 સો મયદ્, પવં સેસાઓપિ દિસાઓ નેયયાઓ । દિસિત્તિ ચિદ્રય દાર ગય, ઇયાણિ 'ળંતપ'ત્તિ, વિરથારાયામેળં અં પમાણ
 મળિયં તઓ ચિરધારેણયિ આયામેણયિ જ અરેરેગં સદ્દદ્ ચોક્સસુદ્દય સેય ચ જરય મલો નત્થિ ચિત્તલં ધા ન મયદ્ સુદ્દય
 મુગધિ તાણિ ગચ્છે ઝીચિત્તયક્કમણનિમિસં ધારેયવાણિ અદ્દમેણ તિત્થિ, પગ પરથરિજ્જદ્ પગેણ પાત્તળીઓ ઘજ્જંતિ, તદ્રય

૧ નિરાપવા ન પદ્ધી પૂર્વો તત્ત્વો ગણમેદ્દક્ષાત્રિત્તરો ના સત્તમ્પુષ્પા તદ્દ ગહામદ્દ ચદ્દ પરિતાપનાદિ પૂર્વોત્તરાઅપ્યમપિ મારવતિ પુતે દોપણ્ણમાદ
 પ્રથમાર્થો નિતિ પ્રતિતેગિત્તરવં તત્ત્વામસત્ત્વો દ્વિતીયત્ત્વો પ્રતિલેખિત્તરવ્ય તત્ત્વો સ પૂવ ગુણો વા પ્રથમાર્થો દ્વિતીયત્ત્વો વિષમાનાર્થો ચદિ પુતીયત્ત્વો પ્રતિકિ-
 નતિ સ પૂવ દોષો ચત્તુતીયત્ત્વો પૂવ વાચચરમાર્થો પ્રતિક્ષિત્તો વાચમાર્થો દોષા સ મવતિ દ્વિતીયાર્થો નિતિ અવિષમાર્થો પુતીયત્ત્વો નિતિ પ્રતિલેખિ
 ત્ત્વં તત્ત્વો સ પૂવ ગુણો વા પ્રથમાર્થો પુતીયત્ત્વો નિતિ વિષમાનાર્થો ચદિ ચતુર્થી પ્રતિક્ષિત્તિ સ પૂવ દોષો વાચપુર્વો પૂવ વાચચરમાર્થો દોષા સ મવતિ પૂવ
 તેષા ચદિ દિસો નેત્તમ્પાઃ નિતિતિ દ્વિતીય દ્વારે ગતં । દ્વિતીયમવસ્થાકમિત્થિ-વિચારાયામામ્બો વત્તમામં મચ્છિત્ત તત્તો ચિદ્ધારેણાપિ ભાષામેનાપિ ચવત્તિરે
 હદ્દપ્પ કમ્પેતે ચોયં સુચિ ચેત ચ ચદ્દ મલો નાત્થિ ચિત્તપુષ્પાસિ ના ન મવન્તિ સુચીત્થિ મુગ્ગચ્છીત્થિ ઇત્થિ પચ્છે વીચિત્તોપક્કમચિત્તિર્વં ચારિત્તરવ્યાનિ જપ્પમ્બેન
 વીત્થિ જ્જં વત્તીર્વંતે જ્જેન પ્રાણુતો વપ્પવેતે પુતીય-

उत्तरि पाठनिर्जति, एयामि तिष्ठिष्य अहणेन उच्छोसेन गच्छं गाऊन पादुयानिवि विप्यति, जइ न गेणइ परिउत्तं पावेइ, माणा विराहणा बुविहा, मइउकुचेडे निज्जंते दहुं सोगो भणइ-इहलोय चेय एता मअया परलोय पाउउरिया, सोम्पु सुइयिं पत्तंसति छोओ-अहो छहो धम्मोसि पवज्जमुवगच्छंति सानयधम्म पडिउज्जति, अहया पारिव पातयति रयणीय नीणेहामिचि अण्ठायेइ तस्य चट्टाणार्ह दोसो, तस्य विराहणा णाम कस्सइ निण्हेज्जा तस्य विराहणा, तग्गहा घेत्तयानि णंतयाणि, ताणि पुण वसहा सारवेंति, पक्खियथातम्मासियसंयउरिण पडिउदिज्जंति, इहरहा मइलिज्जंति वियसे वियसे पडिउदिज्जंताणि, एतय गाहा—

पुरं इहाकोवण पुवि गहनं च अतच्छुत्त । गच्छमि एत कप्पो अमिमिसे होउवज्जमत्तं ॥ ३१ ॥

इमीसे अक्खरगमणिया—पुरं ठायता येव तण्डगउछाराइ ववमाळोपंति, पुविं गहणं च कटुत्त तस्य अन्नत्थ या, तस्य कटुत्त गहणे को विही ? वसहीय ठायंतओ येव सागारियसतयं धइणकटुं पओप्यति, किंनिमित्त धइणकटुं अयलोइज्जइ !,

१. सुपुत्रे प्राविशते (प्राचावंते) एतामि वीवि अबन्नेय उरुत्तेण गच्छं जाला बहुकाम्पयि गृह्णन्ते वदि न गृह्णति प्रापयिष्य प्रप्पोसि-भावा विरा ववा विमिषा पडिउकुचेकाण् नीयमाणाइ इहा ओको मअधि-इहकोउ पूयेयाउरणा परकोके पापता सुविषोधा प्रत्तंसति कोका-अहो अहो वमं इति प्रमगगमुपपच्छमि अण्ठायेयं प्रतिपद्य से अहवा भास्वयन्तकमिति रज्ज्वां वेज्जामीति कल्पयति उच्छोसेनावाविर्दोवः तत्र विरापया वाम कज्जिदुहीचाण तत्र विराववा, उच्छाइ महीतम्बान्धकम्पकाणि जामि पुवहुंपभा रज्ज्वि पाडिउपातुर्मासिकसावससरीकेपु प्रसिद्धिक्कन्ते इतरवा अडिदक्कन्ते दिक्कते दिक्कते प्रसिद्धिक्कयमावामि जत्र गावा-अक्का अक्करयमज्जिक्क-पुर्वं दिक्कन्त एव गृह्णन्ताककारामि उग्गमाळोउवमि पुर्वं प्रहने च काउल उवाव्वथ वा तत्र काउल प्रहने को विधि ?-असही सिद्धयेव सागारिकसत्तं बहुवकाहं मळोक्कवति किं निमित्तं बहुवकाहं अण्ठायेयते !,

'क्षीइ अनिमित्तमरणेण काल करेज्ज राम्मो ताहे जइ सागारियं यहणकंठं अणुणवणद्धाप तं उच्छेत्ति ता 'आवज्जोओ' प्राउज्जोयणाई अदिगरणदोओ तम्हा उ न उव्वेययो, जइ एगो साद्ध समस्थो तं नीणेवं ताहे कंठं न पेप्पइ, अह न सरइ तो जसिया सक्कइ तो वेण पुत्रपट्ठिउेहिरण कट्ठेण नीणेंति, तं च कट्ठ तरयेय जइ परिठयेत्ति तो अण्णेण गहिण अहिग-
रण, सागारिओ या त अवेवउतो एयइं नीगियंति पवुद्धोवोव्वेयं कट्ठगमइआई करेजा तम्हा आणेयव, जइ पुण आणेत्ता तदेव पयेमंति तो सागारिओ ददूण मिच्छुत्त गच्छेजा, एए भणंति जइ अग्ग अदिण्णं न कप्पइ इम चउणेहिं गहि यंति, अहवा भणेज्ज-समणा ! पुणोयि तं चैव आणेहसि, अहो नेहिं इदुसरक्खावि जिया, दुगुळेज्जमयग वहिकण मम पर आणेन्ति उट्ठाहं करेजा वोव्वेयं वा करेजा, जम्हा एए दोसा तम्हा आणेत्ता एक्को त पेप्पुण घाहिं अक्कंति, सेसा भइन्ति, जइ ताय सागारिओ ण उव्वेइ ताहे आणित्ता तदेव उच्छेत्ति जइ आसो, अह उट्ठिओ ताहे साहेत्ति-सुग्गं पासुवेहया

[illegible]

अम्बेहिं न चट्टविया, रत्ति चेव काउगओ साहु, सो तुम्भययाए वरणीए णीणिओ, सा किं परिठविज्जउ आणिज्जउ !, अं सो भणइ सं कीरइ, अइ ठेहिं अजाणिज्जेतेहिं ठयिए पच्छा सागारिएण गाय अहा एपहिं एयाए घहणीए परिह्वयित्ठ परिह्वयियन्ति, तत्थ चट्टरुद्धो अणुणयणो, मायरिया कइययेण पुच्छंति-केणइ कय !, अमुएणंति, किं पुण भणापुच्छाप करेसि !, सो सागारियपुरओ अंबाढरण निम्बुम्भइ कइययेण, अइ सागारिओ भणइ-मा निम्बुम्भव, मा पुणो एणं कुज्जा, तो उठ्ठ, अइ मणइ-मा अण्ठउ पच्छा सो अण्णाए वसहीए ठाइ, चित्तिज्जिओ से रिज्जउ, माइहाणेण कोइ साहु मणइ-मम एस नियओ जइ निम्बुम्भइ तो अहंयि गण्ठामि, अहया सागारिएणं समं कोइ कउइइ, सोवि निम्बुम्भइ, सो से चित्तिज्जमो होइ, अइ बहिया पच्चयाओ यसहो या नसिय साहे सये जेति । णंसकट्टदार गयं इयाणिं काळेसि दारं, सो य दिवसमो काळं करेज्ज रामो या—

१ ब्रह्माभिर्भक्तविरिहाः, रात्रादेव काकगात्रः साहुः, स त्वरीयवा बहन्वा बीताः सा किं परिहाप्यवामाभीयतां (वा) ! अहं स यजति तत् क्रियते अथ वेराद्याचमनैः स्थापिते वस्त्राए सागारिकेज्ज झलं बम्बेरेतवा बहन्वा परिहाप्य बरित्त्वापितमिति तत्र वीप्ररोधेऽमुनेतम्वा भाषावोः। केतवेन वृष्णमित्थ-केव इत्तं ! अमुकेनेति किं पुनरमापुच्छवा अमेवि ! स सागारिकज्ज पुरतो विरक्तं भिच्छाइवते केतवेव यदि सागारिको मयेत्-या भिच्छासीः मा पुन रेवं कुर्वाः तथा कई अथ यजति-मा सिद्धउ वज्जाए लोअन्वलो वसतो सिद्धति द्वितीबज्जल दीपते मातृस्त्रागेव कज्जिए साहुभंजति-अमेव भिच्छको यदि भिच्छाइवते वदाभ्जमसि गण्ठामि अथवा सागारिकेज्ज अहं कज्जिए ककहवसि सोअयि भिच्छाइवते स तज्ज द्वितीओ भवति यदि बहिः प्रज्जपावो बहत्तिवो वासि तथा सर्वे विर्येच्छन्ति । अवन्यकज्जइदारे गलं इहावीं काळ इति इदं स च दिवसतः कालं कुर्वाए रात्री वा

सहसा काळगर्भंनो मुक्त्वा गुणत्पगद्विसारेण—

अं देवं काळगर्भो भिज्जान् कारणे भवे निरोदो । ऐवज्जवज्जज्जगमज्जद्वमत्ते य इत्थद्वे ॥ ३८ ॥

अज्जविद्वमत्तिरे पत्ता वा देवता उ भुज्जा । काद्वयं दव्वद्वयेण सा उद्वे मुग्ग गुग्गसा ! ॥ ३९ ॥

विज्जासेज्ज इसेज्ज न भीमं वा अद्वहस सुंवेज्जा । भाभीपुणं तत्त उ कावन्न विहीद्व वोत्तिरर्णं ॥ ४० ॥

इमीणं यक्खाणं—‘अं देवं काळगर्भो’त्ति आप वेलाए काळगर्भो दिया वा राओ वा सो ताहे वेलाए नेयवो ‘निज्जार’ण’त्ति एवं ताए निज्जारणे ‘कारणे भवे निरोदो’त्ति कारणे पुणो भवे निरोदो नाम—अच्छाविज्जइ, किं न कारण, ! रत्ति ताए आरक्खिय तेणयसाययभयाइ धारं वा ताव न उग्गद्विज्जइ महाज्जणणाओ वा सो तमि गामे णयरे वा वंछिगार्हिइ वा आयरिओ वा सो तमि णयरे सहेसु वा छोगविक्खाओ वा भत्तपच्चक्खाओ वा सण्णायगा वा से भर्णत्ति—अहा अग्गं अपुच्छाप ण णीणेयवोत्ति, अहवा तमि लोगस्स एस उवणा—अहा रत्ति न नीणियवो, एएण कारणेणं रत्तीए ण णीणिज्जइ,

१ सहसा काळगर्भे इत्थमुक्त्वा—‘पत्तां देवतां काळगर्भे’ इति वक्ता वेलायां काळगतो विवा वा रात्री वा स तस्यां वेलायां नेतव्यः भिज्जान्’ इति पूर्वं तावद्विज्जारे कारणे भवेत्तिरोपः इति कारये भवेत् निरोपो नाम स्वाप्यते किं न कारणं !, रात्री तावत् भारसक्काः छेन वापद्वमत्तानि द्वारं वा तावद्वोक्त्वाप्यते महाज्जवग्गो वा स तस्मिन् गामे गगरे वा वण्डिक्कादिभिर्बोद्धव्यो वा स तस्मिन्गगरे भावेसु वा कुष्ठेषु छोक-विलयातो वा प्रसाकवातमच्छे वा सङ्गातीया वा तत्त भग्गिस्सि—यद्वक्काकमवापुच्छया न नेतव्य इति, जयवा तस्मिन् छोकसेवा स्यापना यथा रात्री न नेतव्यः एतेन कारणेन रात्री न भीयते

अम्हेहिं न चढविया, रचि चेष कालगओ साह, सो तुम्भच्याए यहणीए णीणिओ, सा किं परिठयिज्ज आणिज्ज !, अं सो भणइ तं कीरइ, मइ तेहिं अजाणिज्जेवेहिं ठयिए पच्छा सागारिएण गाय जहा एयहिं पयाए यहणीए परिद्धयिं परिद्धयिस्सि, तत्थ उद्धळ्ळो भणुणेयवो, आयरिया कइयेण पुच्छंति-केणइ कयं !, अमुएणंसि, किं पुण अणापुच्छाय करेसि ?, सो सागारिपपुरओ अंबाळ्ळण निच्छुम्भइ कइयेण, जइ सागारिओ भणइ-मा निच्छुम्भउ, मा पुणो एयं कुज्जा, तो छहं, मइ मणइ-मा अच्छउ पच्छा सो अण्णाए वसहीए ठाइ, विविज्जिमो से दिज्जउ, माइहाणेण कोइ साह भणइ-मम पत्त नियओ जइ निच्छुम्भइ तो अइपि गच्छामि, अइवा सागारिएणं समं कोइ कउवेइ, सोवि निच्छुम्भइ, सो से विसिज्जओ होइ, अइ वहिया पच्छवाओ वसही वा नसिय ताहे सवे जेंति । णंतकट्टदारं गयं इयाणिं काळेसि दारं, सो य दिवसओ काळं करेज्ज राओ वा—

१ अस्तामिर्नैवाप्तिगः रात्रायेव काकगताः सानुः, स मदीयवा यहन्वा भीताः सा किं परैहाव्यवामानीयतां (वा) ? इदं स भवति तत् स्थिते बभ वैरजायमायैः स्थापिते पक्षाए सागारैकेन ज्ञातं वसैरेववा यहन्वा परैहाव्य परैकापितमिति तत्र भीतोपोऽमुमेवम्का जायवोः कैतयेव दृप्सुभित्-केन हत ! अनुकेमेति किं पुनरवापुच्छवा ज्योतिः ! स सागारिकज पुरतो विभक्तं भिष्कास्यते कैतयेव यदि सामारिको मयेद-मा भिष्क्यपीः मा पुन रेवं कुर्वीः तदा कष्टं बभ भवति-मा सिद्धु पक्षाए सोऽम्भस्तां वसतो विद्धति द्वितीयस्तस्य वीर्यते मादृज्जामेन कञ्चिद् सानुर्मवति-मस्यैव दिवको यदि भिष्क्यन्त्यते एवाम्भनरि गच्छामि बभवा सागारैकेन एव कञ्चिद् कउइवति सोऽपि भिष्क्यन्त्यते स तस्य द्वितीयो भवति यदि बहिः प्रत्यवापो वसन्तिवो वासिउ तदा सर्वे विर्येच्छन्ति । अन्त्यकटाहारे वरं इवावीं कम्ब इति हारं, स च दिवस्तता काळं कुर्वीत् रावो वा

जोगरेपयं, अह कयात्र जागरंताणपि उठिआ साहे इमा विही 'काइय इमहयेण' जो सो काइयमचओ ताओ काइय-
पावयणं 'इयेण(हत्ये)ने'ति यामहयेण या, इम च बुच्चइ-मा उठे पुग्ग गुग्गमा' मा सथाराओ उठेहिप्पि, दुग्ग मा पमत्तो
भय, गुग्गमा इति देया, तथा जागरतारणं जइ कहचि इमे दोसा भवंति 'यित्तासेज्ज हसेज्ज व भीमं वा अट्ठहास मुचेज्जा' तस्य
यित्तासण-विगरालरुक्काइदरिसणं हसणं-सामायियहासं वेय भीमं वीहावणयं अट्ठहासं भीसणो रोमहरिसज्जणणो सहो तं
मुचेज्ज या, तस्य किं काययं ?-अभीएणं' अवीहंतेण 'तत्थ' यित्तासणाइंमि 'काययं' करेयवं यिहीए पुप्पुत्ताए पबिचज्ज
माणाए वा 'योसिरण'सि परिट्ठयणं, तत्थ आहे एव कालगओ साहे चेव हस्यपाया उप्पुया कज्जंति, पच्छा यद्धा न तीरति
उज्जुया करेवं, अज्जणीण सेव मीळिज्जंति, तुंहे व से मुहपोसियाए यग्गइ, आणि सथाणाणि अगुळिअंतराणं तस्य ईंसि

१ जागरितज्ज अय कयात्रिअ जाग्रतामपि उठिहेट्ठ तरेओ विधि- कायिही नामहसेव' वा स कायिहीएतइइहासाए कायिही-मसवर्ण इयेमं
नामहसेव वा इइं बोच्यते-मोसिअ पुप्पल गुहक मा संखारक्कादुप्पिहेटि पुप्पल मा प्रमत्तो मूए, गुहका इति वेवा; तथा जाग्रतां इदि कयप्पिदिमे
तेता अपमि-विप्रासयए इसेदा भीमं वा अट्ठहासं मुजेए, तत्र विप्रासवर्ण-विहराकरुपाविसंवेवं इत्तमं-सामायिकहासमेव मयावकं भीमं अट्ठहासं यीप्पो
तामहनेत्रवक। तावन्मं मुजेदा तत्र किं कर्तव्यं ? नभीतेन-अविम्वता तत्र विम्वतने कर्तव्य विधिना एवोत्तिअ प्रतियाचमानेव श्रुत्सर्बेनमिति परिष्ठापवं तत्र
वरेव कावगमत्तरेव इत्तराओ अट्ठहो क्रियेते पज्जत्त माओ न तीरेते अट्ठहो विचातुं, अदिम्वता सेव निमीकदि, तुंहे वा तज्ज मुहपोसिका बच्चते, यानि
संयात्रानि अट्ठस्यमत्तराणो तरेयए

दिवसओवि चोक्लाणं गंतयाणं असईए दडिमोगा एइ नीइ या तेण दिउसओ संघिकसायिज्जइ, एय कारणेण निरुद्धस्स
 इमा विही 'छेयण बंधण' इत्यादि, ओ सो मभो सो उंछिज्जइ, 'बंधण'न्ति अगुहाइ यज्झति, सधारो या परिद्वयणनि
 मिषं दोरोइं सगादिज्जइ, 'सगण'न्ति अे सेंहा बाळा अपरिणया य से ओसारिज्झति, जे गीयथा अभीरू जियनिदा
 नवायकुसळा आसुद्धरिणो महावउपरक्कमा महासत्ता दुद्धरिसा कयकरणा अप्पमाइणो परिसा ते जागरंति, 'काइयमत्ते
 य'न्ति जागरंतेहिं काइयामत्तो न परिद्विज्जइ 'हत्थउठे'चि जइ उठेइ तो ताओ काइयमत्ताओ हत्थउठेणं काइय गदाय
 सिंचति, अइ पुण जागरंता अर्थिच्छदिय अबधिय तं सरीरं जागरंति सुवन्ति या आणाई दोसा, कह !—'अण्णाइहसरीरे'
 अम्याविहसरीरं सामाग्येन तायदू ब्यन्तराधिषितमास्यायसे विसेसे पुण पत्ता या देवया वा उठज्जा, पंता नाम पठणीया,
 सा पंता देवया छठेज्जा कठेयरे पविसिउ उठेज्ज या पणवप या आहाविज्ज या, अम्हा एए दोसा तम्हा छिदिउं बंधिउं या

१ दिवसेयि चोक्लाणमन्तकामाधारे इदिहको वाउडापि गच्छति वा तेव दिवसे मतीरवते पुनं क्वाचेव निस्सलेच भिक्षि-उेरनकन्धवे'त्तादि
 वा स पुताः स कामउवते बन्धनमिति बहुवी कन्धेते संघारको वा पारिहायमिक्कीभिमिषं इवरकेरहायते जागलमिति ये सैहा बाळा अपरिणताज
 तेअन्तार्दन्ते ये गीतावो बन्धीरवो भित्तिद्या इगणकुयज्ज बाहुअरिक्को महावउपरज्जमा महासत्ता दुर्धेवोः इवकरणा अयमारिका ईरवाळे आसति
 क्कविक्कीमात्रं वेदि आसतिः क्कविक्कीमात्रं न परिहायवते इच्छुउठेति वसुचिइति वदा वताः क्कविक्कीमात्रकाए इच्छुउठेन क्कविक्कीं पुरीत्ता सिद्धमि
 वदि पुत्रांमत्तोयच्छिक्कवाउवन्तू एए करीरं आसति लपमि वा बाळाइवो दोसा क्वम् ?—'कम्माविहसरीरं-मिसेवे पुनः आत्ता वा देवता वोचिइए आत्ता
 क्कम क्कवीक्क सा आत्ता देवता छठेए कठेयरे पविसिउेचिइए मयुक्केवाउवावेहा वच्चायेते दोसाउक्काए किल्ला वज्ज वा

जोगरेयदं, अह कयाइ जागरंताणधि उडिजा ताहे इमा विही 'काइयं उबहरथेण' जो सो काइयमसओ ताओ काइयं-
पासयणं 'उवेण(हरथे)जे'ति घामहरथेण या, इमं च बुध्य- 'मा उहे बुग्ग गुग्गगा' मा सयाराओ उहेहिंति, बुग्ग मा पमसो
भय, गुग्गगा इति दवा, तथा जागरंताणं अह कहंवि इमे दोसा भवति 'वितासेज हसेज्ज य भीमं वा अट्टहास मुंचेज्जा' तस्य
वितासणं-यिगराछरुवाइदरिसणं हसणं-साभावियहासं चैव भीमं घीहावणयं अट्टहासं भीसणो रोमहरिसज्जणो सवो तं
मुंचेज्ज वा, तस्य किं काययं ?- 'अभीएणं' अयीइतेणं 'तस्य' वितासणाइमि 'कायवं' करेयवं विहीए पुवुत्ताए पडिबज्ज
माणाए वा 'वोसिरण'ति परिद्वयणं, तस्य आहे एव फाळगओ ताहे चैव हत्थपाया उज्जुया कब्बंति, पच्छा यद्धा न तीरति
उज्जुया करेवं, अच्छीण सेस मीळिज्जंति, तुंहे व से मुहपोत्तियाए घग्गइ, आणि सधाणाणि अगुळिअंतराणं तस्य ईसिं

१ जागरितस्त्वं अयं कर्तुमिच्छेत् आमतामसि उत्तिष्ठेत् तदैवो विधिः— कायिकीपतद्वाह्यकार कायिकी—मममर्षं 'हृद्येनं वासहृद्येन वा इदं बोध्यते—मोक्षिष्ठं पुण्यस्य गुणक मा संस्कारकानुचिच्छेति हृष्यस्य मा ममस्यो मूः गुणका इति चेदाः तथा ज्ञाप्यतां जपि कथञ्चिदिमे सोपा भवन्ति—विज्ञातस्येत् हस्तेषु मीमं वा बहुहासं मुञ्चेत् तत्र विज्ञातसं—विकारकरुपादिद्वयोन हसन—स्वाम्याभिक्रान्तमेव सपानकं मीमं बहुहासं यीयन्तो रोमहर्षत्रयका एतद्वर्णं मुञ्चेत् तत्र किं कर्तव्यं ? अधीतेन—अदित्यता तत्र विद्यासने कर्तव्यं विजिना पूर्वोक्तिन प्रविषाद्यमात्रेण म्मुत्सर्जनमिति परिष्ठापनं, तत्र वदैव काष्ठगतवच्छदैव हस्तगामी ऋतुकी क्रियेते, पश्चात् स्वस्यो न हीयेते ऋतुकी विधातुं, अङ्गिरस्यः दोषं निमीलति तुण्डे वा तत्र गुणपोषिका कथ्यते पाणि संशानानि बहुहस्तारानां तथेयम्

फाल्गुन, पार्यगुहेसु इत्यंगुहपसु य वगमह, आहरणमार्गिणि कविर्जति, एवं आगरति, पसा विही कायवा । कालेसि दारं
सुपसर्गं गर्गं, इयानि कुसपदिमसि दारं, तत्थ गाहा—

रोधि न विवदुहेसे इम्ममपा पुण्णं न कावहा । समलेचंमि न एको अण्डुभीए न कायवो ॥ ३१ ॥

द्वी च सार्द्धबोधे, नखत्र इति गम्यते, दर्शमयौ पुच्छकौ कार्यौ, समक्षेत्रे च पक्कः, 'अयहुभीए ण कायवो'ति उपाख्यं
मोगिण्वमीधिनक्षत्रे च न कर्तव्यः पुच्छक इति गायार्यः ॥ ४१ ॥ एवमन्यासामपि स्वबुद्ध्याऽऽहरणमनिका कार्या,
माथार्यं तु वस्यामः, प्रकृतगाथाभाथार्यः—अलणप समणे णक्खचं पछोइज्झइ, अइ न पछोएति असमाचारी, पछोइए पण
याहीसमुहपेसु नक्खचंसेसु दोण्णि कर्जति, अकरणे अक्षे दो कहेइ, काणि पुण पणयालीसमुहपणि !, उच्यते—

विण्वेव उचारां पुण्णसु रोदिमी निसादा न । एदं उ वक्खता पण्णसुमुहपचंजोगा ॥ ३२ ॥

वीसमुहपेसु पुण पण्णरससु पगो कीरइ, अकरणे एगं वेव कहइ, वीसमुहपित्तियाणि पुण इमाणि—

नसिअमिअिअिमिअित्तु इल्लो मइ अणु इत्थ विता न । अणुराव मूळ साहा उव्वजअमिहा न मएववा ॥ ३३ ॥

सह रेवइति एदं पक्कअ इयपि लीअइसुहण । वक्खता मावहा वपिअअमिहीव कुसलेचं ॥ ३४ ॥

१ पाळते पादगुहेसु इत्यंगुहेसु न वच्यते आहरणादीनि कल्पन्ते पूर्वं वाच्यति एव विधिः कर्तव्यः । अत्र इति दारं समसर्गं गर्गं इयानी कुसपदि
मेति इतं, सच पावा—काळते अमये नक्षत्रं प्रकोट्ठते यदि न प्रकोट्ठतेऽप्यमाचारी प्रकोट्ठिते पक्कअरित्तमुहपेसु वक्खेसु हे विवेसे, अकरणे जालो
द्वी मामवति, अमि पुवा पक्कअरित्तमुहपि ? विण्वसुहपेसु पुवा पक्कअसु वहा विवते अकरणे पूर्वं माववसेव, विण्वसुहपिअमि पुवरीजति.

धनरसमुद्रसिपसु पुण अमीईमि य एकोवि न कीरइ, ताणि पुण एयाणि—

सबभिमवा भरणीओ अइ बस्सेस साइ नेहा व । एए उ बस्सजा एवरसमुद्रसंभोगा ॥ ३५ ॥

कुसपडिमसि दारं गर्य, इयाणि पाणयंति दारं—

मुजायतमुमबडिइ पुरओ वेएव पापव कुसे व । गणइ व उगुहो परिदेऊज आवमनं ॥ ३६ ॥

इमाए यस्साण-आगमयिहिणू मत्तएण समं असंसट्ठाणय कुसा य समउठेया अवरोप्परमसंखद्धा इरयवत्तरगुलप्य-
माणा पेत्तुं पुरओ (विट्ठओ) अणययक्खतो गच्छइ थंइलाभिमुहो अण पुवं थंइहं दिठं, दग्गमासइ केसराणि चुणाणि घा
घिप्यंति, जइ सागारियं तो परिट्ठवेत्ता हरयपाए सोएति य आयमति य ओहिं वूढो, आयमणगइणेणं जइ अहा उगुहाओ
न होइ तथा तथा सूयणति गाथार्यः ॥ ॥ इयाणि नियत्तणिप्ति दारं—

भंइइवाजाएवं बइवादि भमिच्छिपु मज्झामोगा । ममिऊज उवासण्ठे तेजेव एहेण व भिबत्ते ॥ ३७ ॥

एयं निज्जमाणे थंइइहस्स पायाएण, वाघाओ पुण तं उदयहरियसंमीसं होज्जा अणाभोगेण घा अनिच्छियं थंखिल तो

१ एएअनमुहंकेणु पुनरभिन्नि विट्ठोअयि न भिबत्ते तस्मि पुनरेतामि । कुठप्रतिमेति द्वारं गतं इवानीं पानीयमिति द्वारं, अस्सा व्यावपावं-
भागमविपिओ मावडेन समसंसत्तवानीयं कुसाइ समण्ठेएण् पारस्परमसंखद्धाए इक्खत्तुरहुक्कप्रमाणान् एहीत्वा पुरतः दृढतोऽप्यस्मन् गच्छति स्वगिहका-
भिमुग्गा येन एव एहं एवोद्विक्सन्तु केसराणि चोर्जोति वा गुह्यन्ते यदि सागारिकं तथा परिहाप्य इहवाययोः सौच कुर्वन्ति आचामसि च येभ्युक्ताः
आचमनमइहेन वया वयोगुहो न भवति तथा एवमिति । इदानीं विवर्चयमिति द्वारं, एव भीयमाने स्वगिहकस्य व्याघातेन, व्याघातः पुनरुक्ते इवकहरित
मीभिर्ध मयेन अनामोगेन वाऽपि स्वगिहकं तथा

कालिञ्जरे, पार्थगुह्येसु हत्वंगुह्येसु य बज्जइ, आहरणमार्गेणि कविज्जंति, एवं जागरति, एसा विही कायवा । कालेसि दार सप्पसंगे गर्भे, इयाणि कुसपडिमसि दारं, सरय गाहा—

दोसि न विचउत्तेने वृत्तमभा पुच्छा उ कावहा । सयवेत्तंमि उ एवो बवउग्गीपु न कायवो ॥ ४१ ॥

द्वौ च सार्धबोधे, नक्षत्र इति गम्यते, वर्त्ममयौ पुच्छलकौ कार्यौ, समक्षेत्रे च एकः, 'अयहुड्भीए ण कायवो'सि उपार्द्ध भोगिण्वभीचिन्नक्षेत्रे च न कर्तव्यः पुच्छलक इति गायाक्षरार्थः ॥ ४१ ॥ एवमन्यासामपि स्वबुद्ध्याऽक्षरगमनिका कार्या, भावार्थं तु वक्ष्यामः, प्रकृतगाथाभाषार्थः—काळगए समणे णक्खत्तं पळोइज्जइ, अइ न पळोपति असमाचारी, पळोइए पण याळीसमुत्तेसु नक्खत्तंसेसु वोणि कज्जंति, अकरणे अस्से दो कहेइ, काणि पुण पणयाळीसमुत्ताणि !, उच्यते—

किन्नेव उज्जाई पुक्खत्तं रोहिणी विसाहा न । एए उ लक्खत्ता एववाउत्तुत्तंभोगा ॥ ४२ ॥

तीसमुत्तेसु पुण पणरससु एगो कीराइ, अकरणे एरां येव कहुइ, तीसमुत्तिसियाणि पुण इमाणि—

नस्सिमिळिपिअमिअर दुत्तरे मइ उज्जु हत्थ पिवा न । नत्तुगाइ मूळ साहा सवज्जमिहा न परववा ॥ ४३ ॥

उह देवइति एए एकरस इवति टीकउत्तुत्ता । लक्खत्ता भावहा एरिहुएवविहीच कुमहेत्ते ॥ ४४ ॥

१ पाञ्चते पाण्डुरेसु रज्जुहेसु न वज्जते आहरणार्थेणि कज्जन्ते, एवं कायसि एव विधिः कथ्यते । काळ इति दारं सप्तसंगं गते इषावीं कुसपडिमेति इति इति, उत्र गाथा—कज्जन्ते अममे नक्खत्तं उलोइत्ते यदि न पळोएत्तेअसमाचारी प्रकोळिते पञ्चपत्तारिक्खमुत्तेसु मज्जेसु हे किञ्चित् अकरणे अन्वी ही बालरति कमि दुताः पञ्चपत्तारिक्खमुत्तंमि ! विक्कमुत्तंसेसु पुवा पञ्चद्वयसु एकः किञ्चित् अकरणे एवं सारवलेव विक्कमुत्तंमि पुवरीयाति.

ध्यास्या—अथ सणा न विज्जति सस्य चुण्णेहि नागकेसरेहि धा अवोच्छिञ्चाए धाराए ककारो कायवो वेहा य तकारो पंधेयवो, अमाइ चुण्णाणं केसराणं धा पडेययाईविंवि किट्ठ । तगसि दारं गयं, इयाणि सीससि दारं, सस्य—

आए दित्तं गमो लो तोत्तं तु दोइ कावई । उट्ठत्तस्सणा एत विही से समासेण ॥ ५१ ॥

इमीए यस्साणं—जाए दिसाए गमो परिद्वयिज्जंतस्स समो सीसं कायए, पडिस्सयाओडवि णीणंतेहिं पुय पाया णीणेयवा गच्छा सीसं, किंनिमित्तं—, ‘उट्ठत्तरक्खणा’ जओ उट्ठेइ तओ चेय गच्छइ सपडिदुसे गच्छते अमंगलत्तिकहु । सीससि दारं, इयाणि उयगरणेसि दारं—

विण्णहा उक्कपण दोसा उ म्मे वीविपकरंमि । मिच्छत्त तो व राया व कुणइ मामाण बहकरण ॥ ५२ ॥

इमीए पक्खाण—परिद्वयिज्जंते अहाजायमुयगरण उवेययं—मुहपोत्तिया स्यहरणं चोलपट्टमो य, जइ एवं न ठवेसि असमाचारी आणायिराहणा, तस्य विट्ठे ज्जण वंदिओ सोच्चा कुविओ कोवि उद्वयिओसि गामवइण करेज्ज मिच्छत्तं

१ अथ दृष्टान्ति न विद्यन्ते तत्र पूर्वोक्तकेसरेषांमुच्छिद्यया धाराया ककारः कर्त्तव्यः अथच्छात्र तकारो बहुरूपः, अस्तसु पूर्वेषु केसरेषु वा प्रच्छेपादि भित्ति विद्यते । नृणावीति द्वारं गतं इत्यादीं वीथिमिति द्वारं, तत्र—अस्मा द्वाक्यान्—द्वारां दिक्षि प्राप्ताः परिष्ठापयच्छात्रां सीरं कर्त्तव्यं, प्रतिध्यादपि वीथिमानैः पूरे तासु शिष्वास्तद्वितम्बी पञ्चाध्वरीं किंनिमित्तं ? इतिविट्ठो रक्कावं पठ इतिद्वि तव एव गच्छति सवधिराधे (परादृष्ट) गच्छत्तममङ्गलमितिहृत्वा । वीथिमिति द्वारं, इत्यादीमुपकरणमिति द्वारं अस्मा द्वाकपान—परिष्ठापयच्छात्रं अस्मात्तमुपकरणं छात्र्यं मुत्तबद्धिना रजोहरत्यं चोळपट्टकम्, एतेवं न स्थापयन्ति अस्माचारी आणाविसाधना, तत्र एते जनेन परिहृत्वाः दुरावा कुपिता क्रोडपुण्यवर्धित इति प्राप्तवयं कुर्वाण मिप्पान्

भेमिऊण पयाहिणं अकरेंतेहिं उवागच्छियं, अइ तेणेय मगेण नियत्तंति तो असमायारी, फयाइ उठेया, सो य उओ
 वेय उठेइ उओ वेय पहावेइ, पन्हा अओ वेय उठेइ उओ वेय पहावेइ, उओ गामो तओ पहायेया, तग्हा भमिऊण
 अओ यंछिं उवाहारियं तस्य गंतवं, न तेणेय पहेणं, नियत्तगिप्ति दारं—

कुसमुही पणाए भओपिप्पणाइ इत्थं आराए । सेवारे संपरेया सहाय समो उ कावडो ॥ ३८ ॥

व्यास्या—जाहे यंछिं पमज्जिय भवइ तोहे कुसमुहीए पणाए अपोच्छिउणाए धाराए संयारो संपरिज्झइ, सो य
 सवहय समो कायवो, विसमंसि इमे दोसा—

भिसमा अइ होज उवा उवरि मओ न देहओ वानि । मरुं मेवळं वा तिण्हंयि उ भिरिते तत्थ ॥ ३९ ॥
 उवां कावरिवाळं मओ ववहाण देहिं भिरुळं । तिण्हंयि रत्तज्जा सहाय समो उ कावडो ॥ ४० ॥

गाथाद्वयमपि पाठसिद्धं, अइ पुण तणा ण होया तो इमो विही—

तत्थ न वल्लि त्वाहं पुण्येहिं तत्थ केसरेहिं वा । कावडोअय ककालो देह तकारं न वंयेया ॥ ४१ ॥

१ आत्मा प्रद्विज्जमकुर्वन्निस्सापत्तयं यदि तेनैव मर्येय विवर्धते तदाभ्यासाचारि कदाचिदुच्छेत् स च कवेरोच्छेत् तल इव प्रवाहनि
 पलायत एव उपिच्छति तत् एव प्रयावति यतो मामुक्त इव प्रवाहेत्, उक्ताए आत्मा पद उग्विज्जमवपारितं तत्र गन्तव्यं न तेनैव एवा विवर्धयेति
 द्वारं । यदा उच्छिद्धं प्रमर्दिनं भवति तदा कुबल्लदेवनाम्मुच्छिन्नवा चारणा संस्कारकः संस्कीरते स च सर्वत्र समा कर्तव्यः विवर्धे इमे दोषाः । यदि
 पुनरुज्जगति न मरेत्पुनरेव भिक्षिः

गा—अथ तणा न विज्जन्ति तस्य चुग्गाहिं नागकेन्द्रेहिं वा अवोस्सिठ्ठाए धाराए ककारो कायसो रेखा य तकारो
 ॥ गइ चुग्गाण केतराणं वा पलेवयाईइवि किरइ । तासि दार गय, इयाणि सीसत्ति दारं, तत्थ—

उइ सिस्सें लम्मे वम्मे सीमे न होइ कपपं । गंउत्ताल्लव्वा दस सिरो स सम्महेण ॥ ५१ ॥
 तस्साणं—जाए दिसाए गानो परिद्धाविज्जतस्स तमो मीस कायव, पडिस्सयाओडवि पीणतोहिं पुव पाया पीणयवा
 लं, किनिमिसें—, 'उउत्तरकल्लादा' जओ उठेइ तओ चेव गउइ सयदिहुसे गच्छते अमगलतिक्कु । सीसत्ति

गाणि उवगरणेत्ति दारं—

सिस्सा तस्साए एप्पा उ म्मे वंविक्कल्लमि । मिच्छव मे व तप्पा व पुनइ मानाव वइत्तलं ॥ ५२ ॥

तस्साणं—परिद्धाविज्जते अहाजायनुवगरा उवेयव—नुहरोत्तिवा स्यहरणं चोत्पट्टओ य, अइ एवं न उयेति
 ॥ आणाविताइया, तस्य दिहे जोग दडिओ सोद्या कुविओ कोवि उइविमोत्ति गामवहण करेत्त मिच्छ

तय नृत्तवि व सिट्ठे तत्र पूर्वैकालेन्द्रेवाम्भुत्तिववा पात्ता कफा कउम्मा वइत्तलं उठते वइत्तलं वइत्तलं वइत्तलं वा प्रलेपि
 प्रपे । नृत्तवीत्ति इतं तत्र इतवी वीत्ति इतं तत्र—अत्ता वतास्सा—यसो दिधि जामा एतेत्ता एतत्तलो दीव कउम्मा इतिववादि मीयन्तावे,
 । सिक्कटदिज्जतो एवम्भुत्तिं विदिन्निं ? सविट्ठो एवम्भुत्तिं तत्र एव यत्तुत्ति सन्तिरेके (एताइय) मत्तममम्भुत्तिमिहवा ।
 मत्ति इतं इतवीनुत्तवम्भुत्तिं इतं वत्ता एवम्भुत्ति—यत्तवम्भुत्तिं वत्ता वत्ता वत्ता वत्ता वत्ता वत्ता वत्ता वत्ता वत्ता वत्ता
 इति वत्ता

भेमिऊण पयाहिणं अकरेतेहिं उवागच्छियं, अइ तेणेय मगेण नियत्तंति सो असमायारी, कयाइ उठेज्जा, सो य जओ
 चेव उठेइ तओ चेव पहावेइ, पच्छा जओ चेव उठेइ तओ चेव पहावेइ, जओ गामो तओ पहायेज्जा, तग्हा भमिऊण
 जओ थंढिलं उवाहारियं तस्य गंतवं, न तणेव पहेणं, नियत्तणित्ति दारं—

कुसमुद्धी एगाए अओच्छिज्जाइ एव वाताए । संभारं संभरेज्जा सज्जए समो न कावहो ॥ ३६ ॥

ध्यास्या—आहे थंढिलं पमज्जिय भवइ ताहे कुसमुद्धीए एगाए अओच्छिज्जाए घाराए संभारो संभरिज्जाइ, सो य
 सबरए समो कायघो, विसर्म्ममि इमे सोसा—

मिसमा नइ होज तणा उवरि मध्ये न देहओ वामि । मरुत्तं येकज्जं वा तिण्हियि न तिरिसे तए ॥ ३७ ॥
 उवारी वावरिचानं मध्ये वसहाल देहिं मियद्धं । तिण्हियि एण्डज्जा सज्जए समो न कायहा ॥ ३८ ॥

गाथाद्वयमपि पाठसिद्धं, अइ पुण तणा ण होज्जा सो इमो यिही—

वाल् न मल्लि तण्णाइं तुण्णेहिं तए केसरेहिं वा । कावहोअव कसरो देह तकारं न वधेज्जा ॥ ३९ ॥

१ ज्ञान्वा प्रदक्षिणमकुर्वन्निस्सायन्त्य च हि तेनैव मार्गेन विवर्त्तते तदाध्यामाचारी कदाचिदुच्छिद्य स च वदेवोच्छिद्य तत इव प्रवावति
 पवापत एव वसिष्ठमि तय एव प्रवावति ततो ध्यामकत इव प्रवायेत् तकाए भ्रातृवा वय लुकिउमवचारितं तत्र गच्छन् न तेनैव यथा विवर्त्ततेति
 इति । यदा लुकिउं प्रमादितं भवति तदा कुसमुद्धीकया अमुच्छिज्जवा घाराया संस्कारका संकीर्त्ते स च सदैव समः कर्त्तव्यः विवर्त्ते इमे दोषाः । यदि
 पुनस्तुल्यानि न भवेदुद्धीय निधिः

व्याख्या—अथ तणा न विज्जति तथ चुण्णेहि नागकेसरेहि वा अयोप्पिउन्नाए धाराए ककारो कायपो हेहा य तकारो वंधेयपो, अमइ सुण्णाण केसराण वा पळेययाईडिचि किरइ । तणसि दार गय, इयाणि सीससि दारं, तथ—

आए दिस्सए गामो तणो सीसे तु होइ कावणं । उट्ठतरक्खण्हा एत विही से समासेण ॥ ५१ ॥

इमीए वस्खानं—जाए दिसाए गामो परिद्वयिज्जतस्स तओ सीसं कायवं, पडिस्सयाओडवि नीणतेहि पुवं पाया नीणेयवा पच्छा सीसं, किनिमिसं—, ‘उट्ठतरक्खण्हा’ जओ उट्ठेइ तओ पेव गच्छइ सपडिहुत्ते गच्छंते अमगलंतिक्कट्टु । सीससि दारं, इयाणि उयगरणेसि दारं—

विस्सहा उयगरए सोसा उ मवे अविचकरमि । मिच्छत्त सो व हावा व कुजइ गामाय वइकरमं ॥ ५२ ॥

इमीए वस्खानं—परिद्वयिज्जते अहाजायमुयगरण उवेयथ—मुहपोत्तिया रयहरणं चोलपट्टओ य, अइ एवं न उवेति अममाचारी आणाविराहणा, तस्य दिठ्ठे जणेण दंढिओ सोद्धा कुयिओ कोयि उदयिमोत्ति गामवहणं करेज्ज मिच्छत्त

१ वत्त गुणाभि व विपस्से तत्र ब्रूयैर्नगकेसरीर्वाग्जुप्पिउन्नवा धाराया कम्मः कर्तव्यः अपस्साव तस्मिन् बद्धकः अस्तसु ब्रूयैषु केसरेषु वा प्रलेपादि विरपि क्रियते । गुणानीति द्वारं गतं इदानीं धीर्भूमिति द्वारं तत्र—अस्मा व्याकथारं—यस्मां विमि प्रामाः परीह्यपपत्तन्नां धीर्भं कर्तव्यं अतिशयादपि नीयमानैः दूरं गतौ निष्काशयितव्यो वज्राप्टीर्भं किंमिमिभं । उचिच्छतो रक्षार्थं यत उचिच्छति यत एव गच्छति यत एव गच्छति (परादृष्टम्) गच्छन्ममहकमिविद्विज्जता । धीर्भूमिति द्वारं, इदानीयुपकरजमिति द्वारं, अस्मा व्याकथारं—परिद्वारमाने यथाज्ञातमुपकरणं स्थाप्यं मुखवद्विज्ज रजोहरणं चोदयइकम, यदेवं न स्थापयन्ति अस्माभाचारी आणाविरापया, तत्र द्ये जनेन उचिच्छतां मुत्ता कुपिता कोज्जुगगामित इति प्रामाण्यं कुर्वाण मिप्पालं

वा गण्डेय, जहा सञ्जयस्य सवर्णिपयर्णिगेण कालगयस्य मिच्छं जायं तवर्णिपयपरिसेयणाए, पञ्चा आयरिपदि पडिबोहिओ, जस्य वा गामस्स सगासे पडिबयिओ सो गामो कालेण पडिबइरं दवाविजइ दडिपणा, एए दोसा जग्हा अविमयकरणे । उवगरणेचि दारं गये, इयानिं उद्वानेचि दारं, तरय गाहाओ—

वसदि निवेसण साही गाममग्गे व गामइरे व । अंतराज्जानंतर भिसीहिवा उट्टिउ बोच्छं ॥ ५३ ॥

वसदिनिवेसणसाही गामदं वेव गाम मोच्छो । मंडकंमुदेसे भिसीहिवा वेव त्वं तु ॥ ५५ ॥

इमीणं वसत्ताणं—फलेवरं नीणेज्जमानं वसहीए चेव उट्टेइ यसही मोच्छया, निवेसणे उट्टेइ निवेसणं मोच्छं, निवेसणंति एगदारं वइपरिविच्छं अणेगधरं फळिहियं, साहीए उट्टेइ साही मोच्छया, साही पराण पवी, गाममग्गे उट्टेइ गामदं मोच्छं, गामइरे उट्टेइ गामो मोच्छयो, गामस्स उज्जाणस्स य अंतरा उट्टेइ मंडलं मोत्तयं, मंडलंति विसयमडलं, उज्जाणे उट्टेइ फंठं मोच्छं, फंठंति देसखंडं मंडलाओ महात्तरं मण्णइ, उज्जाणस्स य निसीहियाए य अंतरा उट्टेइ देसो मोत्तयो,

१ वा गच्छेए वबोज्जदिबीकल उवर्णिज (उवर्णिज) छिन्नेन काकगलल भिच्छात्तं जातं उवर्णिजपरिरेवणवा उवादाचारैः पडिबोयित्त, वल्ल वा प्रामल उवर्णिज पडिबोयित्त वा प्रामः काहेन पडिबैरं दावये दडिबेकेन पडे दोषा उवादाचिच्छरणे । उवर्णिजमिति द्वारां गतं इदानीं सुखावमिति द्वारां उव गाले—वल्पोवर्णाणाम्—फलेवरं विच्छादवमानं वसतावेवोचिहिति वसतिमोच्छया निवेसये उचिहिति निवेसं ओच्छये निवेसणमिति एवद्वारा इतिपरिदिग्गामेकगुह वडदिक्का पारके उचिहिति पारमे मोच्छया, पारमे (वाचा) गुहणां पट्ठा प्राममग्गे उचिहिति प्रामात्तं मोच्छं प्रामइरे उचि इति प्रामो मोच्छया प्रामलोपावल पावतरोचिहिति मण्डलं मोच्छं मण्डकमिति निववमण्डलं (देवल कण्ठुतमो विमगा) उवाते उचिहिति काण्डं (कण्ठुतो वला) मोच्छं काण्डमिति देवलकाण्डं मण्डकइइरं मण्डले उवाजल वैवेविवावावावतरोचिहिति वेवो (कण्ठु) मोच्छया.

निंभीहियाए उठेइ रज्जं मोत्तप, एय ता निज्जतस्स विही, तंमि परिद्धविप गीयत्था एगपासं मुहुचं संयिकखंति, कयायि परिद्धविओवि उठेज्जा, तस्य निंसीहियाए जइ उठेइ तस्येय पठिओ उयस्सओ मोत्तवो, निंसीहियाए उज्जाणस्स य अंतरा जइ पडइ निवेसणं मोत्तप, उज्जाणे पडइ साही मोत्तवा, उज्जाणस्स गामदत्त य अतरा जइ पडइ गामद गमद्वं मोत्तवं, गामदारे पडइ गामो मोत्तवो, गाममग्गे पडइ मडल मोत्तवं, साहीए पडइ कंडो मोत्तवो, निवेसणे पडइ देसो मोत्तवो, वसहीए पडइ रज्जं मोत्तप, तथा चाइ भाण्यकार—

पडइ रज्जं मोत्तप, तथा चाइ भाण्यकार—
 यणंते जो उ कम्मो कलेयर पवेसर्णमि योचत्थो । जयरं पुण जाणसं गामदारंमि पोद्धव ॥ २०६ ॥ (भा०) ॥

अत्र थिपर्यस्तक्रमेऽङ्गीकृते तुल्यतैय नानास्य, तथा च निर्गमनेऽपि ग्रामद्वारोत्थाने ग्रामपरित्याग उक्तः, इहापि स एवति तुल्यता, निज्जुओ जइ थिइय धार एसि दो रज्जाणि मोत्तवाणि, तइयाए तिण्णि रज्जाणि, तेण पर यहुसोऽपि धारे पयिसंते तिण्णि चेय रज्जाणि मोत्तवाणि—

अतिक्काइकारजेहि तव वसंताल जस्स ओ उ ववो । अमिगदिपाणमिगदिओ सा वस्स उ जोगपरिजुडी ॥ ५६ ॥

१. भवेदिरवामुच्छिद्वति राग्यं मोच्छस्य एवं तावत् भीषमाने विधिः तस्मिन् परिष्ठापिते गीताया पुरुषार्थे मुहुचं प्रतीक्षन्ते कदाचिद् परिष्ठापितोऽप्युचि हेन तत्र भवेदिरवामुच्छिद्वति वदि तत्रैव पतित उपाधयो मोच्छका भवेदिरवामुच्छिद्वति वदि पतति निवेसणं मोच्छवं उपाने पतति साया (सारमे) मोच्छयाः उपानव्य ग्रामस्य चास्तरा यदि पतति ग्रामार्थं मोच्छवं ग्रामदारे पतति ग्रामो मोच्छयः ग्राममध्ये पतति मण्डल मोच्छवं शालायां पतति काण्ड मोच्छस्य निवेसने पतति देसो मोच्छयः वसती पतति राग्यं मोच्छवं । निर्धुओ वदि द्वितीयमपि वारमाणावि हे राग्ये मोच्छये तृतीयस्वो भोवि राग्यावि ततः परं पडुतोऽपि पाप प्रविशति प्रीत्येय राग्यावि मोच्छयामि

ता गच्छेन्न, अथा चयेणयस्स तवणिणयलिङ्गेण काउगयस्स सिच्छत्तं जायं तवणिणयपरिसेवणाए, पच्छा आयरिपहिं पविबोहिमो, वस्स वा गामस्स सुगासे परिह्विओ सो गामो कखेण पडिवइरं द्वाविज्जइ दडियण, एए दोसा जग्हा अविग्गकरणे । उवगरणेत्ति दारं गर्यं, इयाणि उट्ठाणेत्ति दारं, ताय गाहाओ—

बसदि निवेसण सही गाममग्गे य गामहारे य । अंतरज्जाअंतर मिसीहिया उट्ठिप बोप्पं ॥ ५३ ॥

बसदिनिवेसणसाही गामहं येव पात मोप्पो । मंडकंन्दुरेसे मिसीहिया येव त्वं तु ॥ ५५ ॥

इमीणं वक्ख्माणं—कुलेघरं नीजेज्जमाणं वसहीए येव उट्ठइ यसही मोत्तवा, निवेसणे उट्ठइ निवेसणं मोत्तवं, निवेसणंति पगहारं वइपरिक्खत्तं मणेगघरं फडिहियं, साहीए उट्ठइ साही मोत्तवा, साही पराण पंती, गाममग्गे उट्ठइ गामज्ज मोत्तवं, गामहारे उट्ठइ गामो मोत्तवो, गामस्स उज्जाणस्स य अंतरा उट्ठइ मंडलं मोत्तप, मंडलंति विसयमंडलं, उज्जाणे उट्ठइ कंडं मोत्तवं, कंडंति देसत्तवं मंडलाओ मइसुतरं मण्णइ, उज्जाणस्स य निसीहियाए य अंतरा उट्ठइ देसो मोत्तवो,

१ वा पच्छेए ववोज्जविक्कल तवण्णिक (उट्ठविक्क) डिट्ठेव अउपपत्तल मिप्पत्तवं जायं तवमिक्कपरिसेवणाए उवादाचार्यैः प्रतिबोद्धितः कल्ल वा प्रामक सक्कत्ते परिह्वसिताः स प्रामाः काउव पठिबैरं वाप्पत्ते वणिहवेण पठे दोसा वकाएच्छिक्कत्ते । उवकरम्मिति इारं एत इवावीमुत्तवावमिति इारं एत पाये—वावोच्चाव्वाहं—कउेघरं विप्पकवमाणं वसतायेवोपिह्वि वसतिमोच्छम्या विवेसने उचिह्वि विवेसवं मोच्छम्यं विवेज्जममिति एकइरा वृत्तिपरीक्ष्यामैकगुह कउविक्का पारके उचिह्वि पाय्जे मोच्छम्या, पाय्जे (उवावा) पुराणां पट्ठि प्राममग्गे उचिह्वि प्रामाहि मोच्छवं मोच्छहारे उचि ह्वि प्रामो मोच्छम्या, प्रामलोचानल चमपरोपिह्वि मण्णवं मोच्छम्यं मण्णकमिति विपवमण्णवं (देवल्ल कउवमो विपागाः) उवावे उचिह्वि कान्ठे (कउवरो यत्ता) मोच्छम्यं कउवमिति वैक्कणवं मण्णकामुइएरं यक्कत्ते उवाक्कल वैवेविक्काज्जावरोपिह्वि देवो (कउ) मोच्छम्या.

निंसीहियाप उठेइ रज्जं मोत्तव, एव ता निज्जतस्स यिहा, ताम पाख्खायए गायत्या पग्गयास उउप उउप
परिद्धियिओयि उठ्ठेज्जा, तत्थ निंसीहियाप जइ उठ्ठेइ तत्थेय पठिमो उवस्सओ मोत्तवो, निंसीहियाप उज्जाणस्स य अतरा
जइ पठइ नियेसणं मोत्तव, उज्जाणे पठइ साही मोत्तवा, उज्जाणस्स गामस्स य अतरा जइ पठइ गामच्च मोत्तव, गामदारे
पठइ गामो मोत्तवो, गाममग्गे पठइ मंडलं मोत्तव, साहीप पठइ कंठो मोत्तवो, निवेसणे पठइ देसो मोत्तवो, वसहीप
पठइ रज्जं मोत्तप, तथा चाह 'भाट्ठ्यकार'—

अत्र विपर्यस्तक्रमेऽद्वीकृते तुल्यतैव नानास्य, तथा च निर्गमनेऽपि ग्रामद्वारोत्थाने ग्रामपरित्याग स्वकः, इहापि स एवति तुल्यता, निष्प्रदो जइ विश्यं वार एसि दो रज्जाणि मोत्तवाणि, तइयाए तिण्णि रज्जाणि, तेण पर थहुसोऽधि घारे पयिमंते तिण्णि थेय रज्जाणि मोत्तयाणि—

असिबाधकारणेहि तास्य बसंताण जस्स जो न तथो । अभिगहिषाणमिगहिजो सा तस्स उ ओगपीडुड्ढी ॥ ५९ ॥

१ निवेधिरवामुपिहति राजवं मोक्षद्वयं एवं तावद् नीचमाने सिद्धिः तस्मिन् परिहृयिते गीतायां एकपार्श्वे मुहूर्त्तं धर्तुमन्ये कदाचित् परिहृयितोऽप्युचि
हेत् तत्र न्वेधिरवामुपिहति यदि तन्मैव पतित उपाध्वो मोक्षम्या नैवेधिरवा उचानल चास्तरा यदि पतति निवेसमं मोक्षम् उचाने पतति शाखा
(पादयो) मोक्षद्वयाः उपावल्ल प्राप्तव्य चास्तरा यदि पतति प्राप्तार्थं मोक्षद्वयं प्राप्तमन्ये पतति मण्डलं मोक्षम् शाखायां
पतति काचं मोक्षद्वय निवेगने पतति वृक्षो मोक्षम् पतती पतति राजवं मोक्षद्वयं द्वितीयमपि वारमापसि द्वे राज्ये मोक्षम्ये तृतीयस्त्रो
भीमि राज्याभि ततः परं बहुस्तोभयि वारा त्रयिहति प्रीत्येव राज्याभि मोक्षम्यानि

ईमीए घक्खणं—अइ वड्डिया असिधार्इहिं फारणेहिं न निगच्छंति ताहे तथेय यसंता ओगबुद्धिं करेति, नमोकारइत्ता पोरिसिं करेति, पोरिसिंता पुरिमहुं, सइ सामथे आर्यविलं पारेइ, असइ निवीर्यं, असमत्थो जइ तो एक्कासणयं, पर्यं सविइयं, पुरिमहुत्तिंता ववरथं, ववरथइत्ता छट्ठं, एवं पिमासा । उट्ठाणेत्ति गय, इयाणिं णामगहणेत्ति दारं—

यिणइ णामं पुगस्स षोणइत्तादि होअ सहेत्ति । यिण्य तु ओवकलं वरिज्जगलमेवकारसमं ॥ ५३ ॥

इमीए वक्खणं—आधइयाणं णामं गेणइइ तावइयाणं खिप्पं छोयकरणं 'परिण्ण'ति धारसम च दिज्जइ, अतरंतस्स दसमं भट्ठमं छट्ठं ववरथाइ वा, गणमेओ य कीरइ, ते गणाओ य गिन्ति । णामगहणेत्ति दारं गयं, इयाणिं पयाहिणेत्ति दारं—

ओ वड्डिं ओ उतो विवणइ पयाहिं न कयवड्डं । उट्ठाणाइ दोसा विराहणा वाळुड्डाइ ॥ ५४ ॥

इमीए वक्खणं—परिउवेत्ता ओ जओ सो सओ बेय नियसति, पयाहिणं न करेइ, अइ करिति उट्ठइ विराहणा वाळुड्डाहिणं, जओ सो अड्डिमुहो ठविओ उओ बेय धावइ । पयाहिणेत्ति पर्यं गय, इयाणिं कातस्सगकरणेत्ति दारं गाहा—

१ अक्का व्याकरणं—अदि वड्डिवादिभिः अरक्षैर्न निर्गच्छन्ति तथा तथैव वसन्तो योगवृद्धिं कुर्वन्ति वमस्फरीयन्तः पौष्टवी कुर्वन्ति पौष्टीयाः पुनरि मार्गं सति सामर्थ्ये वाचात्मकं पारयन्ति अस्ति निर्दिष्टकठिकं असमर्थो यदि तदैकासनकं, एवं सतिस्त्रिंशं पूर्वोर्द्धवास्तुर्धं वतुर्धवाः एवं एवं विभावा । अत्तावमिति यत्त इदानीं नामप्रश्नमिति दारं—अक्का व्याकरणं—यावतां नाम गृह्यन्ति तावतां द्विमे कोचकलं 'परिजा' मिति हाइजमल बीवते अत्तावततो वड्डमोअत्ता । यत्त वतुर्धवादिनी पञ्चधेरत्त किन्ते ते पञ्चाव विर्वांन्ति । नामप्रश्नमिति दारं गतं इदानीं परद्विमेति दारं—अक्का व्याकरणं—पुनरिहाय्य ओ वत्त स जत्त एवं विवर्धते परद्विपो न करोति यदि कुर्वन्नुचिच्छति विरावणा वाळुड्डादीनां वत्तः स वड्डिमिमुत्तः व्यापितकत्त एव वावति । परद्विमेति एवं गतं इदानीं कावोत्तराग्नमिति दारं गावा

इमीए यकत्तार्णं—कोइ भणेज्जा—उत्तयेव किमिति कावत्सर्गो न कीरइ, भणंति—उद्वाणार्ण दोसा हथंति, सओ आगम्म चइहर गच्छति, चइयाई यंदित्ता संतिनिमित्तं अजियसंतिरयं पढंति, तिणि घा पुइओ परिहायमाणाओ कळिज्जति, सओ आगनुं आयरियसगासे अविहिपारिद्धावजियाए कावत्सर्गो कीरइ, एतावान् दृष्टसम्प्रदायः, आयरणा पुण ओम-
चुगुरयहरणेण गमणागमण किर आओइज्जइ, तओ जाय इरिया पच्छिमिज्जइ तओ चेइयाई वंदित्तेत्यादि सिवे विही, असिये न कीरइ, जो पढिस्सए अच्छइ सो उच्चारपासवणखेलमसगे विणिचइ यसहिं पमज्जइसि कावत्सर्गदारं गयं, इयार्णि एमणासग्गायस्स दारा भणति—

तमणे न वत्सर्गाए राइमिय महाविप्पाए विवगा वा । सेसेसु नयि वमज्ज नेव वत्सर्गाइयं होइ ॥ ६० ॥

व्याख्या—धुपणं अस्वाध्यायश्च जइ 'राइणिओ'ति आयरिओसि 'महाणिणाओ'सि महाज्जणाओ नियगा वा

१ अथा इवावधानं—कळिइ भयेव—उत्तयेव किमिति कावत्सर्गो न कियते ? भण्यते—उत्तयाणाइयो दोसा भवन्ति, तत आगम्य कैश्चगुहं गच्छन्ति, चेस्मानि वगित्ता तात्तिनिमित्तमभितराभित्तर्कं पढन्ति, तिमो वा सुत्तो परिहीयमानाः कययन्ति तत आगमाचार्यसकासेउम्भियरिद्धापनिबदे कावत्सर्गः कियते वाचरणा पुनरुत्तमज्जकोइरजेव गमनागमन किकाओच्यते, ततो पावहीपो प्रतिकम्बते ततईस्मानि वगित्तेत्यादि शिचे विधिः, वगित्ते न कियते, वा प्रति अदे सिद्धिं स उच्चारयवज्जण्ठेप्पमात्रअयि सोवयति वसति प्रमात्रंयति इति कावत्सर्गद्वारं गतं, इवानीं सपणास्वाध्यायवोइरि भण्येते—यदि राखिड इति वाचाये इति महाविगाइ इति महाज्जण्ठो विज्जका वा

इमीए वक्खणं—अइ वडिया असिवाइहिं कारणेहिं न निगण्ठंति ताहे तथेय वसंता जोगवुहिं करेति, नमोकारइसा पोरिसिं करेति, पोरिसिंता पुरिमहं, सइ सामत्ये आयंघिलं पारेइ, असइ नियीयं, असमत्यो अइ तो एक्कासणय, पर्यं सविइयं, पुरिमहत्तिता वडर्यं, वडर्यइत्ता छंठं, एवं विमासा । उट्ठाणेत्ति गयं, इयाणिं णामगहणेत्ति दारं—

णिण्णइ जम्मं एणस्स दोणमइवावि होअ सहेत्ति । किण्ण तु कोयकरं परिक्खण्णमेयवारसम्मं ॥ ५७ ॥

इमीए वक्खणं—आधइयाणं णामं गेण्णइ ताधइयाणं खिप्पं छोयकरण 'परिण्ण'ति धारसम च दिज्जइ, अतरंतस्स दसम महम्मं छंठं चउरयाइ या, गणमेओ य कीरइ, ते गणामो य णिन्ति । णामगहणेत्ति दारं गयं, इयाणिं पयाहिणेत्ति दारं—

ओ वडिं हो तत्तो विक्कण्ण एवादिवं न कावइ । उट्ठाणाइ दोसा विराइवा वाळुवुइइ ॥ ५८ ॥

इमीए वक्खणं—परिह्वेसा ओ अओ सो तओ चेय नियत्ति, पयाहिणं न करेइ, अइ करिति उट्ठइ यिराइणा वाळुवुइइ, अओ सो अवडिमुहो उयिओ तओ चेय धावइ । पयाहिणेत्ति पर्यं गयं, इयाणिं काउस्सगकरणेत्ति दारं गाहा—

१ । जत्ता व्याख्यानं—अदि वडिराडिवादिधिया कारकैर्न निर्गच्छन्ति तदा उच्चैश्च वसन्तो जोगवुदि कुर्वन्ति नमस्करिषाः पौदयी कुर्वन्ति पौदरीयाः पुरि मार्गं एति सामर्थ्ये वाचासामर्थ्ये पारवति अस्ति निर्बिकुठिकं असमर्थो यदि तदीकायवत् एवं सद्दित्वात् एतौर्वावाङ्मुदं, वमुदीयाः पठे, एवं विमया । तत्पावमिति गत इदानीं नामप्रवृत्तमिति द्वारं—अस्मा व्याख्यानं—वाचतां नाम गृह्णति तावतां किमं कोचकारं 'परिण्ण' मिति द्वादशमअ वीचते अमज्जुवलो एवमोच्छ्रमः बह्वः वपुर्वादिषां एवमेवअ विप्यते ते गम्याच्च विर्वाभिः । नामप्रवृत्तमिति द्वारं गतं इदानीं प्रवृत्तिमेति द्वारं—अस्मा व्याख्यानं—परिह्वेसा यो वाच ए उत एव निवर्तते प्रवृत्तिषां न करोति यदि कुर्वन्मुपिहति विराजता वाळुवुइइ कता स वडभिमुका स्थापितव एव वावति । प्रवृत्तिमेति परं गतं इदानीं कावोत्तरं कल्पमिति द्वारं गाहा.

इमीय यप्सार्ण—कोइ भजेआ—तथेय किमिति कावस्तमगो न कीरइ !, भण्णंसि—उद्धानाई दोसा इवति, तओ आगम्म चइहरं गच्छति, वेइयाइ वंदित्ता सतिनिमित्त अजियसंतित्थयं पठति, तिणि वा बुइओ परिहायमाणओ कट्टिज्जंति, तओ आगतुं आयरियसगासे अविविपारिद्धावणियाए कावस्तमगो कीरइ, पत्तावान् वृद्धसम्प्रदायः, आयरणा पुण ओम-पुणरयइरणेण गमणागमण फिर आलोइआइ, तओ जाय इरिया पठिकमिआइ तओ वेइयाइ वंदित्तेत्यादि सिवे विही, असिये न कीरइ, जो पठिस्सए अच्छइ सो उच्चारपासवणसेलमत्तगे विगिचइ यसहिं पमज्जइसि कावस्तमगदारं गयं, इयानिं लमणासगसायस्स दारा भण्णति—

तमने य असम्माए राइमिय महाविनाय निपणा वा । सेवेसु नस्मि लमनं मेव असम्माइवं होइ ॥ ६० ॥

व्याख्या—क्षपण अस्थाध्यायस्य अइ 'राइणिओ'सि आयरिओसि 'महाणिणाओ'सि महाजणणाओ नियगा वा

१ अस्मा इयान्दानं—कट्टिइ मनेए—उत्रैव किमिति कावोत्तर्गो न क्रियते !, मण्वते—उत्पाणाइओ दोया मबन्ति तत आगम्य वेळगुह गच्छन्ति वेयानि वरिइरा तात्तिभिचमच्चित्तान्तिअदं पठन्ति तिलो वा सुत्तीः परिहीयमाणाः कथयन्ति तत आगम्यादानंस्तकासु—अभिपिरिक्कापनिबदे कावोत्तर्गः क्रियते, आचरणा पुनरुत्तमज्जओरएवेण गमवापमनं किळाओरएते ततो यावदीबां प्रतिज्जम्यते ततस्यैवानि वरित्तेत्यादि शिदे विपिा अक्षिदे न क्रियते, वा प्रति जये निहुमि स उच्चारमभलसेप्पमाप्रकासि सोचयति वसति प्रमादंयति इति कावोत्तर्गद्वारं गतं, इदानीं क्षपणाध्यायपबोइरि मण्येते—यदि राक्कि इति आचारं इति महाविनाइ इति महाजणणाओ विजका वा

इमीय वक्खणं—अइ वडिया असिवाइहिं कारणेहिं न निगच्छति साहे तथेय वसंता जोगबुद्धिं करेति, नमोकारइचा पोरिसिं करेति, पोरिसिचा पुरिमहुं, सइ सामस्ये आर्यबिउं पारेइ, असइ निवीयं, असमथो जइ सो एकासणयं, एवं सविइयं, पुरिमाहुतिचा वठरयं, वठरथइसा छठं, एवं विमासा । उट्ठाणेसि गयं, इयाणिं नामगहणेसि दारं—

गिण्ठइ नामं वणत्त दोण्हमएवादि होअ सहेलं । गिण्ठ तु कोवकरं वरिण्णल्लभेवकारसमं ॥ ५७ ॥

इमीय वक्खणं—आवइयाणं नामं गेण्हइ तावइयाणं खिप्पं लोयकरणं 'परिणं'ति थारसम च दिअइ, अठरतस्स वसम अहमं छं वठरथाइ था, गणमेओ य कीरइ, ते गणाओ य जिन्ति । नामगहणेसि दारं गयं, इयाणिं पयाहिणेसि दारं—

ओ वडिअ सो ठपो निवच्छ पयाहिअ न काअ । उट्ठाणाइ दोसा विराइजा वाकबुइयं ॥ ५८ ॥

इमीय वक्खणं—परिठवेवा जो जओ सो तओ वेय नियच्छति, पयाहिणं न करेइ, जइ करिति उट्ठइ विराइजा थाल पुट्ठाईणं, जओ सो जइहिमुहो ठविओ तओ वेय धावइ । पयाहिणेसि पय गयं, इयाणिं काउस्सगकरणेसि दार गाहा—

१ अत्ता व्याख्यानं—वदि वडिरावियादिथिः कारणेन भिरोप्पुत्तिं तदा तद्वैव वसन्तो भोगबुद्धिं कुवेसित वमस्कारीयाः पौरुषीं कुवेसित पौडवीयाः पुरि मार्यं छति सामर्थ्ये आचामात्यं पारपति अउसि निर्दिक्कलिकं, असमर्थो वदि तदेकावकं, एवं सद्धितीवं एवोर्बीयाअमुयं, अमुयीयाः वं एवं विमाया । अत्तावमिदि गठं इरावीं नामप्रवजमिति दारं—अत्ता व्याख्यानं—वावठां नाम गृह्णति तावतां विधं कोवकारं 'परिआ' मिति द्वावसमअ वीक्ते अवाहुवतो एवमोअत्तः । वडाः अमुयीविधो गवमेदअ वित्ते ते गवाअ विवीमिअ । नामप्रवजमिति दारं गठं इरावीं प्रवद्विमेसि दारं—अत्ता व्याख्यानं—वदिअत्त वो वज छ ठउ एवं निवच्छति प्रवद्विणां न जओसि पदि कुवेअमुत्तिअसि विरायथा वाकबुइयादीनां पयाः स पवभिमुअ। स्थापितकत्त एवं वावठि । प्रवद्विमेसि वं गठे इरावीं अपोअर्णकरमिति दारं गाया

ईमीए वक्तराणं—कोइ भणेआ—तत्थेय किमिति कावस्सगो न कीरइ, भणंति—उट्ठाणाई दोसा हवंति, तओ आगम्म वइहरं गच्छंति, चेइयाइ धंदिता संतिनिमित्त अजियसंतिथय पढंति, तिणिण धा पुइओ परिहायमाणाओ कहुजंति, तओ आगतुं आयरियसगासे अधिहिपारिक्खावणियाए कावस्सगो कीरइ, पतायान् वृद्धसम्प्रदायः, आयरणा पुण ओम-ज्जगरयइरणेण गमणागमणं किर आछोइआइ, तओ जाय इरिया पढिकमिआइ तओ चेइयाइं धंदिसेत्यादि सिधे विही, असिये न कीरइ, जो पढिस्सए अण्डइ सो उट्ठारपासवणखेलमत्तगे विर्गिचइ यसहिं पमज्जाइस्ति कावस्सगवारं गयं, इयाणिं एमणासग्गायस्स दारा भणति—

एमवे व बसग्गाप राइविब महाविषाय भियगा वा । सेसेसु बल्लि वममं देव बसग्गाइवं होइ ॥ ६० ॥

व्याख्या—धूपणं अस्वाध्यायश्च जइ 'राइणिओ'ति आयरिओसि 'महाणिणाओ'ति महाजणणाओ नियगा वा

१ अत्ता एवाल्लवाव-कमिइ मणेए-उट्ठेव किमिति कावोल्लगो न क्रियते, भण्यते—उट्ठाणाइवो दोषा सबन्धि तत्त भागम्ब वैस्सगुइ गच्छन्ति, वैस्समि वणिग्गा तास्मिन्निमित्तमभिवृत्ताभित्तुवं पढित्ठ, तिठो वा खुटी। परिहीयमाताः कययन्ति तत्त भागम्बाचर्यसकाओअभिधिपरिहायनिष्यै कययोत्सर्गः क्रियते, भावणा पुबएम्मअउमरओइरणेण गमबागमव क्रिळाओएवते ततो पावदीसो प्रक्षिज्जम्यते तत्तवैस्समि बन्धिवेस्सादि सिधे विधिा बन्धिबे व क्रियते यः प्रप्ति घडे तिइनि त उट्ठाणमववणखेलमत्तगमि सोवपति वत्तहि प्रमाज्जयति इति कावोत्सर्गहारं गतं, इदानीं धूपणास्वाध्यायवोइरि मण्येते—यदि रात्रिक इति भाषार्थ इति महाविनाइ इति महाजबज्जावो भिज्जका वा

सज्जोयगा या से अरिष, तेसिं अचिचित्ति कीरइ, 'सेसेसु नरिष स्वमणं' सेसेसु साहुसु न कीरइ तमणं, जेय असग्गसाइयं होइ, सग्गसाओवि कीरइत्ति मणियं, एवं ताव सिंघे, असिये स्वमण नरिष जोगबुद्धी कीरइ, कावरसग्गो अविहिचिनिचणि याए ण कीरइ, पडिस्सए मुहुचय सच्चिक्खायिज्जइ जाय सबडचो, तस्य अहाजायं न कीरइ, तस्य जेण सथारएण णीणिओ सो विकरणो कीरइ, जइ न करेत्ति असमाचारी पवमुइ, अहिगरणं आणेज्ज धा देयया पंता तग्गहा विकरणो कायपो, स्वमणासग्गसाइगदारा गया, भवलोयणेत्ति दारं—

अवजुवत्तस त्तो मुज्जवत्तिसारएहि विरपहि । अवलोचय कावहा मुहासुइगइविमिचट्ठी ॥ ६१ ॥

अ विधि विवट्ठिचं कट्ट सरीरं अत्तुचं तु संविण्णे । तं विधि सिचं कर्वाटी मुज्जवत्तिसारवा पीता ॥ ६२ ॥

एएहिं वक्खणाणं—'अवकूज्ज (रज्ज) यत्तस'त्ति बिइयदिणमि भयलोयणं च काययं, सुहासुइजाणणत्थं गइजाणणत्थं च, स पुण कत्तस घेप्पइ !—आयरियत्तस मइहिियत्तस भत्तपक्खक्खाइयत्तस अण्णो धा जो महातवत्ती, जं दिसं तं सरीरं कट्ठियं तं

१ सज्जोयगा या तल्ल सन्निग तेवत्ताएत्तिरिक्खि कियते 'घोरेपु सान्निग' होरेपु साहुसु न कियते कपण भेवात्ताप्यायिक मवत्ति स्वाप्पाओअरि कियते इति मच्चितं वरुं तावए किये अट्ठिये कपणं नात्ति होगइत्ति कियते कपणोय्वाणोअविचिपारिक्खणविये न कियते, मत्तिअये मुहुचं मत्तीइयते पावमुपपुक्क, कपणव्यावर्तं न कियते तत्र देव संकारकेव निप्पज्जविता सोअरिक्कज्जः कियते वरि न कुर्वन्ति अत्तामाचारी प्रवर्तते अविक्कलमावदेत्ता वेवत्ता प्रान्ता तत्ताइकरणा कर्त्तव्यः कपणात्ताप्यावहारे गते, अवलोचनमिति द्वारं पुत्तवोच्चास्वानं—पिटीवट्ठिनेअवलोचनं च कर्त्तव्यं गुणगुणयज्जकार्त्तं गठिज्जाकार्त्तं च तए पुन कल्ल गूळते ? आचार्यल्ल मइविक्कल प्रमाक्कवातमच्छस अण्णो धा जो महातवत्ती यत्तां विधि तच्छरीरकं कट्टे

दि'सं सुभिक्षसं सुहृदिहारं च यदति, अह तथेय सयिधिरूप अकलुपं तारे तंमि देसे सियं सुभिक्षसं सुहृदिहारं च यदति,
अहृदिपसे अरुड तद्वरिसाणि सुभिक्षसं, पर्यं सुहृदिहारं, इयाणि वयहारओ गइं भणामि—

एव च यदकरणे विमाविओ जोइदिओ बाजमतत समंमि । गइण मकववासी एत गइं से समासेन ॥ ६३ ॥

निगदसिद्धेय, व्याख्यातं द्वारागाथाद्वयं, साम्प्रत तस्मिन्नेष द्वारागाथाद्वितये यो विधिरुक्कः स सर्वः क कर्तव्यः क वा न
कर्तव्य इति प्रतिपादयन्नाह—

दमा इ विही सदा काषडा सिबमि ओ अहि वसइ । अतिथे समन सिबइही काउस्तण च यजेजा ॥ ६४ ॥

व्याख्या—‘एसे’ति अणतरयक्साययिही मेरा सीमा आयरणा इति एगद्धा, ‘कायवा’ करेयवा सुशब्दोऽवधारणे यद्य
द्वियसंपद्यभो कायवो पर्यं, कमि ? ‘सियंमि’ति प्रान्तदेयताकृतोपसर्गयजिते काले ‘जो’ साह्र ‘अहि’ खेचे वसइ, असिधे
कहं ? असिधे स्वमन यियजइ, किं पुन !, जोगविचही कीरइ, ‘काउस्तगो’ च यजेजा’ काउस्तगो य न कीरइ ॥ साम्प्र
तमुफार्थोपसहारार्थं गाथामाह—

एवो विमाविमाणो नाबडो इविहइवहरणं च । नोसिरण ववळोवण सुहासुहगईविसेतो प ॥ ६५ ॥

तत्त्वं विमि सुभिधं मुलविहारच वदन्ति नरि सत्रेय तण इहं अमुण्वं तदा तस्मिन् देसे सिधं सुभिक्ष सुलविहारच मचसि नरिदिवसाय सिद्धिं तस्मिन्प्राप्तिं
मुभिधं एतत् सुभानुभं इतरवी व्यपहारतो गति मणामि—अजम्वरो इवाववावविधिः मर्वादा सीमा माचरगेसेअर्वा, कर्त्तव्यः संवत्सः कर्त्तव्य
एव कस्मिन् ? —यः साधुर्वद भेजे वसति अतिथे क्वं ?—अतिथे स्वमन सिबन्वते, किंपुन ? , योगविहृदि विवते, ‘कावोस्तगो’ च यजेयेत् कावो
तर्गव न विवते ।

सुष्णीयगा वा से अस्थि, तेषिं अपिचिचि कीरइ, 'सेसेसु नस्थि स्वमणं' सेसेसु साहुसु न कीरइ स्वमणं, जेय असगमाइयं होइ, सगमाओयि कीरइचि मणियं, एवं ताय सिये, असिये स्वमणं नस्थि ओगबुह्री कीरइ, कावस्सगो अविद्धिचिनिचणि याए न कीरइ, पडिस्सए मुहुचय संचिक्खाविज्जइ जाय उववत्तो, तस्य अहाआयं न कीरइ, तस्य जेण सयारएण जीणिओ सो विकरणो कीरइ, जइ न करेसि असमाचारी पयहुइ, महिगरणं आणेज्ज वा देधया पंसा तम्हा विकरणो कायघो, स्वमणासग्माइगदारा गया, अवलोयणेसि दार—

अवरजुनस्स वणो मुज्जवधिवारएहि विरएहि । अवलोकेवज्ज कयहा मुहामुइइभिमिच्छा ॥ ९१ ॥

नं विधि निचइइवं बह सटीएवं अवसुनं तु संविण्णे । तं विधि सिवं बवंतो मुज्जवधिसारवा पीया व ९२ ॥

एयसिं वक्ख्खानं—'अवरज्ज (रज्ज) वस्स'ति विइयदिणमि अवलोयण च कायवं, मुहासुहजाणणरयं गइजाणणरथं च, स पुण कस्स वेप्पइ ।—आयरियस्स महिहियस्स मसपपच्चक्खाइयस्स अण्णो वा ओ महातवस्सी, जं विसं तं सरीरं कट्ठियं तु

१ सज्जलीया वा वल्ल समिअ सेयमवधिसिद्धिं विवते 'सेसेसु नास्ति कपण' सेसेसु साहुसु न विवते कपण भैवाक्खाप्यादिं न्वति स्माप्यायोऽपि विवते इति समित्तं एवं तावए तिये, बहिजे कपणं नास्ति बोपइदि। विवते, कपोत्सयोऽभिविपारिहयविक्रये न विवते प्रसिद्धये मुहुर्षं प्रतीश्यते पावपुपकुच्छ, तच्च वपायत्तं न विवते तच्च देव संसारोक्क विज्जविद्धा सोडविक्कण्यः विवते वदि न कुर्वेमिअ मसामाचारी प्रवर्त्तते अविकरणमावयेद्वा देवता प्राम्ना वक्खाइकरणा कर्त्तव्यः कपणाक्खाप्यावद्दारे गते, अवलोक्कमिति द्वारं एतवोत्पक्खाग—विटीवदिवेअवलोक्कं च कर्त्तव्यं शुभाहुपद्माचारं गतिज्जाकार्यं च तए बुका वल्ल एवमेव ? नाकार्येण महर्धिकल्ल प्रमाक्खावमच्छल जन्तो वा यो महातपस्सी वल्लं विधि तच्छरीरं कट्ठे

व्याख्या—काइ अघिरइया सज्जयाण यसहीए कप्पट्ठगरूयं साइरेआ, सा तिहिं कारणेहिं छुम्मेआ, किं ?—एएसिं उडुआहो भयउत्ति छुहेआ पडिणीययाए, काइ साहम्मिणी लिंगरही एएहिं मम लिंगं हरियंति एएण पडिणिघेसेण कप्पट्ठगरूयं पडियस्सयसमीये साइरेआ, अहवा चरिया तवज्जिणिणी घोडिणिणी पाहुडिया घा मा अग्गहाणं अजसो भविस्सइ तओ सज्जओयस्सगसमीये ठयेआ एएसिं उडुआहो होउत्ति, अणुक्काए काइ बुक्काले वारयकूये छडुवंकामा चित्तेइ—एए भगयतो सत्तहियट्ठाए उयड्डिया, एतेसिं यसहीए साइरामि, एए सिं भत्तं पाण या दाहिंति, अहवा कहिंवि सेज्जायेरेसु घा इयरयेरेसु पा दुभिरसंति, अओ साहुवस्सए परिट्ठयेआ, भएण काइ य रंठा पत्तयवइया साइरेआ, एए अणुकंपिइहिंति, तथ का यिही ?—दियसे २ यसही यस्सहेहिं चत्तारि थारा परियंथिया, पप्पुसे पओसे अघरण्हे अइरत्ते, मा मा एए दोसा होहिंति, जइ थिणिचंती दिट्ठा ताहे थोळो कीरइ—एसा इरियया वारयकूयं छेउएण पछाया, ताहे लोगो एइ वेक्छइ य ठ

१ काचिइविरठिका संवत्तानं यस्तौ कस्यस्सककूप संहरेत् सा विधिमि कारकैः क्षियेत् किं ? एतेणमुडुआहो भयउत्ति भियेद प्रज्जमी कत्तया, काचिद तापमिओ विट्ठाविंभी एतेमम किंइ इठमिति एतेन प्रसिन्निबोलेन कस्यकस्यककूपं मत्तिमपसमीये संहरेत्, जयवा चरिका तइविंभी माइणी मायुठिका वाऽय्याम्मबणो मा भूत्ततः संबतोपराभयसमीये त्यापयेत् एतेणं उडुआहो भवतिवति अणुकम्पया काचिदुक्काले वारककूपं झणुक्कमा विमत्तपठि—एते मपबन्धः सत्तहियापापोपग्गिताः एतेणं यस्तौ संहरामि वुत्तेऽसौ भकं पानं वा दासमि, जयवा कुत्रचित् दाम्याठेरेसु वा इतरगुहेसु वा निक्षेप्यमि जताः छापूपाजये परिग्रापयेन् भयेन काचिच्च रग्गहा प्रोपितपठिका संहरेत् एतेऽणुकम्पयिप्पमि तत्र को विधिः ? विवसे विवसे वसतिहुवयेज्जुः इत्थः पर्येतम्या—अणुपूपसि प्रयोये अवगाहे भर्पेआथे, मा मा एते थोपा भूएन् यदि त्यजन्ती दडा तथा रावाः क्रियते—एसा की वारककूपं त्यज्जवा पछाविठा, तथा कोक पठि वृथ्थसि ज तां

व्याख्या—‘यसो’ इति अणंतरदारगाहादुयस्सञ्चो किं ?—‘दिसाविभागो गाययो’ दिसिविभागो नाम अचित्तसंज्ञ यपरिहावणियधिहिं पइ दिसिप्पदरिसणं संज्ञेवेण दिसिपडिवज्जायणंति भणिय होइ, अहया दिसिविभागो मूलदारगहणं, सेसवारोवळक्खणं चेयं दढयं, अचित्तसञ्चयपारिहावणियं पइ एसो दारविघेओ गाययोत्ति भणिय होइ, ‘बुयिहदयहरण चे’ति बुयिहववं गाम पुवकाळगहिंयं कुसाइ गाययमिति अणुयट्ठप, ‘घोसिरणं’ति संजयसरीरस्स परिट्ठयणं ‘अयलोयणं’ यिययणिणे निरिक्खणंति ‘सुहासुहागइयिसेसो य’त्ति सुहासुहागतिविससो वंतराइसु उययायभेया यत्ति भणिय होइ, एसा अचित्तसंज्ञयपारिहावणिया भणिया, इयाणि असंजयमणुस्साणं भण्णइ, तथ गहा—

भरसंजयमणुवहिं वा सा इविहा व भाणुयुवोप । सविचेहि सुमिदिया । अविसेहि व भावहा ॥ ६९ ॥

इयं निगदसिञ्चैय, तत्थ सविचेहिं भण्णइ, कहं पुण वीपु समवोत्ति !, आह—

कण्हपक्कस्स व वोसित्वं संजयल वसहीप्प । इवववव वहुसभागम विपज्जाओववं जुज्जा ॥ ७० ॥

! वक्कतरपावाधिकस्सावः किं ? विविधभागो ज्ञातव्यः विविधभायो नामाचित्तसंज्ञतपारिहावणिविधिं प्रति निष्पद्यत्वं संज्ञेवेण निष्पत्तिपराय भूमिति मसित भवति अपरा विविधमाय इति सूक्ष्मराम्यत्वं होचहारोपकथनं वेतए इदं अचित्तसंज्ञतपारिहावणिविधीं प्रति एव इतिवेको ज्ञातव्य इति समितं भवति विविधव्यवहारं वेति विविचयत्वं नाम पूर्वकाङ्गुहीतं जुसादि ज्ञातव्यमिति अनुवर्तते पुरासंज्ञमिति संज्ञतत्तराज परिहाववं अथ कोकं द्वितीयदिक्से गिरीकवमिति ज्ञायायुमगतिमिसेसो स्वम्यतरादिपपावमेवावेति समितं भवति । एसाअचित्तसंज्ञतपारिहावणिविधी भूमिता, इहाभीमिचवक्क अनुव्यानां भव्यते, एव गापा-उव सविचैरेव्यते कहं वुवटक्काः संभव इति !, आह

व्याख्या—कदाचिदपि अघोरया सजयाण वसहीए कप्पट्टगरुणं साहरेजा, सा सिहिं कारणेहिं छुम्मेजा, किं !—एएसिं उद्गुहो भयउत्ति छुदेजा पडिणीययाए, काइ साहम्मिणी छिंगरथी एएसिं मम छिंगं इरियंति एएण पडिणिघेसेण कप्पट्ट-गरुणं पठियरसयसमीये साहरेजा, अहया चरिया तवज्जिणिणी घोडिणिणी पाहुडिया या मा अम्हाणं अजसो भयिस्सइ तमो सजओयस्सगसमीये ठयेजा एएसिं उद्गुहो होउत्ति, अणुकपाए काइ तुक्काले दारयरुणं छड्डित्तकामा चित्तेइ—एए भगयंतो सत्तहियद्याए उवट्टिया, एतेसिं वसहीए साहरामि, एए सिं भत्तं पाणं धा दाहिंति, अहया कहियि सेजायरेसु धा इयरपरेसु धा छुभिस्सेसि, अओ साहुवस्सए परिट्टयेजा, भएण काइ य रंढा पठययइया साहरेजा, एए अणुकंपिइहिंति, तथ का यिही !—दियसे २ वसही वसहेहिं चत्तारि यारा परियंथियद्या, पम्भुसे पओसे अवरणे अहुरत्ते, मा मा एए दोसा होहिंति, जइ यिगिंचंती दिट्ठा ताहे घोळो कीरइ—एसा इरियया दारयरुणं छेउऊण पछाया, ताहे ठोगो एइ पेच्छइ य तं

१ कापिद्विपिठिका संबत्तावां पसतो कप्पस्सकरुणं संहरेए सा त्रिभिः कारकिं क्षियेए किं ? एतेषामुद्गुहो भवस्सिद्धि क्षियेए मत्सवी कथया, काचिद साचरिमीनी सिद्धाचिनी वृत्तैर्मम किं इवमिति एतेषां प्रसिद्धिबेदोम कप्पस्सकरुणं प्रसिद्धपसमीये संहरेए भयवा चरिका तद्विपिकी ब्राह्मणी प्राप्नुति का वाऽस्माकमयतो मा भूत्तः संबतोपाधयसमीये स्वापयेए एतेषां उद्गुहो मवस्सिद्धि अणुइएणा काचिदुत्तमं दारकरुणं स्वकुकामा चिन्तयति—एते भगवन्तः तावदितापापोपग्नितः एतेषां पसतो संहरामि एतेऽस्मै भत्तं पाणं वा इत्यस्मि भयवा कुत्रचिद इत्यप्येतेषु वा इतरपरेषु वा विशेष्यस्मि भवतः सापुपाभये वरिण्यावयेए भयेव काचिद एव तां प्रोपिठपठिका संहरेए एतेऽणुकरुण्यपिप्पन्ति तथ को विधिः ? विभसे विभसे वसतिर्भवेज्जातुः कुलः पर्यवध्या—प्राप्नुयसि प्रवोये भवताहे भर्परात्रे मा मा एते बोपा भूद्व एदि त्यजन्ती इहा तदा रावा क्रियते—युवा की दारकरुणं स्वववा पक्काविता, तदा कोक एति टण्णति वता

व्याख्या—‘एसो’ इति अर्णतरवारगाहादुयस्सऽस्यो किं ?—‘दिसविभागो णायपो’ दिसिविभागो नाम अचित्तसंज्ञ
 यपरिह्वयणविधिं पइ दिसिप्पदरिसणं संसेवेण दिसिपट्ठिविजायणंति भणिय होइ, अहया दिसिविभागो मूळदारगहणं,
 सेसवारोपलक्खणे चेयं दट्ठवं, अचित्तसञ्जयपरिह्वयणियं पइ एसो दारविसेओ णायपोत्ति भणियं होइ, ‘बुधिहदपहरण
 चे’ति बुधिहदयं नाम पुवकालगहियं कुसाइ णायवमिति अशुयट्ठप, ‘वेसिरणं’ति संजयसरीरस्स परिट्ठवण ‘अयलोयण’
 बिइयविणे निरिक्खणंति ‘सुहासुहगइविसेसो य’त्ति सुहासुहगतिविसेसो यंतराइसु उययायमेया यत्ति भणिय होइ, एसा
 अचित्तसंजयपरिह्वयणिया भणिया, इयाणि असंजयमशुस्साणं भण्णइ, तस्य गाहा—

असंजयमशुएहिं ना सा इविहा व भावुपुडीय । सविचेहिं मुमिदिणा । अविचेहिं व भावहा ॥ १६ ॥

इयं निगदसिद्धेव, तस्य सविचेहिं भण्णइ, कहं पुण तीप संभयोत्ति !, आह—

कणइगककस्स व वेसिरणं संजवाल वसहीय । इएएइ वहुसमागम विपज्जहाकोपनं कुळा ॥ १७ ॥

१ अयस्तरायावाट्टिककार्यः किं ? दिगिधमायो ज्ञातव्यः’ दिगिधभागो नामाचित्तसंबतपारिह्वयणविधिश्चि यति विष्णुमर्चनं संसेवेय विष्णुस्तिवाइ
 वमिति मत्तिवं भवति भवता दिगिधमाय इति सूक्तद्वाराग्रनं सेयइतरेयकग्रनं विसय इहभं, अचित्तसंबतपारिह्वयणविधी प्रथि एइ इारविसेओ ज्ञातव्य
 इति मत्तिवं भवति दिगिधमप्यहरणं चेति दिगिधमप्यहरणं नाम पूर्वकाकपुडीवं कुळादि ज्ञातव्यमिति अनुवर्तते म्पुवर्तनमिति संबतजरीरस्स परिह्वयणं अह
 कोकनं द्वितीयदिग्धे निरीक्खमिति ह्वायाशुयणमितिसेवे वेवस्तराविपुपयस्यमेवावेति मत्तिवं भवति । एवामचित्तसंबतपारिह्वयणविधी अन्विता, इहावीमसंबत
 मनुज्वाभा मन्वते, एव गाहा—एत सविचैरनन्वते, कनं पुवकाळा संभव इति !, आह

व्याख्या—काइ अयिरइया सजपाण यसहीए कप्पट्टगरुयं साइरेज्जा, सा तिहिं कारणेहिं छुभेज्जा, किं !—एएसिं उट्ठाहो भयउत्ति छुहेज्जा पठिणीययाए, काइ साइम्मिणी डिंगरथी यएहिं मम डिं गहरियंति एएण पठिणिधेसेण कप्पट्ट- गरुयं पठियरसयसमीये साइरेज्जा, अइया चरिया तवण्णिगिणी योडिगिणी पाहुडिया या मा अम्हाणं अजसो भविस्सइ तओ सजओयस्सगसमीये ठयेज्जा एएसिं उट्ठाहो होवत्ति, अणुकंपाए काइ दुक्काले दारयरुयं छड्डिरकामा भित्तेइ—एए भगयंतो सत्तहियद्वाप उपडिया, एतेसिं यसहीए साइरामि, एए सिं मत्तं पाण या दावित्ति, अइवा कहिंवि सेज्जायरेसु वा इयरघरेसु या छुभिस्संति, अओ साहुयस्सए परिट्टयेज्जा, भएण काइ य रेइ पत्तययइया साइरेज्जा, एए अणुकंपिइहिंति, साथ का धिही !—दियसे २ यसही यसहेहिं चत्तारि वारा परियंचियया, पमुसे पओसे अवरण्णे अइरसे, मा मा एए दोसा होहिंति, जइ यिगिंचंती विट्ठा ताहे घोळो कीरइ—एसा इत्थिया दारयरुयं छड्डेरुण पलाया, साहे लोगो एइ वेच्छइ य तं

१ काविइविट्ठिका संयत्तानां वस्तौ कम्पस्यकरुण संदरेए सा त्रिधिः कारकी क्षियेए किं ? एतेपामुट्ठाहो भवस्त्विति क्षियेए मत्तमी कत्तया, कापिइ तापयिंवी किट्ठापिंवी एतेमं किट्ठं इतमिति एतेन प्रसिद्धिदेव कस्यकरुणकरुणं प्रसिद्धवसमीये संदरेए जयवा चरिका उट्ठमिंकी माइली प्रामुठिका वाऽम्माकमवत्तो मा मूचतः संयतोपाधवसमीये रूपपयेए एतेनां उट्ठाहो भवस्त्विति भजुइमया कपिडुप्पाले दारकरुयं कपुडकामा बिम्बवत्ति—एते मगबन्धः सत्तहियापोपगिताः एतेनां यसही संहरामि एतेऽहो मत्तं पाय वा इत्तागरेसु वा इत्तागरेसु वा विसेप्पमि, अतः सापूणाधये वरिग्गापयेए भवेन काविइ एवमं मोचितपत्तिका संदरेए एतेऽणुकम्पविप्पमि तत्र को विधिः ? विपसे विपसे वसतिंभवेमणुः इत्थः पर्येतव्या—मत्तपुवसि प्रदोये अत्ताहे अर्पणये मा मा इते दोषा मूचन्, परि स्ववन्ती इहा तथा राधा इत्येते—एसा की दारकरुयं लसवा पक्कायिता, तथा कोक एति टप्पति च हा

ताहे सो लोगो अं जाणत ठ करेन, अह न विद्या ताहे विगिंविज्जाइ, उदयपहे अणो वा अत्य पपसे पए निगओ अण्ठइ तस्य ठवेत्ता पडिचरइ अण्णओमुहो जहा लोगो न जाणइ जहा किंचि पडिक्खंसो अण्ठइ, अहा तं सुणएण काएण या मज्जारेण वा न मारिज्जाइ, आहे केणइ दिठं ताहे सो ओसरइ । सचित्तासजयमणुपपरिहायणिया गया, इयाणि अधिक-वासंजयमणुपपरिहायणिया भण्णइ—

पडिनीसरीरइइवे बणीमगाईसु होइ अविद्या । तोवेक्ककाककलं विप्पइइविगिणं कुजा ॥ ६८ ॥

म्याख्या—पडिणीओ कोइ वणीमगसरीरं छुहेज्ज जहा एणसिं उडुहो भवउत्ति, वणीमगो वा तस्य गलूण मओ, केणइ वा मारेऊण एय निवेसंसि छडुओ, अविरइयाए मणुस्सेण वा उक्खयिय होजा, तस्य तहेय वोळं करेति, छोगस्स कइज्जाइ, एसो णद्धोत्ति, उक्खविए निविण्णेण वारंताणं रवंताणं मारिओ मप्पा होजा ताहे दिठे ण काउक्खेवो कायवो, पडिडेहिऊण जइ कोइ नरिय ताहे अरथ कस्सइ निवेसणं न होइ तस्य विगिंविज्जाइ उप्पेक्खेज्ज वा, पओसो वट्टइ संवरइ

१ तदा य ओक्खे वजावाटु तत्करेत्तु, अथ न इया तदा समवते उक्कपवे उवो वा पय प्रवेसे प्रगे विगित्तिइति तत्र स्थापयित्वा प्रतिचरति अन्तर्गमुचो ववा ओक्खे न जानाति वया किञ्चिद् मतीहमानसिइति वया तत् शुभा कपेन वा माजीरेण वा न मार्भते, यदा केनचिदूहं तदा सोअ्यसरति । प्रविण्णसंभवमनुज्जपरिहायवा यथा इहाभीमविण्णसंभवमनुज्जपरिहायवा मन्वते—यत्तपीक्य कञ्चिद् वणीयकजरीरं कियेए पवेतेवामुगुहो भवत्ति, वणी पक्खे वा तत्तागाम यथा केवच्चिद् मारयित्वाअन्तर्निर्वोचमिति अन्ता अविरत्तिववा मनुज्जेण वोडदं अवेए तत्र ठवेए एवं कुर्वन्ति लोकाय कप्पते—एए वड इति वडवे निर्विज्जेण वारप्पसु रउसु मारित धाम्मा मवेए तदा छे न काउक्खेय कर्षेज्ज, प्रतिकिज्ज यदि ओअयि नास्ति तदा अथ क्खविगिदेकदं न मवति तत्र समवते उपेक्खते वा प्रवोचो वरंते संवरति

ओमो ताहे निस्संचरे यियेगो जहा एतथ आपसे ण उवेक्खेययो ताहे चेव विणिचिज्जइ अइपहाए संघिक्खस्येचा अप्प-
सागारिए विणिचिज्जइ, जइ नत्थि कोइ पडियरइ, अह कोइ पडियरइ तस्सेव सयरिं छुम्भइ, एवं विप्पज्जहणा, यिनिचणा
णामं ज तत्थ तस्स भंडोयगरणं तस्स विवेगो, जइ रुहरिं ताहे न छुंज्जइ, एक्कहा वा विहा वा मग्गो नज्झिहिति, ताहे
घोउरुणयिभासा । अचित्तासंजयमणुयपारिद्धाथणिया गया, इयाणिं णोमणुयपारिद्धाथणिया भण्णइ—

नोमणुपदिं ज स तिरियदिं सा च होइ दुबिहा उ । सच्चियेदिं सुबिदिवा ! नच्चियेदिं च वापहा ॥ ६९ ॥

निगदसिद्धा, दुधिहपि पगगाहाए भण्णइ—

चाउकोपगमाईदिं जरुचरमाईन होइ सच्चिवा । बकपकवइअळगए अचिये विनिचलं कुज्जा ॥ ७० ॥

इमीए पक्खलाण—णोमणुस्सा २ सच्चिवा अचित्ता य, सच्चिवा चाउलोदयमाइसु, चाउलोदयगहणं जहा ओघनि
सुत्तीए तत्थ निवुडुओ आसि मण्णओ मंडुक्कलिया वा, त घेसूण धेयेण पाणिण सइ निज्जइ, पाणियमंडुक्को पाणियं

१ कोइ । तदा विरम्यारे विवेको वपाग्नायेतो नोयेद्वित्तप्यच्छरेव स्वयमेवे नतिप्रमाते प्रतीक्षारूपसागारिक्के स्वयमेवे यदि वासि कोउयिप्रतिचरति अथ
कोउयि प्रतिचरति तस्सेचोवदिं क्षिप्यते इवं विप्रहाण विवेको माय पचत्र तस्य माण्डोपकरणं तस्य स्माया, यदि स्वरिं तदा न स्वयमेवे, एकवा त्रिया वा
माणो ह्यस्तमे इति तदा बोद्धव्यमविद्याया । अविद्यासंज्ञतमनुजपारिद्धापनिबी गता, इदानीं नोमणुजपारिद्धापनिबी भण्यते—द्विविधमप्येकगाथया भण्यते—अस्मा
त्पाकवाचं—नोमणुप्पा (द्विपिया) सच्चिवा अचित्ता च सच्चिवा तन्मुलोदकारिणु तन्मुलोदकग्रहणं तथा ओघनिपुंज्जे तत्र मूढिण आसीए मल्लो मण्डूक्किवा
वा तां गृहीत्या ओकेन पाणीयेन सइ भीपते, पाणीयमण्डूको जळं

ताहे सो लोगो खं खाणठ त करेठ, अइ न दिक्षा ताहे विगिंविजइ, उदयपदे जणो धा अत्थ पणसे पए निगओ अण्डइ तरथ ठवेत्ता पडिचरइ भणणओमुहो अहा लोगो न जाणइ जहा किंवि पडिक्खंतो अण्डइ, अहा ठ सुणएण काएण धा मज्जारेण धा न मारिजइ, जाहे केणइ दिठं ताहे सो ओसरइ । सवित्तासअयमणुयपरिक्खायणिया गया, इयाणि अवि-
त्तासअयमणुयपरिक्खायणिया भण्णइ—

पडिमीवसरिणइहरे वयीमपाईसु होइ अदिष्ठा । तोवेक्ककाडकएलं विज्जइविगिंविज्जं इज्जा ॥ १८ ॥

अ्याख्या—पडिणीओ कोइ वणीमगसरीर छुइअ अहा एणसिं जइहाहो भवदत्ति, वणीमगो धा तत्थ गंतूण मओ, केणइ धा मारेकण एत्थ निरोसति छड्डिओ, अविरइयाए मणुस्सेण धा चक्खंडियि होज्जा, सत्थ तहेव योलं करेठि, ओगस्स कडिअइ, एसो गहोसि, चक्खंडविए निविण्णेण धारेताण रंताणं मारिओ अया होज्जा ताहे दिठे ण कालक्खेवो कायवो, पडिखेइकण अइ कोइ नत्थि ताहे अत्थ कस्सइ निवेसण न होइ तत्थ विगिंविजइ उप्पेक्खेअ धा, पओसो वट्टइ संबरइ

१ उदा ४ कोअे वजावाडु लल्लोएु अच व इदा तदा लगवते उइकपये जलो वा वज प्रवेसे प्रसे विगेतखिण्णति तत्र स्थापयित्वा प्रविचरति जन्मलोभुको यथा कोअे न जावति तथा किंदिए प्रसीदमात्यसिद्धति यथा तए इज्जा काअेव वा माअीएव वा न मारंते यदा केमदिदं तदा सोअसरति । सविताईवतमणुअपरिहपना गदा इदमीमवितासुवतयउउपरिहपवा भगवते—मज्जनीअ कडिअ वयीमगसरीरं किपेए वयीमगसुगहो मवत्ति, वयी पओे वा उज्जागल धुतः कवविद्वा मारयित्वाअ मिदोवमिति अत्थ, अविरटिकना मणुअेव बोइदं मरेए तत्र तवेव एवं कुदीरिअ लोकाव कप्पते—एव गइ इति वइदे निर्दिअेव वारण्णसु छाणु मारिठ आत्मा यवेए तदा एवे न कवकोएा कर्म्मव, प्रसिक्खिअ वदि कोअसि माअि तदा वच कस्सविचिरेअं न मवति तत्र लगवते उवेकवते वा प्ररोपो वरंते संबरति

भावाङ्गमे य तथा बोधयिते आभिओगिए गहिए । एण्ह होइ जापा बोण्ह से विहीएँ बोसिरणं ॥ ७१ ॥

व्याख्या—आधाकर्म—प्रतीत तस्मिन्नाधाकर्मणि च तथा 'लोहविसे आभिओगिए गहिए'सि लोभाद्वहीते 'विसे'सि विपकृते गृहीते 'आभिओगिए सि यशीकरणाय मन्त्राभिसंस्कृते गृहीते सति कथञ्चिन्मधिकाव्यापसिधेतोऽन्यथात्वादिति-
द्रुतश्च ज्ञाते मति 'पतेन आधाकर्मोदिना दोषेण भवति 'जाता' पारिस्थापनिका दोषात्परित्यागाद्वाह्यारविषयेत्यर्थः, 'बोण्ह' से विहीए योभिरणं ति घश्येऽस्या विधिना—जिनोफेन न्युत्सर्जनं—परित्यागमित्यर्थः, ॥ ७३ ॥

एण्हपण्हएण्ह बधिते बधिते गुरुबहरे । जारेण बळमिता ठिहण्हं साबनं कुजा ॥ ७४ ॥

व्याख्या—एकान्ते 'अनापाते' ख्याद्यापातरहिते 'अचेतने' चेतनाविकले 'स्याण्हस्ये' भूभागे 'गुरुमरिते' गुरुणा व्याख्याते, अनेनाविधिज्ञेन परिस्थापन न कार्यमिति दर्शयति, 'छारेण अळमिता' भस्मना सम्मिश्र 'तिहणं साधणं पुञ्च सि सामान्येन तिहो याराः श्रायण कुर्यात्—अमुकदोषबुष्टमिदं न्युत्सृजामि पयं, विरोपतस्तु विपकृताभियोगिकादे-
रेयापकारकस्यैव विधिः, न त्याधाकर्मादेः, तद्वत् प्रसङ्गेनैहैव भणिष्याम इति गाथार्थः ॥ ७४ ॥ अजातपारिस्थापनिकी प्रतिपादयन्नाह—

आवीए च गिहण्ये पाणुअए गुठहे सहखलाहे । एसा एह बजाका बोण्ह से विहीएँ बोसिरणं ॥ ७५ ॥

व्याख्या—आचार्ये सत्यधिक गृहीतं किञ्चिद्, एवं गलाने प्राघूर्णिके दुर्लभे वा विस्मिटद्रव्ये सति सहसलाभे—विस्मिटस्य कथञ्चिन्नाभे सति अतिरिक्तमहणसम्भवः, तस्य च या पारिस्थापनिका एषा खलु 'अजाता' अबुटाधिकाहारपरित्यागवि-
षयेत्यर्थः, 'बोण्ह' से विहीएँ बोसिरणं प्राग्यदिति गाथार्थः ॥ ७५ ॥

देवूण बडेइ, मच्छओ वळा सुम्भइ, आइगइणेण संसट्टपाणएण वा गोरसकुंडए वा सोहभायणे वा एवं सच्चिदा, अचिदा
अणिमिसओ केणइ आणीओ पक्खिणा पडिणीएण वा, यलयरओ चंभुरो घरकोइलो पवमार्इ, खहचरो हंसवायसमयूरार्इ,
खरय सवोसं तथ विथगो भप्पसागारिए बोउकरणं वा, निहोसे जांहे रुचइ तांहे विगिंचइ । तसपाणपारिद्धायणिया
गया, इयाणिं ओतसपाणपारिद्धायणिया भण्णइ

भेउसपाजेहिं वा सा इविहा होइ आणुपडीए । आहारंमि सुविहिता ! भावडा मोवजाहारे ॥ ७१ ॥

णोतस निगवसिञ्जा, नवरं नोआहारो उवगरणाइ, तथ—

आहारंमि उ वा सा सा इविहा होइ आणुपडीए । जाया वेव सुविहिता ! भावडा तइ अजावा प ॥ ७२ ॥

‘आहारे’ आहारविषये याऽसौ पारित्यापनिका सा ‘द्विविधा’ द्विप्रकारा भवति ‘आनुपूर्व्या’ परित्याया, द्वैविध्य दर्श
यसि—‘जाया वेव सुविहिता ! जायवा तइ अजाया य’ तत्र दोषात् परित्यागार्हाहारविषया या सा जाता, ततश्च जाता
भैव ‘सुविहिता’ इत्यामन्त्रण प्राग्यत्, ज्ञातव्या, तथाऽजाता च, तत्रातिरिक्तनिरयद्याहारपरित्यागविषयाऽजातोऽप्यत इति
गायार्थः ॥ ७२ ॥ तत्र जातां स्वयमेव प्रतिपादयन्माह—

१ इदुणेविहति मल्लो वळासिञ्जते आदिप्रत्येव संसट्टपाणीवेव वा गोरसकुंडे वा तैकभाजये वा एवं सच्चिदा अचिदा—अभिनेषा केवविहाणीता
पक्खिण प्रसवीकेव वा खहचरो मूयमे गृहकोविका पवमामि खेचरः हंसवायसमयूरामि वन्न सवोपट्टज विवेकोऽप्यसागारिके रावकरवं वा विरेप्पे वरा
तोचमि वरा भत्तये । इयमाजपारिद्धायविही गता इहाभीं भोमसमाल्लपारिद्धापत्तिकी यण्णते

भावाकर्मभे न तथा ओहासिते आभिओगिण् गहिप । एण्व होइ आया बोण्डं से विहीणं नोसित्वं ॥ ७३ ॥

व्याख्या—आधाकर्म—प्रतीतं तस्मिन्नाधाकर्मणि च तथा 'लोहविसे आभिओगिण् गहिप'सि लोभाद्गृहीते 'विसे'सि विपकृते गृहीते 'आभिओगिण्'सि वशीकरणाय मन्त्राभिसंस्कृते गृहीते सति कथञ्चिन्मक्षिकाव्यापसिधेतोऽन्यथास्याविलिङ्गतश्च ज्ञाते सति 'एतेन आधाकर्मादिना दोषेण भवति 'जाता' पारित्यापनिका दोषात्परित्यागाद्वाहारविषयेत्यर्थः, 'दोषेण' से विहीणं योमिरण ति घश्येऽस्या विधिना—स्त्रिनोकेन व्युत्सर्जनं—परित्यागमित्यर्थः, ॥ ७३ ॥

प्रांतमन्त्रावाप नक्षिते षष्ठिते गुरुवद्दे । एतेन नक्षमिन्ना विहावं साधनं बुद्ध्या ॥ ७४ ॥

व्याख्या—एकान्ते 'अनापाते' ख्याद्यापातरहिते 'अचेतने' चेतनायिकले 'स्याण्डित्ये' भूभागे 'गुरुपदिष्टे' गुरुणा व्याख्याते, अनेनाविधिज्ञेन परित्यापन न कार्यमिति दर्शयति, 'छारेण अकमिन्ना' मसना समिन्ना 'तिहाणं साधनं' बुद्ध्या च सामान्येन तिस्रो धारा' श्रायण पुर्यात्—अमुकदोषबुद्धमिदं व्युत्सृजामि एवं, विशेषतस्तु विपकृताभियोगिकादे-रेयापकारकस्यैव विधिः, न त्याधाकर्मादेः, तद्वत् प्रसङ्गेनेहैव भणिष्याम इति गायार्थः ॥ ७४ ॥ अजातपारित्यापनिका प्रतिपादयन्नाह—

भावरिण् प गिहिले पाहुण्प गुरुवे सहसकादे । एता एतु अजापा बोण्डं से विहीणं नोसित्वं ॥ ७५ ॥

व्याख्या—आचार्ये सत्यधिक गृहीतं किञ्चिद्, एव ग्लाने प्राघूर्णके बुर्लभे वा विशिष्टद्रव्ये सति सहसलाभे—विशिष्टस्य कथयित्वाभे सति अतिरिक्तग्रहणसम्भवा, तस्य च या पारित्यापनिका एषा खलु 'अजाता' अदुष्टाधिकाहारपरित्यागविषयेत्यर्थः, 'दोषेण' से विहीणं योमिरणं' प्राग्वदिति गायार्थः ॥ ७५ ॥

व्याख्या—पूर्वाह्णं प्राग्वत् ‘भाषोप’सि प्रकाशे श्रीन् पुञान् कुर्यात्, अत एव मूळगुणबुधे त्वेकमुत्तरगुणबुधे तु द्वायिति प्रसङ्गः, तथा ‘विद्वान् साधनं कुञ्ज’सि पूर्ववचयं गाथार्थः ॥ ७९ ॥ गताऽऽहारपारिस्थापनिका, अमुना नोमा हारपारिस्थापनिकां प्रतिपादयति—

नोमत्प्रसंसी वा सा सा इविहा होह नाशुप्रीप । रत्नगर्भमि मुविदिषा ! नापद्वा मोचतवगतये ॥ ७७ ॥

निगदसिद्धा, नवरं नोचपकरणं श्रेष्मादि गृह्यते,—

रत्नगर्भमि ३ वा सा सा इविहा होह नाशुप्रीप । जावा येव मुविदिषा ! नापद्वा तद मजावा ॥ ७८ ॥

निगदसिद्धैव, नवरमुपकरणं यस्मादि,—

जावा य वत्पपाप वत्त पाप य बीवरं कुम्भा । मजापवत्तपाप मोचत्ये तुच्छपाप य ॥ १ ॥ (म) ॥

व्याख्या—जाता च वस्त्रे पात्रे च वत्तक्या, चोदनाभिप्रायस्तावद्वस्त्रे मूळगुणाविवृष्टे वद्वानि पात्रे च बीवरं कुर्यात्, मजाता च वत्तक्या—वस्त्रे पात्रे च ‘मोचत्ये तुच्छपाप य’ चोदनाभिप्रायो वस्त्रं विपर्यस्तं—ऋजु स्याप्यते पात्रे च ऋजु स्याप्यत इति, सिद्धान्तं तु वक्ष्यामः, एव तावद् गाथार्थः ॥ इयं नान्यकर्तुंकी गाथा ।—

इविहा नापमजावा नमिचोयविते च गुरुमुदा न । पूर्णं च होम्नि तिष्ठि च मूळगुणमुदनामहा ॥ ७९ ॥

व्याख्या—द्विविधा जाताअजातापारिस्थापनिका—आभियोगिकी विये च अशुद्धा शुद्धा च, तत्र शुद्धा मजाता भवि

व्यति, अयं च प्राप्तिदिष्टः सिद्धान्तः—'एगं न्व दोणिणं तिणिणं य मल्लुत्तरसुद्धिं जाणाहि' मूलगुणाऽमुद्धे एको ग्रन्थिः पात्रे च रेसा, उत्तरगुणासुद्धे द्वौ, सुद्धे त्रय इति गाथाार्थः ॥ अयमर्थस्तु गायत्र्यास्याप्ययं सामाचार्यभिज्ञैर्गीत इति—उच्य-
गरणोत्तरगारणं य, उच्यरणे जाया अजाया य, जाया यत्ये पाए य, अजायायि यत्ये पत्ते य, जाया नाम वरथपायं मूल
गुणअसुद्धं उत्तरगुणअसुद्धं वा अभिओगेण वा विसेण या, अइ विसेण आभिओनियं वा घत्यं पायं वा खंडालंढिं काऊण
विनिंचिययं, सावणा य तदेव, जाणि अइरित्ताणि वरथपायाणि काळगए वा पडिमग्गे वा साहारणगहिए वा जाएज्ज
एतथ फा विनिंचणविही !, बोयओ भणइ—आभिओगविसाण तदेव खंडालंढिं काऊण विनिंचणं मूलगुणअसुद्धवरथस्स
एकं थककीरइ, उत्तरगुणअसुद्धस्स दोणिणं थकाणि, सुद्धं तज्झुयं विनिंचिज्जइ, पाए मूलगुणऽसुद्धे एगं चीर दिज्जइ, उत्तरगुण-
असुद्ध दोस्सि चीरखंडाणि पाए छुब्भति, सुद्धं तुच्छं कीरइ—रित्तयंति भणियं होइ, आयरिया भणंति—एव सुद्धं पि असुद्ध
भयइ, कइ !, तज्झुयं ठगियं, एगेण थकेण मूलगुणअसुद्धं जायं, दोहिं उत्तरगुणअसुद्धं, एकवंकं तुवंकं या होज्जा तुवंकं

१ इपद्धत्वे षोडशकारणे प इपद्धत्वे जाया अजाता च जाता बन्धे पात्रे च अजाताऽपि बन्धे पात्रे च, जाता नाम बद्धपात्र मूळगुणाशुद्धमुत्तरगुणाशुद्धं वा अविष्येतेन वा विषेज वा अदि विरेजाभिबोधिगंडं वा बर्षं पात्र वा लण्डसः हुत्वा परिष्ठापनीय देखाच्च तदैव पात्र्यदिरिच्छन्ति बद्धपात्राणि कारुण्ये वा तन्निमित्ते वा साधारणगृहीते वा याचेत अथ का परिष्ठापनविधिः ?-बोद्धो भवति-आभिवोगिकविषयोः तदैव लण्डसः हुत्वा विरेकः मूळगुणाशुद्धबद्धस्य बद्धं पक्वं क्रियते उत्तरगुणाशुद्धत्वं बद्धं, शुद्धपुष्टञ्च भवत्येते, पात्रे मूळगुणाशुद्धे पक्वं बीजरं दीयते उत्तरगुणाशुद्धे द्वे बीजरबद्धे पात्रे शिव्येते शुद्धं पुष्पं क्रियते-रिच्छमिति मयितं भवति आचायां मणमिह-पूर्वं शुद्धमल्पशुद्धं भवति कपं ?, अत्रुक्तं स्थापितं, पृथेक बद्धेन मूळगुणाशुद्धं जातं, द्वाभ्यामुत्तरगुणाशुद्धं पृथक्पक्वं द्विबद्धं वा मयेत् द्विबद्धं

प्राप्तमजातापु अविचे वंदिछे पुनइछे । आखेयु तिमिनु दुंजे छिहल्लं छावलं कुन्ना ॥ ७१ ॥

व्याख्या—पूर्वार्द्धे प्राग्वत् ‘आलोप’सि प्रकाशे श्रीन् पुञान् कुर्यात्, अत एव मूलगुणवुटे त्वेकमुत्तरगुणवुटे तु द्वाविंति प्रसङ्गा, तथा ‘सिद्धानं सावणं कुञ्ज’सि पूर्वयदयं गाथार्थः ॥ ७१ ॥ गताऽऽहारपारित्यापनिका, अपुना नोभा हारपारित्यापनिकां प्रसियादयति—

बोकाशांसी जा सा सा हुषिवा होइ भातुपुडीव । बरपल्लमि मुमिदिवा ! जावन्ना नोपबत्तपले ॥ ७२ ॥

निगदसिद्धा, नवरं नोदपकरणं श्रेय्यादि गृह्यते,—

रक्कमंमि ३ का सा सा हुषिवा होइ भातुपुडीव । जावा वेव मुमिदिवा ! भावन्ना वद अजावा ॥ ७३ ॥

निगदसिद्धैव, नवरमुपकरणं यस्मादि,—

जावा ४ बत्तपापु बंका पापु ५ बीवरं कुन्ना । अजावबत्तपापु बोवत्ते पुच्छपापु ५ १ १ १ (म) ॥

व्याख्या—आता च वल्ले पात्रे च वक्कध्या, ‘बोवनाभिप्रायस्सावद्वल्ले मूलगुणादिवुटे वद्धानि पात्रे च बीवरं कुर्यात्,’ अजाता च वक्कध्या—वल्ले पात्रे च ‘बोवत्ते पुच्छपापु य’ ‘बोवनाभिप्रायो वल्लं विपर्यस्तं—ऋतु स्याप्यते पात्रं च ऋतु स्याप्यत इति, सिद्धास्तं तु वक्ष्यामः, एव तावद् गाथार्थः ॥ इयं वाम्यकर्तुकी गाथा ।—

हुषिवा काववन्नावा अविमोमिसे ५ हुदमुदा ५ । वणं च होमि तिमि च मूलगुणमुदजावद्वा ॥ ७४ ॥

व्याख्या—द्विविधा आतामजातापारित्यापनिका—आभिमेगिनी विरे च अशुजा मुन्ना च, तत्र शुजा अजाता भवि

ध्रुवकं वा होज्जा, एवं मूलगुणे चत्तरगुणो होज्जा चत्तरगुणे वा मूलगुणो होज्जा, एवं चैय पापयि होज्जा, एग चीयरं
 निगय मूलगुणासुद्धं जायं, दोहि विणिग्गयहिं सुद्धं जायं, अे य तेहिं दत्तपापयिं परिमुत्तिपहिं दोमा तेसिं आवची
 भवइ, तम्हा खं मणिय ते तं न जुचं, तओ कहं दावं विगिंचियवं !, आयरिया भणंति-मूलगुणे असुद्धे पय्ये एगो गठी
 कीरइ चत्तरगुणअसुद्धे दोण्णि सुद्धे तिण्णि एव घये, पाप मूलगुणअसुद्धे अंतो अट्ठए एगसण्हिया रेहा कीरइ, चत्तरगु
 णअसुद्धे दोण्णि, सुद्धे तिण्णि रेहाओ, एवं णायं होइ, आणएण कायदाणि, कहिं परिद्वयेयपाणि !-एगत्तमणायाए सह
 पच्चानंपरयच्चायेण, असइ परिछेइणियाए दोरेण मुहे वगमइ, चउसुहाणि ठविज्जति, असइ ठाणस्स पासहिंयं ठयिज्जइ,
 उओ वा भागमो तमो पुप्फयं कीरइ, एयाए विहीए विगिंचिज्जइ, अइ कोइ आगारो पावइ तहायि योसहाडादिगरणा

१ कैवल्य अवेद एवं मूकगुण इत्यणुको अवेद इत्यणुको अवेद, एवं बीपर भिर्गतं मूकगुणमुदं जातं इवेति विभिर्गैः ।

मुञ्चा साहुणो, जेहि अण्णेहिं साहुहिं गहियाणि जइ कारणे गहियाणि ताणि य सुञ्चा जायजीवाए परिमुञ्जंति, मूलगुण-
उत्तरगुणेषु उप्पण्णे ते विनिवडइ, गतोपकरणपारिस्यापनिका, अपुना नोवपकरणपारिस्यापनिका प्रसियायते, आह च—
कोउण्णत्थे आ सा बह्विहा होइ भासुवुवीए । बहारे पासवये लेके सियावए येव ॥ ८० ॥

व्याख्या—निगदसिद्धेय, विधि भणति—

बहारे बुद्धो उरं तसपञ्चासपञ्चाए । कायदुबदिसमिण्णे व हो येवऽमिणिण्णे ॥ ८१ ॥

बुद्धि तसपाजसमुद्धिपुहि एवं ए होइ बहमो । एउमएवं पसएवं सेसाभि न अप्ससापामि ॥ ८२ ॥

इमीनं वक्तराण—अस्सगहणी संसज्जइ तेण छायाए योसिरियव, केरिसियाए छायाए !—ओताव लोगस्स ववमोगरुक्खो तत्थ
न योसिरिज्जइ, निरुवमोगे योसिरिज्जइ, तत्थयि आ सयाओ पमाणाओ निगया तत्थेव योसिरिज्जइ, असइ पुण निगयाए त
एथेव योसिरिज्जइ असति रुक्खाण काएणं छाया कीरइ तेसु परिणएसु वज्जइ, काया दोणिण—तसकाओ थावरकाओ य, जइ पडि-
छेइइवि पमज्जइइवि तो एणिंदियाचि रक्खिया तसाचि, अह पडिछेइइ न पमज्जइ तो थावरा रक्खिया तसा परिज्जचा, अह न

१ बुद्धः साधकः कैरम्यैः साधुभिर्गृहीतानि यदि कारणे गृहीतानि तानि च सुद्धानि नावजीव परिमुञ्जन्ति, मूलगुणोत्तरगुणेषु (शुद्धेषु) गत्येषु तानि
भित्तिरुक्ख्ये—अपमोच्चोत्तरान्न—अस्य गृहणी संसज्जते तेव एतावान् धुत्त्वएव्यं कीरयतां छायायां ? बह्मावहोक्खोपमोगरुक्खव न धुत्त्वएव्यते, निरुवमो
धुत्त्वएव्यते तत्रापि वा स्वकीवाए पमाणाए निर्मिता तत्रैव धुत्त्वएव्यते, असत्तां पुनिर्दितायां तत्रैव धुत्त्वएव्यते असत्सु इहेषु कवेन छाया क्रियते तेषु
वरिज्जतेषु वगएते, कावो हो—यत्तत्त्वया एतावरकावज्ज, यदि प्रतिसेउपवमि प्रमावपममि तर्कैरेभिइया अपि रक्षितावसा अपि, अप्य प्रतिसेउपपति न
प्रमावववति तदा एतावता रक्षिता, वसाः परिसज्जा, अप्य न

पैकवंकं वा होज्जा, एवं मूलगुणे उत्तरगुणे होज्जा उत्तरगुणे वा मूलगुणे होज्जा, एय न्येय पापयि होज्जा, एग चीयरे
 निगाय मूलगुणामुदं फायं, दोहिं विणिगायहिं सुदं जायं, जे य तेहिं घरथपापहिं परिमुंजियहिं दोसा तेहिं आयसी
 मयइ, तम्मा जं मणिय ते तं न जुच, तओ कहं दारं विगिंथियं ? , आयरिया भणंति-मूलगुणे असुदे घरथे एगो गंठी
 कीरइ उत्तरगुणअमुदे दोण्णि सुदे तिण्णि एवं घरथे, पाप मूलगुणअमुदे अतो अट्ठए एगसणिहया रेहा कीरइ, उत्तरगु
 णअमुदे दोण्णि, सुदे तिण्णि रेहाओ, एवं जायं होइ, जाणएण कायघाणि, कहिं परिदयेययाणि !-एगत्तमणायाए सह
 पप्पावधरपप्पाणेण, असइ पडिसेइणियाए दोरेण मुदे वग्गइ, उअसुहाणि ठयिजंति, असइ ठाणस्स पासहिंयं ठविजइ,
 जओ वा भागओ तओ पुप्फयं कीरइ, एयाए यिहीए विगिंथियइ, अइ कोइ आगारो पायइ सदायि दोसद्धाडहिगरणा

१ वैभक्त्य भवेत् एवं मूळगुण रचणुजो भवेत् रचणुजे वा मूळगुजो भवेत्, एवं बीजं निर्मितं मूळगुणाद्भवं ज्ञातं इत्येवमिति
 तयोः। इदं ज्ञातं ये च तेऽपि रचयामहे परिमुग्धमात्रेण बोधोपायमपिचिद्वदति तस्मात् एहं भवितुं शक्यं। तदा कथं शक्यं (विशेषः) विशेष्यः। ज्ञातवानो
 मयमिह-मूळगुणाद्भवे बधे एको प्रमियाः भिद्यते रचणुजामुदे हो। इदे ज्ञातः एवं बधे, एते मूळगुणाद्भवे ज्ञान्यते रचणुजामुदे
 हे इदे शिखी रेण। एवं ज्ञातं भवति ज्ञानमेव कर्तव्यमिति न परिहायनीयमिति ? एवमेवेत्यापते एह पापबन्धनजालानाम्। अस्मदीं पापमसिद्धिमिकाया
 एतदेव मूळं बधते। अर्थमुक्त्या विज्ञाप्यते असति ज्ञाने शान्तिरिति ज्ञाप्यते, एतो वाऽऽजगदयं ततः (तस्मां विमिति) दुष्पथं (गृहं) भिद्यते, एतेन
 विविधा जगते यदि कश्चिद्वदथाहं मामेति तथमिति श्रुतुं शक्यं। अदिकारमभिधाय

मुञ्जा साहुणो, जेहिं अण्णेहिं साहुणिं गहियाणि जइ कारणे गहियाणि ताणि य सुद्धा जायज्जीयाए परिसुज्जति, मूलगुण-
उत्तरगुणेसु उप्पण्णे ते त्रिगिंसइ, गतोपकरणपारिस्यापनिका, अप्पुना भोचपकरणपारिस्यापनिका प्रतिपाद्यते, आह च—
भोउत्तरपण्ये जा वा चअदिहा होए भाउपुवीए । उच्चारे पासवने केळे सिंघानए चेव ॥ ८० ॥

व्याख्या—निगदसिद्धेय, विधिं भणति—

उच्चारे उच्चारे पावे तसपाजस्वचट्टाप । अप्पुयदिसाभिगाहे य दो चेवऽभिगिण्हे ॥ ८१ ॥
पुदधि तसपाजसमुत्तिण्हे एत्वं तु होइ चउमगो । पढमपयं पसत्वं सेत्तालि उ अप्पसत्तायाभि ॥ ८२ ॥

इमीणं यम्पत्ताण—अस्सगहणी ससज्जइ तेण छायाए योसिरियं, केरिसियाए छायाए ?—ओत्ताय छोगस्स चवभोगरुक्खो सत्थ
न योसिरिज्जइ, निरुयभोगे योसिरिज्जइ, तत्थयि जा सयाओ पमाणाओ निगया तत्थेव योसिरिज्जइ, असइ पुण निगयाए त-
त्थेय योसिरिज्जइ असति रुक्खाणं काणं छाया कीरइ तेसु परिणएसु यच्चइ, काया दोणि—तसकाओ धावरकाओ य, जइ पढि-
सेहेइयि पमज्जइऽयि वो एगिंदियायि रक्खिया तसायि, अह पढिसेहेइ न पमज्जइ तो धावरा रक्खिया तसा परिच्छत्ता, अह न

१ सुद्धा तापयः दैत्यैः साहुमिरिहीकामि बदि कारणे गृहीतानि तानि च सुइमि पावजीवं परिसुज्जति, मूलगुणोत्तरगुणेषु (उत्तरेषु) तत्पक्षेषु तानि
क्षिरिपण्णे—अन्नबोम्पोकपावं—यत्स प्रहणी संवस्यते तेन पावायं प्पुत्तरण्णं कीरयतां छायाओ ? बत्ताबहोक्खोपभोगरुक्खत्त न प्पुत्तरण्णते, निरुयभोगे
पुत्तरगुणते तत्रादि वा ज्वडीपाए प्रमाणाए निर्गता तथैव प्पुत्तरण्णते, जसत्ता पुत्तर्निर्गतायां तथैव प्पुत्तरण्णते जसत्ता इत्थेषु कथेन ताया क्रियते तेसु
परिक्खेसु पण्यते, कावो ई—प्रसक्तया स्वावरकायज्ज, यदि पढिसेहेत्तवमपि प्रमाज्जवमपि तद्वेदेतिव न अपि रक्षिताच्छता भवि, अप मसिसेत्तवपति न
प्रमार्जवति तत्र स्वावरा रक्षिताः, प्रसाः परिसज्जताः, अप न

पंडिलेहेइ पमज्जइ थायरा परिचत्ता तसा रक्खया, इयरथ्य दोयि परिचत्ता, सुप्पडिलेदियसुप्पमज्जिएसुयि पढमं पय पसरयं, बिइयतइए पळेळेण चवथं दोहियि अप्पसरथ, पढमं आयरियं सेसा परिहरियवा, दिमाभिगहे—‘उभे मूत्र पुरीये च, विवा कुर्यावुदग्गुल्लः। राशौ दधिणसञ्चैव, तस्य आयुर्न क्षीयते ॥ १ ॥’ दो चेय पयाउ अभिणेहति, उगलगाहणे तहेव चवभगो, सुरिये गामे एवमाइ विभासा कायवा जहासंमय ॥ अधुना शिष्यानुज्ञास्तिपरां परिसमाप्तिगायामाह—

पुप्फूलेवि बरुवा बहुइक्क वे न होसि च गुक्कं । पुप्फुं तु वपलं पूतरेण ते होसि ॥ ८१ ॥

व्याख्या—‘गुरुमूले’ गुर्वस्तिक्केडयि ‘वसन्तः’ नियसमानाः अनुकूला ये न भयन्त्येव गुरुणाम्, एतेषां ‘पदानां’ उफ लक्षणानां, तुल्यपदावन्येषां च दूरंदूरेण ते भयन्ति, अयिनीतत्पात्तेषां श्रुतापरिणतेरिति गायार्थः ॥ पारित्या पनिकेय समासेति ॥

पडिक्कमामि छहिं जीवनिक्कापहिं—पुढविकापण आउक्कापण तेउक्कापण वाउक्कापण वणासइक्कापण तसक्कापण । पडिक्कमामि छहिं लेसाहिं—किण्हलेसाण नीललेसाण काउलेसाण तेउलेसाण पग्गलेसाण सुक्कले साण ॥ पडिक्कमामि सत्ताहिं भयहाणेहिं । अक्कहिं मयहाणेहिं । नवहिं बमचरेगुसीहिं । दसबिइ समणपग्गमे । एक्खरसहिं उवासगपडिमाहिं । बारसहिं भिक्खुपडिमाहिं । तेरसहिं किरियाठाणेहिं

१ प्रायस्तेष्वेवति प्रमादवति स्वाधरा परिक्कज्जः इत्ता रक्खिता, इतरथ इयेअरि परिक्कज्जः सुमपुवेकितसुग्गमार्जितपोरपि वपलं वरं वपलं वितीवपुटीवधेरेरेकेण चपुवं इत्तामामयि वपलसं प्रथममाचरितव्यं सेणा ररिहर्षव्याः त्रिगभिमतं—दे दरेते अभिपुळेते उगलकमहेते तवैव वपुर्भगो सुवे प्राप्ते इवमादि विमत्ता कर्त्तव्या वपासंमयं ।

प्रतिक्रमामि पद्विर्जायनिष्कायैः प्रतिपिद्धकरणादिना प्रकारेण हेतुभूतैर्यो मया दैयसिक्तोऽतिचारः कृतः, तद्यथा—पृथिगीकाये
नेत्यादि । प्रतिग्रमामि पद्विर्जेदयाभिः करणभूताभिर्यो मया दैयसिक्तोऽतिचारः कृतः, तद्यथा—कृष्यतेइययेस्यादि—‘कृष्या-
विद्रव्यसाधिव्यात्, परिणामो य आत्मनः । स्फटिकस्येय तन्नाय, लेइयाशब्दः प्रयुज्यते ॥ १ ॥’ कृष्यारविद्रव्यराणि तु सक-
छमकृतिनिप्यन्दभूतानि, आत्मा च स्वरूपं जम्बूखादकट्टान्तेन ग्रामपातकट्टान्तेन च प्रतिपाद्यते—‘जह अंबुतकुरेगो
सुपकफलभरियनमिसालगो । दिहो छहि पुरिसेहि ते बिंती अंबु भक्सेमो ॥ १ ॥ किह पुण ? ते धेवेको भारुहमाण
जीपसंदेहो । हो छिदिऊण मूले पाडेसुं सादे भक्सेमो ॥ २ ॥ मितिआह पदहेणं किं छिण्णेणं तरुण अम्भंति ? ।
साहा महत्त छिंदह तइओ धेवी पसाहाओ ॥ ३ ॥ गोच्छे चरतयओ एण पंचमओ धेवि गेणहह फलाइ । छहो बेवी
पडिया एणघिय लाह घेसुं जे ॥ ४ ॥ दिद्वंत्सोयणओ जो धेवि तरुवि छिन्न मूलाओ । सो यट्टइ किण्हाए सालमइहा च
नीलाए ॥ ५ ॥ हयइ पसाहा काऊ गोच्छा तेऊ फला य पम्हाए । पडियाए सुकलेसा भइया अण्णं तदाहरणं ॥ ६ ॥

१ कया जगत्तद्वर पुका गुपकककमारमप्राकाप्रः । दटः पडिः पुरैरेछे मुबते जम्बू । मलपामः ५ : १ कयं पुता ? तेपामेको मबीति भारहणो
जीवसंदेहः । छह् प्युण्णिय मूलाए पातयाएलातो भक्सेमो ॥ २ ५ द्वितीय भाह—एलाबता तद्वना छिन्नेमास्माकं किम् ? । सालो महती छिन्न दृढीवो मबीति
पसाहाय ॥ ३ ॥ गुप्पन्न पदुपं : पुबः पदमो मबीति मूलीय ककामि । पडो मबीति पडितानि एलायेव पायामो पुरिस्ता ५ ३ ॥ दृष्टान्तजोपमयो—जो
मबीति तन्मपि छिन्न मूलाए । त चलेते कृष्याचो सालो महती तु बीलायाय ॥ ५ ॥ मबति प्रकाशो कपोती गुप्ताय वैजसी ककामि च पसायाय । पडितानि
पुट्टलेरा भयवाज्ज्यपुद्गराजय ॥ ६ ॥

पेडिलेहेइ पमज्जइ यावरा परिचत्ता तसा रक्खिया, इयरत्थ दोयि परिचत्ता, सुप्पडिलेहेइयमुप्पमज्जिणसुणि पढम पय पसत्थ, विइयतइए एकेइण चउरयं दोहिवि अप्पसरयं, पढमं आयरियणं सेसा परिहरिया, दिसाभिगहे—‘उभे मूय पुरीये च, दिवा कुर्यादुदमुत्तः। रात्रौ दक्षिणतश्चैव, तस्य मायुर्न हीयते ॥ १ ॥’ दो चेय एयाउ अभिगेण्हति, उगत्तगहणे तहेय चचर्मगो, सूरिये गामे एयमाइ विभासा कायसा जहासमयं ॥ अधुना शिष्यानुत्तास्तिपरां परिसमाधिगायामाह—

गुप्पुदेहि बरहा बजुइका ये न होति न गुम्भं । एवसि तु एवान् दूरदूरे ते होति ॥ ४३ ॥

व्याख्या—‘गुरुमूले’ गुर्पन्ति केडपि ‘वसन्तः’ नियसमानाः अनुकूला ये न भयत्येव गुरुणाम्, एतेषां ‘पदानां’ उक्त उक्तानां, तुल्यवादादभ्येषां च दूरदूरेण ते भयन्ति, अविनीतस्याभ्येषां श्रुतापरिणतेरिति गायार्थः ॥ पारिस्या पनिकेयं समासेसि ॥

पडिक्कमामि णहिं जीयनिकापहिं—युवविकापण आउकाण तेउकाण आउकाण बाउकाण बाउकाण तसकापणं । पडिक्कमामि णहिं छेसाहिं—किण्हल्लेसाण नील्लेसाण काउलेसाण तेउलेसाण पम्हलेसाण सुक्कले साप ॥ पडिक्कमामि सत्तहिं भयहाणेहिं । अह्महिं भयहाणेहिं । नयहिं यमचरेगुत्तीहिं । वसविइ समणपम्मे । एकारसहिं उवासगपडिमाहिं । बारसहिं भिक्खुपडिमाहिं । तेरसहिं किरियाठाणेहिं

१ मण्डिकवति यमार्जवति स्वावरा परिक्कया इया रक्खिया, इतरा इदेमयि परित्थया मुयानुदेहिणमुप्पमाधित्तोसि जक्कं परे जक्कं दिउीयवुठीयदोरेकेकेन कपुर्बं हाम्मासयि कप्पसकं पयमाभावरित्थयं रोपा । परिहरंत्थया विगभिगहे—इ इदेते अभिपुलेते उगत्तगहणे तहेय चचर्मगो सुदें गामे इयमाय कर्त्तव्या बवालेसवे ।

व्यादेरेय सकाशात् भयमिहलोकभयं, विजातीयानु तिर्यग्देवादेः सकाशाद्भयं परलोकभयम्, आदीयत इत्यादाने—धनं स्वर्थं चौरादिभ्यो यन्नयं तदादानभयम्, अकस्मादेव—याद्वानिमित्तानपेक्ष गृहादिव्येवावस्थितस्य रात्र्यावौ भयम् अकस्माद्भय, 'आजीये' हि माजीयिकामयं निर्धनः कथं बुभिक्षावायात्मानं धारयिष्यामीत्याजीयिकाभयं, मरणाद्भयं मरणभयं प्रतीतमेव, 'असिलोगो' हि अन्धाधामयम्—अयन्नोभयमित्यर्थ, एव क्रियमाणे महदयन्नो भवतीति तद्वयात् प्रवर्तत इति गाथाचक्रलाक्षार्यः ॥ मदः—मान [प्रन्यात्रं० १६५००] सस्य स्थानानि—पर्याया भेदा मदस्थानानि, इह च प्रतिक्रमामीति पर्वते, अष्टभिर्मदस्थाने करणमूर्तेर्यो मया देवसिक्तोऽतिचारः कृत इति, एवमन्येव्यपि सूत्रेव्यायोज्यं, कानि पुनरष्टौ मदस्थानानि !, अत आह सप्तद्विगुणकारः—

गाईकुलचक्रस्ये तवईसरिप सुप फादे ॥ १ ॥

अस्य व्याख्या—कश्चिन्मरेन्द्रादिः प्रव्रजितो जातिमदं करोति, एव कुलचक्रपतपपेरन्वयंश्रुतलाभेव्यपि योग्यमिति ॥ नयभिर्प्राप्तचर्यगुप्तिभिः, नेप पूर्वयत्, तास्वमाः—

नत्वेरिक्वभिक्षिभ्रक्षिर्वं कुपेत्पुर्वभीक्षिर्व्येभीप । अइमापाहर्तिभिमूर्त्तं य नव वनगुचीभो ॥ १ ॥

व्याख्या—ग्रामचारिणा तदुत्पन्नुपाछनपरेण न स्त्रीपशुपण्डकससक्ता वसतिरासेवनीया, न स्त्रीणामेकाकिनां कथा कथनीया, न स्त्रीणां निपद्या सेवनीया, वरिथसानां तदासने नोपयेष्टव्यं, न स्त्रीणामिन्द्रियाण्यवलोकनीयानि, न स्त्रीणां पुरुषान्तरितानां मोहनससक्तानां कणितव्यनिराकर्णयितव्याः, न पूर्वक्रीडितानुस्मरणं कर्तव्यं, न प्रणीतं भोक्तव्यं,

भीरा गामवहरयं विणिग्गया एगो वेत्ति पापइ । जं पेच्छइ सप दुपयं च चट्ठप्यं पापि ॥ ७ ॥ चिइओ माणुस पुरिसे य
 वइओ सावहे चरये च । पंचमओ जुग्गंते छट्ठो पुण तरियमं भणइ ॥ ८ ॥ एकं ता इरइ घणं पीयं मारेह मा पुणह एयं ।
 केवल इरइ घणंती उवसहारो इमो वेत्ति ॥ ९ ॥ सवे मारेहसी यइइ सो किण्हलेसपरिणामो । एयं कमेण सेसा जा
 वरमो सुक्खेसाय ॥ १० ॥ मादिखतिणि एयं अपसस्या उयरिमा पसत्या उ । अपसस्यासुं यट्ठिय न यट्ठियं जं पस
 र्यासुं ॥ ११ ॥ एसडइयारो एयासु होइ तस्स य पडिक्कमामिप्पि । पडिक्कं यट्ठामी जं भणियं पुणो न सेयेमि ॥ १२ ॥

प्रतिक्रमामि सप्तमिर्मयस्यानैः करणभूतैर्यो मया वैधसिकोऽतिचारः कृत इति, तत्र भयं मोहनीयप्रकृतिसमुरथ आरम
 परिणामस्तस्य स्थानानि-आमया भयस्थानानि-इहोकादीनि, तथा चाह सन्नहणिकारः—

इहपरलोभोवाचमकम्माजावीवमअमसिकोइ' वि

अस्य गाथाश्रकलस्य व्याख्या—‘इहपरलोभ’ पि इहलोकभयं परलोकभयं, तत्र मनुष्यादिसजातीयादभ्यस्साम्भनु

१ भीरा गामवहरयं विनिर्गता द्रुको ब्रवीति कलकल । जं पस्सत तं सवं द्विपदं च चट्ठप्यं पापि ॥ ७ ॥ द्वितीये मनुष्याह दुक्करीह दृवीका कल
 वाहं कलकल । पड्ठमो पुण्यमाणाह चट्ठ दुक्करीहं मवति ॥ ८ ॥ एवं तावद्वरत्त धर्मं द्वितीयं भावयत मा दुस्सेवइ । केवलं इरइ धर्मं उवसहारोअने सल्ल ॥ ९ ॥
 यथाह मारवेत्ति यत्तिं च सुक्खेस्सपरिणामा । एवं कमेण सेसा जाववइरमा सुक्खेस्सपापाम् ॥ १० ॥ मादिखित्तोआपक्कअ उवसहारमा मवकायइ ।
 मवकायइ इधं च इत्थं मवकायइ यइ ॥ ११ ॥ एयेअतिचार इत्ताइ अवति लक्काह इतिआम्वामि । इतिइहं वट्ठं मवक्खितं दुक्कं केदे ॥ १२ ॥

व्यादेरेण सकामात् भयमिहलोकभयं, विजातीयानु तिर्यग्देवादेः सकामाभयं परलोकभयम्, आदीयत इत्यादाने—यने तदर्थं चौरादिभ्यो यज्ञयं तदादानभयम्, अकस्मादेय—याज्ञनिमित्तानपेयं गृहादिष्वेवावस्थितस्य रात्र्यादौ भयम् एक स्नाभय, 'आजीये' ति आजीयिकाभयं निर्धनः कथं बुभिक्षादायात्मानं धारयिष्यामीत्याजीविकाभयं, मरणाभयं मरण भयं प्रतीतमेव, 'असिलोगो'ति अश्वाघाभयम्—अयशोभयमित्यर्थः, एवं क्रियमाणे महदयसो भवतीति तन्नयास्त प्रवर्तत इति गायानुकुलार्थः ॥ मदः—मान [प्रन्यामः १६५००] सस्य स्थानानि—पर्याया भेदा मदस्थानानि, इह च प्रसिद्धं मासीति पर्वसे, अष्टभिर्मदस्थानैः करणमूर्तेर्यो मया देवसिक्कोऽविचारः कृत इति, एवमन्येष्वपि सूत्रेष्वप्ययोग्यं, कानि पुनरष्टौ मदस्थानानि !, अत आह सप्तद्विगुणकारः—

आर्द्रकुलवत्स्ये तर्षस्वपि सुप कादे ॥ १ ॥

मस्य व्याख्या—कश्चिद्वरेन्द्रादिः प्रप्रचितो जातिमदं करोति, एव कुलवत्स्यपतपयेन्मर्यमुतकामेष्वपि योग्यमिति ॥ नयभिर्मस्रचर्यगुप्तिभिः, शेप पूर्यवत्, ताभ्येमाः—

वर्षेद्विहभिक्षिर्भिक्षं दूतेष्वर्षभक्षिपर्वणीप । अस्मान्नाहर्भिक्षमृतेषा एव षष्ठं भक्ष्यगुणीभो ॥ १ ॥

व्याख्या—ब्रह्मचारिणा तदुत्स्यनुपालनपरेण न स्त्रीपशुपण्डकसप्तका घसतिरासेवनीया, न स्त्रीणामेकाकिनो कथा कथनीया, न स्त्रीणां निषद्या सेवनीया, चत्पितानां सदासने नोपयेष्टव्यं, न स्त्रीणामिन्द्रियाण्यवलोकनीयानि, न स्त्रीणां पुरुषान्तरितानां मोहनसंसक्तानां कणितध्वनिराकर्णयितव्यः, न पूर्वक्रीडितानुसरण कर्तव्यं, न प्रणीतं भोक्तव्यं,

धोरा गामवहृत्यं विणिगया एगो वेति पाएह । अं वेण्डह सप रुपयं च वठप्पयं वायि ॥ ७ ॥ विइओ माणुस पुरिसे य
 तइओ सारो ववरये य । पवमओ जुम्मंते छहो पुण तरियमं मणइ ॥ ८ ॥ पणं ठा हरह घणं धीयं मारेह मा कुणह एयं ।
 केवल हरह घणंती सवसंवारो इमो तेसिं ॥ ९ ॥ सबे मारेहसी यट्टइ सो किण्हसेपरिणामो । एय कमेण सेसा जा
 वरमो सुख्खेसाय ॥ १० ॥ आदिसतिणि एतयं अपसत्था ववरिमा पसत्था उ । अपसरथासुं यट्टिय न यट्टियं अं पस-
 रथासुं ॥ ११ ॥ एसज्जयारो एयासु होइ तस्स प पडिक्कमामिप्पि । पडिक्कं पट्टामी अं मणियं पुणो न सेवेमि ॥ १२ ॥

प्रतिक्रमामि सप्तभिर्मयस्यानैः करणभूतैर्यो मया वैवसिकोऽविचारः कृत इति, तत्र भयं मोहनीयप्रकृतिसमुत्थ आत्म
 परिणामस्त्वस्य स्थानानि—आत्मया मयस्थानानि—इहलोकादीनि, तथा बाह सद्ब्रह्मणिकारः—

इहपरलोकादात्ममकम्दात्तादीचमरूपसिद्धोप' पि

अस्य गाथासकलस्य व्याख्या—'इहपरलोम' सि इहलोकभयं परलोकभयं, तत्र मनुष्यादिसजातीयादन्यस्मात्मानु

१ । यैरा प्राप्तवर्गार्थं विभिर्गता एवेत्येवमस्ति कल्पयत । यं कल्पय तं सर्वं द्विपदं च चतुष्पदं वापि ॥ ७ ॥ द्वितीये मनुष्याद् दुर्गतां गृहीता कानु
 वाद् चतुर्थेन । पञ्चमो पुण्यमावाद् यत्तु पुनश्चतुर्थे मन्वति ॥ ८ ॥ एक तावदस्य चतुर्द्वितीयं मयवत्त मा कुर्वतेवम् । केचक इत्यत्र चतुर्द्वितीयेत्यर्थः तस्य ॥ ९ ॥
 सर्वाद् मात्ववेति वदन्ते य इत्येवैकतापरिभाषा । पूर्व कमेण क्षेत्राः नावचरताः सुखक्षेत्रमावाद् ॥ १० ॥ आत्मादिसोऽप्यसत्त्वात् जगत्तरिताः सत्त्वकाश्च ।
 नावचरन्तु इव य इव सत्त्वकाश्च वद ॥ ११ ॥ एतेऽपि विचार एतासु भवन्ति तस्माच्च प्रतिक्कमामि । प्रतिक्रमं यत्तु वदन्ते वेदे ॥ १२ ॥

व्याख्या—दर्शनप्रतिमा, परं प्रतसामायिकपौपघप्रतिमा अग्रहसचिचआरम्भप्रेष्यवदिष्टधर्जकः अमणभूतयेति,
 अयमामां भायार्थः—संमहसणसकाइसहपामुक्कसजुओ जो व । सेसगुणविप्पमुक्को-एसा खल्ल होति पढिमा व ॥ १ ॥
 विइया पुण वयधारी सामाइयकडो य तइयया होइ । होइ चरत्थी चरइसि अट्ठमिमाइसु दियेहेसु ॥ २ ॥ पोसह चच
 पिइपी पडिपुणं सम्म ओ व अणुपाळे । पचमि पोसहकाळे पढिमं कुणएगराईयं ॥ ३ ॥ अस्तिणाणवियइभोई पगा
 समोइस्ति ज भणिय होइ । दियसओ न रस्ति मुंजे मवलिकडो कच्छ णवि रोहे ॥ ४ ॥ दिय वंभयारि राई परिमाणकडे
 अपोसहीएसु । पोसहिण रसिमि य नियमेण वंभयारी य ॥ ५ ॥ इय जाय पंच मासा विहरइ दु पंचमा भये पढिमा ।
 छट्ठीए वंभयारी ता विहरे जाव छम्मासा ॥ ६ ॥ सत्तम सत्त व मासे णवि आहारे सचित्तमाहारं । जं ज हेद्धिछाण तं
 तो परिमाण सर्वपि ॥ ७ ॥ आरंभसयंकरणं अट्ठमिया अट्ठमास धजेइ । नयमा णव मासे पुण पेसारंभे वियजेइ ॥ ८ ॥

१ साङ्गारिदोयसत्तवमुक्कसयक्कवसेदुतो वल्ल । दोयगुणविप्पमुक्क पया जल्ल मवति प्रतिमा ॥ १ ॥ द्वितीया पुण्यवधारी कृतसामायिकम् गृहीया
 मवति । मवति चतुर्थी पुण्यवधारीवि विवसेयु ॥ २ ॥ पोचं चतुर्विधमपि प्रविष्टुं सम्भणं वल्ल अट्ठपाकपठि । पढमी पोचवकाळे प्रतिमां करोस्से
 करात्रिकीय ॥ ३ ॥ अट्ठानो रिचसमोत्री मकासमोत्रीवि पद्धन्ति मवति । विवसे न रात्री मुंजे कृतमुक्कः कच्छं भेष वप्पसि ॥ ४ ॥ विवा मक्कचारी
 रात्री कृतपरिमाणोपोपविच्छेयु । पोचयिको रात्री च भियमेन मक्कचारी च ॥ ५ ॥ इति पावट पया मासान् विहरति पढमी मयेव प्रतिमा । पया मक्कचारी
 मावट् विहरेण वावट् वप्पासा ॥ ६ ॥ सत्तमी सहीव मासान् वेपाहारयेव सचित्तमाहारन् । पचपधल्लनीनां तत्तदुपविठ्ठमासु सर्वमपि ॥ ७ ॥ जार
 गयल्ल सर्वकरणं अट्ठवरी अट्ठ मासान् वर्जवति । वपमी नव मासान् पुनः प्रेकारम्माण् विवर्जवति ॥ ८ ॥

स्त्रिगुणमित्यर्थः, नातिमात्राहारापभोगः कार्यः, न विभूषा कार्यो, एता नय प्रह्लादचर्यगुप्तय इति गाथार्थः ॥ अमणः—
प्राप्तिरूपिसहस्रार्थस्तस्य धर्मः—द्याम्यादिलक्षणस्तस्मिन् दशविधे—दशप्रकारे अमणधर्मे सति तद्विषये या प्रतिपिच्छकरणा
दिना यो मयाऽतिचारः कृत इति भावना । दशविधधर्मस्वरूपप्रतिपादनायाह सप्तहणिकार —

संती च मद्वज्रव मुष्ठी तव संजने च बोद्धे । एवं लोभं नाकिञ्चन च धर्मं च ब्रह्मणो ॥ १ ॥

धान्तिः अमणधर्मः, क्रोधविवेक इत्यर्थः, चसंख्यस्य व्ययद्विधाः सम्बन्धः, मृदोर्भायः मार्दवं मानपरित्यागेन धर्तन
मित्यर्थः, तथा ऋजुभाव भार्जवं—मायापरित्यागः, मोक्षनं मुक्तिः, लोमपरित्याग इति भावना, तपो द्वादशविधमनस्य
नादि, संयमश्चाभ्रवधिरतिलक्षणः 'बोद्धव्यः' विज्ञेयः अमणधर्मतया, सत्यं प्रतीवं, शौचं संयमं प्रति निरूपलेपता, आकि-
ञ्चनं च, कनकविरहिततेत्यर्थः, ब्रह्मचर्यं च, एष धर्माधर्मः, अयं गाथाधर्मः ॥ अन्ये त्वेवं वदन्ति—संती मुष्ठी
मज्जव मद्व तव लोभये तवे धेय । संयमं चियागडकिञ्चन बोद्धे धर्मचरे य ॥ १ ॥ तत्र लाघयम्—अप्रतिवद्धता, त्यागः—
संयतेभ्यो वज्रादिदानं, ज्ञेयं प्राग्वत्, गुप्त्यादीना चाऽऽद्यदण्डकोकानामपीहोपन्यासोऽन्यविशेषाभिधानादुपहृ इति ॥
एकावशमिरुपासकप्रतिमाभिः करणभूताभिर्योऽतिचार इति, उपासकाः—भावकास्तेषां प्रतिमाः—प्रतिज्ञा दर्शनादिगु-
णमुक्ताः कार्यो इत्यर्थः, उपासकप्रतिमाः, तावन्ता एकादशेति—

इति नवचक्रागमाह च योऽहपदिमा धर्मेन सविधे । नारमेष्टेसविद्धि ब्रह्मद्वयमन्यदुद य ॥ १ ॥

दषट्ठयाए' इति वचनात्, ततः कालमाश्रम्या सप्रदेशेत्येऽपि न कश्चिदोपः, तथा परमाण्वादीनामसङ्गातप्रदेशस्क
 न्धपर्यन्तानां केपाचिदनन्तप्रादेशिकानामपि स्कंधानां तथैकप्रदेशावगाढानां यापत् सङ्गातप्रदेशावगाढानां शीतोष्ण-
 सिग्धरुधरूपाम्बत्वार एव स्पर्शा इति तैरेव परमाण्वादीनां पदस्थानपतितता वक्तव्या, न श्रेयः, द्विप्रदेशस्कंधसूत्रे
 'ओगाहणद्वयाए सिय हीणे' सिय तुछे सिय अम्भिए' इत्यादि, यदा द्वावपि द्विप्रदेशिकौ स्कंधौ द्विप्रदेशावगाढा
 पेकप्रदेशावगाढौ या मधतस्त्रदा तुल्यायगाहनौ, यदा त्वेको द्विप्रदेशावगाढोऽपरस्त्वेकप्रदेशायगाढस्त्रदा एकप्रदेशाव
 गाढो द्विप्रदेशावगाढापेक्षया प्रदेशहीनो द्विप्रदेशायगाढस्तु तदपेक्षया(प्रदेशा)ऽभ्यधिकः श्रेय प्राग्बत्, त्रिप्रदेशस्कन्ध
 सूत्रे 'ओगाहणद्वयाए सिय हीणे' इत्यादि, यदा द्वावपि त्रिप्रदेशिकौ स्कंधौ त्रिप्रदेशावगाढौ द्विप्रदेशावगाढौ एक-
 प्रदेशावगाढौ वा तदा तुल्यौ यदा त्वेकस्त्रिप्रदेशावगाढो वा द्विप्रदेशायगाढो वा अपरस्तु द्विप्रदेशावगाढ एकप्रदे-
 शावगाढो वा तदा द्विप्रदेशायगाढैकप्रदेशावगाढौ यथाक्रम त्रिप्रदेशावगाढद्विप्रदेशावगाढापेक्षया एकप्रदेशहीनौ
 त्रिप्रदेशावगाढद्विप्रदेशायगाढौ तु तदपेक्षया एकप्रदेशाभ्यधिकौ, यदा त्वेकस्त्रिप्रदेशायगाढोऽपर एकप्रदेशावगाढ
 स्त्रदा एकप्रदेशावगाढस्त्रिप्रदेशावगाढापेक्षया द्विप्रदेशहीनः त्रिप्रदेशावगाढस्तु तदपेक्षया द्विप्रदेशाभ्यधिकः, एयमेकै-
 कप्रदेशपरिदृज्या षट् प्रदेशादिषु स्कंधेष्वयगाहनामधिकृत्य दानिर्दिष्टा ताषट् यक्तव्या यावद्द्विप्रदेशस्कंधः, तस्मिन्
 दन्तप्रदेशके स्कन्धे एव पक्तव्य 'अइ हीणे पपसहीणे वा जाव नषपएसहीणे वा अइ अम्भिए

दण्डकक्रमेण परमाणुपुद्गलादीना पर्यायाधिस्तनीयाः, दण्डकक्रमधाय—प्रथमतः सामायेन परमाणवादयधिस्तनीयाः तदनन्तर ते पृथक् एकप्रदेशाद्यवगाढा तत एकसमयादिस्थितिकाः तदनन्तरमेकगुणकालकादयः ततो जपन्याद्यवगाहनाप्रकारेण तदनन्तरं जपन्यस्थित्यादिमेदेन ततो जपन्यगुणकालकादिक्रमेण तदनन्तरं जपन्यप्रदेशादिना मेदेनेति, उक्तं च—“अनुमाद्यभ्योदियाण खेत्तादिपृथक्समयार्णं च । जहनाऽप्यगाहणाणं चैव जहन्नाविदेसाणं ॥ १ ॥” अस्याखरगमनिका—प्रथमतोऽण्वादीनां—परमाण्वादीनां चिन्ता कर्तव्या, तदनन्तर क्षेत्रादिप्रदेशसप्ततानां, अत्रादिदृग्भ्याकालमायपरिग्रह, ततोऽप्यमर्थः—प्रथमतः क्षेत्रप्रदेशैरेकादिभिः सप्ततानां चिन्ता कर्तव्या, तदनन्तर कालप्रदेशैः—एकादिसमयैस्ततो मायप्रदेशैः—एकगुणकालकादिभिरिति, तदनन्तर जपन्याप्यगाहनादीनामिति, अत्रादिदृग्भ्येन मध्यमोत्कृष्टाप्रगाहनाजपन्यमध्यमोत्कृष्टस्थितिजपन्यमध्यमोत्कृष्टगुणकालकादिवर्णपरिग्रहः, ततो जपन्यादिप्रदेशानां—जपन्यप्रदेशानामुत्कृष्टप्रदेशानामजपन्योत्कृष्टप्रदेशानामिति ॥ तत्र प्रथमतः क्रमेण परमाण्वादीनां चिन्तां कुर्यान्नाह—“परमाणुपयोग्यताय मते !” इत्यादि, सित्या चतुःस्थानपतितत्वं, परमाणोः समवायारम्योत्कर्षतोऽसङ्गे यकालमवस्थानमायात्, कालादिवर्णपर्यायैः पदस्थानपतितत्वं एकस्यापि परमाणोः पर्यायानन्त्यापिरोधात्, ननु परमाणुरप्रदेशो गीयते ततः कथं पर्यायानन्त्यापिरोधाः, पर्यायानन्त्ये नियमतः सप्रदेशत्वप्रसङ्गः, तदप्युक्तं, पस्तु तत्त्वापरिज्ञानात्, परमाणुर्हि अप्रदेशो गीयते द्रव्यरूपतया सांशो न भवतीति, न ह्य कालमावाभ्यामिति, ‘अवयवतो

वषट्पुत्राय' इति वचनात्, ततः कालमाषाम्या सप्रदेशेत्येऽपि न कश्चिदोपः, तथा परमाणवादीनामसङ्गातप्रदेशस्क
 न्धपर्यन्तानां केपाचिदनन्तप्रादेशिकानामपि स्कंधानां तथैकप्रदेशावगाढानां यावत् सङ्गातप्रदेशावगाढानां द्वीतोष्ण
 स्निग्धरूक्षरूपाभ्यन्तार एव स्पष्टा इति तैरेव परमाणवादीनां पदस्थानपतितता वक्तव्या, न द्वेयै, द्विप्रदेशस्कन्धसूत्रे
 'ओगाढणट्टयाए सिय हीणे' सिय तुछे सिय अम्महिण' इत्यादि, यदा द्वावपि द्विप्रदेशिकौ स्कन्धौ द्विप्रदेशावगाढा
 येकप्रदेशावगाढौ वा भयतस्तदा तुल्यायगाहनौ, यदा तेको द्विप्रदेशावगाढोऽपरस्त्वैकप्रदेशावगाढस्तदा एकप्रदेशाव
 गाढो द्विप्रदेशायगाढापेक्षया प्रदेशहीनो द्विप्रदेशावगाढस्तु तदपेक्षया (प्रदेशा)ऽभ्यधिकः श्रेय प्राग्भवत्, त्रिप्रदेशस्कन्ध
 सूत्रे 'ओगाढणट्टयाए सिय हीणे' इत्यादि, यदा द्वावपि त्रिप्रदेशिकौ स्कन्धौ त्रिप्रदेशावगाढौ द्विप्रदेशावगाढौ एक-
 प्रदेशावगाढौ वा तदा तुल्यौ यदा त्वेकस्मिन्प्रदेशावगाढो वा द्विप्रदेशावगाढो वा अपरस्तु द्विप्रदेशावगाढ एकप्रदे-
 शावगाढो वा तदा द्विप्रदेशायगाढैकप्रदेशावगाढौ यथाक्रम त्रिप्रदेशावगाढद्विप्रदेशायगाढापेक्षया एकप्रदेशहीनी
 त्रिप्रदेशावगाढद्विप्रदेशायगाढौ तु तदपेक्षया एकप्रदेशाभ्यधिकौ, यदा त्वेकस्मिन्प्रदेशावगाढोऽपर एकप्रदेशावगाढ
 स्तदा एकप्रदेशावगाढस्मिन्प्रदेशायगाढापेक्षया द्विप्रदेशहीन त्रिप्रदेशावगाढस्तु तदपेक्षया द्विप्रदेशाभ्यधिकः, एवमेकै-
 कप्रदेशपरिगृह्या चतुःप्रदेशादिषु स्कन्धेऽव्यवगाहनामधिकृत्य हानिर्निर्वृतिर्वा तावद् एकस्या यावद्द्विप्रदेशस्कन्धः, तस्मिन्
 दक्षप्रदेशके स्कन्धे एव वक्तव्य 'जइ हीणे पपसहीणे वा दुपपसहीणे वा जाव नवपपसहीणे वा जइ मम्महिण'

दण्डकक्रमेण परमाणुपुद्गलादीना पर्यायाश्विन्तनीयाः, दण्डकक्रमभाय—प्रथमतः सामान्येन परमाण्वादयश्चिन्तनीयाः तदनन्तरं ते एव एकप्रदेशाद्यवगाढाः तत एकसमयादिस्यतिफाः तदनन्तरमेकगुणकालकादयः ततो अपन्याद्यवगाहनाप्रकारेण तदनन्तरं अपन्यस्यत्वादिवेदेन ततो अपन्यगुणकालकादिक्रमेण तदनन्तरं अपन्यप्रदेशादिना भेदेनेति, उक्तं च—“अणुमाह्वोदियाणं खेत्तादिपदसगयाणं च । अहनाऽयगाहणादयं येन जहन्नादिवेसाणं ॥ १ ॥” अस्याक्षरगमनिका—प्रथमतोऽण्वादीनां—परमाण्वादीनां चिन्ता कर्तव्या, तदनन्तरं धेन्नादिप्रदेशसप्ततानां, अत्रादिशब्दात्कालमावपरिग्रहः, ततोऽयमर्थः—प्रथमतः क्षेत्रप्रदेशैरेकादिभिः सप्ततानां चिन्ता कर्तव्या, तदनन्तरं कालप्रदेशैः—एकादिसमयेस्ततो माघप्रदेशैः—एकगुणकालकादिभिरिति, तदनन्तरं अपन्यायगाहनादीनामिति, भन्नादिशब्देन मध्यमोत्कृष्टावगाहनाजपन्यमध्यमोत्कृष्टस्यतिजपन्यमध्यमोत्कृष्टगुणकालकादिष्वर्थपरिग्रहः, ततो अपम्यादिप्रदेशानां—अपन्यप्रदेशानामुत्कृष्टप्रदेशानामजपन्योत्कृष्टप्रदेशानामिति ॥ तत्र प्रथमतः क्रमेण परमाण्वादीनां चिन्तां कुर्यात्ताह—“परमाणुपोगलाणं भते ।” इत्यादि, स्यत्वा चतु स्थानपतितत्वं, परमाणोः समवाचारम्योत्कर्षतोऽसत्त्वे यकालमवस्थानमायात्, कालादिवर्णपर्यायैः पदस्थानपतितत्वं एकस्यापि परमाणोः पर्यायान्त्यापिरोयात्, ननु परमाणुरप्रदेशो गीयते ततः कप पर्यायान्त्यापिरोयः?, पर्यायान्त्ये नियमतः सप्रदेशत्वप्रसङ्गे, तदयुक्तं, पस्तु-तस्यापरिज्ञानात्, परमाणुर्हि अप्रदेशो गीयते द्रव्यरूपतया साक्षो न भवतीति, न तु कालमायाम्यामिति, ‘अपपसो

दबहुयाप' इति वचनात्, ततः कालमाध्याम्या सप्रदेशत्वेऽपि न कश्चिद्दोषः, तथा परमाण्वादीनामसङ्घातप्रदेशस्क
 न्धपर्यन्तानां केषांचिदनन्तप्रादेशिकानामपि स्कंधानां तथैकप्रदेशावगाढानां यावत् सङ्घातप्रदेशावगाढानां द्वीतोऽप्य
 स्निग्धरुक्षरूपाद्यत्वार एव स्पष्टा इति तैरेव परमाण्वादीनां पदस्थानपतितता वक्तव्या, न द्वेषः, द्विप्रदेशस्कन्धसूत्रे
 'ओगाहणद्वयाप सिय हीने' सिय तुल्ये सिय अम्मदिप' इत्यादि, यदा द्वावपि द्विप्रदेशिकौ स्कन्धौ द्विप्रदेशावगाढा
 पेकप्रदेशावगाढौ वा मयतस्त्वदा तुल्यायगाहनी, यदा तेको द्विप्रदेशावगाढोऽपरस्त्वेकप्रदेशावगाढस्तदा एकप्रदेशाव-
 गाढो द्विप्रदेशावगाढापेक्षया प्रदेशहीनो द्विप्रदेशावगाढस्तु तदपेक्षया (प्रदेशा)ऽभ्यधिकः द्वेप प्राग्वत्, त्रिप्रदेशस्कंध
 सूत्रे 'ओगाहणद्वयाप सिय हीने' इत्यादि, यदा द्वावपि त्रिप्रदेशिकौ स्कन्धौ त्रिप्रदेशावगाढौ द्विप्रदेशावगाढौ एक-
 प्रदेशावगाढौ वा तदा तुल्यौ यदा त्वेकस्त्रिप्रदेशावगाढो वा द्विप्रदेशावगाढो वा अपरस्तु द्विप्रदेशावगाढ एकप्रदे-
 शावगाढो वा तदा द्विप्रदेशावगाढैकप्रदेशावगाढौ यथाक्रम त्रिप्रदेशावगाढद्विप्रदेशावगाढापेक्षया एकप्रदेशहीनौ
 त्रिप्रदेशावगाढद्विप्रदेशावगाढौ तु तदपेक्षया एकप्रदेशाभ्यधिकौ, यदा त्वेकस्त्रिप्रदेशावगाढोऽपर एकप्रदेशावगाढ-
 स्तदा एकप्रदेशावगाढस्त्रिप्रदेशावगाढापेक्षया द्विप्रदेशहीनः त्रिप्रदेशावगाढस्तु तदपेक्षया द्विप्रदेशाभ्यधिकः, एवमेकै-
 कप्रदेशपरिवृज्या चतुः प्रदेशादिषु स्कन्धेभ्यःवगाहनामधिकृत्य हानिर्बहिर्वा तावद् वक्तव्या यावद्द्विप्रदेशस्कंधा, तस्मिन्
 द्द्विप्रदेशेऽपि स्कन्धे एव वक्तव्य 'जइ हीने पपसहीने वा दुपपसहीने वा जाव नवपपसहीने वा अइ अम्मदिप

गोयमा ! अर्षंता०, से केजट्टेजं० !, गोयमा ! अजहभमपुकोसपयसिपसि ए छुवे अजहभमपुकोसपयसिपसि तंघस दबट्टयाए
 तुछे पयसट्टयाए छट्टाणवडिए ओगाहणट्टयाए षट्टाणवडिए तिर्पि षट्टाणवडिए षण्णाइ अट्टाणवडिए य छट्टाणव-
 डिए । अहभोगाहणगणं भति ! पोगलानं पुच्छा, गोयमा ! अर्षंता०, से केजट्टेजं० !, गोयमा ! अजहभोगाहणए पोगले
 अहभोगाहणगस पोगलस दबट्टयाए तुछे पयसट्टयाए छट्टाणवडिए ओगाहणट्टयाए तुछे तिर्पि षट्टाणवडिए षण्णाइ
 उवरिछुपसेदि य छट्टाणवडिए, उकोसोगाहणएवि एवं वेव, नवरं तिर्पि ए तुछे, अजहभमपुकोसोगाहणगणं भति ! पोग-
 लानं पुच्छा, गोयमा ! अर्षंता०, से केजट्टेजं० !, गोयमा ! अजहभमपुकोसोगाहणए पोगले अजहभमपुकोसोगाहणगस
 पोगलस दबट्टयाए तुछे पयसट्टयाए छट्टाणवडिए ओगाहणट्टयाए षट्टाणवडिए तिर्पि षट्टाणवडिए षण्णाइ अट्टाण-
 वडिए य छट्टाणवडिए, अहभट्टिपणं भति ! पोगलानं पुच्छा, गोयमा ! अर्षंता०, से केजट्टेजं० !, गोयमा ! अहभट्टि-
 पणं जहभट्टिपयस पोगलस दबट्टयाए तुछे पयसट्टयाए छट्टाणवडिए ओगाहणट्टयाए षट्टाणवडिए तिर्पि ए तुछे षण्णाइ
 अट्टाणवडिए य छट्टाणवडिए, एवं उकोसट्टिपयवि, अजहभमपुकोसट्टिपयवि एवं वेव, नवरं तिर्पि षट्टाणवडिए,
 अहभगुणकालयानं भति ! पोगलानं केवया पयसा ?, गोयमा ! अर्षंता०, से केजट्टेजं० !, गोयमा ! अहभगुणकाल-
 यानं जहभगुणकालयस पोगलस दबट्टयाए तुछे पयसट्टयाए छट्टाणवडिए ओगाहणट्टयाए षट्टाणवडिए तिर्पि
 षट्टाणवडिए कालवमपयववि ति छे अहभसेदि पयसट्टयाए षट्टाणवडिए य छट्टाणवडिए, से तेजट्टेजं गोयमा ! एवं
 बुवइ---अहभगुणकालयानं पोगलानं अर्षंता पयसा, एवं उकोसगुणकालयवि, अजहभमपुकोसगुणकालयवि एवं

वेद, नवरं सद्भाणे छद्वाणवरिण, एवं जहा कालवमपञ्चार्ण वचवया भणिया तहा सेसाणवि यमगंघरसफासार्यं वचवया भाणिया ज्ञा अजहमपञ्चोसुवखे सद्भाणे छद्वाणवरिण । सेचं रुयिअजीवपञ्चवा, सेचं अजीवपञ्चवा । (युञ्ज १२१) इति पञ्चवणाए मगवर्णए विसेसपर्यं समर्थ १ ।

‘सजीवपञ्चवा ण’ इत्यादि, ‘रुयिअजीवपञ्चवा य अरुयिअजीवपञ्चवा य’ इति रूपमिति उपलक्षणेनेतद् गृह्यसत्य-
 र्नाथ पिद्यन्ते येषां ते रूपिण ते च ते अजीवाश्च रूप्यजीवा तेषां पर्याया रूप्यजीवपर्यायाः (पुरुषपर्याया) इत्यर्थः,
 तद्विपरीता अरूप्यजीवपर्यायाः, अमूर्त्ताजीवपर्याया इति भावः, ‘धम्मत्थिकाए’ इत्यादि, धम्मोत्थिकाय इति परिपूर्णं
 मययवि द्रव्यं, धर्मोत्थिकायस्य देशः—तस्यैवाद्वाविरूपो विभागः, धर्मोत्थिकायस्य प्रदेशा—तस्यैव नियिमागाः मागाः,
 एवं त्रिकमधर्मोत्थिकाये आकाशास्त्रिकाये च मायनीय, एतायता धान्योऽन्यानुगमात्मकावयवाययविसरूप धर्मो
 त्थिकायादिक यस्तियति प्रतिपादितं, दधमोऽद्धासमयः, नन्यत्र पर्याया वकुमुपक्रान्तास्त्रक्तय द्रव्यमात्रोपन्यासः
 कृतः, उच्यते, पर्यायपर्यायिणोः कथंचिदभेदस्यापनार्थः, एवमुचरोऽपि ग्रन्थः, आह च सुल्लटीकाकारः—“अत्र
 सर्वत्र पर्यायपर्यायिणो कथंचिदभेदस्यापनार्थमित्य सुत्रोपन्यास” इति, परमार्थतत्त्वस्यैव द्रव्य-धर्मोत्थिकायस्य धर्मो
 त्थिकायेदन्नत्व धर्मोत्थिकायप्रदेशतय इत्यादि, ‘ते ण मंते ! किं सखेज्जा’ इत्यादि, ते स्कृधादयः प्रत्येक किं सखेज्या
 असद्वेसेया अनन्ताः ?, मगवानाह—अनन्ताः, एतदेव भावयति—‘से केणट्ठेण मंते !’ इत्यादि पाठसिद्ध । सम्प्रति

एषि मायिये, अहमगुणसीयानं मति ! परमाणुयोगलानं पुच्छा, गोयमा ! अर्जता पञ्चवा पञ्चधा, से केम्पट्टेनं मति ! एवं बुबुइ !, गोयमा ! अहमगुणसीय परमाणुयोगले अहमगुणसीतस्त परमाणुगलस्त दवइयाए तुछे पएसइयाए तुछे ओगाइणइयाए तुछे ठिंए चउट्टाणवडिए वणगवरसेहिं छट्टाणवडिए सीयफासपञ्जवेहिं य तुछे उसिणफासो न मण्यति निदुत्तुखफासपञ्जवेहिं य छट्टाणवडिए, एवं उक्कोसगुणसीएवि, अजहममणुकोसगुणसीतेवि एवं चेव, नवरं सट्टाणे छट्टाणवडिए, अहमगुणसीयानं दुपदेसियानं पुच्छा, गोयमा ! अर्जता पञ्चवा पञ्चधा, से केम्पट्टेनं मति ! एवं बुबुइ !, गोयमा ! अहमगुणसीतं दुपपसिए अहमगुणसीतस्त दुपदेसिपस्त दवइयाए तुछे पएसइयाए तुछे ओगाइणइयाए सिय हीत्वे सिय तुछे सिय अम्महिए अइ हीणं पएसहीणे (अह) अम्महिए पएसअम्महिए ठिंए चउट्टाणवडिए वणगवरसपञ्जवेहिं छट्टाणवडिए सीयफासपञ्जवेहिं तुछे उसिणनिदुत्तुखफासपञ्जवेहिं छट्टाणवडिए, एवं उक्कोसगुणसीतेवि, अजहममणुकोसगुणसीतेवि एवं चेव, नवरं सट्टाणे छट्टाणवडिए, एवं जाव दसपएसिए, नवरं ओगाइणइयाए पएसपरियुट्टी कायवा वाव वस पएसियस्त नव पएसता बुद्धिजंति, अहमगुणसीयानं संखेअपएसियानं पुच्छा, गोयमा ! अर्जता पञ्चवा पञ्चधा, से केम्पट्टेनं मति ! एवं बुबुइ !, गोयमा ! अहमगुणसीते संखिअपएसिए अहमगुणसीतस्त संखिअपएसियस्त दवइयाए तुछे पएसइयाए दुट्टाणवडिए ओगाइणइयाए दुट्टाणवडिए ठिंए चउट्टाणवडिए वण्णादीहिं छट्टाणवडिए सीयफासपञ्जवेहिं तुछे उसिणनिदुत्तुखेहिं छट्टाणवडिए, एवं उक्कोसगुणसीतेवि, अजहममणुकोसगुणसीतेवि एवं चेव, नवरं सट्टाणे छट्टाणवडिए, अहमगुणसीयानं असखिअपएसियानं पुच्छा, गोयमा ! अर्जता पञ्चवा पञ्चधा, से केम्पट्टेनं मति ! एवं बुबुइ !,

गोयमा ! जहभगुणसीते असीखिऊपएसिए जहभगुणसीयस्स असीखिऊपएसियस्स दवइयाए तुछे पएसइयाए वठइयाए
 डिए ओगाइणइयाए वठइयाए वडिए ठिए वठइयाए वडिए वण्णाइपअवेहिं छट्ठाणवडिए सीयफासपअवेहिं तुछे उसिणनि-
 इसुवखफासपअवेहिं छट्ठाणवडिए, एवं उकोसगुणसीतेवि, अवहभमजुकोसगुणसीतेवि एवं वेव, नवरं सट्ठाणे छट्ठाणव-
 डिए, जहभगुणसीताणं अणंतपएसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अणता पज्जा पमणा, से केणट्ठेय मंते ! एवं बुबइ !, गोय-
 मा ! जहभगुणसीते अणंतपएसिए जहभगुणसीतस्स अणंतपएसियस्स दवइयाए तुछे पएसइयाए छट्ठाणवडिए ओगाइ-
 णयाए वठइयाए वडिए ठिए वठइयाए वडिए वण्णाइपअवेहिं छट्ठाणवडिए सीयफासपअवेहिं तुछे अवेसेसेहिं सत्तफासपअ-
 वेहिं छट्ठाणवडिए, एवं उकोसगुणसीतेवि, अवहभमजुकोसगुणसीतेवि एव वेव, नवरं सट्ठाणे छट्ठाणवडिए, एवं ठसिब-
 निदुत्तवे जहा सीते परमाणुपोगलस्स तवेष पडिवनखो सेवेसि न मण्णइ पि माणियवं ॥ (सूत्रं १२०) [साम्प्रतं
 सामान्यमत्रमारम्यते] जहभपएसियाणं मंते ! खंधाण पुच्छा, गोयमा ! अणता, से केणट्ठेय मंते ! एवं बुबइ !, गोयमा !
 जहभपएसिए खुषे जहभपएसियस्स खंधस्स दवइयाए तुछे पएसइयाए तुछे ओगाइणइयाए सिय हीणे सिय तुछे सिय
 यमहिए जइ हीणे पएसहीणे अइ अम्महिए पएसमम्महिए ठिए वठइयाए वडिए वण्णघसतवरिछवठफासपअवेहिं
 छट्ठाणवडिए, उकोसपएसियाणं मंते ! खंधाण पुच्छा, गोयमा ! अणता, से केणट्ठेय मंते ! एवं बुबइ !, गोयमा ! उको-
 सपएसिए खंधे उकोसपएसियस्स खंधस्स दवइयाए तुछे पएसइयाए तुछे ओगाइणइयाए वठइयाए वडिए ठिए वठइ-
 णयाए वण्णाइपअफासपअवेहिं य छट्ठाणवडिए, अवहभमजुकोसपएसियाणं मंते ! खंधाणं केवइया पज्जा पमणा !,

अर्णतपयसियस्स दवट्ठयाए तुल्ले पयसट्ठयाए छट्ठाणवट्ठिए ओगाहणट्ठयाए चउट्ठाणवट्ठिए ठिईए तुल्ले वण्णाइ अट्ठफासेहि य
 छट्ठाणवट्ठिए, एवं उक्कोसठिइएवि, अजइअमणुक्कोसठिइएवि एवं चेव, नवरं ठिईए चउट्ठाणवट्ठिए, जइअगुणकालयानं
 परमाणुपुगलानं पुच्छा, गोयमा ! अर्णता पञ्चवा पञ्चत्ता, से केणट्ठेणं भंते ! एव बुबइ !, गोयमा ! जइअगुणकालए,
 परमाणुपुगले जइअगुणकालगस्स परमाणुपुगलस्स दवट्ठयाए तुल्ले पयसट्ठयाए तुल्ले ओगाहणट्ठयाए तुल्ले ठिईए चउट्ठाण
 वट्ठिए कालवअपज्जवेहिं तुल्ले अवसेसा वण्णा नत्थि, गंधरसदुफास पज्जवेहि य छट्ठाणवट्ठिए, एवं उक्कोसगुणकालएवि,
 एवमजइअमणुक्कोसगुणकालएवि, नवरं सट्ठाने छट्ठाणवट्ठिए, जइअगुणकालयानं भंते ! दुपएसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अर्णता
 पञ्चवा पञ्चत्ता, से केणट्ठेणं भंते ! एवं बुबइ !, गोयमा ! जइअगुणकालए दुपएसिए जइअगुणकालयस्स दुपएसियस्स
 दवट्ठयाए तुल्ले पयसट्ठयाए तुल्ले ओगाहणट्ठयाए सिय हीणे सिय तुल्ले सिय अम्महिए जइ हीणे पयसहीणे अइ अम्महिए
 पयसअम्महिए ठिईए चउट्ठाणवट्ठिए कालवअपज्जवेहिं तुल्ले अवसेसवण्णाइउवरिखिचउफासेहि य छट्ठाणवट्ठिए, एवं उक्को-
 सगुणकालएवि, अजइअमणुक्कोसगुणकालयानं एवं चेव, नवर सट्ठाने छट्ठाणवट्ठिए, एवं जाव दसपएसिए नवरं पयसपरिपुट्ठी
 ओगाहणाए तइव, जइअगुणकालयानं भंते ! संखिज्जपएसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अर्णता पञ्चवा पञ्चत्ता, से केणट्ठेणं भंते !
 एवं बुबइ !, गोयमा ! जइअगुणकालए संखिज्जपएसिए जइअगुणकालगस्स संखिज्जपएसियस्स दवट्ठयाए तुल्ले पयसट्ठयाए
 दुट्ठाणवट्ठिए ओगाहणट्ठयाए दुट्ठाणवट्ठिए ठिईए चउट्ठाणवट्ठिए कालवअपज्जवेहिं तुल्ले अवसेसेहि वण्णाइ उवरिखिचउफासेहि
 य छट्ठाणवट्ठिए, एवं उक्कोसगुणकालएवि, एवं अजइअमणुक्कोसगुणकालएवि, नवरं सट्ठाने छट्ठाणवट्ठिए, जइअगुणकालयानं

मंते ! अर्सखिज्जपएसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अर्णता पज्जा पम्पणा, से केणट्ठेणं मंते ! एवं युच्चइ, गोयमा ! जहम्मगुण-
कालए अर्सखिज्जपएसिए जहम्मगुणकालगस्स अर्सखिज्जपएसियस्स दब्बइयाए तुल्ले पएसइयाए चउट्टाणवडिए ठिंए चउट्टाण-
वडिए कालवन्नपज्जेवेहिं तुल्ले अपसेसेहिं वण्णादि उवखिज्जपफासेहिं य छट्ठाणवडिए, ओगाइणइयाए चउट्टाणवडिए,
एवं उक्कोसगुणकालएवि, अजहम्ममणुक्कोसगुणकालएवि एयं चेव, नवरं सट्ठाने छट्ठाणवडिए, जहम्मगुणकालयाणं मंते !
अणंतपणसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अर्णता पज्जा पम्पणा, से केणट्ठेणं मंते ! एवं युच्चइ, गोयमा ! जहम्मगुणकालए
अणंतपएसिए जहम्मगुणकालयस्स अणंतपएसियस्स दब्बइयाए तुल्ले पएसइयाए छट्ठाणवडिए ओगाइणइयाए चउट्टाणव
डिए ठिंए चउट्टाणवडिए कालवन्नपज्जेवेहिं तुल्ले अवसेसेहिं यन्नादि अट्टफासेहिं य छट्ठाणवडिए, एवं उक्कोसगुणकालएवि,
अजहम्ममणुक्कोसगुणकालएवि एवं चेव, नवरं सट्ठाने छट्ठाणवडिए, एवं नीललोहिणहलिरसुक्खिज्जुम्मिगंगं वदुम्मिगंगं वति-
पक्कइकमायअनिलमहुररसपज्जेवेहिं य वचइया माणियवा, नवरं परमाणुपोगलस्स सुग्मिगंगं वस्स दुग्मिगंगं वो न मण्णइ
दुग्मिगंगं वस्स सुग्मिगंगं वो न मण्णइ, तिचस्स अवसेसं न मण्णति एवं कइयादीणवि, अवसेसं वं चेव, जहम्मगुणकनखुट्ठेणं
अणंतपएसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अर्णता पज्जा पम्पणा, से केणट्ठेणं मंते ! एवं युच्चइ, गोयमा ! जहम्मगुणकनखुट्ठे
अणंतपएसिए जहम्मगुणकनखुट्ठस्स अणंतपएसियस्स दब्बइयाए तुल्ले पएसइयाए छट्ठाणवडिए ओगाइणइयाए चउट्टाणव
डिए ठिंए चउट्टाणवडिए वन्नगं वरसेहिं छट्ठाणवडिए कप्पखुट्ठफासपज्जेवेहिं तुल्ले अवसेसेहिं सचफासपज्जेवेहिं छट्ठाणव
डिए, एवं उक्कोसगुणकनखुट्ठेवि, अजहम्ममणुक्कोसगुणकनखुट्ठेवि एवं चेव नवरं सट्ठाने छट्ठाणवडिए, एवं मउयगुणसलइ

स्स दवद्वयाए तुळे पएसद्वयाए छद्वाणवदिए ओगाइणद्वयाए चउद्वाणवदिए तिईए तुळे वण्णाइ अइफासेदि य
 एवं उक्कोसठिइएवि, अजइअममुक्कोसठिइएवि एवं वेव, नवरं तिईए चउद्वाणवदिए, अइअगुणकालयाणं
 णं पुच्छा, गोयमा ! अर्बसा पळावा पळावा, से केणद्वेणं मंते ! एवं बुद्ध !, गोयमा ! जइअगुणकालए,
 जइअगुणकालगस्स परमाणुगुगलस्स दवद्वयाए तुळे ओगाइणद्वयाए तुळे तिईए चउद्वाण-
 वदिइएवि तुळे अवसेसा वण्णा नत्थि, गंवरसदुक्कास पक्खंवेदि य छद्वाणवदिए, एवं उक्कोसगुणकालएवि,

५ पर्याय-
 पदे परमा-
 ज्यादीनां
 ब्रह्मपदे-
 ज्ञायगाह-
 विधि-

तुछे पयसद्वयाए तुछे ओगाहणद्वयाए तुछे ठिये तुछे वण्णाइ दुक्कासेहि य छट्ठाणवडिए, एवं उक्कोसठियएवि, अनहमणु-
 फोसठियएवि एवं चेव नवरं ठिये चउट्ठाणवडिए, जहभठियमाणं दुपयसिमाणं पुच्छा, गोयमा ! अर्पता पज्जा पज्जा,
 से केणट्ठेणं मंते ! एवं बुधइ !, गोयमा ! जहभठियए दुपयसिए जहभठियस्स दुपयसियस्स दवट्ठयाए तुछे पयसद्वयाए
 तुछे ओगाहणद्वयाए सिय हीणे सिय तुछे सिय अम्महिए जइ हीणे पयसहीणे अइ अम्महिए पयसअम्महिए ठिये तुछे
 वण्णाइ चउक्कासेहि य छट्ठाणवडिए, एवं उक्कोसठियएवि अजहमणुफोसठियएवि एवं चेव, नवरं ठिये चउट्ठाणवडिए,
 एव जाव दमपयसिए, नवरं पयसपरियुट्ठी कायवा, ओगाहणद्वयाए तिसुवि गमएसु जाव दसपयसिए एव पयसा परिव-
 ण्णित्ति, जहभठियमाणं मंते ! संखिअपयसियाण पुच्छा, गोयमा ! अर्णता पज्जा पज्जा, से केणट्ठेणं मंते ! एवं बुधइ !,
 गोयमा ! जहभठियए संरिअपयसिए खंधे जहभठियस्स संखिअपयसियस्स खंघस्स दवट्ठयाए तुछे पयसद्वयाए दुट्ठाणवडिए
 ओगाहणद्वयाए दुट्ठाणवडिए ठिये तुछे वण्णाइ चउक्कासेहि य छट्ठाणवडिए, एवं उक्कोसठियएवि, अनहमणुफोसठिय
 एवि एवं चेव, नवरं ठिये चउट्ठाणवडिए, जहभठियमाण अंसंखिअपयसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अर्णता पज्जा पज्जा,
 से केणट्ठेणं मंते ! एवं बुधइ !, गोयमा ! जहभठियए अंसंरिअपयसिए जहभठियस्स अंसंखिअपयसियस्स दवट्ठयाए
 तुछे पयसद्वयाए चउट्ठाणवडिए ओगाहणद्वयाए चउट्ठाणवडिए ठिये तुछे वण्णाइ जवरिअचउक्कासेहि य छट्ठाणवडिए, एवं
 उक्कोसठियएवि, अजहमणुफोसठियए एवं चेव नवरं ठिये चउट्ठाणवडिए, जहभठियमाणं अर्णतपयसिमाणं पुच्छा,
 गोयमा ! अर्णता पज्जा पज्जा, से केणट्ठेणं मंते ! एवं बुधइ !, गोयमा ! जहभठियए अर्णतपयसिए जहभठियस्स

કેળટ્ટેનં મંતે ! एवं बुधइ ?, गोयमा ! जहभोगाहणए संखिज्जपएसिए जहभोगाहणगस्स संखिज्जपएसियस्स दवइयाए
 तुछे पएसट्टयाए दुट्ठाणवट्ठिए ओगाहणट्टयाए तुछे ठिईए चउट्ठाणवट्ठिए वण्णाइचउत्तासपज्जवेहि य छट्ठाणवट्ठिए एयं
 उक्कोसोगाहणएवि, अजइअमणुक्कोसोगाहणएवि एव चेव, नवरं सट्ठाणे दुट्ठाणवट्ठिए, जहभोगाहणगार्णं मंते ! असंखिज्ज
 पएसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अणता पज्जवा पअचा, से केणट्टेणं मंते ! एवं बुधइ ?, गोयमा ! जहभोगाहणए असंखि
 ज्जपएसिए खंवे जहभोगाहणगस्स असंखिज्जपएसियस्स खंघस्स दवइयाए तुछे पएसट्टयाए चउट्ठाणवट्ठिए ओगाहणट्ट
 याए तुछे ठिईए चउट्ठाणवट्ठिए वण्णाइउवरिउत्तासेहि य छट्ठाणवट्ठिए, एव उक्कोसोगाहणएवि, अजइअमणुक्कोसोगाहणएवि
 एवं चेव, नवरं सट्ठाणे चउट्ठाणवट्ठिए । जहभोगाहणगार्णं मंते ! अणतपएसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता पज्जवा पअचा,
 से केणट्टेणं मंते ! एवं बुधइ ?, गोयमा ! जहभोगाहणए अणतपएसिए खंवे जहभोगाहणगस्स अणतपएसियस्स खंघस्स
 दवइयाए तुछे पएसट्टयाए छट्ठाणवट्ठिए ओगाहणट्टयाए तुछे ठिईए चउट्ठाणवट्ठिए वण्णाइउवरिउत्तासेहि छट्ठाणवट्ठिए
 उक्कोसोगाहणएवि एव चेव, नवरं ठिईएवि तुछे, अजइअमणुक्कोसोगाहणगार्णं मंते ! अणतपएसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता
 पज्जवा पअचा, से केणट्टेणं मंते ! एवं बुधइ ?, गोयमा ! अजइअमणुक्कोसोगाहणए अणतपएसिए खंवे अजइअमणुक्कोसो-
 गाहणगस्स अणतपएसियस्स खंघस्स दवइयाए तुछे पएसट्टयाए छट्ठाणवट्ठिए ओगाहणट्टयाए चउट्ठाणवट्ठिए ठिईए
 चउट्ठाणवट्ठिए वण्णाइउत्तासेहि छट्ठाणवट्ठिए, जहभट्ठियाणं मंते ! परमाणुपुग्गलाणं मंते ! अणंता पज्जवा
 पअचा, से केणट्टेणं मंते ! एवं बुधइ ?, गोयमा ! जहभट्ठिए परमाणुपोगले जहभट्ठियस्स परमाणुपोगलस्स दवइयाए

रसकासपञ्जवेहि छट्ठाणवडिए अट्ठाकासेहि छट्ठाणवडिए, एवं जाव दसगुणकालएवि एवं केव, नवरं सट्ठाणे
 दुट्ठाणवडिए, एवं असंखिजगुणकालएवि, नवरं सट्ठाण षट्ठाणवडिए, एवं अनेतगुणकालएवि नवरं सट्ठाणे छट्ठाणवडिए,
 एवं जहा कालबभस्स वचबया भमिया तथा सेसाणवि वभगंधरसफासाणे वचबयां माणियहा जाव अर्पतगुणसुखे । अहमो-
 गाहणगानं भंते ! दुपएसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अर्णता पज्जा पभसा, से केणट्ठेणं भंते ! एवं बुभर !, गोयमा ! अहमो-
 गाहणए दुपएसिए एवं जहभोगाहणस्स दुपएसियस्स एवंस्स दट्ठयाए तुळे पएसट्ठयाए तुळे ओमाहणट्ठयाए तुळे टिए
 चट्ठाणवडिए कालबभपञ्जवेहि छट्ठाणवडिए सेसयभगंधरसपञ्जवेहि छट्ठाणवडिए सीयटसिगणिदत्तुखसपञ्जवेहि
 छट्ठाणवडिए, से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं बुभर-जहभोगाहणानं दुपएसियाणं योगलाण अर्णता पज्जा पभसा, उक्कोसो
 गाहणएवि एव पत्र, अजहदमणुक्कोसोगाहणओ नत्थि, जहभोगाहणयानं भंते ! तियएसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अर्णता
 पज्जा पभसा, मे केणट्ठेणं भंते ! एवं बुभर !, गोयमा ! जहा दुपएसिए जहभोगाहणए उक्कोसोगाहणएवि एवं केव,
 एव अजहदमणुक्कोमोगाहणएवि, जहभोगाहणयानं भंते ! चउपएसियाणं पुच्छा, गोयमा ! जहा जहभोगाहणए दुपए
 मिए तथा जहभोगाहणए चउपएसिए एवं जहा उक्कोसोगाहणए दुपएसिए तथा उक्कोसोगाहणए षट्ठपएसिएवि, एवं
 अजहदमणुक्कोमोगाहणएवि चउपएसिए, गवर ओगाहणट्ठयाए सिय हीणे सिय तुळे सियमम्महिए जइ हीणे पएसहीणे
 अह अम्महिए पएसअम्महिए एवं जाव दसपएसिए गेयवं, गवर अजहदुक्कोसोगाहणए पएसपरिखुड्डी कायहा माव दसपए
 सियस्स सण पएमा परिषट्ठिजंति, जहभोगाहणयानं भंते ! संखेजपएसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अर्णता पज्जा पभसा, से

चउद्वाणवडिइ वअगंधरसफासपज्जयेहिं छद्वाणवडिइ ॥ एगपएसोगाढाण पोगलार्ण पुच्छा, गोयमा ! अर्पता पज्जवा
 पअत्ता, से केण्हेण मंते ! एवं बुद्ध !, गोयमा ! एगपएसोगाढे पोगले एगपएसोगाढस्स पोगलस्स दवड्ढयाए तुळे
 पयसह्मयाए छद्वाणवडिइ ओगाइणह्मयाए तुळे ठिईए चउद्वाणवडिइ वण्णाइउवरिस्सचउफासेहिं छद्वाणवडिइ, एवं पुपए
 सोगादेवि, संखिज्जपएसोगाढाण पुच्छा गोयमा ! अर्पता पज्जवा पअत्ता, से केण्हेण मंते ! एवं बुद्ध !, गोयमा ! संखे
 ज्जपएसोगाढे पोगले संखिज्जपएसोगाढस्स पोगलस्स दवड्ढयाए तुळे पयसह्मयाए छद्वाणवडिइ ओगाइणह्मयाए बुद्धान्न
 डिइ ठिईए चउद्वाणवडिइ वण्णाइउवरिस्सचउफासेहिं य छद्वाणवडिइ, असंखेज्जपएसोगाढाण पुच्छा, गोयमा ! अर्पता
 पज्जवा पअत्ता, से केण्हेण मंते ! एवं बुद्ध !, गोयमा ! असंखेज्जपएसोगाढे पोगले असंखेज्जपएसोगाढस्स पोगलस्स
 दवड्ढयाए तुळे पयसह्मयाए छद्वाणवडिइ ओगाइणह्मयाए चउद्वाणवडिइ ठिईए चउद्वाणवडिइ वण्णाइउद्वाणवडिइ
 डिइ ! एगसमयठिइयाण पुच्छा, गोयमा ! अणत्ता पज्जवा पअत्ता, से केण्हेण मंते ! एवं बुद्ध !, गोयमा ! एगसमय
 ठिइए पोगले एगसमयठिइयस्स पोगलस्स दवड्ढयाए तुळे पयसह्मयाए छद्वाणवडिइ ओगाइणह्मयाए चउद्वाणवडिइ
 ठिवीए तुळे वण्णाइउद्वाणवडिइ छद्वाणवडिइ एवं जाव दससमयठिइए, संखेज्जसमयठिइयाण एवं चेष, नवरं ठिईए बुद्धान्न
 णवडिइ, असंखेज्जसमयठिइयाण एवं चेष, नवरं ठिईए चउद्वाणवडिइ, एक्कुणकालाण पुच्छा, गोयमा ! अर्पता पज्जवा
 पअत्ता, से केण्हेण मंते ! एवं बुद्ध !, गोयमा ! एक्कुणकालए पोगसे एक्कुणकालाण पोगलस्स पोगलस्स दवड्ढयाए तुळे
 पयसह्मयाए छद्वाणवडिइ ओगाइणह्मयाए चउद्वाणवडिइ ठिईए चउद्वाणवडिइ कालवअपज्जवेहिं तुळे अवसेसेहिं वअगंध

रसफासपञ्चवेदि छट्टाणवडिए अट्टफासेहि छट्टाणवडिए, एवं नाव दसगुणकालए, संखेस्सगुणकालए, एवं वेव, नवरं सट्ठाने
 दुट्ठानवडिए, एवं असेस्सिज्जगुणकालएवि, नवरं सट्ठाने चट्टाणवडिए, एवं अनेतगुणकालएवि नवरं सट्ठाने छट्टाणवडिए,
 एवं जहा कालनभस्स वचइया मयिया तथा तेसामवि वय्यगेवरसफासाणं वचइयां मायिवा जाव अनेतगुणसुखे । जहो-
 गाहणगानं मंते ! दुपएसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अर्बता पज्जा पभत्ता, से केणट्ठेनं मंते ! एवं बुद्ध !, गोयमा ! जहो-
 गाहणए दुपएसिए खंचे जहोगाहणस्स दुपएसियस्स खंचस्स वचइयाए तुळे पएसइयाए तुळे ओगाहणइयाए तुळे ठिए
 चट्टाणपडिए कालवअपञ्चवेदि छट्टाणवडिए सेसवभगेघरसपञ्चवेदि छट्टाणवडिए सीयनसिभगिइसुअस्सफासपञ्चवेदि
 छट्टाणवडिए, से तेणट्ठेनं गोयमा ! एवं बुद्ध-जहोगाहणाणं दुपएसियाणं पोमत्ताण अज्जा पज्जा पभत्ता, उक्कोसो
 गाहणएवि एव वेव, अजहभमणुक्कोसोगाहणओ नतिय, जहोगाहणयानं मंते ! तियएसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अर्बता
 पज्जा पभत्ता, से केणट्ठेनं मंते ! एवं बुद्ध !, गोयमा ! जहा दुपएसिए जहोमाहणए उक्कोसोगाहणएवि एवं वेव,
 एव अजहभमणुक्कोसोगाहणएवि, जहोगाहणयानं मंते ! चटएसएसियाणं पुच्छा, गोयमा ! जहा जहोमाहणए दुपए
 सिए तथा जहोगाहणए चटएसएसिए एवं जहा उक्कोसोगाहणए दुपएसिए तथा उक्कोसोगाहणए चटएसएसिएवि, एवं
 अजहभमणुक्कोसोगाहणएवि चटएसएसिए, जवर ओगाहणइयाए सियहीने सिय तुळे सियमम्महिए जह हीणे पएसहीने
 अह अम्महिए पएसअम्महिए एवं नाव दसपएसिए वेयवं, जवर अज्जइक्कोसोगाहणए पएसपरिधुत्थी कायवा नाव दसपए
 सियस्स सत्त पएसए परिवट्ठिजंति, जहोगाहणगानं मंते ! संखेज्जपएसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अर्बता पज्जा पभत्ता, से

चउद्वाणवडिए वभगघरसफासपज्जवेहिं छद्वाणवडिए ॥ एगपएसोगाढाण पोगलानं पुच्छा, गोयमा ! अणंता पज्जवा
 पभत्ता, से केणट्ठेण भंते ! एव बुद्ध !, गोयमा ! एगपएसोगाढे पोगले एगपएसोगाढस्स पोगलस्स दवडयाए तुल्ले
 पयसदयाए छद्वाणवडिए ओगाइणदयाए तुल्ले ठिये चउद्वाणवडिए वण्णाइउवरिछिचउफासेहिं छद्वाणवडिए, एवं पुपर
 सोगाढेवि, संखिजपएसोगाढाणं पुच्छा गोयमा ! अणंता पज्जवा पभत्ता, से केणट्ठेणं भंते ! एवं बुद्ध !, गोयमा ! संखे
 ज्ञपएसोगाढे पोगले संखिजपएसोगाढस्स पोगलस्स दवडयाए तुल्ले पयसदयाए छद्वाणवडिए ओगाइणदयाए बुद्धानव
 डिए ठिये चउद्वाणवडिए वण्णाइउवरिछिचउफासेहिं य छद्वाणवडिए, असंखेज्जपएसोगाढाणं पुच्छा, गोयमा ! अणता
 पज्जवा पभत्ता, से केणट्ठेणं भंते ! एव बुद्ध !, गोयमा ! असंखेज्जपएसोगाढे पोगले असंखेज्जपएसोगाढस्स पोगलस्स
 दवडयाए तुल्ले पयसदयाए छद्वाणवडिए ओगाइणदयाए चउद्वाणवडिए ठिये चउद्वाणवडिए वण्णाइउद्वाफासेहिं छद्वाणव
 डिए । एगसमयटिय्याणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता पज्जवा पभत्ता, से केणट्ठेणं भंति ! एवं बुद्ध !, गोयमा ! एगसमय
 टिये पोगले एगसमयटियस्स पोगलस्स दवडयाए तुल्ले पयसदयाए छद्वाणवडिए ओगाइणदयाए चउद्वाणवडि
 टितीए तुल्ले वण्णाइउद्वाफासेहिं छद्वाणवडिए एव ज्ञाव दससमयटिये, संखेज्जसमयटिय्याणं एवं वेव, ज्ञावरं ठिये बुद्धान
 जवडिए, असंखेज्जसमयटिय्याणं एवं वेव, नवरं ठिये चउद्वाणवडिए, एकगुणकालाणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता पज्जवा
 पभत्ता, से केणट्ठेण भंते ! एवं बुद्ध !, गोयमा ! एकगुणकालए पोगले एकगुणकालगस्स पोगलस्स दवडयाए तुल्ले
 पयसदयाए छद्वाणवडिए ओगाइणदयाए चउद्वाणवडिए ठिये चउद्वाणवडिए कालवभज्जवेहिं तुल्ले अवसेसेहिं वभगंघ

रसफासपत्रवर्हि छट्ठाणवडिए अट्ठाफासेहि छट्ठाणवडिए, एवं जाव दसगुणकालए, संखेज्जगुणकालएवि एवं चेव, नवरं सट्ठाने
 दुट्ठामवडिए, एवं असीसिज्जगुणकालएवि, नवरं सट्ठाने षट्ठामवडिए, एवं अनंतगुणकालएवि नवरं सट्ठाने छट्ठामवडिए,
 एवं जहा कालवज्जसस वचवया मणिया तथा सेसाजवि वज्जमंघरसफासानं वचवयां माणियावा जाव अणंतगुणसुखे । जहको-
 गाहणगणं भंते ! दुपयसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता पज्जा पमत्ता, से केणट्ठमं भंते ! एवं बुद्ध !, गोयमा ! जहको-
 गाहणए दुपयसिए एवं जहभोगाहणस्स दुपयसियस्स सुंघस्स दवट्ठयाए तुळे पयसट्ठयाए तुळे ओगाहणट्ठयाए तुळे त्थिए
 षट्ठामवडिए कालवज्जवेहि छट्ठाणवडिए सेसवज्जमंघरसपज्जवेहि छट्ठाणवडिए सीयतसिणपिदुत्तुसंकासपज्जवेहि
 छट्ठाणवडिए, से तेमट्ठमं गोयमा ! एवं बुद्ध-जहभोगाहणमं दुपयसियाणं पोगलाज अणता पज्जा पमत्ता, ठकोसो
 गाहणएवि एव चेव, अवहभमपुकोसोगाहणओ नत्थिए, जहभोगाहणयाणं भंते ! तिपयसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता
 पज्जा पमत्ता, से केणट्ठमं भंते ! एवं बुद्ध !, गोयमा ! जहा दुपयसिए जहभोगाहणए ठकोसोगाहणएवि एवं चेव,
 एवं अजहभमपुकोमोगाहणएवि, जहभोगाहणयाणं भंते ! षट्ठपयसियाणं पुच्छा, गोयमा ! जहा जहभोगाहणए दुपय-
 सिए तथा जहभोगाहणए चट्ठपयसिए एवं जहा ठकोसोगाहणए दुपयसिए तथा ठकोसोगाहणए षट्ठपयसिएवि, एवं
 अजहभमपुकोमोगाहणएवि षट्ठपयसिए, नवरं ओगाहणट्ठयाए सिय हीणे सिय तुळे सियमम्महिए जह हीणे पयसहीमे
 अह पम्महिए पयसअम्महिए एवं जाव दसपयसिए नेयं, नवरं अजहभुकोसोगाहणए पयसपिदुत्तुकापदा जाव दसपय-
 सियस्स सत्त पयसा परिवट्ठितंति, जहभोगाहणयाणं भंते ! संखेज्जपयसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता पज्जा पमत्ता, से

देसे घम्मत्थिकायस्स पयसा अहम्मत्थिकायस्स देसे अहम्मत्थिकायस्स पयसा आगासत्थिकायस्स देसे
 त्थिकायस्स देसे आगासत्थिकायस्स पयसा अद्दासमए (सू० ११८) रुविअवीवपज्जवा णं मते ! क्वविहा पमचा !,
 गोयमा ! वउविहा पमचा, वंअहा-खंघा-खंधेसा खंधपयसा परमाणुपुगला, ते णं मते ! किं संखेज्जा असंखेज्जा अणंता !,
 गोयमा ! नो संखेज्जा नो असंखेज्जा अणता, से केण्हणं मते ! एवं बुचइ नो संखेज्जा नो असंखेज्जा अणंता !, गोयमा !
 अणता परमाणुपुगला अणंता दुपयसिया खंघा जाव अणंता दसपयसिया खंघा अणता संखिज्जपयसिया संघा अणंता
 असंखिज्जपयसिया खंघा अणता अणंतपयसिया खंघा, से वेण्हणं गोयमा ! एव बुचइ ते णं नो संखिज्जा नो असंखिज्जा
 अणंता । (सू० ११९) परमाणुयोगलानं मते ! केवइया पज्जवा पमचा !, गोयमा ! परमाणुयोगलानं अणंता
 पज्जवा पमचा, से केण्हणं मते ! एवं बुचइ-परमाणुपुगलानं अणंता पज्जवा पमचा !, गोयमा ! परमाणुपुगले परमा-
 नुपोगलस्स दवट्ठयाए वुल्ले पयसट्ठयाए वुल्ले ओगाइमट्ठयाए वुल्ले त्थिए सिय हीणे सिय वुल्ले सिय अण्मदिए जइ हीणे
 असंखिज्जइमागहीणे वा संखिज्जइमागहीणे वा संखिज्जइगुणहीणे वा असंखिज्जइगुणहीणे वा अइ अण्मदिए असंखिज्जइ
 मागअण्मदिए वा संखिज्जइमागअण्मदिए वा संखिज्जगुणअण्मदिए वा असंखिज्जगुणअण्मदिए वा, कालवमपअवेहि
 सिय हीणे सिय वुल्ले सिय अण्मदिए अइ हीणे अणंतमागहीणे वा असंखिज्जइमागहीणे वा संखिज्जइमागहीणे वा संखि-
 ज्जगुणहीणे वा असंखिज्जगुणहीणे वा अणंतगुणहीणे वा अइ अण्मदिए अणंतमागअण्मदिए वा असंखिज्जइमागअण्म
 दिए वा संखिज्जमागअण्मदिए वा संखिज्जगुणअण्मदिए वा असंखिज्जगुणअण्मदिए वा अणंतगुणअण्मदिए वा एइ अण्मदिए वा

सेसवज्जगैरसफासपञ्चबहिं छट्ठाणवडिए, फासानं सीयउसिगनिदत्तुखेहिं छट्ठाणवडिए, से वेण्डेणं मोयमा ! एवं
 बुबद-परमाणुयोगलानं अणता पञ्चवा पम्पवा ! दुपयसियाणं पुच्छा गोयमा ! अणता पञ्चवा पम्पवा !, से केण्डेणं
 भवे ! एवं बुबद !, गोयमा ! दुपयसिए दुपयसियस्स ददइयाए तुछे पयसइयाए तुछे ओगाहणइयाए सिय हीमे सिम
 तुछे सिय अम्महिए जइ हीणे पयसहीणे अइ अम्महिए पयसम्महिए ठिये चउट्टाणवडिए वक्काइहिं उपरिछेहिं चउ
 फासहिं य छट्ठाणवडिए, एवं तिययेसेधि, नवरं ओगाहणइयाए सिय हीणे सिय तुछे सिय अम्महिए जइ हीमे पयसहीणे
 वा दुपयमहीणे वा षइ अम्महिए पयसम्महिए वा दुपयसम्महिए वा, एव जाव दसपयसिए, नवरं ओगाहणइयाए पय
 सपरिउट्ठी कायवा जाव दसपयसिए, नवरं नवपयसहीणधि, संखेज्जपयसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अणता पञ्चवा पम्पवा, से
 केण्डेणं भवे ! एव बुबद-गोयमा ! संखेज्जपयसिए संखेज्जपयसियस्स ददइयाए तुछे पयसइयाए सिय हीमे सिय तुछे
 सिय अम्महिए, जइ हीणे संखेज्जमागहीणे वा संखिज्जगुणहीणे वा अइ अम्महिए एवं वेव ओगाहणइयाए वि दुट्ठाणव
 डिए ठिये चउट्टाणवडिए वप्पाइउवरिछिचउफासपञ्चवेहिं य छट्ठाणवडिए, असंखिज्जपयसियाणं पुच्छा, गोयमा !
 अणता पञ्चवा पम्पवा, से केण्डेणं भवे ! एवं बुबद-गोयमा ! असंखिज्जपयसिए खंधे असंखिज्जपयसियस्स खधस्स दद
 इयाए तुछे पयसइयाए चउट्टाणवडिए ओगाहणइयाए चउट्टाणवडिए ठिये चउट्टाणवडिए वप्पाइउवरिछिचउफासेहिं य
 छट्ठाणवडिए, अणंतपयसियाण पुच्छा गोयमा ! अणता पञ्चवा पम्पवा, से केण्डेणं भवे ! एवं बुबद !, गोयमा ! अणंत
 पयसिए तुछे अणंतपयसियस्स खंधस्स ददइयाए तुछे पयसइयाए छट्ठाणवडिए ओगाहणइयाए चउट्टाणवडिए ठिये

देसे धम्मत्थिकायस्स पयसा अहम्मत्थिकायस्स देसे अहम्मत्थिकायस्स पयसा आगासत्थिकाय आगास
 त्थिकायस्स देसे आगासत्थिकायस्स पयसा ब्रह्मासमए (सु० ११८) त्विविज्जीवयज्जावा णं मंते ! क्वविहा पयसा !,
 गोयमा ! चउविहा पयसा, तंजहा-खंघा-खंघदेसा खंघपयसा परमाणुपुगला, ते ण मंते ! किं संखेज्जा असंखेज्जा अणता !,
 गोयमा ! नो संखेज्जा नो असंखेज्जा अणता, से केणट्ठेण मंते ! एवं बुद्ध नो संखेज्जा नो असंखेज्जा अणता !, गोयमा !
 अणंता परमाणुपुगला अणंता दुपपत्तिसिया खंघा जाव अणता दसपत्तिसिया खंघा अणता संखिज्जपत्तिसिया खंघा अणता
 असंखिज्जपत्तिसिया खंघा अणंता अणतपत्तिसिया खंघा, से तेणट्ठेण गोयमा ! एव बुद्ध ते णं नो संखिज्जा नो असंखिज्जा
 अणता ! (सु० ११९) परमाणुपोगलानं मंत ! केवइया पज्जवा पयसा !, गोयमा ! परमाणुपोगलानं अणंता
 पज्जवा पयसा, से केणट्ठेणं मंते ! एवं बुद्ध-परमाणुपुगलानं अणंता पज्जवा पयसा ! परमाणुपुगल परमा
 णुपोगलस्स दवट्ठयाय तुळे पयसट्ठयाय तुळे ओगाइणट्ठयाय तुळे ठिये सिय हीणे सिय तुळे सिय अणमदिए जइ हीमे
 असंखिज्जइमागहीणे वा संखिज्जइमागहीणे वा संखिज्जइगुणहीणे वा असंखिज्जइगुणहीणे वा अइ अणमदिए असंखिज्जइ
 मागअणमदिए वा संखिज्जइमागअणमदिए वा संखिज्जगुणअणमदिए वा असंखिज्जगुणअणमदिए वा, कालवत्थपज्जवेहि
 सिय हीणे सिय तुळे सिय अणमदिए जइ हीणे अणंतमागहीणे वा असंखिज्जइमागहीणे वा संखिज्जइमागहीणे वा संखि
 ज्जगुणहीणे वा असंखिज्जगुणहीणे वा अणंतगुणहीणे वा अइ अणमदिए अणंतमागअणमदिए वा असंखिज्जइमागअणम
 दिए वा संखिज्जमागअणमदिए वा संखिज्जगुणअणमदिए वा असंखिज्जगुणअणमदिए वा अणंतगुणअणमदिए वा एइ अइ

सावत्सरायां तपोग्यविगुण्यमावात्, उत्कृष्टोऽप्यवधिर्माषतश्चारित्रिण, ततो जघन्यावधिरुक्कृष्टावधिर्वाऽवगाहनवा
 त्रिस्थानपतित, अजघन्योरुक्कृष्टस्त्ववधिः पारमयिकोऽपि संभवति ततोऽपर्याप्तावस्थायामपि तस्य समवात् अजघ
 न्योत्कृष्टावधिरवगाहनया चतु स्थानपतितः, स्थित्या तु जघन्यावधिरुक्कृष्टावधिरजघन्योत्कृष्टावधिर्वा त्रिस्थानपतितः,
 असह्येयवर्षायुपामवधेरसंभवात्, सह्येयवर्षायुषां च त्रिस्थानपतितत्वात्, जघन्यमनःपर्यवज्ञानी उत्कृष्टमनःपर्यव
 ज्ञानी अजघन्योत्कृष्टमनःपर्यवज्ञानी च स्थित्या त्रिस्थानपतितः, चारित्रिणामेव मनःपर्यायज्ञानसद्भावात्, चारित्रिणां
 च सह्येयवर्षायुक्त्वात्, केवलज्ञानसूत्रे तु 'ओगाहणद्वयाप चउद्गाणवद्विष्ट' इति केवलसमुद्घात प्रतीत्य, तयारि-
 केवलसमुद्घातगतः केवली श्रेयकेवलम्योऽसह्येयगुणाधिकावगाहनाः, तदपेक्षया श्रेयाः केवलिनोऽसह्येयगुण
 हीनावगाहनाः, स्वस्थाने तु श्रेया केवलिनस्त्रिस्थानपतिता इति स्थित्या त्रिस्थानपतितत्वं, सह्येयवर्षायुक्त्वात् ॥
 म्यन्तरा ययाऽमुरुकुमारा, ज्योतिष्कैमानिका अपि तथैव, नवर ते स्थित्या त्रिस्थानपतिता वक्तव्याः, एतच्च
 प्रागेव भाषित । उपसहारमाह—[ग्रथाग्रं ५०००] 'सेत्त जीवपञ्चवा' एते जीवपर्यायाः । सम्प्रत्यजीवपर्यायान्
 पृच्छति—

अजीवपल्लवा णं मते ! क्वविहा पमत्ता ?, गोयमा ! दुषिहा पमत्ता, सव्वहा-स्सविअजीवपल्लवा य अस्सविअजीवपल्लवा
 य, अरुविअनीवपल्लवा ण मते ! क्वविहा पमत्ता !, गोयमा 'दसविहा पमत्ता, तंजहा-धम्मत्थिकाए धम्मत्थिकायस्स

सुगम, जघन्यस्थितिकमनुव्यसूत्रे 'दोहिं अज्ञाणेहिं' इति द्वाम्यामज्ञानाभ्यां मत्तज्ञानश्रुताज्ञानरूपाभ्यां पदस्थानप-
तितता वक्तव्या, न तु ज्ञानाभ्या, कस्मादिति चेत्?, उच्यते, जघन्यस्थितिका मनुव्याः समृद्धिमाः, समृद्धिम
मनुव्याश्च नियमतो मिथ्यादृष्टयः, ततस्तेषामज्ञाने एव न तु ज्ञाने, उत्कृष्टस्थितिकमनुव्यसूत्रे 'दो नाणा दो अज्ञाणा'
इति, उत्कृष्टस्थितिका हि मनुव्यास्त्रिपत्योपमायुपः, तेषां च तावदज्ञाने नियमेन यदा पुनः पणमासावशेषायुपो
वैमानिकेषु वद्धायुपस्तदा सम्यक्त्वलामात् द्वे ज्ञाने लभ्येते अथधिविभक्तौ चासंक्षेयपर्यायुपां न स इति श्रीणि
ज्ञानानि श्रीण्यज्ञानानीति नोक्तं, अजघन्योत्कृष्टस्थितिकमनुव्यसूत्रमजघन्योत्कृष्टायगाहनमनुव्यसूत्रमिव भाषनीय,
जघन्याभिनिबोधिकमनुव्यसूत्रे द्वे ज्ञाने यत्कव्ये द्वे दर्शने च, किं कारण इति चेत्?, उच्यते, जघन्याभिनिबोधिको
हि जीवो नियमादपधिमनःपर्यवज्ञानविकलः, प्रथलज्ञानावरणकर्मोदयसद्भावात्, अन्यथा जघन्याभिनिबोधिकज्ञा-
नत्यायोगात्, ततः श्रेयज्ञानदर्शनासमवादाभिनिबोधिकज्ञानपर्यवैस्तुल्यः श्रुतज्ञानपर्यवैद्वाभ्यां दर्शनाभ्यां च पद-
स्थानपतिततोक्ता, उत्कृष्टाभिनिबोधिकसूत्रे 'ठिईए तिद्वाणचठिप' इति उत्कृष्टाभिनिबोधिको हि नियमात्संक्षे-
यपर्यायुः, असंक्षेयपर्यायुपः तयामवस्थामाभ्यात् सर्वोत्कृष्टाभिनिबोधिकज्ञानासंमयात्, संक्षेयपर्यायुपश्च प्रागुक्तयुक्ते-
स्थित्या त्रिस्थानपतिता इति, जघन्यावधिसूत्रे उत्कृष्टायधिसूत्रे चावगाहनया त्रिस्थानपतितो वक्तव्यः, यतः संपज-
घन्योऽवधिर्ययोक्तस्वरूपो मनुव्याणां पारमविको न भवति, किं तु तद्भवमाभी, सोऽपि च पर्यासावस्थायां, अपर्या-

न्यायामवगाहनायां नोत्पद्यते तथास्वामान्यात् अतो विमङ्गज्ञान न लभ्यते इति द्वाभ्यामज्ञानान्यामित्युक्तं, उत्कृष्टावगाहनमनुष्यसूत्रे 'तिर्हिए सिय हीणे सिय तुछे सिय अब्महिए जइ हीणे असखेज्जभागहीणे जइ अब्महिए असखेज्जभागमब्महिए' इति, उत्कृष्टावगाहना हि मनुन्यास्सिगम्यूतोच्छ्रयाः त्रिगम्यूतानां च स्थितिर्जयन्यतः पत्न्योपमासङ्क्षेपभागहीनानि त्रीणि पत्न्योपमानि उत्कर्षस्तस्मान्येव परिपूर्णानि त्रीणि पत्न्योपमानि, उक्तं च जीवाभिगमे-
'उत्तरकुट्टदेवकुराए मणुत्साण मते ! केयइयं फाल् ठिई पन्नचा ? गोयमा ! जइन्नेण तित्ति पळिमोवमाइ पळिमोयमस्सासंखिज्जाइभागहीणाइ उक्कोसेण तित्ति पळिओयमाइ' त्रिपत्न्योपमासङ्क्षेपभागश्च त्रयाणां पत्न्योपमानामसङ्क्षेपतमो भाग इति पत्न्योपमासङ्क्षेपभागहीनपत्न्योपमत्रयस्थितिकः परिपूर्णपत्न्योपमत्रयस्थितिकापेक्षयाऽसङ्क्षेपभागहीनः, इतरस्तु तदपेक्षयाऽसङ्क्षेपमागाधिकः, शेषा दृद्धिज्ञानयो न लभ्यन्ते, 'दो नाणा दो अघाणा' इति उत्कृष्टावगाहना हि असङ्क्षेयवर्षायुषः, असङ्क्षेयवर्षायुषां चावधिषिषिभङ्गासंमयः, तथास्वामाभ्यात्, अतो द्वे एव ज्ञाने द्वे चाज्ञाने इति, तथाऽजयन्योत्कृष्टावगाहनः सङ्क्षेयवर्षायुष्कोऽपि भवति असङ्क्षेयवर्षायुष्कोऽपि भवति, असङ्क्षेयवर्षायुष्कोऽपि गम्यूतद्विगम्यूतोच्छ्रयः ततोऽवगाहनयाऽपि चतुःस्थानपतितत्वं स्थित्याऽपि सथा, आद्येऽपि तृप्तिश्च तावधिभन पर्यायरूपैर्ज्ञाने पदस्थानपतिताः, तेषां चतुर्णामपि ज्ञानानां तच्चद्वाभ्यादिसापेक्षतया क्षयोपपन्नमयैष्वित्र्य तस्मात्तन्म्यमापात्, केवलज्ञानपर्ययैस्तुस्यता, निःश्रेयस्सावरणक्षयतः प्रादुर्भूतस्य केवलज्ञानस्य भेदामाभात्, श्रेय

पणमासाधशेषायायुर्धैमानिकेषु यद्वायुष्को भवति तदा तस्य ह ज्ञाने लभ्येते अत उक्त द्वे ज्ञाने द्वे अज्ञाने इति, अज
 धन्योत्कृष्टस्थितिकतिर्यक्पञ्चेन्द्रियसूत्रे 'ठिईए चउट्टाणवडिण' इति अजपन्योत्कृष्टस्थितिको हि तिर्यक्पञ्चेन्द्रियः
 सत्त्वमेयवर्षायुष्कोऽपि लभ्यते असत्त्वमेयवर्षायुष्कोऽपि समयोनत्रिपल्योपमस्थितिकः ततश्चतुःस्थानपतितः, जपन्या
 भिनिबोधिकतिर्यक्पञ्चेन्द्रियसूत्रे 'ठिईए चउट्टाणवडिण' इति, असत्त्वमेयवर्षायुपोऽपि हि तिर्यक्पञ्चेन्द्रियस्य स्वभूमि
 कानुसारेण जपन्ये आमिनिबोधिकश्रुतज्ञाने लभ्येते ततः सत्त्वमेयवर्षायुपोऽसत्त्वमेयवर्षायुपश्च जपन्याभिनिबोधिकश्रु-
 तज्ञानसमवाद् भवन्ति स्थित्या चतुःस्थानपतिताः, उत्कृष्टाभिनिबोधिकज्ञानसूत्रे स्थित्या च त्रिस्थानपतिता वक्तव्याः,
 यत इह यस्योत्कृष्टे आभिनिबोधिकश्रुतज्ञाने स नियमात् सत्त्वमेयवर्षायुष्कश्च स्थित्यापि त्रिस्थानपतित
 एव ययोक्तं प्राक्, अवधिसूत्रे विमङ्गसूत्रेऽपि स्थित्या त्रिस्थानपतितः, किं कारणम् इति चेत्, उच्यते, असत्त्वमे
 यवर्षायुपोऽवधिविमङ्गासंभवात्, आह च मूळटीकाकारः 'ओहिधिमङ्गेषु नियमा तिद्वाणवडिण, किं कारणं?,
 मङ्गश्च, ओहिधिविमङ्गा असंखेज्जवासाउयस्स नत्थि'ति जपन्यावगाहनमनुष्यसूत्रे 'ठिईए तिद्वाणवडिण' इति तिर्यक्
 पञ्चेन्द्रियवत्, मनुष्योऽपि जपन्यावगाहनो नियमात् सत्त्वमेयवर्षायुष्कः, सत्त्वमेयवर्षायुष्कश्च स्थित्या त्रिस्थानपतित
 एवेति 'तिहि नाणेहि' इति, यदा कश्चित् तीर्थकरोऽनुत्तरोपपातिकदेवो वा अप्रतिपतितेनावधिज्ञानेन जपन्याया-
 मवगाहनायामुत्पद्यते तदाऽवधिज्ञानमपि लभ्यते इतीह त्रिभिर्ज्ञानैरित्युक्तं, विमङ्गज्ञानसहितस्तु नरकादुद्भवो जप

मयेऽवगाहनेति न तेषां जघन्यावगाहना लभ्यते किं तु सङ्क्षेयवर्षायुषां, सङ्क्षेयवर्षायुषश्च स्थित्वा त्रिस्थानपतिताः,
एतच्च भाषितं प्राहुः, तत उक्तं स्थित्वा त्रिस्थानपतिता इति, 'दोहिं नाणेहिं दोहिं अन्नाणेहिं' इति जघन्यावगा
हनां हि तिर्यक्पक्षेन्द्रिय सङ्क्षेयवर्षायुष्कोऽप्यर्थातो भवति सोऽपि चात्यकायेषु मध्ये समुत्पद्यमानस्तत्सत्त्वावधि-
विभक्तज्ञानाद्यमभात् द्वे ज्ञाने द्वे अज्ञाने उक्ते, यस्तु विभक्तज्ञानसिद्धितो नरकादुच्चुत्स सङ्क्षेयवर्षायुष्केषु तिर्यक्पक्षेन्द्रि-
येषु मध्ये समुत्पद्यमानो वस्यते स महाकायेऽनुत्पद्यमानो द्रष्टव्यः नात्यकायेषु, तथास्वाम्यात्, अन्यथाऽधिकृतसू-
त्रविरोधः, उत्कृष्टावगाहनतिर्यक्पक्षेन्द्रियसूत्रे 'तिहिं नाणेहिं तिहिं अन्नाणेहिं' इति त्रिभिर्ज्ञानैस्त्रिभिरज्ञानैश्च पद-
स्थानपतिताः, तत्र त्रीणि अज्ञानानि कथमिति चेत्, उच्यते, इह यस्य योजनसहस्र क्षरीरावगाहना स उत्कृष्टाव-
गाहनः स च सङ्क्षेयवर्षायुष्क एव भवति पर्याप्तम्, तेन तस्य त्रीणि ज्ञानानि त्रीण्यज्ञानानि च सम्भवन्ति, स्थित्वा
ऽपि चासायुत्कृष्टावगाहनः त्रिस्थानपतिताः, सङ्क्षेयवर्षायुष्कोऽपि, अजघन्योत्कृष्टावगाहनसूत्रे स्थित्वा चतुःस्थानप-
तिता, यतोऽजघन्योत्कृष्टावगाहनोऽसङ्क्षेयवर्षायुष्कोऽपि लभ्यते, तत्रोपपद्यते प्रागुक्तयुक्त्या चतुःस्थानपतित्वं,
जघन्यम्यतिक्रितिर्यक्पक्षेन्द्रियसूत्रे द्वे भक्षाने एव वक्तव्ये न तु ज्ञाने, यतोऽसौ जघन्यस्थितिको लब्धपर्याप्तक एव
भवति न च तन्मध्ये सासादनसम्यग्गृहेरुत्पाद इति, उत्कृष्टस्थितिकतिर्यक्पक्षेन्द्रियसूत्रे 'दो नाणा दो अन्नाणा'
इति, उत्कृष्टस्थितिको हि तिर्यक्पक्षेन्द्रियस्त्रिपन्थोपमस्थितिको भवति, तस्य च द्वे भक्षाने तावन्नियमेन यदा पुनः

गाहनार्या त्वपर्यासावस्थाया अमायात् सासादनसम्यक्त्वं नापाप्यते ततस्तत्र ज्ञाने न वक्तव्ये, तथा चाह—‘एवं
 उक्तोसितोगाहणाए वि नवरं नाप्या नत्थि’सि, तथाऽजघन्योत्कृष्टावगाहना किञ्च प्रथमसमयाद्भूतं मयति इत्यपर्या-
 सावस्थायामपि, तस्याः समयात् सासादनसम्यक्त्ववर्ता ज्ञाने अन्येषां चाज्ञाने इति ज्ञाने चाज्ञाने च वक्तव्ये, तथा
 चाह—‘अजहन्नमणुक्तोसोगाहणए जहा जहन्नोगाहणए’ इति, तथा जघन्यस्थितिसूत्रे द्वे अज्ञाने एव वक्तव्ये न तु
 ज्ञाने, यतः सर्वजघन्यस्थितिको लब्ध्यपर्याप्तको भवति न च लब्ध्यपर्याप्तकेषु मध्ये सासादनसम्यग्दर्शित्यप्यते, किं
 कारणमिति चेत्, उच्यते, लब्ध्यपर्याप्तको हि सर्वसद्दृक्छिष्टः सासादनसम्यग्दर्शित्व मनाक् शुभपरिणामस्ततः स तेषु
 मध्ये नोत्पद्यते तेनाज्ञाने एव लभ्येते न ज्ञाने, उत्कृष्टस्थितिषु पुनर्मध्ये सासादनसम्यक्त्वसदितोऽसुत्पद्यते इति
 तत्सूत्रे ज्ञाने अज्ञाने च वक्तव्ये, तथा चाह—‘एवं उक्तोसठिइयि, नवरं दो नाप्या अम्महिआ’ इति, एवमेवाजघ-
 न्योत्कृष्टस्थितिसूत्रमपि वक्तव्य, भावसूत्राणि पाठसिद्धानि, एवं श्रीन्त्रियचतुरिन्द्रिया मपि वक्तव्याः, नपर चतुरि-
 न्द्रियाणां चधुर्वर्चनमधिकं अन्यथा चतुरिन्द्रियत्वायोगादिति तेषां चधुर्वर्चनविषयमपि सूत्रं वक्तव्यं, जघन्यापगा
 इनतिर्यक्पद्येन्त्रियसूत्रे ‘ठिईए तिद्वाणयडिए’ इति, इह तिर्यक्पद्येन्त्रियः सत्त्वमेवपर्याप्तुक् एव जघन्यापगाहनो
 भवति, नाऽसत्त्वमेवपर्याप्तुक्; किं कारण इति चेत्, उच्यते, असत्त्वमेवपर्याप्तुयो हि महाशरीराः फल्लुकुक्षिपरिणामत्वात्
 पुष्टाहारा प्रयत्नधातुपचयाः तत्त्वेषां मूयान् शुक्रनिषेको भवति शुक्रनिषेकानुसारेण च तिर्यग्मनुष्याणामुत्पत्तिश्च

मवेऽवगाहनेति न तेषां जघन्यावगाहना लभ्यते किं तु सङ्क्षेयवर्षायुषां, सङ्क्षेयवर्षायुषश्च स्थित्या त्रिस्थानपतिताः, एतच्च भाषितं प्राकृ, तत्त उत्कृ स्थित्या त्रिस्थानपतिता इति, 'दोहिं नाणेहिं दोहिं अन्नाणेहिं' इति जघन्यावगाहनो हि तिर्यक्पञ्चेन्द्रियः सङ्क्षेयवर्षायुष्कोऽप्यर्थास्तो भवति सोऽपि चात्यकायेषु मध्ये समुत्पद्यमानकृतस्यत्यावधि विपन्नज्ञानासम्भवात् द्वे ज्ञाने द्वे अज्ञाने उक्ते, बहु विपन्नज्ञानसहितो नरकादुच्यते सङ्क्षेयवर्षायुष्केषु तिर्यक्पञ्चेन्द्रियेषु मध्ये समुत्पद्यमानो वस्यते स महाकायेपूतपद्यमानो द्रष्टव्यः नात्यकायेषु, तथास्वामाव्यात्, अन्यथाऽधिहस्तसु त्रविरोधः, उत्कृष्टावगाहनतिर्यक्पञ्चेन्द्रियसूत्रे 'तिहिं नाणेहिं तिहिं अन्नाणेहिं' इति त्रिभिर्ज्ञानैस्त्रिभिर्ज्ञानैश्च पदस्थानपतिताः, तत्र त्रीणि भग्नानानि कथमिति चेत्, उच्यते, इह यस्य योजनसहस्रं शरीरावगाहना सु उत्कृष्टावगाहनं स च सङ्क्षेयवर्षायुष्क एव मयति पर्याप्तम्, तेन तस्य त्रीणि ज्ञानानि त्रीण्यज्ञानानि च समर्थन्ति, स्थित्याऽपि चासाधुत्कृष्टावगाहनः त्रिस्थानपतिताः, सङ्क्षेयवर्षायुष्कत्वात्, अजघन्योत्कृष्टावगाहनसूत्रे स्थित्या चतुःस्थानपतित, यतोऽनपन्योत्कृष्टावगाहनोऽसङ्क्षेयवर्षायुष्कोऽपि लभ्यते, तत्रोपपद्यते प्रागुक्त्युत्तया चतुःस्थानपतितत्वं, जघन्यस्थितिकतिर्यक्पञ्चेन्द्रियसूत्रे द्वे अज्ञाने एव वक्तव्ये न तु ज्ञाने, यतोऽसौ जघन्यस्थितिको लब्धव्यपर्याप्तक एव मयति न च तमप्ये सासादनसम्यग्दृष्टत्वाद् इति, उत्कृष्टस्थितिकतिर्यक्पञ्चेन्द्रियसूत्रे 'दो नाणा दो अन्नाणा' इति, उत्कृष्टस्थितिको हि तिर्यक्पञ्चेन्द्रियस्थित्योपमस्थितिको भवति, तस्य च द्वे अज्ञाने तावन्नियमेन यदा पुनः

छद्वाणवडिए वठहिं नायेहिं छद्वाणवडिए केवलनाणपज्जेहिं तुळे तिहिं अक्खणेहिं तिहिं दंसणेहिं छद्वाणवडिए केवलदंस-
सणपज्जेहिं तुळे, एवं उक्खोसगुणफालएयि, अजइमणुक्खोसगुणफालएयि एवं वेव, नवरं सद्वाये छद्वाणवडिए, एवं एवं
बअा दो गंचा पंच रसा अट्ठ फासा माणियवा । अइआभिविबोदियनाणीं मणुस्सावं केवइया पज्जा पअवा !, पोय
मा ! अणंठा पज्जा पअवा, से केणट्ठेणं भंते ! एवं बुबइ !, गोयमा ' अइआभिविबोदियनाणी मणुस्से अइआभिविबो-
दियणाणिस्त मणुस्सस्स वइइयाए तुळे पयसइयाए वउद्वाणवडिए ठिंए वउद्वाणवडिए वअयंवरस-
फासपज्जेहिं छद्वाणवडिए आभिविबोदियनाणपज्जेहिं तुळे सुयनाणपज्जेहिं दोहिं दंसणेहिं छद्वाणवडिए, एवं उक्खोसा
भिविबोदियनाणीं नवरं आभिविबोदियनाणपज्जेहिं तुळे ठिंए तिद्वाणवडिए तिहिं नायेहिं तिहिं दंसणेहिं छद्वाणव-
डिए, अजइमणुक्खोसाभिविबोदियनाणीं अहा उक्खोसाभिविबोदियनाणी, नवरं ठिंए वउद्वाणवडिए सद्वाये छद्वाणवडि-
ए, एवं सुयनाणीं, अइओदिनाणीं भंते ! मणुस्साण केवइया पज्जा पअवा !, गोयमा ! अणंठा पज्जा पअवा,
से केणट्ठेणं भंते ! एवं बुबइ !, गोयमा ! अइओदिनाणी मणुस्से अइओदिनाणिस मणुस्सस्स वइइयाए तुळे पयसइयाए
तुळे ओगाइणइयाए तिद्वाणवडिए ठिंए तिद्वाणवडिए वअगंधरसफासपज्जेहिं दोहिं नायेहिं छद्वाणवडिए ओदिनाणपज्ज
वेहिं तुळे मणनाणपज्जेहिं छद्वाणवडिए तिहिं दंसणेहिं छद्वाणवडिए, एवं उक्खोसोदिनाणीं, अजइमणुक्खोसोदिनाणी
एवं वेव, नवरं ओगाइणइयाए वउद्वाणवडिए, सद्वाये छद्वाणवडिए, अहा ओदिनाणीं तहा मणपज्जयनाणीं वि माणियव,
नवर ओगाइणइयाए तिद्वाणवडिए, अहा आभिविबोदियनाणीं तहा मअअवाणीं सुयअक्खोवि माभिवे, अहा ओदि

नाणी सहा विभ्रमगनाणीवि माणियेचे चरसुदंसणी अथरसुदंसणी य जहा आभिणिर्नीदियणाणी ओहिदसवी जहा ओहि
नाणी । जरुच नाणा तरुच अभाणा नरिच जरुच अभाणा तरुच नाणा नरिच, जरुच दंसणा तरुच पाणावि अभाणावि ।
केवलनाणीर्ण मरे ! मणुस्माने केवइया पजवा पजवा !, गोयमा ! अणंठा पजवा पजवा, से केवडेर्ण मरे ! एवं पुनर-
केवलनाणीण मणुस्माने अणंठा पजवा पजवा !, गोयमा ! केवलनाणी मणुसे केवलनाणिस मणुससु दइइयाए तुछे यए
मदुयाए तुछे ओगाइणइयाए षउट्टाणवडिए ठिरेए तिट्टाणवडिए वमर्णवरसफासपजवेहि छट्टाणवडिए केवलनाणपजवेहि
केवलदंसणपजवेहि य तुछे एवं केवलदंसणीपि मणुसे माणिये ॥ (मूत्रं ११६) वाणमंतरा जहा असुरकुमारा । एवं
ओइमियेमाणिया, नवरं सट्टाणे ठिरेए तिट्टाणवडिए माणिये, सेच जीपजवा । (सूत्रं ११७)

एवमसुरकुमारादिसूत्राण्यपि भायनीयानि प्रायः समानगमत्वात्, जयन्यापगाहनानिदृष्टिभ्यादिसूत्रे स्थित्या
त्रिम्यानपतितत्वं सत्त्वेयपर्यायुक्तत्वात्, एतच्च प्रागेव सामान्यदृष्टिरीकाधिकसूत्रे भाषितं, पर्यायविन्तायामज्ञाने एव
मत्तज्ञानधुताज्ञानलक्षणे परक्ये न तु ज्ञाने, तेषां सम्यक्त्वस्य तेषु मध्ये सम्यक्त्वसहितस्य चोत्पावासंभवात् 'तम
यानावो पुट्ठावइयसु' इति वचनात्, अत एवेतदेयोक्तमत्र 'दोहिं अन्नाणेहि' इति । जयन्यापगाहनद्वीन्द्रियसूत्रे
'दोहिं नाणेहि दोहिं मन्नाणेहि' इति, द्वीन्द्रियाणां हि केषाञ्चिदपर्यायावस्थायां साक्षादनसम्बन्धमभाष्यते सम्य
ग्रूपेण ज्ञाने इति द्वे ज्ञाने लभ्येते शेषाणामज्ञाने तत उक्तं ब्राम्यां ज्ञानाभ्यां ब्राम्यामज्ञानाभ्यामिति, उत्कृष्टाव

छद्वाणवडिए चउहिं नाणेहिं छद्वाणवडिए केवलनाणपज्जेवेहिं तुछे तिहिं अभावेहिं तिहिं दंसणेहिं छद्वाणवडिए केवलद-
सणपज्जेवेहिं तुछे, एवं उक्कोसगुणकालएयि, अजइअमणुक्कोसगुणकारुपवि एवं चेव, नवरं सद्वाणे छद्वाणवडिए, एवं एणं
वसा दो गंधा पच रसा अट्ट फासा माणियवा । जइवाभिमियिबोहियनाणीणं मणुस्साणं केवइया पखवा पभत्ता । गोय
मा ! अर्णता पखवा पभत्ता, से केणट्ठेणं भते ! एवं पुच्चइ !, गोयमा ' जइवाभिमियिबोहियनाणी मणुसे जइवाभिमियिबो-
हियणाणिस्स मणुस्सस्स दइइयाए तुछे पपसट्ठयाए तुछे ओगाइणइयाए चउद्वाणवडिए ठिंए चउद्वाणवडिए वअगंधरस
फसपज्जेवेहिं छद्वाणवडिए आभिमियिबोहियनाणपज्जेवेहिं तुछे सुयनाणपज्जेवेहिं दोहिं दंसणेहिं छद्वाणवडिए, एवं उक्कोसा
मिमियिबोहियनाणीवि नवरं आभिमियिबोहियनाणपज्जेवेहिं तुछे ठिंए तिद्वाणवडिए तिहिं नाणेहिं तिहिं दंसणेहिं छद्वाणव-
डिए, अजइअमणुक्कोसाभिमियिबोहियनाणी जइवा उक्कोसाभिमियिबोहियनाणी, नवरं ठिंए चउद्वाणवडिए सद्वाणे छद्वाणवडि
ए, एवं सुयनाणीवि, जइओहिनानीणं भते ! मणुस्साणं केवइया पखवा पभत्ता !, गोयमा ! अर्णता पखवा पभत्ता,
से केणट्ठेणं भते ! एव पुच्चइ !, गोयमा ! जइओहिनानी मणुस्से जइओहिनानिस्स मणुस्सस्स दइइयाए तुछे पपसट्ठयाए
तुछे ओगाइणइयाए तिद्वाणवडिए ठिंए तिद्वाणवडिए वअगंधरसफासपज्जेवेहिं दोहिं नाणेहिं छद्वाणवडिए ओहिनानपज्ज
वेहिं तुछे मणनाणपज्जेवेहिं छद्वाणवडिए तिहिं दंसणेहिं छद्वाणवडिए, एवं उक्कोसोहिनानीवि, अजइअमणुक्कोसोहिनानी
एवं चेव, नवर ओगाइणइयाए चउद्वाणवडिए, सद्वाणे छद्वाणवडिए, जइवा ओहिनानी तथा मणपखवनाणीवि माणियवे,
नवरं ओगाइणइयाए तिद्वाणवडिए, जइवा आभिमियिबोहियनाणी तथा मइअमाणी सुयअमाणीवि माणियवे, जइवा ओहि

चा, से केण्डेणं भंते ! एव बुबुद—जहभोगाहणगणं मणुस्साणं अपंता पज्जवा पभञ्जा !, गोयमा ! जहभोगाहणए मणु-
 से जहभोगाहणगस्स मणुस्सस्स दवडुयाए तुछे पएसदुयाए तुछे ओगाहणदुयाए तुछे ठिय्ये विहाणवडिये वमगंघरसफ़स
 पज्जवहिं तिहिं नाणेहिं दोहिं अभानेहिं तिहिं दंसणेहिं छट्ठाणवडिये, उक्कोसोगाहणएणि एवं चेव, नवरं ठिय्ये सिय हीणे
 सिय तुछे सिय भग्मदिये, जइ हीणे असंखिज्जमागहीणे अह अग्गदिये असंखेज्जमागअग्गदिये, दो नाणा दो अमत्तरा
 दो दमणा, अजइभमणुक्कोसोगाहणएणि एवं चेव, नवरं ओगाहणदुयाए वट्ठाणवडिये, ठिय्ये वट्ठाणवडिये आइछोहिं
 वउहिं नाणेहिं छट्ठाणवडिये, केवलनाणपज्जवेहिं तुछे, विहिं अभानेहिं तिहिं दंसणेहिं छट्ठाणवडिये, केवलदंसणपज्जवेहिं
 तुछे, जइभठिय्येणं भंते ! मणुस्साणं केवइया पज्जवा पभञ्जा !, गोयमा ! अणंता पज्जवा पभञ्जा, से केण्डेणं भंते ! एवं
 बुबुद !, गोयमा ! जइभठिय्ये मणुस्से जइभठिय्यस्स मणुस्सस्स दवडुयाए तुछे पएसदुयाए तुछे ओगाहणदुयाए वट्ठाण
 वडिये ठिय्ये तुछे वमगंघरसफ़सपज्जवेहिं दोहिं अभानेहिं दोहिं दंसणेहिं छट्ठाणवडिये, एवं उक्कोसठिय्येणि, नवरं दो
 नाणा दो अभाना दो दंसणा, अजइभमणुक्कोसठिय्येणि एवं चेव, नवरं ठिय्ये वट्ठाणवडिये ओगाहणदुयाए वट्ठाणव
 डिये आइछोहिं वउहिं नाणेहिं छट्ठाणवडिये केवलनाणपज्जवेहिं तुछे तिहिं अभानेहिं तिहिं दंसणेहिं छट्ठाणवडिये केवल-
 दंसणपज्जवेहिं तुछे ! जइभगुणकालयाणं भंते ! मणुस्साणं केवइया पज्जवा पभञ्जा !, गोयमा ! अपंता पज्जवा पभञ्जा,
 मे केण्डेणं भंते ! एव बुबुद !, गोयमा ! जइभगुणकालए मणुस्से जइभगुणकालगस्स मणुस्सस्स दवडुयाए तुछे पएसदु
 याए तुछे ओगाहणदुयाए वट्ठाणवडिये ठिय्ये वट्ठाणवडिये कालवमपज्जवेहिं तुछे अवसेसेहिं वमगंघरसफ़सपज्जवेहिं

या, से केजट्टेणं मंते ! एवं बुधर !, गोयमा ! जहआमिणिबोहियणाणी पंचिदियतिरिखखजोमिए जहआमिणिबोहियणा
 णिस्स पंचिदियतिरिखखजोणियस्स दवट्टयाए तुछे पएसट्टयाए तुछे ओगाहणद्वयाए चउट्टाणवट्टिए वअगंधरसफासपअवे
 हिं छट्टाणवट्टिए आमिणिबोहियणाणपअवेहिं तुछे सुयनाणपअवेहिं छट्टाणवट्टिए चकसुदंसणपअवेहिं छट्टाणवट्टिए अच-
 कसुदंसणपअवेहिं छट्टाणवट्टिए, एवं उक्कोसामिणिबोहियणाणीयि, णवरं ठिरेए तिट्ठाणवट्टिए, तिन्नि नाणा तिन्नि दंसणा
 सट्ठाणे तुछे सेसेसु छट्टाणवट्टिए, अजहअमणुक्कोसामिणिबोहियणाणी जहा उक्कोसामिणिबोहियणाणी णवरं ठिरेए चउट्टा
 णवट्टिए, सट्ठाणे छट्टाणवट्टिए, एवं सुयनाणीवि, जहओहिनाणीयं मंते ! पंचिदियतिरिखखजोमियाणं पुच्छा, गोयमा !
 अयंता पअवा पअत्ता, से केजट्टेणं मंते ! एवं बुधर !, गोयमा !, जहओहिनाणी पंचिदियतिरिखखजोमिए जह
 ओहिनाणिस्स पंचिदियतिरिखखजोणियस्स दवट्टयाए तुछे पएसट्टयाए तुछे ओगाहणद्वयाए चउट्टाणवट्टिए ठिरेए तिट्ठा-
 णवट्टिए वअगंधरसफासपअवेहिं आमिणिबोहियणाणसुयनाणपअवेहिं छट्टाणवट्टिए ओहिनाणपअवेहिं तुछे, अभाणा
 नत्थि, चकसुदंसणपअवेहिं अचकसुदंसणपअवेहिं य ओहिदंसणपअवेहिं छट्टाणवट्टिए, एवं उक्कोसोहिनाणीवि अजहओ
 क्कोसोहिनाणीवि एवं चेव, णवरं सट्ठाणे छट्टाणवट्टिए, जहा आमिणिबोहियणाणी तहा मअआणी सुयअआणी य, जहा
 ओहिनाणी तहा विमगनाणीवि, चकसुदंसणी अचकसुदंसणी य जहा आमिणिबोहियणाणी, ओहिदंसणी जहा ओहिना-
 णी, जत्थ नाणा तत्थ अभाणा नत्थि जत्थ अभाणा तत्थ नाणा नत्थि, जत्थ दंसणा तत्थ णणावि अभाणापि अत्थिपि
 माप्पियवं (सूत्र० ११५) जहओगाहणगण मंते ! मणुस्साणं केवइया पअवा पअत्ता !, गोयमा ! अणंता पअवा पअ

वस्तुव्योमियस्स दहदुयाए तुळे पयसइयाए तुळे ओगाहजइयाए तुळे ठियेण विट्ठाणवडिये वसमंघरसकासपञ्चवेहि दोहि
 नाणेहि दोहि अभावेहि दोहि दंसणेहि छट्ठाणवडिये, उक्कोसोगाहजएवि एव वेव, पवरं तिहि नाणेहि तिहि दंसणेहि छ-
 ट्ठाणवडिये, अहा उक्कोसोगाहजए तथा अजइभमणुक्कोसोगाहजएवि, पवरं ओगाहजइयाए वट्ठाणवडिये ठियेण वट्ठाण-
 वडिये, अहमठिययावं भंते ! पंधिदियतिरिखउजोमियाण केवइया पञ्चवा पमत्ता !, गोयमा ! अणंठा पञ्चवा पमत्ता,
 से केणइणं भंते ! एवं गुणइ अहमठिययाणं पंधिदियतिरिखउजोमियाणं अणंठा पञ्चवा पमत्ता !, गोयमा ! अहमठिये
 पंधिदियतिरिखउजोमिए अहमठिययस्स पंधिदियतिरिखउजोमियस्स दहदुयाए तुळे पयसइयाए तुळे ओगाहजइयाए व
 जट्ठाणवडिये ठियेण तुळे वसमंघरसकासपञ्चवेहि दोहि अभावेहि दोहि दंसणेहि छट्ठाणवडिये, उक्कोसठियएवि एवं वेव
 पवरं दो नाजा दो अभाया दो दमणा, अवइभमणुक्कोयठियएवि एवं वेव, नवरं ठियेण वट्ठाणवडिये तिमि जाया ति-
 यि अभाया तिमि रंमया ! अहमणुगकासगणं भंते ! पंधिदियतिरिखउजोमियाणं पुच्छा गोवमा ! अणंठा पञ्चवा पम-
 त्ता, से केवइणं भंते ! एवं गुणइ !, गोयमा ! अहमणुगकासए पंधिदियतिरिखउजोमिए अहमणुगकासगस्स पंधिदियति
 रिखउजोमिनम्म्य दहदुयाए तुळ पयसइयाए तुळे ओगाहजइयाए वट्ठाणवडिये ठियेण वट्ठाणवडिये कालपमपञ्चवेहि
 तुळे अरममहि वसमंघरसकासपञ्चवेहि तिहि नाणेहि तिहि अभावेहि तिहि दंसणेहि छट्ठाणवडिये, एवं उक्कोसगुणकात-
 एदि, अजइभमणुक्कोमणुगकासएवि एव वव, नवर मट्ठाणे छट्ठाणवडिये, एवं पम वमा दो वंथा पंच रसा अट्ट फासा,
 उट्ठाणविपिरोहयार्थीयं भंन ! पंधिदियतिरिखउजोमियाणं केवइया पञ्चवा पमत्ता !, गोयमा ! अणंठा पञ्चवा पम-

मते ! एवं बुधश्च—जहभगुणकालगानं बेइदियानं अर्पता पञ्चवा पञ्चता !, गोयमा ! जहभगुणकालए बेइदिए जहभगु
 णकालगस्त बेइदियस्त दइदुयाए तुछे पएसदुयाए तुछे ओगाइमदुयाए छट्टाणवठिए ठिईए तिठ्ठाणवठिए कालवअपज्जवे
 हि तुछे अचसेसेहि वभगंघरसफासपज्जवेहि दोहि नाणेहि दोहि अभायेहि अचनसुदसणपज्जवेहि य छट्टाणवठिए, एवं च
 कोसगुणकालएवि, अजहभमपुकोसगुणकालएवि एवं चैव, णवरं सट्टाणे छट्टाणवठिए, एवं पंच वमा दो गंवा पच रसा
 अट्ट फासा माणियवा, जहभाभिणिबोहियनाणीमं मते ! बेइदियानं केवइया पञ्चवा पञ्चता !, गोयमा ! अर्पता पञ्चवा
 पञ्चता, से केणट्ठेणं मते ! एव बुधश्च—जहभाभिणिबोहियनाणीमं बेइदियानं अर्पता पञ्चवा पञ्चता !, गोयमा ! जहभा
 मिणिबोहियणाणी बेइदिए जहभाभिणिबोहियमाभिस्त बेइदियस्त दइदुयाए तुछे पएसदुयाए तुछे ओगाइमदुयाए पठ
 ट्टाणवठिए ठिईए तिठ्ठाणवठिए वभगंघरसफासपज्जवेहि छट्टाणवठिए आभिणिबोहियमाणपज्जवेहि तुछे सुयमाणपज्जवेहि
 छट्टाणवठिए अचनसुदंसणपज्जवेहि छट्टाणवठिए, एवं उकोसाभिणिबोहियणाणीमं, अजहभमपुकोसाभिणिबोहियणाणीमं
 एवं चैव, नवर सट्टाणे छट्टाणवठिए, एव सुवनाणीमं सुयअभाणीमं अचनसुदंसणीमं, णवर जट्ठ पाणा तस्य अभा
 णा नत्थि जस्य अभाणा तस्य पाणा नत्थि, जस्य दंसणं तस्य पाणापि अभाणापि, एवं तेइदियाणवि, चउरिदियाणवि
 एव वेव णवरं चनसुदंसणं अज्जमहिंय (सूत्रं० ११४) जहभोगाइमगानं मते ! पंचिदियतिरिक्खवोमिवाणं केवइया
 पञ्चवा पञ्चता !, गोयमा ! अर्पता पञ्चवा पञ्चता, से केणट्ठेणं मते ! एवं बुधश्च जहभोगाइमगानं पंचिदियतिरिक्खवो
 मियानं अर्पता पञ्चवा पञ्चता !, गोयमा ! जहभोगाइमए पंचिदियतिरिक्खवोमिय जहभोगाइमयस्त पंचिदियतिरि

वस्त्रजोषियस्स दहद्वयाए तुछे पणसट्ठयाए तुछे ओगाहणद्वयाए तुछे ठियेए तिहानवडिये वस्त्रगंधरसकासपज्जेवेहि दोहि
 नाणेहि दोहि अभाणेहि दोहि दंसणेहि छट्ठानवडिये, उक्कोसोगाहणएवि एवं वेव, नवरं तिहि नाणेहि तिहि दंसणेहि छ-
 ट्ठानवडिये, जहा उक्कोसोगाहणए सदा अजहमशुक्कोसोगाहणएवि, नवरं ओगाहणद्वयाए चउट्ठानवडिये ठियेए पठट्ठान
 वडिये, जहमठिय्यानं भंते ! पंचिदियतिरिक्खजोगियाण केवइया पज्जवा पमत्ता !, गोयमा ! अर्बता पज्जवा पमत्ता,
 से केजट्ठेणं भंते ! एवं पुब्बज्जहमठिय्यानं पंचिदियतिरिक्खजोगियाणं अर्बता पज्जवा पमत्ता !, गोयमा ! अहमठियेए
 पंचिदियतिरिक्खजोगिये अहमठियस्स पंचिदियतिरिक्खजोगियस्स दहद्वयाए तुछे पणसट्ठयाए तुछे ओगाहणद्वयाए च
 उट्ठानवडिये ठियेए तुछे वस्त्रगंधरसकासपज्जेवेहि दोहि अभाणेहि दोहि दंसणेहि छट्ठानवडिये, उक्कोसट्ठियेएवि एवं वेव
 जयरं दो नाणा दो अभाणा दो दसणा, अजहमशुक्कोसट्ठियेएवि एवं वेव, नवरं ठियेए चउट्ठानवडिये तिहि नाणा ति
 मि अभाणा तिमि दंसणा ! अहमगुणकालगाण भंते ! पंचिदियतिरिक्खजोगियाणं पुच्छा गोयमा ! अर्बता पज्जवा पम-
 त्ता, से केमट्ठेणं भंते ! एव पुब्बज्ज !, गोयमा ! जहमगुणकाठए पंचिदियतिरिक्खजोगिये जहमगुणकाठमस्स पंचिदियति-
 रिक्खजोगियस्स दहद्वयाए तुछे पणसट्ठयाए तुछे ओगाहणद्वयाए चउट्ठानवडिये ठियेए चउट्ठानवडिये कालममपज्जेवेहि
 तुछे अवसेमेहि वस्त्रगंधरसकासपज्जेवेहि तिहि नाणेहि तिहि अभाणेहि तिहि दंसणेहि छट्ठानवडिये, एवं उक्कोसगुणकाठ-
 एवि, अजहमशुक्कोसगुणकालएवि एवं वेव, नवरं सट्ठाने छट्ठानवडिये, एवं पंच वस्त्रा दो पंचा पंच रत्ता अट्ठ फासा,
 जहमाभिगिबोहियणाणीयं भंते ! पंचिदियतिरिक्खजोगियाणं केवइया पज्जवा पमत्ता !, गोयमा ! अर्बता पज्जवा पम-

मंते ! एवं बुद्धि—जहमगुणकालगणं बेईदियानं अर्पता पञ्चवा पञ्चचा !, गोयमा ! जहमगुणकालए बेईदिए जहमगु
 णकालगस्स बेईदियस्स दवट्ठयाए तुल्ले पयसट्ठयाए तुल्ले ओगाहणट्ठयाए छट्ठाणवट्ठिए ठिईए तिट्ठाणवट्ठिए कसलवअपञ्चवे
 हि तुल्ले अवसेसेहि वमगघरसफासपल्लवेहि दोहि नाणेहि दोहि अमामेहि अचक्खुदसणपल्लवेहि य छट्ठाणवट्ठिए, एवं उ
 क्खोसगुणकालएवि, अजहमगुणक्खोसगुणकालएवि एवं चेव, णवरं सट्ठाणे छट्ठाणवट्ठिए, एवं पंच वमो दो गंधा पंच रसा
 अट्ठ फासा भाणियवा, जहमामिणिवोदियनाणीयं मंते ! बेईदियानं केवइया पञ्चवा पञ्चचा !, गोयमा ! अर्पता पञ्चवा
 पञ्चचा, से केमट्ठेणं मंते ! एव बुद्धि—जहमामिणिवोदियनाणीण बेईदियानं अर्पता पञ्चवा पञ्चचा !, गोयमा ! जहमा
 मिणिवोदियनाणी बेईदिए जहमामिणिवोदियणाप्पिस्स बेईदियस्स दवट्ठयाए तुल्ले पयसट्ठयाए तुल्ले ओगाहणट्ठयाए चउ
 ट्ठाणवट्ठिए ठिईए तिट्ठाणवट्ठिए वमगघरसफासपल्लवेहि छट्ठाणवट्ठिए अमिणिवोदियणाणपञ्चवेहि तुल्ले सुयणाणपल्लवेहि
 छट्ठाणवट्ठिए अचक्खुदसणपञ्चवेहि छट्ठाणवट्ठिए, एवं उक्खोसामिणिवोदियनाणीवि, अजहमगुणक्खोसामिणिवोदियनाणीवि
 एव चेव, नवरं सट्ठाणे छट्ठाणवट्ठिए, एवं सुयनाणीवि सुयअमानीवि अचनसुदसणीवि, णवरं चत्थ पाणा तत्थ अम्रा-
 णा नत्थि जत्थ अमाणा तत्थ पाणा नत्थि, जत्थ दसणं तत्थ पाणावि अम्राणावि, एवं तेइदियाप्पवि, चउरिदियाणवि
 एव चेव णवरं चक्खुदसणं अम्महिंयं (सुत्रं० ११४) जहमोगाहणगणं मंते ! पंचिदियतिरिक्खजोवियानं केवइया
 पल्लवा पञ्चचा !, गोयमा ! अर्पता पञ्चवा पञ्चचा, से केणट्ठेणं मंते ! एवं बुद्धि जहमोगाहणगण पंचिदियतिरिक्खजो
 णियाण अणता पञ्चवा पञ्चचा !, गोयमा ! जहमोगाहणए पंचिदियतिरिक्खजोविए जहमोगाहणयस्स पंचिदियतिरि

विकासद्यानं पुच्छा गोयमा ! अर्णता पञ्जवा पञ्जवा, से केण्डेनं मंत ! एवं पुण्ड जहभमतिजभाणीनं पुढविकाइयानं
 अर्णता पञ्जवा पञ्जवा ? गोयमा ! जहभमतिजभाणी पुढविकाइए जहभमतिजभापिस्स पुढविकाइयस्स दहइयाए तुछे
 पपसइयाए तुछे ओगाइणइयाए षउट्टाणवडिए ठिंए तिह्वाणवडिए वभगंधरसफसपञ्जवेहिं छट्ठाणवडिए मइजभाणपञ्ज
 वेहिं तुछे मुयअभाणपञ्जवेहिं अचररुदंसणपञ्जवेहिं छट्ठाणवडिए, एवं उक्कोसमइअभाणीणि, अजहभमपुक्कोसमइअभाणीवि
 एवं नेण, नवरं सुट्टाणे छट्ठाणवडिए, एवं मुयअभाणीवि अचररुदंसणीवि एवं चैव जाव षणफइकाइमा (सुत्रं ० ११३)
 जहभोगाइणगानं मंते ! वेइंदियाणं पुच्छा गोयमा ! अणता पञ्जवा पञ्जवा, से केण्डेनं मंते ! एवं पुण्ड जहभोगाइण
 गानं वेइंदियाणं अर्णता पञ्जवा पञ्जवा !, गोयमा ! जहभोगाइणए वेइंदिए जहभोगाइणस्स वेइंदियस्स दहइयाए तुछे
 पपमइयाए तुछे ओगाइणइयाए तुछे ठिंए तिह्वाणवडिए वभगंधरसफसपञ्जवेहिं दोहिं नाणहिं दोहिं भभाणेहिं अचररु
 दंसणपञ्जवेहिं य छट्ठाणवडिए, एवं उक्कोसोगाइणएवि, गवरं पाणा णटिय, अजहभमपुक्कोसोगाइणए जहा जहभोगाइणए,
 गवरं सुट्टाणे ओगाइणाए षउट्टाणवडिए, जहभठियए, एवं वेइंदियाणं पुच्छा गोयमा ! अर्णता पञ्जवा पञ्जवा, से केण्डेनं
 मंते ! एवं पुण्ड जहभठियाणं वेइंदियाणं अर्णता पञ्जवा पञ्जवा ?, गोयमा ! जहभठियए वेइंदिए जहभठियस्स वेइंदि
 यम्म दहइयाए तुछे पपमइयाए तुछ ओगाइणइयाए षउट्टाणवडिए ठिंए तुछे वभगंधरसफसपञ्जवेहिं दोहिं भभाणेहिं
 अचररुदंसणपञ्जवेहिं य छट्ठाणवडिए, एवं उक्कोसठियएवि, नवरं दो पाणा अम्मदिया, अजहभमपुक्कोसठियए जहा उक्को-
 सठियए गवरं ठिंए तिह्वाणवडिए । जहभगुणकासगानं वेइंदियाणं पुच्छा गोयमा ! अर्णता पञ्जवा पञ्जवा, से केण्डेनं

गाहणएवि, नवर उकोसोगाहणएवि असुरकुमारे ठिरे चउद्दाणवठिए, एवं जाव यणियकुमारा। (सुत्रं ११२) जहभोगाहणानं
 मंते ! पुढविकाइयाणं केवइया पज्जया पभत्ता !, गोयमा ! अर्जता पज्जया पभत्ता, से केण्णहेणं मंते ! एवं बुधर जहभोगाहणानं
 पुढविकाइयाणं अर्जता पज्जया पभत्ता !, गोयमा ! जहभोगाहणए पुढविकाइए जहभोगाहणस्स पुढविकाइयस्स दवट्ठयाए तुछे
 पएसट्ठयाए तुछे ओगाहणट्ठयाए तुछे ठिरे तिद्दाणवठिए वभगघरसफासपज्जवेहि दोहि अस्मानेहि अचवसुदसणपज्जवेहि य
 छट्ठाणवठिए, एवं उकोसोगाहणएवि, अमरभमपुकोसोगाहणएवि एवं वेव, नवरं सट्ठामे चवट्ठाणवठिए, जहभट्ठियाणं
 पुढविकाइयाण पुच्छा गोयमा ! अर्जता पज्जया पभत्ता, से केण्णहेणं मंते ! एवं बुधर जहभट्ठियाणं पुढविकाइयाणं
 अर्जता पज्जया पभत्ता !, गोयमा ! जहभट्ठिए पुढविकाइए जहभट्ठियस्स पुढविकाइयस्स दवट्ठयाए तुछे पएसट्ठयाए
 तुछे ओगाहणट्ठयाए चउद्दाणवठिए ठिरे वभगघरसफासपज्जवेहि मतिअस्मानं सुवअस्मानं० अचरतुदसणपज्जवेहि
 छट्ठाणवठिए, एवं उकोसट्ठिएवि, अवहभमपुकोसट्ठिएवि एवं वेव, नवर सट्ठामे तिद्दाणवठिए, जहभगुणफलयाणं मंते !
 पुढविकाइयाणं पुच्छा गोयमा ! अर्जता पज्जया पभत्ता, से केण्णहेणं मंते ! एवं बुधर जहभगुणकालयाणं पुढविकाइयाणं
 अर्जता पज्जया पभत्ता, गोयमा ! जहभगुणकालए पुढविकाइए जहभगुणकालगस्स पुढविकाइयस्स दवट्ठयाए तुछे पएस
 ट्ठयाए तुछे ओगाहणट्ठयाए चउद्दाणवठिए ठिरे तिद्दाणवठिए कालवअपज्जवेहि तुछे अवसेसेहि वभगघरसफासपज्जवेहि छट्ठा
 णवठिए दोहि अस्मानेहि अचवसुदसणपज्जवेहि य छट्ठाणवठिए, एवं उकोसगुणकालएवि, अवहभमपुकोसगुणकालएवि एवं
 वेव, नवरं सट्ठामे छट्ठाणवठिए, एय पंच वमा दो गंधा पच रसा अट्ठ फासा मायियसा ! जहभमतिअस्मानिणं मंते ! पुढ

एनवा षटुःत्वानयतितत्समुत्कृष्टस्वितिकृत्वागगाहनावा जघम्बतोऽङ्गुलासङ्गेयमागादारम्बोत्कर्षतः पञ्चानां षटुः
 शतानामवाप्यमानत्वात्, 'अजहङ्गुकोसठिइयनि एवं वेन' इत्यादि, अजघम्बोत्कृष्टस्वितायपि तथा वक्तव्यं यथा
 अयम्बस्वितिसूत्रे उत्कृष्टस्वितिसूत्रे च, नवरमयं विशेषः-अजघम्बस्वितिसूत्रे उत्कृष्टस्वितिसूत्रे च स्वित्वा तुल्यत्वम
 भिहित अत्र तु 'तस्थानेऽपि' दियतावपि षटुःस्थानपसित इति वक्तव्यं, समवाधिकदशवर्षसहस्रेभ्य आरम्बोत्क-
 र्षतः समबो नवयस्त्रिंशत्सागरोपमाणामवाप्यमानत्वात्, जघम्बगुणकालकाविसूत्राणि सुप्रतीतानि, नवरं 'जस्स
 नाणा तस्स अज्जाणा नरिय' इति यस्य ज्ञानानि तत्साज्ञानानि न समवन्तीति, यतः सम्यग्दृष्टेर्ज्ञानानि विध्याद्ये
 रज्ञानानि, सम्यग्दृष्टित्वं च विध्यादृष्टित्वमपि सम्यग्दृष्टित्वोपमर्देन भवति, ततो
 ज्ञानमुद्भावेऽज्ञानामावा एवमनानसद्भावे ज्ञानामावा, तत् उक्तं- 'अहा नाणा तथा अज्जाणाणि माणियवा, नवर
 जम्स अज्जाणा तस्स नाणा न समयन्ति' इति शेष पाठसिद्धः ।

अरभोगाहगार्णं मते ! अमुरकुमारार्णं केवइया पञ्चवा पञ्चचा, गोयसा ! अण्ठा पञ्चवा पञ्चवा, से केण्डेणं मते ! एवं बुद्ध
 अरभोगाहगार्णं अमुरकुमारार्णं अण्ठा पञ्चवा पञ्चचा, गोयसा ! अरभोगाहगार्णं अमुरकुमारे अरभोगाहगार्णं अमुरकुमारस्स
 दहदयाए तुछे पयसदयाए तुछे ओगाहगार्णं तुछे ठिईए चउट्टाणवटिइए वमार्हि छट्टाणवटिइए माभिमिबोहियणाणं सुव
 नाणं ओहिनाणपञ्चवेहि तिहि अभाणेहि तिहि वसणहि च छट्टाणवटिइए, एवं उक्कोसोगाहगार्णपि, एवं अजहम्बमुक्कोसो

नरकेपूत्यथते तस्य तदानीं विमङ्गज्ञान नास्तीति जघन्यावगाहनसाक्षात्त्वानि मजनया द्रष्टव्यानि द्वे त्रीणि वेति,
उत्कृष्टावगाहनसूत्रे स्थित्या हानौ दृष्टौ च द्विस्थानपतितत्व, तद्यथा—असङ्क्षेपमागहीनत्व या सङ्क्षेपमागहीनत्व पा,
तथा असङ्क्षेपमागाधिकत्वं वा सङ्क्षेपमागाधिकत्व या न तु सङ्क्षेपासङ्क्षेपगुणद्विहानी, कस्मादिति चेत्, उप्यते,
उत्कृष्टावगाहना द्वि नैरयिकाः पञ्चधनुःशतप्रमाणाः, ते च सप्तमनरकपृथिव्यां, तत्र अयन्या स्थितिः द्वाविंशतिः
सागरोपमाणि उत्कृष्टा त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि, ततोऽसङ्क्षेपसङ्क्षेपमागहानिष्टदी एव घटेते न त्वसङ्क्षेपसङ्क्षेपगु
णहानिष्टदी, तेषां षोडशवगाहनाना त्रीणि ज्ञानानि त्रीण्यज्ञानानि वा नियमाद्धेतित्वानि, न मजनया, मजनाद्दे
तोः समूर्च्छिमासञ्चिपञ्चेन्द्रियोत्पादस्य तेषामसमवात्, अजघन्योत्कृष्टावगाहनसूत्रे यदवगाहनया चतुःस्थानपतितत्व
तदेवं—अजघन्योत्कृष्टावगाहनो हि सर्वजघन्यामृष्टासङ्क्षेपमागात्परतो मनाक् दृष्टराहुलासङ्क्षेपमागादारभ्य याप
यमृष्टासङ्क्षेपभागन्यूनानि पञ्चधनुःशतानि तावदवसेयः, ततः सामान्यनैरयिकसूत्रे इषाभ्राप्युपपद्यते अवगाहनात्
अतु स्थानपतितता, स्थित्या चतुःस्थानपतितता सुप्रतीता, वद्वर्षसहस्रेभ्य आरम्भोत्कर्षतस्त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणा
मपि तस्यां लभ्यमानत्वात्, जघन्यस्थितिमुत्रे भवगाहनया चतुःस्थानपतितत्व तस्माभवगाहनार्थां जघन्यतोऽमृष्टा
सङ्क्षेपमागादारम्भोत्कर्षतः सप्तानां धनुषामवाप्यमानत्वात्, अत्रापि त्रीण्यज्ञानानि केषांचित्काषाचित्कतया द्रष्ट
व्यानि, समूर्च्छिमासञ्चिपञ्चेन्द्रियेभ्य उत्पन्नानामपर्याप्तावस्थायां विमङ्गस्थानमाधात्, उत्कृष्टस्थितिचिन्तायामवगा-

नवविष्ट, एवं लकोसामिणियोदियनाभीवि, जहन्नमपुच्छोसामिणियोदियनाभीवि एवं चैव, एवरं आमिणियोदियनाभय
 ज्वेहिं सद्धाने छद्धानवविष्ट, एवं सुयनाणी ओदिनाभीवि, नवरं जस्स नाणा तस्स अभाणा नत्थि, जहा नाणा तहा
 अभाणावि माणियहा, नवरं जस्स अभाणा तस्स नाणा न भवति । जहन्नमपुच्छोदसणीणं भते ! नेरइयाणं केवइया पज्जा
 पम्मा ? गोयमा ! अणत्ता पज्जा पम्मा, से केणहेणं भते ! एवं बुबइ जहन्नमपुच्छोदसणीणं नेरइयाणं अणत्ता पज्जा
 पम्मा ? गोयमा ! जहन्नमपुच्छोदसणीणं नेरइए जहन्नमपुच्छोदसणीणस्स नेरइयस्स दवट्ठाए तुल्ले पयसट्ठाए तुल्ले ओगाइए
 ट्ठाए चउट्ठाणवविष्ट रिईए चउट्ठाणवविष्ट वज्जंगघरसफासपज्जेहिं तिहिं नाणेहिं तिहिं अभाणेहिं छद्धानवविष्ट चनसुद
 सणपज्जेहिं तुल्ले अचनसुदसणपज्जेहिं ओदिदंसणपज्जेहिं छद्धानवविष्ट, एवं उकोसचनसुदसणीवि, जवन्नमपुच्छोसच
 नसुदसणीवि एवं चैव, नवरं सद्धाने छद्धानवविष्ट, एवं अचनसुदसणीवि ओदिदसणीवि । (सुत्रं १११)

‘जहन्नोगाहणाण भते !’ इत्यादि, सुगम नवरं ‘रिईए चउट्ठाणवविष्ट’ इति जघन्यावगाहनो हि दशवर्षसहस्राणि
 स्थितिकोऽपि भवति रत्नप्रभायां उत्कृष्टस्थितिकोऽपि सप्तमनरकपृथिव्यां, तत उपपद्यते स्थित्या चतुःस्थानपतितता,
 ‘तिहिं नाणेहिं तिहिं अभाणेहिं’ति इह यदा गर्मन्युत्क्रान्तिकसञ्चिपञ्चेन्द्रियो नरकेपूतपद्यते तदा स नारकायुःसंबेदन
 प्रथमसमय एव पूर्वयहीतौदारिकशरीरपरिष्ठाट करोति तस्मिन्नेव समये सम्बन्धहेतूनि ज्ञानानि मिथ्यादृष्टीण्यज्ञा
 नानि समुत्पद्यन्ते, ततोऽविमोहेण विमोहेण वा गत्वा वैक्रियशरीरसथात करोति, यच्छु संमृच्छिमासञ्चिपञ्चेन्द्रियो

मंते ! नेरइयाणं केवइया पज्जवा पभत्ता !, गोयमा ! अणंता पज्जवा पभत्ता, से केणट्ठेमं मंते ! एवं बुद्धइ जइअठिइयाणं
 नेरइयाणं अणता पज्जवा पभत्ता !, गोयमा ! जइअठिइए नेरइए जइअठिइयस्स नेरइयस्स दवट्ठयाए तुल्ले पयसट्ठयाए तुल्ल
 ओगाइणट्ठयाए चउट्ठाणवट्ठिए ठिंए तुल्ले वमंगघरसफासपज्जवेहिं तिहिं नाभेहिं तिहिं अभाभेहिं तिहिं वंसणेहिं तिहिं छट्ठाणव
 ट्ठिए एवं उक्कोसठिइएवि, अजइअमणुक्कोसठिइएवि, नवरं सट्ठाणे चउट्ठाणवट्ठिए । जइअगुणकालगाणं मंते ! नेरइयाणं
 केवइया पज्जवा पभत्ता !, गोयमा ! अणंता पज्जवा पभत्ता, से केणट्ठेमं मंते ! एवं बुद्धइ—जइअगुणकालगाणं नेरइयाणं
 अणंता पज्जवा पभत्ता !, गोयमा ! जइअगुणकालए नेरइए जइअगुणकालगस्स नेरइयस्स दवट्ठयाए तुल्ले पयसट्ठयाए तुल्ले
 ओगाइणट्ठयाए चउट्ठाणवट्ठिए ठिंए चउट्ठाणवट्ठिए कालवअपज्जवेहिं तुल्ले अचसेसेहिं वमंगघरसफासपज्जवेहिं तिहिं नाभेहिं
 तिहिं अभाभेहिं तिहिं वंसणेहिं छट्ठाणवट्ठिए, से एएणट्ठेणं गोयमा ! एवं बुद्धइ जइअगुणकालगाणं नेरइयाणं अणंता पज्जवा
 पभत्ता, एवं उक्कोसगुणकालएवि, अजइअमणुक्कोसगुणकालएवि एवं चेव, नवरं कालवअपज्जवेहिं छट्ठाणवट्ठिए, एवं अण
 सेसा चचारि वमंता दो गंधा पंध रसा अट्ठ फासा मायियत्ता । जइअमणिबोहियनाणीणं मंते ! नेरइयाणं केवइया पज्जवा
 पभत्ता !, गोयमा ! जइअमणिबोहियनाणीणं नेरइयाणं अणंता पज्जवा पभत्ता, से केणट्ठेण मंते ! एवं बुद्धइ जइअमि
 णिबोहियनाणीणं नेरइयाणं अणंता पज्जवा पभत्ता !, गोयमा ! जइअमणिबोहियनाणी नेरइए जइअमणिबोहियस्स
 नागिस्स नेरइयस्स दवट्ठयाए तुल्ले पयसट्ठयाए तुल्ले ओगाइणट्ठयाए चउट्ठाणवट्ठिए ठिंए चउट्ठाणवट्ठिए वमंगघरसफास
 पज्जवेहिं छट्ठाणवट्ठिए आभिणिबोहियनाणपज्जवेहिं तुल्ले सुयनाण० ओहिनाणपज्जवेहिं छट्ठाणवट्ठिए तिहिं वंसणेहिं छट्ठा

ठिरेण षडङ्गानवटिण वधर्गधरसफासपञ्चवेहि तिहि नाणेहि तिहि अभाणेहि तिहि दंसनेहि छट्ठावणटिण, उक्कोसोगाहण
 भाणं भंते ! नेरइयाणं केवइया पक्खवा पक्खता !, गोयमा ! अणंता पक्खवा पक्खता, से केणट्ठेणं मंते ! एवं पुब्बइ उक्कोसो-
 गाहणयाणं नेरइयाणं अणंता पक्खवा पक्खता !, गोयमा ! उक्कोसोगाहणए नेरइए उक्कोसोगाहणस्स नेरइयस्स दवट्ठयाए
 तुल्ले पयसट्ठयाए तुल्ले ओगाहणट्ठयाए तुल्ले, ठिरेण सिय हीणे सिय तुल्ले सिय अणमहिण, जइ हीणे असंसिखज्जमागहीणे ना
 संसिखज्जमागहीणे वा अइ अणमहिण असंसिखज्जमागअणमहिण वा संसिखज्जमागअणमहिण वा, वधर्गधरसफासपञ्चवेहि
 तिहि नाणेहि तिहि अभाणेहि तिहि दंसनेहि छट्ठाणवटिण, अजइअमणुक्कोसोगाहणायं नेरइयाणं केवइया पक्खवा पक्खता !,
 गोयमा !, अणंता पक्खवा पक्खता, से केणट्ठेणं मंते ! एवं पुब्बइ अजइअमणुक्कोसोगाहणायं अणंता पक्खवा पक्खता !, गो-
 यमा ! अजइअमणुक्कोसोगाहणए नेरइए अजइअमणुक्कोसोगाहणस्स नेरइयस्स दवट्ठयाए तुल्ले पयसट्ठयाए तुल्ले ओगाहणट्ठ-
 याए सिय हीणे सिय तुल्ले सिय अणमहिण जइ हीणे असंसिखज्जमागहीणे वा संसिखज्जमागहीणे वा संसिखज्जमागहीणे वा
 असंसिखज्जमागहीणे वा अइ अणमहिण असंसिखज्जमागअणमहिण वा संसिखज्जमागअणमहिण वा संसिखज्जमागअणमहिण वा
 असंसिखज्जमागअणमहिण वा, ठिरेण सिय हीणे सिय तुल्ले सिय अणमहिण, जइ हीणे असंसिखज्जमागहीणे वा संसिखज्जमाग
 हीणे वा संसिखज्जमागहीणे वा असंसिखज्जमागअणमहिण वा अइ अणमहिण असंसिखज्जमागअणमहिण वा संसिखज्जमागअणमहिण वा
 संसिखज्जमागअणमहिण वा असंसिखज्जमागअणमहिण वा, वधर्गधरसफासपञ्चवेहि तिहि नाणेहि तिहि अभाणेहि तिहि दंसनेहि
 छट्ठाणवटिण, से एणट्ठेणं गोयमा ! एवं पुब्बइ अजइअमणुक्कोसोगाहणायं अणंता पक्खवा पक्खता ! अइअमणुक्कोसोगाहणायं

अन्तर्मुहूर्त्तार्चिक(च)नियतपरिमाणया सक्रमया गुणितं द्वार्षित्यर्पसहस्रप्रमाणं भवति तेनान्तर्मुहूर्त्तार्चिप्रमाणस्थितिकः परिपूर्णद्वार्षित्यर्पसहस्रस्थितिकापेक्षया सङ्ख्येयगुणहीनः तदपेक्षया तु परिपूर्णद्वार्षित्यर्पसहस्रस्थितिकः सङ्ख्येयगुणाम्यधिकः, एवमप्युक्त्यापिकादीनामपि चतुरिन्द्रियपर्यासानां स्वलोत्कृष्टस्थित्यनुसारेण स्थित्या त्रिस्थानपतितत्वं माधनीयम् । तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणां मनुष्याणां च चतुःस्थानपतितत्वं, तेषां ह्युत्कर्षतस्मीणि पल्योपमानि स्थितिः, पल्योपम चासङ्ख्येयर्पसहस्रप्रमाणमतोऽसङ्ख्येयगुणद्विहान्योरपि समवादुपपद्यते चतुःस्थानपतितत्वं, एवमन्यतराणां नपि, तेषां जघन्यतो दशवर्षसहस्रस्थितिकत्वादुत्कर्षतः पल्योपमस्थितिः (तेः), ज्योतिष्कवैमानिकानां पुन स्थित्या त्रिस्थानपतितत्वं, यतो ज्योतिष्काणां जघन्यमायुः पल्योपमाष्टमागः उत्कृष्टवर्षलब्धाधिकपल्योपम, वैमानिकानां जघन्यं पल्योपम उत्कृष्टवर्षस्त्रिंशत्सागरोपमाणि, दशकोटीकोटीसङ्ख्येयपल्योपमप्रमाणं च सागरोपममत स्तेषामप्यसङ्ख्येयगुणद्विहान्यसमवात् स्थितितस्त्रिस्थानपतिता, शेषसूत्रभाषणा तु सुगमत्वात् स्वभायनीयाः ॥ तदेव सामान्यतो नैरधिकदीनां प्रत्येक पर्यायानन्त प्रतिपादित, इदानीं जघन्याधवगाहनाद्यधिकृत्य तेषामेव प्रत्येक पर्यायाग्र प्रतिपिपादयिपुराह—

जहमोगाहणगणं मते ! नेरइयाणं केषइया पल्लवा पमचा ? गोयमा ! अणंठा पल्लवा पमचा, से केण्डुणं मते ! एव दुयइ ? गोयमा ! जहमोगाहणए नेरइए जहमोगाहणस्स नेरइयस्स दहइयाए तुळे पयसइयाए तुळे ओगाहणइयाए तुळे

ठियेण षडङ्गणवरिण्ण वज्जगंपरसफासपज्जवेहिं तिहिं नाणेहिं तिहिं अभायेहिं तिहिं दंसवेहिं छट्ठाणवरिण्ण, उक्कोसोगाहण
 भाणं भंते ! नेरइयानं केवइया पज्जवा पक्कवा !, गोयमा ! अणंता पज्जवा पक्कवा, से केणट्ठेणं भंते ! एवं पुणइ उक्कोसो
 माहणयानं नेरइयानं अणंता पज्जवा पक्कवा !, गोयमा ! उक्कोसोमाहणए नेरइए उक्कोसोगाहणस्स नेरइयस्स दइइयाए
 तुछे पएसट्ठयाए तुछे ओगाहणट्ठयाए तुछे, ठियेण सिय हीणे सिय अग्गमहिण्ण, अइ हीणे असंखिज्जमागहीणे वा
 संखिज्जमागहीणे वा अइ अग्गमहिण्ण असंखिज्जमागअग्गमहिण्ण वा संखिज्जमागअग्गमहिण्ण वा, वज्जगंपरसफासपज्जवेहिं
 तिहिं नाणेहिं तिहिं अभायेहिं तिहिं दंसवेहिं छट्ठाणवरिण्ण, अजइअमणुक्कोसोगाहणं नेरइयाणं केवइया पज्जवा पक्कवा !,
 गोयमा !, अणंता पज्जवा पक्कवा, से केणट्ठेणं भंते ! एवं पुणइ अजइअमणुक्कोसोगाहणं अणंता पज्जवा पक्कवा !, गो-
 यमा ! अजइअमणुक्कोसोगाहणए नेरइए अजइअमणुक्कोसोगाहणस्स नेरइयस्स दइइयाए तुछे पएसट्ठयाए तुछे ओगाहणट्ठ-
 याए सिय हीणे सिय तुछे सिय अग्गमहिण्ण अइ हीणे असंखिज्जमागहीणे वा संखिज्जमागहीणे वा संखिज्जगुणहीणे वा
 असंखिज्जगुणहीणे वा अइ अग्गमहिण्ण असंखिज्जमागअग्गमहिण्ण वा संखिज्जमागअग्गमहिण्ण वा संखिज्जगुणअग्गमहिण्ण वा
 असंखिज्जगुणअग्गमहिण्ण वा, ठियेण सिय हीणे सिय तुछे सिय अग्गमहिण्ण, अइ हीणे असंखिज्जमागहीणे वा संखिज्जमाग
 हीणे वा संखिज्जगुणहीणे वा असंखिज्जगुणअग्गमहिण्ण वा अइ अग्गमहिण्ण असंखिज्जमागअग्गमहिण्ण वा संखिज्जमागअग्गमहिण्ण वा
 संखिज्जगुणअग्गमहिण्ण वा असंखिज्जगुणअग्गमहिण्ण वा, वज्जगंपरसफासपज्जवेहिं तिहिं नाणेहिं तिहिं अभायेहिं तिहिं दंसवेहिं
 छट्ठाणवरिण्ण, से एएणट्ठेणं गोयमा ! एवं पुणइ अजइअमणुक्कोसोगाहणं नेरइयानं अणंता पज्जवा पक्कवा ! अइअट्ठियानं

पद्मपा, से केण्डेण भंते ! एव बुधइ-वेइदियाने अणता पज्जवा पभत्ता !, गोयमा ! वेइदिए वेइदियस्स दवट्टयाए तुछे पएसद्वयाए तुछे ओगाइणद्वयाए सिय हीणे सिय अम्मदिए, जइ हीणे असंखिज्जमागहीणे वा सखिज्जमागहीणे वा सखिज्जगुणहीणे वा असंखिज्जमागअम्मदिए वा संखिज्जमागअम्मदिए वा संखिज्जगुणमम्मदिए वा असंखिज्जगुणमम्मदिए वा, ठिंए विट्ठाणवट्ठिए, वभगंधरसफासआ-मिणिबोदियनामसुयनामइअभाणसुयअभाणअचक्खुदंसणपज्जवेहि य छट्ठाणवट्ठिए, एवं तेइदियायि, एवं चउरिदियावि नवरं दो वंसमा चक्खुदंसण अचक्खुदंसणं (सू० १०७) पंचिदियविरियखन्धोणियाण पज्जवा जइ नेरइयाणं तइ माणि यइ (सू० १०८) मजुस्सारं भंते ! केवइया पज्जवा पभत्ता !, गोयमा ! अणता पज्जवा पभत्ता, से केमट्ठेणं भंते ! एवं बुधइ-मजुस्साण अणता पज्जवा पभत्ता !, गोयमा ! मजुसे मजुसस्स दवट्टयाए तुछे पएसद्वयाए तुछे ओगाइणद्वयाए चउट्ठाणवट्ठिए ठिंए चउट्ठाणवट्ठिए वभगंधरसफासआमिणिबोदियनामसुयनामओहिनामणपज्जवानाणकेवलनामपअ वेहि तुछे तिहि दसणेहि छट्ठाणवट्ठिए केवलदसणपज्जवेहि तुछे (सू० १०९) वाणमंतरा ओगाइणद्वयाए ठिंए चउट्ठाणवट्ठिया वण्णार्हिहि छट्ठाणवट्ठिया जोइसिया वेमाजियायि एवं केव नवर ठिंए विट्ठाणवट्ठिया (सू० ११०)

‘असुरकुमाराण भंते ! केवइया पज्जवा पभत्ता ?’ इत्यादि, उक्त एवार्थः प्रायः सर्वेष्वप्यसुरकुमारादिषु, ततः सकलमपि चतुर्विंशतिदण्डकसूत्र प्राग्वद् भावनीय, यस्तु विधेयः स उपदर्श्यते, तत्र यत्पृथिवीकायिकादीनामवगा

इनाया अङ्गुलासङ्केयमागप्रमाणाया अपि चतुःस्थानपतितत्वं तदङ्गुलासङ्केयमागप्रमाणस्यासङ्केयमेदमिद्वत्त्वाद्द
 सेयं, त्वित्वा हीनतममभ्यधिकत्वं च त्रिस्थानपतितं न चतुःस्थानपतितं, असङ्केयगुणद्विद्वान्योरसमत्वात्, कथं तयो
 रसमम् इति चेत्, उच्यते, इह पृथिव्यादीना सर्वजघन्यमायुः क्षुण्ठकमयग्रहणं, क्षुण्ठकमयग्रहणस्य च परिमाणमा
 यल्लिकानां द्वे द्रुते पदपञ्चाशदधिके, मुद्गर्षे च द्विपटिकाप्रमाणे सर्वसङ्ख्या क्षुण्ठकमयग्रहणानां पञ्चपट्टिः सहस्राणि पञ्च
 शतानि पदत्रिंशदधिकानि ६५५३६, उक्तं च—“दोन्नि सयाइ नियमा छप्पन्नाइ पमाणजो इति । आवल्लियपमा-
 णेण सुद्धागमवगगहणमेयं ॥ १ ॥ पञ्चद्विसहस्साइ पचेय सयाइं सह य छत्तीसा । सुद्धागमवगगहणं भवति पते सुद्ध
 चेण ॥ २ ॥” पृथिव्यादीना च स्थितिरुत्कर्षतोऽपि सहोपयर्षप्रमाणा ततो नासङ्केयगुणद्विद्वान्योः समम्, क्षेप
 द्विद्वानिन्निष्क्रमायना त्वेयं—एकस्य किञ्च पृथिवीकायस्य स्थितिः परिपूर्णानि द्वाविंशतियर्षसहस्राणि अपरस्य सान्येय
 समयन्यूनानि ततः समयन्यूनद्वाविंशतियर्षसहस्रस्थितिकः परिपूर्णद्वाविंशतियर्षसहस्रस्थितिकापेक्षयाऽसङ्केयमाग
 हीनः तदपेक्षया त्वित्तरोऽसङ्केयमागाधिकः, तथैकस्य परिपूर्णानि द्वाविंशतियर्षसहस्राणि स्थितिरपरस्य सान्येयान्त
 मुद्गर्षोदिनोनानि, अन्तर्मुद्गर्षोदिक(घ) द्वाविंशतियर्षसहस्राणां सङ्केयतमो मागः, ततोऽन्तर्मुद्गर्षोदिन्यूनद्वाविंशतियर्ष
 सहस्रस्थितिकः परिपूर्णद्वाविंशतियर्षसहस्रस्थितिकापेक्षया सङ्केयमागहीनः तदपेक्षया परिपूर्णद्वाविंशतियर्षसहस्र-
 स्थितिकः सङ्केयमागाम्यधिकः, तथैकस्य द्वाविंशतियर्षसहस्राणि स्थितिरपरस्यान्तर्मुद्गर्षे मासो वर्षे वर्षसहस्र मा,

पञ्चत्वा, से केण्ड्रेण मते ! एव बुधद-वेद्विद्याण अणता पञ्चत्वा पञ्चत्वा !, गोयमा ! वेद्विद्या वेद्विद्यास्त दद्विद्याए तुछे
 पपसद्विद्याए तुछे ओगाद्विद्याए सिय हीने सिय तुछे सिय अम्महिद्या, च्च हीने असंखिज्जमागहीणे पा
 संखिज्जमागहीणे वा सखिज्जमागहीणे वा असंखिज्जमागहीणे वा, अह अम्महिद्या असंखिज्जमागअम्महिद्या पा संखि
 ज्जमागअम्महिद्या वा सखिज्जमागअम्महिद्या वा असंखिज्जमागअम्महिद्या वा, ठिरेण विद्याणवद्विद्या, वध्मगधरसफ़समा-
 मिणिबोद्विद्याणसुयनाणमइअभाणसुयअभाणअचवसुदंसणपञ्चवेदि य छद्वाणवद्विद्या, एवं वेद्विद्यायि, एवं चउरिद्विद्यावि
 नवर दो दंसणा चवसुदंसणं अचवसुदंसणं (मू० १०७) पध्विद्विद्याविरिखन्नोणियाण पञ्चत्वा च्चत्वा नेरइयाणं तद्वा माणि
 यद्वा (सू० १०८) मणुस्साणं मते ! केवइया पञ्चत्वा पञ्चत्वा !, गोयमा ! अणता पञ्चत्वा पञ्चत्वा, से केण्ड्रेण मते ! एवं
 बुधद-मणुस्साण अणता पञ्चत्वा पञ्चत्वा !, गोयमा ! मणुसे मणुसस्त दद्विद्याए तुछे पपसद्विद्याए तुछे ओगाद्विद्याए
 चउद्वाणवद्विद्या ठिरेण चउद्वाणवद्विद्या वध्मगधरसफ़सआमिणिबोद्विद्याणसुयनाणओहिनामणपञ्चवनाणकेवत्तनाणपञ्च
 वेदि तुछे विदि दसप्पेदि छद्वाणवद्विद्या केवत्तदसणपञ्चवेदि तुछे (सू० १०९) वाणमतत्ता ओगाद्विद्याए ठिरेण चउद्वाणव
 दिद्या वण्णार्हदि छद्वाणवद्विद्या जोइसिया वेमाणिमायि एवं च्चत्वा नवरं ठिरेण विद्याणवद्विद्या (मू० ११०)

'असुरकुमाराण मते ! केवइया पञ्चत्वा पञ्चत्वा ?' इत्यादि, उक्त एवार्थः प्रायः सर्वेप्यसुरकुमारादिषु, ततः
 सकलमपि चतुर्विंशतिदण्डकसूत्र प्राग्वद् भावनीय, यस्तु विशेषः स उपदर्श्यते, तत्र यत्पृथिवीकायिकादीनामभगा

अग्निहिए असंखिजइभागअग्निहिए वा संखिजइभागअग्निहिए वा वनेहिं गंचेहिं रसेहिं फासेहिं
 मइअभाजपजवेहिं सुवअभाजपजवेहिं अचरसुदंसजपजवेहिं छद्वाणवडिए ॥ वाउकाइयाणं भंते ! केवइया पजवा ? गोयमा ! अर्जता पजवा पमत्ता ?
 काइए आउकाइयस्स दइइयाए तुछे पएसइयाए तुछे ओगाइणइयाए चउद्वाणवडिए ठिंए विद्वाणवडिए वमगंघरसफास
 मइअभाजमुअभाणअचरसुदंसजपजवेहिं छद्वाणवडिए ॥ तेउकाइयाणं पुच्छा गोयमा ! अर्जता पजवा पमत्ता, से
 केमट्ठेणं भंते ! एव नुबर—तेउकाइयाण अर्जता पजवा पमत्ता ? गोयमा ! तेउकाइए तेउकाइयस्स दइइयाए तुछे पए
 सुइयाए तुछ ओगाइणइयाए चउद्वाणवडिए, ठिंए विद्वाणवडिए, वमगंघरसफासमइअभाजमुअभाजअचरसुदंसजप
 जवेहिं च छद्वाणवडिए ॥ वाउकाइयाण पुच्छा गोयमा ! वाउकाइयाणं अर्जता पजवा पमत्ता, से केमट्ठेणं भंते ! एवं
 नुबर—वाउकाइयाण अर्जता पजवा पमत्ता ? गोयमा ! वाउकाइए वाउकाइयस्स दइइयाए तुछे पएसइयाए तुछे
 ओगाइणइयाए चउद्वाणवडिए ठिंए विद्वाणवडिए वमगंघरसफासमइअभाजमुअभाजअचरसुदंसजपजवेहिं छद्वाणव
 डिए ॥ वगस्मइकाइयाणं पुच्छा गोयमा ! अर्जता पजवा पमत्ता, से केमट्ठेणं भंते ! एवं नुबर—वणस्सइकाइयाणं
 अर्जता पजवा पमत्ता ? गोयमा ! वणस्सइकाइए वणस्सइकाइयस्स दइइयाए तुछे पएसइयाए तुछे ओगाइणइयाए चउ
 द्वाणवडिए ठिंए विद्वाणवडिए वमगंघरसफासमइअभाजमुअभाजअचरसुदंसजपजवेहिं च छद्वाणवडिए, से एय्यट्ठेणं
 गोयमा ! एवं नुबर—वणस्सइकाइयाणं अर्जता पजवा पमत्ता ॥ (सु० १०६) वेइदियाणं पुच्छा गोयमा ! अर्जता पजवा

असुरकुमाराने भते ! केवढ्या पक्षवा पक्षता !, गोयमा ! अर्जता पक्षवा पक्षता, से केवढेने भते ! एवं पुचद-असुरकु-
 माराने अर्जता पक्षवा पक्षता !, गोयमा ! असुरकुमारे असुरकुमारस्त ददुवाय तुछे पयसदुवाय तुछे ओमाहमदुवाय
 चउद्वानवधिप ठिरेण चउद्वानवधिप कालवन्नपक्षवेहि छद्वानवधिप एवं नीलवन्नपक्षवेहि ओदियन्नपक्षवेहि हालिदवन्न-
 पक्षवेहि सुफिहवन्नपक्षवेहि सुभिगंधपक्षवेहि दुभिगंधपक्षवेहि तिसरसपक्षवेहि कइपरसपक्षवेहि कसापरसपक्षवेहि
 अंपिलरसपक्षवेहि मरुरसपक्षवेहि कसखदफासपक्षवेहि मउपफासपक्षवेहि गरुपफासपक्षवेहि लहुपफासपक्षवेहि सीय
 फासपक्षवेहि उसिणफासपक्षवेहि निदफासपक्षवेहि तुवखफासपक्षवेहि आमिनिरोहियणपक्षवेहि दुबनापक्षवेहि
 ओदिनापक्षवेहि मइअभापक्षवेहि सुयअभापक्षवेहि विभंगनापक्षवेहि चयसुदंसपक्षवेहि अचवसुदंसपक्षवेहि
 ओहिदसपक्षवेहि छद्वानवधिप, से एएनदेने गोयमा ! एवं पुचद-असुरकुमाराने अर्जता पक्षवा पक्षता एवं अहा नेरइया,
 जहा असुरकुमारा तथा नागकुमारादि जाव यमियकुमारा (दु० १०५) ॥ पुढविकाइयाण भते ! केवढ्या पक्षवा पक्षता !,
 गोयमा ! अर्जता पक्षवा पक्षता, से केवढेने भते ! एवं पुचद पुढविकाइयाण अर्जता पक्षवा पक्षता !, गोयमा ! पुढविकाइए
 पुढविकाइयस्त ददुवाय तुछे पयसदुवाय तुछे ओमाहमदुवाय सिय हीने सिय तुछे सिय अम्मदिए, जइ हीने असंरि
 ज्जाइमागहीने वा सखिज्जाइमागहीने वा सखिज्जाइगुणहीने वा असखिज्जाइगुणहीने वा, अइ अम्मदिए असखिज्जाइमाग
 अम्मदिए वा सखिज्जाइमागअम्मदिए वा सखिज्जाइगुणअम्मदिए वा असखिज्जाइगुणअम्मदिए वा, ठिरेण तिद्वानवधिप
 सिय हीने सिय तुछे सिय अम्मदिए, जइ हीने असखिज्जाइमागहीने वा सखिज्जाइमागहीने वा संरिज्जाइगुणहीने वा अइ

अग्निहिए अस्तिज्जमागअग्निहिए वा संखिज्जमागअग्निहिए वा वप्पेहिं गप्पेहिं रप्पेहिं फप्पेहिं
 मइअग्निहिए गुयअग्निहिए अचक्खसुदंसणपज्जेहिं छट्ठाणवडिए ॥ आउकाइयाणं भंते ! केवइया पज्जा पज्जा !,
 गोयमा ! अर्णता पज्जा पज्जा, से केणट्ठेणं भंते ! एवं बुद्ध आउकाइयाणं अर्णता पज्जा पज्जा !, गोयमा ! आउ
 काइए वाउक्खइयस्स दब्बइयाए तुळे पएसइयाए तुळे ओगाइणइयाए चउट्ठाणवडिए ठिंए विट्ठाणवडिए वमगंधरसक्खस-
 मइअग्निहिए अग्निहिए अचक्खसुदंसणपज्जेहिं छट्ठाणवडिए ॥ वेउकाइयाणं पुच्छा गोयमा ! अर्णता पज्जा पज्जा, से
 केणट्ठेणं भंते ! एवं बुद्ध—वेउकाइयाणं अर्णता पज्जा पज्जा !, गोयमा ! वेउकाइए वेउकाइयस्स दब्बइयाए तुळे पए
 मुइयाए तुळे ओगाइणइयाए चउट्ठाणवडिए, ठिंए विट्ठाणवडिए, वमगंधरसक्खसमइअग्निहिए अचक्खसुदंसणप-
 ज्जेहिं य छट्ठाणवडिए ॥ वाउकाइयाणं पुच्छा गोयमा ! वाउकाइयाणं अर्णता पज्जा पज्जा, से केणट्ठेणं भंते ! एवं
 बुद्ध—वाउकाइयाणं अर्णता पज्जा पज्जा !, गोयमा ! वाउकाइए वाउकाइयस्स दब्बइयाए तुळे पएसइयाए तुळे
 ओगाइणइयाए चउट्ठाणवडिए ठिंए विट्ठाणवडिए वमगंधरसक्खसमइअग्निहिए अचक्खसुदंसणपज्जेहिं छट्ठाणव-
 डिए ॥ वणस्सइकाइयाणं पुच्छा गोयमा ! अर्णता पज्जा पज्जा, से केणट्ठेणं भंते ! एवं बुद्ध—वणस्सइकाइयाणं
 अर्णता पज्जा पज्जा !, गोयमा ! वणस्सइकाइए वणस्सइकाइयस्स दब्बइयाए तुळे पएसइयाए तुळे ओगाइणइयाए चउ
 ट्ठाणवडिए ठिंए विट्ठाणवडिए वमगंधरसक्खसमइअग्निहिए अचक्खसुदंसणपज्जेहिं य छट्ठाणवडिए, से एएवट्ठेणं
 गोयमा ' एवं बुद्ध—वणस्सइकाइयाणं अर्णता पज्जा पज्जा ॥ (मू० १८६) वेइदियाणं पुच्छा गोयमा ! अर्णता पज्जा

सहस्रं च सङ्क्षेपतमो भाग इति नवसहस्रप्रमाणकृष्णवर्णपर्यायनारकापेक्षया सङ्क्षेपभाग-
हीन तदपेक्षया त्वितर सङ्क्षेपमागाधिकः, तथैकस्य नारकस्य कृष्णवर्णपर्यायपरिमाणं सहस्रं अपरस्य दश
सहस्राणि, तत्र सहस्रं दशकेनोत्कृष्टसङ्घातकल्पेन गुणितं दशसहस्रसङ्घातं भवति इति सहस्रसद्वक्तृव्याप्यर्णप-
र्यायो नारको दशसहस्रसङ्घातकृष्णवर्णपर्यायनारकापेक्षया सङ्क्षेपगुणहीनः तदपेक्षया परिपूर्णकृष्णवर्णपर्यायः सङ्क्षे-
पगुणाम्यधिकः, तथैकस्य किल नारकस्य कृष्णवर्णपर्यायाग्रं द्वे शते परस्य परिपूर्णानि दश सहस्राणि, द्वे च शते
असङ्क्षेपलोकाकाशप्रदेशपरिमाणप्रकल्पितेन पञ्चाशत्परिमाणेन गुणिते दश सहस्राणि जायन्ते, ततो
द्विशतपरिमाणकृष्णवर्णपर्यायो नारकः परिपूर्णकृष्णवर्णपर्यायनारकापेक्षयाऽसङ्क्षेपगुणहीनः तदपेक्षया त्वितरोऽस-
ङ्क्षेपगुणाम्यधिकः, तथैकस्य किल नारकस्य कृष्णवर्णपर्यायपरिमाणं शतमपरस्य दश सहस्राणि शते च सर्वजीयानन्त-
परिमाणपरिकल्पितेन (शत) गुणकारेण गुणिते जायन्ते दश सहस्राणि, ततः शतपरिमाणकृष्णवर्णपर्यायो नारकः परि-
पूर्णकृष्णवर्णपर्यायनारकापेक्षया अनन्तगुणहीनः इतरस्तु तदपेक्षयाऽनन्तगुणाम्यधिकः, यथा कृष्णवर्णपर्यायानधिकृत्य
हानौ दृष्टौ च पट्टस्थानपतितत्वमुक्तमेव श्लेषवर्णगंधरसस्पर्शैरपि प्रत्येक पट्टस्थानपतितत्व मायनीयः । तदेवं पुद्गल-
विपाकिनामकर्मादयजनितजीवौद्यिकमावाधयेण पट्टस्थानपतितत्वमुपदर्शितं, इदानीं जीवविपाकिज्ञानावर्णीया
दिकर्मक्षयोपपन्नमावाधयेण तदुपदर्शयति—‘आभिनिषोद्धियणाणपञ्चवेहि’ इत्यादि, पूर्ववत् प्रत्येकमाभिनिषोधि

कारितुं पदस्थानपतितत्वं भावनीय, इह द्रव्यतत्त्वस्यत्व वदता समुच्छिद्यमसर्वप्रमेदनिर्मेदजीवं मयूराण्डकरसवदनभि-
 न्यकदेवकालक्रम प्रत्यवबद्धविशेषमेदपरिणतेर्योग्यं द्रव्यमित्यागेदित, अवगाहनया चतुःस्थानपतितत्वमपि वदता क्षेत्र
 तः सङ्कोचविकोचधर्म्मा आत्मा न तु द्रव्यप्रदेशसङ्ख्याया इति दर्शित, उक्त चैतदन्वयापि—“विकसनसङ्कोचनयोनं
 स्तो द्रव्यप्रदेशसङ्ख्यायाः । दृष्टिशासी स्व क्षेत्रतस्तु तावात्मनस्वस्मात् ॥ १ ॥” स्थित्या चतुःस्थानपतितत्व वदताऽऽ-
 युः कर्मस्थितिनिर्बन्धकानामप्यवसायस्थानानामुत्कर्षपृच्छिचिरपदर्शिता, अन्यया स्थित्या चतुःस्थानपतितत्वायो-
 गात्, चायु कर्म चोपलक्षणतेन सर्वकर्मस्थितिनिर्बन्धेऽप्यवसायेपूतृर्पापकर्षपृच्छिचिरवसातम्या, कृष्णादिपर्यायैः पद-
 स्थानपतितत्वमुपदर्शयता एकस्यापि नारकस्य पर्याया अनन्ताः किं पुनः सर्वेषां नारकाणामिति दर्शित, अत्र नार
 काणां पर्यायानन्त्य शृष्टेन भगवता तदेव पर्यायानन्त्य पक्षस्य न त्यज्यत् तत किमर्थं द्रव्यक्षेत्रकालभावाभिधान
 मिति ? , तदयुक्त, अभिप्रायापरिज्ञानात्, इह न सर्वेषां सर्वे स्वपर्यायाः समसङ्ख्याः किं तु पदस्थानपतिताः, एत
 यान्तरमेव दर्शित, तत्र पदस्थानपतितत्व परिणामित्यन्तरेण न भवति, तत्र परिणामित्व ययोक्तव्यस्य द्रव्य
 स्येति द्रव्यतत्त्वत्वमभिहितं, तथा न कृष्णादिपर्यायैरेव पर्यायवान् जीवः किं तु सत्तत्क्षेत्रसङ्कोचविकोचधर्मत
 याऽपि तथा तच्च द्रव्यपसायस्थानयुक्तयाऽपीति ख्यापनार्थं क्षेत्रकालाभ्यां चतुःस्थानपतितत्वमुक्तमिति कृत प्रस
 न्नेन । तदेवमयसित नैरयिकाणा पर्यायानन्त्य, इदानीममुक्तुमारेषु पर्यायाग्र पिपृच्छितुराह—

षटुःस्थानपतितत्त्व, इदानीं मायाश्रय हीनाधिकत्वं प्रतिपाद्यते—यतः सकलमेव जीवब्रह्मजीवद्रव्यं वा परस्परतो
 ब्रह्मक्षेत्रफालभावैर्विभज्यते यथा घटः, तथाहि—द्रव्यत एको मार्त्तिकः अपरः काश्चनो राजतादिर्यां क्षेत्रत एव
 इहत्यः अपरः पाटलिपुत्रकः कालत एकोऽद्यतनः अन्यस्त्वैपमः परुत्तनो वा भावत एकः श्यामः भपरस्तु रक्षादिः
 एवमन्यदपि । तत्र प्रथमतः पुद्गलविपाफिनामकर्मोदयनिमित्त जीवौदयिकभावाद्येण हीनाधिकत्वमाह—‘कालप
 न्नपञ्चवेहिं सिय हीणे सिय तुल्ले सिय अम्महिण्’ अस्याधरघटना पूर्ववत्, तत्र यथा हीनत्वमभ्यधिकत्वं च सया प्रति
 पादयति—‘जइ हीणे’ इत्यादि, इह मायापेक्षया हीनत्वाम्यधिकत्वचिन्तायां हानौ दृढो च प्रत्येक पदस्यानपतित
 त्वमवाप्यते, पदस्थानके च यद्यपेक्षयाऽनन्तमागहीन तस्य सर्वजीवानन्तकेन भागे इते यद्युच्यते तेनानन्तमेन
 मागेन हीनं, यद्यपेक्षयाऽसम्मेयमागहीन तस्यापेक्षणीयस्यासम्मेयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणेन राश्या भागे इते
 यद्युच्यते तावता भागेन न्यून, यद्यधिकृत्य सम्मेयमागहीन तस्यापेक्षणीयस्योत्कृष्टसम्मेयकेन भागे इते यद्युच्यते
 तावता हीन, गुणनसंज्ञायां तु यद्यतः सम्मेयगुणं तदवधिभूतमुत्कृष्टेन सम्मेयकेन गुणित सयायद् भवति तावत्प्र
 माणमवसातव्य, यद्य यतोऽसम्मेयगुण तदवधिभूतमसम्मेयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणेन गुणकारेण गुण्यते गुणितं
 सयावद्भवति तावदवसेय, यद्य यस्मादनन्तगुण तदवधिभूत सर्वजीवानन्तकरूपेण गुणकारेण गुण्यते गुणित सया
 वद्भवति तावत्प्रमाणं द्रष्टव्य, तथा चैतदेव कर्मप्रकृतिसद्ब्रह्मण्यं पदस्यानकप्ररूपणाऽयसरे भागद्वारागुणकारस्वरूप

शुचिर्निर्जित 'सहजिबानंतमसंखलोगसंखेजगत्सु जेदुत्सु । भागो तिसु गुणगातिसु' इति, सम्प्रत्यधिकृतसुत्रोक्तद-
 त्वात्पतितत्वं भाव्यते-तत्र कृष्णवर्णपर्यायपरिमाणं तत्त्वतोऽनन्तसङ्गात्मकमप्यसद्भावापनया किल दृष्टं सह
 ज्यानि १००००, तस्य सर्पजीवानन्तकेन शतपरिमाणपरिकल्पितेन भागो त्रियते तद्वत् शत १००, तत्रैकस्य किल
 नारकस्य कृष्णवर्णपर्यायपरिमाणं दृष्टं सहस्राणि, अपरस्य तान्येष शतेन हीनानि ९९००, अतः च सर्पजीवानन्तमा
 गद्धारतद्वत्त्वादनन्ततमो भागः, ततो यस्य शतेन हीनानि दृष्टं सहस्राणि सोऽपरस्य परिपूर्णवत्सहस्रप्रमाणकृष्ण
 वर्णपर्यायपरिमाणस्य नारकस्यापेक्षयाऽनन्तभागहीनः तदपेक्षया तु सोऽपरः कृष्णवर्णपर्यायोऽनन्तभागाम्यधिकः, तथा कृष्ण
 भागो त्रियते तद्वत् द्वे गते एवोऽसन्नोपतमो भागः, तत्रैकस्य किल नारकस्य कृष्णवर्णपर्याया दृष्टसहस्राणि अतद्व-
 तेन हीनानि ०८०० अपरस्य परिपूर्णानि दृष्टं सहस्राणि १००००, तत्र यः शतद्वयहीनवत्सहस्रप्रमाणकृष्णवर्णप-
 र्यायः न परिपूर्णकृष्णपणपर्यायनारकापेक्षया असन्नोपमागहीनः परिपूर्णकृष्णवर्णपर्यायस्तु तदपेक्षयाऽसन्नोपमा
 गाम्यधिकः, तथा तस्यैव कृष्णवर्णपर्यायराशेरुत्सहस्रसङ्गाकस्योरुत्सहस्रसङ्गाकपरिमाणकल्पितेन दृष्टकपरिमाणेन
 भागद्वारेण भागो त्रियते ततश्च सहस्र एव किल सङ्गाततमो भागः, तत्रैकस्य नारकस्य किल कृष्णवर्णपर्यायपरि-
 माणं नप मह्यानि ९००० परम्य दृष्टं सहस्राणि १००००, नप सहस्राणि तु दृष्टसहस्रेभ्यः सहस्रेण हीनानि

चतुःस्थानपतितत्वं, इदानीं मायाश्रय हीनाधिकृत्यं प्रतिपाद्यते—यतः सकलमेव जीवब्रह्मजीयद्रम्यं या परस्परतो
ब्रह्मबोधेन फलभावैर्विभज्यते यथा घटः, तथाहि—द्रव्यत एको मार्त्तिकः अपरः फाक्षनो राजवाटिर्वा क्षेत्रत एक
इहत्य अपरः पाटलिपुत्रकः फालत एकोऽथतनः अन्यस्त्यैषमः परुत्तनो वा मायत एकः श्यामः अपरस्तु रक्तादिः
एवमन्यदपि । तत्र प्रथमतः पुद्गलविपाकिनामकर्मोदयनिमित्त जीवौदयिकमावाश्रयेण हीनाधिकृत्यमाह—‘फालय
न्नपञ्चयेहिं सिय हीणे सिय तुळे सिय अम्भहिण्’ अस्याश्रयतना पूर्ववत्, तत्र यथा हीनत्वमन्यधिकृत्यं च तथा प्रति
पादयति—‘जह हीणे’ इत्यादि, इह मायापेक्षया हीनत्वान्म्यधिकृत्यचिन्तायां हानौ दृष्टौ च प्रत्येक पदस्थानपतित
त्यमवाप्यते, पदस्थानके च यद्यपेक्षयाऽनन्तभागहीन तस्य सर्वजीयानन्तकेन मागे इते यत्तम्यते तेनानन्ततमेन
भागेन हीनं, यद्यपेक्षयाऽसत्त्वमेयमागहीन तस्यापेक्षणीयस्यासत्त्वमेयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणेन राश्रिना भागे इते
यत्तम्यते तावता भागेन न्यून, यद्यपि कृत्य सत्त्वमेयमागहीन तस्यापेक्षणीयस्योत्कृष्टसत्त्वमेयकेन मागे इते यत्तम्यते
तावता हीनं, गुणनसत्त्वमायां तु यद्यतः सत्त्वमेयगुणं तदयधिभूतमुत्कृष्टेन सत्त्वमेयकेन गुणित सद्यायद् भवति तावत्त्र
माणमवसातव्य, यद्य यतोऽसत्त्वमेयगुण तदयधिभूतमसत्त्वमेयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणेन गुणकारेण गुण्यते गुणितं
सद्यायद्भवति तावदवसेय, यद्य यस्मादनन्तगुण तदयधिभूतं सर्वजीयानन्तकरूपेण गुणकारेण गुण्यते गुणित सद्या
यद्भवति तावत्प्रमाण ब्रह्मन्, तथा चैतदेव कर्मप्रकृतिसद्ब्रह्मिण्यां पदस्थानकप्ररूपणाऽवसरे भागदागुणकारस्वरूप

मुपवर्धित 'सबजियाणतमसंखलोगसत्तेजगस्स जेटुस्स । भागो तिसु गुणपातिसु' इति, सम्यक्स्यविच्छित्तसुत्रोक्तपद-
 स्थानपतितम् भाष्यते-तत्र कृष्णवर्णपर्यायपरिमाणं तत्त्वतोऽनन्तसङ्गात्मकमप्यसङ्गावस्थापनया किल दश सह-
 स्राणि १००००, तस्य सर्वजीवानन्तर्गेन दत्तपरिमाणपरिकल्पितेन भागो त्रियते लब्धं दत्तं १००, तत्रैकस्य किल
 नारकस्य कृष्णवर्णपर्यायपरिमाणं दश सहस्राणि, अपरस्य तान्येव दत्तेन हीनानि ९९००, दत्तं च सर्वजीवानन्तमा-
 गहारलब्धत्वादनन्ततमो भागः, ततो यस्य दत्तेन हीनानि दश सहस्राणि सोऽपरस्य परिपूर्णदशसहस्रप्रमाणकृष्णव-
 र्णपर्यायस्य नारकस्यापेक्षयाऽनन्तभागहीनः तदपेक्षया तु सोऽपरः कृष्णवर्णपर्यायोऽनन्तभागाम्यधिकः, तथा कृष्ण-
 वर्णपर्यायपरिमाणस्य दशसहस्रसङ्गाकस्यासहस्रयोगोक्तादशप्रवेद्यप्रमाणपरिकल्पितेन पञ्चाशत्परिमाणेन मागहारेण
 भागो त्रियते लब्धे द्वे दत्ते एवोऽसहस्रतमो भागः, तत्रैकस्य किल नारकस्य कृष्णवर्णपर्याया दशसहस्राणि दत्तं
 येन हीनानि ९८०० अपरस्य परिपूर्णानि दश सहस्राणि १००००, तत्र यः दत्तद्वयहीनदशसहस्रप्रमाणकृष्णवर्णप-
 र्यायः स परिपूर्णकृष्णवर्णपर्यायनारकापेक्षया असहस्रतमभागहीनः परिपूर्णकृष्णवर्णपर्यायस्तु तदपेक्षयाऽसहस्रतममा-
 गाम्यधिकः, तथा तस्यैव कृष्णवर्णपर्यायराशेर्दशसहस्रसङ्गाकस्योत्कृष्टसहस्रतमपरिमाणकल्पितेन दशकपरिमाणेन
 मागहारेण भागो त्रियते ततश्च सहस्र एव किल सहस्रातमो भागः, तत्रैकस्य नारकस्य किल कृष्णवर्णपर्यायपरि-
 माणं नव सहस्राणि ९००० अपरस्य दश सहस्राणि तु दशसहस्रतम्यः सहस्रेण हीनानि

तथा एकः पञ्चधनुःशतान्युपैस्त्वेन अपरस्नान्येव द्वाभ्यां त्रिभिर्वा धनुर्मिन्यूनानि ते च द्वे श्रीणि वा धनूनि पञ्चाना घनुः
शताना सङ्क्षेपभागे वर्धन्ते तत सोऽपरस्य परिपूर्णपञ्चधनुःशतप्रमाणस्यापेक्षया सङ्क्षेपमागहीनः, इतरस्तु परिपूर्णप
ञ्चधनुःशतप्रमाणस्तदपेक्षया सङ्क्षेपमागाम्यधिक, तथा एकः पञ्चभिश्च घनुःशतमुपैस्त्वेनापरः परिपूर्णानि पञ्चधनुःश
तानि, पञ्चभिश्च च घनुःशत चतुर्भिर्गुणितं पञ्च घनुःशतानि भवन्ति ततः पञ्चयिन्नस्यधिकधनुःशतप्रमाणोपैस्त्वेऽप्यपरस्य
परिपूर्णपञ्चधनुःशतप्रमाणस्यापेक्षया सङ्क्षेपगुणहीनो भवति तदपेक्षया स्थितरः परिपूर्णपञ्चधनुःशतप्रमाणः सङ्क्षेप
यगुणाम्यधिकः, तथा एकोऽपर्यासावस्यायामष्टलस्यासङ्क्षेपमागयगादे वर्धते अन्यस्तु पञ्चधनुःशतान्युपैस्त्वेन,
अष्टलसङ्क्षेपमागम्यासङ्क्षेपेन गुणितः सन् पञ्चधनुःशतप्रमाणो भवति, ततोऽपर्यासावस्यायामष्टलसङ्क्षेपमागयगा-
नेऽवगादे वर्धमानः परिपूर्णपञ्चधनुःशतप्रमाणापेक्षया असङ्क्षेपगुणहीनः, पञ्चधनुःशतप्रमाणस्तु तदपेक्षयाऽसङ्क्षेप
गुणाम्यधिकः । 'ठिईप सिय हीणे' इत्यादि, यथाऽवगाहनया हानौ वृद्धौ च वतुःस्नानपतित उक्तस्यया सित्याऽ-
पि वक्तव्य इति भावः, पतदेयाह—'जइ हीणे' इत्यादि, तत्रैकस्य फिल नारकस्य त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि स्थितिः
अपरस्य तु तान्येव समयोपमानानि, तत्र यः समयोपमानत्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि स्थितः स परिपूर्णत्रयस्त्रिं
शत्सागरोपमस्थितिकनारकापेक्षयाऽसङ्क्षेपमागहीनः परिपूर्णत्रयस्त्रिंशत्सागरोपमस्थितिकस्तु तदपेक्षयाऽसङ्क्षेपमा
गाम्यधिकः, समयोपदेः सागरोपमापेक्षयाऽसङ्क्षेपमागमात्रत्वात्, तपाहि—असङ्क्षेपैः समपरैकाऽऽवलिक्ता सप्तमा

जार कमल बाहिरली परिपदाना ठे । हवे ३ कोट कमलना ठे ॥ ३९ ॥ लाख
 कमल पहिला कोटना ठे ॥ ४० ॥ लाख कमल विचला कोटना ठे ॥ ४१ ॥ लाख
 कमल बाहिरला कोटना ठे । एव सर्व मित्रिने १९०५० १९० कमल थया ॥ तेह
 माहि महोदु कमल ॥ १ ॥ जोजननुं लाहुं ने पक्षोनु ठे । अर्ध जोजननुं जाहुं ठे
 ॥ १० ॥ जोजननु पाणिमाहि जुठु ठे ॥ ९ कोश पाणियकि जुंठुं ठे ॥ १० जोजन जा
 ऊरु सर्वांगे परुष्यु । ते कमलनु वज रत्नमय मूढ ठे । रिष्ट रत्नमय कद ठे ।
 वैरुति रत्नमय निजवरणा बाहिरला पानभा ठे । जंभुनंद राता रत्न सुवर्ण
 मय माहिला पानभा ठे तपाव्या सोनामय केशरा ठे । नाना प्रकारना माणिम
 य जे उपरे पाखणियो ठे । सोनानि कर्णिका ठे । वे कोशानि कर्णिका लाबि ने
 पक्षोली ठे ॥ एक कोशनो जाणपणे मोनो ठे ॥ तेजपर घणु रमणिक ठे । घणुज
 मध्य देश जागे श्रीदेवीनु घर ठे । ते १ कोशानु लाहुं ने अर्ध कोशानुं पक्षोनुं ठे

અને દેશે ગુણું કોશ ગુંચુ છે અનેક સ્તંના છે । ઘઠાચોસુવર્ણકરિ તે જોવા યો
 ગ્ય છે ॥ તે જુવનને ૩ વારણા છે ॥ પૂર્વે ॥ ૧ ॥ દક્ષિણે ॥ ૨ ॥ ઉત્તરે ॥ ૩ ॥ તે
 વારણા ॥ ૫૦૦ ધનુપના ગચા છે । અહિંસે ધનુપના પહોલા છે । તે જુવનમે એક
 મણિપિઠિકા છે । તે ૫૦૦ ધનુપનિ લાવિ ને પહોલિ છે ॥ ૨૫૦ ॥ ધનુષનિ ગચી
 છે । તે મણિપિઠિકા ગપરે ૧ દેવ સેજા રહેવાનો પલ્યંગ છે ॥ હવે મહાપદ્મહ
 ॥ ૧ ॥ મહાપુંનરિકહ ॥ ૧ ॥ ૨ ॥ ૩ ॥ હર એકેકો ॥ ૨ ॥ હજાર જોજનનો લાંબો
 ને ૧ હજાર જોજનનો પહોલો છે । અને ૧૦ જોજનનો ધરતી માહિં ગચો છે ॥
 મહાપદ્મહ માં હિંદેવી રહે છે ॥ મહાપુંનરિકહ માં બુધિ દેવી રહે છે ॥ એહના
 કમલ શ્રીદેવીનિપરે જાણવા પણ કમલનું માન વમણું જાણવું । તેમાંહિ મહોદુ
 કમલ ॥ ૨ ॥ જોજનનુ લાવું ને પહોલું છે અને ૧ જોજનનું જાદું છે ॥ હવેતિ
 ગિવહ ॥ ૧ ॥ કેશરિહ ॥ ૨ ॥ ૧ ॥ ૨ ॥ હર એકેકો ॥ ૪ ॥ હજાર જોજનનો લાંબોને

॥ १ ॥ हजार जोजननो पक्षोत्तो वे ॥ १० ॥ जोजननो धरतीमाहि उभो वे ॥
तिगिठइहमा धृतिदेवी रहेंवे । केशरिइहमा कितिदेवी रहेंवे । एहनु महोदु क
मल ॥ ४ ॥ जोजननु लावु ने पक्षोत्तुं वे । अने १ जोजननु जाहुं वे । कमल
श्रीदेविनिपरे जाणवा । इम सोते इहना ॥ ११०५०११० कमलने १६ गुणा
करता शाश्वता कमल ॥ १११०१११० ॥ कमल थाय । अने ५ इह देव कु
रुमे ॥ ५ ॥ उत्तर कुरुमे ए १० इह धरती उपरे वे तेहने नामे देवतानानाम वे ।
एक पल्पनु आशुप वे । अने छलहिमवंत पर्वत उपरे पद्मइह वे तिहा श्रीदेवी
नो वास वे । शिखरिपर्वत उपरे पुनरिकइह वे ॥ तिहा लक्ष्मी देवीनो वास वे
महाहिमवत पर्वत उपरे महापद्मइह वे ॥ तिहा हिदेवीनो वास वे । रूपिपर्वत
उपरे । महापुनरिक इह वे तिहा बुद्धिदेवीनो वास वे । निपधपर्वत उपरे ति
गिठ इह वे तिहा धृतिदेवीनो वास वे निजवतपर्वत उपरे केशरि इह वे । तिहां

કિર્તિદેવીનો વાસ છે ૯ ૬ દેવીયો જવન પતિનો જાતિનિ જાણવિ । તેહનુ આ
 યુપ ૧ પલ્યનુ છે કિર્તિ ૯ મો હ્રદયાર સમાસ ॥ ૯ ॥ હવે દશમો સહિલા દાર
 કર્હે છે ॥ સહિલાજ કપ જંબુદિપ મધ્યે ॥ ૧૪૫૬૦૯૦ ॥ નદિયો છે તેમાંહિ પદ્મ
 હરને પૂર્વ દિશને તોરણેથી ગગા નિકલિ ॥ ૫૦૦ ॥ જોજન પૂર્વ સાહમિ ગદ ।
 તિહા ગગા વર્તન કુટ છે તિહાં અફલાણી । તિહાં દક્ષિણ દિશે ચાલિ તે
 ॥ ૫૨૩ જોજન ને ૩ કલા દક્ષિણ દિશે પર્વતજપરે ગદ । તિહાં મહોટા ઘ
 જાના મૂલ્યમાયિ પાણિ પદ્મે તિમ મોતિના દારસરિહુ મહામગરમહના મુલ્યને આ
 કરે પરનાલિ જીન્ગીકામાયિ કાફક । અધિક ૧૦૦ જોજન ઉચેયિ પાણિ પેન્ને ।
 તે જીન્ગીકા અર્ધ જોજનનિ લાંબિ છે । અને સવાલ જોજનનિ પહોલિ છે ॥ ૫
 નાલિ મગરમહના મુલ્ય વિકસ્યા તેહને સંજાણે છે સર્વ વજ્રમય છે । આલો તેજવંત
 છે ॥ તેમાંહિ પાણિ પેન્ને ॥ તિહાં ૧ મહોટો ગગાપ્રપાત નામા કુંદ છે । તે કુંદ

॥ ૧ ॥ હજાર જોજનનો પહોલો છે ॥ ૧૦ ॥ જોજનનો ધરતીમાહિ ઝંખો છે ॥
 તિગિલહરમા ધૃતિદેવી રહે છે । કેશરિહરમા કિર્તિદેવી રહે છે । एहनु महोदु क
 भल ॥ ४ ॥ જોજનનુ લાલુ ને પહોલું છે । અને ૨ જોજનનુ જાંઠું છે । कमल
 श्रीदेविनिपरे जाणवा । इम सोछे हहना ॥ ११०५०११० कमलने १६ गुणा
 करता शाश्वता कमल ॥ १९५८०१९५० ॥ कमल थाय । अने ५ हह देव कु
 रुमे ॥ ५ ॥ उत्तर कुरुमे ए १० हह धरती उपरे છે તેહને નામે દેવતાનાનામ છે ।
 एक पल्पनु आशुप છે । अने चुलहिमवत पर्वत उपरे पद्महह છે तिहा श्रीदेवी
 नो वास છે । शिखरिपर्वत उपरे पुनरिकहह છે ॥ तिहा लक्ष्मी देवीनो वास છે
 महाहिमवत पर्वत उपरे महापद्महह છે ॥ तिहा हिदेवीનો વાસ છે । रूपिपर्वत
 उपरे । महापुनरिक हह છે तिहा बुद्धिदेवीનો વાસ છે । निपधपर्वत उपरे ति
 गिह हह છે तिहा धृतिदेवीનો વાસ છે निजवतपर्वत उपरे केशरि हह છે । तिहा

कोश पाणिथकि उंचो हे । सर्व वज्र रत्नमय हे । गगादिपने उपरे घाणुं रमणिक
 हे । तेजपर १ गगादेवीनु जवन कह्यु । ते १ कोशनु लावु ने । अर्ध कोशनुं पद्मोदु
 हे अने देशे उणु कोश उच्चु हे । अनेक रत्नना हे तेहनो वर्णव श्रीदेवीनि परे जा
 एवो । गगानो शास्वतो नाम हे । ते गगाप्रपातकुपना दक्षिण दिशना बारणाथि
 गगा नदी निकलिने । उत्तर जरतमध्ये वहेतिथकि उ हजार नदीसाथे खमप्र
 पात गुफाने । वैताढ पर्वतने हेठे थडने ॥ दक्षिणार्ध जरतमांहि वहेति बिजी उ
 हजार नदी जलतिथकि सर्व ॥ १४ ॥ हजार नदीने परिवारे जगतीने नेदिने
 पूर्वना लवणसमुद्रमांहि जलि इमज सिंधु पण पश्चिम दिशे जाणवि । सालि
 लाज क० । जलुदिपमाहि १४५६०९० नदियो हे । तेहनो विवरो कहेहे ॥ गगा
 ॥१॥ सिंधु ॥१॥ रत्ता ॥३॥ रत्तवद ॥४॥ ए ४॥ नदीयो मूलथकि निकजता स
 वावो जोजननि पद्मोलि । अने । अर्ध गाजनि उंफियो हे । बेहमे समुद्रमां जलता

॥६०॥ જોજનનો લાવો ને પહોલો છે ॥૨૦॥ જોજનનો ઝંખો છે । તે કુખનિ રૂપામય
 ઝપકતપાલિ છે । વજ્ર પાપાણમય તલો છે । સુરે માહિ ઉત્તરિયે । નાના મણિ રત્ને
 કરિ વાધ્યોલે કાતો જેહનો ॥ વજ્રમય તલો છે સુવર્ણનો મધ્ય જાગ છે રૂપાનિ વેલુ
 છે । ગનિર શિતલ જલ છે । અંને કમલને પાનમે ભાયું છે । ઘણા ઝલ્પલ કમલ છે
 કુમુદનલીન પુંખરિક શતપત્ર સદ્ગત્રપત્ર કમલ ઘણા છે । ગંગા કુખને ૩ બારણા છે ।
 ત્રિણ દિશે પાવનિયા છે । પૂર્વ દિશે ॥૧॥ દક્ષિણ દિશે ॥૨॥ પશ્ચિમ દિશે ૩ પાવનિ
 યાનો વર્ણવ જિમ પાપાણ તેહનો ઝપરલો જાગ રિષ્ટ રત્નમય છે । વૈરુદિરત્ન
 મય સ્તજા છે । સોના રૂપાના પાટિયા છે । લોહિતાલ રત્નમય સ્થિલા છે । વજ્ર
 મય સાધો જપ્તિ છે । મણિના આલંબન પકખવાને પાવનિયા આગલે પ્રત્યેક પ્ર
 ત્યેક તોરણ છે । તેમણિ સુવર્ણ સુકાફલ દારે કરિ શોન્ને છે । તે ગંગાપ્રપાતકુંઠ
 નિવિચે ॥૨॥ ગંગાદિપનો દિપો કહ્યો તે ૯ જોજનનો લાવો ને પહોલો છે ॥૨॥

સમુદ્રમાં નજતા । અહિંસો અહિંસો જોજનનિ પહોલિયો હે । અને પાંચ પાંચ
 જોજનનિ ઝંખિયો હે । એકેકિ નદીનો પરિવાર ભપન હજાર ભપન હજાર નદી
 યોનો જાણવો । एवं ४ થઈને ॥ ૭ ॥ જાણ ને ૭૪ હજાર નદીયો થઈ ॥
 સિતા ॥ ૨ ॥ સીતોદા ॥ ૭ ॥ ૬ ॥ ૭ ॥ નદીયો મહાવિદેહ લેન્નમા હે । તે મૂલે
 ॥ ૫૦ ॥ પચાસ પંચાસ જોજનનિ પહોલિયો હે । ચ્યાર ચ્યાર ગાંઝનિ ઝંખિયો
 હે ॥ તેહને સમુદ્રમાં નજતા । પાંચસે પાંચસે જોજનનિ પહોલિયો હે । દશ દશ
 જોજનનિ ઝંખિયો હે ॥ એકેકિનો પાંચ જાણ ને વચ્ચિશ હજારનો પરિવાર હે ॥
 एवं ૭ નો પરિવાર ૨૦ જાણ ને ૬૪ હજાર નદિયોનો જાણવો ॥ મહાવિદેહ
 લેન્નનિ ૨૬ વિજયમા । ગાના ॥ ૨ સિંધુ ॥ ૭ ॥ હે । તે ॥ ૨૬ હ વચ્ચિશ થઈ ।
 અને ૨૬ વિજયમાં । રતા ॥ ૨ ॥ રત્તવડ ॥ ૭ ॥ હે તે પળ ॥ ૨૬ ॥ હ ॥ ૩૭ ॥
 થઈ એવ મહાવિદેહ લેન્નમા ૬૪ નદીયો હે ॥ ૬૪ ॥ તું પહોલપણું નરત્તનિ ગં

સાઢાવાસઠ જોજનનિ પહોઽિ અને અઢિ જોજનનિ ઝંપિયો હે । એકેકિનો ચ
 ઝડ ચઝડ હજાર નદિયોનો પરિવાર જાણવો સર્વ મિલિને ॥ ૧૪ ॥ ચોકું
 ॥ ૫૬૦૦૦ હજાર નદિયો થડ ॥ હવે રોહિયા ૧ રોહિવસા ૨ ૯ ૨ નદિ હેમવય
 લેત્રમા હે । અને સુવર્ણકુલા ૧ ને રૂપકુલા ૨ ૯ ॥ ૧૫ ॥ નદીયો ઇરણવય લે
 ત્રમા હે ૯ ૯ નદી નિકલતા સાઢાવાર જોજનનિ પહોઽિ અને ૧ ગાઝનિ ઝ
 મિયો હે ॥ ઘેઢેન સમુદ્રમા ઝલતા ॥ સવાસો જોજનનિ પહોઽિ અને અઢિ જો
 જનનિ ઝમિયો હે । એકેકિનો અઠાવિશ અઠાવિશ હજાર નદીયોનો પરિવાર જા
 ણવો સર્વ મિલિને । એક લાસ ને ૧૨ હજાર નદીયો થડ ॥ હવે હરિકંતા ॥ ૧૬ ॥
 હરિસાઽિલા ॥ ૧૭ ॥ ૯ ॥ ૧૬ ॥ નદીયો હરિવાસ લેત્રમા હે । અને નરકકંતા ॥ ૧૮ ॥
 નારિકંતા ૨ ૯ ॥ ૧૭ નદીયો રમકવાસ લેત્રમા હે ॥ ૯ ૪ નદીયો મૂઢે નિકલતાં
 પચવિશ પચવિશ જોજનનિ પહોઽિયો હે । અને ॥ ૧૮ ગાઝનિ ઝમિયો હે । ઘેઢે

जोजननि जन्मियो ते ॥ १६५९९ ॥ जोजन ने २ कजानि जांवियो ते ॥ ते १२
अतर नदीना नाम कहेते ॥ गाहावद ॥ १ ॥ दहावद ॥ २ ॥ पकावद ॥ ३ ॥ तत
जला ॥ ४ ॥ मतजला ॥ ५ ॥ उमतजला ॥ ६ खीरोदा ॥ ७ ॥ सिंहसोया ॥ ८ ॥
अतोवाहिणी ॥ ९ ॥ जमिमाहिनी ॥ १० ॥ गन्गीरमाहिनी ॥ ११ ॥ फेणमा
हिनी ॥ १२ ॥ एव सर्व थद महुटि नदीयो ॥ १४ ॥ ६४ ॥ १२ ॥ थदने ९०
नदीयो थद । एहनो परिवार सर्व नदीयो थदने ॥ १४५६०९० नदीयो थाय ॥
इति १० मो सलिजादार सत्तेपथि समाप्त ॥ १० ॥ इति खंभाजोयण समाप्त ॥

गानि परे जाणवु । ते एकेकिनो चउद चउद हजार नदीयोनी परिवार जाणवो
 चोसव ने १४ हजार गुणता ए लाख ने ए६ हजार नदीयो थाय । अने देव
 कुरनि ए४ हजार अने उत्तर कुरनि ए४ हजार । एवं १ लाख ने ६७ हजार
 अने ए लाख ने ए६ हजार माहि नेजविये एटले ॥ १० लाख ने ६४ हजार
 थाय एटलो परिवार सीता सीतोदानो जाणवो अने दोष १७ नदीयोनी परिवार
 ३ लाख ने ए७ हजार एव सर्वमिदिने १४ लाख ए६ हजार नदीयो थाय । अने
 ए० महोटी नदीयो जाणवो हवे ॥ १७ ॥ अतर नदीयो महाविदेहजेअमा ठे
 ते ॥७॥ विजयचुं ॥ १ ॥ खाभुं तेमाहि ॥३॥ नदीयो ॥ पूर्व महाविदेहने उत्तर
 ने खाभवे ॥ ३ ॥ अनेदक्षिणने खाभवे ॥ ३ ॥ ए ६ ॥ इमज पश्चिममहाविदे
 हने उत्तरने खाभवे ॥ ३ ॥ अने दक्षिणने खाभवे ॥ ३ ॥ एवं १७ अतर नदीयो ठे
 ते एकेकि सवासो सवासो जोजननि पदोदियो ठे । अने अदि अदि

प्रथम जिनेश्वरने तथा चर्मजिने
 श्वरने वारे ॥१॥ अने वीजु घणा
 काजनु ते वावीस जिनने वारे । त
 था महाविदेह पेत्रे ५ ॥१॥ बेदोप
 स्थापनीयना वे प्रकार । एक अती
 चारसहित ने पाच महाव्रत आरो
 पीए । वीजु अतीचाररहीत ने पाच
 महाव्रत आरोपीए ५ । परीहार वि
 सुधचारीजना वे प्रकार । एक तप
 करवा पेवो ॥ १ ॥ अने बीजो प
 रिहार विमुधचारीज सेवीने नीक

ल्यो ते ५ ॥ ३ ॥ सुक्ष्म सपराय
 चारीजना वे प्रकार । एक उप
 समश्रेणीथी पज्जतो । बीजो जपक
 कश्रेणीए चढतो ॥ ५ ॥ ४ ॥ यथा
 स्थातचारिजना वे प्रकार एक लद
 मस्थ ॥ १ ॥ बीजो केवलीनो ॥ ५ ॥
 ५ सामायक ॥१॥ बेदोपस्थापनीय ५
 सेवेदी । अवेदी । उपसमवेदी
 ने बीणवेदिहुवे । अने सेवेदी होय
 तो । त्रिणवेदमा हुवे । अने परी
 हार विमुधसवेदी होय पण अवे

जैनम सिद्ध श्री अथ सजया छि
 स्वते ॥ पन्नवणा ॥ १ ॥ वेया ॥ १ ॥ रागे
 ॥ ३ ॥ कप्प ॥ ४ ॥ चरित ॥ ५ ॥ पन्तिसे
 वणा ॥ ६ ॥ नाणे ॥ ७ ॥ तिब्बेय
 ॥ ८ ॥ छिगे ॥ ९ ॥ इरीरे ॥ १० ॥
 खेत ॥ ११ ॥ काळ ॥ १२ ॥ नद
 ॥ १३ ॥ विद ॥ १४ ॥ सजम ॥ १५ ॥
 निकासे ॥ १६ ॥ १ ॥ जोयु ॥ १७ ॥ व
 जो ॥ १८ ॥ कसाए ॥ १९ ॥ देका
 ॥ २० ॥ परिणाम ॥ २१ ॥ बंध
 ॥ २२ ॥ वेदेय ॥ २३ ॥ कम्मोदी

रणा ॥ २४ ॥ जणसंपन्नदणा ॥ २५ ॥
 सन्नाय ॥ २६ ॥ आदारे ॥ २७ ॥ २ ॥
 नव ॥ २८ ॥ आगरिसे ॥ २९ ॥
 काळं ॥ ३० ॥ तरेय ॥ ३१ ॥ स
 सुधाय ॥ ३२ ॥ खेत ॥ ३३ ॥ कु
 सणाय ॥ ३४ ॥ नवेय ॥ ३५ ॥ प
 रिमाणे खलु ॥ ३६ ॥ अपाबहुच्च
 ॥ ३७ ॥ सजयाण ॥ ३ ॥ इति
 गाथा त्रण संपूर्ण ॥
 २ पन्न ॥ ० ॥ सामायक चारिजना
 वे नेद । एक थोप काळनुं ते

पुलाक ॥२॥ वकुस ॥७॥ प्रतिसे
वणा ॥३॥ ए ॥३॥ मा वै चारित्र
लान्ने । सामा ॥२॥ वेदोऽ ॥ ए ७
चारीत्र लान्ने । कपायकुपीलमा
आगला ॥४॥ चारीत्र लान्ने । निम्न
धमाने स्तातकमा । एकजथार्या
त चारीत्र लान्ने ॥

८
द्वे प्रतिसेवणाधार कहेवे । प्रतिसे
वीमा आगला ॥७॥ चारित्र लान्ने
तेना पण मुल गुण । उत्तर गुण प्र

लान्ने । अने अप्रति सेवीमां तो
॥ ५ ॥ चारीत्र लान्ने ॥

७
द्वे ज्ञानधार कहेवे । आगला
॥४॥ चारीत्रमा ॥७॥ ज्ञान ॥३॥
ज्ञान । तथा ॥ ४ ॥ ज्ञान लान्ने ।
जथार्यातमां ज्ञाना ॥५॥ नजना ।
अज्ञान एके चारित्रमा लान्ने नही ।
द्वे केटलु नणे । सामा ० ॥ २ ॥
वेदोऽ ७ ॥ सुक्ष्म ० ३ ॥ जथार्यात ४ ॥
ए ॥४॥ चारित्रजघन्य ॥७॥ प्रवच

दीनि ह्येय । सवेदी ह्येय तो । पु
रुप ॥ १ ॥ पुरुषनपुंसक । ए वे वे
दमेहुवे । सुक्ष्मसंपराय १ अने ज
याख्यात ए ॥९॥ अवेदी ह्येय उप
समनेपीएवेदीह्येय

३ आगजा ॥ ४ ॥ चारित्रसरंगी ।
अने जयाख्यातवीतरंगी ते उपस
मनेपीएरंगी ह्येय ॥

४ स्थीतीकल्प ॥ १ ॥ अस्थीतीकल्प
॥ २ ॥ जिनकल्पी ॥ ३ ॥ थिवर
कल्पी ॥४॥ कल्पातीति ॥५॥ तेमां

स्थीतीकल्पमा ॥५॥ चारीत्र ज्ञाने
अने अस्थीतीकल्पमां ३ चारीत्र
ज्ञाने मामायक ॥ १ ॥ सुक्ष्मसंप
राय ॥ २ ॥ जयाख्यात । ए ॥३॥
ज्ञाने जिनकल्पी अने थिवरक
ल्पी ए ॥ २ ॥ मा आगल्या ॥३॥
चा० ज्ञाने कल्पातीतिमां ॥ ३ ॥
चारीत्र ज्ञाने सा ॥० ॥ सु० जया
ख्यात । ए । ३ ज्ञाने ॥
पुजाक ॥ १ ॥ वकुस ॥ २ ॥ प्रति
सेवणा ॥३॥ कपायकुसीज ॥ ४ ॥

तिसेवीमां वे । आगत्या चारीत्र
जाने । अने अप्रति सेवीमां तो
॥ ५ ॥ चारीत्र जाने ॥

७

हवे ज्ञानदार कहेवे । आगला
॥ ४ ॥ चारीत्रमां ॥ ५ ॥ ज्ञान ॥ ३ ॥
ज्ञान । तथा ॥ ४ ॥ ज्ञान जाने ।
जथाख्यातमां ज्ञाना ॥ ५ ॥ नजना ।
अज्ञान एके चारित्रमां जाने नही ।
हवे केटवु नणे । सामा ० ॥ २ ॥
वेदो ० ५ । सुक्ष्म ० ३ । जथाख्यात ४ ।
५ ॥ ४ ॥ चारित्रजघन्य ॥ ५ ॥ प्रवच

निग्रथ ॥ ५ ॥ स्नातक ॥ ६ ॥ तेमां ।
पुलाक ॥ २ ॥ वकुस ॥ ७ ॥ प्रतिसे
वणा ॥ ३ ॥ ए ॥ ३ ॥ मा वे चारित्र
जाने । सामा ॥ २ ॥ वेदो ० । ए ७
चारीत्र जाने । कपायकुपीजमा
आगला ॥ ४ ॥ चारीत्र जाने । निग्र
थमाने स्नातकमा । एकजथाख्या
त चारीत्र जाने ॥

६

हवे प्रतिसेवणादार कहेवे । प्रतिसे
वीमा आगला ॥ ५ ॥ चारित्र जाने
तेमा पण मुज गुण । उत्तर गुण प्र

नमाता । जणे । उत् ॥ १४ ॥ पूर्व
पुराजणे । परिहारवीमुधनवमा पू
र्वनी । त्रिजिआचारवहुजणे । ३० ।
देसेजणा ॥ १० ॥ पुर्वजणे ॥

८

द्वे तीर्थदार कहेले ॥ तीर्थमा
पाचे चारित्रि ज्ञाने । अने अती
र्थमा ॥ ३ ॥ चारित्रि ज्ञाने । ते सामा
॥ १ ॥ सुस्मसपराय ॥ ९ ॥ जयारव्या
त । ए ॥ ३ ॥ चारित्रि ज्ञाने । तीर्थकर
प्रत्येकद्वयमा ॥ ३ ॥ चारित्रि
ज्ञाने । सामा ० । सुस्म ० । जया

प्यात । ए ॥ ३ ॥ चारित्रि ज्ञाने ।
९ द्वे लिंगदार कहेले । इव्यलिंग
आश्रीसलिंगमा ॥ ५ ॥ चारित्रि
ज्ञाने । अन्यलिंग अर्हलिंगमा ।
परिहारवीमुध वरजोने ॥ ४ ॥ चा
रित्रि ज्ञाने । अने नावलिंग
आश्री । सलिंगमा ॥ ५ ॥ चारित्रि
ज्ञाने । अन्यलिंग अर्हलिंगमा
एके चारित्रि ज्ञाने नही ॥
१० द्वे सरीरदार कहेले । सामा ० ।
वेदो ० । ए ५ मा ॥ ३ ॥ सरीर ॥ ४ ॥

सरिर तथा ॥५॥ सरिर ज्ञाने । पा
वला ॥३॥ चारित्र मा ॥३॥ सरिर
ज्ञाने । उद्गरीक ॥१॥ तेजस ॥७॥
कारमण ॥३॥

११ हवे पेत्र दार कहेले । कर्मन्मीमा
जनम आशीतआशी ॥५॥ चा
रित्र ज्ञाने । अकर्मन्मीमा एके चा
रित्र न ज्ञाने सादरण आशीक
र्मन्मीमां अकर्मन्मीमा । परीहा
रवीसुधवरजीने ॥ ४ ॥ चारित्र
ज्ञाने ॥

१२ हवे काजदार कहेले । उत्सर्पिणी ।
अवसर्पिणीमां ॥५॥ चारित्रज्ञाने ।
नोउत्सर्पिणीनोअवसर्पिणीमां ।
वेदोप ० । परिहार ० । ए ॥ २ ॥
वरजीने ॥३॥ चारित्र ज्ञाने ॥
तेमां अवसर्पिणीमा जनम आशी
॥१॥ ७॥ आरामां एके चारित्र न
ज्ञाने ॥३॥ ४॥ आरामां ॥५॥ चा
रित्र ज्ञाने । पाचमा आरामां ॥९
चारित्र ज्ञाने । सामा ० ॥१॥ वेदो ०
॥९॥ ए ॥ ७॥ चारित्र ज्ञाने । वेदे

अग्रे एके न जाने ॥ हवे ततआ
 श्री ॥ १ ॥ १॥ आरामा एके चारित्र
 न जाने ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ आरामा
 ॥ ५ ॥ चारित्र जाने ॥ तत आरामा ।
 एके चारित्र जाने नही । साधारण
 आश्री परिहारवीसुध वरजीने
 ॥ ४ ॥ चारित्र जाने । हवे चढता
 काजमा । जनमआश्री ॥ १ ॥ अग्रे
 एके चारित्र न जाने ॥ १ ॥ ३ ॥ ४ ॥
 आरामा ॥ ५ ॥ चारित्र जाने ॥ ५ ॥
 ॥ ६ ॥ आरामा एके चारित्र जाने

नही । हवे ततआश्री ॥ १ ॥ २ ॥
 आरामा एके चारित्र न जाने
 ॥ ३ ॥ ४ ॥ आरामा ॥ ५ ॥ चारित्र
 जाने ॥ ५ ॥ ६ ॥ आरामा एके चा
 रित्र न जाने । हवे साधारण
 आश्री परिहारवीसुध वरजीने
 ॥ ४ ॥ चारित्र जाने । नोजत्सर्पिणी
 नोजत्सर्पिणीमा । जनमततआ
 श्री ॥ ६ ॥ जुगलीयाना पेजमा एके
 चारित्र न जाने पांच मढ़ाविदेह
 पेजमा । वेदो ० । परिहारविसुध व

रजीने ॥ ३ ॥ चारित्र ज्ञाने । हवे
साधारण आश्री परिहारवीसुध व

रजीने ॥ ४ ॥ चारित्र ज्ञाने ॥ १ ॥

१३ हवे गतीदार कहेले । नरक ॥ १ ॥ ग

तिथेच ॥ १ ॥ मनुष्य । ए ॥ ३ ॥ ग

तिमान जाय । देवगतिमा जाय ।

तेमा । सामा ० । वेदी ० । ए २ आ

राधिकआश्री । जघन्य । पहेले

देवलोके उत्त ० । अनुतरविमाने

जाय । परिहारवीसुध । जघन्य ०

॥ १ ॥ देवलोकेजाय । अने । उत्त ० ।

आत्मे देवलोके जाए । सूक्ष्मसंप

राय ॥ १ ॥ जगत्याता ॥ १ ॥ ए ॥ १ ॥

ज ० । उत्त ० । अनुतर विमाने जाय ।

अने जगत्यातवालो मोक्ष पण

जाय । हवे आराधिकपाच पद

वी पासे । ईजनी ॥ १ ॥ सामानी

कनी ॥ २ ॥ त्रायत्रिसकनी ॥ ३ ॥

लोकपाजनी ॥ ४ ॥ अहमेजनी ॥ ५ ॥

ए ॥ ६ ॥ पदवी पासे । तेमां । सामा ०

नेवेदी ० । ए ॥ १ ॥ पांच पदवी पासे ।

परिहारविमुध अहमेजनी वरजी

ने ॥४॥ पदवी पासे । सूक्ष्मसपरा
यने जथाख्यात । ए ॥ ९ ॥ अहर्मे
ज्जनी पदवी पासे । हवे विराधिक
आश्री पाचे चारित्रवाजा । ज० ।
जवनपतीमा जाय । ज० । पहीछे
देवलोके । जाय । पदवी पाचमा
हेली एके न पासे ॥

१४ हवे स्थितिदार कहेवे । आवता न
वआशी । आगळा ॥ ९ ॥ चारि
त्रनी । ज० वे पल्यनी । ज० ॥ ३३ ॥
सागरनी । अने परिहारवीसुधनी ।

ज० वे पल्यनी । ज० ॥ १८ ॥ साग
रनी ॥ सूक्ष्मसपराय । जथाख्यात ।
ए ९ चारित्रनी । जयन्य० उत्कृष्टी
॥ ३३ ॥ सागरनी ॥

१५ हवे संजमठाणदार कहेवे । आ
गळा ॥ ३ ॥ चारित्रना असप्याता
थानक । सूक्ष्मसपरायना अस
प्याता थानक एक । अतर्मु ० ।
माहि । अने जथाख्यातनो एकज
स्थानक हवे अतपबहुत्व । सर्वथी
थोना । जथाख्यातना ॥ १ ॥ तेथी

सूक्ष्मसंपरायना असंख्यातगुणा
॥१॥ तैथी परिहारवीसुधना अस
व्यातगुणा ॥ ३ ॥ तैथी । सामा ।
नेवेदोप० । मादोमादि तुल्य ने अ
सख्यातगुणा ॥ ४ ॥

१६ हवे निकासदार कहेवे । पाचे चा
रित्रना अनंतापर्यव जाणवा । सा
मायक । सामायकसाथे बटाणव
प्रिया । सामायक । वेदोप० । परि
हारवीसुध साथे बटाणवप्रिया ।
उपला ॥ १ ॥ थी अनंतगुणहीण

॥२॥ वेदोपरखा० । सामायक० वेदो ।
परिहारवीसुधसाथे बटाणवप्रिया ।
उपला ॥ १ ॥ थी अनंतगुणहीण
॥२॥ हवे परिहारवीसुध । सामा०
वेदोप० । परिहारवीसुधसाथे बटा
णवप्रिया । उपला १ थी अनंतगु
णहीण ॥ ३ ॥ हवे सूक्ष्मसंपराय ।
सामायक । वेदोप० । परिहारवी
सुधथि अनंतगुण अधिक । पणनो
तुल्य० । सूक्ष्मसंपराय । सूक्ष्मसंप
रायसाथे बटाणवप्रियो । जो हीणो

होय तो । अनतगुणहीणो । जो
अधिको होय तो अनंतगुण अ
धिक । अने तुल्य पण होय । अने
जथारूपातिथि अनतगुणहीण ।
अने जथाप्यात आगटा ॥ ४ ॥
थी अनतगुण अधिक ॥ जथा
प्यात जथाप्यातसार्थे तुल्य ॥
हवे अल्पबहुत्व । सर्वथी थोडा ।
सामायक । वेदोपरबापनीकना
ज० । पर्यव । तेथी वेदोपरस्त्वानी
कना । ज० । पर्यव । अनंतगुण ।

तेथीपरिहारवीसुधना । ज० पर्यव ।
अनतगुण । तेथी परिहारवीसुध
ना । ज० । पर्यव अनतगुण तेथी
सामायकना उत्त० । पर्यव अनत
गुण । तेथी सूक्ष्मसपरायना । ज०
पर्यव अनंतगुण । तेथी सूक्ष्मसप
रायना ज० । पर्यव । अनंतगुण ।
तेथी जथाप्यातना । ज० । ज० ।
पर्यव अनतगुण ने माहोमाहि
तुल्य

२७ हवे जोगाधार कहेले । पांचे चारित्र

सज्जोगीसातेमन जोग ॥ १ ॥ व
 चनजोग ॥१॥ कायजोग ॥३॥ मा
 आगल्था चारित्र ॥४॥ लाने अने
 अजोगीमा एकजथाप्यात लाने ॥
 १८ हवे उपयोगदार कहेवे । सागार
 उपयोगमा पांचे चारित्र लाने ।
 अणानार उपयोगमा । सूक्ष्मसप
 राय वरजीने ॥४॥ चारित्र लाने ॥
 १९ हवे कसायदार कहेवे । आगळा
 ॥४॥ चारित्र सकसाई । एक बेहजो
 अकसाई । आगळा ॥ ३ ॥ चारि

त्रमां । सज्जलनो । क्रोध ॥१॥ मान
 ॥ २ ॥ माया ॥ ३ ॥ लोच ॥ ४ ॥
 ए ॥ ४ ॥ लाने । अने सुक्ष्मसंपरा
 यमा । संजलनोलोच लाने ।
 अने जथाप्यात । उपसमने ॥ १ ॥
 पीणकसाई होय
 २० हवे देशादार कहेवे । सदेसीमा
 पांचे चारित्र लाने । अदेसीमां
 एक बेहजो । सामा ०॥ बेदोपर्या
 यनीमां देसा ॥ ६ ॥ लाने । परि
 हारवीसुधमां पावजो ॥ ३ ॥ देसा

ज्ञाने उपजा ॥१॥ मा १ सुकल दे
साज्ञाने

१२ हवे परिणामदार कहेले । वर्धमान
परिणाममा पाचे चारित्र ज्ञाने ।
हायमान परिणाममा आगजा
॥४॥ चारित्र ज्ञाने अवस्थित परि
णाममा । सूक्ष्मसपराय वरजीने
॥४॥ चारित्र ज्ञाने तेमा आगजा
॥४॥ नी जघन्य दृष्टी ॥१॥ समो ॥
उत्प०॥ अतर्मुह० । अने जथाप्या
तनी ॥ ज० उ० दृष्टि । अतर्मु० ।

हवे हायमानमा आगजा ॥ ४ ॥
नी । ज० ॥१॥ समो । उ० अतर्मु० ।
हवे अवस्थितमां आगजा ॥ ३ ॥
नी । ज० ॥१॥ समो । उ० ॥ ७ ॥
सम० जथाप्यातनी । ज० ॥ १ ॥
समो । उत्कृष्टी । देशे उणी पूर्व
कोप्ती ॥

१२ हवे बधदार कहेले । आगजा ॥३॥
चारित्र ॥ ७ ॥ कर्म । तथा ॥ ८ ॥
कर्म बाधे ॥ ७ ॥ बाधे तो आउधु
वरजीने । सूक्ष्मसपराय ॥६॥ कर्म

वादे । आउधु मोहनी वरजीने । ज
थाप्यात एक सातावेदनीय वादे ।
अथवा अवक्षपण होय ॥

२३ वेदधार कहेले आगळा ॥४॥ चा
रित्र आठे कर्मवेदे अने जथा
प्यात सात कर्मवेदे । मोहनीय वर
जीने । तथा ॥४॥ वेदे तो । वेदनी
॥ १ ॥ आधु ॥ २ ॥ नाम ॥ ३ ॥
गोत्र ० ए ४ वेदे

२४ हवे उदीरणादार कहेले । आगळा
॥ ३ ॥ चारित्र आठ कर्मनी उदी

रणा करे ॥७॥ नी करे तो आउधु
वरजीने ॥६॥ नी करे तो वेदनी व
रजीने । सूक्ष्मसंपराय ॥६॥ कर्मनी
उदीरणा करे । आउधुं ॥ १ ॥ मो
हनी वरजीने । ने ॥ ५ ॥ नी करे
तो । आउधुं मोहनि । वेदनी वर
जीने । जथाप्यात ॥ ५ ॥ नी उदी
रणा करे । तथा ॥७॥ नी करे तो ।
नाम ॥ १ ॥ गोत्र । ए ॥ २ ॥ नी
उदीरणा करे ॥

२५ हवे उवसंपजहणादार कहेले ।

सामायक चारित्रवाढो चढे तो ।
ढेदो० । सूक्ष्मसपरायपणु पामे ।
अने पनेतो असजति ने श्रावक
पणु पामे ॥ २ ॥ ढेदो० । चढे तो ।
परिहा । ० । सूक्ष्म० पणु पामे ।
पने तो सामा० । असजती ने श्रा
वकपणु पामे । परिहा० चढे नही ।
ने पने तो । ढेदो० । असंजतीपणु
पामे । सूक्ष्मसंप० चढे तो जथा
प्यातपणु पामे । पनेतो । सामा० ।
ढेदो ० । असजमपणुं पामे जथा

प्यात चढे तो मोक्षमा जाय । पने
तो । सूक्ष्म० । असज मपणु पामे॥
१६ हवे सनादार कहेवे । सनावज
तामा । आगल्या ॥ ३ ॥ चारित्र
लाभे । अने नोसनावजतामां ।
पाचे चारित्र लाभे ॥
१७ हवे आहारदार कहेवे । पाचे चा
रित्र आहारकमा लाभे । एक ज
थाप्यात अणुआहारकमा पणु ह्येया॥
१८ हवे नवडवार कहेवे । सामा० ।

वेदोऽ० ज० ॥ १ ॥ नव ॥ उत्कृष्टा ॥ ८ ॥
नव । वाकी ॥ ३ ॥ चारिज । ज० २
नव । ज० ॥ ३ ॥ नव करे ॥

२९ ह्वे आकर्षदार कहेले । एक न
वआशी सामायक ॥ जवन्य ॥ १ ॥
उत्त० प्रत्येकसे ॥ ९०० ॥ वेदो ॥ ० ॥
ज० ॥ १ ॥ उत्त० वीसपहुत ॥ १२० ॥
परिहार० । ज० ॥ १ ॥ उत्त० ॥ ३ ॥
सूक्ष्म० । ज० २ ज० ॥ ४ ॥ जथा
प्यात । ज० ॥ १ ॥ ज० ॥ २ ॥ ह्वे
वणा नवआशी सामा० । ज०

॥ २ ॥ ज० प्रत्येक हजार । वेदोऽ०
ज० ॥ १ ॥ उत्त० ॥ ९६० ॥ परिहा०
ज० २ ज० ॥ ७ ॥ सूक्ष्म० । ज०
॥ १ ॥ ज० ॥ ९ ॥ जथाप्यात । ज०
॥ २ ॥ ज० ॥ ५ ॥

३० ह्वे स्थितोदार कहेले । एक वच
नआशी । सामा० वेदोऽ० । ज०
॥ १ ॥ समय । ज० । देशे जणी पूर्व
कोप्ती । परिहा० । ज० ॥ २ ॥
समो ज० ॥ १९ ॥ वरस जणी पूर्व
कोप्ती । सूक्ष्म० । ज० ॥ १ ॥ समो ।

३० । अतर्मु० जथाप्यातज० ॥ १ ॥
 समो । ३० । देसे उणी पूर्व कोन ।
 घणा नवआश्री । सामायकनी ।
 ज० ३० । सबधाकाढ । वेदीप० ।
 ज० ॥ १५० ॥ वरस । ३० ५०
 लाप कोन सागर । परिहा० । ज०
 ॥ १०० ॥ वरस । ३० देसे उणा ॥ १ ॥
 पूर्व कोन । सूक्ष्म० । ज० १ समो ।
 ३० । अतर्मु० । जथाप्यातज० ।
 ३० । सबधाकाढ ॥
 ३१ द्वे अंतरधार कहेले । एक वचन

आश्री । पाचे चारिजनुं । ज० ॥
 अतर्मु० । ३० । अर्ध पुद्गल देसे
 जणुं । बहुवचनआश्री । सामा०
 ज० । ३० । अंतर नथि । वेदीप० ।
 ज० ॥ ६३०० ॥ वर्सज० ॥ १ एकोना
 कोन सागर । परिहा० । ज०
 ॥ ८४००० ॥ वर्स । ३० ॥ १८ ॥
 कोना कोन सागर । सूक्ष्म जघन्य
 सम १ ३० ६ मासजथाप्यातनु ।
 ज० । ३० । आतर नथी ॥
 ३२ द्वे समुद्रधातधार कहेले । सा

मा । ७ । वेदोऽपि । ए ॥ ७ ॥ ने इ स
मुदघात । परिहारऽपि ॥ ३ ॥ समुद
घात पहेली जाने । सूक्ष्मऽपि । स
मुदघात नथी । जथाध्यातमा ॥ १ ॥
केवल समुदघात ॥

३३ हवे पेन्नधार कहेंगे । लोकने स
ख्यातमे जागे । के असख्यातमे
जागे । के घणै सख्यातमे जागे ।
के घणै असख्यातमे जागे के सर्व
लोकने विषे । उत्तर । लोकना अ
सख्यातमा जागमा तो । पाँचे चा

रिज जाने । अने एक जथाध्यात
असंख्यातमे जागे । घणै अस
ख्यातमे जागे । ने सर्व लोकने
विषे जाने ॥

३४ हवे फरसनाधार पेन्नधारनीपरे
जाणवो ॥

३५ हवे जावधार कहेंगे । सामाऽपि ।
वेदोऽपि । परिहा । ७ ए ॥ ३ ॥ मा ।
जाव १ पउपसम जाने । सूक्ष्मऽपि
॥ ७ ॥ जाव । उपसम पउपसम ।
जथाध्यातमा ॥ ७ ॥ जाव जाने ।

उपसम । ने पायक ए॥१॥ जाने ॥
 ३६ हवे परिमाणवार कहेबे । हवे पनि
 वजमाणआशी जो होय तो । सा
 मा० ॥ १ ॥ १॥३ ॥ उ० प्रत्येक ह
 जार । बेटो० । परीहार० । ज०
 ॥१॥१॥३॥ उत० । प्रत्येकसे । सू
 क्ष्मस्तराय । ज० ॥१॥१॥३॥ उ०
 ॥ १६१ ॥ ते ॥ १०८ ॥ षपक०
 ॥ ५४ ॥ उपस । ० । जथाप्यात ।
 ज० ॥१॥१॥३॥ उ० ॥ १६१ ॥ ते
 ॥ १०८ ॥ षपक० ॥ ५४ ॥ उपस० ।

पूर्वपनिवजमाणआशी जो होय
 तो । सामा । ज० । प्रत्येक हजार
 कोन । उत० । प्रत्येक हजार कोन । ब
 टो० । प्रत्येकसे कोन । उ० प्रत्येकसे
 कोन ॥ परिहारवीसुध । ज० ॥१॥
 ॥ १ ॥ ३ ॥ उत० । प्रथक हजार ।
 सूक्ष्म० ज० ॥१॥१॥३॥ उ० । प्रत्ये
 कसे ॥ जथाप्यात । ज० । प्रत्येक
 कोन । उ० प्रत्येक कोन । अल्पव
 हुत्ववार कहेबे । सर्वथी थोना सूक्ष्म
 स्तराय ॥ १ ॥ तेथी परिहा० संवे

जमुणा तेषी जथाप्यात० संपेज
मुणा ॥३॥ तेषी बेदो० सपेजमुणा
॥ ४ ॥ तेषी सामा० । सपेजमुणा
लाजे ॥ ५ ॥ इति संजयाना बोल
सपूर्ण

॥ ॐ नमः ॥ अथ निर्यंता विरच्य
ते ॥ पन्नवणा ॥ १ ॥ वेय ७ रागे ॥ ३ ॥
कप्य ॥ ४ ॥ चरीत ॥ ५ ॥ पन्तिसेवणा
॥ ६ ॥ नाणे ७ तीडेय ॥ ७ ॥ डिगे
॥ ८ ॥ सररीरे ॥ १० ॥ खेत ११ काव
१२ गड १३ वीड ॥ १४ ॥ संजम

१५ निकासे १६ ॥ १ ॥ जोमु १७
वजगे १८ कसाय १९ लेसा २०
परीणाम ॥ २१ ॥ बंध २२ वेदेय २३
कम्मोदीरणा ॥ २४ ॥ ज्वसंपज
हणा ॥ २५ ॥ सत्ताय ॥ २६ ॥ आ
हारे २७ ॥ २८ ॥ नव २९ आगरीसे
२९ काव ॥ ३१ ॥ तरेय ॥ ३२ ॥
समुग्घाय ३३ खेत ॥ ३३ ॥ कुस
णाय ३४ नावेय ॥ ३५ ॥ परीमाणे
३६ खलु अप्पावहुच्च ३७ नीरंताणं
२ ३ गाथा । द्वे १ पन्नवणा वार । पु

लाक ॥१॥ वक्रुस ॥७॥ प्रतिसेवणा
 ॥३॥ कषायकुसील ॥ ४ ॥ नीयवो
 ५ सनातक ६ पुलाक ते सहुसा धा
 ननापुलानीपरे ॥ १ ॥ वक्रुस ते स
 हुसा धाननीपरे ॥७॥ प्रतीसेवना
 ते मसल्याधाननीपरे ३ कषायकु
 सील ते । उपण्याधाननीपरे ॥४॥
 नीयवो ते कण्णीसहितचोपानी
 परे ॥५॥ सनातक्तेअणीसुध चोपा
 नीपरे ॥६॥ पुलाकना वे नेद । ल
 वधीपुलाक ते चक्रवर्तिनी सेन्या

चरण करण सक्ती सपन्न ते लवधी
 पुलाक ॥ १ ॥ प्रतिसेवणापुलाक
 ते । मूळगुण उतरगुणमा दोष ल
 गागे । मूळ गुण ते पाच आश्रव
 माहेलो अनेरो दोष लगानेते ।
 उतर गुण दोष ते दस पचपाणमा
 दोष लगानेते पुलाकना पाच
 नेद ज्ञान पु० ॥ १ ॥ दर्शनपुलाक
 ॥ २ ॥ चारित्रपुलाक ३ दिग्गपु०
 ॥४॥ यथासुक्ष्मपुलाक ॥५॥ ते पु
 लाक ज्ञानादि अतीचार सेवेवे

करी सजमसाररहित करे तेने पु
 लाक कहीइ ॥१॥ वकुस ते सरीर
 वकुस ते सरीरनी सुश्रुपा विन्नुपा
 करेते ॥१॥ उपकरण वकुस ते ऊढ
 हजता उपकरण करे । उपकरणादि
 अधिक संग्रहे वखपाजादि प्रजा
 लनादि ॥७॥ वकुस ते आनोगव
 कुस ॥१॥ अणानोगवकुस ॥७॥
 सबुधवकुस ॥ ३ ॥ असंबुधवकुस
 ॥ ४ ॥ जथासुक्ष्मवकुस ॥५॥ ए ५
 जाणीने दोष लगाफे ते आनोगव

कुस ॥१॥ अणजाणे दोष लगाफे
 ते । अणानोग वकुस ॥७॥ बानो
 दोष लगाफे ते संबुधवकुस ॥ ३ ॥
 प्रगट दोष लगाफे ते असंबुधवकु
 स ४ यथा सुषमतेकिंचित् दोष ल
 लगाफे ते अहासुह्म वकुस ॥५॥
 सातिचार नीरतीचार बेहु नेलास
 दुसा धाननोपरे । संजमनेकावरं
 करेते वकुस ॥७॥ प्रतिसेवनाकुसी
 लना ५ नेद ॥ ज्ञानप्रतिसेवना
 ॥१॥ दर्शणप्रतिसेवना ॥ ७ ॥ चा

रित्रप्रतिसेवना ॥ ३ ॥ दिग्गप्रतिसे
 वना ४ जथासुक्ष्मप्रतिसेवना ॥ ५ ॥
 दक्षिणादि वस्य अने पित्रविमुध्या
 दि । सुमतीजावना तपपनीमा । अ
 नीग्रहित उतरगुण । एटले मूढ
 गुण उतर गुण विराधता सर्वज्ञानी
 आज्ञाथी । न्युनाधिक प्रवर्त्ते ते
 प्रतिसेवना ज्ञानादि ५ जाणावा
 ॥ ३ ॥ कपायकुसील ते । सजल ना
 कपायने उदये करी कुलित जेहने
 सीलस्वनाव कपाय उदय थाए ।

अप्रशस्तपणु थाय । ते माटे कपा
 यकुसील । दोप लगान्वासरीया ॥
 निमित्तवासी परिणाम थाय । पण
 प्रवर्त्तनवाद्ज्यमा दोप न लगान्ने
 ते कपायकुसीलना ५ नेद । ज्ञान
 कपायकुसील १ दर्सनकपायकुसी
 ल ॥ ७ ॥ चारित्रकपायकुसील ३
 दिग्गकपायकुसील ॥ ४ ॥ यथासु
 क्ष्मकपायकुसील ॥ ५ ॥ द्वे नियतो
 ते मोहनीकर्मथी नीकल्यो संपूर्ण
 ग्रंथरहित ॥ उपसमीत ॥ १ ॥ यथानि

मंडलायकनाविक ९ कपायवर
 जित वीतरागावरथायेवर्ति । ते सु
 नीनो प्रथम समय ते पढमसमय
 नियवो ॥ १ ॥ अपढमसमय ते वी
 जासमयादिके वर्ते । ते अपढम
 समय नीयवो ॥ २ ॥ ते गुणस्थानक
 ने पर्यंतवर्तिसमयनो ते चरमसम
 य नीयवो ॥ ३ ॥ ते गुणवाणाना वे
 द्दना समयथी पूर्व जासमय वर्ति
 ते अचरमसमय नीयवो ॥ ४ ॥ य
 थासुक्ष्म ते गुणवाणाना सर्व सम

यवर्ती ते । अहासुद्धमनीयंवो
 ॥ ५ ॥ अने स्नातक ते धातिकर्मम
 लपपाळवाथी टाळवाथी परमप
 विन्न नाह्यानीपरेज्ज्वल परीणामी
 रूपातीत ध्यानीते स्नातक पंचना
 मविष्पात अवधी ते जोगनीरुंध्या
 माटे अवधी ॥ १ ॥ असबल ते निर
 तीचार कावरासरहित तेमाटे अस
 बल ॥ २ ॥ धनधातिकर्म ज्ञय कखा
 ते माटे अकर्मसि ॥ ३ ॥ समुच्चनाए
 दंसणधरे । अरहाजीण केवढी ते

सम्यक् सुद निरदोष इानदर्से
नना धरणाद्वार ॥ अरहजोणे ते र
हस्यबानीवात नही ते राग द्वेषना
जितनार माटे केवळी कहीद ॥४॥
अपरीसावी ते नवा कर्म आवे
नही तेमाटे अपरीसावी । सर्व यो
गना रुधवायी ५ ॥६॥ ए नामनी
प्रज्ञापनापरुपणाद्वार किंचित् नि
रुपण

१ वेदद्वार । आगळा ४ सर्वेदी ने उ
परळा १ अवेदी तेमा पुळाक ।

खिवेदमा नही । पुरुष ॥१॥ पुरुष
नपुंसक ॥ १ ॥ ए १ मा होय । व
कुस ने प्रतिसेवना । ए ३ वेदमां
होय । कपायकुसील सवेदी होय
तो त्रिणे वेदमा होय । अने अवे
दी होयतो उपसमने पीणवेदमा
होय । निग्रय उपसमने पीणवेदमा
होय स्नातक पीणवेदमा होय । ए
दा० ॥ १ ॥

३ रागद्वार आगळा ४ नीयता । स
रागी अने नीग्रय ने स्नातक

पीण रागी ह्येय ॥ एद्वार ॥ ३ ॥
 ४ कल्पद्वार ॥ स्थितिकल्प ॥ १ ॥ अ
 स्थितिकल्प ॥ २ ॥ जिनकल्प
 ॥ ३ ॥ धिवरकल्प ॥ ४ ॥ कल्पा
 तीत ५ तेमा धितिकल्प अधितिक
 ल्पमा ७ ए नीयता । ज्ञाने ॥ जि
 नकल्पमा ही बीजो ॥ त्रिजो चोथो
 ए ३ नियता ज्ञाने ॥ धिवरकल्प
 मा आगता ४ नीयता ज्ञाने । क
 ल्पातीतमा उपरता ३ नीयंता
 ज्ञाने ॥ ए द्वार ॥ ४ ॥

५ चारित्र्यद्वार । सामायक ॥ १ ॥ वेदो
 परथापनीय ॥ २ ॥ ए २ मां आ
 गत्या ४ नियता ज्ञाने । परीक्षार
 विमुक्त ॥ १ ॥ सुक्ष्मसंपराय ॥ २ ॥
 ए २ मां कषायकुसिद्धनीयंता
 ज्ञाने । जथाप्यात चारीत्रमां उप
 रता २ नीयता ज्ञाने । ए द्वार ॥ ५ ॥
 प्रतिसेवीद्वार । आगता ३ नीयंता
 प्रतिसेवी उपरता ३ नियंता । अ
 प्रतिसेवी । तेमां पुलाक मूलायुग
 उत्तरयुगमां दोष जगाम्नि । बकुस

मूढ मुण्णमां दोष जगामे । प्रतिसे
वना मूढमुण उत्तरमुणमा दोष
जगामे । उपरजा ३ नीयंवा दोष
न जगामे ए दार ॥ ६ ॥

७ नाणदार अगला ३ नीयतामा
ज्ञान २ तथा ३ अने चोथा पांचमां
नीयतामा । ज्ञान ३ तथा ४ स्नातक
नीयतामा ज्ञान १ केवजज्ञान । हवे
पुजाक जणे तो जयन्य नवमा पु
र्वनी जीजी आचार वस्तु सुधी ।
उत्त ७ नव पूर्व पुरा जणे ॥ १ ॥ व

कुस ने प्रतिसेवना जणे तो ज ७ ए
प्रवचनमाता । उत्त ७ १० पूर्व पुरा
जणे कषायकुसीजने नीयतो ज ७
ए प्रव ७ ज ७ १४ पूर्व पुरा जणे स्ना
तक तो श्रुत केवजी वे । सर्वज्ञ वे
तिर्थदार । तिर्थ ॥ १ ॥ अतिर्थ ॥ २ ॥
तिर्थेकर ॥ ३ ॥ प्रत्येक बुद्ध ॥ ४ ॥
तिहां तिर्थे वए नीयता जाने । वा
कि ३ मा उपजा ३ नीयंवा जाने ।
ए दार ए मो ॥

ए जिगदार ज्वयधी । साजिग । अन्य

लिङ्ग ॥ ग्रह लिङ्ग । ए३ लिङ्गमा व
ए नीयवा लात्ते ॥ अने जावथी अ
न्यलिङ्ग ग्रहलिङ्गमा एके न लात्ते
ने साङ्गिमा बए लात्ते ॥ ए दार
ए मो ॥

१० सरिरदार ॥ पुजाकमा३ शरीर ला
ने वकूस ने प्रतिसेवना । ए२ मा
३ सरिर लात्ते ॥ उदारीक ॥१॥ ते
जसा॥२॥ कार्मण ए३ लात्ते । तथा
४ लात्ते तो वैक्रेय वध्युं अने कषा
य कुसीलमां सरिर ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

लात्ते । अने निग्रंथ ने स्नातकमा
सरिर ३ लात्ते उदारीक तेजसका
मेण ॥ एदार १० ॥

११ पेजदार । जन्मआश्री कर्मन्मिमां
बए नीयंवा लात्ते । अकर्मन्मिमां
एके न लात्ते । वतआश्री पण बए
लात्ते । सादारणआश्री पुजाक व
रजीने ५ नीयवा लात्ते । कर्मन्मि
अकर्मन्मिमां वेहुमां लात्ते । ए दार
११ मो ॥

१२ काजदार समुचेअवसर्पिणी ॥ उ

तसर्पिणीनोअवसर्पिणीनोउत्स
 र्पिणीमा द नीयता जाने । तेमा
 अवसर्पिणी उत्तरतो काढ तेमा
 द आरा तिहा जन्मआशी पही
 ला ने बीजा आरामा एकेन जाने ।
 बीजा ने चोथा आरामा द नीयता
 जानो । पाचमा आरामा ३ नीयता
 जाने । बीजो । बीजो । चोथो ए
 नीयता ३ जाने । वता आरामा
 एके नही । हवे वतआशी पहिला ।
 बीजा आरामा एके नही । बीजा

चोथा पाचमा आरामा वए नीयता
 जाने । वता आरामा एके न जाने ।
 हवे साधारणआशी पुढाक वरजी
 ने५नीयता वए आरामा जानो हवे
 चक्रना काढमा जन्मआशी पहि
 ले आरे एके नही बीजे बीजे चोथे
 आरे द नीयता जाने । पाचमे वडे
 आरे एके नही । हवे वतआशी प
 हिले बीजे आरे एके नही । बीजे
 चोथे आरे द नीयता जाने । पा
 चमे वडे आरे एके नही । हवे सा

हारणआशी । पुजाक वरजीने बए
 आरामा ५ नियठा जाने । हवे नो
 उत्सर्पिणीनोअवशर्पिणी काज ।
 तेहमवय ॥१॥ एरणवय ॥ २ ॥ ह
 रीवास ॥३॥ रमकवास ॥ ४ ॥ देव
 कुरु ५ उत्तरकुरु ॥६॥ ए ६ पेत्रमां
 जन्मवतआशी एके नही । अने
 साहारणआशी पुजाक वरजीने ५
 नीयठाजाने पाच महावीदेह पे
 त्रमा ॥ जन्मवतआशी बए नीयठा
 जाने । साहारणआशी पुजाक व

रजीने ५ नीयंठा जाने ॥ ए द्वार
 १२ मो ॥ ॥
 १३ गतिद्वार । आगला ५ नीयठा आ
 राधिक एक वीमांकीकदेवनी गति
 मा जाए । स्नातक मोच जाए ।
 तेमा पुजाक ज० पहिले देवलोके
 जाए ज० । आवमे देवलोके जाए ।
 बकुस ने प्रतिसेवना ज० पहिले
 देवलोके जाए । ज० । बारमे देव
 लोके जाए । कपायकुसील ज० प
 हेले देवलोके जाए । ज० सर्वार्थ

सिद्धमां जाए। आराधिक पदवी पा
चपांमे इहनी ॥१॥ सामानीकनी
ए जायात्रिसकनी ॥३॥ लोकपाटा
नी ॥४॥ अहर्मेहनी ॥५॥ ए ए मा
हेहनी आगळा ३ नीयंठा पदवी ४
पांमे एक अहर्मेहनी नही। कपाय
कुसील पदवी ए पांमे। नीग्रय एक
पदवी अहर्मेहनी पांमे। स्नातक
मोच जाए। हवे वीराधक आगळा
ए नीयंठा ज० नवनपतिमा जाए
ज० पहीले देवजोके जाए। पदवी

ए माहेहनी एके न पांमे। ए १३
१४ थितिदार देवतामा जाए तिहाथि
तिकेतली पांमे पुलाकज० प्रत्येक
पल्यनी ज० १८ सागरनी पांमे।
बकुस ने प्रतिसेवना ज० प्रत्येक
पल्यनी ज० २२ सागरनी पांमे।
कपायकुसील ज० प्रत्येक पल्यनी
ज० ३३ सागरनी पांमे ॥ निग्रय
ज० ज० ३३ सागरनी पांमे। स्ना
तक मोच जाए ए दार १४
१५ संजमस्थानदार। आगळा ४ नही

यंवाना असंख्याता परिणामना
 धानक ठे । अने निग्रंथ ने स्नातक
 तुं एकेकुं धानक ठे । हवे अल्प व
 ह्व पङ्क्ति वोटें सर्वथी थोफा नि
 ग्रंथ ने स्नातकना धानक वेहु माहो
 मांही तुल्य ॥१॥ तैथी बीजे वोटें
 पुढाकना धानक । असंख्यातयु
 णा ॥२॥ तैथी बीजे वोटें वकुसना
 धानक असंख्यातयुणा ॥३॥ तैथी
 चोथे वोटें प्रतिसेवनाना धानक ।
 असंख्यातयुणा ॥४॥ तैथी पांचमे

वोटें । कषायकुसीडना धानक अ
 संख्यातयुणा ॥ ५ ॥ ए द्वार

१५ मो ॥

१६ निकासद्वार ते बए नियंवाना अ
 नंतापर्यव ठे पुढाक । पुढाकसाथे
 बटाणवन्धियो । पुढाक वकुसप्रति
 सेवनाथी ॥ अनंतयुण हीणो कषा
 यकुसीडसाथे बटाणवन्धियोउपर
 दाबेथी अनंत युण हीणो ॥ १ ॥
 हवे वकुसपुढाकथी अनंतयुण अ
 धिक वकुसप्रतिसेवना ॥ कषायकु

सिद्धमा जाए। आराधिक पदवी पा
 चपासे इजनी ॥१॥ सामानीकनी
 १ त्रायत्रिसकनी ॥ ३ ॥ लोकपात्र
 नी ॥४॥ अहमेजनी ॥५॥ ए ५ मा
 हेजी। आगळा ३ नीयता पदवी ४
 पांसे। एक अहमेजनी नही। कपाय
 कुसील पदवी ५ पांसे। नीग्रंथ एक
 पदवी अहमेजनी पांसे। स्नातक
 मोच जाए। हवे वीराधक आगळा
 ५ नीयता ज० नवनपतिमा जाए
 ३० पहीले देवलोके जाए। पदवी

५ माहेजी एके न पांसे। ए १३
 १४ धितिदार देवतामां जाए तिहायि
 तिकेतजी पांसे पुलाकज० प्रत्येक
 पल्यनी ३० १० सागरनी पांसे।
 बकुस ने प्रतिसेवना ज० प्रत्येक
 पल्यनी ३० ११ सागरनी पांसे।
 कपायकुसील ज० प्रत्येक पल्यनी
 ३० ३३ सागरनी पांसे ॥ निग्रंथ
 ज० ३० ३३ सागरनी पांसे। स्ना
 तक मोच जाए ए द्वार १४
 १५ संजमस्थानदार। आगळा ४ नी

उ० पर्वव अनतगुणा ॥ ५ ॥ तेथी वठे
 वोले कपायकुसीतना पर्वव उ०
 अनतगुणाद तेथी निग्रथ ने स्नात
 कना माहोमाही तुल्य पर्यव ने अ
 नतगुणा ॥ ७ ॥ हवे ठाणवजिया
 तेसु दीणो होय के अधिको होय ।
 जो दीणो होय तो अनंतनाग
 ॥ १ ॥ असख्यातनाग ॥ २ ॥ स
 ख्यातनाग ३ संख्यातगुण ॥ ४ ॥
 असंख्यातगुण ॥ ५ ॥ अनंतगुण
 हीण ॥ ६ ॥ हवे अधिक होय तो ।

अनंतनाग ॥ १ ॥ असंख्यातनाग
 ॥ २ ॥ संख्यातनाग ॥ ३ ॥ संख्या
 तगुण ॥ ४ ॥ असख्यातगुण ॥ ५ ॥
 अनंतगुण अधिक ॥ ६ ॥ ए पट
 गुण हानी दहि जाणवी । ए द्वार
 १६ मो ।

१७ जोगद्वार । आगळा ५ नीयवा ।
 सयोगी होय तो ३ जोग होय । ने
 ठाणे स्नातक सयोगी होय तो ३
 जोग होय ॥ अजोगी होय तो जो
 ग एके नही । ए १७ मो

सीलसार्थे वडाणवन्नीयोऽपरत्वावे
 थी अनतगुण दीणो ९ हवे प्रति
 सेवना । पुलाकथी अनतगुण अ
 धिक वकुसप्रतिसेवना कपायकुसी
 लसार्थे वडाणवन्नीयो । ऊपरत्वावे
 थी अनंतगुण दीणो ॥ ३ ॥ हवे क
 पायकुसील आगत्वा ४ सार्थे वडा
 णवन्नीयो ऊपरत्वावेथी अनंतगुण
 दीणो ॥ ४ ॥ हवे निग्रय ने ज्ञातक ।
 आगत्वा च्यारथी अनतगुण अ
 धिक । ने माहोमाही तुल्य ॥ ६ ॥

हवे अल्प बहुत्वधार परिहरे बोले ।
 सर्वथी थोडा पुलाक ने कपायकु
 सीलना जघन्य पर्जव माहोमाही
 तुल्य १ तेथी बीजे बोले पु
 लाकना उत्कृष्टा पर्जव अनतगु
 णा ॥ ९ ॥ तेथी बीजे बोले वकुस
 ने प्रतिसेवनाना । जघन्य पर्जव
 माहोमाही तुल्य ने अनंतगुणा
 ॥ ३ ॥ तेथी चोथे बोले वकुसना ॥
 उत्कृष्टा पर्जव अनतगुणा ॥ ४ ॥
 तेथी पाचमे बोले प्रतिसेवनाना

मान परिणाम होय तो । आगला
 ४ मा ॥ जघन्य १ समो ज० अत
 रमुहूर्त । उपला ९ ना जघन्य उ
 कृष्ट अतरमुहूर्त । हवे हायमान
 परिणाम । आगला ४ ना । ज०
 एक समो । ज० । अंत० उपला ९
 ना हायमान परीणाम होय नही ।
 हवे अवस्थितपरिणाम आगला ४
 ना ज० १ समो ज० ७ समा । निग्रं
 थ ज० १ समो ज० अंत० स्ना
 तकना ज० अतरमु० ज० देसे

जणी पूर्वकोट ए दार ॥ ११ ॥
 ११ बंधदार । पुलाक उकर्म बांधे । आ
 उधुं वरजीने बकुस ने प्रतिसेवना
 उ । ८ कर्म बांधे उ बांधे तो आज
 धुं वरजीने कषायकुसील ६ ॥ ७ ॥
 ८ कर्म बांधे । उ कर्म बांधे तो आज
 धु वरजीने ६ कर्म बांधे तो आयुष
 तथा मोहनी वरजीने ॥ निग्रंथ १
 साता वेदनी कर्म बांधे । स्नातक १
 सातावेदनी बांधे ने स्नातक अबंध
 क पण होय ॥ ए दार ११ मो ।

१८ उपयोगद्वार । त्वं नीयतामा सा
कार उपयोग ने अणाकार उपयोग
वेद्वं जाने । ए द्वार १८ मो

१९ कपायद्वार । आगती ३ चोक्की
मा एके नीयंतो न जाने । हवे सं
ज्वलनी १ चोक्कीआगता त्रण
नीयतामा होय । अने कपायकुसी
लमां सज्वलना च्यारे होय । अने
जो ३ होय । तो कोव वरजीने वे
होयतो मान वरजीने । ने एक होय
तो माया वरजीने तेमां कोव मान

मायानी नजना लोचनी नीयमा
होय ॥ ४ ॥ नियंथ उपसम तथा
पीणकपाइ होय । स्नातकपीणक
पाइ होय ॥ ए द्वार १९ मो थयो
२० तेरयाद्वार । आगता ३ नियतामां
उपरती ३ तेरया होय । कपायकु
सीलमा ६ तेसा होय ने नियथने
सुक्कतेरया । स्नातकमां पर्म सुक्क
तेरया अने अतेरसी पण होया ॥ ए
द्वार २० मो थयो ॥

२१ परिणामद्वार । त्वं नीयतामा वर्द्ध

१५ उवसंपजहणादार । पुढाक चढे
 तो । कपायकुसीढपणु पामे । अ
 ने जो पढे तो असजतिपणुं पामे
 ॥ १ ॥ वकुस चढे तो प्रतिसेवना
 ने कपायकुसीढपणु पामे ॥ अ
 ने जो पढे तो असजति ने श्राव
 कपणु पामे ॥ १ ॥ प्रतिसेवना चढे
 तो कपायकुसीढपणुं पामे अने जो
 पढे तो वकुस ॥ १ ॥ असंजति ॥ १ ॥
 श्रावक ३ पणु पामे ३ कपायकु
 ढीढ चढे तो नीग्रंथपणु पामे । अ

ने जो पढे तो । पुढाक ॥ १ ॥ वकु
 स २ प्रतिसेवना ॥ ३ ॥ असजति
 ४ श्रावक ५ ए ५ थाय ॥ ४ ॥ नि
 ग्रंथ चढे तो स्नातकपणु पामे । अने
 जो पढे तो कपायकुसीढपणुं पा
 मे । असजति पण थाय ॥ ५ ॥ स्ना
 तक मोक्ष जाय । पण पण्डुं नथी
 ए १५ ॥
 १६ सद्गादार । वीजो १ त्रीजो २
 ॥ चोथो ३ ॥ ए ३ नीयवा सनाव
 उतामां होय । नोसनाउतामां ६

૨૩ વેદવાર ॥ આગાલા ધ આવે કમ
વેદે ॥ નિમ્નથ મોહનીકર્મ વરજીને
૭ કર્મવેદે । સ્નાતક ધ કર્મવેદે । વેળ
આળ નાળ ગોળ એ ધ વેદે ॥ એ

નિમ્નથ મો

વાર । પુલાક દ કર્મની ઝ
કરે આઝપૂ ૨ વેદની ૭ વ
ન । વકુસ ને પ્રતિસેવના આ
ઠ કર્મની ઝદીરણા કરે । અને જો
૭ની કરે તો આઝપૂં વરજીને દ ની
કરે તો । આઝપૂ વેદની વરજીને ।

કપાયકુસીલ ૯ કર્મની ઝદીરણા
કરે ૭ ની કરે તો । આઝપૂ વરજી
ને દ ની કરે તો આયુષ વેદની વર
જીને ૯ ની કરે તો મોહની આઝપૂ
વેદની વરજીને । અને નીમ્નથ આ
ઝપૂ વેદની મોહની એ ૩ વરજીને ।
પાચ કર્મની ઝદીરણા કરે । તથા
નામ ગોત્ર ૭ ની ઝદીરણા કરે । સ્ના
તક નામ ગોત્રની ઝદીરણા કરે । ત
થા ન કરે પણ એકે કર્મની ઝદીર
ણા ૭૪

१५ उवसपजहणादार । पुढाक चढे
 तो । कपायकुशीलपणु पामे । अ
 ने जो पढे तो असजतिपणु पामे
 ॥ १ ॥ वकुस चढे तो प्रतिसेवना
 ने कपायकुशीलपणु पामे ॥ अ
 ने जो पढे तो असजति ने श्राव
 कपणु पामे ॥ १ ॥ प्रतिसेवना चढे
 तो कपायकुशीलपणु पामे अने जो
 पढे तो वकुस ॥ १ ॥ असंजति ॥ १ ॥
 श्रावक ३ पणु पामे ३ कपायकु
 शील चढे तो नीग्रंथपणु पामे । अ

ने जो पढे तो । पुढाक ॥ २ ॥ वकु
 स १ प्रतिसेवना ॥ ३ ॥ असंजति
 ४ श्रावक ५ ए ५ थाय ॥ ४ ॥ नि
 ग्रंथ चढे तो स्नातकपणु पामे । अने
 जो पढे तो कपायकुशीलपणु पा
 मे । असजति पण थाय ॥ ५ ॥ स्ना
 तक मोक्ष जाय । पण पण्डु नथी
 ए १५ ॥
 १६ सद्गादार । बीजो १ त्रीजो १
 ॥ चोथो ३ ॥ ए ३ नीयंवा सनाव
 उतामां होय । नोसनाजतामां ६

૨૩ વેદધાર ॥ આગાઝા ધ આતે કમ
વેદે ॥ નિગ્રથ મોહનીકર્મ વરજીને
૭ કર્મવેદે । સ્નાતક ધ કર્મવેદે । વેપ
આ ૭ ના ૭ ગો ૭ એ ધ વેદે ॥ એ
ધાર ૨૩ મો

૨૪ ઝડીરણાધાર । પુઝાક દ કર્મની ઝ
ડીરણા કરે આઝધૂ ૨ વેદની ૨ વ
રજીને । વકુસ ને પ્રતિસેવના આ
ઠ કર્મની ઝડીરણા કરે । અને જો
૭ની કરે તો આઝધૂ વરજીને દ ની
કરે તો । આઝધૂ વેદની વરજીને ।

કપાયકુસીઝ ૮ કર્મની ઝડીરણા
કરે ૭ ની કરે તો । આઝધૂ વરજી
ને દ ની કરે તો આધુપ વેદની વર
જીને ૯ ની કરે તો મોહની આઝધુ
વેદની વરજીને । અને નીગ્રથ આ
ઝધૂ વેદની મોહની એ ૩ વરજીને ।
પાચ કર્મની ઝડીરણા કરે । તથા
નામ ગોઝ ૨ ની ઝડીરણા કરે । સ્ના
તક નામ ગોઝની ઝડીરણા કરે । ત
થા ન કરે પણ એકે કર્મની ઝડીર
ણા ૨૪

१५ उवसपजहणादार । पुळाक चढे
 तो । कपायकुशीलपणु पामे । अ
 ने जो पढे तो असजतिपणु पामे
 ॥ १ ॥ वकुस चढे तो प्रतिसेवना
 ने कपायकुशीलपणु पामे ॥ अ
 ने जो पढे तो असंजति ने श्राव
 कपणु पामे ॥ १ ॥ प्रतिसेवना चढे
 तो कपायकुशीलपणु पामे अने जो
 पढे तो वकुस ॥ १ ॥ असंजति ॥ १ ॥
 श्रावक ३ पणु पामे ३ कपायकु
 शील चढे तो नीग्रंथपणु पामे । अ

ने जो पढे तो । पुळाक ॥ १ ॥ वकु
 स १ प्रतिसेवना ॥ ३ ॥ असजति
 ४ श्रावक ५ ए ५ थाय ॥ ४ ॥ नि
 ग्रंथ चढे तो स्नातकपणु पामे । अने
 जो पढे तो कपायकुशीलपणु पा
 मे । असजति पण थाय ॥ ५ ॥ स्ना
 तक मोक्ष जाय । पण पण्डुं नथी
 ए १५ ॥
 १६ संज्ञादार । बीजो १ त्रीजो १
 ॥ चोथो ३ ॥ ए ३ नीग्रंवा सनाव
 उतामां होय । नोसनाउतामां ६

नीयता लाजे । ए दार १६ मो ॥
११ आहारदार । आगला ५ नियता
आहारक होय । ठो नोयवो स्ना
तक आहारक ने आणाहारक पण
होय ॥ ए दार ११ मो थयो ॥

१८ नवदार । पुलाक ज १ नवज ३
नव । वकुस ॥१॥ प्रतिसेवना १ क
षायकुसील ॥३॥ ए ॥३॥ ज ० ॥१॥
नव ज ० ८ नव । निग्रयज ० ॥१॥
नवज ० ३ नव करे ॥ स्नातक मो
ज जाय । ए दार १८ मो ॥ ॥

१९ आकर्षेदार । आकर्षे १ नवे पुला
कज ० १ ज ० ३ वार आवे । वकुस
प्रतिसेवना कषायकुसीलज ० ॥१॥
ज ० प्रत्येकसोवार आवे ॥ निग्रय
ज ० १ ज ० १ वार आवे । स्नातक
ज ० ज ० १ वार आवे । ह्वे घणा
नवआश्री ॥ पुलाक ज ० १ ज ० १
वार आवे । वकुस १ प्रतिसेवना
॥१॥ कषायकुसील ॥ ३ ॥ ज ० १
ज ० प्रत्येक हजारवार आवे । नि
ग्रय ज ० १ ज ० ५ वार आवे । स्ना

तकने पुनर्भव वे नही। ए दार
एए मो ॥

३० स्थितिदार । स्थिति २ नवआ
श्री । पुलाकनीज० अत० । ज०
अ० । वकुस प्रतिसेवना कपायकु
सीलनी ज० २ समोज० देसे जं
णो पूर्वकोठ निग्रथनी । ज० २ स
मो । ज० २ अंतमु० । स्नातकनी
ज० २ अंत । ज० देशे जणी पूर्व
कोठ । हवे घणा नवआश्री । पुला
कने निग्रथनी । ज० २ समो । ज०

२ अंत० बाकीने सवधाकाज । ए
दार ३० मो ॥

३१ अंतरदार । अंतर एक जीवआ
श्री । आगला ५ नियंजाने । ज०
अंतर० । ज० । अर्धपुजल देसे जणुं
आतरं पने । स्नातकने आंतरं न
थी । हवे घणा जीवआश्री । पुला
कने ज० २ समोज० संख्याता वर
सजुं । निग्रंथने ज० २ समो । ज०
६ मासजुं दोष बाकिने आंतरं न
थी । ए दार ३१ मो थयो

ज० प्रत्येक कोन उक्कष्टा प्रत्येक
कोन होय ए दार ३६ मो
३७ हवे अल्प बहुत्वदार । सर्वथी थो
ना निग्रथ २ तेथी पुजाक सख्या
तगुणा ॥ १॥ तेथी स्नातक सख्या
तगुणा ॥ ३ ॥ तेथी बकुस सख्या

तगुणा ॥ ४ ॥ तेथी प्रतिसेवना स
ख्यातगुणा ॥ ५ ॥ तेथी कपायकु
सीज सख्यातगुणा ॥ ६॥ ए व नि
यवानो आधिकार । सूत्र श्रीनगव
तिशतक १५ मे उद्देशो ठठे ठे ॥
॥ इति श्रीनियठा बोल समाप्त. ॥

अथ श्रीषट्ज्ञव्यनो विचार संक्षेप मात्र लिख्यते ॥ परिणाम जीवसुतं ॥ सप
क्षेत्तिकरियाय ॥ निश्चकारणकता ॥ सवगयमियरेहिंअप्यवेसा ॥ १ ॥
गाथा । हवे एहनो अर्थ कहेवे । दिव्य आत्मार्थी पचाग नकता करि पुढे वे
। स्वामिन् । षट्ज्ञव्यमा परिणामि ज्ञव्य केटला । अने अपरिणामि ज्ञव्य

केटला । गुरु कहेले ॥ हे आधूष्मन् शिष्य निश्चय नये पट्ज्व्य । पोत पोताने
स्वभाव स्वरूपे पोत पोताना गुणपर्यायानि परिणतिरूपे बस्वभावपरिणामि ।
अने व्यवहार नये ॥ एक जीव ॥ १ ॥ ने पुजल ॥ २ ॥ ए ॥ २ ॥ विभावपरि
णामि । शेष ॥ ४ ॥ ज्व्य । अपरिणामि ॥ १ ॥ हवे व ज्व्यमे ॥ एक जीवास्ति
काय । जीवज्व्य चैतन्य । शेष ॥ ५ ॥ जद्र । अजीवज्व्य ॥ २ ॥ हवे व ज्व्यमे
मूर्तिरूपी । एक पुजलज्व्य ॥ शेष ॥ ५ ॥ अमूर्ति अरूपीज्व्य ॥ ३ ॥ व ज्व्यमे
एक काल ज्व्य । अप्रदेशी । एक समधिकज ज्व्यमाटे ॥ शेष ॥ ५ ॥ सप्रदेशी ॥
धर्म । अधर्म । असख्यातप्रदेशी ॥ आकाश लोकादलोकप्रमाणे वे । माटे अन
तप्रदेशी ॥ पुजलज्व्य । एकपरमाणु यावत् अनन्ताणुक रवधमाटे । अनतप्र
देशी । एक जीवात्मा असंख्यातप्रदेशी ॥ ४ ॥ व ज्व्य निश्चय नये एक । वये
ज्व्य अनेक । धर्म ० । अधर्म ० । ज्व्यथि एक । गुणपर्याय प्रदेशथि अनेक ।

देशीया॥ अनता त्रिप्रदेशीया । अनंता चतुप्रदेशीया । अनता पञ्चप्रदेशीया । इम
यावत् । अनता सख्यातप्रदेशीया॥ अनंता असख्यात प्रदेशीया अनंता अनंत
प्रदेशीया खधवे ते माटे । एक अनत प्रदेशीया खंधमा । अनता अनत प्रदेशीया
प्रदेशा वे माटे पुजल अनत प्रदेशी वे । जीवास्तिकाय चैतन्य लक्षण । ड्व्यधि
एक वे । गुणपर्याय प्रदेशाधि अनेक ॥ गुण अनंता॥ पर्याय अनंता ॥ प्रदेश एक
जीवना ॥ असख्याता एहवा आत्मड्व्य वे ॥ अने व्यवहार नये ॥ धर्म ० । अध
र्म ० । आकाश ० । ए त्रिणे । एक । अने । काल । पुजल ॥ जीव । ए ॥ ३ ॥ ड्व्य
अनेक वे । सकलनु चिन्नाचिन्त प्रवर्तन अवस्थापणुवे माटे अनंत ॥ ५ ॥ वड
व्यमे क्षेत्र आधार पात्रसमान ते एक आकाशड्व्य ॥ क्षेत्र । शेष ॥ ५ ॥
ड्व्यक्षेत्री । आधयेय रहेवायोग्य वस्तुमाटे ॥ ६ ॥ व ड्व्य निश्चय स्वरूपे
पोत पोतानि क्रियारूपे तो पट ड्व्य सक्रिय चणसहायरूप क्रिया ॥ स्थि

रसदाय ॥ अवकाश । आश्वय रूप । वर्तना प्रावर्तना रूप पुराणगजन दानि
द्वि रूप उपयोग चैतन्य रूप क्रिया ए सक्रिय ॥ अने व्यवहार नये गमना
गमन पररूप चलाक्रिया आश्रि पुजल जीव । ए ॥७॥ सक्रिय । ओप ॥ ४ ॥
द्रव्य । अक्रिय ॥ ७ ॥ ७ द्रव्यमे निश्चय नये वए नित्य । वए । अनित्य ॥ ते
किम । धर्मना । अधर्मना । च्यार गुण । पर्यायमा । स्वधलोकप्रमाणे नित्य ॥ ते
अने देश प्रदेश ॥ अगुरु लघु । ए ॥३॥ पर्याय अनित्य ॥ ॥ आकाशमा ॥४॥
गुण लोकालोकप्रमाणे ॥ स्वध । नित्य । देश प्रदेश अगुरु लघु अनित्य । का
लद्रव्यना ॥४॥ गुण नित्य ॥४॥ पर्याय । अनित्य । पुजलद्रव्यना ॥ ४ ॥ गुण
नित्य ॥४॥ पर्याय अनित्य ॥ जीवद्रव्यना ॥४॥ गुण ॥३॥ पर्याय । नित्य । अ
गुरु लघुपर्याय अनित्या ॥७॥ ७ द्रव्यमा एक जीव कारण ॥ एतदे जीवने पंचेड
व्य कारणरूप ॥ जीव तो कारणी ॥ पाच द्रव्य अकारणी ॥७॥ ७ द्रव्यमा ।

स्वरूप । चक्षुःस्वभाव । स्थिरस्वभाव । अवकाशदान । नवीन । पुराणस्वभाव ।
 पुराणगहनस्वभाव ॥ उपयोग लक्षण । चैतन्य स्वभाव एव स्वभावना कर्त्ता हे
 ॥ अने व्यवहार नये । एक जीवद्रव्य परभावरूपनो कर्त्ता हे । शेष ॥५॥ द्रव्य
 अकर्त्ता ॥१०॥ ए । द्रव्यमे सर्वव्यापी एक आकाशद्रव्य । शेष ॥५॥ द्रव्य
 सर्वगत लोक मात्र व्यापी माटे ॥ ११ ॥ हवे इयरअप्यवेशाक ० । यद्यपि ए
 द्रव्य । एक क्षेत्रमे खिर निरनिपेरे । एकवामिदिरह्याले । तोहि पण एक विजामे
 कोइ कोइमे नहे नहि ए द्रव्यनो विचार ॥ इति पट्द्रव्यना बोल समाप्त ॥
 अथ रूपि अरूपीना बोल द्रिस्थते ॥ कर्मा ॥ पाप ॥१॥ मनजोग ॥१॥ वचन
 जोग ॥१॥ कार्मणशरिर ॥१॥ ए ॥१॥ बोलमाध स्पर्श जाने ॥१॥ घनवाय ॥१॥
 तनवाय ॥१॥ घनोदधि ॥१॥ उद्गारिक ॥१॥ वैक्रेया ॥१॥ आहारक ॥१॥ तेजस । ए
 ॥४॥ सरिर ॥ पुज्जालिस्तिकाय ॥१॥ द्रव्यदेशा ॥६॥ कायजोग ॥१॥ ए ॥१५॥ बो

लमा॥७॥ स्वर्गं लाने॥७॥ ए ४४ बोलरूपिना जाणवा धर्मान्तिकाय ॥१॥ अथ
 मस्त्रिकाय॥१॥ आकाशान्तिकाय॥१॥ जीव ॥१॥ काज ॥१॥ अटार पापनि नि
 वृत्ति॥१॥ दृष्टि॥३॥ उवाण ॥१॥ कर्म ॥१॥ वज ॥१॥ वीर्य ॥१॥ पुरुषाकारप्राक्रम
 ॥१॥ जपयोग॥१॥ नावलेइपा ॥६॥ अवग्रह॥१॥ इहा ॥१॥ अवाय ॥१॥ धारणा
 ॥१॥ संज्ञा ॥४॥ ऊपातकि॥१॥ विणयकि ॥१॥ कर्मकि ॥१॥ पारिणामिकि ए ॥४॥
 बुद्धि ॥ ए॥६१॥ बोल अरूपीना जाणवा॥ इति रूपी अरूपीना बोल समाप्तं ॥ ॥

॥ इति श्री प्रकरणसंग्रहो बोजो नाग संपूर्ण ॥

॥ श्लोकः ॥ वदे सद्गुरुवर्यमेतमधुना लाधाजिसंज्ञं मुदा ।

सविद्यार्णवमार्थशीलसरस सौजन्यरत्नाकरम् ॥

यत्पाठार्चनतो जप्नोष्यजमदो जातोस्मि विद्याबुधौ ।

तर्तुं शक्तिधरोद्वेष्टतमपुरश्चज्जानिधानो मुनि ॥ १ ॥

आ पुस्तक पत्तिराज पूज्यश्री ष देवजीस्वामीनां शिष्य लाधाजीस्वामिपासे
छुद करावी

भावक जगवान्दास केवलदासे

मुंवरमां निर्णयसागर ठापखानामा ठपावी प्रसिद कर्तुं

मंवेद १९४२

किंमत ८ आना

आ पुस्तकनो सर्व प्रकारे सरकारना धारा प्रमाणे हक्क मालिके स्वाधीन राख्योछे

